

УНИВЕРЗИТЕТ У НОВОМ САДУ
ПРАВНИ ФАКУЛТЕТ
ДОКТОРСКЕ СТУДИЈЕ - ЈАВНО ПРАВО

ИНДИВИДУАЛИЗАЦИЈА КАЗНЕ ЗАТВОРА – КРИМИНОЛОШКИ,
КРИВИЧНОПРАВНИ И ПЕНОЛОШКИ АСПЕКТ

ДОКТОРСКА ДИСЕРТАЦИЈА

Ментор: Проф. др Бранислав Ристивојевић

Кандидат: Иван Милић

Нови Сад, 2017. године

образац 5а

УНИВЕРЗИТЕТ У НОВОМ САДУ
ПРАВНИ ФАКУЛТЕТ
KLJUČNA DOKUMENTACIJSKA INFORMACIJA

Redni broj: RBR	
Identifikacioni broj: IBR	
Tip dokumentacije: TD	Монографска документација
Tip zapisa: TZ	Текстуални штампани материјал
Vrsta rada (dipl., mag., dokt.): VR	Докторска дисертација
Ime i prezime autora: AU	Иван Милић
Mentor (titula, ime, prezime, zvanje): MN	Проф. др Бранислав Ристивојевић, ванредни професор
Naslov rada: NR	Индивидуализација казне затвора – криминолошки, кривичноправни и пенолошки аспект
Jezik publikacije: JP	српски
Jezik izvoda: JI	срп. / енг.
Zemlja publikovanja: ZP	Република Србије
Uže geografsko područje: UGP	АП Војводина
Godina: GO	2017.
Izdavač: IZ	ауторски репринт
Mesto i adresa: MA	Правни факултет у Новом Саду, Трг Доситеја Обрадовића 1, Нови Сад
Fizički opis rada: FO	Три поглавља, 587 страница, 1272 референца
Naučna oblast: NO	Право
Naučna disciplina: ND	Кривично право

Predmetna odrednica, ključne reči: PO	Индивидуализација, казна затвора, осуђени, личност, окривљени.
UDK	
Čuva se: ČU	Библиотека Правног факултета у Новом Саду, Трг Доситеја Обрадовића 1, Нови Сад
Važna napomena: VN	Лектор: Драгана Вашалић
Izvod: IZ	<p>Предмет докторске дисертације јесте индивидуализација казне затвора, и то три њена нераздвојна аспекта – криминолошки, кривичноправни и пенолошки. Први део рада, посвећен је криминолошком аспект индивидуализације казне затвора. Кривичноправним аспектима индивидуализације казне затвора посвећен је други део рада. Предмет истраживања у трећем делу рада јесте пенолошки аспект индивидуализације казне затвора.</p> <p>Разноврсни су криминогени фактори који утичу на појединца да учини кривично дело, али они пре свега могу бити субјективни и објективни. У току кривичног поступка, они се вреднују и утичу на саму индивидуализацију казне затвора. Осим тога, њихов значај је огроман и у току извршења затворске казне. Зато су криминолошки аспекти нераздвојни од кривичноправних и пенолошких аспеката.</p> <p>За свако кривично дело прописана је казна у распону, тако да се кривичним законодавством Републике Србије не прописује казну која је апсолутно одређена, нити казна која је апсолутно неодређена. С обзиром на то да се казне затвора прописује у</p>

	<p>распону судија у кривичном поступку мора да је индивидуализује, на основу одређених околности. Те околности су пре свега оне које се односе на личност учиниоца кривичног дела. Овде је реч о индивидуализацији казне затвора у ужем смислу, о којој одлучује суд.</p> <p>Казна затвора се индивидуализује и након што осуђујућа пресуда постане правноснажна, и траје све док се и сама казна не изврши. У току извршења казне затвора <i>личност осуђеника</i> је главни критеријум за индивидуализацију казне у самом казненем заводу, а сама индивидуализација се спроводи пре свега од стране затворских власти. Осим тога, казна затвора се индивидуализује и кад се извршава у просторијама у којима осуђени станује. Овде је реч о индивидуализацији казне затвора у ширем смислу.</p> <p>Циљ истраживања предметне проблематике јесте да се укаже на актуелно стање у вези са индивидуализацијом казне затвора у теорији, да се анализирају прописи из ове области и предоче законска решења из појединих држава који се тичу предметне проблематика. Крајњи циљ јесте да се укаже на значај индивидуализације казне затвора како у поступку изрицања казне, тако и у поступку извршења и да се дају конкретни <i>de lege ferenda</i> предлози.</p>
<p>Datum prihvatanja teme od strane Senata: DP</p>	<p>25.12.2015.</p>

Datum odbrane: DO	
Članovi komisije: (ime i prezime / titula / zvanje / naziv organizacije / status) KO	<p>председник: проф. др Миомира Костић, редовни професор Правног факултета Универзитета у Нишу</p> <p>члан: проф. др Бранислав Ристивојевић, ванредни професор Правног факултета Универзитета у Новом Саду</p> <p>члан: проф. др Драгиша Дракић, ванредни професор Правног факултета Универзитета у Новом Саду</p>

University of Novi Sad
 Faculty
 Key word documentation

Accession number: ANO	
Identification number: INO	
Document type: DT	Monograph documentation
Type of record: TR	Textual printed material
Contents code: CC	Doctoral dissertation
Author: AU	Ivan Milić
Mentor: MN	Branislav Ristivojević, Ph. D, Associate Professor, Faculty of Law, Novi Sad
Title: TI	Individualization of the prison sentence – the criminological, criminal-law and penological aspect
Language of text: LT	Serbian
Language of abstract: LA	eng. / srp.
Country of publication: CP	Republic of Serbia
Locality of publication: LP	Vojvodina
Publication year: PY	2017.
Publisher: PU	Author's reprint
Publication place: PP	University of Novi Sad, Faculty of Law, Trg Dositeja Obradovića 1
Physical description: PD	3 chapters, 587 pages, 1272 references
Scientific field SF	Law
Scientific discipline SD	Criminal Law
Subject, Key words SKW	Individualization, incarceration, convict, personality, accused

UC	
Holding data: HD	The Faculty of Law Library, Trg Dositeja Obradovića 1, Novi Sad
Note: N	Proofreader – Dragana Vašalić
Abstract: AB	<p>The subject of the doctoral thesis is the individualization of incarceration and its three inseparable aspects – the criminological, criminal-law and penological aspect. The first part of the thesis deals with the criminological aspect of the individualization of incarceration. The criminal-law aspect of the individualization of the punishment of incarceration is discussed in the second part. The subject of the third part is the penological aspect of the individualization of incarceration.</p> <p>There are various criminogenic factors which influence an individual to commit a crime, but they are, first and foremost, divided into the subjective and objective. During a criminal procedure they are evaluated and then influence the individualization of incarceration. Furthermore, they are of great importance during the execution of a prison sentence. Because of this, the criminological aspects are inseparable from the criminal-law and penological aspects.</p> <p>Punishments are prescribed within certain ranges for every crime. The criminal law of the Republic of Serbia also does not define punishments absolutely, nor does it leave a punishment absolutely undefined. Considering the fact that the punishment of incarceration is prescribed in a certain range, the judge in a</p>

	<p>criminal procedure must individualize it based on the existing circumstances. These circumstances include, above all, those concerning the personality of the defendant. The subject here is the individualization in its narrow sense, which falls under the jurisdiction of the court.</p> <p>The punishment of incarceration is further individualized after a sentence becomes final and produces legal effect until the complete execution of the sentence. During the execution of a prison sentence the personality of the convict is the main criteria for the individualization of the sentence within the detention center itself, first and foremost by the prison authorities themselves. Apart from this, the punishment of incarceration is also individualized when it is being executed in the place of residence of the convict. This is the individualization of the prison sentence in its broader sense.</p> <p>The goal of the research of this subject is to highlight the current state of individualization of incarceration in theory, to analyze legislation from this field and to present legal solutions of certain countries concerning the subject. The final goal is to stress the importance of the individualization of incarceration in the process of sentencing as well as during the execution of a sentence and to give concrete de lege ferenda proposals.</p>
--	---

Accepted on Senate on: AS	December 25th, 2015
Defended: DE	
Thesis Defend Board: DB	<p>president: prof. dr Miomira Kostić, Ph. D, Full Professor, Faculty of Niš, Niš</p> <p>member: prof. dr Branislav Ristivojević, Ph. D, Associate Professor, Faculty of Law, Novi Sad</p> <p>member: prof. dr Dragiša Drakić, Ph. D, Associate Professor, Faculty of Law, Novi Sad</p>

РЕЗИМЕ

Предмет докторске дисертације јесте индивидуализација казне затвора, и то три њена нераздвојна аспекта – криминолошки, кривичноправни и пенолошки. Први део рада, посвећен је криминолошком аспект индивидуализације казне затвора. Кривичноправним аспектима индивидуализације казне затвора посвећен је други део рада. Предмет истраживања у трећем делу рада јесте пенолошки аспект индивидуализације казне затвора.

Разноврсни су криминогени фактори који утичу на појединца да учини кривично дело, али они пре свега могу бити субјективни и објективни. У току кривичног поступка, они се вреднују и утичу на саму индивидуализацију казне затвора. Осим тога, њихов значај је огроман и у току извршења затворске казне. Зато су криминолошки аспекти нераздвојни од кривичноправних и пенолошких аспеката.

За свако кривично дело прописана је казна у распону, тако да се кривичним законодавством Републике Србије не прописује казну која је апсолутно одређена, нити казна која је апсолутно неодређена. С обзиром на то да се казне затвора прописује у распону судија у кривичном поступку мора да је индивидуализује, на основу одређених околности. Те околности су пре свега оне које се односе на личност учиниоца кривичног дела. Овде је реч о индивидуализацији казне затвора у ужем смислу, о којој одлучује суд.

Казна затвора се индивидуализује и након што осуђујућа пресуда постане правоснажна, и траје све док се и сама казна не изврши. У току извршења казне затвора *личност осуђеника* је главни критеријум за индивидуализацију казне у самом казненем заводу, а сама индивидуализација се спроводи пре свега од стране затворских власти. Осим тога, казна затвора се индивидуализује и кад се извршава у просторијама у којима осуђени станује. Овде је реч о индивидуализацији казне затвора у ширем смислу.

Циљ истраживања предметне проблематике јесте да се укаже на актуелно стање у вези са индивидуализацијом казне затвора у теорији, да се анализирају прописи из ове области и предоче законска решења из појединих држава који се тичу предметне проблематика. Крајњи циљ јесте да се укаже на значај

индивидуализације казне затвора како у поступку изрицања казне, тако и у поступку извршења и да се дају конкретни *de lege ferenda* предлози.

RESUME

The subject of the doctoral thesis is the individualization of incarceration and its three inseparable aspects – the criminological, criminal-law and penological aspect. The first part of the thesis deals with the criminological aspect of the individualization of incarceration. The criminal-law aspect of the individualization of the punishment of incarceration is discussed in the second part. The subject of the third part is the penological aspect of the individualization of incarceration.

There are various criminogenic factors which influence an individual to commit a crime, but they are, first and foremost, divided into the subjective and objective. During a criminal procedure they are evaluated and then influence the individualization of incarceration. Furthermore, they are of great importance during the execution of a prison sentence. Because of this, the criminological aspects are inseparable from the criminal-law and penological aspects.

Punishments are prescribed within certain ranges for every crime. The criminal law of the Republic of Serbia also does not define punishments absolutely, nor does it leave a punishment absolutely undefined. Considering the fact that the punishment of incarceration is prescribed in a certain range, the judge in a criminal procedure must individualize it based on the existing circumstances. These circumstances include, above all, those concerning the personality of the defendant. The subject here is the individualization in its narrow sense, which falls under the jurisdiction of the court.

The punishment of incarceration is further individualized after a sentence becomes final and produces legal effect until the complete execution of the sentence. During the execution of a prison sentence the personality of the convict is the main criteria for the individualization of the sentence within the detention center itself, first and foremost by the prison authorities themselves. Apart from this, the punishment of incarceration is also individualized when it is being executed in the place of residence of the convict. This is the individualization of the prison sentence in its broader sense.

The goal of the research of this subject is to highlight the current state of individualization of incarceration in theory, to analyze legislation from this field and to present legal solutions of certain countries concerning the subject. The final goal is to stress

the importance of the individualization of incarceration in the process of sentencing as well as during the execution of a sentence and to give concrete de lege ferenda proposals.

САДРЖАЈ

УВОД.....	1
-----------	---

ДЕО ПРВИ

КРИМИНОЛОШКИ АСПЕКТ ИНДИВИДУАЛИЗАЦИЈЕ КАЗНЕ ЗАТВОРА.....	17
--	----

1. ПОЈЕДИНЕ КРИМИНОЛОШКЕ ШКОЛЕ КОЈЕ ОБЈАШЊАВАЈУ КРИМИНАЛНО ПОНАШАЊЕ	19
1.1. КЛАСИЧНА ШКОЛА	20
1.2. АНТРОПОЛОШКА ШКОЛА	23
1.3. ПОЗИТИВИСТИЧКА ШКОЛА.....	25
1.4. СОЦИОЛОШКА ШКОЛА.....	26
1.5. ПОКРЕТ ДРУШТВЕНЕ ОДБРАНЕ.....	29
2. ПОЈЕДИНЕ ТЕОРИЈЕ КОЈЕ ОБЈАШЊАВАЈУ УЗРОКЕ КРИМИНАЛИТЕТА	30
2.1. ТЕОРИЈА НАСЛЕЂА	31
2.2. РАСНА ТЕОРИЈА	33
2.3. ЕНДОКРИНОЛОШКА ТЕОРИЈА	35
2.4. ТЕОРИЈА ИНТЕЛИГЕНЦИЈЕ	36
2.5. ТЕОРИЈА ФРУСТРАЦИЈЕ.....	38
2.6. ТЕОРИЈА НЕПРИЛАГОЂЕНОСТИ.....	39
2.7. ПСИХОПАТОЛОШКЕ ТЕОРИЈЕ	40
2.8. ТЕОРИЈА УЧЕЊА И ТЕОРИЈА ИМИТАЦИЈЕ	42
2.9. ТЕОРИЈА АНОМИЈЕ.....	43
2.10. ТЕОРИЈА ЕТИКЕТИРАЊА	45
2.11. ПСИХОАНАЛИТИЧКА ТЕОРИЈА	47
3. КРИМИНОГЕНИ ФАКТОРИ.....	50
3.1. МАКРОСОЦИЈАЛНИ КРИМИНОГЕНИ ФАКТОРИ.....	53
3.2. МИКРОСОЦИЈАЛНИ ФАКТОРИ КРИМИНАЛИТЕТА	56
3.2.1. Сиромаштво и богатство.....	57
3.2.2. Незапосленост.....	59
3.2.3. Породични фактори криминалитета	60
3.2.4. Утицај васпитања и образовања на криминално понашање	63
3.2.5. Друштвени статус и професија	68
3.2.6. Средства масовне комуникације	69
3.2.7. Слободно време	72
3.3. ЕНДОГЕНИ ФАКТОРИ КРИМИНАЛИТЕТА	74
3.3.1. Интелигенција	74
3.3.2. Темперамент	76
3.3.3. Карактер	77
3.3.4. Емоције.....	79
4. О ПОЈЕДИНИМ КРИМИНОЛОШКИМ АСПЕКТИМА ЛИЧНОСТИ	81
4.1. КРИМИНОЛОШКЕ ДЕФИНИЦИЈЕ И ТЕОРИЈЕ ЛИЧНОСТИ.....	82
4.2. НОРМАЛНА ЛИЧНОСТ И АБНОРМАЛНА ЛИЧНОСТ.....	85

4.3. ПЕРИОДИ ЖИВОТА КРОЗ КОЈЕ ПОЈЕДИНАЦ ПРОЛАЗИ.....	86
4.4. ЗРЕЛА ЛИЧНОСТ	89
4.5. ТИПОВИ ЛИЧНОСТИ.....	92
5. СОЦИО-ПАТОЛШКЕ ПОЈАВЕ И КРИМИНАЛИТЕТ - КРИМИНОГЕНИ ФАКТОРИ КОЈИ СУ УВЕК НЕГАТИВНО ВРЕДНОВАНИ.....	94

ДЕО ДРУГИ

КРИВИЧНОПРАВНИ АСПЕКТ ИНДИВИДУАЛИЗАЦИЈЕ КАЗНЕ ЗАТВОРА 103

1. НЕКА РАЗМАТРАЊА О КРИВИЧНОМ ДЕЛУ, УЧИНИОЦУ И ИНДИВИДУАЛИЗАЦИЈИ САНКЦИЈА УОПШТЕ	103
1.1. НЕКА РАЗМАТРАЊА О КРИВИЧНОМ ДЕЛУ И УЧИНИОЦУ	103
1.2. ИНДИВИДУАЛИЗАЦИЈА КРИВИЧНИХ САНКЦИЈА.....	109
1.2.1. Индивидуализација мера упозорења (судске опомене, условне осуде и условне осуде са заштитним надзором)	110
1.2.2. Индивидуализација мера безбедности.....	112
1.2.3. Индивидуализација казни	114
2. ИНДИВИДУАЛИЗАЦИЈА КАЗНЕ ЗАТВОРА У КРИВИЧНОМ ЗАКОНОДАВСТВУ РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ	115
2.1. СВРХА КАЖЊАВАЊА.....	117
2.2. СВЕ ОКОЛНОСТИ.....	119
2.3. НАРОЧИТО ОЛАКШАВАЈУЋЕ И ОТЕЖАВАЈУЋЕ ОКОЛНОСТИ	120
2.3.1. Степен кривице.....	122
2.3.1.1. Умишљај.....	123
2.3.1.2. Нехат.....	125
2.3.1.3. Неурачунљивост	131
2.3.1.4. Стварна заблуда.....	133
2.3.1.5. Правна заблуда.....	134
2.3.1.6. Сила и претња	136
2.3.2. Побуде из којих је учињено дело	139
2.3.3. Јачина угрожавања или повреде заштићеног добра	143
2.3.4. Околности под којима је дело учињено	147
2.3.5. Ранији живот учиниоца.....	152
2.3.5.1. Боравак у казном заводу лица које није осуђено за кривично дело, већ за неко казнено дело	157
2.3.5.2. Боравак у казном заводу лица које није осуђено због учињеног казног дела	158
2.3.5.3. Боравак у казном заводу лица које је прекршило неку обавезу која је наметнута у складу са казноправним одредбама	160
2.3.5.4. Ранија осуда за привредни преступ.....	161
2.3.5.4.1. Евиденција учинилаца привредних преступа.....	162
2.3.5.5. Раније кажњавање за прекршаје	165
2.3.5.5.1. Евиденција прекршајно кажњених лица	169
2.3.5.5.2. Евиденција прекршајно кажњених малолетника	170
2.3.5.6. О једном аспекту танке линије између прекршаја и кривичног дела.....	172
2.3.5.7. Опортунитет кривичног гоњења кроз призму ранијег живота учиниоца кривичног дела.....	174
2.3.5.8. Дисциплинско кажњавање војних лица према условима ранијег живота	179
2.3.5.9. Још неки начини сазнања о ранијем животу учиниоца дела.....	181

2.3.5.9.1.	Евиденција о лицима против којих је одређена мера заштите од насиља у породици	184
2.3.5.9.2.	Евиденција о лицима према којима је извршено насиље у породици.....	186
2.3.5.10.	О једном позитивним аспекту из ранијег живота	187
2.3.6.	Личне прилике учиниоца кривичног дела.....	191
2.3.7.	Држање учиниоца после учињеног кривичног дела а нарочито његов однос према жртви кривичног дела	205
2.3.7.1.	Држање учиниоца одмах после учињеног кривичног дела а нарочито његов однос према жртви кривичног дела	207
2.3.7.2.	Држање учиниоца после учињеног кривичног дела до судског поступка а нарочито његов однос према жртви кривичног дела	209
2.3.7.3.	Држање учиниоца после учињеног кривичног дела а нарочито његов однос према жртви кривичног дела - држање у самом судском поступку	211
2.3.8.	Друге околности које се односе на личност учиниоца.....	214
2.4.	ПОСЕБНЕ ОКОЛНОСТИ ПРИЛИКОМ ИНДИВИДУАЛИЗАЦИЈЕ КАЗНЕ ЗАТВОРА	216
2.4.1.	Обавезна отежавајућа околност - кривично дело учињено из мржње	216
2.4.2.	Факултативна отежавајућа околност - поврат	218
2.4.2.1.	Када постоји поврат?.....	222
2.4.2.2.	Од чега зависи да ли ће се поврат ценити као отежавајућа околност?	225
2.4.3.	Случајеви када не постоји поврат иако је реч о лицу којем је изречена кривична санкција.....	227
2.4.3.1.	Раније изречене мере безбедности психијатријског карактера.....	228
2.4.3.2.	Раније кажњавање малолетника	229
2.4.3.2.1.	Раније изречена казна малолетничког затвора	229
2.4.3.2.2.	Раније изречене васпитне мере	230
2.4.3.2.2.1.	Евиденција о санкцијама према малолетницима	233
2.4.3.2.3.	Примена васпитних налога према малолетницима	237
3.	О НЕКИМ РЕАКЦИЈАМА ДРЖАВЕ НА КРИМИНАЛИТЕТ - ВЕШТАЧКО СМАЊЕЊЕ БРОЈА УЧИНИЛАЦА КРИВИЧНИХ ДЕЛА И ПОВРАТНИКА.....	239
3.1.	АМНЕСТИЈА.....	240
3.2.	ПОМИЛОВАЊЕ	242
3.3.	ЈОШ ЈЕДАН НАЧИН АМНЕСТИРАЊА УЧИНИЛАЦА КРИВИЧНОГ ДЕЛА	243
3.4.	ЈОШ НЕКИ ЗАКОНИ КОЈИМА СЕ АМНЕСТИРАЈУ УЧИНИОЦИ КРИВИЧНОГ ДЕЛА	247
4.	КАЗНЕНА ЕВИДЕНЦИЈА.....	254
4.1.	ПРОБЛЕМИ У ВЕЗИ СА БРИСАЊЕМ ОСУДА И СА БРИСАНОМ ОСУДОМ	258
5.	ПОСЕБНА ЕВИДЕНЦИЈА ЗА ПОЈЕДИНЕ КАТЕГОРИЈЕ УЧИНИЛАЦА КРИВИЧНИХ ДЕЛА.....	264
6.	ОДРЕДБЕ ЗАКОНИКА О КРИВИЧНОМ ПОСТУПКУ У ВЕЗИ СА СЛУШАЊЕМ ОКРИВЉЕНОГ И ЊЕГОВЕ РАНИЈЕ ОСУДЕ	266
7.	ИНДИВИДУАЛИЗАЦИЈА КАЗНЕ ЗАТВОРА У СЛУЧАЈУ СТИЦАЈА КРИВИЧНИХ ДЕЛА.....	271
8.	ИНДИВИДУАЛИЗАЦИЈА КАЗНЕ ЗАТВОРА ОСУЂЕНОМ ЛИЦУ.....	273
9.	ИНДИВИДУАЛИЗАЦИЈА КАЗНЕ ЗАТВОРА ПУТЕМ УБЛАЖАВАЊА КАЗНЕ	275
9.1.	ЗАКОНСКО УБЛАЖАВАЊЕ КАЗНЕ	276
9.2.	СУДСКО УБЛАЖАВАЊЕ КАЗНЕ	277
9.2.1.	Ублажавање казне када закон предвиђа да се учинилац може ослободити од казне, а суд га не ослободи од казне	279
9.2.1.1.	Граница ублажавања казне	279
9.2.2.	Забрана ублажавања казне – ограничење индивидуализације казне затвора.....	280

9.2.2.1.	Забрана ублажавања казне за поједина кривична дела.....	281
9.2.2.2.	Забрана ублажавања казне једној категорији учинилаца кривичних дела.....	282
9.2.2.3.	Забрана ублажавања казне која није прописана Кривичним закоником	284
9.2.3.	Последице забране ублажавања казне на индивидуализацију казне затвора.....	287
10.	ИНДИВИДУАЛИЗАЦИЈА КАЗНЕ ЗАТВОРА ПУТЕМ ОСЛОБОЂЕЊА ОД КАЗНЕ	288
10.1.	ОСЛОБОЂЕЊЕ ОД КАЗНЕ КАДА ТАКВУ МОГУЋНОСТ ЗАКОН ИЗРИЧИТО ПРОПИСУЈЕ	289
10.2.	ОСЛОБОЂЕЊЕ ОД КАЗНЕ КОД КРИВИЧНИХ ДЕЛА ИЗ НЕХАТА.....	292
10.3.	ОСЛОБОЂЕЊЕ ОД КАЗНЕ УСЛЕД ОТКЛАЊАЊА ПОСЛЕДИЦЕ	293
10.4.	ОСЛОБОЂЕЊЕ ОД КАЗНЕ ЗБОГ ПОРАВНАЊА УЧИНИОЦА И ОШТЕЋЕНОГ	294
11.	КАЗНА ЗАТВОРА БЕЗ НАПУШТАЊА ПРОСТОРИЈА У КОЈИМА ОСУЂЕНИ СТАНУЈЕ – СЛОБОДА ПОД НАДЗОРОМ.....	296
11.1.	КОМЕ СЕ МОЖЕ ИЗРЕЋИ КАЗНА ЗАТВОРА КОЈА СЕ ИЗВРШАВА У ПРОСТОРИЈАМА У КОЈИМА ОСУЂЕНИ СТАНУЈЕ?	297
11.1.1.	Личност учиниоца – субјективни критеријум.....	298
11.1.2.	Висина изречене казне и други објективни критеријуми	300
11.2.	НЕКЕ НЕДОУМИЦЕ У ВЕЗИ СА ОДЛУЧИВАЊЕМ О НАЧИНУ ИЗВРШЕЊА КАЗНЕ	303
11.3.	КОМЕ СЕ НЕ МОЖЕ ИЗРЕЋИ КАЗНА ЗАТВОРА КОЈА СЕ ИЗВРШАВА У ПРОСТОРИЈАМА У КОЈИМА ОСУЂЕНИ СТАНУЈЕ?	305
11.4.	КАЗНА КУЋНОГ ЗАТВОРА ПРЕМА НАЦРТУ ЗАКОНА О ИЗМЕНАМА И ДОПУНАМА КРИВИЧНОГ ЗАКОНИКА	306
12.	ИНДИВИДУАЛИЗАЦИЈА КАЗНЕ ЗАТВОРА – УПОРЕДНОПРАВНИ ПРИКАЗ.....	307
12.1.	ДРЖАВЕ БИВШЕ СФРЈ.....	307
12.1.1.	Република Словенија.....	307
12.1.2.	Република Хрватска	308
12.1.3.	Бивша Југословенска Република Македонија	309
12.1.4.	Босна и Херцеговина.....	310
12.1.4.1.	Република Српска.....	311
12.1.4.2.	Федерација Босне и Херцеговине.....	312
12.1.4.3.	Брчко дистрикт Босне и Херцеговине.....	313
12.1.5.	Република Црна Гора	314
12.2.	ИНДИВИДУАЛИЗАЦИЈА КАЗНЕ ЗАТВОРА У ПОЈЕДИНИМ ДРЖАВАМА РАЗЛИЧИТИХ ПРАВНИХ СИСТЕМА	315
12.2.1.	Руска Федерација.....	316
12.2.2.	Савезна Република Немачка	319
12.2.3.	Република Аустрија.....	321
12.2.4.	Краљевина Шведска	322
12.2.5.	Сједињене Америчке Државе	323

ДЕО ТРЕЋИ

ПЕНОЛОШКИ АСПЕКТ ИНДИВИДУАЛИЗАЦИЈЕ КАЗНЕ ЗАТВОРА	329
1. ЗАВОДИ ЗА ИЗВРШЕЊЕ КАЗНЕ ЗАТВОРА У СРБИЈИ.....	333
1.1. ПРАВНИ РЕЖИМ ЗАВОДА ЗА ИЗВРШЕЊЕ КАЗНЕ ЗАТВОРА У АП КОСОВО И МЕТОХИЈА.....	340
2. СВРХА ИЗВРШЕЊА КАЗНЕ ЗАТВОРА У РЕПУБЛИЦИ СРБИЈИ	341

3. СУДСКА ИНДИВИДУАЛИЗАЦИЈА КАЗНЕ ЗАТВОРА ПРЕ ПОЧЕТКА ИЗВРШЕЊА – МОГУЋА ИНДИВИДУАЛИЗАЦИЈА КАЗНЕ ЗАТВОРА	343
4. УПУЋИВАЊЕ ОСУЂЕНИХ НА ИЗДРЖАВАЊЕ КАЗНЕ ЗАТВОРА - ЕКСТЕРНА СУДСКА, ЗАКОНСКА И ИНДИВИДУАЛИЗАЦИЈА ПОДЗАКОНСКИМ АКТОМ	347
4.1. УПУЋИВАЊЕ ОСУЂЕНИХ ЛИЦА У ОКРУЖНИ ЗАТВОР – СУДСКА ИНДИВИДУАЛИЗАЦИЈА КАЗНЕ	349
4.2. УПУЋИВАЊЕ ОСУЂЕНИХ ЛИЦА У КАЗНЕНО-ПОПРАВНИ ЗАВОД ЗАТВОРЕНОГ ТИПА – СУДСКА ИНДИВИДУАЛИЗАЦИЈА КАЗНЕ.....	350
4.3. УПУЋИВАЊЕ ОСУЂЕНИХ ЛИЦА У КАЗНЕНО-ПОПРАВНИ ЗАВОД ЗАТВОРЕНОГ ТИПА СА ПОСЕБНИМ ОБЕЗБЕЂЕЊЕМ – ИНДИВИДУАЛИЗАЦИЈА ИЗВРШЕНА ПОДЗАКОНСКИМ АКТОМ.....	352
4.4. УПУЋИВАЊЕ ОСУЂЕНИХ ЛИЦА У КАЗНЕНО-ПОПРАВНИ ЗАВОД ОТВОРЕНОГ ТИПА – ЗАКОНСКА ИНДИВИДУАЛИЗАЦИЈА КАЗНЕ.....	353
4.5. УПУЋИВАЊЕ ОСУЂЕНИХ ЛИЦА У КАЗНЕНО-ПОПРАВНИ ЗАВОД ЗА МАЛОЛЕТНИКЕ – ЗАКОНСКА ИНДИВИДУАЛИЗАЦИЈА КАЗНЕ	354
4.5.1. Проблеми у вези са упућивањем осуђеног у поједине заводе – непостојање јасних критеријума за индивидуализацију казне.....	357
5. ПОЧЕТНА ИНТЕРНА ИНДИВИДУАЛИЗАЦИЈА КАЗНЕ ЗАТВОРА У ПОСТУПКУ ИЗВРШЕЊА.....	358
5.1. ПРИЈЕМНО ОДЕЉЕЊЕ – ЦЕНТАР ЗА ПОЧЕТНУ ИНТЕРНУ ИНДИВИДУАЛИЗАЦИЈУ КАЗНЕ ЗАТВОРА.....	360
5.1.1. Упознавање личности осуђеног лица	362
5.1.1.1. Пријемно одељење – суђење осуђеном.....	366
6. ИНДИВИДУАЛИЗАЦИЈА КАЗНЕ ЗАТВОРА ПУТЕМ РАСПОРЕЂИВАЊА ОСУЂЕНИКА У ПОЈЕДИНА ОДЕЉЕЊА.....	367
6.1. ИНДИВИДУАЛИЗАЦИЈА КАЗНЕ ЗАТВОРА ПУТЕМ РАСПОРЕЂИВАЊА ОСУЂЕНИКА У ЗАТВОРЕНО ОДЕЉЕЊЕ	368
6.2. ИНДИВИДУАЛИЗАЦИЈА КАЗНЕ ЗАТВОРА ПУТЕМ РАСПОРЕЂИВАЊА ОСУЂЕНИКА У ПОЛУОТВОРЕНО ОДЕЉЕЊЕ	369
6.3. ИНДИВИДУАЛИЗАЦИЈА КАЗНЕ ЗАТВОРА ПУТЕМ РАСПОРЕЂИВАЊА ОСУЂЕНИКА У ОТВОРЕНО ОДЕЉЕЊЕ	369
7. ИНДИВИДУАЛИЗАЦИЈА КАЗНЕ ЗАТВОРА ПУТЕМ ОДРЕЂИВАЊА ОСУЂЕНИКА У ГРУПЕ	370
7.1. ИНДИВИДУАЛИЗАЦИЈА КАЗНЕ ЗАТВОРА ПУТЕМ ОДРЕЂИВАЊА ОСУЂЕНИКА У ГРУПУ А1 ИЛИ А2	371
7.2. ИНДИВИДУАЛИЗАЦИЈА КАЗНЕ ЗАТВОРА ПУТЕМ ОДРЕЂИВАЊА ОСУЂЕНИКА У ГРУПУ Б1 ИЛИ Б2	372
7.3. ИНДИВИДУАЛИЗАЦИЈА КАЗНЕ ЗАТВОРА ПУТЕМ ОДРЕЂИВАЊА ОСУЂЕНИКА У ГРУПУ В1 ИЛИ В2.....	373
7.3.1. Неки проблеми у вези са распоређивањем осуђених у поједина одељења и групе – привидна индивидуализација казне затвора	375
8. НАКНАДНА ИНТЕРНА ИНДИВИДУАЛИЗАЦИЈА КАЗНЕ ЗАТВОРА У ПОСТУПКУ ИЗВРШЕЊА.....	377
8.1. НАКНАДНА ИНТЕРНА ИНДИВИДУАЛИЗАЦИЈА КАЗНЕ ЗАТВОРА ПУТЕМ РАЗВРСТАВАЊА ОСУЂЕНОГ У ОКВИРУ ИСТОГ ЗАВОДА.....	378
8.1.1. Накнадна интерна индивидуализација казне затвора путем разврставања осуђеног у групу са мањим степеном проширених права и погодности – назадовање осуђеника.....	379
8.1.2. Накнадна интерна индивидуализација казне затвора путем разврставања осуђеног у групу са већим степеном проширених права и погодности – напредовање осуђеника ...	380

8.1.3. Накнадна индивидуализација казне затвора путем премештаја осуђеног у други завод - напредовање и назадовање осуђеника.....	381
9. ПРАВА ОСУЂЕНИХ ЛИЦА КРОЗ ПРИЗМУ ИНДИВИДУАЛИЗАЦИЈЕ КАЗНЕ У ПОСТУПКУ ИЗВРШЕЊА.....	386
9.1. ОСНОВНА ПРАВА ОСУЂЕНИХ ЛИЦА У ЗАВОДУ КРОЗ ПРИЗМУ ИНДИВИДУАЛИЗАЦИЈЕ КАЗНЕ.....	387
9.2. ПРАВА КОЈА ОСУЂЕНИЦИ ИМАЈУ У ИСТОМ ОБИМУ, А КОЈА НЕ БИ ТРЕБАЛО – НЕПОСТОЈАЊЕ ИНДИВИДУАЛИЗАЦИЈЕ ИЗВРШЕЊА КАЗНЕ ЗАТВОРА.....	392
9.3. ИНДИВИДУАЛИЗАЦИЈА КАЗНЕ ЗАТВОРА КРОЗ ПРИЗМУ ПРОШИРЕНИХ ПРАВА И ПОГОДНОСТИ.....	393
9.3.1. Проширена права осуђених лица у казним заводима.....	394
9.3.2. Погодности осуђених ван казног завода.....	395
9.4. ИНДИВИДУАЛИЗАЦИЈА КАЗНЕ ЗАТВОРА ПУТЕМ ДОДЕЉИВАЊА СПЕЦИЈАЛНИХ ПРАВА/ПОГОДНОСТИ ОСУЂЕНИМ ЛИЦИМА.....	396
9.4.1. Рад на радном месту на коме је осуђени запослен – преноћиште у заводу.....	396
9.4.2. Ванредни излазак или одсуство из завода до седам дана.....	399
9.4.3. Превремено отпуштање осуђеника - случајна индивидуализација.....	401
10. ИНДИВИДУАЛИЗАЦИЈА КАЗНЕ ЗАТВОРА КРОЗ ПРИЗМУ УСЛОВНОГ ОТПУСТА.....	404
10.1. ОПШТА ПРАВИЛА ЗА ДОБИЈАЊЕ УСЛОВНОГ ОТПУСТА.....	405
10.2. УЧИНИОЦИ НАЈТЕЖИХ КРИВИЧНИХ ДЕЛА И УСЛОВНИ ОТПУСТ – ИНДИВИДУАЛИЗАЦИЈА СА ПОСЕБНОМ ПАЖЊОМ.....	411
10.3. ОСУЂЕНА ЛИЦА КОЈА СЕ НЕ МОГУ УСЛОВНО ОТПУСТИТИ ПРЕМА ОДРЕДБАМА КРИВИЧНОГ ЗАКОНИКА – НЕПОСТОЈАЊЕ ИНДИВИДУАЛИЗАЦИЈЕ ПРЕМА УСЛОВНОМ ОТПУСТУ.....	414
10.3.1. Евиденција дисциплинских мера.....	418
10.4. ОСУЂЕНА ЛИЦА КОЈА СЕ НЕ МОГУ УСЛОВНО ОТПУСТИТИ ПРЕМА ОДРЕДБАМА ДРУГОГ ЗАКОНА - НЕПОСТОЈАЊЕ ИНДИВИДУАЛИЗАЦИЈЕ ПРЕМА УСЛОВНОМ ОТПУСТУ.....	419
10.5. ОДРЕДБЕ ЗАКОНА О ИЗВРШЕЊУ КРИВИЧНИХ САНКЦИЈА У ВЕЗИ СА УСЛОВНИМ ОТПУСТОМ - ПОДЕЉЕНА НАДЛЕЖНОСТ У ВЕЗИ СА ОДЛУЧИВАЊЕМ О УСЛОВНОМ ОТПУСТУ?.....	421
10.6. ОДРЕДБЕ ЗАКОНИКА О КРИВИЧНОМ ПОСТУПКУ У ВЕЗИ СА ИЗВЕШТАЈЕМ О ВЛАДАЊУ ОСУЂЕНИКА.....	424
10.6.1. Неусклађеност Кривичног законика и Законика о кривичном поступку.....	426
10.7. ПОЈЕДИНИ ПРОБЛЕМИ У ВЕЗИ СА ВРЕМЕНОМ ПРОВЕДЕНИМ НА ИЗДРЖАВАЊУ КАЗНЕ - РАЗЛИЧИТИ РОКОВИ ЗА ИНДИВИДУАЛИЗАЦИЈУ КАЗНЕ ЗАТВОРА.....	427
10.8. МОДЕЛИ УСЛОВНОГ ОТПУСТА – ИНДИВИДУАЛИЗАЦИЈА УСЛОВНОГ ОТПУСТА.....	431
10.8.1. Условни отпуст без икаквих обавеза за осуђеног.....	432
10.8.2. Условни отпуст уз кривичноправне обавезе.....	432
10.8.3. Условни отпуст уз електронски надзор.....	434
10.8.4. Условни отпуст са обавезом да осуђени не напушта просторије у којима станује.....	437
10.8.4.1. Рочиште за одлучивање о молби – индивидуализација без присуства осуђеника.....	439
10.8.4.2. Опозивање условног отпуста кроз призму индивидуализације казне затвора у поступку извршења.....	441
10.8.4.3. Неке нелогичности у вези са временом проведеним на условном отпусту – условни отпуст се извршава.....	443

10.8.5. De lege ferenda предлози у вези са условним отпустом - решења која би обезбедила још бољу индивидуализацију условног отпуста.....	445
10.9. НАЦРТ ЗАКОНА О ИЗМЕНАМА И ДОПУНАМА КРИВИЧНОГ ЗАКОНИКА У ПОГЛЕДУ УСЛОВНОГ ОТПУСТА.....	447
11. ДА ЛИ ПОСТОЈИ ИНДИВИДУАЛИЗАЦИЈА КАЗНЕ ЗАТВОРА НАКОН ИЗВРШЕНЕ КАЗНЕ?.....	449
12. ПОСЕБНИ СЛУЧАЈЕВИ ИНДИВИДУАЛИЗАЦИЈЕ КАЗНЕ ЗАТВОРА У ПОСТУПКУ ИЗВРШЕЊА.....	451
12.1. ИНДИВИДУАЛИЗАЦИЈА ИЗВРШЕЊА КАЗНЕ ЗАТВОРА ПРЕМА ОСУЂЕНИМ ЖЕНАМА – СМАЂЕНА ИНДИВИДУАЛИЗАЦИЈА.....	452
12.1.1. Распоређивање осуђених жена по одељењима и групама – интерна индивидуализација казне затвора	454
12.1.2. Труднице, породиље и мајке које негују децу	455
12.2. ИНДИВИДУАЛИЗАЦИЈА ИЗВРШЕЊА КАЗНЕ ЗАТВОРА ПРЕМА СТРАНИМ ДРЖАВЉАНИМА – ИНДИВИДУАЛИЗАЦИЈА ИЗВРШЕНА ПОДЗАКОНСКИМ АКТОМ.....	455
12.3. ИНДИВИДУАЛИЗАЦИЈА ИЗВРШЕЊА КАЗНЕ ЗАТВОРА ПРЕМА УЧИНИОЦИМА КРИВИЧНИХ ДЕЛА ОРГАНИЗОВАНОГ КРИМИНАЛА И ДРУГИХ ТЕШКИХ КРИВИЧНИХ ДЕЛА	461
12.3.1. Упућивање осуђених лица у Посебно одељење за издржавање казне затвора – судска индивидуализација казне затвора	464
12.3.1.1. Првостепени поступак упућивања осуђеног у Посебно одељење – индивидуализација од стране председника Вишег суда у Београду	466
12.3.1.2. Другостепени поступак упућивања осуђеног у Посебно одељење – индивидуализација од стране председника Апелационог суда у Београду	468
12.3.1.2.1. Упућивање осуђеног у Посебно одељење – суђење осуђеном.....	469
12.3.2. Пријемно одељење у Посебном одељењу	470
12.3.2.1. Премештај осуђеног из Посебног одељења у друго одељење - суђење по службеној дужности	471
12.3.2.1.1. Утврђивање околности приликом доношења судске одлуке	472
12.3.2.1.2. Право осуђеног на жалбу	473
12.3.3. Премештај осуђеног из КПЗ-а у Посебно одељење - суђење по потреби.....	474
12.3.3.1. Специјално суђење осуђеном лицу у току издржавања казне	475
12.4. ЖИВОТ ОСУЂЕНОГ У ПОСЕБНОМ ОДЕЉЕЊУ.....	475
13. ИНДИВИДУАЛИЗАЦИЈА ИЗВРШЕЊА КАЗНЕ ЗАТВОРА КОЈА СЕ ИЗВРШАВА У ПРОСТОРИЈАМА У КОЈИМА ОСУЂЕНИ СТАНУЈЕ	477
13.1. У ЧЕМУ СЕ САСТОЈИ ИЗВРШЕЊЕ - РЕШЕЊЕ КРИВИЧНОГ ЗАКОНИКА	478
13.2. СЛУЧАЈЕВИ КАДА ОСУЂЕНИ МОЖЕ ДА НАПУШТА ПРОСТОРИЈЕ У КОЈИМА СТАНУЈЕ – РЕШЕЊА ИЗ ЗАКОНА О ИЗВРШЕЊУ КРИВИЧНИХ САНКЦИЈА.....	478
13.3. СЛУЧАЈЕВИ КАДА ОСУЂЕНИ МОЖЕ ДА НАПУШТА ПРОСТОРИЈЕ У КОЈИМА СТАНУЈЕ – РЕШЕЊА ИЗ ЗАКОНА О ИЗВРШЕЊУ ВАНЗАВОДСКИХ САНКЦИЈА И МЕРА	479
13.3.1. Кршење обавеза и последице	481
13.4. УСЛОВНО ОТПУШТАЊЕ ОСУЂЕНОГ КОЈИ ИЗДРЖАВА КАЗНУ ЗАТВОРА У ПРОСТОРИЈАМА У КОЈИМА СТАНУЈЕ.....	483
13.5. ПРЕВРЕМЕНО ОТПУШТАЊЕ ОСУЂЕНОГ КОЈИ ИЗДРЖАВА КАЗНУ ЗАТВОРА У ПРОСТОРИЈАМА У КОЈИМА СТАНУЈЕ	485
ЗАКЉУЧАК	487

БИБЛИОГРАФИЈА

УЏБЕНИЦИ, МОНОГРАФИЈЕ И ЧЛАНЦИ.....	504
ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ.....	527
МАГИСТАРСКА ТЕЗА.....	527
КОМЕНТАРИ ЗАКОНИКА И ЗАКОНА.....	527
ПРИРУЧНИЦИ.....	528
ПРОПСИ.....	528
УСТАВ.....	528
ЗАКОНИЦИ И ЗАКОНИ.....	528
ПРЕДЛОЗИ, ПРЕДНАЦРТИ И НАЦРТИ ЗАКОНА.....	536
УРЕДБЕ.....	537
ПРАВИЛНИЦИ.....	537
СУДСКИ ПОСЛОВНИК.....	539
УПУТСТВА.....	539
НАРЕДБЕ.....	540
ДИРЕКТИВА.....	540
УКАЗИ ПРЕДСЕДНИКА РЕПУБЛИКЕ.....	540
УПУТСТВО РЕПУБЛИЧКОГ ЈАВНОГ ТУЖИОЦА.....	540
ПРАВИЛНИК ОРГАНА ЛОКАЛНЕ САМОУПРАВЕ.....	540
ОДЛУКЕ ОРГАНА ЛОКАЛНИХ САМОУПРАВА.....	541
РЕШЕЊА ОРГАНА ЛОКАЛНИХ САМОУПРАВА.....	541
СТАВ УСТАВНОГ СУДА.....	541
ОДЛУКА УСТАВНОГ СУДА.....	541
ПРЕСУДЕ.....	542
РЕШЕЊА.....	550
ПРАВНА СХВАТАЊА.....	556
ПРАВНО МИШЉЕЊЕ.....	556
ЗАКЉУЧЦИ.....	556
ТЕКСТОВИ ОДГОВОРА.....	557
ПРЕПОРУКЕ.....	557
ИЗВЕШТАЈИ.....	558
ЕЛЕКТРОНСКЕ БАЗЕ ПОДАКА.....	559
ЛИСТА НАЈВИШЕ КОРИШЋЕНИХ ИНТЕРНЕТ АДРЕСА.....	559
ОСТАЛИ ИЗВОРИ.....	562

КОРИШЋЕНЕ СКРАЋЕНИЦЕ

ВПД - Васпитно-поправни дом

Директор Управе - Директор Управе за извршење кривичних санкција

ЗВС - Закон о Војсци Србије, *Сл. гласник РС*, бр. 116/2007, 88/2009, 101/2010, 10/2015, 88/2015 - Одлука Уставног суда.

ЗИВСМ - Закон о извршењу ванзаводских санкција и мера, *Сл. гласник РС*, бр. 55/2014.

ЗИДКЗ-2009. - Закон о изменама и допунама Кривичног законика, *Сл. гласник РС*, бр. 72/09.

ЗИДКЗ-2012. - Закона о изменама и допунама Кривичног законика, *Сл. гласник РС*, бр. 121/2012.

ЗИКС - Закон о извршењу кривичних санкција, *Сл. гласник РС*, бр. 55/2014.

ЗИКС-1997. - Закон о извршењу кривичних санкција, *Сл. гласник РС*, бр. 16/97 и 34/2001 - други закон.

ЗИКС-2005. - Закон о извршењу кривичних санкција, *Сл. гласник РС*, бр. 85/2005, 72/2009 и 31/2011.

ЗКЗ - Закон о извршењу казне затвора за кривична дела организованог криминала, *Сл. гласник РС*, бр. 72/2009 и 101/2010.

ЗКП - Законик о кривичном поступку, *Сл. гласник РС*, бр. 72/2011, 101/2011, 121/2012, 32/2013, 45/2013 и 55/2014.

ЗКП-2006. - Законик о кривичном поступку, *Сл. гласник РС*, бр. 46/2006, 49/2007 и 122/2008.

ЗКП-2001. - Законик о кривичном поступку, *Сл. лист СРЈ*, бр. 70/2001 и 68/2002 и "Сл. гласник РС", бр. 58/2004, 85/2005, 115/2005, 85/2005 - др. закон, 49/2007, 20/2009 - др. закон, 72/2009 и 76/2010.

ЗКПРС - Закон о кривичном поступку Република Српске, *Сл. гласник Републике Српске*, бр. 53/2012.

ЗКПРХ - Закон о казненем поступку, *Народне новине*, бр. 152/08, 76/09, 80/11, 121/11, 91/12, 143/12, 56/13, 145/13, 152/14.

ЗКПЦГ - Законик о кривичном поступку, *Сл. лист ЦГ*, бр. 57/2009, 49/2010, 47/2014 - одлука УС, 2/2015 - одлука УС, 35/2015 и 58/2015 - др. Закон.

ЗМ - Закон о малолетним учиниоцима кривичних дела и кривичноправној заштити малолетних лица, *Сл. гласник РС*, бр. 85/2005.

ЗП - Закон о прекршајима, *Сл. гласник РС*, бр. 65/2013 и 13/2016.

ЗПИ - Закон о планирању и изградњи, *Сл. гласник РС*, бр. 72/2009, 81/2009 - испр., 64/2010 - одлука УС, 24/2011, 121/2012, 42/2013 - одлука УС, 50/2013 - одлука УС, 98/2013 - одлука УС, 132/2014 и 145/2014.

ЗПМ - Закон о посебним мерама за спречавање вршења кривичних дела против полне слободе према малолетним лицима, *Сл. гласник РС*, бр. 32/2013.

ЗПП - Закон о привредним преступима, *Сл. лист СФРЈ*, бр. 4/77, 36/77 - испр., 14/85, 10/86 (пречишћен текст), 74/87, 57/89 и 3/90 и *Сл. лист СРЈ*, бр. 27/92, 16/93, 31/93, 41/93, 50/93, 24/94, 28/96 и 64/2001 и *Сл. гласник РС*, бр. 101/2005 - др. закон.

КЕ - Казнена евиденција

КЗБД - Кривични закон Брчко дистрикта Босне и Херцеговине, *Сл. гласник Брчко дистрикта БиХ*, бројеви 6/05, 21/10 и 9/13.

КЗБиХ - Кривични закон Босне и Херцеговине, *Сл. гласник Босне и Херцеговине*, бр. 3/03, 32/03, 37/03, 54/04, 61/04, 30/05, 53/06, 55/06, 32/07, 8/10, 47/14, 22/15, 40/15.

КЗРС - Кривични закон, *Сл. гласник Републике Српске*, бр. 49/2003.

КЗРС-1977. - Кривичног закона Републике Србије, *Сл. гласник СРС*, бр. 26/77, 28/77 - испр., 43/77 - испр., 20/79, 24/84, 39/86, 51/87, 6/89, 42/89 и 21/90 и "Сл. гласник РС", бр. 16/90, 26/91 - одлука УСЈ бр. 197/87, 75/91 - одлука УСРС бр. 58/91, 9/92, 49/92, 51/92, 23/93, 67/93, 47/94, 17/95, 44/98, 10/2002, 11/2002 - испр., 80/2002 - др. закон, 39/2003 и 67/2003.

КЗРХ - Казнени закон, *Народне новине*, број 125/11, 144/12, 56/15 и 61/15 – Исправак.

КЗФБиХ - Кривични закон Федерације Босне и Херцеговине, *Сл. новине ФБиХ*, бр. 36/03, 37/03, 21/04, 69/04, 18/05, 42/10, 42/11, 59/14 и 76/14.

КЗЦГ - Кривични законик, *Сл. лист РЦГ*, бр. 70/2003, 13/2004 - испр. и 47/2006 и Сл. лист ЦГ, бр. 40/2008, 25/2010, 32/2011, 64/2011 - др. закон, 40/2013, 56/2013 - испр., 14/2015, 42/2015 и 58/2015 - др. закон.

КПЗ - Казнено-поправни завод

КПЗ за малолетнике - Казнено-поправни завод за малолетнике

КПЗСМ - Казнено-поправни завод Сремска Митровица

Кривични закон ФНРЈ - Кривични закон, *Сл. лист ФНРЈ*, бр. 13/51.

ОЗ - Окружни затвор

ОЗНС - Окружни затвор Нови Сад

Основни кривични закон - Основни Кривични закон, *Сл. лист СФРЈ*, бр. 44/76, 36/77 - испр., 34/84, 37/84, 74/87, 57/89, 3/90, 38/90, 45/90 - испр. и 54/90 и "Сл. лист СРЈ", бр. 35/92, 16/93, 31/93, 37/93, 41/93, 50/93, 24/94, 61/2001 и "Сл. гласник РС", бр. 39/2003.

ПЗ - Породични закон, *Сл. гласник РС*, бр. 18/2005, 72/2011 - др. закон и 6/2015.

Посебно одељење - Посебно одељење за издржавање казне затвора за кривична дела организованог криминала у казнено-поправном заводу затвореног типа са посебним обезбеђењем

Правилник о кућном реду - Правилник о кућном реду казнено-поправних завода и окружних затвора, *Сл. гласник РС*, бр. 110/2014.

Правилник о третману - Правилник о третману, програму поступања, разврставању и накнадном разврставању осуђених лица, *Сл. гласник РС*, бр. 66/2015.

Правилник о упућивању - Правилник о упућивању осуђених, прекршајно кажњених и притворених лица у заводе за извршење кривичних санкција, *Сл. гласник РС*, бр. 31/2015.

Управник - Управник завода

Уредба о оснивању завода - Уредба о основању завода за извршење кривичних санкција у Републици Србији, *Сл. гласник РС*, бр. 20/2006, 89/2009, 32/2010 и 53/2011.

Устав - Устав Републике Србије, *Сл. гласник РС*, бр. 98/2006.

УВОД

Борба против криминалитета и покушај његовог сузбијања стари су колико и само друштво, које је на разне начине покушавало да санкционише учиниоце кривичних дела. Док је општа јавност, углавном, осуђивала све учиниоце оних понашања која одступају од понашања већине, појединци су покушавали да открију узроке криминалитета и да нађу адекватне механизме за његово сузбијање. Са развојем државе и криминалитет, постепено, почиње да се посматра као једна негативна друштвена појава која постоји у свим државама и коју је немогуће искоренити. Временом, на учиниоце кривичних дела почиње да се гледа, не само са чистог правног аспекта, већ и друге науке спонтано заузимају важну улогу у објашњењу криминалног понашања. Током времена почињу да се прописују и другачије санкције у односу на оне првобитне, које су се претежно огледале у елиминацији, сакаћењу, прогањању и заточењу појединаца. Тако, казна затвора заузима главну санкцију у систему кривичних санкција, али се све више тежи прописивању и изрицању санкција које представљају њену алтернативу. За свако кривично дело прописана је казна у распону. Кривично законодавство Републике Србије не познаје апсолутно одређене, као ни апсолутно неодређене казне.

Предмет ове докторске дисертације, као што и сам наслов наговештава, јесте индивидуализација казне затвора. Предмет истраживања је изузетно сложен и мултидисциплинаран, јер се први део излагања односи на криминолошки аспект индивидуализације казне затвора, други део је посвећен кривичноправном, док се у трећем делу изучава пенолошки аспект индивидуализације казне затвора. Предмет нашег истраживања није индивидуализација кривичних санкција, нити индивидуализација казни, већ само *индивидуализација казне затвора*. Када кажемо индивидуализација казне затвора, ми мислимо на казну затвора која се извршава у казненом заводу, али и на казну затвора која се извршава у просторијама у којима осуђени станује. Надаље, када кажемо да је предмет дисертације индивидуализација казне затвора, мислимо, притом, на сва три њена нераздвојна аспекта, и то на *криминолошки*, *кривичноправни* и *пенолошки* аспект истраживања.

*

Индивидуализацији казне затвора у кривичноправном смислу у нашој научној и стручној литератури посвећује се пажња, али се како у насловима тако и у самом тексту назначавача да је реч о одмеравању казне, а не о индивидуализацији казне затвора. Реч је о делима у којима се обрађује проблематика одмеравања казне затвора у поступку изрицања, али не и у поступку извршења. Притом, у новијој научној литератури кривичног права, већинско је мишљење, да у нашем кривичном законодавству не постоји индивидуализација казне, већ да постоји само одмеравање казне. Међутим, сматрамо, да се у кривичном поступку учиниоцу кривичног дела казна затвора мора индивидуализовати, тако што ће се она прилагодити личности учиниоца кривичног дела. С тим у вези, главна хипотеза наше дисертације јесте да се казна затвора у кривичном поступку мора индивидуализовати од стране суда, али се индивидуализација казне затвора наставља и траје све време док се не изврши и сама казна, с тим да се у поступку извршења индивидуализација казне затвора врши, пре свега, од стране *затворских власти*.

У Кривичном законнику не налази се појам *индивидуализација казне затвора*, већ се у Законнику прописују правила о *одмеравању казне*, али, с друге стране, Законик садржи поједине одредбе о *личности учиниоца* кривичног дела. Тако посматрано, нужно је да се на самом почетку сагледа да ли и у чему постоји разлика између одмеравања казне затвора, индивидуализације казне затвора и испитивања личности окривљеног. Да бисмо дошли до одговора на ово питање указаћемо на ставове еминентних аутора, нарочито у области кривичног права.

Професор Стојановић наводи да се у области одмеравања казне у нашој теорији користи и појам индивидуализације казне. Тај појам се може схватити у ширем и у ужем смислу. У *ширем* смислу индивидуализација казне представља укупан процес који се одвија, почев од избора казне па до њеног изрицања (па чак и у току њеног извршења), што би значило, да она обухвата и одмеравање казне. У *ужем* смислу, индивидуализација је један од принципа на основу којег се врши одмеравање казне, а који, пре свега, подразумева упознавање личности. (...) Уколико се појам одмеравање казне схвати у најширем смислу, за шта има елемената, појам индивидуализације се указује сувишним. Индивидуализација казне, схваћена као прилагођавање казне, пре свега, личности учиниоца, данас је

основано критикована. Не само да се одустало од оријентације на третман и ресоцијализацију као носећег стуба кривичног права, који је требало и у области одмеравања казне да има одлучујућу улогу, већ је одмеравање казне, које је, пре свега, оријентисано на личност, илузија која води енормно широком пољу слободног одлучивања код одмеравања казне, а тиме и арбитрарности, па и злоупотреби.¹

Други аутори пак наводе да, на основу свих наведених околности, суд у конкретном случају, након што је утврдио учињено дело и одговорност учиниоца, одмерава казну за то дело у границама посебног минимума и посебног максимума казне. Практично, суд врши *индивидуализацију* казне тиме што изриче ону казну која ће, по својој врсти и тежини, пружити највеће изгледе за остварење сврхе казне.²

Професор Бачић сматра да индивидуализација у савременом кривичном праву има велико значење. Не ради се више само о индивидуализацији у погледу примене казне, већ о индивидуализацији у примени кривичних санкција уопште, као и у њиховом извршењу.³ (...) Индивидуализација у кажњавању, само је једно од више основних начела на подручју одмеравања казне. (...). Принцип индивидуализације састоји се из захтева да се у оквирима истакнуте платформе учиниоцу изрекне таква казна (санкција) која ће, што је више могуће, бити прилагођења потребама његове ресоцијализације.⁴

Професор Лазаревић прецизира да, ако ипак индивидуализацију вежемо за одмеравање казне, онда под њом треба разумети поступак избора врсте и мере казне за коју суд сматра да ће се њеним изрицањем и извршењем најбоље остварити сврха кажњавања. Тако схваћена индивидуализација се појављује као императив савремене политике сузбијања криминалитета, као механизам за остваривање њених циљева.⁵

Надаље, „при свакој врсти преступа” пише св. Григорије „пре свега треба узети у обзир то, какво је расположење онога који треба да се лечи, тако да време

---

¹ Zoran Stojanović, *Krivično pravo - Opšti deo*, Beograd, 2009. str. 268-269.

² Боро Чејовић, Мирко Кулић, *Кривично право*, Београд, 2011. стр. 162.

³ Franjo Vačić, *Krivično pravo - Opći dio*, Zagreb, 1978. str. 430.

⁴ *Ibid.*, str. 430-431.

⁵ Љубиша Лазаревић, *Коментар Кривичног законика*, Београд, 2011. стр. 252.

не треба узимати као мерило, него настојање онога да се кајањем заиста излечи, јер какво лечење бива само од времена?” Ми бисмо, као савремени психијатри и психотерапеути, додали овим тачним речима св. Григорија, да, при одмеравању казне за грех морамо узети у обзир (не по сваку цену, већ само као олакшавајућу околност), урођену конституцију преступника, што значи – његов темперамент, интелигенцију и карактер, али и услове под којима је овај човек растао, односно, провео детињство и адолесцентско доба, који, без сумње, утискује јак, некада трајан печат, на човеково понашање у току његовог каснијег живота.⁶

Како наводи Фуко: откако је Средњи век, не без тешкоћа и веома споро, увео сложени истражни поступак, судити је значило установити истину о кривичном делу, утврдити ко је његов починилац и применити над њим казну која по закону следи. Познавање дела, познавање лица одговорног за дело и познавање закона – та су три услова омогућавала доношење пресуде у складу са истином. Сада се, међутим, током суђења трага за друкчијом истином, постављају се сасвим друга питања. Више се не питамо само: „Да ли је установљена повреда закона и да ли је она кажњива?” већ и: „Шта је та повреда закона, шта је то насиље или то убиство? У коју је раван, или у коју је област стварности треба сврстати? Да ли је то бунило, психотична реакција, пролазно лудило, изопаченост?” више се не питамо само: „Ко је починилац дела?” већ: „Како утврдити узрочно-последичну везу која је дело условила? Где су његови корени у починиоцу? Је ли то инстинкт, несвесно, утицај средине или наслеђа?” не пита се више само: „Којим се законом кажњава та повреда?” већ: „Које су најприкладније мере које треба предузети? Како предвидети даљи развој субјекта? Који је најсигурнији начин да се он преваспита, поправи?” мноштво оцена, дијагноза, предвиђања и нормативних судова о починиоцу уграђују се у арматуру суђења и пресуде.⁷

Видимо да у науци не постоји усаглашен став према ова три појма. Чини се, да поједини аутори, индивидуализацију и одмеравање казне посматрају као да је реч о истом предмету. Иако би се, на први поглед, могло рећи да је истинит закључак да је прилагођавање казне затвора личности учиниоца данас илузија, од које се давно одустало, као што наводи професор Стојановић, ипак сматрамо да се,

---

⁶ Владета Јеротић, *Психотерапија и Религија – Избор чланака*, Београд, 2010. стр. 258.

⁷ Мишел Фуко, *Надзирати и кажњавати – Рођење затвора*, Београд, 1997. стр. 24-25.

с обзиром на решења нашег кривичног законодавства, казна затвора индивидуализује, те да се она прилагођава личности учиниоца кривичног дела. Притом не мислимо на испитивања личности, као што се то некада предлагало, пре свега, на присуство биолога, антрополога као и осталих *стручњака* који би утврђивали да ли је реч о рођеном злочинцу. Уистину, Кривичним закоником у члану 54 код набрајања околности које суд нарочито мора да узме у обзир, између осталих, наводи се и да је суд дужан да узме, у обзир „...и друге околности које се односе на личност”. Као што видимо, суди се учиниоцу дела, а од његове личности зависи и индивидуализација казне затвора. Надаље, (чл. 45 ст. 6 КЗ) суд може да изрекне и казну затвора која се извршава у просторијама у којима осуђени станује „...уколико се с обзиром на личност учиниоца...”. Видимо да од личности окривљеног зависи изрицање оваквог начина извршења казне. Такође и код набрајања осталих околности у члану 54 сасвим је јасно да су то, пре свега, околности које се односе на учиниоца дела. Видели смо, такође, да је сматрано, да се од ресоцијализације учиниоца давно одустало, са чим се не слажемо. Тако се Кривичним закоником експлицитно прописује која је сврха кажњавања, а на првом месту то је „спречавање учиниоца да чини кривична дела и утицање на њега да, убудуће, не чини кривична дела”.

Да се приликом индивидуализације кривичних санкција испитује личност окривљеног лица, потврђује неколико чланова Кривичног законика. На пример, Кривичним закоником се у чл. 52 код изрицање казне рада у јавном интересу наводи да ће „...суд узети у обзир и личност учиниоца...”. У чл. 66 код условне осуде наводи се да ће „...суд узети у обзир и личност учиниоца...“. У чл. 72 код услова за одређивање заштитног надзора, наводи се да ће „...с обзиром на његову личност...”. У делу који се тиче судске опомене у члану 77 наводи се „...посебно узети у обзир личност учиниоца...”. Код појединих кривичних санкција Закоником се изричито не наводи да се узима у обзир личност учиниоца, али се наводе поједине особине учиниоца, или се тражи да постоји одређено *стање* које није могуће утврдити ако се не испита личност учиниоца. Тако, на пример, да би се изрекле одређене санкције мора да постоји *опасност* на страни учиниоца, потребно је да се утврди *здравствено стање*, да се утврди да ли је реч о *алкохоличару – наркоману*, да се утврде *склоности и навике* и друге особине учиниоца кривичног дела. Може се

констатовати, да се скоро све мере безбедности изричу с обзиром на личност учиниоца кривичног дела. Примена појединих института кривичног законодавства није могућа, ако се не испита личност учиниоца дела, нарочито кад је потребно да се утврди да ли је *учинилац могао и да ли је био дужан, с обзиром на своја лична својства и др.*

Законодавац је, с обзиром на то да је личност учиниоца кључна околност приликом индивидуализације казне затвора, као и осталих санкција, ишао ка томе да се казна затвора мора индивидуализовати и да се том приликом морају узети у обзир све околности које се односе на *личност* учиниоца. Као прилог нашег закључка навешћемо и следеће. Не постоји само једна казна затвора. Видећемо у раду да код нас постоји и могућност да се казна затвора извршава у просторијама у којима осуђени станује. Надаље, постоје интенције за увођењем казне кућног затвора и казне доживотног затвора. Тако да ће судија, односно судско веће, евентуално имати могућност да изрекну једну од три прописане казне. С тим у вези, судија мора да индивидуализује казну затвора, а не само да одмери казну затвора.

Осим индивидуализације казне затвора, у поступку изрицања казне затвора, постоји и индивидуализација казне затвора у поступку извршења казне. Тачније, у поступку извршења казне затвора индивидуализација је *основни принцип*. Након наступања правноснажности пресуде завршена је индивидуализација казне затвора у поступку изрицања казне, али од тада почиње дуга индивидуализација казне затвора – индивидуализација казне затвора у поступку извршења, која траје колико и сама казна. Индивидуализација казне затвора у поступку извршења, спроводи се, пре свега, од стране *затворских власти* које имају велика дискрециона овлашћена у том пољу. У тој индивидуализацији долази до *правог испитивања личности осуђеника*, јер се, већ у пријемном одељењу, његова личност упознаје са психолошког, педагошког, криминолошког, социјалног, здравственог и безбедносног становишта. Пре свега, лица која нису правници, већ су неке друге ванправне струке, одлучују о томе како ће се казна затвора индивидуализовати у казненом заводу.

С обзиром на све до сада речено, сматрамо да треба разликовати индивидуализацију казне затвора у ужем и ширем смислу. Индивидуализација казне затвора у ужем смислу односи се на индивидуализацију казне затвора у

поступку изрицања казне затвора⁸ од стране суда, док је индивидуализација казне затвора у ширем смислу индивидуализација казне у поступку извршења.⁹ У поступку извршења казне затвора долази до индивидуализације казне, која траје исто колико и сама казна затвора.

*

Можда је један од разлога заборављања у науци казненог права на индивидуализацију казне затвора у ужем смислу тај, што се неким новим институтима, пре свега, кривичног процесног законодавства, којима се убрзава и појевтињује кривични поступак, придаје нарочита пажња. Пре свега, мислимо на одлагање кривичног гоњења (начело опортунитета) и споразум о признању кривичног дела. Осим тога, посебно је питање, колико се у судској пракси посвећује пажња индивидуализацији казне затвора, с обзиром да је за такав *подухват* потребно време, а с тим у вези и новчана средства. На основу Закона о малолетним учиниоцима кривичних дела и кривичноправној заштити малолетних лица, испитивање личности малолетника је обавезно, па се на основу тога можда у теорији, али и у пракси, дошло до закључка да је могуће и занемарити личност пунолетног учиниоца кривичног дела, што није легално нити легитимно. Зато сматрамо, да је погодно време да се предметна проблематика индивидуализације казне затвора обради, и то са три нераздвојива аспекта, криминолошког, кривичноправног и пенолошког. Да се јасно предочи научној, стручној као и општој јавности да се у кривичном поступку суди окривљеном лицу због учињеног кривичног дела, те да је сваки окривљени посебна индивидуа. Да се истој јавности скрене пажња, како се реформама казненог законодавства само убрзава кривични поступак, где је циљ да се што пре донесе одлука и да њено доношење буде што је могуће јефтиније. У тако донесеној одлуци није извршена права индивидуализација казне затвора, јер се за њу није имало времена и штедела су се материјална средства. Погодно је време и да се укаже на значај индивидуализације казне затвора у ширем смислу, да се јасно предочи како судска одлука може да се *модификује* у

---

⁸ Зато ћемо у раду користити појмове: индивидуализација казне затвора у поступку изрицања; индивидуализација казне затвора у ужем смислу.

⁹ Зато ћемо у раду користити неколико појмова: индивидуализација казне затвора у поступку извршења; индивидуализација казне затвора у ширем смислу; пенолошка индивидуализација казне затвора.

току издржавања казне затвора. Као што је сваки окривљени посебна индивидуа, тако је и свако осуђено лице личност за себе. Посебно је значајно да се укаже на *моћ затворских власти* у поступку извршења казне затвора, те да се види како издржавање казне затвора може да буде *лако* или *тешко*.

Осим теоријске анализе, како би се проблематика индивидуализације казне затвора сагледала и из угла судске, као и пенолошке праксе, у дисертацији је приказано на десетине судских одлука којима се потврђују, али и оповргавају поједини теоријски ставови у владајућој кривичноправној и пенолошкој литератури.

*

Криминолошки аспекти индивидуализације казне затвора се односе на етиологију криминалитета и представљаће први део дисертације, где нам је циљ да укажемо на основна криминолошка схватања на пољу узрочности криминалитета. У том делу ћемо кроз један генеолошки приказ увидети како су творци појединих криминолошких школа и теорија објашњавали криминално понашање појединаца. Након тога, видећемо којим се криминолошким факторима придаје посебан значај у области етиологије криминалитета. Криминогени фактори имају немерљив значај за индивидуализацију казне затвора, те смо из тог разлога њима посветили посебну пажњу. Реч је о томе да се узроци криминалитета вреднују у поступку индивидуализације казне затвора. Криминолошким школама и теоријама не може се објашњавати етиологија вршења свих кривичних дела, већ за та објашњења могу да послуже криминогени фактори. С тим у вези, индивидуализација казне затвора нераскидиво је везана за криминолошке аспекте, као што је и кривично право непотпуно без криминологије.

У другом делу рада, *кривичноправном*, видећемо шта све утиче на индивидуализацију казне затвора у поступку *њеног изрицања*, дакле, које све околности суд цени приликом индивидуализације казне затвора. С обзиром на то да је казна затвора прописана у распону, судија мора да је индивидуализује, спрам појединих субјективних и објективних околности. Сваки учинилац кривичног дела је *посебна личност*, која има своје одређене специфичности, а које се разликују од осталих учинилаца. С тим у вези, у овом делу, предмет истраживања су одредбе Кривичног законика о индивидуализацији казне затвора, која ће бити поткрепљена

одговарајућим владајућим научним схватањима. Отићи ћемо и корак даље, тако што ћемо указати и на неколико одредаба процесног законодавства које се односе на предмет нашег интересовања. С обзиром на то да је у нашој држави донето неколико закона у којима су садржане и *кривичноправне одредбе*, и то оне које се односе на индивидуализацију казне затвора, предмет наше пажње биће и ти закони. Реч је, пре свега, о Закону о посебним мерама за спречавање вршења кривичних дела против полне слободе према малолетним лицима, којим се индивидуализација казне затвора ограничава. На крају, предмет наше пажње биће и поједина упоредна решења која се односе на индивидуализацију казне затвора.

О кривичноправним аспектима индивидуализације казни писало се у домаћој литератури, али ћемо у овом делу рада настојати да дамо и једно другачије, оригинално, виђење индивидуализације казне затвора у односу на досадашња схватања у науци. Притом ћемо указати и на многе појединости о којима се до сада у науци казног права није расправљало. Даље ћемо настојати да докажемо да се у кривичном поступку суди учиниоцу кривичног дела због учињеног кривичног дела, те да се не суди учињеном кривичном делу, нити учиниоцу због начина живота, те да је испитивање личности учиниоца нужно приликом индивидуализације казне затвора. Све околности које се наводе у члану 54 Кривичног законика могу бити како олакшавајуће, тако и отежавајуће, али њихово вредновање зависи, пре свега, од самог учиниоца и кривичног дела које је учинио, а само вредновање врши суд. С тим у вези, једна иста околност може за једног учиниоца бити олакшавајућа, а за другог отежавајућа. Ове околности се односе, пре свега, на учиниоца дела. Видећемо како начело законитости *слаби* приликом индивидуализације казне затвора, а *јача* начело дискреционе оцене, односно слободног судијског уверења. Осим општих околности из члана 54 у Кривичном законнику прописују се и посебне околности значајне за индивидуализацију казне затвора, које су прописане Кривичним закоником али и другим законима. Пре свега, реч је о поврату, кривичном делу учињеном из мржње, као и о кривичном делу против полне слободе које је учињено према малолетном лицу. Надаље, иако постоји мишљење да у нашем кривичном законодавству не постоји више специјални поврат, ми ћемо доказати да то није тачно. Видећемо да у нашем кривичном законодавству постоји општи и специјални поврат, који имају различит

значај приликом индивидуализације казне затвора у поступку изрицања, али и у поступку извршења. Општи поврат је факултативна отежавајућа околност у поступку индивидуализације казне затвора, док специјални поврат представља препреку за ублажавање казне. Указаћемо да ће индивидуализација казне затвора од стране суда у поступку изрицања (*у ужем смислу*), утицати и на индивидуализацију у поступку извршења (*у ширем смислу*), а, пре свега, у односу на завод за издржавање казне затвора. Од висине изречене казне, утврђеног степена кривице и осталих појединости које је суд утврдио, зависи и упућивање осуђеника у поједине казнене заводе.

Не може се прихватити владајући став да се условни отпуст не извршава, да се време које је осуђени провео на условном отпусту не урачунава у трајање казне, као ни да се условни отпуст може опозвати најкасније у року од две године од дана када је условни отпуст истекао. Под одређеним условима условни отпуст се извршава, време проведено на условном отпусту се урачунава у време трајања казне, а условни отпуст не може да се опозове након што је истекао. Сасвим је неоправдано што су у Кривичном законнику, као и у другим законима прописани поједини основи којима се ограничава индивидуализација казне затвора, као што је забрана ублажавања казне и забрана добијања условног отпуста. Притом постоји контрадикторности између закона који уређују ову област, па је посебни проблем којем закону треба дати предност. Иако се сматра да се питање ранијег живота односи на ранију осуђиваност, видећемо да то и није баш тако. Ранији живот односи се и на остале учињене казнене и неказнене радње учиниоца. С тим у вези, раније (не)чињење прекршаја и привредних преступа може да се цени као околност приликом индивидуализације казне затвора. Исти је случај и са (не)дисциплинским кажњавањем војног лица. Такође, треба на одређен начин вредновати и раније примењено начело опортунитета (одлагање кривичног гоњења). С обзиром на то да се воде одговарајуће евиденције, није тешко доћи до ових података. Није оправдано што се у судској пракси највећи значај придаје чињеници – да ли је раније осуђиваном или неосуђиваном учиниоцу кривичног дела. Суду је најлакше да дође до података о томе да ли је окривљени раније осуђиван или није, па је можда то један о разлога зашто та околност има највећи значај. Указаћемо и да је погрешно схватање да је осуђивано оно лице којем је суд изрекао било коју санкцију, већ је

потребно ствари сагледати на један другачији начин. Није исто, да ли је неком као малолетнику изречена васпитна мера, примењен васпитни налог или изречена казна малолетничког затвора, затим, није исто да ли је пунолетном учиниоцу изречена казна, мера упозорења или мера безбедности. Само се једна категорија од поменутих лица може сматрати раније осуђиваним. Предочићемо и чињеницу да постоје лица која су учинила кривична дела, а која захваљујући *законима* Народне скупштине Републике Србије, као и *одлукама* председника Републике Србије или министра унутрашњих послова имају беспрекорну прошлост.

Видећемо да је казнена евиденција, која има немерљив значај, између осталог, и у поступку индивидуализације казне затвора, потпуно неуређена. Кривични законик садржи контрадикторне одредбе у делу који се тиче казнене евиденције, а те одредбе су контрадикторне и са Правилником којим се ближе уређује вођење казнене евиденције, а који је донет 1979. године од стране Савезног секретара за унутрашње послове. Осим казнене евиденције постоји још једна Посебна евиденција у којој се уписују учиниоци кривичних дела против полне слободе. У раду ћемо предочити и да се повећава број инкриминација, повећавају се запрећене казне, повећава се број отежавајућих околности приликом индивидуализације казне затвора, уводе се забране ублажавања казне, забрањује се давање условног отпуста појединим учиниоцима кривичних дела, али се, с друге стране, све више прописују алтернативе казни затвора, док је казнена политика судова иста, а стопа криминалитета се не смањује. У погледу изрицања казне затвора видећемо да се законима не прописују никакве специфичности када је реч особама женског пола, страним држављанима, лицима без држављанства, осуђеним лицима за кривична дела организованог криминалитета и других тешких кривичних дела, док, с друге стране, у погледу извршења казне затвора постоје одређене специфичности за ове групе осуђеника. Наведено је само чињеница да се индивидуализацији казне затвора у поступку извршења придаје посебна пажња.

Након што наступи правноснажност и извршност судске одлуке, којом је учиниоцу кривичног дела изречена затворска казна, следећи корак који је потребно учинити јесте да се осуђено лице упути у *казнени завод*, у којем ће издржавати казну. Од наступања правноснажности судске одлуке, којом је окривљеном изречена казна затвора почиње индивидуализација казне затвора у ширем смислу –

индивидуализација казне затвора у поступку извршења. У том смислу, индивидуализација казне затвора почиње и пре него што осуђени ступи на издржавање казне затвора. Реч је о могућности одлагања извршења казне затвора. У овом делу рада видећемо како се казна затвора индивидуализује кроз поступак извршења, који смо поделили у неколико фаза. У раду ћемо се трудити да докажемо да је и једна и друга индивидуализација подједнако важна, како приликом изрицања, тако и приликом извршења казне. Индивидуализација казне затвора у поступку извршења има неколико фаза, које се могу поделити на оне обавезне, кроз које мора да прође свако осуђено лице, и оне које су факултативне, где од самог понашања осуђеника зависи да ли ће проћи кроз њих. Осим индивидуализације казне затвора у казном заводу, предмет наше пажње биће и индивидуализација казне затвора која се извршава у просторијама у којима осуђени станује.

Индивидуализација казне затвора у току извршења спроводи се од стране затворских власти, а тек посредно и од стране суда. Затворске власти имају огромна дискрециона овлашћења, која су урађена по принципу – *све може и ништа не мора*. Даље, у поступку извршења казне затвора још више слаби начело законитости, док јачају дискрециона овлашћења затворских власти, која су, свакако, *веома лабаво* ограничена законом и подзаконским актима. Тако да *казна затвора може да буде временски јако кратка, а да њено извршење по осуђено лице буде јако тешко*, с једне стране, али може и да казна затвора буде временски *дуга* али да њено извршење буде *благо* по осуђеног, с друге стране.

Пенолошка индивидуализација се остварује, пре свега, кроз упућивање осуђених лица у поједине заводе, кроз додељивање појединих основних и проширених права и погодности, кроз додељивање специјалних погодности. У самом заводу индивидуализација се врши и кроз распоређивање осуђених у поједина одељења, путем разврставања у поједине групе, као и путем премештаја. Иако је Закон о извршењу кривичних санкција главни извор уређења извршења казне затвора, ипак се подзаконским актима највише уређује живот осуђеника, тако да министар правде *одлучује* о правима и обавезама осуђеника.

Осуђена лица за кривична дела организованог криминалитета и других тешких кривичних дела могу да се упуте да издржавају казну затвора у Посебно одељење, у којем се примењују посебна правила. Законодавац је, потпуно

неоправдано, сву власт одлучивања у погледу ове групе осуђеника ставио у надлежност председника Вишег суда у Београду, односно председника Апелационог суда у Београду. У раду ћемо видети и да су поједине одредбе Закона о извршењу кривичних санкција контрадикторне са другим законима из области казненог права, док су подзаконски акти који су донети на основу ЗИКС-а у супротности са њим, што свакако утиче на правну сигурност.

У нашем казненом систему постоји неколико модела условног отпуста, тако да је судија дужан да изврши и индивидуализацију условног отпуста. То су условни отпуст без икаквих обавеза по условно отпуштено лице, условни отпуст уз кривичноправне обавезе и условни отпуст под електронским надзором. У вези са условним отпустом настојаћемо да докажемо да је надлежност одлучивања о условном отпусту *подељена* између суда и затворских власти.

Казна затвора која се извршава у просторијама у којима осуђени станује, такође се индивидуализује у поступку извршења, где је моћ одлучивања, пре свега, у рукама директора Управе за извршење кривичних санкција.

*

Структура рада биће логички уређена, по узору на сам наслов дисертације. *Први део* рада односи се на криминолошке аспекте индивидуализације казне затвора. Тај део рада поделили смо у неколико логично повезаних систематизованих целина. На самом почетку указаћемо на поједине криминолошке школе, које су на одређен начин објашњавале етиологију криминалитета. У том делу излагања дали смо приказ само неколико најзаступљенијих школа у криминолошкој литератури. Након тога следи део о криминолошким теоријама које се баве етиологијом криминалитета. С обзиром да криминогени фактори данас имају пресудни значај у објашњењу криминалног понашања, њима смо посветили посебну пажњу, одмах након криминолошких теорија. Поделили смо их у две групе, у оне које су негативно вредноване у друштву, и оне које то нису, а друга подела јесте на ендogene и екзогене факторе. Једно поглавље је посвећено и појединим криминолошким аспектима личности.

У другом делу рада, који носи наслов *кривичноправни аспекти индивидуализације казне затвора*, указали смо на то како се казна затвора индивидуализује у поступку изрицања. У овом делу рада критички смо

анализирали одредбе Кривичног законика којима се уређује индивидуализација затворске казне, као и схватања у теорији казненог права из ове области, али и осталих закона који садрже одредбе које су значајне за наш предмет интересовања. На самом почетку дали смо одговоре на неколико питања, која се тичу кривичног дела и учиниоца. Након тога, посебна пажња се посвећује свакој од околности која је значајна за индивидуализацију казне затвора. Све те околности смо поделили на опште и посебне. Опште су оне које су прописане у члану 54 Кривичног законика, док су посебне оне које су садржане у другим члановима Законика или другим законима. У једном делу рада обрађивали смо проблематику ублажавања и ослобођења од казне. Посебан део рада посвећен је изрицању казне затвора која се извршава у просторијама у којима осуђени станује. На крају кривичноправног дела, посебну пажњу посветили смо упоредноправним законским решењима појединих држава, која се односе на индивидуализацију казне затвора. У кривичноправном делу рада, приказано је и на десетине судских одлука, где нам је циљ био да видимо како се казна затвора индивидуализује у судској пракси.

Трећи део рада, посвећен је пенолошком аспекту индивидуализације казне затвора. Реч је о индивидуализацији која почиње након што се донесе правноснажна осуђујућа судска одлука, којом је окривљеном изречена затворска казна. Овај део рада поделили смо у неколико систематизованих целина, логичким редоследом. Осим уводних разматрања и сагледавања сврхе извршења казне затвора, на самом почетку дали смо и приказ казних завода у којима се извршава казна затвора. Посебна пажња посвећена је упућивању осуђених лица на издржавање казне затвора у појединим заводима. Један део рада односи се на саму почетну интерну индивидуализацију казне затвора у самом заводу, док се следећи део рада тиче накнаде индивидуализације казне затвора. Нарочита пажња у овом делу посвећена је условном отпусту и његовој индивидуализацији. С обзиром да постоје посебна правила у погледу индивидуализације казне затвора према женама, страним држављанима, лицима без држављанства и учиниоцима кривичног дела из области организованог криминала, посебно смо обрадили сваки аспект извршења казне према овим лицима. Такође је и у овом делу рада дат приказ неколико судских одлука, где нам је циљ био да видимо како се казна затвора индивидуализује у

практи. На крају, последњи део рада посветили смо индивидуализацији извршења казне затвора која се извршава у просторијама у којима осуђени станује.

*

У раду смо дали једно ново виђење које се тиче само индивидуализације казне затвора, где смо указали на многе појединости, о којима се у стручној литератури ништа до сада није помињало. Индивидуализација казне затвора у поступку извршења једнако је важна као и она која се вршу у поступку изрицања, зато ћемо посебан део рада посветити управо њој. Свакако, без криминолошких аспеката који се тичу етиологије криминалитета није могуће јасно сагледати једну овако сложену област. У раду се дају и конкретни предлози измена појединих одредаба кривичноматеријалних, кривичнопроцесних и кривичноизвршних прописа. Посебно се указује на контрадикторности у појединим законима, као и између појединих закона. Осим тога, предочени су и сви недостаци подзаконских прописа у којима су садржане одредбе које су значајне за наш предмет интересовања. На крају су предложена и конкретна решења како би се наведени проблеми превазишли. Резултати рада представљаће допринос потпуној теоријској и практичној анализи најважнијих питања проблематике која је предмет докторске дисертације, а који ће бити значајни и теорији, али и за практичну примену. Очекивани резултати треба да пруже одговоре на бројна до сада постављена, као и занемарена питања која су значајна и за криминолошку, кривичноправну и пенолошку теорију, али и за позитивно законодавство и праксу. Осим тога, у овој докторској дисертацији отвориће се многа друга до сада непостављена питања, где ће се покушати дати и аргументовани одговори. Резултати до којих ће се доћи у докторској дисертацији представљаће самостални научни рад, који ће покушати да да лични допринос теоријском и практичном разјашњењу проблема индивидуализације казне затвора. Од резултата истраживања, који ће постављену хипотезу потврдити, зависиће и предлози *de lege ferenda*, који могу представљати значајан допринос даљем правцу развоја ове проблематике.

*

У истраживању индивидуализације казне затвора – криминолошки, кривичноправни и пенолошки аспект користиће се, пре свега, методи које се уобичајено користе у друштвеним наукама. С обзиром на то да се

индивидуализација казне затвора уређује законима, али и подзаконским актима користићемо, пре свега, догматски метод. Осим тога, применићемо и логички метод, како бисмо јасно сагледали смисао правних норми и довели их у међусобну везу.

Ради сагледавања како се вршила индивидуализација казне затвора, где ћемо дати један генеолошки приказ, користићемо историјски метод. Ради сагледавања друштвене стране индивидуализације казне затвора, користићемо социолошки метод. У раду ћемо приказати како се индивидуализација казне затвора уређује у појединим државама, тако да ћемо користити и упоредно-правни метод. Како би се постојећа законска решења али и владајућа мишљења у научној и стручној литератури поткрепила судском праксом али и праксом казних завода, у дисертацији ће се користити и анализа судских одлука и одлука затворских власти.

ДЕО ПРВИ

КРИМИНОЛОШКИ АСПЕКТ ИНДИВИДУАЛИЗАЦИЈЕ КАЗНЕ ЗАТВОРА

Криминалитет као негативна друштвена појава увек је побуђивао интересовања научне, стручне, као и опште јавности. Одувек су се постављала питања шта *наведе* човека да чини одређена понашања која одступају од понашања већине.¹⁰ Док је општа јавност углавном осуђивала све учиниоце који су вршили дела неприхваћена од заједнице којој су припадали, други појединци су спорадично покушавали да објасне зашто њихова понашања одступају од понашања која прихвата већина. Од најстаријих времена, пре свега филозофи, психолози, лекари, а касније и правници, у већој или мањој мери интересовали су се, како за појавне облике криминалитета, тако и за саме учиниоце кривичних дела.¹¹ Свако је из свог угла, са гледишта своје професије, покушао да објасни узроке *неприхваћених понашања*.¹²

Било би преамбициозно, а не би било ни сврсисходно, када бисмо покушали да дамо приказ свих криминалошких школа, теорија и фактора, који су објашњавали етиологију вршења дела која одступају од понашања већине, а која су касније прописима одређивана као кажњива дела. Међутим, за свеобухватно објашњење проблема индивидуализације казне затвора ми морамо дати основна теоријска објашњења етиологије криминалитета. Ради разумевања етиологије вршења кривичних дела, ми морамо дати један генеолошки приказ криминалошких школа и теорија које су објашњавале узроке криминалног понашања. С тим у вези, ми се нећемо бавити најранијим објашњењима

---

¹⁰ Друштва су се у свим периодима сретала са понашањима која угрожавају основне вредности на којима почивају, реагујући на њих на различите начине. Ђорђе Игњатовић, Криминалитет и реаговање државе, *Часопис „Безбедност”*, бр. 04/03. стр. 1.

¹¹ Вид. Е. В. Сафронова, В. Е. Лоба, „Опасное состояние личности” как криминологическая категория, *Криминологический журнал Байкальского государственного университета экономики и права*. 2014. № 2, стр. 11-12.

¹² Још од античког времена људи су покушавали да одгонетну разлоге вршења злочина. Питање етиологије криминалитета није занимало само правнике већ и филозофе, психологе, психијатре, биологе, антропологе, економисте, социологе, итд. Наталија Лукић, Теорије у криминологији, Ђорђе Игњатовић, Теорије у криминологији, Београд, 2009. стр. 555. *Социолошки преглед*, vol. XLIV (2010), бр. 4. стр. 661.

девијантних понашања, која постоје, на пример, још и код Платона¹³ и Аристотела, већ ћемо почети од *новијих* теорија о узроцима криминалитета.¹⁴

У оквиру криминолошких аспеката бавићемо се етиологијом криминалитета, где ћемо покушати да укажемо на основне узроке, услове и поводе криминалитета, јер они и те како утичу на индивидуализацију казне затвора. Иако се у криминолошкој литератури појам криминолошких школа, теорија и криминогених фактора систематизује на различите начине, ми смо одлучили да овај део рада обрадимо на следећи начин. Као сврсисходно сматрали смо да треба да кренемо од општег ка посебном, и да првенствено учимо какво су виђење имале поједине школе на криминалитет, потом да укажемо на поједине теорије, и на крају увидимо како криминогени фактори утичу на криминално понашање. Притом ћемо довести у везу школе са теоријама, а теорије са криминогеним факторима, све са циљем довођења у везу криминолошких аспеката са индивидуализацијом казне затвора. Као што је давно рекао Франц Лист 1. Тек познавање етиологије злочина даје нам могућност делотворног сузбијања; 2. То сузбијање није могуће без далекосежне диференцијације средстава.¹⁵

У *етиологију криминалитета* спадају сви они чиниоци који утичу, непосредно или посредно, да неко учини кривично дело, а који су многобројни и које је немогуће све навести. Све те узроке можемо сврстати у психолошке, психијатријске, социолошке, економске, културне, правне, и остале. Као што

---

¹³ Тако је, на пример, антички филозоф Платон, у свом делу *Номои*, пишући о кажњавању људи, који су починили крађу и убиство, на посредан начин означио и узроке ових кривичних дела. Ако је једно до ових кривичних дела почињено из слабости или незнања, учиниоца је потребно блаже казнити. Платон је, такође, сматрао да приликом кажњавања за убиство треба водити рачуна о томе да ли је оно почињено са предумишљајем или из срџбе, на округан начин, у гневу или из непромишљености, због унутрашњег немира или из неких других разлога. Миомира Костић, Превенција као средство политике сузбијања криминалитета (појам, развој, основна начела, поделе), Право на приступ правосуђу – инструменти за имплементацију европских стандарда у правни систем Републике Србије, Центар за публикације Правног факултета у Нишу, Ниш, 2010. година, стр. 303. Преузето од: Дарко Димовски, Етиолошке карактеристике убиства – биолошке теорије, *Зборник радова правног факултета у Нишу*, Тематски број „Савремене тенденције у развоју правног система Републике Србије“ – Зборник радова студената докторских академских студија – Ниш, 2012. стр. 1.

¹⁴ У домаћој литератури прилично се писало о криминолошким школама, теоријама као и о етиологији криминалитета. Посебно бисмо издвојили монографију - Ђорђе Игњатовић, *Криминолошко наслеђе*, Београда, 2006. Такође бисмо на овом месту издвојили и: Roger Hopkins Burke, *An Introduction to Criminological Theory*, Third Edition, Devon, 2009; Ronald L. Akers, *Criminological Theories – Introduction and evaluation*, New York, 2012.

¹⁵ Wilhelm Mollenhauer, *Socijalna pedagogija u sprovođenju krivičnog zakona, Kriminologija i izvršenje kazne zatvora*, Stuttgart, 1961. str. 45.

постоји онолики број дефиниција криминологије¹⁶ колико има и самих аутора, тако није могуће ни одредити у које све области спадају узроци криминалитета. Када се почело са изучавањем криминалитета из етиолошког угла, било је свега неколико научника и неколико теорија које су објашњавале узрочност криминалитета. Данас се не могу побројати, а камоли објаснити, колико теорија постоји које објашњавају узроке тек одређених кривичних дела. Даље у раду приказаћемо поједине криминолошке школе, теорије и условљавајуће факторе криминалитета.

1. ПОЈЕДИНЕ КРИМИНОЛОШКЕ ШКОЛЕ КОЈЕ ОБЈАШЊАВАЈУ КРИМИНАЛНО ПОНАШАЊЕ

Као што се и у другим природним и друштвеним наукама тежи ка томе да се за сваку појаву нађе узрок, тако су у почетку појединци, касније и читаве институције, покушавали да нађу узроке понашања појединаца, која одступају од понашања већине, односно покушавали су да *пронађу* узроке криминалног понашања. Почетак *криминолошких истраживања* на пољу етиологије криминалитета није био нимало једноставан, као ни сваки други почетак истраживања у било којој области. Тај почетак, пре свега, био је тежак како због самог проблема појмовног одређивања кривичног дела, тако и због одређивања злочинца. Другим речима, када хоћемо да истражимо који су узроци нечијег криминалног понашања, морамо прво да знамо шта подразумева то кривично дело, и ко је тај који крши норму понашања. Објашњења криминалног понашања, пре настанка првих школа, била су мање-више спорадична. Пре свега, поједини филозофи, теолози, лекари у својим делима долазили су, спорадично, до неких законитости о узроцима понашања појединаца која одступају од понашања већине. О узроцима криминалног понашања говорили су и Платон, Аристотел, Монтескје, Русо и други.¹⁷

Прве школе, које су објашњавале етиологију криминалног понашања, у почетку су се појављивале маргинално, да би се временом све већа пажња

---

¹⁶ Криминологија је од настанка интегрисала сазнања и истраживачке поступке низа других дисциплина – права, социологије, психологије, медицине, психијатрије, демографије, статистике, политикологије, етнологије... Ђорђе Игњатовић, *Epidemiološka krimonologija, Sociologija*, Vol. LVII (2015), № 2, str. 205.

¹⁷ Вид. Мило Бошковић, *Криминологија*, Нови Сад, 2015. стр. 24.

поклањала узроцима, али и појавним облицима криминалитета. Важно је истаћи да је одређени број школа, који је достигао и светске размере, настао тако што је испитивано тек неколико осуђеника или само неки појавни облик криминалитета. До сазнања о узроцима криминалитета дошло се на тај начин што су вршена испитивања неколико учинилаца најтежих дела који су били лишени слободе, те су на основу тих неколико случаја настале поједине криминолошке школе.

Како се у литератури наводи (везано за поједине државе) може се разликовати неколико етапа у развоју појединих школа: 1. Период класичне школе кривичног права; 2. Период социјалистичко-социолошке школе кривичног права; 3. Период социјалистичко-класичне школе кривичног права; 4. Период савремених школа кривичног права.¹⁸

Зашто су нама, за наш предмет интересовања, индивидуализацију казне затвора, значајне криминолошке школе? Скоро све¹⁹ криминолошке школе дају нам објашњење зашто појединци или групе чине кривична дела, дакле оне се баве етиологијом криминалитета. Узроци криминалитета утичу умногоме на индивидуализацију казне затвора, па су нам из тог разлога значајне за наш предмет истраживања.

Сматрамо да је важно, када се бавимо етиологијом криминалитета, да дамо један генеолошки приказ школа, да видимо како су еволуирала научна сазнања о етиологији криминалног понашања, као и да сагледамо на који начин су схватања појединих школа утицала, између осталог, и на индивидуализацију санкције, односно казне затвора. У овом делу рада биће речи и о Покрету друштвене одбране.

1.1. КЛАСИЧНА ШКОЛА

Прва школа која се наводи у литератури, а која је дала велики допринос даљем развоју кривичног права, јесте класична школа. Постоји сагласност у вези са тим да је прва тзв. криминолошка школа која се појавила у XVIII веку била класична школа. Под тим се подразумева систем мишљења о фундаменталним кривичноправним институтима, али и другим питањима од чијег разрешења зависи

---

¹⁸ Антон Баумштейн Борисович, *Концептуальны́е нача́ла уго́ловно́го пра́ва Росси́и* (Диссертация), Москва, 2015. стр. 79.

¹⁹ Осим када је реч о класичној школи.

систем кривичног права у целини.²⁰ Мада се сама школа не бави питањима узрока криминалитета, већ само питањем закона који прописују кривична дела, она је дала огроман значај у даљем развоју кривичног права, где се посебан акценат ставља на питање правне сигурности.

Класична школа²¹ која се развија крајем 18. и током 19. века, није се много бавила питањем учиниоца кривичног дела, па је тако према схватањима представника ове школе (*Beccaria, Rosi, Kant, Bentham, Carrara, Fojerbah*) сам злочин дело човека, које је он сам, слободном вољом одабрао и учинио – наравно, уколико је реч о душевно здравом човеку.²² Представници ове школе сматрали су да сваки појединац има слободу воље, да ли ће или неће учинити неко казнено дело. Иако су сматрали да само душевно здрав човек има ту слободу воље, поставља се питања како се у том временском периоду уопште утврђивало ко је душевни болесник. Повреда закона је *центар* интересовања ове школе. Школа је развила формално правну логику до крајњих размера и извршила такорећи, хипертрофију правних појмова и термина у правној, и посебно кривичноправној, науци.²³

Школа није узимала друге факторе, или узроке, услове или поводе који могу довести до вршења кривичног дела, као што су економски, социјални, културни, географски и други, а није се много интересовала ни за поједине факторе личности. Готово је у целини занемарила друштвену страну проблема, истичући правну једнакост и објективност закона као основе друштвеног поретка.²⁴ На основу изнетог могли бисмо да закључимо, да према овој школи не постоји индивидуализација казне, већ се сваки учинилац кажњава истом казном.

Иако школа није посвећивала пажњу учиниоцу кривичног дела, она је дала велики допринос даљем развоју кривичног права. Када је реч о представницима ове школе, као и о периоду њеног настанка, није неочекивано да се поменута школа није бавила личношћу учиниоца. Настала у периоду неодређених закона, судске

---

²⁰ Драгиша Дракић, О настанку мера безбедности као кривичних санкција, *Анали Правног факултета у Београду*, година LXIII, 1/2015. стр. 102.

²¹ У литератури се користе два назива: класична кривичноправна и класична криминолошка школа. О овој школи вид. А. Б. Баумштейн, Класическая школа уголовного права в начале XX в., *Международный научно-исследовательский журнал*, Екатеринбург, №2 (21) 2014, Часть 3. стр. 5-6.

²² Milan Milutinović, *Kriminologija sa osnovima kriminalne politike i penologije*, Beograd, 1973. стр. 74.

²³ *Ibid.*, стр. 74.

²⁴ *Ibid.*

арбитрарности, без јасне поделе власти, где онај који суди може да то чини по својој вољи, а где онај коме се суди често не зна за шта му се суди, а ни ко му суди, јесте разлог зашто представнике ове школе управо интересују закони, а занемарују питање личности.

Најпознатије дело које је настало у том периоду јесте свакако дело Чезара Бекарија под називом *О злочинима и казнама* (*Cesara Beccarije, Del deliti e delle pene*), у којем тадашњи млади правник износи критику читавог кривичног права и кривичног поступка оног времена и зацртава основне правце за конкретну реформу, што до тада нико није учинио.²⁵ Дело *О злочинима и казнама* изашло је анонимно 1765. године и дало је темеље даљем развоју целокупног кривичног права. Бекарија је у свом делу писао како о самим законима којима се прописују кривична дела, тако и о праву које се односи на судски поступак.²⁶

Сматра се да је главни разлог занемаривање личности окривљеног, односно разлог зашто се у фокус ставља закон, тежња да се прекине са дотадашњом арбитрарношћу и да се суди на основу закона, закона коју су једнаки за све и који не остављају простора за различита поступања у једнаким случајевима. Годину дана након појављивања овог дела уследила је и његова критика у делу *Опаске и примедбе на књигу насловљену О злочинима и казнама*, (*Ferdinarda Facchineija, Note e osservazione sul libro intitolato „del delitti e delle pene”*),²⁷ јер се сматрало да књига има револуционарни карактер и да њено појављивање може имати далекосежне последице.

Оваква схватања нису допуштала да се узме у обзир природа преступника, његова прошлост, отежавајуће, односно олакшавајуће околности, јер није дозвољавала никакво ублажавање казне за поједине преступнике с обзиром на

---

²⁵ С. Beccaria, *Del deliti e delle pene* (a cura di G.D. Pisarian), izd. Giufle, Milano, 1964. Presentazione, str. VII Vidi i V. Bayer, *Problem sudelovanja nepravnika u savremenom kaznenom sudovanju*, zagreb, 1940. str. 22. Преузето од: Cesare Beccaria, *О злочинима и казнама*, Split, 1984. str. 12. (prevod: Antun Cvitanić).

²⁶ У свом делу млади правник (који је постао доктор права у 21. години живота) између осталог пише и о: извору казне; праву кажњавања; последици; тумачењу закона; нејасности закона; сразмерности између злочина и казни; заблуди у одмеравању казне; подели закона; части; двобојима; јавном миру; сврси казне; сведоцима; индицијама и форми поступања; анонимним пријавама; тортури; о заклетвама; о хитности казне; крађи; инфамији; протеривању и конфискацији; смртној казни; притвору; трајању поступка и застарелости; злочинима које је тешко доказати; самоубиствима; кријумчарењу; праву азила; како се спречава злочин; о помиловању. Видети код: *Ibid.*, почев од стр. 65.

²⁷ *Ibid.*, str.14.

њихову личност.²⁸ На крају, можемо да закључимо да је класична школа, без обзира што није обраћала пажњу на учиниоца кривичног дела, дала огроман значај даљем развоју казненог права.²⁹

1.2. АНТРОПОЛОШКА ШКОЛА

Као што смо претходно истакли класична школа није објашњавала узроке вршења кривичних дела, што је другим филозофима, психијатрима, лекарима, правницима и другим појединцима дало још више разлога да дају научно објашњење узрока вршења кривичних дела. Италијански лекар и психолог Чезаре Ломброзо (*Cesare Lombroso*, 1835-1909) сматра се оснивачем антрополошке школе. Како се у литератури наводи Ломброзо се сматра оцем модерне криминологије.³⁰ Као критика на дотадашњу класичну школу, на чињеницу да се у фокус ставља закон а не учинилац, схватања ове школе су дала у то време прихватљиво мишљење узрочности криминалног понашања.

Ломброзо је у свом делу *Човек – злочинац (l'uomo delinquente)*, као и у осталим радовима³¹ развијао своју теорију криминалитета на бази успостављања односа између делинквенције и физичких, односно анатомских особина делинквената.³² На овом месту је важно истаћи на основу којих истраживања је Ломброзо дошао до ових резултата, а то су искуства у војсци где је радио као лекар, затим вршењем аутопсије мозга једног разбојника,³³ који је личио на мозак нижих

---

²⁸ Видети: Mejbl A. Eliot, *Zločin u savremenom društvu*, Sarajevo, 1962. str. 361. (prevod: dr Milorad V. Dimitrijević).

²⁹ О овој школи вид. Игњатовић (2006), *op. cit.*, стр. 17-19.

³⁰ Aman Amrit Cheema, Ashish Virk, Reinventing Lombroso in the Era of Genetic Revolution: Whether Criminal Justice System Actually Imparts Justice or is Based on 'Convenience of Assumption?', *International Journal of Criminology and Sociological Theory*, Vol. 5, No. 2, August 2012, p. 937. О Ломброзовој теорији вид. Charles A. Ellwood, Lombroso's Theory of Crime, *2 J. Am. Inst. Crim. L. & Criminology* 716 (May 1911 to March 1912). pp. 716-723. Доступно на: <http://scholarlycommons.law.northwestern.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1128&context=jclc> (1.3.2016.).

³¹ *L'uomo delinquent in rapport all'antropologia, giurisprudenza e disciplina carceraria*; *L'anthropologie criminelle et res recents progress*, 1896; *Le crime. Causes et remedes*, Paris, 1899, *I La feurne criminelle et la prostituee*, 1900. (sa ferrero); *La crime politique et les revolutions* (sa lasni) I drugi. Преузето од: Milutinović (1973), *op. cit.*, стр. 74.

³² *Ibid.*

³³ Као се у литератури наводи Ломброзо је сматрао да делинквенти припадају посебној антрополошкој врсти. Да таквог закључка је дошао у зиму 1870. године када је отворио лобању једном одметнику (извршио аутопсију. прим аут.) који се звао Giuseppe Vilella. Laura Zavatta,

кичмењака, те каснијим искуствима у вези са вршењем праксе затворског лекара,³⁴ Ломброзо је дошао до закључка о рођеном атавистичком типу злочинца.

Он је заступао став да постоје неки индикатори атавизма. Тетовирање, црвено обојени нокти, избочена вилица, висока и шиљаста глава, ненормално велика и ненормално мала глава, велике уши, забачено чело, асиметричност лобање и тела и друге дегенеративне црте, које Ломброзо назива *стигмати дегенерације*.³⁵ Сматрао је да од тих *црта* зависи да ли ће неко извршити кривично дело или неће, односно да се по физичком изгледу који је узрокован биолошким особинама, може закључити нечије будуће делинквентно понашање. Иако је у почетку заступао став о рођеном злочинцу³⁶ временом је уважио и остале факторе, који могу утицати на нечије криминално понашање, али им је давао секундарни значај.³⁷ Под његовим утицајем вршена су и друга истраживања у свету, која су давала исте или сличне резултате као и резултате до којих је он дошао.³⁸ Рођени злочинци су или „дивљи и сурови” или „подли и лењи”, они су рођени за преступ и њихова антисоцијална склоност је неизбежна последица бескрајног низа утицаја који су се гомилали у току генерација.³⁹

Neuroscience as Revival on Lombroso's Theories, *Journal of Law and Criminal Justice*, 2015, Vol. 3, No. 1, p. 111.

³⁴ Milutinović (1973), *op. cit.*, str. 76.

³⁵ *Ibid.* Иако се говори о рођеном злочинцу, тетовирање и црвено обојени нокти не стичу се рођењем, те смо мишљења да је то само начин манифестације свог атавизма. Ломброзо је чак на основу физичког изгледа класификовао и извршиоце кривичних дела. Вид. Бошковић (2015), *op. cit.*, стр. 56.

³⁶ У литератури се наводи да формула „рођеног злочинца” припада Енрику Феррију (*Enrico Ferri*), а не Ломброзу. Вид. Marc Ancel, *Drustvena Odbrana*, Beograd, 1991. str. 44. (prevod: Obrad Perić).

³⁷ Ломброзо је касније извршио и класификацију учинилаца преступа на: 1. рођене, односно атавистичне преступнике 2. душевно болесне преступнике 3. преступнике из страсти 4. случајне преступнике, које је поделио у три подгрупе: а) псеудо-преступник б) преступник из навике, и в) криминалоиде. За сваку категорију преступника предлагао је посебне санкције. Видети: Eliot (1962), *op. cit.*, str. 365.

³⁸ Тако је у Сједињеним Америчким Државама Е. Hooton са Харвардског универзитета организовао једно веће антропометријско и морфолошко испитивање осуђених лица (17.680 затвореника) и слободних грађана (1.976 лица), које је показало знатне разлике између једних и других. По том истраживању криминалци су инфериорнији у односу на слободне грађане у погледу тежине, раста, ширине груди, висине леђа и других особина. И на основу тих резултата дошао до закључака да постоје физички критеријуми разликовања свих делинквената од неделинквената, изузев фалсификатора за које је сматрао да представљају једини изузетак, као и да је злочин производ исквареног организма. Занимљиво је овде истаћи да у овом истраживању постоји несразмера између броја затвореника и слободних грађана, а посебно је питање како је вршен *избор* слободних грађана. Вид. Milutinović (1973), *op. cit.*, str. 77.

³⁹ Жан Пинател, *Криминологија*, Сарајево, 1964, стр. 29. (превод: Драгољуб В. Димитријевић и Нада С. Петровић).

Ломброзова теорија имала је и велик утицај на развој теорије кривичног права,⁴⁰ али и на доношење веома *сурових* закона. Осим Ломброзових ученика ова школа је имала и велик број присталица у другим државама. Међутим, његови ученици су ову школу касније модификовали. Иако је из данашње перспективе неприхватљива ова теорија, ипак је Ломброзо био покретач једног новог приступа у изучавању преступничког понашања, које је окренуто учиниоцу дела, а не кривичном делу као законској категорији.⁴¹

1.3. ПОЗИТИВИСТИЧКА ШКОЛА

Иако је теорија о рођеном злочинцу била прихваћена, временом модификована, недуго након тога настала је и једна школа која је уважила и Ломброзова истраживања, али је више била окренута реалним узроцима криминалитета. Заправо, поједини научници, на пољу изучавања етиологије криминалитета, дошли су до закључка да на вршење кривичног дела утиче већи број фактора, а не само да се човек рађа као учинилац кривичног дела. Реч је о позитивистичкој школи, чији су главни представници Рафаел Гарафало (*Raffaele Garafalo*, 1852-1934) и Енрико Фери (*Enrico Ferri*, 1856-1929).⁴²

Гарафало је био судија кривичар, али је поред тога одбацио законску дефиницију и пошао од поделе злочинаца на *природни* и *законски*. Природни злочин угрожава два основна осећања заједничка за све људе (сажаљење и честитост) и представља централни појам његовог система који се због тога назива и учење о *природној моралности*.⁴³

---

⁴⁰ Вид. Г. Г. Горшенков, Социологические идеи Антропологической школы в становлении и развитии уголовной теории, *Вестник Нижегородского университета им. Н.И. Лобачевского*, № 3-2 / 201. стр. 46-48.

⁴¹ Више вид. Freda Adler, Gerhard O. W. Mueller, William S. Laufer, *Criminology*, New York, 1995, pp. 61-63; Milan Milutinović, *Kriminologija*, Beograd, 1979. str. 86.

⁴² У литератури се наводи да је реч о антрополошкој или италијанско позитивистичкој школи. Вид. Игњатовић (2006), *op. cit.*, стр. 21.

⁴³ *Ibid.* Више о Гарафалу вид. Allen A. Francis, Pioneers in Criminology IV-Raffaele Garofolo (1852-1934), *The Journal of Criminal Law, Criminology, and Police Science*, No. 4/1954. pp. 374- 390. Доступно на: <http://scholarlycommons.law.northwestern.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=4277&context=jclc> (29.5.2016.).

Фери⁴⁴ је социјалним факторима признао толико велики значај, да је за самосталну криминалну етиолошку дисциплину огласио само криминалну социологију, тако да је криминална антропологија (с криминалном статистиком) само њен део. Чак је криминалну социологију огласио за основну, једину самосталну кривичну науку, тако да су криминална антропологија и статистика (једине кривичне науке, коју је поред кривичног права имао у виду) и само кривично право и њени делови, чинећи *исто толико глава једне једине науке*, а она је *наука о кривичним делима и казнама* (не знајући тада за правно биће кривица).⁴⁵ На основу своје особне обраде социјалних фактора и наведеног произвољног истицања криминалне социологије Фери је сматрао да се потпуно одвојио од *нове школе* Ломброзове, и огласио је своје учење као нову школу, којој је дао назив *италијанска позитивистичка школа*.⁴⁶

1.4. СОЦИОЛОШКА ШКОЛА

Као што смо уочили, за класичну школу ниси били важни узроци криминалитета, док је за антрополошку школу у центру пажње човек - као учинилац кривичног дела. Узроке криминалитета не можемо тражити само у закону, али ни само у конкретном појединцу који чини кривично дело, већ вршење кривичних дела зависи и од спољних фактора.

Временом су почели да се истичу радови појединаца који су узроке криминалног понашања налазили у друштвеним узроцима, што је имало за последицу формирање једне нове *социолошке школе*, од које ће се касније развити

---

⁴⁴ Фери је био Ломброзов најпознатији ученик. Вид. Игњатовић (2006), *op. cit.*, стр. 21. Вид. Adler, Mueller, Laufer (1995), *op. cit.*, pp. 63-64. О Ферију и његовим схватањима вид. Sellin Thorsten, *Pioneers in Criminology XV-Enrico Ferri (1856-1929)*, *The Journal of Criminal Law, Criminology, and Police Science*, No. 5/1958. pp. 481-490. Доступно на: <http://scholarlycommons.law.northwestern.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=4636&context=jclc> (29.5.2016.).

⁴⁵ Тома Живановић, *Основи кривичног права Краљевине Југославије, Општи део, књига II*, Београд, 1937. стр. 230.

⁴⁶ *Ibid.*, стр. 231. Присталица позитивне школе *Florian* не разликује између антрополошке и позитивне школе, узимајући, да само постоји позитивна школа и означајући за њих осниваче („као што је, вели, познато) „Ломброза, Ферија и Гарафала”. *Prins* умесно наглашава, да Криминална социологија у правом смислу „има своје порекло у Белгији”, јер је Белгијанац *Quetelet* у својим радовима показао „сталност нагона ка кривичном делу, правилност линије криминалитета, дејство на криминалитет економских чињеница и природних феномена, као што су годишња времена и клима”. Вид. *Ibid.*, стр. 230-213. Вид. В. Д. Малкова, *Криминологија*, Москва, 2006. стр. 27-28.

неколико социолошких праваца. Према схватањима представника ове школе узроке криминалитета треба тражити у самом друштву. Ова школа, такође је настала, тако што су се појављивали поједини радови, односно поједина истраживања која су у социјалним узроцима налазила узроке криминалног понашања. Најпре се појављује у Француској, а затим се полако из свог епицентра шири по осталим европским државама.⁴⁷

Овде је важно споменути истраживања која су вршили: Кетле (*A. Quetelet*) и Гери (*A. M. Guerry*), где су приказани узроци криминалног понашања. У тим истраживањима се криминално понашање објашњава социјалним факторима: пола, образовања, старости, професије и другим социјалним факторима. Они се сматрају и оснивачима криминалне статистике.⁴⁸ Како се у литератури наводи Кетле је 1831. године изложио свој рад где је указао на тесну зависност криминалитета и друштвених услова,⁴⁹ и од тада је почело огромно интересовање за изучавање друштвених узрока криминалитета.⁵⁰

Школа је основана 1888. године од стране професора Ф. Листа, А. Принса и В. Гемела.⁵¹ Овде је важно истаћи, да су за представнике овог правца пресудни значај имали спољни социјални узроци, који на одређени начин утичу на криминално понашање појединаца, зато су они сматрали да је успешна борба против криминалитета могућа само ако се изуче *корени* криминалитета.⁵² Вршење кривичних дела зависи од физичких, индивидуалних и друштвених фактора. *Физички* фактори, као што су географски, климатски, временски; *друштвени* су на пример, друштвени положај, услови живота, професија, скитња, алкохолизам,

---

⁴⁷ У литератури се наводи да је постојало више социолошких школа: 1. Француска школа; 2. Чикашка школа; 3. Аустријска енциклопедијска школа; и 4. Немачка социолошка школа. Вид. Бошковић (2015), *op. cit.*, стр. 32-36.

⁴⁸ Вид. Milutinović (1973), *op. cit.* str. 99.

⁴⁹ В. Е. Лоба, „Рецепты” борьбы с преступностью социологической школы уголовного права, *Вестник Томского государственного университета, Право*. 2013. №4 (10), стр. 100.

⁵⁰ Тако је Кетле (*Quetelet*) још у првој половини 19. века међу првима у криминолошким истраживањима обилато користио тада доступну статистичку грађу о криминалитету у Француској, уочавајући да се из године у годину са зачуђујућом поузданошћу потврђују правилности у погледу условљености криминалитета индивидуалним и социјалним карактеристикама. Frank Hagan, *Introduction to Criminology, Theories, Methods and Criminal Behaviour*, Sage publications, Thousand Oaks 2011, 105. Преузето од: Милица Ковачевић, Европска збирка података о криминалитету и кривичном правосуђу – значај упоредних статистика, подаци о криминалитету и кривичном правосуђу у Србији, *Зборник радова Правног факултета у Новом Саду*, бр. 4/2014. стр. 313.

⁵¹ Лоба (2013), *op. cit.*, стр. 100. С друге стране, Тома Живановић наводи да је Лист оснивач ове школе. Вид. Живановић, (1937), *op. cit.*, стр. 242.

⁵² Вид. Лоба (2013), *op. cit.* стр. 100.

проституција. Док би *индивидуални* фактори били, рецимо: воља, ум, стање моралних и правних ставова.⁵³

Ова Школа (Лист) дели кривце у две главне категорије: 1. Случајни кривци – код којих преовлађују и спољни фактори. И најпоштенији, дотле беспрекоран човек може извршити кривично дело у тренутном, страсном узбуђењу или под притиском тешке невоље. 2. Кривци по стању или по карактеру, по тенденцији, по навици, код којих претежу индивидуални фактори. Њихова је индивидуалност кривична, она се открива свирепошћу, ограниченим фанатизмом, лакомисленошћу, несавладљивом одвратношћу ка раду, порочним полним животом, што све води у многобројним ступњима до несумњивог психопатског стања.⁵⁴

У литератури се наводи и то, да прва социолошка школа која је назив добила по начину свог рада јесте заправо, *картографска*, односно географска школа.⁵⁵ Као претходни услов за настанак ове школе јесте почетак прикупљања појединих података, односно настанак првих демографских и друштвених статистика почетком 19. века.⁵⁶ Те статистике су први почели, као што је и наведено, да изучавају Гери које је био адвокат и професор права, и Кетле који је био астроном и математичар. На основу статистика које су изучавали, они се сматрају оснивачима нове научне дисциплине коју су сами назвали социјална физика или морална статистика. Њихов циљ је био да на основу те званичне статистике установе законитости и карактеристике разних друштвених појава: бракова, самоубиства, сиромаштва и криминалитета.⁵⁷

Представници ове школе се интересују за социјалне услове и у њима налазе узрок криминалитета. Њиховим истраживањима дошли су до закључка да укупан број појединих кривичних дела у појединим државама остаје исти или се незнатно мења, те су на основу тога закључили да је криминалитет друштвена појава. Било је и других истраживања која су објашњавала криминалитет, на начин што су

---

⁵³ Вид. *Ibid.*, стр. 102.

⁵⁴ Живановић (1937), *op. cit.*, стр. 243.

⁵⁵ У криминолошкој литератури картографска школа се назива и теорија фактора, (што бисмо са дозом резерве могли да сматрамо да је део школе) а оснивачем се сматра Кетле, која је основана на основу резултата статистичких анализа преступности, социјалних карактеристика учинилаца и других знацима преступности. Малкова (2006), *op. cit.*, стр. 28.

⁵⁶ Slobodanka Konstantinović-Vilić, Vesna Nikolić-Ristanović, *Kriminologija*, Niš, 2003. str. 234.

⁵⁷ О овој школи види више код: *Ibid.*, str. 234; Малкова (2006), *op. cit.*, стр. 27-28.

прављена поређења учињених кривичних дела у односу на село и град.⁵⁸ Ако бисмо и данас вршили истраживања, у смислу да упоредимо која се кривична дела више чине у селу а која у градовима, опет бисмо дошли до података да постоје кривична дела која су специфична да се врше у селима, и са друге стране, која се кривична дела чешће врше у градовима.

1.5. ПОКРЕТ ДРУШТВЕНЕ ОДБРАНЕ

Покрет⁵⁹ друштвене одбране је настајао, развијао се и достигао свој врхунац у новијем периоду, у односу на до сада наведене школе, а настао је као реакција пре свега на класичну школу. Оно што је на овом месту важно истаћи јесте да се заправо говори о постојању друштвене одбране и нове друштвене одбране. Друштвена одбрана која има екстремна схватања када је реч о кривичном праву, и нова друштвена одбрана која је мање екстремна. Непотребно је наводити све представнике покрета и свако мишљење, односно став који су заступали, али свакако се морају навести представници који су дали највећи допринос како настанку, тако и развоју покрета. Граматика Филипо је 1945. године у Ђенови основао Центар за изучавање друштвене одбране, а 1947. године организовао је Први међународни конгрес друштвене одбране у Сан Рему, те 1949. године и Други међународни конгрес у Лијежу. Тада је основано и Међународно удружење друштвене одбране. Наравно да је за председника изабран Граматика.⁶⁰

Покрет се залагао да се криминални чин не посматра као чисти правни појам, као кривично дело, већ као друштвени и људски феномен који се мора довести у везу са, не само са једном индивидуом, чију личност треба упознати, већ и са миљеом где постоје различити и међусобно повезани утицаји.⁶¹ Покрет се, у ствари, борио за то да се узму и друге околности у обзир које се односе на личност делинквента.⁶²

---

⁵⁸ Вид. Josip Šilović, *Uzroci i uslovi zločina*, Zagreb, 1913. str. 50-51.

⁵⁹ У теорији се овај покрет назива и „школа друштвене одбране”, што категорички одбацује Ansel Marc, који каже да се у литератури грешком и ради поједностављења овај покрет назива школом. Видети код: Ansel (1991), *op. cit.*, str. 26.

⁶⁰ Више о томе вид. *Ibid.*, str. 21.

⁶¹ *Ibid.*, str. 34.

⁶² О овом покрету вид. Бошковић (2015), *op. cit.*, стр. 36.

Иако смо навели само једног представника овог Покрета, свакако је исто толико за развој овог покрета заслужан и Марк Анцел (*Mark Ancel*)⁶³ који је био творац нове друштвене одбране. У новим концепцијама друштвене одбране стварно је реч о томе да се обезбеди ефикасна заштита друштвене заједнице, процењивањем услова у којима је кривично дело извршено, личног положаја учиниоца, његових могућности поправног уздицања, затим моралних и психичких могућности на које се може рачунати код њега да би се према њему применио истински *поступак ресоцијализације*.⁶⁴ Овај нови став према учиниоцу кривичног дела доноси очигледно читав низ посебних последица (...). Сигурно да је такав став: а) захтев да се узме у обзир и да се изучава личност учиниоца кривичног дела; б) да он води општој реорганизацији система кривичних санкција; в) да он треба најзад да се спроведе кроз једну и суштински реалистичку друштвену акцију.⁶⁵

2. ПОЈЕДИНЕ ТЕОРИЈЕ КОЈЕ ОБЈАШЊАВАЈУ УЗРОКЕ КРИМИНАЛИТЕТА

У криминолошкој литератури постоји велики број теорија, као и подтеорија које су објашњавале понашање појединаца које одступа од понашања већине, односно које објашњавају преступничко понашање. Заступници тих теорија били су између осталих и филозофи, психолози, психијатри, социолози, правници који су, посматрано из угла науке којом су се бавили, објашњавали етиологију преступничког понашања. За све теорије је карактеристично да су мање или више једностране, тј. да етиологију криминалитета објашњавају једним или са само неколико узрока. Представници већег броја теорија виде само један, или евентуално више узрока таквог понашања, док представници појединих теорије налазе један узрок као главни, али не занемарују и друге узроке, али њима дају секундарни значај.

---

⁶³ Идејни творац нове друштвене одбране је Марс Анцел, академик, председник већа Касационог суда у Паризу, дугогодишњи, а затим и почасни председник Међународног удружења за друштвену одбрану. Ancel (1991), *op. cit.*, (део: белешке о делу).

⁶⁴ Marc Ancel, *Nova društvena odbrana (Pokret humanističke krivične politike)*, Beograd, 1963. str. 57. (prevod: Miodrag Jovičić i Ljubiša Lazarević).

⁶⁵ *Ibid.*, str. 58.

Поједине теорије које су постојале у давној прошлости, данас су потпуно одбачене, али у периоду када су настајале биле су мање или више прихваћене. Тако су, на пример, теорије о рођеном злочинцу или расна теорија, одавно потпуно одбачене. За потребе овог рада неопходно је објаснити само најосновније теорије које су оставиле, такорећи, *снажан печат* на пољу истраживања узрока криминалитета. Теорије које се баве узроцима криминалитета можемо сврстати, пре свега, у биолошке, психолошке, психијатријске и социолошке теорије, исто као и криминолошке школе.

Чињеница је да је велики број теорија настао као последица истраживања над учиниоцима кривичних дела, а слично је и са настанком криминолошких школа. Већина истраживања спровођена су над учиниоцима најтежих кривичних дела - најтежих злочина, од којих је изванредан број био душевно поремећен. На основу расположиве криминолошке литературе, чини се, да се може доћи до закључка, да су поједине теорије настале тако што је долазило до *уситњавања* појединих школа.⁶⁶ Одређене теорије су имале и друге далекосежне негативне последице по становништво. Дакле, не само према учиниоцима кривичних дела, као што ћемо у даљем раду видети, посебно када је реч о расној теорији.

Овде се опет намеће питање, као и када је реч о криминолошким школама, зашто су нама, за наш предмет интересовања, *индивидуализацију казне затвора*, значајне теорије о етиологији криминалитета. Одговор је идентичан - теорије се баве питањима узрока криминалитета, а узроци криминалитета су, између осталог, од великог значаја и у индивидуализацији казне затвора.

2.1. ТЕОРИЈА НАСЛЕЂА

Теорија наслеђа води порекло од Ломброзовог схватања да постоји рођени злочинац, те да он потиче од дегенерисане породице код чијих се чланова јављају случајеви лудила, глувоће, слепоће, сифилиса, епилепсије и алкохолизма.⁶⁷ Код рођених криваца одсуство моралног чула и остале наведене аномалије урођене су (*наслеђене*), тј. они су рођени као кривци. Васпитање и настава их не може

---

⁶⁶ Мада се може расправљати и о настанку школа на основу *укрупњавања* теорија.

⁶⁷ О томе видети више код: Бошковић (2015), *op. cit.*, стр. 67.

поправити.⁶⁸ Остали заступници ове теорије (*Niceforo, Di Tulio, A. Persons*) такође сматрају да вршење кривичних дела има наследни карактер. Другим речима, криминалитет се наслеђује. Ако је нешто наследно, то нужно води ка закључку да ће сваки потомак учинилаца кривичног дела и сам бити учинилац кривичног дела. Из нама расположиве литературе не може се закључити, да ли су представници ове теорије сматрали, да ће потомци вршити иста или различита кривична дела у односу на она која су чинили њихови преци.

Приликом настанка, а касније и развоја ове теорије, вршена су различита истраживања, са циљем да се истражи утицај наслеђа на криминалитет. У литератури се највише помиње породица *Juke*, која води порекло од једног алкохоличара. У току истраживања утврђено је да је у року од двеста година у овој породици⁶⁹ било више од половине извршиоца кривичних дела, скитница, проститутки. Такође, помиње се испитивање породице *Kalikak, Zero, Victoria, Markus, Kilozhm*,⁷⁰ као и других породица скитница и Рома.

Занимљиво је овде истаћи да су на основу истраживања само неколико породица, истраживачи дошли до оваквих закључака, које ће касније имати утицај на доношење појединих закона. Тако су представници ове теорије сматрали да треба да се забрани ступање у брачне односе, за појединце, а све у циљу спречавања рађања будућих делинквената. Такође, поједини представници су сматрали да треба да се уведе кастрација и стерилизација, како би се спречило вршење кривичних дела против полне слободе. Ове теорије, као што смо напоменули, имале су велики утицај на измене кривичних законика, којима се уводе нове мере за поједине учиниоце кривичних дела, али и за *потенцијалне учиниоце кажњивих дела*. То су били закони којима се забрањује рађање и ступање у брак за поједина лица. Заправо, реч је о еугеници под којом се подразумева да нису сви људи једнако вредни, а наглашавала је пресудан значај наслеђа у одређивању физичких, менталних и моралних особина.

---

⁶⁸ Живановић (1937), *op. cit.*, стр. 222.

⁶⁹ Занимљиво је погледати једно дело написано 1959. године, које је највероватније настало под утицајем ове теорије, у којем се наводи пример једне криминалне породице. Вид. *Jedna kriminalna obitelj*, Ured za kriminološka ispitivanja DSUP-a NRH, Zagreb, 1959.

⁷⁰ Milutinović (1973), *op. cit.*, стр. 82.

По еугенистима постоје људи који су *инфериорни* (нем. *minderwertig*), који нису вредни живота, и они *супериорни*, људи на којима лежи будућност цивилизације.⁷¹ Позитивне стерилизације, у медицинском смислу, омогућили су доношење првог еугеничког закона о присилној стерилизацији дегенерисаних у Индиани, године 1907. којим се властима омогућило доношење одлуке о стерилизацији криминалаца, идиота, имбецила и силоватеља. Затим, у неким државама донети су закони о забрани брака и стерилизацији за епилептичаре, наркомане и силоватеље. Само у Калифорнији је од 1909. до 1929. стерилисано 62.255 људи.⁷² Видимо да су ови закони имали негативне реперкусије, не само према учиниоцима кривичних дела, већ и према осталим појединцима који то нису, и то само зато што су *инфериорни*.

Интересантно је поменути став судије Врховног суда у Вашингтону Olivera Wendela Holmesa, који је изјавио да „уместо да због криминалности чекамо на егzekуцији дегенерисаног потомства, или да им због њихове имбецилности допуштамо да умру, боље је за цели свет да спречимо очито неспособне да шире своју врсту.”⁷³ У Немачкој је донето неколико закона којима се контролисало рађање, као што су: Закон о опасним злочинцима и о мјерама за осигурање и њихово побољшање, Закон о заштити наследнога здравља немачкога народа, Закон о превенцији рађања генетски поремећених потомака.⁷⁴

2.2. РАСНА ТЕОРИЈА

Слободно можемо рећи да је расна теорија најекстремнија биолошка теорија, где је према представницима ове теорије припадност одређеној раси узрок криминалног понашања. У литератури се наводи да зачеци ове теорије почињу од Ломброза, а од осталих представника треба поменути (*M. Hagemann, Nićeforo,*

---

⁷¹ Пија Malović, *Eugenika kao ideološki sastojak fašizma u Srbiji 1930-ih godina xx veka, Sociologija*, Vol. L (2008), str. 83.

⁷² Вид. Darko Polšek, *Američka Eugenika, Prolegomena*, br. 2/2012. str. 168.

⁷³ Више о еугеници вид. Darko Polšek, *Sudbina odabranih. Eugeničko nasleđe u vrijeme genetske tehnologije*, Zagreb, 2004. str. 12-14. Доступно на: http://mudrac.ffzg.unizg.hr/~dpolsek/eugenika%20sudbina%20odabranih_cijelo.pdf (11.6.2016.).

⁷⁴ Тако је према овом последњем закону појединац могао бити стерилисан ако се према оцени лекара тј. суда о генетском здрављу (у којем су била два лекара) установи да болује од било које генетске болести...”. Вид. *Ibid.*, str. 99.

Morseli). Као што и само име говори, ова теорија криминално понашање везује за припадност одређеној раси. Поједини представници ове теорије објашњавали су криминално понашање на примеру Јевреја, јер су у једном периоду они учестало вршили кривична дела као што су зеленашење и фалсификовање исправа. Тако су, на основу чињенице да се Јевреји чешће појављују као извршиоци ових кривичних дела, дошли до закључка да су они предиспонирани да врше кривична дела. С тим у вези, ова теорија је уско повезана са теоријом рођеног злочинца.⁷⁵ Појединац се рађа као припадник одређене расе, тако да се од самог рођења, према овим схватањима, могло доћи до закључка, да ће и то новорођенче једног дана бити извршилац кривичног дела. Овом теоријом објашњавало се и криминално понашање Рома.

Иако је *расна теорија* неодржива, имала је велики утицај и у Сједињеним Америчким Државама, јер су њом објашњавали криминално понашање *црнаца*. Притом се њене присталице не интересују за остале узроке или услове који доводе до криминалног понашања. Посматрајући из историјског угла положај *црнаца* у САД-у у периоду када је настала *расна теорија*, и људских права која су имали, може се објаснити и њен узрок и настанак. Као грађани *другог реда*, без оних права која су имали *грађани првог реда*, чешће су долазили у сукоб са законом, много чешће су били откривани као извршиоци кривичних дела, док је посебно питање било, колико су уопште познавали прописе с обзиром на свој положај. Такође се може поставити питање суђења без доказа, признања под принудом и осталих противправних радњи које су доводиле до крајњег исхода, то јест, утврђивања да су криви. Када се на основу евиденције⁷⁶ погледа колико има *црнаца* који су осуђени, закључак представника ове теорије јесте да су они предиспонирани да врше кривична дела.

---

⁷⁵ Познато је да је ова теорија кроз историју злоупотребљавана за прогон Јевреја, а да су њени поборници покушавали да докажу да је овај народ расно „предиспониран” за криминална дела фалсификовања исправа, лажно банкротство и сличне криминалне радње. Таква оријентација је нарочито била изражена у време фашизма у Немачкој и антисемитског покрета у Совјетском Савезу. Преузето од: Бошковић (2015), *op. cit.*, стр. 44.

⁷⁶ У литератури се говори и о другим народима и племенима и криминалитету, као и о потреби мешања појединих народа као важном фактору да се припадници појединих народа поправе. види код: Erish Wulffen, *Psihologija zločina –priručnik za pravnike, lekare, pedagoge i školovane ljudi sviju zvanja*, Beograd, 1959. (nije poznat prevodilac).

У почетку су појединци прихватили ову теорију, али она је убрзо доживела и свој крај, као научно неутемељена и апсурдна. Иако је од почетка настанка критикована, и на крају доказана као апсурдна, ова теорија је имала утицај на доношење појединих закона.⁷⁷ Уистину, ова теорија говори о супериорности појединих *раса* у односу на друге *ниже расе*, које имају једну идеолошку конотацију. У неким државама донесени су закони којима се забрањивало склапање мешовитих бракова. Тако је у Немачкој 1934. године донет Закон о заштити немачке крви и немачке части. У Сједињеним Америчким Државама 1913. године, двадесет и девет држава имало је законе којима се забрањују бракови припадника различитих раса, а казне које су биле прописане, биле су изузетно строге, тако да се могла изрећи казна од 2000 долара до 10 година затвора.⁷⁸

2.3. ЕНДОКРИНОЛОШКА ТЕОРИЈА

Биолошка теорија која објашњава узрок криминалног понашања јесте и ендокринолошка теорија. Представници ове теорије (*M. Shapp, L. Beramn, Podilski*) сматрали су да поремећај *жлезда са унутрашњим лучењем* доводи до неприлагођеног, па и до криминалног понашања. Код представника ове теорије може се уочити да су постојале две струје мишљења, једна екстерна која је заступала став да поремећај жлезда са унутрашњим лучењем нужно доводи до неприлагођеног, а у крајњој линији и криминалног понашања. Док је друга струја била либералнија, јер се сматрало да поремећај жлезда са унутрашњим лучењем, у контексту криминалног понашања, не треба ни сасвим прихватити, а ни сасвим одбацити.⁷⁹ Чини нам се да ово схватање више говори о томе да поремећај као такав, може бити услов, али не и узрок вршења кривичних дела.

Поједини представници ове теорије сматрали су да крађа, насиље, саобраћајни преступи и убиства, сукоби са полицијом, свирепост према деци и друга слична дела чине такозвани *хипогликемички криминал*, који представља производ хипогликемије, односно неспособност организма да ствара шећер. Што

---

⁷⁷ Види код: Th. Selin: „Culture Conflict and Crime”, str. 82. Наведено према: Milutinović (1973), *op. cit.*, str. 85; Eliot (1962), *op. cit.*, str. 254.

⁷⁸ Више вид. Polšek (2004), *op. cit.*, str. 69-70.

⁷⁹ Вид. Milutinović (1973), *op. cit.*, str. 85.

више опада шећер у крви, то је већа тенденција ка вршењу кривичних дела.⁸⁰ Занимљиво је и то да се присталице ове теорије нису превише интересовали за поједине жлезде са унутрашњим лучењем, те да у зависности од поремећаја појединих жлезда постоје веће или мање *предиспозиције* ка криминалном понашању.⁸¹

Иако није занемарљив број њених следбеника, у то време истакнутих и у својим областима признатих научника, ова теорија је убрзо доживела критике, те су је и накнадна истраживања временом у потпуности оповргнула. С тим у вези, утврђено је да не постоје никакве разлике у поремећају жлезда са унутрашњим лучењем код делинквената и код оних који то нису.⁸² Поремећај жлезда са унутрашњим лучењем има одређене последице по лице, које су пре свега здравствене природе, а које се опет могу, у одређеној мери, негативно одразити на психичко стање лица, те то стање може евентуално бити само један од услова, који у садејству са осталим факторима може довести до девијантног понашања.⁸³

2.4. ТЕОРИЈА ИНТЕЛИГЕНЦИЈЕ

Психичка особина по којој се појединци међусобно разликују од других јесте и интелигенција. Пре него што будемо објаснили корелацију између интелигенције и криминалног понашања, потребно је дати дефиниције интелигенције. Како смо до сада учили код одређења других појмова, тако и за интелигенцију не постоји једна општеприхваћена дефиниција. У складу са тим, интелигенција се дефинише као: способност да се научи нешто ново и дотад непознато, способност за формирање апстрактних појмова и апстрактног мишљења; способност прилагођавања и сналажења у новим ситуацијама. Најчешће се наводи одређење: интелигенција је способност сналажења у новим ситуацијама.⁸⁴

---

⁸⁰ R. Korn i L. McCorkie: *Kriminology i Penology*, Nev York – London, 1964, str. 205-207. Наведено према: *Ibid.*, str. 84.

⁸¹ Више о жлездама са унутрашњим лучењем вид. Никола Рот, *Општа психологија*, Београд, 1987. стр. 28.

⁸² Више о томе вид. Milutinović (1973), *op. cit.*, str. 85.

⁸³ Интересантно је видети: Међународну статистичку класификацију болести и сродних здравствених проблема, Institut za javno zdravlje Srbije „Dr Milan Jovanović Batut”, Beograd, 2010. str. 36-37.

⁸⁴ Рот (1987), *op. cit.*, стр. 158.

Теорија интелигенције је психолошка теорија према којој је ниска интелигенција узрок криминалног понашања. Повезаност криминалног понашања и ниске интелигенције јавља се у многим криминолошким расправама преко њеног повезивања са нивоом образовања. У радовима (*Ferguson, Burt, Carr-Saunders, Mannheim, Boggs, Gibbs, Glueck* и других) настоји се да се открије веза између образовања и делинквенте активности, па се установљаваће те везе посматра и у односу на школску спрему и интелигенцију делинквената, као на елементе по којима се суди о њиховом образовању.⁸⁵

Занимљиво је споменути једно екстремно схватање о интелигенцији и злочину. Хенри Годард (*Henri H. Goddard*), истакнути психолог свог времена, био је одушевљен теоријом да је слабоумност путоказ ка делинквенцији. Он је 1914. године у својој књизи *Juvenile Delinquent* навео да је слабоумност једини непосредни узрок делинквенције, а 1920. године у свом другом делу, тврдио је да је то најчешћи и једини⁸⁶ узрок делинквенције и злочина. Да би на крају исправио своје гледиште, и коначно тврдио да је сваки човек потенцијални делинквент.⁸⁷

Када се говори о слабоумности, као логично, намеће се питање где је граница слабоумности и душевне заосталости. Не може се прихватити мишљење да низак ниво интелигенције нужно доводи до криминалног понашања, што је утврђено истраживањима која су спроведена након што је ова теорија настала. Каснијим истраживањима утврђено је да не постоји разлика у интелигенцији између затвореника и људи који су били у војсци у САД.⁸⁸ Ова теорија је незнатно после свог настанка критикована, да би на основу даље спроведених истраживања доживела свој крај.

Интересантно је напоменути да су први тест интелигенције осмислили француски научници Бине и Симон (*A. Binet i T. Simon*) 1905. године. Тај тест је био намењен проналажењу деце која нису у стању да прате редовну наставу, а да би се, радећи посебно са том децом, омогућило да и она успешно напредују у настави.⁸⁹

---

⁸⁵ В. Wottson: „Social Science and Social Pathology”, London, 1995, str. 128, 135. Преузето од: Milutinović (1973), *op. cit.*, str. 92.

⁸⁶ Мада, нешто не може да буде истовремено и једино и најчешће.

⁸⁷ Вид. Eliot (1962), *op. cit.*, str. 271.

⁸⁸ Вид. *Ibid.*, str. 271.

⁸⁹ Рот (1987), *op. cit.*, стр. 160.

Надаље, интелигенција се веже и за врсту кривичних дела која чине појединци. Тако, по правилу, мање интелигентни учиниоци, не чине кривична дела за која су потребна посебна знања и вештине, као што је компјутерски криминалитет, затим кривична дела из области ауторских права итд. С друге стране, класична кривична дела, по правилу, неинтелигентни људи врше прилично транспарентно, остављајући за собом довољно доказа, како би лакше били откривени. Насупрот томе стоје дела која врше *интелигентни* људи, а која су везана за кривична дела *белог оковратника* - дела из области ауторских права, која се теже откривају и доказују, и засигурно, иза њих стоји *велика тамна бројка*. Такође, лица која их откривају и доказују морају бити посебно обучена за такав рад.

2.5. ТЕОРИЈА ФРУСТРАЦИЈЕ

Још једна психолошка теорија, која криминално понашање види у психолошким аспектима појединаца, јесте теорија фрустрације. Заговорници ове теорије (*J. Dollard, L. Berkowitz*) узрок криминалног понашања налазе у фрустрацијама које постоје код учинилаца кривичних дела.⁹⁰ Теорија фрустрације објашњава неприлагођено понашање, где спада и криминалитет, као последицу лишавања неопходних услова у развоју једне личности, које условљава њене ненормалне реакције.⁹¹ Уколико је појединац лишен неких услова који су му потребни за развој личности, он може да се понаша на начин који одступа од нормалног начина, уобичајеног начина понашања и у крајњој линији може учинити неко кривично дело.

Поједини представници повезују фрустрације са агресивношћу, док други сматрају да фрустрације нису с тим у вези, јер су мишљења да агресија није увек одговор на фрустрације.⁹² Фрустрације могу да постоје код човека од рођења до смрти. Сматра се да неадекватан развој личности у погледу запостављања, неразумевања, одсуства признања, одбацивања и слично, у интимним породичним односима у раном детињству, може довести до озбиљних оштећења личности, која воде ка делинквентном понашању. То се може десити и лицима којима је у

---

⁹⁰ Вид. Milan Milutinović, *Kriminologija*, Beograd, 1979. str. 103-105.

⁹¹ Milutinović (1973), *op. cit.*, str. 95.

⁹² Више о томе код: *Ibid.*

младости све дозвољено, и која услед тога губе сваку меру у својим захтевима и понашањима.⁹³ Из наведених схватања може се закључити да утицај породице има пресудан утицај на фрустрације појединаца, што у крајњој линији значи и на њихово потенцијално криминално понашање.

Такође, присталице ове теорије су објашњавале криминално понашање *доњих слојева*, који као реакција на незадовољство врше имовинска и друга кривична дела.⁹⁴ Па ако припадници нижих слојева врше кривична дела из овог узрока, који је онда узрок криминалног понашања виших слојева? Такође, као и досад наведене, и ова теорија је једнострана.

Фрустрације код појединаца постоје, мање или више, али то не значи да ће лице под утицајем фрустрација учинити кривично дело, нити значи да лице које није фрустрирано неће учинити кривично дело. Када појединац чини кривично дело услед фрустрација, то не значи да може учинити било које кривично дело. Под тим околностима појединац се углавном налази у стању мање или веће раздражености, љутње или гнева и тада може учинити кривично дело против живота и тела, али опет у зависности од степена трпљења фрустрације. Тако да се овом теоријом може објаснити етиологија појединих кривичних дела, али се исто тако намеће и питање, шта је са свим другим кривичним делима, пре свега са оним која се врше из нехата.

2.6. ТЕОРИЈА НЕПРИЛАГОЂЕНОСТИ

Психолошка теорија која узрок криминалног понашања налази у психичком „елементу” појединца јесте и теорија неприлагођености. Према појединим схватањима припадника овог правца, неприлагођеност појединца на услове живота, на друштвене прилике, или, тачније речено, на правно-санкционисано понашање, представља узрочни фактор криминалитета и других социјално-патолошких појава.⁹⁵ Фројд и други психоаналитичари сматрали су да злочин настаје због тога што појединцима, који су иначе оптерећени инстинктивним криминалним тенденцијама, не полази за руком да се прилагоде друштву, услед недостатка

---

⁹³ *Ibid.*

⁹⁴ *Ibid.*

⁹⁵ *Ibid.*, str. 91.

потребног одгоја у том процесу, док Ди Тулио заступа слично мишљење тражећи узрок те неприлагођености у *области осећајности*.⁹⁶

Присталице ове теорије налазе узрок криминалног понашања у томе што појединци, како се то наводи, нису у могућности да се прилагоде друштвеним приликама, са варијацијама зашто нису у том стању. Могућност прилагођавања социјалној средини никако не може да се посматра само са психолошке стране. Другачије речено, да ли појединац може или не може да се прилагоди средини, зависи од многих других фактора, као што су економски, социјални, културни и други.⁹⁷ Занимљиво је схватање професора Николе Рота који фрустрације доводи у везу са прилагођавањем човека. Према његовим схватањима, реакција појединца на фрустрације може бити различита, односно, када је реч о фрустрацијама појединци различито реагују, те се тада говори о прилагођавању.⁹⁸

2.7. ПСИХОПАТОЛОШКЕ ТЕОРИЈЕ

Напредак медицине, психологије и психијатрије, као и појава одређених учинилаца кривичних дела као особа које *нису душевно нормалне*, настала је једна теорија која је узрок криминалног понашања појединца нашла у абнормалности. На основу сазнања да међу делинквентима постоји одређени проценат оних који су душевно болесни и поремећени, А. Нићефо је изнео тезу о криминалитету као психопатолошкој појави.⁹⁹ Како се у литератури наводи, ова теорија је настала из неколико разлога: 1. Као резултат продора медицине, посебно психијатријске мисли у криминологију; 2. Услед неизвесности или неодређености граница између душевно здравог и душевно болесног лица; 3. Постојање недостатка осећања кривице код великог броја криминалаца, што су психијатри одредили као симптом дефектне личности; 3. Постојање душевно болесних лица међу извршиоцима кривичних дела.¹⁰⁰

---

⁹⁶ Преузето од: *Ibid.*

⁹⁷ У оцјени ове теорије треба истаћи да прилагођавање, односно неприлагођавање, представља психичку компоненту личности, која је у великој мери детерминисана објективним увјетима живота. Ante Carić, *Kriminologija*, Split, 1967. str. 80-81.

⁹⁸ Детаљно вид. Рот (1987), *op. cit.*, стр. 213-214.

⁹⁹ А. Nichefo, *Criminologia, Vecchie e nuove dottrine*, Milano, 1948. Преузето од: Milo Bošković, *Kriminologija*, Novi Sad, 2007. str. 95.

¹⁰⁰ Konstantinović-Vilić, Nikolić-Ristanović (2003), *op. cit.*, str. 218.

Свакако да су се тада, као и сада, дешавали *стравични злочини* за које су сматрали да их није могла учинити *нормална особа*. Током истраживања која су вршена у том периоду, откривен је одређени број учинилаца који су ментално поремећени. Тако су Морел (*Morel, B. A.*) и Модсли (*Moudsley, H.*) наводили да је дегенерација узрок злочина.¹⁰¹ Из самог назива ове теорије произлази да је узрок криминалитета патолошке природе, те сваки представник одређује који су то патолошки узроци. Неспорно је да су се тада вршила кривична дела од стране појединаца за које је утврђено да су *душевно болесни*, али се поставља питање колики је број таквих лица, посебно ако се тај број пореди са бројем *нормалних* учиниоца кривичних дела. Иако су представници ове теорије били чврсти у свом ставу, убрзо су били научно поражени. Истраживањима која су спроведена утврђено је да само незнатни проценат лица која врше кривична дела су лица која болују од душевне поремећености, те је убрзо ова теорија доживела свој крај.¹⁰²

Код опште јавности постоје *предрасуде* да стравичне злочине, као што су, пре свега, убиства, силовања која се извршавају на начин да се жртви наноси велика патња, силовање деце, монструозна убиства, не може да учини *нормалан* човек, већ само *поремећена личност*. У кривичном поступку често се докаже, да је злочин учинио душевни болесник, схизофреничар или лице које је оболело од неке друге душевне болести, услед које није био у стању да схвати значај дела или да управља својим поступцима. Иако има таквих лица, не може се рећи да само они врше кривична дела, нити можемо доћи до закључка да су сви учиниоци кривичних дела поремећене особе. Вероватно се до оваквих резултата дошло тако што су појединци, коју су вршили истраживања над лицима која су учинила кривична дела, управо вршили истраживања над оваквим учиниоцима, и то у некој установи где су била и *смештена* након учињеног дела. Тако да није било тешко доћи до закључка ко је и какав учинилац кривичног дела.¹⁰³

---

¹⁰¹ *Ibid.*

¹⁰² О душевним болестима и њиховом утицају на криминалитет вид. Ernst Seeling, *Udzbenik kriminologije I*, Beograd, 1959. str. 255-256.

¹⁰³ До каквих резултата бисмо дошло ако бисмо извршили једно истраживање у Специјалној затворској болници у Београду, у делу где су *смештана* лица која су дела учинила у стању неурачунљивости? Дошли бисмо до *истих* резултата до којих су дошли и представници ове теорије.

2.8. ТЕОРИЈА УЧЕЊА И ТЕОРИЈА ИМИТАЦИЈЕ

Следбеник теорије учења и имитације је Габриел Тард (*Gabriel Tarde*, 843-1904), за коју се не може рећи да је чисто социолошка. Оно што је спочетка веома важно за поимање ове теорије, јесте то да је Тард одбацио теорију о рођеном злочинцу, суштински он је својом разумном критиком теорије рођеног злочинца уверљиво доказао њену неодрживост и потиснуо у великој мери углед, који је уживао Ломброзо и његова антрополошка школа у Европи.¹⁰⁴ Уистину, није било нимало једноставно зачети један нови правац којим се објашњава криминално понашање и заокренути у потпуном другом правцу који је дијаметрално супротан антрополошким схватањима. Полазећи од закона имитације као теоријске основе за објашњење друштвених појава, Тард је сматрао да се опонашање у случају злочина манифестује у форми међусобног сукобљавања, преливања и смењивања моде и навике – злочин се најпре јавља као мода, која прелази затим у навик, да се опонашање развија са тенденцијом сталног проширивања од виших ка нижима – нижи опонашају више.¹⁰⁵

Он објашњава да се опонашање остварује, осим у ретким случајевима, у форми смењивања једних метода другима, које се јављају у ситуацијама када долази до сукоба разних погледа – убиство ножем замењено је убиством пушком.¹⁰⁶ Криминалитет је професија као и свака друга, па се криминалци тог типа школују за обављање своје активности, слично лекарима, правницима, пољопривредницима, квалификованим радницима и другим категоријама стручних професионалних занимања.¹⁰⁷ Криминалац учи свој занат – вежбањем и дружењем са другим лицима, он има своју школу и технику. Иако ове теорије личе само на социолошке, где искључиво социјални фактори утичу на нечије понашање, он је покушао да споји социологију, односно криминологију са психологијом, зато се његове теорије и називају социјалнопсихолошким.¹⁰⁸ Занимљив је и Тардеов поглед

---

¹⁰⁴ Milutinović (1973), *op. cit.*, str. 102.

¹⁰⁵ *Ibid.*

¹⁰⁶ *Ibid.*

¹⁰⁷ Детаљније вид. Mehdi Rezaee Moghadam, Nariman Fakhari, Alireza Milani, The Gabriel Tard's theory of imitation and enforcement of imprisonment punishment, *World Scientific News* 6 (2014) pp. 17-25.

¹⁰⁸ Milutinović (1973), *op. cit.*, str. 103.

на одговорност за учињено кривично дело, јер је развио своје виђење моралне одговорности, које је психолошки детерминисано.

2.9. ТЕОРИЈА АНОМИЈЕ

Теорија о узроку криминалитета која је нарочито оставила трага у време свог настанка, јесте свакако теорија аномиије, чији је оснивач Емил Диркем (*Emile Durkheim* 1858-1917). Диркем је настојао да дефинише криминалитет и науку која се њиме бави, односно криминологију. У том настојању он полази од кажњавања, тј. од казне¹⁰⁹ као јединог поузданог спољног обележја криминалитета – „од ње треба поћи ако хоћемо да га разумемо”.¹¹⁰ По његовом мишљењу, друштвена реакција на дело одређује његов криминални карактер – криминал је оно дело које је изазвало кажњавање, а наука која се њиме бави јесте криминологија.¹¹¹ Злочин није ништа друго до оно што друштво дефинише као такво. Казна не служи, или служи само спорадично да поправи кривца или да заплаши његове имитаторе: њена права функција је да одржи недирнуту друштвену кохезију, одржавајући сву своју виталност у колективној свести.¹¹²

Диркем на следећи начин објашњава појаву криминалитета: друштво све више губи у процесу развоја силе друштвене контроле и снаге која га уједињује и која представља основ његове солидарности и компактности; раније норме и стандарди добијају све више карактер преживелости; друштво постаје услед тога дезорганизовано, атомизовано и фрагментарно, те се јавља стање несигурности; у друштву функционирају само појединци који живе за себе, изоловано, у једном вакуму без обавеза и обзира. Такво стање аномиије карактерише појава безакоња и одсуства друштвеног прилагођавања, где се развија култ изолованог човека и

---

¹⁰⁹ Према Диркему обележја казне су: 1. Казна је реакција страсти, ступњевите јачине; 2. Та реакција страсти долази до друштва, побијање теорије по којој би приватна освета била првобитни облик казне; 3. Та реакција се врши посредством једног организованог тела. Емил Диркем, *О подели друштвеног рада*, Београд, 1972. стр. 124. (превод: Божић Марковић).

¹¹⁰ Milutinović (1973), *op. cit.*, str. 104.

¹¹¹ *Ibid.*

¹¹² Кроз ове обрасце, који су били смјели за оно вријеме, Диркем је извршио дијаметралан преокрет перспектива премјештајући центар гравитације проучаваних појава с криминалитета на пеналитет. Он је основао, за разлику од криминалистичке социологије, праву социологију кривичног права. Žan Karbonije, *Pravna sociologija*, Novi Sad – Titograd, 1992. str. 89. (prevod: Milena Filipović).

индивидуализма, те се услед таквог стања јављају разне злочиначке и криминалне акције и нереди.¹¹³

Као што смо на почетку рекли, Диркемова објашњења криминалног понашања имала су велики утицај на остале појединце коју су се, између осталог, бавили и узроцима криминалитета. Теорију аномије је даље развијао Роберт Мертон (*Robert Merton*).¹¹⁴ Међутим, његова теорија аномије се разликује од Диркемове теорије. С тим у вези, Мертон сматра да се у сваком културном друштву постављају одређени циљеви којима теже чланови друштва. Ти циљеви се намећу снагом културе, а чланови друштва на њих полажу морално право. За остваривање таквих циљева друштво одређује извесне институције и механизме, као легалне путеве, и забрањује њихово постизање другим путевима, тј. вршењем кривичних дела.¹¹⁵ Међутим, не може свако да задовољи циљеве друштва иако су они свима доступни. Пре свега, код припадника нижег класног, етничког и расног статуса знатно је отежано да остваре циљеве друштва, с обзиром на потребна средства. Зато се код њих јавља незадовољство које може да их одведе на пут девијантног понашања. На тај начин друштвена структура врши *стварни притисак* на поједина лица да се некомформистички понашају.¹¹⁶

Теорија аномије, објашњавала је стање безакоња као стање у којем појединац не зна по којим правилима треба да се влада. Гледано из данашњег угла, можемо се запитати да ли у данашњем свету може да постоји *безакоње*, у смислу да појединац не зна по којим нормама треба да се влада, а да су објективни фактори таквог незнања. Нажалост, може. Често се дешава код смене власти, обично насилне, да нова власт донесе своје законе, где од свог становништва тражи да се владају по тим правилима, а да та нова власт није још увек призната. У таквом

---

¹¹³ Milutinović (1973), *op. cit.*, str. 104. Међутим, да би неко нарушио „складан систем”, односно да би дошло до „безакоња”, претходно је потребно да постоји уређен систем. Како наводи Фуко „(...) дисциплинска моћ има двоструко својство да уводи аномизан, то јест да увек оставља по страни одређен број појединаца, да подстиче безакоње, неукротиво, и да увек нормализује, да увек смишља нове системе за повраћај, да увек поново успоставља правило”. Мишел Фуко, *Психијатријска моћ – Предавања на Колеж де Франсу 1973-1974*, Нови Сад, 2005. стр. 81.

¹¹⁴ Како се у литератури наводи Мертон је позајмио термин „Аномија” од Диркема, како би покушао да објасни друштвени преврат који је пратио велике депресије 1930-тих и касније друштвене сукобе у САД, до којих је дошло 1960-тих. Roger Hopkins Burke (2009), *op. cit.*, p. 119. Више о аномији вид. Robert K. Merton, *Social Structure and Anomia, American Sociological Review*, Vol. 3. 1938, pp. 672-682.

¹¹⁵ Milutinović (1973), *op. cit.*, str. 122.

¹¹⁶ *Ibid.*

стању појединац се пита по којим прописима треба да се влада, а да не учини казнено дело. Даље, приликом окупације неке територије обично се доносе прописи од стране власти која је окупатор, а која су супротна старим прописима, обичајима, вери и тако даље, па појединац не зна да ли је исправно да се влада по једним или другим нормама.¹¹⁷

2.10. ТЕОРИЈА ЕТИКЕТИРАЊА

За предмет нашег истраживања значајно је указати на основне поставке једне, не толико заступљене теорије у криминолошкој литератури.¹¹⁸ Реч је о теорији етикетирања. Како се у литератури наводи ова теорија је настала 1960-тих година од радова који су тих година објављени.¹¹⁹ Како наводи проф. Игњатовић теорију секундарне девијације у литературу је увео Едвин Лемерт (*Lemert*) у настојању да објасни различите последице жигосања на етикетираним.¹²⁰ Поборници ове теорије не сматрају девијантним особама оне особе које су извршиле неки злочин, већ особу чије понашање друштво осуди као криминално.

---

¹¹⁷ Можда се чини да овакав став звучи као претеривање, али ипак и на нашим просторима можемо навести пример за случај *праве аномлије*. Наиме, на територији Аутономне Покрајине Косово и Метохија од становништва се очекује да се владају по прописима које су донели надлежни органи Републике Србије. То су прописи који важе на територији наше земље. Међутим, непризнати органи на територији Аутономне Покрајине КиМ донели су прописе који су у супротности са прописима Републике Србије, а такође су донети и прописи од стране међународних институција, који, опет нису компатибилни са прописима Републике Србије. Па се онда поставља питање по којим прописима појединац треба да се влада? Ако се влада по једним, то значи да крши друге прописе, што у крајњој линији значи да чини неко казнено дело. Да бисмо оправдали наш став навешћемо један конкретан пример. Држављани Републике Србије који имају пребивалиште на територију АПКиМ, као и остали држављани Србије, дужни су да имају личну карту, коју издаје надлежна полицијска управа. Од 1999. године полицијске управе КиМ (ранији секретаријати унутрашњих послова) измештени су у поједине градове ван територије АПКиМ, тако да сада држављанима Србије који имају пребивалиште у АПКиМ личну карту и остала документа издаје полицијске управе за поједине градове Косова и Метохије. Међутим, поседовање такве личне карте се од стране власти непризнате државе квалификује као прекршај. Дакле, ако не поседује личну карту коју издају поједине ПУ за КиМ грађанин чини прекршај у Србији, а када је поседује чини прекршај на територији КиМ. Вид. Закон о личној карти, Бр. 03/Л-099.

¹¹⁸ У литератури се заправо говори о теорији социјалног интеракционизма и етикеције. Шире о теорији вид. Milan Milutinović, *Osnovne tendencije u savremenoj kriminologiji*, *Jugoslovenska revija za kriminologiju i krivično pravo*, br. 3/1973a. str. 356-362.

¹¹⁹ Вид. Johannes Knutsson, *Labeling Theory - a critical examination*, Stockholm, 1977, p. 18.

¹²⁰ Игњатовић (2006), *op. cit.*, стр. 36. Како се у литератури наводи: друга теоријска струја која је утицала на формирање радикалне криминологије била је социјални (симболичка) интеракционизам и из њега изведена теорија етикетирања. Ivan Janković, *O radikalnoj kriminologiji*, *Jugoslovenska revija za kriminologiju i krivično pravo*, br. 1/1978. str. 33.

Према томе, сам поступак личности и његова оријентација нису битни, битна је друштвена реакција.¹²¹

Појединцима или групама друштво додељује одређење етикете девијантног понашања, док је посебно питање да ли су те особе стварно и девијантне. Тако се додељују етикете лопова, разбојника, проститутке, алкохоличара, наркомана или другог криминалног или девијантног понашања. Дакле, према теорији етикетирања није битно да ли је неко заиста и учинио кривично дело, већ да ли има етикету *девијантне особе*.¹²² У литератури се наводе критике овој теорији: група аутора је приговарала како теорија етикетирања не пружа ни етиолошко објашњење девијантности (*Gibbs, 1966; Bordua, 1967; Akers, 1968*), нити говори о томе зашто се људи понашају девијантно, а поготово не даје објашњење зашто се они тако понашају док други око њих то не чине.¹²³

Не можемо, а да не споменемо да у савременом друштву масовни медији појединце, али и читаве групе означавају као девијантне, иако је реч о особама које нису учиниле ништа девијантно. Такође, често се након што се против неког лица покрене кривични поступак истог момента у *медијима* то лице значи као разбојник, убица, проститутка или особа добије неку другу етикету, што је недопустиво.

Иако је овде реч о социолошкој теорији, ми бисмо се задржали на *правном етикетирању*, под којим подразумевамо да је неко од стране суда *етикетиран* као учинилац кривичног дела. Што указује да је учинилац оно лице које је од суда осуђено због учињеног кривичног дела, док сва остала лица нису.¹²⁴ Иако неко није учинио кривично дело, али је суд донео правноснажну осуђујућу одлуку, то лице се сматра осуђиваним.

---

¹²¹ Бошковић (2015), *op. cit.*, стр. 57.

¹²² Кратко речено, делинквент је оно лице које је „жигосано и проглашено за таквог од стране групе или појединаца који имају моћ да то учине”, с тим што у случају злочина постоји изван правни механизам који делује као друштвена препрека жигосању, која не постоји код девијације и неприлагођености. Milutinović (1973a), *op. cit.*, стр. 359.

¹²³ Howard Becker, Preispitivanje teorije etiketiranja, prema: Becker, H., (1991.) Outsiders: Studies In The Sociology Of Deviance, *Amalgam*, No.5. 2011. str. 99-100. О овој теорији вид. Joseph A. Scimecca, Labeling Theory and Personal Construct Theory: Toward the Measurement of Individual Variation, *Journal of Criminal Law and Criminology*, Volume 68, 1997, pp. 652-659. Доступно на: <http://scholarlycommons.law.northwestern.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=6052&context=jclc> (25.06.2016.); Милован Јовановић, Теорија етикетирања – ка концептуализацији стигме, *Култура полиса*, год. XII (2015), бр. 28, стр. 143-153.

¹²⁴ Упор. Бошковић (2015), *op. cit.*, стр. 57.

Некада су се у појединим државама учиниоци кривичних дела жигосали, и на тај начин обележавали као неко ко је у прошлости учинио кривично дело. Данас се користи *савремен начин* евидентирања учиниоца кривичних дела, а то је упис у одговарајуће евиденције.¹²⁵ Тако да сва она лица за које је суд утврдио да су учинила кривично дело (то јесте, донета је правноснажна осуђујућа одлука) се уписују у одређене евиденције,¹²⁶ који воде надлежни државни органи.¹²⁷ То са друге стране значи да се сва лица која нису евидентирана у евиденцији, не могу се ни сматрати ранијим учиниоцима кривичних дела, без обзира да ли им је друштво дало етикету *криминалца*. С тим да ће можда такве *гласине* о том лицу имати и одређење реперкусије у кривичном поступку. Примера ради, код нас је велики број лица од медија етикетиран, као што смо већ напоменули, као да су учиниоци најтежих кривичних дела, а да се против њих никада није ни покренуо поступак гоњења.¹²⁸

С друге стране, *државна реакција* на криминалитет не мора увек да иде у правцу где се лице осуди због учињеног дела, државна реакција је некада и таква да се лица амнестирају или на други начин ослобађају кривичног гоњења. Неко ко је учинио кривично дело неће бити уписан у евиденцију као учинилац кривичног дела, неће бити *правно етикетиран*, иако је он учинио кривично дело.¹²⁹

2.11. ПСИХОАНАЛИТИЧКА ТЕОРИЈА

У науци се доста писало о психоаналитичкој теорији криминалитета, као једном новом правцу у етиологији делинквенције. У нашој држави, после Другог светског рата, појављују се најзначајнија дела зачетника психоанализе Сигмунда Фројда (*Sigmund Freud* 1856-1939). Након што су се књиге творца психоанализе

---

¹²⁵ О томе види део дисертације који се тиче казнене евиденције.

¹²⁶ Када кажемо лица која су учинила кривично дело, ми мислимо на лица која су осуђена правноснажном судском одлуком. Дакле, *могуће је* да неко и није учинио кривично дело, али је суд у спроведеном поступку донео одлуку да је он учинилац кривичног дела.

¹²⁷ О евиденцијама учинилаца казних дела бавићемо се у кривичноправном делу рада.

¹²⁸ Корисно је указати и на чл. 140 Закона о јавном информисању и медијима, *Сл. гласник РС*, бр. 83/2014, 58/2015 и 12/2016 - аутентично тумачење, којим се прописује: новчаном казном од 50.000 динара до 150.000 динара казниће се за прекршај одговорни уредник медија: ако се у објављеној информацији неко означи учиниоцем каквог кажњивог дела, односно огласи кривим или одговорним *пре* правноснажности одлуке суда или другог надлежног органа (чл. 73).

¹²⁹ О томе види део овог рада који се тиче амнестије, помиловања и других начина реакције државе на криминалитет.

појавиле, као преведена дела, на нашим просторима и код наших научника појавила се потреба за даљим проучавањем и објашњењем дела еминентног научника. Фројд се није толико бавио узроцима криминалитета на начин да сваку криминалну појаву објашњава конкретно са етиолошког аспекта, већ се у његовим делима, на високом нивоу апстракције објашњавају одређење појаве, међу којима и девијантна понашања. Док се у нашим научним радовима који се тичу психоанализе, од стране научника који се баве етиологијом криминалитета, конкретизована, односно сублимирана његова објашњења.

Док су се психолози интересовали за свесни део личности човека, Фројд се интересује за несвесни део личности. Фројд је изнео своје мишљење према коме се велики део човековог психичког живота одвија у домену несвесног,¹³⁰ а личност је поделио на три дела: Ид, Его и Суперего. Најнижа и најосновнија компонента јесте онај несвесни део личности Оно, које Фројд назива Ид, то је заправо и основни и највећи део личности. То је дубоки резервоар инстинкта, извор основних биолошких нагона, присутан при рођењу у неиздиференцираној форми.¹³¹ Други део личности јесте Его (Ја) разум, које се огледа у томе да човек задовољава своје потребе, али на начин који је у складу са социјалном реалношћу, односно у складу са правилима морала. Трећи део личности је Суперего - савест. Уколико постоји неконзистентност између ова три дела личности, онда се човек може понашати девијантно и чинити кривична дела. Однос између ова три дела личности Фројд објашњава на примеру малог детета, код којег се прво развијају нагони, касније разум и на крају савест.¹³²

Осим овог научног објашњења девијантног понашања Фројду припада заслуга и за следећа објашњења девијантног понашања, па и криминалитета. Тако Фројд објашњава порекло злочина и казне; описује злочинца из осећања кривице; објашњава омашке којима доприноси да се објасне нехатна кривична дела.

---

¹³⁰ Несвесно код човека (за које се не може рећи да је пре Фројда било сасвим непознато) Фројд је открио путем испитивања неких психичких поремећаја (хистерије). Код тих поремећаја једна од могућности за излечење психичких траума које су их проузроковале била је у изазивању пуног сећања на заборављено трауматично збивање, у разбуђивању тадашњег афекта и у навођењу да се оно одреагује тако што ће се испричати: Више о томе вид. Мihaјло Аćимовић, *Psihoanalitićka objašnjenja kriminaliteta, Jugoslovenska revija za kriminologiju i krivično pravo*, br. 4/1972. str. 563-579.

¹³¹ *Ibid.*, str. 565.

¹³² О овој теорији вид. Љупчо Арнаудовски, *Криминологија*, Скопје, 2007. стр. 183-185.

1. Фројд је покушао да објасни порекло друштвених група враћајући се на Дарвинове прахорде. Хорде је на окупу држала апсолутна власт оца тиранина. Синови су се побунили против њега и његовог монопола над свим женама у хорди, и, убили га. Овај први случај оцеубиства (*парицида*) довео је до стварања два основна табуа тотемизма, изведена из осећања кривице синова, а то су убиство оца и родоскрвљење (*инцест*).¹³³

2. Фројд је дао опис и једне посебне категорије учиниоца кривичних дела: *злочинац из осећања кривице*. Поједини његови пацијенти, младићи који су чинили крађе, преваре, чак и паљевине, навели су га да испитује - да ли до тога долази услед слабости моралних препрека код тог узраста. Аналитички рад довео га је до изненађујућег резултата да су таква дела, пре свега, извршена зато што су забрањена и што је са њиховим извршењем било повезано душевно олакшање за учиниоца.¹³⁴ Дакле, појединци врше кривична дела, а након извршења осећају душевно олакшање, те се поставља питање, зашто се код појединца јавља осећај кривице. Фројд објашњава да се осећање кривице јавља и потиче из *едиповог комплекса* и да је оно реакција на две злочиначке намере, да се убије отац и да се полно општи са мајком.¹³⁵

3. Трећа Фројдова концепција која је блиска са криминолошким проблемима јесте његово објашњење омашки, којима се доприноси објашњењу неких кривичних дела. Фројд сматра да до омашки, као што је заборављање имена али и речи, погрешки у говору, читању и писању, не долази само случајно него да омашке имају и своје дубље значење.¹³⁶ Овом концепцијом могу се објаснити етиологија кривичних дела из нехата. Како наводе поједини аутори *психоаналитичко учење* допринело је да будемо мање несклони да поверујемо злочинцу који нам каже да ни сам не зна зашто је своје дело учинио.¹³⁷ Могло би се рећи да постоје поједини случајеви, посебно када је реч о малолетницима, где ни сами учиниоци не знају

---

¹³³ Аџимовић (1972), *op. cit.*, стр. 567-568.

¹³⁴ *Ibid.*, стр. 568.

¹³⁵ Више о томе: *Ibid.*, стр. 568-569.

¹³⁶ Више о томе: *Ibid.*, стр. 568-569.

¹³⁷ Вид. *Ibid.*, стр. 568-569.

зашто су учинили кривична дела, а посебно када је реч о кривичним делима, где циљ није стицање никакве користи.¹³⁸

3. КРИМИНОГЕНИ ФАКТОРИ

Видели смо да свака школа и свака теорија, пре свега, криминално понашање објашњава са једног аспекта, односно код сваког учиниоца кривичног дела, углавном, налази по само један узрок таквог понашања. Криминолошке школе и теорије имају приступ криминалитету, као једној масовној појави, и све учиниоце кривичних дела углавном сврставају у исту *раван*. Не може само једна школа или теорија да објасни узроке свих кривичних дела, то би заправо значило да је исти узрок вршења кривичног дела убиства, нехатног лишења живота, насилног криминалитета и свих осталих кривичних дела, што је одавно превазиђено. Посебно се поставља питање како би се путем схватања наведених школа и теорија објаснила етиологија неких *новијих* појавних облика криминалитета, као што су, на пример, кривична дела против интелектуалне својине, или рецимо, животне средине. С тим у вези, криминогеним факторима може се објаснити етиологија криминалитета.

Криминогени фактори објашњавају како *поједине околности*, које могу бити у најмању руку субјективне и објективне, утичу на нечије криминално понашање. Суштински, у савременој криминологији не може се прихватити став да постоји увек само један узрок криминалног понашања, већ, сасвим супротно, да делује неколико фактора који ретко појединачно, већ у кумулацији са другим, доводе до тога да појединац учини кривично дело. Реч је о *криминогеним факторима*, под којима се подразумевају објективни и субјективни чиниоци који делују у процесу настанка, формирања и коначне реализације криминалитета као масовне друштвене појаве и појединачног понашања.¹³⁹ Можда бисмо већ сада могли да

---

¹³⁸ Било би превише када бисмо на овом месту свеобухватно говорили о овој концепцији. Фројд детаљно описује који су разлози заборављања: личних имена; страних речи; имена и делова реченица; затим говори о успоменама из детињства и успоменама покривалицама; омашкама у говору; омашкама у читању и писању; заборављању утисака и намера; омашке у хватању; симптомским и случајним радњама; грешкама; комбинованим омашкама; (...) вид. Сигмунд Фројд, *Психопатологија свакодневног живота*, Нови Сад, 1981. стр. 63-276. (превод: др Хуго Клајн)

¹³⁹ Konstantinović-Vilić, Nikolić-Ristanović (2003), *op. cit.*, str. 275.

закључимо, а у даљем раду видећемо то и на конкретним примерима, да криминогени фактори у већини случајева представљају даље *уситњавање схватања* школа и теорија о етиологији криминалитета.

Није могуће набројати све *криминогене факторе*¹⁴⁰ који могу утицати на нечије криминално понашање, а још теже је одредити како их треба вредновати у кривичном поступку. Другим речима, поставља се питање које факторе, који су утицали на учиниоца да учини кривично дело, треба узети у обзир приликом индивидуализације казне, и како их треба вредновати. Да ли као олакшавајућу или отежавајућу околност. Примера ради, ако неко врши кривично дело за време рата, опет узмимо пример крађе, да би се прехранио, а други врши крађу да би прибавио противправну имовинску корист, зар и један и други не чине исто кривично дело? С тим што први чини да би *преживео*, а други да би се *обогадио*.

Такође, није једноставно направити поделу криминогених фактора који утичу на криминално понашање, односно систематизовати све криминогене факторе у неколико складних логично повезаних целина. Могли бисмо да говоримо о социјалним, економским, културним, верским, моралним, породичним или о биолошким, психолошким, психопатолошким, социо-патолошким или другим поделама. За сада можемо рећи да треба да разликујемо факторе које су објективне и оне које су субјективне природе. Смисао јесте да разликујемо оне факторе који, у принципу, не зависе од учиниоца кривичног дела и оне факторе које се тичу учиниоца кривичног дела, односно које се односе на његову личност. Овде је свакако реч о објективним и субјективним факторима, које је тешко механички одвојити. У литератури се наводи и подела на макросоцијалне и микросоцијалне факторе.¹⁴¹ Факторе криминолног понашања можемо поделити на унутрашње и спољашње. С тим да се не може рећи када и који фактор има доминантнији утицај на криминално понашање, јер се ове две *врсте фактора* преплићу и један другог допуњују. Тако се ни не може говорити о претежности фактора, а све зависи од кривичног дела које се чини и самог учиниоца дела. Сваки криминогени фактор има одређен степен интензитета на потенцијалног учиниоца, те се из тог разлога ови *фактори* могу поделити на узроке, услове и поводе, а њихову јачину није

---

¹⁴⁰ О криминогеним факторима вид. Vukašin Pešić, *Kriminologija*, Titograd, 1991. str. 169-173.

¹⁴¹ Konstantinović-Vilić, Nikolić-Ristanović (2003), *op. cit.*, str. 275.

могуће *прецизно измерити*. Може се рећи да се криминогени фактори даље *атомизирају*.

Узрок (лат. *Causa*) дефинише се као објективна, реална промена која нужно и непосредно доводи до неке друге реалне промене (последике), а која опет, у даљем редоследу кретања у природи и друштву, доводи до даљих промена.¹⁴² Узроци криминалног понашања се одређују као одлучујући и пресудни криминогени фактори који у датој ситуацији изазивају криминално понашање.¹⁴³

Услови криминалног понашања су оне околности којима се олакшава или омогућава лакше извршење кривичног дела. Како се у литератури наводи, услови криминалног понашања дефинишу се као активности и утицаји који омогућавају или олакшавају јављање криминалног понашања или предузимање криминалних радњи.¹⁴⁴ Као што се и види из наведене дефиниције услови не могу да доведу до извршења дела, али могу да утичу да се кривично дело учини или не учини. Другим речима, услови могу да делују на једно лице да учини кривично дело, или, с друге стране, да не учини кривично дело. Тако да се може рећи да услови имају стимулативни или дестимулативни карактер на предузимање криминалне радње. Као услови најчешће се појављују недовољна превентивна борба против криминалитета, слабо чувана имовина, ситуациона погодност за извршење дела.¹⁴⁵

Поводи¹⁴⁶ су извесни спољни утицаји везани за ситуацију извршења криминалне активности, који утиче на доношење конкретне одлуке за предузимање криминалне активности.¹⁴⁷ Као што из дефиниције произлази, поводи су неке спољне околности које утичу на доношење одлуке за извршење кривичног дела, као што су подстрекивање, претња, вређање или изазивање од стране жртве. Видимо да се поводи тичу непосредног утицаја на учиниоца како од стране жртве, тако и од стране других лица. Иако кажемо да су поводи неке спољне околности, њихов утицај на нечије криминално понашање зависи од саме личности. Узмимо само пример вређања од стране жртве кривичног дела, какав ће неко имати став и

---

¹⁴² Slobodanka Konstantinović-Vilić, Vesna Nikolić-Ristanović, *Kriminologija*, Niš, 1998. str. 288.

¹⁴³ *Ibid.*

¹⁴⁴ *Ibid.*

¹⁴⁵ *Ibid.*

¹⁴⁶ О поводима вид. Бошковић (2015), *op. cit.*, стр. 81.

¹⁴⁷ Konstantinović-Vilić, Nikolić-Ristanović (1998), *op. cit.*, str. 289.

реакцију на такво вређање зависи од његове личности. Тако ће се агресивна и импулсивна особа лакше и брже довести у стање раздражености (мале-обичне-јаке) што у крајњој линији може довести и до извршења кривичног дела. Док лице које није агресивно и импулсивно ће се спорије, теже или се уопште неће довести у стање раздражености, и на крају неће ни извршити кривично дело.¹⁴⁸

Као и код школа и теорија и код криминогених фактора се поставља питање - какав значај имају у односу на индивидуализацију казне затвора? Одмах ћемо рећи да ови криминогени фактори имају огроман значај приликом индивидуализације казне затвора. У другом кривичноправном и трећем пенолошком делу рада, показаћемо како се криминогени фактори вреднују, позитивно или негативно, и у којем интензитету, у контексту индивидуализације казне затвора. Суд у судској пресуди *не може* да се позива на поједине школе или теорије, али зато криминогене факторе *мора* да вреднује приликом индивидуализације казне затвора. Када је реч о нашем Кривичном законнику, суд је, пре свега, на основу члана 54 обавезан да криминогене факторе вреднује као олакшавајуће или отежавајуће околности.

У складу са предметом нашег истраживања говорићемо прво о макросоцијалним и микросоцијалним факторима криминалитета. Реч је, заправо, о егзогеним факторима. Након тога, указаћемо на основне ендogene криминогене факторе криминалитета, криминолошке аспекте личности, криминолошке аспекте личности, да бисмо на крају одређену пажњу посветили негативно вреднованим криминогеним факторима – социо-патолошким факторима.

3.1. МАКРОСОЦИЈАЛНИ КРИМИНОГЕНИ ФАКТОРИ

Положај човека у данашњим условима јесте такав да је његова егзистенција као јединке готово немогућа, а условљен је положајем у друштву и држави у којој живи. Макросоцијални фактори нам управо говоре како стање у једној држави може да утиче на понашање појединаца, па и на понашања која су девијантна, односно на вршење кривичних дела. Макросоцијални фактори су сви они фактори који постоје у држави (али и ван ње) који посредно или непосредно утичу на живот

---

¹⁴⁸ Вид. Milutinović (1979), *op. cit.*, str. 292.

појединца. То су оне *околности* које се дешавају око појединца, на које он, по правилу, не може да утиче, а које на одређен начин доприносе, између осталог, и да се учини кривично дело.

С обзиром на предмет нашег интересовања, на овом месту ћемо само укратко навести и у најкраћим цртама указати на поједине макросоцијалне факторе. У литератури се најчешће наводе следећи макросоцијални фактори: економски систем; политички систем; рат; индустријализација и урбанизација; друштвена покретљивост.¹⁴⁹ Ми ћемо у раду, с обзиром на то да постоје бројна дела на ову тему и да је овој проблематици посвећена одређена пажња у уџбеницима криминологије, дати само основни приказ наведених фактора, те указати у одређеној мери на неке значајне податке у нашој држави.

Економски услови у држави и те како утичу на живот појединца, и то на више начина. На самом почетку важно је указати да умногоме зависи да ли је држава *сиромашна или богата*, што има крајње консеквенце и на вршење кривичних дела. На основу истраживања која су рађена, углавном се долазило до истих закључака, да је сиромаштво грађана узрок вршења кривичних дела, а посебно се истиче да су економске кризе *погодне* за раст криминалитета.¹⁵⁰ *Сиромаштво* у једној држави¹⁵¹ има реперкусије на остале чиниоце, као што је незапосленост, социјална заштита становништва, цена основних животних намирница, цена услуга, доступност школа, факултета. Интересантно је указати на један податак - (...) пресек социо-економског стања у Србији који је направљен 1994. (Пошарац и други, 1995) указује на податке да чак 44,2% људи у Србији није имало довољно за храну (85% таквих живело је у градовима). Чак половина породица са децом испод 18 година није могла својој деци да обезбеди адекватну исхрану. Изразито сиромашење огромне већине пратило је истовремено енормно богаћење мањине од 1% до 3% укупне популације.¹⁵²

---

¹⁴⁹ Вид. Konstantinović-Vilić, Nikolić-Ristanović (1998), *op. cit.*, str. 291-302.

¹⁵⁰ Више вид. *Ibid.*, str. 293-295.

¹⁵¹ Има две врсте сиромашних народа: они, које је таквима учинила грубост владавине, па су ти људи неспособни за безмало било какву врлину, зато што је њихово сиромаштво део њиховог сужавања; други су сиромашни само зато што су презрели, или пак нису упознали угодности живота, па могу да учине велике ствари, јер је то сиромаштво део њихове слободе. Шарл де Монтескје, *О духу закона*, Београд, 2011. стр. 262.

¹⁵² Милован М. Митровић, Друштвени корени криминалитета у Србији, *Зборник Матице српске за друштвене науке*, бр. 120, 2006. стр. 119.

У криминолошкој литератури *рату* се придаје посебна пажња као криминогеном фактору, било да је реч о међународном или грађанском рату. Међународно право рат најопштије дефинише као *оружани сукоб држава у циљу постизања политичке надмоћи, средствима која предвиђа међународно право*. У теорији међународног права сусрећу се, међутим, и многе друге дефиниције, као што је на пример, ова: „Рат је положај једне нације која тражи да силом постигне оно што сматра својим правом” (*Valter*); „Рат представља скуп принудних мера помоћу којих свака ратујућа страна покушава да другу потчини својој вољи” (*Louis Renault*), итд.¹⁵³ Рат, као облик друштвене дезорганизације, праћен паралисањем или пристрасним радом полиције и органа правосуђа, по правилу ствара погодне услове за пораст криминалитета, слаби инхибиције, охрабрује примитивне нагоне и на тај начин доприноси привременој трансформацији обима, структуре и карактеристика криминалних понашања.¹⁵⁴

Ратне услове као фактор криминалитета треба посматрати са неколико аспеката. Углавном се мисли, када се говори о ратним условима, да је то управо фактор зашто људи убијају у рату, зашто се врше кривична дела из мржње и друга тешка кривична дела. Међутим, рат има далекосежне последице и на остале појавне облике криминалитета.¹⁵⁵ Време рата погодно је да се чини и друга кривична дела, као што су дела против имовине, полне слободе. За време рата постоји одређено *стање аномије* где појединци и не знају по којим правилима да се владају. Последице рата су тако компликоване да је тешко анализирати и оценити сав њихов криминогени значај.¹⁵⁶ Надаље, утицај масовних медија је, посебно у делу ратне пропаганде, огроман, где се често грађани позивају да чине одређене радње које су друштвено опасне, које представљају кривично дело, али се они путем пропаганде

---

¹⁵³ Преузето из: Slavko Mrkić, *Međunarodno–pravni tretman rata, Međunarodni problemi*, бр. 3/2009. стр. 224.

¹⁵⁴ Gassin R, *Criminologie*, Paris: Dalloz (1998), s. 327. Преузето из: Konstantinović-Vilić, Nikolić-Ristanović (1998), *op. cit.*, стр. 297.

¹⁵⁵ Узмимо само на пример, кривично дело *неодазивање војном позиви*. Број лица која су учинила ово кривично дело у нашој држави, у периоду до 1999. је изузетно велик.

¹⁵⁶ *Криминологија*, белешке по предавањима др. Јанка Ђ. Таховића – у школској 1945/46 године, стр. 227.

убеђују да је то оправдано из *виших интереса*.¹⁵⁷ Осим што се у рату уништавају људски животи, рат наноси и огромну материјалну штету.¹⁵⁸

Миграције, које се помињу као макросоцијални узрок криминалитета, до којих неретко долази непосредно, за време или после рата или других сукоба, имају одређене реперкусије и на криминалитет. Најопштија подела миграција јесте она на добровољне и принудне, с једне стране, и с друге стране, унутрашње и спољашње. За нашу државу посебно су значајне принудне миграције до којих је дошло након ратова деведесетих година, који су се десили на територији некадашње Југославије. Према расположивим подацима, у Србију је тада дошло — скоро 900.000 избеглица из ратом захваћених подручја (око 650.000 из Хрватске и Босне и око 250.000 са Косова).¹⁵⁹ Дакле, услед рата људи су били принуђени да напусте своја огњишта и да постану *избеглице или расељена лица* и да дођу у друга места, где владају други обичаји, друге навике. То су људи који су остали без материјалних средстава за живот, без крова над главом.¹⁶⁰

3.2. МИКРОСОЦИЈАЛНИ ФАКТОРИ КРИМИНАЛИТЕТА

Укратко смо навели основне макроекономске факторе, који се могу појавити као криминогени фактор. Међутим, кривично дело је дело појединца, који је под утицајем спољних и/или унутрашњих узрока извршио кривично дело. Од појединца, од његове личности зависи и како ће утицати спољни фактори, тако да ће на некога спољни фактори утицати негативно и под тим утицајем извршиће кривично дело, а на друго лице неће. Није оправдано наводити све микросоцијалне факторе, као и када је била реч о макросоцијалним факторима, већ ћемо навести само поједине и основне факторе, те указати на њихов значај. То ће бити углавном

---

¹⁵⁷ Током 78 дана ваздушне акције, назване *Милосрдни анђео*, погинула су 1.002 припадника Војске Југославије и српске полиције и око 2.000 цивила, међу којима и 88-оро деце, а више од 6.000 људи је теже и лакше рањено, док се десетак особа и данас воде као нестале. извор: Српска Православна Црква – доступно на: <http://www.spc.rs/sr/crkva>. (29.5.2016.).

¹⁵⁸ Укупна материјална штета од НАТО бомбардовања процењена је тада на 100 милијарди долара. Извор: <http://beseda.rs/molitveno-secanje-na-zrtve-nato-bombardovanja/>. (29.5.2016.). Мада, постоје и други подаци о штети НАТО бомбардовања. Вид. Митровић (2006), *op. cit.*, стр. 119.

¹⁵⁹ *Ibid.*, стр. 118.

¹⁶⁰ Узмимо и још један пример: с обзиром на велики прилив миграната из земаља захваћених ратом, који су се упутили ка Европи и којима је Република Србија држава транзита, данас је кријумчарење миграната скоро свакодневно кривично дело.

они фактори који су најзаступљенији у криминолошкој литератури, али ћемо настојати да у том делу рада дамо и неке конкретне податке који су значајни за нашу државу. С обзиром на њихов значај, приликом индивидуализације казне затвора, сваки фактор ћемо посебно обрадити.

3.2.1. Сиромаштво и богатство

Иако је сиромаштво и макросоцијални фактор криминалитета, он је посебно значајан као фактор који се тиче конкретног појединца, дакле учиниоца кривичног дела. Уопште у свету и код нас, сиромаштво представља криминогени фактор који се никако не може занемарити, и који на скали фактора криминалитета заузима високо место. Међутим, као и код осталих дефиниција није лако дефинисати сиромаштво, те опет сваки аутор на свој начини даје своју дефиницију сиромаштва.¹⁶¹ Сиромаштво представља одсуство потребних социјалних и културних услова за задовољење основних биолошких и других људских потреба, односно егзистенцијалних услова живота.¹⁶²

Поједини аутори су сматрали да је криминалитет производ лоших материјалних услова живота, беде, немаштине, тзв. доњих друштвених слојева и ово се тврђење доказивало емпиријским истраживањем.¹⁶³ С друге стране, у литератури се наводи и одговор зашто су сиромашни у већем броју учиниоци кривичних дела, у поређењу са осталим извршиоцима кривичних дела. Тако се говори да је активност полиције усмерена на оне градске четврти у којима живе сиротиња и сходно томе, сва снага кривичног гоњења обара на доње слојеве, те о отуда долази до нетачности званичних статистика на основу којих се долази до погрешних закључака.¹⁶⁴ Другим речима, кроз правосудне статистике дошло се до закључка да су сиромашни учиниоци кривичног дела у много већем проценту него богати, где је утврђено да се богати у много мањем проценту јављају као извршиоци

---

¹⁶¹ О појму сиромаштва вид. Милош Ј. Марјановић, Појам сиромаштва у универзитетским уџбеницима социологије код нас, *Социолошки годишњак*, бр. 10/2015. стр. 175- 192.

¹⁶² Бошковић (2015), *op. cit.*, стр. 127.

¹⁶³ Konstantinović-Vilić, Nikolić-Ristanović (1998), *op. cit.*, str. 292.

¹⁶⁴ Види више код: Милан Милутиновић, *Криминологија 2. (криминална етиологија)*, Београд, 1965. стр. 135.

кривичних дела.¹⁶⁵ У дужем временском периоду код нас, опет по статистичким подацима, све је више сиромашних становника, који према својим укупним примањима нису у стању да задовоље своје основне животне потребе, али то не значи да ће само они вршити имовинска кривична дела.

Поједини аутори сматрају да сиромаштво утиче, пре свега, на појаву кривичних дела против имовине. Претпостављамо да се до таквог закључка дошло, опет, на основу неких статистичких података, где су сиромашни били евидентирани, као *већински* извршиоци ове врсте кривичних дела. Ми се слажемо са ставом да сиромаштво може бити криминогени фактор вршења имовинских кривичних дела, али смо и мишљења да сиромаштво има утицај при појави осталих кривичних дела. Пре свега јавља се питање како сиромаштво утиче на живот човека, на његово васпитање, образовање, друштвени статус, породичне односе, здравствену заштиту. Сиромаштво утиче на личност човека, на његов степен васпитања, образовања, културе, неслоге, нетрпељивости, неразумевања у породици, постојања предрасуда, што на крају може довести и до вршења кривичних дела.¹⁶⁶ Додали бисмо да су у оваквим случајевима свакако заступљене и социјално патолошке појаве, пре свега алкохолизам, наркоманија, проституција, просјачење, скитничење, које опет може довести до појаве кривичних дела.

Осим имовинских кривичних дела, често се појављују и као извршиоци кривичних дела против живота и тела, и што је често, то су кривично дело извршили према члану породице, а мотив је најчешће ирационалан, гледано из објективног угла. У таквим породицама неретко имамо једно *ненормално стање живота* које се огледа у сталној свађи, неслози, љубомори, дакле једно стање сталног афективног раста, кумулације и радијације афеката и само је питање времена када ће се извршити кривично дело. Из претходног тако произлази, да одрастање и живот у породици где нема разумевања, топлине и љубави, свакако ће утицати да даљи живот човека.

Ако су аутори заступали став да је сиромаштво узрок чињења кривичних дела, свакако је интересантно поставити питање, зашто онда *богати* врше кривична

---

¹⁶⁵ Опет долазимо до тога да се закључак доноси на основу евиденција, као што је то учињено и приликом настанка појединих криминолошких школа и теорија.

¹⁶⁶ О томе више вид. Konstantinović-Vilić, Nikolić-Ristanović (1998), *op. cit.*, str. 292.

дела, односно шта је узрок вршења кривичних дела *богатих*.¹⁶⁷ Теоријске расправе око криминалитета у богатим државама помињу се у литератури, посебно у вези са државним уређењем и богатством државе.¹⁶⁸ Појавни облици криминалитета које врше богати се разликују од оних које врше сиромашни, посебно када је реч о кривичним делима који представљају *последњу најновију* генерацију.

3.2.2. Незапосленост

Рад и запосленост су, као и (не)рад и незапосленост веома комплексне друштвене појаве. Рад и запосленост, и с друге стране незапосленост, одређују не само друштвени положај и друштвени углед у друштву, него и ниво социјалне инклузије и социјалне ексклузије.¹⁶⁹ Бити запослен, подразумева имати неку врсту егзистенцијалне сигурности, личног достојанства, самопоштовања, личног и друштвеног идентитета; бити незапослен још увек, у овим условима рада и производње, значи бити без свега тога.¹⁷⁰ Право на рад јесте основно право, које се гарантује највишим правним актима, али то не значи да држава сваком појединцу мора да обезбеди запослење.¹⁷¹

Услед свеопштег развитка, велики број људи у свету и код нас је незапослен, а та незапосленост се рефлектује и на вршење кривичних дела. Тако се на основу истраживања дошло до сазнања да је незапосленост један од криминогених фактора. Незапосленост не значи да оно нужно, само по себи, представља

---

¹⁶⁷ Више о богатству као криминогеном фактору вид. Арнаудовски (2007), *op. cit.*, стр. 611-616.

¹⁶⁸ О томе више вид. Konstantinović-Vilić, Nikolić-Ristanović (1998), *op. cit.*, стр. 292.

¹⁶⁹ Брацо Ковачевић, Миодраг Ромић, Незапосленост и социјална искљученост, Зборник радова са научног скупа на тему „Актуелни тренутак незапослености у Републици Српској”, Бања Лука, 2011. стр. 9.

¹⁷⁰ *Ibid.*, стр. 10.

¹⁷¹ Незапосленост је стање у којему се дио радно способних чланова друштва не може запослити примјерено својим способностима и квалификацијама, уз уобичајену плаћу. У незапослене се убрајају и сви чланови друштва који су дјелимично запослени, али њихова радна снага није у пуној мјери искориштена, не раде пуно радно вријеме и немају примања dostatна за нормално издржавање. Predrag Bejaković, *Nezaposlenost, Financijska teorija i praksa*, Vol. 27 No. 4, 2003. стр. 659. Најчешће се незапосленост одређује као стање особе које се јавља када се она не може запослити; немогућност државе и друштва да запосле људе који су без посла и прихода; појава у оквиру које су људи били запослени па су без запослења остали или не прихватају посао при постојећем нивоу најамнина. Ковачевић, Ромић (2011), *op. cit.*, стр. 11. Незапосленост смањује приходе незапослених, али се тако смањују и приходи државе. Algis Šileika, Jurgita Bekerytė, *Theoretical Issues of Relationship between Unemployment, Poverty and Crime in Sustainable Development, Journal of Security and Sustainability Issues*, 2013, 2 (3), p. 224.

криминогени фактор, већ она доводи и до других *појава* које представљају могући фактор делинквенције.¹⁷² Тако, на пример, незапосленост неретко води ка сиромаштву, социјалној искључености, вишку слободног времена, а да не говоримо о психичким последицама које има по незапослено лице.¹⁷³

Незапосленост, уколико није привремена, доводи до сиромаштва, социјалне ексклузије, те до озбиљних социјалних поремећаја.¹⁷⁴ Данас, када само двадесет процената радног становништва ради у сопственој режији, остали раде за неког другог, и човеков живот зависи од неког другог који му даје надницу или плату.¹⁷⁵ (...) Практично нико, изузев сеоског становништва, не може да живи, чак ни неколико дана, а да не прима или не троши новац, који представља апстрактни квалитет конкретног рада.¹⁷⁶

3.2.3. Породични фактори криминалитета

У криминолошкој литератури, као незаобилазном криминогеном фактору, породици и односима у њој придаје се посебна пажња. Породица, као основна

---

¹⁷² О криминалитету и незапослености вид. Kerry Papps, Rainer Winkelmann, *Unemployment and Crime: New Answers to an Old Question*, Bonn, 1998, pp. 1-23.

¹⁷³ У литератури се наводи да незапосленост има: 1. Економске последице; 2. Друштвене последице - Најзначајније друштвене последице незапослености су: А) социјална искљученост Б) криминално понашање и делинквенција; 3. Културне последице; 4. Психолошке последице; 5. Политичке последице. Иван Шијаковић, Немања Ђукић, Узроци, врсте и последице незапослености, Зборник радова са научног скупа на тему „Актуелни тренутак незапослености у Републици Српској”, Бања Лука, 2011. стр. 31-33.

¹⁷⁴ Јелена Поплашен, Нела Лазих, Бојана Миодраговић, Млади, незапосленост и девијантне појаве, Зборник радова са научног скупа на тему „Актуелни тренутак незапослености у Републици Српској”, Бања Лука, 2011. стр. 261.

¹⁷⁵ Када је реч о нашој држави, према званичним подацима у 4. кварталу 2015. стопа незапослености била је 17,9%. С тим да је ово званични податак, дакле само она лица која се налазе на евиденцији улазе у овај проценат, док је питање колико има лица која нису, из различитих разлога, пријављена код Националне службе за запошљавање. Посебно је значајно код нас истаћи да је велики број радника остао без запослења након приватизације, односно у време тзв. транзиције. Рачуна се да је за последњих десет година транзиције без посла остало милион радника. Вид. Nada G. Novakov, *Privatizacija i propast radničke klase Srbije*. Доступно на: <http://www.uciteljneznalica.org/clanak-Privatizacija%20i%20propast%20radni%C4%8Dke%20klase%20Srbije-107.htm>. (3.5.2016.).

„Елитизација” савременог српског друштва се - посебно 90-тих година 20-тог века одвијала на тај начин што је *блокирана транзиција* система омогућила да се припадници елите регрутују из различитих друштвених слојева (...). Вид. Божо Милошевић, Континуитет сиромаштва и сиромашних у српском друштву: од „рањивих група” до „губитника транзиције”, *Социолошки годишњак*, бр. 10/2015. стр. 36-37. Интересанто је видети и закон који уређује приватизацију - Закон о приватизацији, *Сл. гласник РС*, бр. 38/2001, 18/2003, 45/2005, 123/2007, 123/2007 - др. закон, 30/2010 - др. закон, 93/2012, 119/2012, 51/2014 и 52/2014 - одлука УС.

¹⁷⁶ Erih From, *Zdravo društvo*, Beograd, 1963. str. 122-123.

јединица друштва, одувек је била предмет интересовања социологије, филозофије, права, књижевности и др. Једно општеприхваћено одређење породице не постоји.¹⁷⁷ Породица као основна друштвена ћелија представља природну заједницу људи различите старосне доби, базирана је на био-репродуктивним и социо-економским везама мужа и жене и њихове рођене или усвојене деце. Најчешће је породица синоним сигурности, пажње, љубави, топлине, разумевања... Као мешавина традиционалне религијско-патријархалне и модерне атеистичко-материјалистичке породице заједница мужа и жене и њихове деце настоји да оствари две своје базичне функције: да осигура физички опстанак детета и да изгради код детета основне људске особине.¹⁷⁸ Породица представља најзначајнији социјални фактор у развоју личности човјека, јер је то прва средина са којом се личност сусреће и у којој живи.¹⁷⁹ Породица је прва етапа, прва друштвена средина коју дијете спознаје, његово прво друштвено искуство, али такође и прозор у свијет који доживљава управо кроз непосредна искуства породичног живота.¹⁸⁰

Породица је заједница у којој се развој личности остварује кроз сложене процесе култивације, социјализације и индивидуализације. Дете ће постати засебна личност која се изграђује спрам културног наслеђа и друштвеног живота које најпре упознаје у својој породици. Начин на који ће оно гледати на спољни свет, чији део још није, зависи од тога шта и како му родитељи, старија браћа и сестре и остали чланови породице преносе из тог света, како га они виде и доживљавају, колико у њему учествују и да ли га прихватају или одбацују.¹⁸¹ Како наводи Адлер: сваки необичан став једнога човека даје се пратити од његовог порекла у детињству. У дечијој соби образује се и припрема будући човеков став, показујући отиске

---

¹⁷⁷ Дарко Димовски, *Криминолошко одређење убиства*, Ниш, 2012. стр. 250. (докторска дисертација).

¹⁷⁸ Jelena Jakšić, *Razlike u intelektualnom, emocionalnom i socijalnom razvoju adolescenata iz potpunih i nepotpunih porodica*, *Godišnjak za psihologiju*, 2004. godina, br. 3. str. 39.

¹⁷⁹ Carić (1965), *op. cit.*, str. 109.

¹⁸⁰ Željko Lj. Krstić, *Činitelji delinkventnog ponašanja*, *JADR - European Journal of Bioethics*, Vol. 5 No. 10, 2014, pp. 329-330.

¹⁸¹ Miomira Kostić, Darko Dimovski, *Ličnost maloletnika kao determinanta izvršenja krivičnog dela*, *Maloletnici kao učinioci i žrtve krivičnih dela i prekršaja*, Institut za kriminološka i sociološka istraživanja, Beograd, 2015. str. 311. О факторима малолетничке делинквенције вид. Татјана Бугарски, Бранислав Ристивојевић, Милана Писарић, Фактори малолетничког криминалитета - Значајнији егзогени фактори и њихове практичне импликације у судском поступку, *Социолошки преглед*, vol. L (2016), стр. 59–89

околине.¹⁸² Морамо још да напоменемо да се породичним односима као узроцима криминалитета, посебна пажња придаје када је реч о малолетницима. Међутим, породични фактори представљају значајан криминогени фактор и када је реч о пунолетним учиниоцима кривичних дела.

Када је реч о породици и односима у њој, треба да се постави основно питање, како породични фактори утичу на криминалитет, у којим породицама је *погодно место* да неко од чланова постане учинилац кривичног дела, а у којима је таква могућност мања. Дете одраста са члановима своје породице, где га, пре свега, родитељи васпитавају на начин за који они сматрају да је најбољи,¹⁸³ тако се неретко дешава да родитељи васпитавају своје дете да се понаша на *друштвено неприхватљив начин*. Само васпитање детета има значајну улогу у формирању његове личности, које се опет може рефлектовати и ка девијантном или недевијантном понашању. Нису усамљени случајеви да и сами родитељи или неко од чланова породице учи дете да се понаша на друштвено неприхватљив начин, притом мислимо да чини казнена дела – кривична дела или прекршаје. На тај начин, дете се учи да се понаша на такав начин, да чини казнена дела, те и касније, када одрасте, често се поново јавља као учинилац кривичних дела и/или прекршаја. Тако посматрано његово погрешно васпитање се касније рефлектује и када одрасте, па би се могло рећи да је васпитање у породици значајно утицало или је био главни фактор његовог криминалног понашања.

Породичне прилике значајно утичу уопште на односе у породици,¹⁸⁴ па тако и на само криминално понашање. Тако, на пример, ако је неко од чланова породице, алкохоличар, наркоман, ако се бави проституцијом, ако је коцкар, душевни болесник, ако неко од чланова болује од неке друге болести, свакако ће се то одразити како на њега, тако и на остале чланове породице. У криминолошкој литератури наводи се да следеће породичне околности могу деловати као криминогени фактори:

---

¹⁸² Alfred Adler, *Individualna psihologija*, Београд, 1978. стр. 17.

¹⁸³ (...) преузимање улоге детета од родитеља, која се одиграва по типу тзв. нарцистичке пројекције. И код овог типа неуротичног искривљавања односа родитеља према деци примећујемо неколико варијација. У детету се тражи и од њега очекује: 1) да буде оно што је родитељ, његова *слика и прилика*, 2) да буде оно што би родитељ сам желео да буде и 3) да буде оно што родитељ није смео да буде. Владета Јеротић, *Неуротичне појаве нашег времена*, Београд, 2014. стр. 49.

¹⁸⁴ На пример, да ли ће неко од чланова постати алкохоличар, наркоман, коцкар, да ли ће се бавити проституцијом, док свако ово девијантно понашање може бити криминогни фактор.

1. Непотпуна породица, то јест породица код које је из разних разлога одсутан један или оба брачна друга;
2. Негативне појаве у породици као алкохолизам, проституција, криминалитет чланова породице;
3. Нездрави односи међу члановима породице, који се манифестују у сукобима, свађама и нетрпељивости брачних другова;
4. Незадовољавајући одгој деце у породици и др.¹⁸⁵

Најчешће се као узрок повратништва између осталих социолошких чињеница наводи дефицијентна породица, а познато је да таква породица може бити повод враћања на *прави пут* односно један од разлога што личност из такве породице није постала делинквент.¹⁸⁶ Ако неко одраста у породици где су *нездрави* односи у њој, где на пример, муж туче жену, а син и ћерка то свакодневно посматрају, свакако да ће се такво стање одразити и на њих. Да ли ће и та деца када одрасту постати исто што и њихови родитељи, или ће трпети одређене трауме јесте питање на које се не може дати прецизан одговор.

С друге стране, ако дете одраста у породици где владају складни односи, где се чланови породице међусобно помажу, где нема алкохоличара, наркомана, коцкара или других девијантних чланова, где родитељи своју децу уче правим вредностима, и такво стање ће се одразити на живот чланове породице. То никако не значи да неко из ове складне породице никада неће учинити кривично дело, али је та могућност *мања*.

Када се говори о породичним факторима криминалитета, сматрамо да треба разликовати и њихово рефлектовање у два правца. Први од њих би био утицај ових фактора, који се одражава кроз појаву кривичних дела према члану породице, док би други био утицај на вршење свих осталих кривичних дела.

3.2.4. Утицај васпитања и образовања на криминално понашање

У етиологији криминалитета школи и образовању, када је реч о малолетничкој делинквенцији, посвећује се посебна пажња. Са правом се у теорији

---

¹⁸⁵ Carić (1965), *op. cit.*, str. 110.

¹⁸⁶ IV Savetovanje Saveza udruženja za penologiju Jugoslavije, Struga, 1978. Izlaganje: Slobodan Đuričić, str. 1.

истиче да школа и образовање представљају значајан криминогени фактор. Школа, као организована друштвена институција за образовање и васпитање младе генерације и систем образовања који се кроз њу остварује, доводи се често у везу са малолетничком делинквенцијом, не само са становишта криминалне политике, односно превенције и ресоцијализације, већ и у етиолошком смислу – у погледу развијања таквих емоционалних и других својстава личности које доводе до делинквентног понашања.¹⁸⁷

Когнитивни, афективни и социјални развој личности је неостварљив без васпитних модела. Овај процес, неизбежан у животу сваког човека, обухвата (1) стицање знања, (2) развој способности, (3) култивисање и развој потреба, мотива, интересовања и усвајање вредности. Проблеми развоја личности укључују развој интелектуалне способности појединца, одређену структуру психофизичких диспозиција, усвајање културе (знања, умећа, веровања, правила, вредности). Према начину утицаја на развој личности разликује се: (1) свесно (интенционално) усмеравање – школа, организација и (2) спонтано (контекстуално) усмеравање – породица, суседство, група вршњака, медији.¹⁸⁸ Образовање (знања и умећа) део је васпитања. Међутим, појмови *васпитање* и *образовање* нису истозначни; образовање може да служи било којој вредности, а васпитање само оним вредностима које су подударне са онима које су деловале у ситуацији васпитања.¹⁸⁹ Школа је, дакле, преузела неке васпитне функције које су до тада припадале породици, посебно у припремању омладине за радни и делимично породични живот, односно, она преузима задатке који су између приватног породичног и подручја јавне сфере радног и друштвеног подручја.¹⁹⁰

Иако се у литератури говори уопште о *школи* као фактору криминалитета ми сматрамо да, ипак, треба да се направи разлика између појединих степена образовања. С тим у вези, сматрамо да посебну пажњу изискују: 1. Предшколска установа; 2. Основна школа; 3. Средња школа; 4. Високо образовање (факултети и више школе). Морамо још само да напоменемо да се поставља претходно питање,

---

¹⁸⁷ Milutinović (1979), *op. cit.*, str. 337.

¹⁸⁸ Зоран Аврамовић, Појам и институције васпитања и образовања за демократију, *Зборник института за педагошка истраживања*, 34 /2002. стр. 165.

¹⁸⁹ *Ibid.*, стр. 166.

¹⁹⁰ Златко Николић, *Криминологија са социјалном патологијом*, Београд, 2000. стр. 187.

када говоримо о овим установама, а које се тиче *обавезности* и *доступности* ових установа појединцима. Државе својим прописима уређују *обавезност* и *доступност* научно-образовних установа. Тако, рецимо, образовање може бити обавезно или факултативно, бесплатно или самофинансирајуће. Свака од ових васпитно-образовних установа има одређену улогу у развоју појединца. Свака установа има одређени циљ који се жели постићи.

По Закону о предшколском васпитању и образовању¹⁹¹ (чл. 4): *Циљеви* предшколског васпитања и образовања су подршка: 1) целовитом развоју и добробити детета предшколског узраста, пружањем услова и подстицаја да развија своје капацитете, проширује искуства и изграђује сазнања о себи, другим људима и свету; 2) васпитној функцији породице; 3) даљем васпитању и образовању и укључивању у друштвену заједницу; 4) развијању потенцијала детета као претпоставке за даљи развој друштва и његов напредак.

Када је реч о *основној школи*, ми сматрамо да за потребе овог рада треба указати на неколико битних аспеката. Ова се област код нас уређује Законом о основном образовању и васпитању.¹⁹² Основно образовање и васпитање *обавезно* је и остварује се у складу са законом (чл. 5). Родитељ, односно старатељ дужан је да обезбеди да његово дете упише и редовно похађа школу (чл. 6 ст. 1). Основни задатак школе је да омогући квалитетно образовање и васпитање за свако дете и ученика, под једнаким условима, без обзира где се школа налази, односно где се образовање и васпитање одвија (чл. 9 ст. 1). Такође, оно што је јако битно, Законом се прописују и циљеви и исходи основног образовања.

Средње образовање код нас се уређује Законом о средњем образовању и васпитању.¹⁹³ Средње образовање је бесплатно.¹⁹⁴ Средње образовање и васпитање остварује се у складу са циљевима који су дефинисани законом којим се уређују основе система образовања и васпитања (...) и овим законом, а нарочито (чл. 2): развој кључних компетенција неопходних за даље образовање и активну улогу грађанина за живот у савременом друштву; развој стручних компетенција

---

¹⁹¹ Закон о предшколском васпитању и образовању, *Сл. гласник РС*, бр. 18/2010.

¹⁹² Закон о основном образовању и васпитању, *Сл. гласник РС*, бр. 55/2013.

¹⁹³ Закон о средњем образовању и васпитању, *Сл. гласник РС*, бр. 55/2013.

¹⁹⁴ Чл. 71 ст. 2 Устава Републике Србије, *Сл. гласник РС*, бр. 98/2006. (у даљем тексту: Устав Републике Србије или Устав).

неопходних за успешно запошљавање; оспособљавање за самостално доношење одлука о избору занимања и даљег образовања; свест о важности здравља и безбедности, укључујући и безбедност и здравље на раду; оспособљавање за решавање проблема, комуникацију и тимски рад; поштовање расне, националне, културне, језичке, верске, родне, полне и узрасне равноправности, толеранције и уважавања различитости; развој мотивације за учење, оспособљавање за самостално учење, самоиницијативе, способност самовредновања и изражавања сопственог мишљења.

На крају, када је реч о високом образовању, пропис који уређује ову област јесте Закон о високом образовању.¹⁹⁵ За предмет нашег интересовања значајно је указати на неколико чланова овог Закона. Циљеви високог образовања јесу (чл. 3): 1) преношење научних, стручних и уметничких знања и вештина; 2) развој науке и унапређивање уметничког стваралаштва; 3) обезбеђивање научног, стручног и уметничког подмлатка; 4) пружање могућности појединцима да под једнаким условима стекну високо образовање и да се образују током читавог живота; 5) битно повећање броја становника са високим образовањем.

Право на високо образовање имају сва лица са претходно стеченим средњим образовањем, без обзира на расу, боју коже, пол, сексуалну оријентацију, етничко, национално или социјално порекло, језик, вероисповест, политичко или друго мишљење, статус стечен рођењем, постојање сензорног или моторног хендикепа или имовинско стање. Изузетно, под условима одређеним статутом високошколске установе, право на високо образовање има и лице без стеченог средњег образовања које конкурише за упис на студијске програме из уметничких области. Високошколска установа утврђује, у складу са законом, критеријуме на основу којих се обавља класификација и избор кандидата за упис (успех у претходном образовању, врста претходног образовања, посебна знања, вештине или способности и сл.) (чл. 8). Значајно је указати и да члан 71 став 3 Устава Републике Србије, којим се прописује: Сви грађани имају, под једнаким условима, приступ високошколском образовању. Република Србија омогућује успешним и надареним

---

¹⁹⁵ Закон о високом образовању, *Сл. гласник РС*, бр. 76/2005, 100/2007 (Аутентично тумачење), 97/2008, 44/2010, 93/2012, 89/2013, 99/2014, 45/2015, (Аутентично тумачење), 68/2015.

ученицима слабијег имовног стања *бесплатно* високошколско образовање, у складу са законом.

Видимо да се прописима јасно прецизира улога васпитно-образовних установа, њихова доступност, као и начини финансирања. Уколико би сваки појединац кроз предшколско, основно, средње, па и високо образовања усвојио све циљеве које су прописани законом, то би значило да је лице васпитано и образовано онако како и друштво од њега очекује. С друге стране, често наведене установе не могу да остваре своје циљеве из разних разлога. Истиче се да недостаци у процесу остваривања циљева васпитања, моралног уздизања, развијања културних, радних и других својстава младе генерације могу изазвати и негативне ефекте у њеном понашању.¹⁹⁶ У овим установама не значи да се појединци само васпитавају и образују, напротив, ту долази и до социјализације личности.

Школа је пре свега важна због тога што долазак у школу представља за дете долазак у нову средину с новим захтевима и новим односима којима дете треба да се прилагоди.¹⁹⁷ Што би даље значило да је појединац у свакодневном контакту са другим ђацима, ученицима, који се на одређени начин мање или више разликују од њега. Отуда је неминовно да на појединца утичу вршњаци. Група вршњака знатно утиче на то које ће вредности дете тежити да оствари, шта ће му бити идеал, као што утиче и на тежњу за независношћу и самосталношћу.¹⁹⁸ Успех процеса социјализације који се остварује у школи зависи и од ставова и односа родитеља према школи, личних особина детета, особина наставника, организације школског живота, наставног програма и његовог карактера, као и од низа других фактора који утичу на школски живот деце: однос социјалне средине према школи, ауторитет наставника и њихов положај у друштву, стање школских објеката, њихове опремљености наставним средствима и друго.¹⁹⁹ Неуспеси које деца због своје недовољне способности доживљавају у школи често се одражавају у дечијој личности, а и у личности будућег одраслог човека.²⁰⁰

---

¹⁹⁶ Milutinović (1979), *op. cit.*, str. 337.

¹⁹⁷ Никола Рот, *Психологија личности*, Београд, 1979. стр. 161.

¹⁹⁸ *Ibid.*

¹⁹⁹ Николић (2000), *op. cit.*, стр. 187.

²⁰⁰ Рот (1974), *op. cit.*, стр. 161.

Међутим, иако се школи придаје немерљив значај када је реч о криминалитету малолетника, сматрамо да школа и образовање имају значајну улогу криминогеног фактора и када је реч о пунолетним учиниоцима кривичних дела. Као што односи у породици, а пре свега васпитање утиче на личност човека, тако и живот појединца кроз ове установе утиче, између осталог, и на његову личност. Осим тога, појединац се васпитава и образује да преузме своју улогу у друштву, да се запосли, формира своју породицу и друго.

3.2.5. Друштвени статус и професија

Друштвени статус чини положај појединца и групе у друштвеној структури, место на скали друштвеног утицаја, угледа, моћи и материјалног богатства.²⁰¹ Од статуса који појединац, породица или друштвена група има у друштву зависиће на одређен начин и сам њихов *живот*. Да се за тренутак вратимо уназад, у време када се друштвени статус стицао рођењем. Некада се човек рађао у одређеном друштвеном статусу, у којем је живео и на крају у истом статусу и умирао. Тако да се појединац од самог рођења разликовао од других, који су били вишег или нижег статуса. Данас, формално сваки положај у друштву је доступан сваком појединцу, али је суштински тешко прелажење *степеница* које воде ка врху друштвеног статуса.

Иако је можда више него јасно ко има виши а ко нижи друштвени статус, ипак је то у данашњим условима веома комплексно питање. Често се дешава да се појединци налазе на врху скале друштвеног статуса, иако то заиста не заслужују, већ се најчешће путем масовних медија промовишу да су нешто, што заиста нису. Уско повезано са друштвеним статусом је и професија.²⁰² Тако је професија појединаца детерминисана, на одређен начин, и његовим статусом. Од професије зависе и висина прихода коју појединац остварује. Још ћемо само напоменути да од професије зависи и колико често појединац може да се јави као *потенцијални учинилац* кривичног дела. Тако посматрана одређена *запослења* носе и већи или

---

²⁰¹ Бошковић (2015), *op. cit.*, стр. 143.

²⁰² Професија (лат. *Proffesion* јавно признање) 1. Главно занимање са одређеном стручном спремом којом неко зарађује за живот. (...). Иван Клајн, Милан Шипка, *Велики речник страних речи и израза*, Нови Сад, 2008. стр. 1013.

мањи ризик за вршење одређених кривичних дела. Примера ради, код неког ко је *професионални возач* постоји већа могућност да учини кривично дело из области безбедности јавног саобраћаја, од оног лица које то није, јер је то лице стално у саобраћају. С друге стране, неко ко није *возач*, не може ни да учини кривична дела која може да учини само возач. Надаље, поједина *радна места* су таква да лице које је на њима запослено има могућност да учини кривично дело, док остала лица која нису на том радном месту запослена, не могу то дело ни да учине. Лице које има службени положај има *могућност* да свој положај злоупотреби, и да на тај начин учини кривично дело, док друго лице које нема службени положај не може ни да га злоупотреби.²⁰³

3.2.6. Средства масовне комуникације

Још један значајни криминогени фактор, који се данас манифестује на најразличитије начине, су средства масовне комуникације. Познато је да литература, штампа, филм и сва друга средства масовних комуникација играју значајну улогу и у процесу формирања човека, било у позитивном или негативном правцу.²⁰⁴ У криминолошкој литератури медијима, као фактору криминалитета, даје се различит значај. Једни аутори сматрају да медији²⁰⁵ имају велики значај као криминогени фактор, други сматрају да медијима не треба давати превелик значај, док је неколико аутора сматрало да медији не делују уопште или не делују битно на криминалитет.²⁰⁶

Масовни медији су општеприсутни у данашњем свету, те свакодневно долази до повећања њихове присутности. Масовни медији обухватају бројне и

---

²⁰³ Као што смо напоменули да није могуће сагледати на једном месту све криминогене факторе, овде ћемо само указати на још један битан сегмент на подручју етиологије криминалитета. Да би једно лице имало статус службеног лица у државном органу потребно је да стекне одређено образовање, што би значило, ако не стекне образовање, које је по прописима нужно, неће моћи ни да једног дана постане службено лице. С друге стране, да ли ће оно стећи то образовање, опет, зависи од више фактора, који могу бити унутрашњи и спољашњи. Унутрашњи би били, на пример, његова интелигенција, воља, способност да стекне образовање. Док би спољашњи, примера ради, могли да буду доступност установе за образовање (школе, факултета и др.), подршка породице, новчана средства. Ово је само пример како се етиологија криминалитета не може посматрати једнострано.

²⁰⁴ Milutinović (1979), *op. cit.*, str. 337.

²⁰⁵ Медиј (lat. medium средство, посредник) 1. а. Средство комуникације и изражавања (нпр. речи, музика, карикатура). б. Средство јавног информисања (новине, радио, ТВ, Интернет итд.). (...). Клајн, Шипка (2008), *op. cit.*, стр. 756.

²⁰⁶ О томе вид. Milutinović (1979), *op. cit.*, str. 325-327.

различите форме као што су радио, телевизија, филм, новине, часописи, видео игре, ЦД-ови, интернет и друга средства. Називају се масовним, јер допиру до публике чија је бројност заиста велика. Често се називају и масовним комуникацијама (...).²⁰⁷

Као и други фактори које смо до сада наводили, тако и средства масовне комуникације могу да имају значајну улогу на криминалитет.²⁰⁸ Пре него што се упустимо у њихов значај, треба да одговоримо на једно претходно питање, која средства масовних комуникација утичу на криминалитет. У литератури се наводи да су то пре свега радио, телевизија и филм.²⁰⁹ Нама се ипак чини, да средства масовне комуникације треба посматрати много шире, посебно у данашњим условима сталног повећања броја тих средстава. Свакако да осим наведених средстава комуникације, чини се, настанак и развој Интернета има све већу улогу у преносу информација. Пре свега мислимо на разне друштвене мреже којима може да приступи готово сваки појединац.²¹⁰

Потребно је свако средство масовне комуникације посебно посматрати како оно утиче на криминалитет, али је исто тако нужно сагледати и сваки садржај тог средства понаособ са становишта етиологије криминалитета. То би заправо значило да, ако је реч о, на пример, телевизији, битна је уопште садржина ТВ програма, али

---

²⁰⁷ Nermin Halilagić, Utjecaj neposrednih socioloških faktora na nasilničko ponašanje, *Nasilnički Kriminalitet - etiologija, fenomenologija, suzbijanje*, Banja Luka, 2011. стр. 266.

²⁰⁸ О утицају телевизије и видео игрица на агресивно понашање вид. Đorđe Ignjatović, Pojam i etiologija nasilničkog kriminaliteta, *Crimen* (II) 2/2011. стр. 202-2013.

²⁰⁹ Николић (2000), *op. cit.*, стр. 191.

²¹⁰ Интересанто је видети наш Закон о јавном информисању и медијима, *Сл. гласник РС*, бр. 83/2014, 58/2015, 12/2016 (Аутентично тумачење). *Медиј* је средство јавног обавештавања које речима, сликом, односно звуком преноси уреднички обликоване информације, идеје и мишљења и друге садржаје намењене јавној дистрибуцији и неодређеном броју корисника. Под медијем се у смислу овог закона нарочито подразумевају дневне и периодичне новине, сервис новинске агенције, радио-програма и телевизијски програма и електронска издања тих медија, као и самостална електронска издања (уређивачки обликоване интернет странице или интернет портали), а који су регистровани у Регистру медија, у складу са овим законом (чл. 29). *Медиј*, у смислу овог закона није: књига, филм, носач аудио и аудио-визуелног садржаја, научни и стручни часопис намењен првенствено информисању или образовању одређене професионалне групе, остале штампане публикације, каталог који садржи искључиво обавештења, огласе, рекламе и информације намењене тржишту или билтен и сличне публикације намењене интерном информисању, електронска публикација државних органа и организација, установа, јавних предузећа и привредних друштава, предузетника и њихових удружења, службено гласило, штампана ствар попут летака, плаката и сличних средстава јавног обавештавања, друга публикација у смислу прописа којим се уређује издаваштво, као ни интернет-претраживачи и агрегатори. *Медији*, у смислу овог закона нису: платформе, попут интернет форума, друштвених мрежа и других платформи које омогућавају слободну размену информација, идеја и мишљења њених чланова, нити било која друга самостална електронска публикација, попут блогова, веб-презентација и сличних електронских презентација, осим ако нису регистроване у Регистру медија, у складу са овим законом.

сваки посебан садржај може да има одређен утицај на пољу криминалитета, као што је на пример филм, серија, емисије о култури, затим да ли је реч о образовној, научној или политичкој емисији, програм који је намењен за децу (као што је цртани филм) и др.²¹¹

Можемо закључити, битно је шта средства масовних комуникација нуде *гледаоцима, слушаоцима, читаоцима*. У медијској представи насиља, разбојништва, силовања, пљачке, отмице, убиства, освете, одмазде, дати су као реалност и животна нужност, после којих читалац и гледалац остаје с утиском да се злочин исплати, јер пролази некажњено.²¹² Медији данас свакодневно извештавају о криминалитету и то на један сензационалистички начин, где се о неком кривичном делу већ у најранијој фази откривања износе подаци из *поузданих извора, извора блиских истрази*.²¹³

Сматрамо да су данас посебно проблематичне емисије у којим су *гости* особе које су чиниле кривична дела, и то тешка кривична дела, који гледаоцима препричавају своје успехе из криминалне каријере, где од себе праве хероје, и као такви постају *идоли* за поједине гледаоце. У својим *исповестима* указују, често, како и зашто су ушли у свет криминала, неретко истичући да се бављење криминалом исплати, јер имају *све у животу*. Какав утисак таква *животна прича*

---

²¹¹ Када је реч о *цртаним филмовима* уочено је да поједини јако негативно утичу на децу и омладину, те је и држава морала да реагује, у смислу да забрани њихово емитовање.

²¹² Milo Bošković, Kriminološka obeležja i tipologija nasilničke ličnosti, *Nasilnički Kriminalitet - etiologija, fenomenologija, suzbijanje*, Vanja Luka, 2011. str. 39. У нашој држави постоје бројни прописи којима се уређује емитовање програма, али се чини да се у пракси не спроводе. Примера ради: наркоманија, пушење, алкохол и коцкање не смеју се приказивати у позитивном контексту да се не би подстицале. Ова обавеза се не односи на уметничке, документарне, научне, игране и сличне програме са оваквим садржајима, али они морају бити посебно означени и најављени. Ове забране се прописује Општим обавезујућим упутством о понашању емитера (Кодекс понашања емитера) – (ово Упутство је донето на основу члана 8 став 1 тачка 5 и члана 12 став 5 Закона о радиодифузији, а донео га је Савет Републичке радиодифузне агенције 26. јуна 2007. године - доступно на: <http://www.rra.org.rs/uploads/useruploads/PDF/3951-Opste-obavezujuca-upustva-rra.pdf>: (10.7.2016.). Међутим, алкохол се на скоро у сваком термину за „рекламе” приказује, а такво приказивања, чини се, нема негативну конотацију.

²¹³ Приказивање криминала у медијима изазива и страх код грађана вид. Krunoslav Borovec, Studija slučaja kroz analizu medijskog sadržaja - zločin Ivana Korade. *Kriminologija & socijalna integracija: časopis za kriminologiju, penologiju i poremećaje u ponašanju*, 2/2013. str. 4-5. Осим тога, а у контексту индивидуализације казне затвора, значајно је указати да медији на одређен начин утичу и на изрицање казне. Интересантно је истражити коме је све изречена најстрожа казна, да ли су то учиниоци оних кривичних дела о којима су медији стално извештавали, у којима су неретко *стручњаци* давали своја мишљења о томе колико ће им суд изрећи казну и колико би требало да је њена висина. Сложићемо се да и та свакодневна извештавања имају *одређен* утицај на суд. О утицају јавног мњења и средстава јавног информисања вид. Душица Миладиновић-Стефановић, *Редовно одмеравање казне у кривичном праву*, Ниш, 2012. стр. 553-568. (докторска дисертација).

оставља на гледаоце, опет зависи од многих других фактора, али свакако ће један број *гледалаца* сматрати да се криминал исплати и кренути тим путем. Чини се да је циљ таквих емисија сензационалистички, да је битно само да је емисија што гледанија, а да последице таквог емитовања нису важне.

Осим тога, у нашој држави последњих десетак година *постале* су популарне емисије у којима је оно што је у најмању руку *неморално*, гледаоцима се нуди на телевизији и другим средствима масовних комуникација, а све се то заједно одражава негативно на гледаоце. То су емисије у којима се алкохолизам, конзумирање наркотика, проституција и остале патолошке и девијантне појаве оправдавају, да не кажемо и величају.²¹⁴ Како наводи Фром - ми имамо 90 % писменог становништва. Имамо радио, телевизију, биоскопе и свакодневне новине. Али уместо да нам дају најбоља остварења прошле и садашње књижевности, ова средства обавештавања, допуњена рекламама, пуне људски ум најјефтинијим шкартом, коме недостаје сваки смисао за реалност и садистичким маштаријама, које би понекад са устезањем прихватила и полукултурна особа.²¹⁵ Али док се на овај начин трује ум и младих и старих, ми се блажено старамо да се *неморалност* не појави на филмском платну. Сваки предлог да влада треба да финансира производњу филмова и радио програма који би посвећивали и оплемењивали људски ум наишао би на побуну и оптужбе у име слободе и идеала.²¹⁶

3.2.7. Слободно време

Неизоставни фактор криминалитета, који заузима завидно место у криминолошкој литератури јесте и слободно време. Веома је тешко дефинисати шта се све подразумева под слободним временом. Једни слободно вријеме означавају као вријеме ослобођено од организованог рада, други као доколицу, трећи као непродуктивно трошење радног времена.²¹⁷ Од свих тих схватања нама

---

²¹⁴ Јако је тешко доћи до тачних података који је програм и која је емисија најгледанија, јер се истраживања о гледаности разликују, у зависности од тога ко је *истраживач*. Тако се на пример наводи да је „Фарма” била убедљиво најгледанији програм свих ТВ станица. Близу 40% гледалаца пратило је (...) усељење фармера у Лисовић. Извор: <http://www.telegraf.rs/jetset/1723677-trazili-ste-gledajte-tv-rejtingi-ne-lazu-evo-kako-je-farma-razbila-konkurenciju-foto> (18.5.2016.).

²¹⁵ From (1963), *op. cit.*, str. 30-31.

²¹⁶ *Ibid.*, str. 31.

²¹⁷ Детаљно вид. Лидија Гочевић, Слободно вријеме као чинилац у формирању савремене личности, *Нова школа*, година VII, 2012. бр. 9/10. стр. 160-172.

изгледа најприхватљивије оно по којем је слободно време део човековог укупног буџета времена, који му остаје након што је испунио своје радне и друге обавезе и кога он може, према властитом нахођењу и у границама објективно могућег, испунити „било у жељи да се одмара, забавља или да развија своје способности и стиче нова знања”.²¹⁸

Потребно је, пре свега, указати на то колико данас човек има слободног времена и како то слободно време користи. Колико појединац има слободног времена зависи од многих фактора, као што зависи и на који начин ће то слободно време користити. Видели смо да је број незапослених у нашој држави, према званичним подацима јако велик, те уколико та лица нису ни на *други начин* радно ангажована, то би значило да имају *веома много* слободног времена. Сада се поставља друго питање како ће провести све то слободно време, на друштвено прихватљив или неприхватљив начин. Не значи да ће лице које има много слободног времена чинити кривична дела, али то слободно време, можда, ће утицати на друге социо-патолошке појаве, пре свега мислимо на алкохолизам, наркоманију, коцкање, зависност од игрица, тако да сада и ове појаве могу да утичу на криминалитет. Осим појава које се објективно манифестују, слободно време се одражава и на психички живот човека.

Неретко се дешава, а посебно је карактеристично за малолетнике²¹⁹ да у слободном времену врше кривична дела. Могло би се рећи, да кривична дела чине из досаде. Млад човек без изграђених културних, естетских, спортских и моралних навика и интереса, а поготово онда када није организована и усмерена његова активност у слободно време, веома је подложен негативном утицају група и појединаца са асоцијалним понашањем.²²⁰

---

²¹⁸ Joffr Demazedier, *Vers une civilization du loisir*, edition du Seul, Paris 1968.: Преузето од: Žarko Jašović, *Slobodno vreme u etiologiji i prevenciji prestupničkog ponašanja mladih*, *Jugoslovenska revija za kriminologiju i krivično pravo*, br. 4/1973. str. 527.

²¹⁹ (...) Нарочито је Центар за социјални рад имао проблема у раду са једним малолетником од 14 година који је до сада имао преко 300 кривичних дела. Центар за социјални рад је у решавању проблема око смештаја овог малолетника у одговарајућу установу, алармирао и Министарство и све релевантне институције у Републици, како би се овај малолетник спречио да даље врши кривична дела, али нажалост, још увек није пронађено решење. Вид. Центар за социјални рад - Лесковац, *Извештај о раду Центра за социјални рад 1.07.2014. год.-30.09.2014. год.* Лесковац, октобар 2014. год. Доступно на: http://www.csr-leskovac.rs/index_htm_files/1.07.-30.09.2014.%20izvestaj.pdf (9.12.2016.).

²²⁰ Žarko Jašović, *Prestupničko ponašanje mladih – 3*. Beograd, 1967. str. 81. О слободном времену и малолетничкој делинквенцији вид. Филип А. Мирић, *Савремена схватања*

3.3. ЕНДОГЕНИ ФАКТОРИ КРИМИНАЛИТЕТА

Као што смо напоменули криминалитет, осим што је и масовна друштвена појава, с једне стране, вршење кривичних дела је радња појединца који чини конкретно кривично дело. Кривично дело је дело конкретног учиниоца. Осим спољашњих узрока, услова и повода, односно криминогених фактора, постоје и унутрашњи фактори, који се тичу самог учиниоца кривичног дела, који, опет, могу бити узрок, услов или повод чињења кривичног дела.

Код набрајања ендогених карактеристика појединца, опет наилазимо на проблем одређења и објашњења, који би све то унутрашњи фактори могли да имају криминогени значај и у којој мери. Као и када је реч о криминолошким школама и теоријама једноставно је немогуће побројати све факторе, а камоли их и све довести у везу са вршењем кривичног дела. По правилу се као узрок криминалног понашања јавља кумулативно више фактора, који, пак, у садејству са неким спољним фактором доводе до вршења кривичног дела. Код етиологије криминалитета криминогене факторе морамо посматрати збирно, како унутрашње тако и спољашње, где неки делује као услов, узрок или повод, али сви скупа резултирају вршењем кривичних дела.

Када говоримо о ендогеним факторима, ми пре свега мислимо на психолошке карактеристике учиниоца кривичних дела. С тим да се у литератури све више говори и о другим карактеристикама, као што су психозе, неурозе, поремећаји личности.

3.3.1. Интелигенција

Интелигенција чини компоненту личности, а код криминолошких теорија видели смо да је постојала и теорија интелигенције, чији су представници главни узрок вршења кривичних дела управо налазили у интелигенцији.²²¹ Интелигенција,

---

феноменологије и етиологије малолетничке делинквенције, Ниш, 2014. стр. 216-220. (докторска дисертација).

²²¹ О интелигенцији и криминалном понашању вид. Harry Manuel Shulman, *Intelligence and Delinquency*, 41 *J. Crim. L. & Criminology* 763 (1950-1951). pp. 463-481. Доступно на: <http://scholarlycommons.law.northwestern.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=3857&context=jclc> (3.5.2015.).

као криминогени фактор помиње се скоро у свим уџбеницима криминологије, с тим да јој се придаје различит значај. Сматрамо да је на интелигенцију потребно гледати са више аспеката. Прво, од интелигенције, зависи сама позиција појединца у друштву. Ако је човек интелигентан, то би значило да ће он, по правилу, завршити школе, да ће наћи посао од којег може да издржава себе и своју породицу и да ће свакако схватити да је вршење кривичних дела девијантно понашање. С друге стране, уколико је особа неинтелигентна, теже ће или никако неће завршити основну или средњу школу, теже ће наћи запослење и то оне које је мање плаћено. Ово је само претпоставка, која је чисто теоријска. Нити значи да ће интелигентнија особа завршити високе школе, а да неинтелигентна неће, иста је ситуацији и са наласком запослења које је више или мање плаћено.

На основу појединих истраживања која су рађена, дошло се до закључка да је интелигенција узрок вршења кривичних дела. Сматрамо да интелигенција игра значајну улогу у животу човека, па тако и у делу који се тиче вршења кривичних дела. Притом не мислимо да је само ниска интелигенција узрок чињења кривичних дела, већ и да висока интелигенција може бити узрок или услов за таква дела. Од интелигенције зависи, у једном делу, врста кривичних дела која се чине. С тим у вези, неинтелигентна особа не може да учини кривично дело за које је потребно посебно знање које она не може да усвоји, као на пример нека кривична дела из области привреде или компјутерског криминалитета. С друге стране, кривична дела у тим областима теже се и откривају. Даље, особе са ниским коефицијентом интелигенције, можда и не знају да чине кривична дела, тј. налазе се у *заблуди*. Посебно су спорне ситуације у оном домену када се лице које врши кривично дело налази, по коефицијенту интелигенције, између душевне заосталости и нормалне особе. Сматрамо да је у сваком случају потребно да се изврши вештачење.

У литератури се наводи да је интелигенција један од фактора малолетничке делинквенције, тако се мање интелигентни малолетници, теже сналазе у савладавању градива у школи, које се одражава на лош успех, те се јављају фрустрације због лошег успеха, бежи се са часова, сукобљава са родитељима, што све може довести и до вршења кривичних дела.²²²

---

²²² О томе види више код: Konstantinović-Vilić, Nikolić-Ristanović (1998), *op. cit.*, стр. 357. О интелигенцији и малолетничкој делинквенцији вид. Мирић (2014), *op. cit.*, стр. 262-264.

3.3.2. Темперамент

Још једна карактеристика личности којој се придаје значај јесте и темперамент, под којим се подразумева емоционални начин реаговања појединца, брзина, снага и трајање реакције појединца.²²³ Како ће појединац емоционално реаговати, колико ће та реакција бити брза, јака и колико ће трајати зависи такође од његовог темперамента. С тим у вези, поставља се питање, да ли се појединци могу разликовати према темпераменту и да ли се може направити категорија темперамента, где би сваки човек могао бити смештен у једну од категорија. Најстарија и најпознатија подела темперамента датира још од грчког лекара и мислиоца Хипократа (460-377. год. пре нове ере). Хипократ је сматрао да у организму преовлађују четири врсте сокова - жуч, крв, слуз или црна жуч и у зависности од тога разликује четири врсте темперамента:

1. Колерични тип: за овај тип темперамента карактеристично је да има јака осећања, лако одлучивање на акцију, нагле и јаке реакције. Овакве особе се лако наљуте, лакше долазе у сукоб са другим особама;
2. Сангвинични тип: за особе које карактерише овај тип темперамента каже се да брзо реагују, али им осећања нису јака. Ове особе лако и брзо мењају расположење;
3. Флегматични тип: ове особе карактерише ретке и споре реакције, равнодушност, апатичност;
4. Меланхолични тип: овај тип особа карактерише ретке, споре, али јаке реакције. Такође карактерише их туга и забринутост.²²⁴

Иако постоје ове четири категорије темперамента, то не значи да се сваки човек може *сместити* у неку категорију, већ се често налази између појединих категорија. Такође, човек се под утицајем спољних и унутрашњих фактора мења, тако да временом може и променити (у одређеној мери) свој темперамент. Уколико се ради о појединцу који има нагле реакције, који је раздражљив, то значи да се он лакше може довести у афективно стање, и да може у том стању учинити кривично

---

²²³ О томе види више код: Konstantinović-Vilić, Nikolić-Ristanović (1998), *op. cit.*, str. 357.

²²⁴ О темпераменту види више код: *Ibid.*, str. 358. И код: Pešić (1981), *op. cit.*, str. 247.

дело.²²⁵ С тим да то не значи да се и особа која нема нагле реакције и која је мање раздражљива не може довести у афективно стање и да неће учинити кривично дело, већ се сматра да је само питање односа интензитета спољне реакције и свих осталих спољних и унутрашњих околности.²²⁶

Такође, не значи да ако је неко сврстан, на пример, у категорију меланхоличара да ће целог живота и бити таквог темперамента, надаље то не значи и да ће сваког дана бити према емоционалном стању *меланхоличан*. У литератури се још говори да се оваква категоризација темперамента заснива на чистој формалној квантитативној разлици према степену извесних особина, такође тврди се да ове четири основне особине означавају однос воље према мотиву.²²⁷

3.3.3. Карактер

Као и остале појмова, тако ни карактер није једноставно дефинисати, те се у литератури налазе различите дефиниције, где сваки аутор даје неку своју дефиницију, која се мање-више разликује од дефиниције осталих аутора. У литератури се често термин *карактер* користи уместо термина *личност*, где аутори говоре о карактерологији означавајући тиме психологију личности.²²⁸ У свакодневном говору за главну особину карактера човека везује се његова морална страна. Под карактером треба подразумевати систем црта личности које показују како појединац поступа и делује у вези са моралним принципима и моралним схватањима друштва у којем живи.²²⁹

Најважнији утицај на карактер детета врши карактер његових родитеља, више него било који појединачни догађај.²³⁰ Карактер се огледа у томе како се

---

²²⁵ Под афектом у ужем смислу речи се разумеју интензивна и краткотрајна стања осећања, праћења телесним изражајним појавама. То су страх, ужас, дубока жалост, очајање, гнев, јарост, велика радост, изненађеност, задивљеност итд. Borislav Karamadžija, *Ubistvo – psihopatologija i sudska psihijatrija*, Novi Sad, 1981. str. 27.

²²⁶ Детаљно о темпераменту и убиствима вид. Дарко Димовски, Карактер, темперамент и менталне девијације као фактори извршења убистава у југоисточној Србији, Научни скуп са међународним учешћем „*Право и друштвена стварност*”, Правни факултет Приштина – Косовска Митровица, 2014. стр. 387-389.

²²⁷ О томе види код: Wulffen (1959), *op. cit.*, str. 80-86.

²²⁸ Пот (1987), *op. cit.*, стр. 233.

²²⁹ *Ibid.*

²³⁰ Више о томе види код: Erish From, *Anatomija ljudske destruktivnosti*, Zagreb, 1973. str. 74. Исти аутор у другом делу заступа став да: облик појединца, пошто га одређује специфичности економског система, постаје први чинилац при одређивању његове карактерне структуре, јер га

појединац понаша, да ли у складу са моралним принципима или те принципе крши, с тим да морални принципи зависе од схватања друштва тј. средине у којој живи.

Карактер је специфична структура у којој је људска енергија организирана у потрази за човјековим циљевима, док је Хераклит тврдио да је карактер човјекова судбина.²³¹ Карактер се везује за вољне особине човека, с тим да су те вољне особине нераскидиве од моралних особина. Најчешће се говори о следећим карактерним особинама као што су упорност, одлучност, доследност, храброст, кукавичлук, савесност, несавесност, поштење, и друге особине. Такође, тешко је и раздвојити вољне од моралних особине човека. Како наводи Адлер карактерне црте, као што су нетрпељивост, претеривање, завист, злурадост, прецењивање себе, хвалисање, неповерење, тврдичлук - укратко су ставови који одговарају претпоставци борбе, морају доћи до пробоја, у далеко већем степену него што то налаже самоодржавање и осећање заједнице.²³²

Чини нам се да карактер има веома важну и значајну улогу појединца и на вршење кривичних дела, а посебно у његовим појавним облицима. Тако на пример, појединац којег карактерише поштење вероватно да неће учинити кривично дело крађе, али то не значи да неће учинити кривично дело против безбедности јавног саобраћаја или друга кривична дела у стању јаке раздражености, као и поједина нехатна кривична дела.

У литератури се говори и о подели карактера на: добар-лош и чврст-слаб. Дobar карактер има онај човек којег одликују моралне особине и одлучност у понашању. Лош карактер је онај који се не држи моралних принципа иако показује одлучност у понашању. Са друге стране, чврст карактер има онај који поред моралних принципа показује и енергичност и упорност, док слаб карактер одликује човека који може да поседује и неке моралне особине али нема одлучности да их

безусловно потреба за самоодржањем присиљава да прихвати услове у којима мора да живи. То не значи да он не може да покуша да, заједно са другима, изврши извесне економске и политичке промене; али његову личност првенствено уобличиће одређен облик живота, пошто се он у детињству са њим већ суочио посредством породице, која представља све одлике типичне за одређено друштво или класу, Erich From, *Bekstvo od slobode*, Beograd, 1978. str. 37.

²³¹ From (1973), *op. cit.*, str. 74. У литератури се говори о више врста карактера, а једно системско дело посвећено је управо анализи карактера, где се говори о неким за нашу тему интересантним врстама карактера, ко што су: хистерични карактер; присилни карактер; фалично-нарцистички карактер; мазохистички карактер. Види код: Wilhelm Reich, *Analiza Karaktera*, Zagreb, 1982. str. 175-195.

²³² Adler (1978), *op. cit.*, str. 16.

примењује.²³³ Видимо да је добар карактер онај који је афирмативан и у вољном и у моралном аспекту. Могуће је да је неко у вољном аспекту упоран и доследан, као на пример у стицању материјалног богатства, али да то ради на неморалан начин, тј. вршењем кривичних дела.

У литератури се такође поклања посебна пажња неким негативним карактерним особинама личности, те ћемо их укратко навести. Тако се највише говори о агресивности, импулсивности, примитивизму, егоизму, егоцентричности, ригидности, изопачености и настраности.²³⁴

Агресивна особа је она која нагло реагује, која силом решава конфликтне ситуације. Примитивну особу карактерише низак ниво културе, недостатак васпитања, непоштовање етичких норми. Егоизам се манифестује у сталној жељи да се стиче материјално богатство, а да се притом не размишља да ли се тиме повређују моралне или правне норме. Малициозне особе карактерише пакост, подмуклост, злурадост, то су оне особе које предузимају неке радње, међу којима су и кривична дела, с тим да и не морају они имати неку корист од тога, али је крајњи циљ да се другом нанесе штета. С обзиром на начин извршења кривичног дела, донекле се може закључити и о каквом је карактерном извршиоцу реч.²³⁵

3.3.4. Емоције

Емоције представљају део структуре личности и имају велики значај у животу човека, па тако и у делу који се односи на деструктивна понашања. Људи нису само рационална бића која би све своје поступке предузимала искључиво на основу размишљања и закључивања како је најпогодније да поступају.²³⁶ Дакле, често се предузима нека радња, па се тако врши и кривично дело без размишљања, без рационалних разлога. Емоције или осећања, како се још у теорији називају, су доживљај нашег вредновања и субјективног односа према стварима, људима, догађајима и према сопственим поступцима.²³⁷ Како ће појединац емоционално реаговати и какав ће доживљај имати према стварима, људима, или, на пример,

---

²³³ О томе види више код: Рот (1987), *op. cit.*, стр. 234.

²³⁴ О томе вид. Konstantinović-Vilić, Nikolić-Ristanović (1998), *op. cit.*, str. 360.

²³⁵ О томе вид. Бошковић (2015), *op. cit.*, стр. 93-98.

²³⁶ Рот (1987), *op. cit.*, стр. 170.

²³⁷ *Ibid.*

према неким радњама као што је кривично дело, зависи и од његових емоција. Уколико се ради о емоционално лабилним особама, те ће особе под одређеним условима, можда у кумулацији са другим факторима, лакше вршити одређена кривична дела.

Емоционално реаговање појединца зависи од наслеђа и од искуства и учења. На основу испитивања која су вршена у погледу емоционалног реаговања, дошло се до закључка да наслеђе има велику улогу у емоционалном животу човека. Међутим, поред наслеђа значајну улогу у емоционалном животу има учење и искуство човека. Начин емоционалног реаговања појединца углавном води од емоционалног реаговања, његових родитеља, али се такво реаговање може променити током живота под разним утицајима. Постоји велики број емоција, а у литератури се најчешће спомињу радост, жалост, гадост, туга, презир, страх, препаст, гнев, мржња²³⁸ и друге. Мада се може направити и једна *груба* подела свих емоција на доживљај пријатности и непријатности. Амерички психолог Вудворт израдио је, на основу резултата већег броја истраживања о тачности оцењивања емоција, скалу која сажето приказује налазе о могућности разликовања емоција по изразу. Он је поделио емоције на шест следећих група:

1. Љубав, срећа, веселост;
2. Изненађење;
3. Страх и патња;
4. Гнев и одлучност;
5. Гађење и одвратност;
6. Презир.²³⁹

Иако се огледају у субјективном доживљају према спољним садржајима, емоције, по правилу, прате одређене органске промене. У литератури се наводи да емоционално понашање карактеришу:

1. Физиолошке промене у функционисању појединих унутрашњих органа (органа за крвоток, дисање, варење, и друго);

---

²³⁸ Ако смо задобили или очекујемо да ћемо задобити неку намерну озледу од другог човека, или ако нас на било који начин увреди, она нам се не допада; а недопадање лако нараста у мржњу. Čarls Darwin, *Izražavanje emocija kod čoveka i životinja*, Beograd, 2009. str. 243. (prevod: Nevena Mrđenović).

²³⁹ Rot (1987), *op. cit.*, стр. 179.

2. Промене у покретима лица (мимика), тела (пантомимика), или гласа;
3. Карактеристичан доживљај при емоционалном реаговању (пријатност, непријатност, доживљаји о органским променама при емоционалном реаговању и опажању, представама или мислима уз које се емоције везују).²⁴⁰

За девијантна понашања посебно су нам интересантне емоционалне нестабилне особе. То су они појединци који су јако раздражљиви, често мењају расположење, који су осетљиви и прилично нетолерантни. То су особе које се лакше од других доводе у стање раздражености и у таквом стању се понашају девијантно, па и чине кривична дела. Опет се поставља питање, зашто је нека особа емоционално нестабилна, а друге нису, те се ни на то питање не може дати једноставан одговор. Можда се може извући закључак да одређену улогу игра наслеђе и само учење, однос породице према појединцу као и однос социјалне средине. Емоционална напетост, која је проузрокована надражајем из спољњег света може довести емоционално лабилну особу у стање јаке раздражености, битно смањене урачунљивости, па чак и у стање неурачунљивости. Душевно здрава особа се може приликом вршења кривичног дела налазити у стању битно смањене урачунљивости, или чак бити потпуно неурачунљива.

4. О ПОЈЕДИНИМ КРИМИНОЛОШКИМ АСПЕКТИМА ЛИЧНОСТИ

С обзиром на то да се у кривичном поступку суди учиниоцу кривичног дела, где ће се приликом индивидуализације казне узети у обзир све околности које се тичу њега, али и самог кривичног дела, потребно је такође видети како се дефинише *личност*. Међутим, када се ради о појмовима који су тако апстрактни, широко постављени и појмовима којима се баве различите науке, онда је сасвим сигурно тешко дати дефиницију личности. Како се одређивањем појма личности баве различите науке онда је и логично да свака наука даје своју дефиницију, те да се у оквиру сваке поједине науке, опет, сваки појединац, који се бави личношћу, даје своју посебну дефиницију, која се мање или више разликује од свих осталих. Ми

---

²⁴⁰ Више о томе види код: Konstantinović-Vilić, Nikolić-Ristanović (1998), *op. cit.*, str. 362.

ћемо дати један дескриптиван преглед владајућих схватања, пре свега из области психологије, које се тиче теорије и дефиниција личности. Свакако би било непотребно говорити о свим теоријама и дефиницијама које у науци постоје, зато ћемо само дати мали приказ најзначајнијих дефиниција, да бисмо у делу који се односи на кривичноправни аспект покушали да теорију личности приближимо личности окривљеног лица. Осим тога, приказаћемо и како се дефинише *нормална личност*, који све периоди у развоја појединца постоје, шта се сматра *зрелом личношћу*. На крају, указаћемо и на поједине *типове личности*.

4.1. КРИМИНОЛОШКЕ ДЕФИНИЦИЈЕ И ТЕОРИЈЕ ЛИЧНОСТИ

У литератури постоји толико дефиниција личности да их је немогуће само набројати, а било какав покушај њиховог објашњења била би права утопија. Један амерички психолог, Г. Олпорт (*G. Allport, 1937*) покушао је да прикупи и среди многобројне дефиниције личности при чему је добио 50 група различитих одређења личности. Неке од тих група дефиниција представљају одређења личности у праву, филозофији или теологији. Али је веома велики број и психолошких дефиниција личности.²⁴¹ С тим да се са развојем науке уопште и парцијализацијом појединих наука тај број увећава. Као што је рекао психолог Олпорт у свом делу *Склон и развој личности* (1961), „изгледа да свако зна шта је личност а нико не зна да је опише – постоји стотину дефиниција личности”.²⁴²

Реч личност потиче од латинске речи *персона* којом се означавала маска коју су носили глумци у старогрчкој драми за време представе.²⁴³ Личност се користи и у лаичком свакодневном говору, где се овим појмом најчешће описује неки аспект или карактеристике појединца. Тако се каже да неко има или нема своју личност, да је добра, лоша, јака, слаба, велика, мала личност итд. Олпорт даје своје дефиницију личности „личност је динамичка организација оних психофизичких система унутар индивидуе који одређује њено карактеристично понашање и њен

---

²⁴¹ Рот (1974), *op. cit.*, стр. 1. Вероватно да се тај број дефиниција до данашњих дана удвостручио.

²⁴² Наведено према: Олгица Матић, *Испитивање личности малолетних делинквената*, Београд, 1974. стр. 62.

²⁴³ Ante Fulgosi, *Psihologija ličnosti - teorija i istraživanja*, Zagreb, 1985. str. 2.

карактеристичан начин мишљења”.²⁴⁴ Важно је још напоменути да свака дефиниција истиче неке собине личности, у зависности од тога ко је творац дефиниције, тако се главни аспекти стављају на биолошку страну, психолошке аспекте и социјалну средину.²⁴⁵ Чини нам се да је важно предочити оно што истиче Никола Рот у вези са појмом личности, а то је да су све дефиниције различите међу собом, али да све дефиниције у новијој психолошкој литератури истичу три момента:

- јединство или интегритет личности;
- јединственост или особеност личности;
- релативну доследност у понашању као последицу јединства и особености личности.²⁴⁶

Да укратко објаснимо ова три момента на које се ставља посебан акценат. Под њима се подразумева, да када се говори о личности, не мисли се на поједине особине, већ на целокупну личност појединца. Даље, сваки појединац се разликује од сваког другог по томе какве особине има и како су те особине међусобно повезане. На крају, доследност понашања појединца манифестује се у сличном понашању у сличним ситуацијама. Како истиче Рајмонд Кател „док не знамо шта лечимо, усмеравање и планирање лечења је очигледно насумично и магловито”.²⁴⁷

Психоаналитичка теорија личности, чији је представник Фројд, објашњава психички живот човека на примеру леденог брега који плови морем, где је само онај мали део брега који се види изнад површине свесни део личности, а онај други део који је испод површине воде припада несвесном делу.²⁴⁸ Покретачка снага лежи у несвесном делу личности, које Фројд назива Ид (Оно). Други део личности је Его (Ја) који водећи рачуна о реалној ситуацији настоји да омогући, макар и заобилазним путем задовољење онога што тражи нагон. На крају, трећи део личности Фројд назива Суперего (Над ја) тај део се састоји од принципа, норми, моралних прописа, приликом задовољења нагона, а главна му је улога да регулише задовољење Ида у складу са друштвеним моралом. Фројд заправо говори о три

---

²⁴⁴ Наведено према: Матић (1974), *op. cit.*, стр. 62.

²⁴⁵ Ми се у овом раду бавимо само *нормалним особама*.

²⁴⁶ Рот (1974), *op. cit.*, стр. 1.

²⁴⁷ Rajmond Katel, *Научна анализа личности*, Београд, 1978. стр. 270.

²⁴⁸ Више о овоме види код: Рот (1987), *op. cit.*, стр. 254.

независне стране личности - биолошке Ид, психолошке Ега и социјалне стране Суперјега.²⁴⁹

Олпорт сматра да психоаналитичка теорија може бити корисна за објашњење само абнормалног понашања, а да не може бити тачна када се ради о понашању нормалног човека.²⁵⁰ С тим у вези, он говори о персоналистичкој теорији личности. Живот човека се не састоји само од биолошких мотива, већ се састоји од многих других мотива.²⁵¹ Како се развија личност тако код човека почињу да се јављају и нови мотиви. Олпорт личност приказује као организацију релативно трајних особина личности или црта личности, које су основна реалност психичког живота појединца,²⁵² док Фројд истиче да је највећи део личности човека несвестан, са друге стране Олпорт говори да човек углавном зна шта ради и зашто ради.

Адлер истиче да је основна тежња човека тежња за супериорношћу.²⁵³ Објашњавајући процес развоја личности истиче да појединац стално осећа своју несавршеност и неразвијеност, а то најчешће осећа дете. У таквом стању човек се стално труди и покушава да достигне одређен ниво, како би био супериоран у односу на друге. Адлер, као и Фројд сматра да је личност одређена већ у детињству.²⁵⁴

У делу *Психологија личности – теорија и истраживања* Анте Фулгоси систематизовао је само најзначајније теорије личности, а то су психоаналитичка; мотивациона; психосоцијална; конституционална; типолошка; персонална; хуманистичка; феноменолошка; когнитивна; бихевиористичка; димензионална типологија; и факторско-аналитичка теорија личности, где су представници ових теорија, опет, свако са свог аспекта, дали своје теорије личности. Сматрамо да би било несврхисходно када бисмо покушали да све теорије објашњавамо.²⁵⁵

---

²⁴⁹ Више о овоме види код: *Ibid.*

²⁵⁰ Више о овоме види код: *Ibid.*

²⁵¹ Више о овоме види код: *Ibid.*

²⁵² Више о овоме види код: *Ibid.*

²⁵³ *Ibid.*, стр. 24.

²⁵⁴ *Ibid.*, стр. 26.

²⁵⁵ У делу „Проблеми савремене теорије личности” аутор Загорка Пешић Голубовић, наводи неколико дефиниција личности које су пре свега психолошке, а ми ћемо издвојити неколико: 1. Личност је „...интегрална организација свих сазнајних афективних, вољних и физичких карактеристика индивидуе, и начин на који се она манифестује, разликујући се од других” (*Waren*). 2. Личност је „Људско биће које мисли, осећа, делује, схватајући себе највећим делом као индивидуалност, одвојену од других индивидуа и објеката” (*Thorpe and Shumullr*). 3. Личност је „типизирани тоталитет људске моћи, адекватности и навика, јединствено организованих од стране

Наведене теорије су психолошке, те ћемо сада укратко указати и на једну социјалну теорију личности. Фром (*Erik From*) осим психолошких фактора, говори и о социјалним факторима личности. Како наводи Фром човек је део природе и одређене специфичне људске потребе коју тежи да задовољи. То су потреба за везаношћу, за емоционалном везом са другим људима, потреба да нађе своје место и улогу у свету, да буде део друштва, потреба за стварањем, итд. Међутим, друштвени системи нису у могућности да пруже могућност да појединац задовољи све људске потребе. Ипак, сматра Фром, постоји могућност да се створи једно такво друштво које ће моћи да задовољи специфичне људске потребе, и то ново друштво биће здраво друштво за разлику од свих осталих. Личност је резултат прилагођавања људских потреба условима живота.²⁵⁶

4.2. НОРМАЛНА ЛИЧНОСТ И АБНОРМАЛНА ЛИЧНОСТ

Овај кратки приказ имао је за циљ само да покаже колико постоји дефиниција и теорија личности и које се све науке баве питањима личности. Сада се још више компликује ситуација како дефинисати *нормалну личност*. Као што постоји на *десетине* дефиниција личности, исто толико има и дефиниција *нормалне* личности и *абнормалне* личности, које се међусобно разликују. Нормална је она личност у зависности са којег аспекта се посматра, да ли са психијатријског, психолошког, социолошког или из угла неке друге науке.

Критеријуми за одређивање нормалне личности више су него релативни и несигурни. Са једног нормативног, па и статистичког гледишта, свака личност која би се разликовала од просека, била би на изврстан начин абнормална.²⁵⁷ Са социјалног гледишта нормална је она особа која је најбоље прилагођена.²⁵⁸ Са антрополошког–културолошког гледишта за нормалну личност потпуно су

личности у активном достизању самоидеала израженог у њеном понашању (*Arnold and Gasson*). 4. Суштинско значење личности јесте њено „ја”, самосвест, самоконтрола и сазнање моћи (*Bone*). 5. Личност је интеграција свих особина које детерминишу улогу и статус индивидуе у друштву. Личност се стога може дефинисати као социјални учинак (*Burgess*). Више о овим и другим дефиницијама личности види код: Zagorka Pešić-Golubović, *Problemi savremene teorije ličnosti*, Beograd, 1966. str. 292-295.

²⁵⁶ Пот (1987), *op. cit.*, стр. 26.

²⁵⁷ Vladeta Jerotić, *Ličnost – njen razvoj i posledice*, *Jugoslovenska revija za Kriminologiju i krivično pravo*, Beograd, broj 2/1974. str. 441-442.

²⁵⁸ *Ibid.*, str. 442.

различити, на пример, код урођеника централне Аустралије и цивилизованих народа Европе.²⁵⁹ Дакле, могуће је да је нека особа, на пример, са социјалног аспекта нормална, али да је са психолошког аспекта абнормална, и обрнуто. Како наводи Владета Јеротић, нормална личност би била за нас она која је своје Ја тако поставила да је оно с једне стране умерено толерантно према захтевима свог нагонског живота, с једне стране, да је створила једно *Над-ја* које је умерено строго према своме Ја, односно Иду.²⁶⁰ Најзад, осим интелектуалне и физичке зрелости у појам нормалне личности несумњиво се убраја, можда као најважнија, и емотивна зрелост.²⁶¹

4.3. ПЕРИОДИ ЖИВОТА КРОЗ КОЈЕ ПОЈЕДИНАЦ ПРОЛАЗИ

Појединац у току свог животног века пролази кроз одређене периоде или фазе, тако да се животни век човека може поделити у неколико различитих временских периода. Свака *животна етапа* је својствена одређеном психичком и физичком развоју човека. Видећемо у делу који се тиче кривичноправног аспекта индивидуализације казне затвора да етапе у развоју човека имају немерљив значај за целокупно кривично право, па свакако и за индивидуализацију казне затвора.

Постоји више критеријума од када и до када траје одређен животни период. У литератури се наводи да човек пролази кроз следеће периоде: детињство, младалачко доба, зрело доба и доба старости, с тим да у сваког од њих постоје и ужи периоди. Подразумева се да свако животно доба карактеришу одређење године, те се с тим у вези мора одредити распон између година у којима траје одређени период. С друге стране, када се одређен период ограничава годинама то значи да се на објективан начин дају параметри који ће представљати доњу и горњу границу одређеног периода.

---

²⁵⁹ *Ibid.*, str. 441-442.

²⁶⁰ Но, сасвим изненада, на почетку XIX века појављују се критеријуми препознавања и одређења лудила – апсолутно другачији и који је – хтедох рећи: воља, што није тачно – у ствари, оно што карактерише лудака, оно чиме се лудило лудака одређује рачунајући од почетка XIX века, рецимо да је то побуна снаге, јер се код лудака разбуктава одређена снага, необузdana снага, можда снага коју није могуће укротити, а која поприма четири значајна облика према подручју где се примењује и пољу на којем пустоши. Фуко (2005), *op. cit.*, стр. 19

²⁶¹ Jerotić (1974), *op. cit.*, str. 443.

Периоди кроз које човек пролази, односно тачно *време* када се завршава један период, а почиње други, зависи од више фактора који су пре свега субјективне природе. Другим речима посматрано, саме године живота не могу бити једини критеријум за разликовање појединих периода. Сам развој човека зависи од многих, како субјективних, тако и објективних фактора. Мада, посебно у праву, године живота, као један објективни критеријум, *по правилу* се узимају као главни параметар за периоде људског века, нарочито када је реч о изрицању санкција.

Детињство, које је по Фројду најзначајније за даљи развој појединца састоји се од четири фазе: прво детињство (до краја друге године живота); рано детињство (до краја шесте године живота); средње детињство (од краја шесте до девете године) и касно или позно детињство (до краја дванаесте године).²⁶² Сваки наведени период игра одређену улогу у даљем развоју појединца. Од тога како ће се родитељи, а касније и социјална средина, наставници и вршњаци опходити према појединцу зависиће и понашање тог појединца. Свакако се слажемо са ауторима који наводе да полазак у школу представља важан моменат, јер доласком у школу дете улази у нову средину у којој треба да се сам сналази.²⁶³ С тим да се данас помера та граница, тако да већ у предшколским установама у којима дете борави одређен временски период, има, и те како, велики значај за дете, које ће се одразити и на његов даљи живот. Било да је реч о школи или предшколској установи, одлазак у ове васпитно-образовне установе значи за дете једну нову социјалну средину којој треба да се прилагоди. Осим потребе да се прилагоди социјалној средини, дете се одваја од родитеља.

Након детињства долази *младачко доба*, које карактеришу како физичке тако и психичке промене код човека. Овај период почиње од једанаесте и траје до шеснаесте године. У овом периоду долази до пораста висине, тежине, до сазревања сексуалних органа, јављања секундарних полних карактеристика (као што су промене у гласу и у карактеристичним телесним облицима за мушкарце и жене).²⁶⁴ Овај временски период карактерише тежња појединца ка независношћу, полно сазревање, тежња ка прихватању у друштво појединца, као независне особе. На другој страни су родитељи, родбина и средина који представљају ограничавајуће

---

²⁶² Рот (1987), *op. cit.*, стр. 62.

²⁶³ *Ibid.*

²⁶⁴ *Ibid.*, стр. 63.

факторе у жељама малолетника. Средина ограничава кроз моралну осуду, док родитељи и родбина желе да адолесценте и даље, мање или више, контролишу најчешће из разлога *правилног васпитања*. У овом периоду велики значај има школа, која преко наставног кадра може имати, и те како битан позитиван или негативан утицај на васпитање и образовање, и на тај начин утицати на живот појединца. Такође, ово је временски период када се одлучује о будућем занимању²⁶⁵ од којег зависи и даљи живот човека и његове породице. Уколико тај појединац не може да задовољи све очекиване потребе, често се дешава заокрет ка неком девијантном понашању. Често бекство од куће, са жељом према самосталности прати и све замке које нуди таква врсте *слободе*. Бежање из школе, такође, има негативан утицај на појединца у том периоду. Бекство из школе подразумева да малолетник ствара слободно време, које може провести на друштвено прихватљив или на девијантан начин, али се често у том слободном времену управо врше кривична дела, и то из неких ирационалних мотива. Утицај вршњака и друштва има велику улогу у даљем животу појединца.

Након младалачког доба долази период *зрелости*, које уједно чини и најдужи период у животу човека, који траје до шездесете године. У овом периоду живота човек решава најважније животне проблеме. Налажење посла, од којег ће издржавати себе и своју породицу, затим долази женидба/удаја, рађање деце. Као што и сам назив говори, у овом добу човек постаје зрео, почиње да озбиљно схвата живот, да осећа одговорност.²⁶⁶ Осим психичке зрелости човек у овом периоду достиже и највећу границу физичке зрелости.

На крају долази и период *старости* који почиње са шездесетом годином живота и траје све до смрти човека. Такође, и код овог периода постоји и неколико потпериода. Како се човек развија у психичком и физичком смислу у до сада наведеним периодима, тако у овом периоду долази до, у почетку спорог а касније и до наглог смањења способности појединих виталних органа (органа за дисање, за крвоток, жлезда са унутрашњим лучењем, мишића и чула).²⁶⁷ Човек почиње да се спорије креће, слабије памти и брже заборавља.

---

²⁶⁵ *Ibid.*

²⁶⁶ *Ibid.*

²⁶⁷ *Ibid.*, стр. 64.

4.4. ЗРЕЛА ЛИЧНОСТ

Видели смо у претходном делу, који се односи на развој личности, да сваки период карактеришу године живота и психичко стање човека, које се манифестује на различите начине. Психичко и физичко стање човека развија се са рођењем и у почетку иде узлазном путањом, долази до максимума, и онда креће силазном путањом почетком старења, док се сваки период омеђује годинама узраста. Иако је човек навршио одређене године живота, то не значи да је истовремено зрела личност у свим аспектима. Да био појединац заиста био зрела особа, он мора бити зрео у свим областима понашања.²⁶⁸

Често се и у свакодневном животу о неким појединцима говори да нису зреле особе, а до таквих закључака се обично долази на основу понашања самог појединца. У литератури се говори о неколико аспеката зрелости личности. Тако се говори о физичкој, интелектуалној, емоционалној, социјалној, психосексуалној и моралној зрелости личности. Сматра се да, како се развија физичка зрелост, тако се развијају и све остали делови зрелости личности, мада и ту постоји доста изузетака. У науци се зрела личност дефинише као „зрелост постигнуте равнотеже између идентитета и интегритета једне личности”, и дају се различити критеријуми за вредновање зреле личности.²⁶⁹ Зрелу личност карактерише, пре свега, развијена аутономност мотивационог система и интереса и развијена јединствена филозофија живота. Али, развијена одрасла личност не може се схватити без појмова као што су *воља, слобода, избор*, јер је њена основна карактеристика активистички однос према свету у коме живи.²⁷⁰

Обазујући се на места на којима смо већ напоменули, да се у кривичном поступку суди учиниоцу кривичног дела, потребно је да се испита и његова личност у одређеном обиму. Зато је у самом кривичном поступку важно да се утврди да ли је учинилац зрела особа или није.

Физичка зрелост: у физичком смислу, по правилу различити делови тела досежу свој зрео ниво развоја у различито време, и то како у смислу величине,

---

²⁶⁸ Sulejman Hrnjica, *Zrelost ličnosti*, Beograd, 1982. str. 86.

²⁶⁹ Више о томе: *Ibid.*

²⁷⁰ Pešić-Golubović (1966), *op. cit.*, стр. 211.

пропорције тако и за функције појединих органа.²⁷¹ Концепт зрелости је у свакодневној употреби најчешће везан за физички развој.²⁷² Најчешће се сматра да се са навршених осамнаест година живота постаје одрастао човек, односно зрела личност, као што је то случај код нас. Са навршених осамнаест година живота, у појединим случајевима и пре, тако се стичу права и обавезе, без провере да ли се заиста ради о зрелој особи у сваком смислу. Само зато што је појединац навршио одређене године живота, по аутоматизму стиче права и обавезе.²⁷³ По правилу, физичку зрелост треба да прате и остали облици зрелости сразмерно узрасту, што не значи да ту не постоје изузеци.²⁷⁴

Интелектуална зрелост: са физичким развојем развија се и интелектуална зрелост која се огледа, пре свега, у реалистичком суђењу, објективности, отворености ка новом искуству, пријемчивости ка новим идејама, стабилан вредносни систем, здрава животна филозофија, и др.²⁷⁵ Како се човек физички развија, требало би исто тако да се развија и интелектуално у истој сразмери. Најчешћи критеријуми за одређивање зреле личности су: зрелост интереса; зрелост ставова; одсуство сујеверних уверења и реалност самопроцене.²⁷⁶

Емоционална зрелост: наведене прве две категорије зрелости треба да прати и емоционална зрелост. С обзиром на емоционалну зрелост можемо разликовати емоционално зреле и емоционално незреле особе. Када појединац постаје емоционално зрела особа, зависи од многобројних унутрашњих и спољашњих фактора. Међутим, нас у овом делу интересују емоционално незреле особе и њихово понашање.²⁷⁷ Супротно од емоционално зреле особе, особу која то није, одликују изражена страховања, недовољно формирана свест, зависност, одсуство дубљих емоционалних веза са другим људима, слабо сексуално и радно

---

²⁷¹ Више о томе: Hrnjica (1982), *op. cit.*, str. 86.

²⁷² Код појединих племена се вршила провера зрелости личности путем тестова, у смислу церемоније стицања одраслог човека. Више о томе: *Ibid.*

²⁷³ Видећемо у кривичноправном делу да се исто тако, по аутоматизму, стиче и кривична одговорност.

²⁷⁴ О зрелој личности вид. Joško Sindik, „Problemski” pristup u razumijevanju ličnosti, *Metodički ogledi*, 13 (2006) 2. str. 69-70.

²⁷⁵ О томе више вид. Hrnjica (1982), *op. cit.*, str. 86.

²⁷⁶ О томе више вид. *Ibid.*

²⁷⁷ О особинама зреле личности вид. Ksenija Krstić, Povezanost pojma o sebi i predstave adolescenata kako ih vide „značajni drugi”, *Psihologija*, 2008. Vol. 41 (4), str. 543-544.

прилагођавање и слични проблеми. Све емоционално незреле особе сврставају се у три дијагностичке групе неурозе, психозе и психопатије.²⁷⁸

Социјална зрелост: живот човека као индивидуе изопштеног из друштва, незамислив је у данашњим условима. Човек је у свакодневној интеракцији са осталим члановима друштва, било да су то чланови породице, чланови радног колектива, познаници и други. Социјална зрелост управо говори о односу појединца са осталим члановима заједнице. Социјална зрелост се дефинише као успешно решавање односа између индивидуе и групе, успешно савладавање личних и друштвених циљева и тежња ка општем добру у границама могућности појединца.²⁷⁹ Укратко, реч је о прилагођавању појединца социјалној средини.

Психосексуална зрелост: психосексуална зрела особа је добро прилагођена на припаднике супротног пола и има позитиван став према њима, док психосексуална незрела особа показује презир према супротном полу, друштвеним активностима у којима учествују припадници оба пола и у целини се неадекватно понаша у сфери сексуалних односа.²⁸⁰

Морална зрелост: на крају, морално зрела особа је она особа која се понаша на начин који се од ње очекује. Морални кодекс зреле особе је стабилан, понаша се у складу са моралним нормама, не због страха од казне, већ зато што је уверена да је то добро, како за њу, тако и за друге.²⁸¹ Видимо да је морално зрела особа она која не крши моралне норме, већ се влада онако како друштво од ње, као појединца, очекује.

Гордон Олпорт наводи три карактеристике које представљају знак зрелости индивидуе: 1. развијеност разноликих интереса; 2. објективна процена сопственог живота и понашања; 3. јединствена животна филозофија. С друге стране, Курт Левин истиче пет карактеристика: 1. развијеност разноликих активности, емоција и потреба; 2. све комплексније понашање и промене у организацији понашања; 3. све већа слобода кретања и проширивања обима активности; 4. већи смисао за реалност; 5. већа интелигенција.²⁸²

---

²⁷⁸ О томе више вид. Hrnjica (1982), *op. cit.*, str. 86.

²⁷⁹ О томе више вид. *Ibid.*, str. 90.

²⁸⁰ О томе више вид. *Ibid.*, str. 92-93.

²⁸¹ О томе више вид. *Ibid.*

²⁸² Види код: Pešić-Golubović (1966), *op. cit.*, str. 297-298.

4.5. ТИПОВИ ЛИЧНОСТИ

На основу свега до сада реченог, намеће се питање, да ли се може направити одређена научна типологија личности. Намерно говоримо о научној типологији личности, јер смо свесни да су се одувек правиле разне типологије личности, где су се користили различити критеријуми, међу којима је било и много *лаичких* подела. Тако се може говорити о подели с обзиром на образовање, школску спрему, место живљења (село - град), друштвени статус, националну припадност и др.

Када говоримо о типологији личности то значи да сваког појединца можемо сврстати у поједину категорију личности. С тим у вези, поставља се питање који би био основни, а касније и помоћни критеријум, за прављење одређене типологије. Тако је могуће да се као критеријуми узимају физичке особине личности, психичке особине личности или, пак, социјална страна личности. У литератури се спомињу неколико типологија, за које су узели различите критеријуме типологије, о чему је исцрпно писао Јунг у свом делу *Психолошки типови*, где и сам аутор даје своју типологију личности. Ми ћемо се опет задржати на типологијама које се најчешће спомињу у литератури, и које имају своје научно утемељење. Како се у литератури наводи прву типологију личност направио је Хипократ, где је за главни критеријум узео темперамент личности. О томе је било речи у претходном делу рада.²⁸³

Карл Густав Јунг је, на основу психолошког аспекта, направио своју типологију личности. Тако Јунг разликује два основна типа личности. Први, екстравертовани и други тип личности којег назива интровертовани. Затим, у оквиру наведених типова разликује неколико *категорија*, као што су екстравертовани мислени тип, екстравертовани чувствени тип, екстравертовани рационални тип, екстравертовани осећајни тип, интровертовани мислени тип, интровертовани чувствени тип, и друге.²⁸⁴ Беспотребно је објашњавати све *категорије* личности, већ сматрамо да је довољно да укратко објаснимо само два

---

²⁸³ Постојала су схватања да постоји и криминална личност. Вид. Giacomo Canepa, *Kriminalna ličnost i tipologija ličnosti*, *Jugoslovenska revija za kriminologiju i krivično pravo*, Beograd, 3/1973. str. 419-426; Georges Kellens, *Kriminalna ličnost i tipologija ličnosti (Interakcionističke tendencije)*, *Jugoslovenska revija za kriminologiju i krivično pravo*, Beograd, 3/1973. str. 427- 434.; Francisco Canestri, *Kriminalna ličnost i tipologija ličnosti*, *Jugoslovenska revija za kriminologiju i krivično pravo*, Beograd, 1973. str. 448-454.

²⁸⁴ Опширније о овоме вид. Карл Густав Јунг, *Психолошки типови*, пета књига, Београд, 1963. стр. 263-323. (превод: др Милош Ђурић).

основна типа личности. Интровертну личност карактерише склоност ка размишљању, повученост, уздржљивост у испољавању емоција, ређе и слабије контакте са људима, што би била особа окренута себи и свом унутрашњем животу. С друге стране, екстравертна личност је окренута спољном свету, карактерише је отворено понашање, интересовање за физичку и социјалну средину.²⁸⁵ Као што сами називи карактеристика првог типа личности јесте затвореност, а другог отвореност према спољном свету.

Друга типологија, која се најчешће спомиње у литератури јесте *Кречмерова типологија*. Ова типологија је била посебно прихваћена у психијатрији, јер, видећемо у даљем излагању, главни критеријум за типологију су нека од душевних обољења. Заправо, он разликује два основна типа личности, први се тиче особа која су оболеле од неке душевне болести, док су други тип нормалне особе. Сматрао је да свака болест на одређени начин утиче на физички изглед човека. Тако болесници који болују од схизофреније су редовно мршави и високи, и припадају *лептозомном* или *астеничном* типу личности, или су добро грађени и припадају тзв. *атлетском типу* личности. Други тип личности јесте *пикнични* телесни тип, где сврстава особе које болују од циркуларног душевног обољења. То су особе које су дебље и нижег су раста.²⁸⁶

С друге стране гледано, код нормалних особа се, такође, разликује два типа, и то *схизотомни* и *циклотимни*, који се међусобно разликују и у психичком и у физичком смислу. Тако је према Кречмеру схизотомни тип личности, између осталог, повучен, озбиљан, хладан према другим људима, а по физичком изгледу одговара телесној конституцији лептозомном или атлетском типу. Циклотимну личност карактерише отвореност, друштвеност, ведрина, срдачан однос према другима. Кречмер је тврдио да се на основу телесног изгледа може оценити и особине личности и личност у целини.²⁸⁷ Може се закључити да по овој теорији постоје два типа личности у која спадају сва лица која болују од неке душевне болести, и још два типа у које спадају сва нормалне особе.

---

²⁸⁵ О томе више код: *Ibid.*, стр. 263-323; Рот (1987), *op. cit.*, стр. 238.

²⁸⁶ Вид. Рот (1987), *op. cit.*, стр. 238.

²⁸⁷ *Ibid.*

5. СОЦИО-ПАТОЛШКЕ ПОЈАВЕ И КРИМИНАЛИТЕТ - КРИМИНОГЕНИ ФАКТОРИ КОЈИ СУ УВЕК НЕГАТИВНО ВРЕДНОВАНИ

У последњих десетак година повећава се број кривичних дела, где се као узрок или услов јављају социо-патолошке појаве.²⁸⁸ Наука која се бави социо-патолошким појавама јесте социјална патологија, која највећи акценат ставља на етиологију тих појава. Под појмом *социјална патологија* подразумева се наука која се бави проучавањем друштвених девијација, што значи свако одступање у понашању појединца или групе, а у односу на важеће друштвене норме.²⁸⁹

Ми смо социо-патолошке појаве посебно издвојили, јер је реч о појавама које су увек негативно вредноване. Криминогени фактори које смо до сада наводили, по правилу, нису негативно вредноване категорије, јер то што је неко незапослен, сиромашан или богат, није за друштвену осуду. За наш предмет интересовања, социо-патолошке појаве су нам значајне приликом индивидуализације казне затвора, јер су то околности које суд треба да вреднује у кривичном поступку.

Међутим, није сасвим јасно шта све спада у ове појаве, односно који су критеријуми који карактеришу неку појаву као социо-патолошку.²⁹⁰ За објашњење етиологије криминалитета, као социо-патолошке појаве највећи значај имају *алкоголизам и наркоманија*.²⁹¹ Мада се не смеју занемарити и остале патолошке појаве као што је проституција, просјачење, скитничење, болести зависности др. У Републици Србији се из године у годину повећава број алкохоличара,²⁹² али и број

---

²⁸⁸ У литератури се користи паралелно два појма: социо-патолошке појаве и социјално патолошке појаве.

²⁸⁹ Николић (2000), *op. cit.*, стр. 401.

²⁹⁰ Посебно у данашњим условима, где је праг друштвене толеранције али и реакције на неке појаве, које су некада било етикетирание као социјалнопатолошке, данас, нажалост, прилично прихватљиве – посебно када је реч о конзумирању алкохола.

²⁹¹ И рат и злоупотреба алкохола, као и других психоактивних супстанци представља најтеже и најмасовније облике деструктивног и аутодеструктивног понашања људске врсте кроз историју цивилизације. Gordana Mandić-Gajić, *Upotreba alkohola i drugih psihoaktivnih supstanci u ratu, Ratna psihotrauma srpskih veterana*, Београд, 2008. стр. 269.

²⁹² С тим да су данас подаци о употреби алкохола и дроге међу младима заиста поражавајући. Вид. *Европско истраживање о употреби алкохола и других дрога међу младима у Србији 2008*. (Извештај за Републику Србију). Министарство здравља Републике Србије и Институт за јавно здравље Србије „Др Милан Јовановић Батут”. Београд. 2009.

наркомана, што у крајњој линији утиче и на повећан број зависника који се појављују као учиниоци кривичних дела. Нас у овом делу више интересују алкохоличари и наркомани као учиниоци кривичних дела, док је посебно питање који су узроци, услови, као и поводи који утичу на саму појаву алкохолизма и наркоманије. Ту је реч о појавама која законским прописима, углавном, нису прописана као казнена дела. У нашој држави конзумирање алкохола и наркотика не представља кривично дело, док је одавање проституцији, као и просјачење под одређеним условима прекршај, који је прописан Законом о јавном реду и миру. Свакако да овде треба додати и још неке социо-патолошке појаве, коју су са развојем савремених средстава комуникације у нашој држави у порасту. Ту се, пре свега, мисли на зависност од Интернета, разних друштвених мрежа,²⁹³ игрица, клађења у свим видовима. Ове појаве, можда на први поглед делују као безопасне, али оне стварају велику зависност, те се јављају и као криминогени фактор.

Морамо напоменути и да се праг друштвене толеранције за неке појаве давно померио. Узмимо само пример *коцкања* која је некада била патолошка појава, а под одређеним условима и кривично дело, а која је данас је *скоро потпуно* прихватљива појава. Сада се законом омогућава *оснивање* кладионица, тако да се скоро у свакој згради налази по једна кладионица, док се њихово рекламирање путем средстава масовних медија *не забрањује*. Тако схватано, нешто што је у једном периоду било социо-патолошка појава, данас постаје *прихватљива* и добија, под одређеним условима, заштиту државе. Морамо да напоменемо, њихова *легализација* има негативне последице како по омладину, тако и по одрасле.

Конзумирање *алкохола*, које данас постоји у сваком друштву, постала је појава која је *прилично друштвено прихватљива*, са тенденцијом да се старосна граница када се почиње са конзумирањем алкохола све више помера као доњем узрасту. Вероватно је један разлог и тај што је алкохол младима *доступан и није скуп*,²⁹⁴ а у *одређеној мери* је и нажалост, за поједине *друштвене групе*, прихватљив.

---

²⁹³ Тако, на пример, о насиљу на Фејсбуку вид. Александар Миладиновић, *Фејсбук и криминалитет*, Бања Лука, 2013. стр. 162-183.

²⁹⁴ О конзумирању алкохола међу младима вид. Европско истраживање о употреби алкохола и других дрога међу младима у Србији 2008. (Извештај за Републику Србију). Министарство здравља Републике Србије и Институт за јавно здравље „Др Милан Јовановић Батут. Београд, 2009. Вид. Damir Ljubotina, Jadranko Galić, *Obiteljski odnosi i konzumacija droga na populaciji adolescenata Grada Zagreba, Ljetopis sociologije rada*, Vol. 9. No. 2. 2002. str. 207-232.

Интересантно је да држава повећава порез и акцизе на алкохол, те на тај начин убира приходе, а с друге стране, забрањује одређена понашања која се чине у стању алкохолисаности. Пијење алкохолних пића је један од најраширенијих обичаја у свету - може се рећи да постоји веома мали број друштава којим је тај обичај непознат, или која не користе алкохолна пића због религиозних или других табуа.²⁹⁵

С тим у вези, поставља се и посебно питање шта је алкохолизам, односно за које лице се може рећи да је алкохоличар. Постоји на десетине дефиниција алкохолизма. Најстарију дефиницију алкохолизма дали су експерти Светске здравствене организације давне 1951. године, која гласи: алкохоличари су оне особе које ексцесивно пију, постајући постепено зависне од алкохола, при чему испољавају било отворене друштвене поремећаје, било манифестације које оштећују њихово телесно и душевно здравље, њихове односе са другим особама и њихово добро социјално и економско понашање, било да само испољава предзнаке које наговештавају поремећај таквог карактера.²⁹⁶ Међутим, то наизглед *уживање* касније прераста у зависност, а у крајњој линији и у криминалитет.

Посебно је битно колико се мења личност алкохоличара и како алкохол утиче на личност да учини кривично дело. Са криминолошког аспекта не смемо заборавити на породицу алкохоличара и како један алкохоличар негативно утиче на своје чланове породице, посебно на чланове са којима живи у истом породичном домаћинству. Какав ће бити живот детета који сваког дана гледа свог оца алкохоличара, још ако се ради о сиромашним слојевима, који „све што заради потроши за алкохол“?²⁹⁷ Алкохол је чест услов, окидач, и неких најтежих

---

²⁹⁵ Aleksandar Despotović, Milan Ignjatović, Vesna Fridman, *Alkoholizam – etiologija, klinika, lečenje i prevencija*, Niš, 1978. str. 222-223.

²⁹⁶ Branko Gačić, *Alkoholizam – bolest pojedinca, porodice i društva*, Beograd, 1988. str. 16. Исти аутор наводи и многе друге дефиниције које се мање или више разликују од претходне. Тако се наводи дефиниција Г. Едвардса (*Edwards*) и сарадника 1977. године, и она представља покушај да се синдром зависности од алкохола одвоји од тешкоћа, тј. проблема везаних за алкохол. Према схватањима ових аутора, синдром зависности од алкохола спада у компетенцију одређених медицинских, односно психијатријских институција, а тешкоће везане за алкохол (здравствене, породичне професионалне, социјалне и друге) треба да буду у другим одговарајућим институцијама. Према Е. М. Dželinek (*Jellinek*) алкохолизам је свака употреба алкохолних пића која проузрокују штету индивидуи или друштву или обома.

²⁹⁷ Деца у алкохоличарским породицама су стално изложена супротним, негативним утицајем родитеља који у њихов психички живот уносе сталну конфузију, али и у социјалне релације, будући да алкохоличарске породице показују тенденцију ка социјалној изолацији и фалсификовању правог стања у односу на спољну средину. Vladimir Krivokapić, *Asocijalno i*

кривичних дела.²⁹⁸ Тако је алкохол неретко услов убистава, насиља, телесних повреда у породици.²⁹⁹ Зато се и говори да је алкохолизам болест појединца, породице, али и друштва.

Социо-патолошка појава, која је као и алкохолизам, у порасту, јесте и *наркоманија*. Када је реч о алкохоличарима, све чешће се наркомани јављају као учиниоци кривичних дела. Иако је данас конзумирање наркотика постала веома раширена патолошка појава, људи су готови у свим историјским познатим цивилизацијама користили различите природне супстанце које су утицале на промену њихове свести, расположења, мишљења и понашања.³⁰⁰ Наркоманија се почев од 1967. године почела јављати међу једним малим делом омладине у већим градовима. Како се развијала ситуација са наркоманијом, можда најбоље илуструје једна статистика из Београда. До 1966. године практично није било наркоманије, изузев, појединачних случајева старијих наркомана класичног типа. Наредне, 1967. године констатовано је да су органи СУП-а евидентирали 269 младих наркомана (...).³⁰¹ Само конзумирање наркотика није кривично дело,³⁰² док су остале радње које су везане за наркотику у нашој држави прописане као кривично дело. За

---

antisocijalno ponašanje dece iz alkoholičarskih porodica, *Jugoslovenska revija za kriminologiju i krivično pravo*, br. 1/1978. str. 124.

²⁹⁸ О алкохолу као узроку криминалитета вид. Miloš Marković, *Alkoholizam kao kriminogeni faktor vršenja krvnih delikata, 1. Naučni skup sa međunarodnim učešćem Sinergija*, Vijeljina, 2009. str. 223-226. О утицају алкохола на душевно стање човека (ранија схватања) вид. Милан Костић, *Алкохол, криминалитет и право*, Београд, 1914. стр. 68-84.

²⁹⁹ Код убистава интимних партнера, под којима се подразумева брачни партнери; ванбрачни партнери; љубавнички однос: младић/дјевојка: испитивање је обухватило 148 и то 69 мушких и 79 женских. А резултати истраживања изгледају овако: нешто више од половине починитеља су жене; најзаступљенија је добна група починитеља од 41 до 50 година (29,1%); највећи број починитеља није раније осуђиван (74,3%); најчешће је ријеч о тзв. обичном убојству; дјело најчешће није извршено у прекорачењу нужне одбране (96,6%); дјело је најчешће довршено (74,3%); дјело је најчешће почињено самостално (93,9%); у укупном узорку преваладава хладно оружје као средство извршења (48%); нешто више од половине починитеља у вријеме извршења дјела било је у пијаном стању приликом извршења (52,4%); испитаници су углавном критични према дјелу (43,5%); жртва није посебно злостављана (76,6); жртва није грубо вријеђана или понижавана (78,2%); у 53,7% случајева починитељ је изазван од жртве након почињеног дјела починитељ најчешће није покушао суицид (91,7%); нешто више од половине жртви су мушкарци (51,4%); жртва је најчешће у доби 51-60 година (29,5%); нешто више од половине жртава било је у тријезном стању приликом извршења (50,7%); починитељ признаје дјело (57,5%); психијатарско вјештачење показује углавном смањену умјереност, али небитно (45,2%); сигурносне мјере уз казну лишења слободе најчешће нису изречене (45,6%). Darko Dundović, *Ubojstva intimnih partnera i alkohol*, *Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu (Zagreb)*, vol. 15, br. 1/2008, str. 199-200.

³⁰⁰ Мирослав Јевтовић, Срђан Милашиновић, *Социјалнопатолошке појаве*, Београд, 2010. стр. 109.

³⁰¹ Damjan Savić, *Bolesti zavisnosti*, Београд, 1991. стр. 143.

³⁰² У неким државама дозвољена је слободна продаја тзв. лаких дрога.

разлику од алкохола, наркотици су скупљи и мање доступни. Међутим, често је цена наркотика за оне које нису зависници јефтинија, да би се касније, та почетна цена, све више повећавала сразмерно расту јачине њихове зависности. Уколико нема новца да задовољи своју завист, наркоман ће чинити и кривична дела. С тим у вези, код Фукоа се наводи: „требало би учинити оно што називамо *почетна цена*, тј. да цена за нове потрошаче, буде највећа могућа, тако да сама цена буде средство које ће одвраћати ситне, случајне потрошаче од почетка конзумације због ограничености њихових економских средстава. А онима чија је потрошња нееластична, тј. онима који ће платити било коју цену, њима треба дати најбољу могућу цену, тј. најнижу могућу, да не би били приморани, што би иначе свакако учинили, да се снабдеју новцем за куповину дроге на сваки начин, другачије речено, да би њихова конзумација дроге била што мање криминогена.³⁰³

*Проституција*³⁰⁴ као друштвена појава одувек постоји, само је питање како је друштво гледало на њу. Проституција се не зове узалуд *најстаријим занатом на свету*. Пратилац је људског друштва од кад је света и века. Нико ју није сузбио нити ју је укинуо.³⁰⁵ Готово да је сасвим довољно рећи да је то „продаја тела и љубавне вештине ради прибављања материјалних користи”.³⁰⁶ Данас у условима свеопштег развитка проституција у појединим државама има различити третман, од тога да је у неким државама легализована, док је у другим државама казнино дело.³⁰⁷ У данашњим условима јако је тешко одредити и ко је све проститутка, као што је тешко одредити и врсте проститутки.³⁰⁸ Однос проституције и

---

³⁰³ Мишел Фуко, *Рађање биополитике - Предавања на Колеж де Франсу 1978 -1979*. Нови Сад, 2005А. стр. 352.

³⁰⁴ Проституција (lat. *prostitutio*) 1. Сексуално подавање тела за новац, блудничење као занимање. 2. *фиг.* Обещашћење, скрнављење, срамоћење, беспринципијелно понашање. Клајн, Шипка (2008), *op. cit.*, стр. 1009.

³⁰⁵ Бранислав Ристивојевић, Морални крсташки поход државе на спаваћу собу: новине у ЗоЈРМ, *LVI Саветовање Српског удружења за кривичноправну теорију и праксу*, Златибор. 2016. стр. 130.

³⁰⁶ Вид. Dragan Radulović, *Prostitucija u Jugoslaviji*, Beograd, 1986. str. 8.

³⁰⁷ Просечна проститутка се разликује из земље у земљу и од града до града унутар земље. Edvard Glouver, Herman Manhajm, Emanuel Miler, *Žene u zatvoru*, Beograd, 1964. str. 41.

³⁰⁸ С обзиром да је праг друштвене реакције на ову појаву одавно померен. Назори друштва и фамилије сматрали су изгубљене невиности девојке изван брака као највећу срамоту. Овакву девојку су избацивали из куће и она се одавала проституцији. Сада ствар стоји другачије: већина девојака у великим варошима живи слободном полном везом и то нико не сматра за проституцију. Такође и прељуба у брачном животу, коју видимо на сваком кораку, не сматра се проституцијом. Проституција је само продаја тела за новац. Са овог гледишта и удаја за новац или каријеру стварно би припадала проституцији. Н. Краински, *Посрнули људи*, Београд, 1951. стр. 18-19.

криминалитета је у тесној вези, мада има и оних који се баве само проституцијом и не чине никаква друга кажњива дела. Кажемо да је проституција у тесној вези са криминалитетом из разлога што су око жена које се баве овим занатом увек присутни и неки други појединци, који остварују неку корист од проституције, то су подводачи, власници локала, кафана, хотела и др., који често и сами проститутку укључују у вршење криминалних радњи. Одређени број проститутки се одаје и алкохолу и наркотицима, а један од узрока таквог одавања је, свакако, начин да се лакше бави својим занатом. Тако да, свеукупно, имамо једно патолошко стање, где се ствара погодно тло за вршење кривичних дела. У старијој криминолошкој литератури постоји више радова о проституткама.³⁰⁹

Када је реч о нашем правном систему, проституција се дефинише на следећи начин: проституција - пружање сексуалних услуга уз накнаду у новцу или у другој вредности. На овакав начин проституција је дефинисана Законом о јавном реду и миру (чл. 3).³¹⁰ Такође, овим Законом се прописује да је проституција прекршај (чл. 16): „ко се одаје проституцији, користи услуге проституције или уступа просторије ради проституције - казниће се новчаном казном од 50.000 до 150.000 динара или казном затвора од 30 до 60 дана. Ко малолетном лицу уступа просторије ради проституције - казниће се затвором од 30 од 60 дана.”³¹¹

Од када постоји свет, у сваком друштву има и просјака приближно у истом процентном броју.³¹² Бескућништво, скитничење, просјачење нису појаве везане само за савремено доба. Напротив, оне имају своју дугу историју, па је сагледавање историјског контекста неопходно како би се уочиле извесне заједничке карактеристике њиховог испољавања кроз различите временске периоде, а предисторија, антрополошки и социолошки приступи, у објашњењу њиховог јављања, налазе своја тумачења у далекој прошлости, још од периода старог и средњег века.³¹³ Када се говори о просјаку мисли се на неког ко тражи милостињу,

---

³⁰⁹ Вид. Cesare Lombroso, William Ferrero, *The female offender*, New York, 1895. pp. 88-103. Доступно на: <https://archive.org/stream/femaleoffender00lomb#page/n29/mode/2up> (30.11.2016.).

³¹⁰ Закон о јавном реду и миру, *Сл. гласник РС*, бр. 6/2016.

³¹¹ Новину у овом Закону представља и казнена одговорност корисника услуге.

³¹² Краински (1951), *op. cit.*, стр. 6.

³¹³ Миомира Костић, Александар Михајловић, Бескућништво – начин живота или облик виктимизације, *Социјална мисао*, бр. 4/2012. стр. 55.

који носи поцепану одећу која је прљава, неко ко изгледа да је болестан, као и то да је реч о особи млађег или старијег, а ретко када средњег узраста.

Према основном закону природе, мора сваки човек да заради хлеб трудом и да се бори за свој опстанак. Ако поједини члан друштва није за то способан, о њему се брину други људи и то обично његова фамилија.³¹⁴ Међутим, неретко и чланови фамилије не желе или нису у могућности да се брину о свом члану породице, те онда остаје да се о њему брину социјалне службе. Веома често изостане и интервенција социјалних служби или просјак не жели никакву помоћ од државе и онда је једноставно препуштен улици. Тако гледано, неко се роди и живи као просјак, а неко у једном периоду свог живота из различитих разлога то постане. Просјаци су често неспособни за рад, али постоји и врста психопата паразита, лењих људи, који уопште нису способни за борбу за опстанак.³¹⁵ Другим речима, лакше им је да просе, да траже милостињу, него да било шта раде и тако зараде средства за своју егзистенцију. Веома често, касније и своју децу уче да просе, али исто тако неретко врше лакша кривична дела или прекршаје.

Дете које одраста у таквом окружењу, по логици ствари усваја правила понашања својих родитеља, али и свих осталих са којима су у контакту, а то су најчешће људи истог или сличног друштвеног статуса. Тако да се то дете *од малих ногу обучава* за социо-патолошко понашање, а касније и за криминално, и то се све учи од својих родитеља. На тај начин стиче навику таквог живота, коју је касније тешко изменити. Дакле, сам живот у таквом *нездравом* социјалном окружењу осим свих негативних реперкусија утиче негативно и на сам развој личности. Без завршене основне школе, без радних навика, без прихваћених правила понашања, као асоцијална особа, шта касније преостаје том детету кад одрасте? Алкохол је често пратилац просјака, а неретко и наркотици. Због асоцијалног начина живота који човека прати од рођења, поставља се питање шта можемо као друштво да очекујемо од таквих особа. Велики број лица и не пријављује рођење своје деце, намерно својој деци чини видљиве физичке деформитете, како би се касније

---

³¹⁴ Краински (1951), *op. cit.*, стр. 6. Човек мора да једе, да пије, да спава, да се штити од непријатеља итд. Да би све то чинио он мора да ради и производи. Кад се човек роди, за њега је већ спремна позорница. Он мора да једе и да пије, те стога мора и да ради, а то значи да мора да ради у оним условима и на онај начин који је за њега одредила врста друштва у којој је рођен. From (1987), *op. cit.*, str. 36.

³¹⁵ Краински (1951), *op. cit.*, стр. 6.

пролазници над њима сажалили и давали милостињу. То су лица која од других лица, или уопште од друштва, очекују све, али не дају ништа.

На маргини друштва, у условима *нехуманим за нормалног човека* и таква лица неретко врше кривична дела, те је у кривичном поступку потребно истражити колико су услови живота допринели таквом понашању,³¹⁶ а посебно је питање како их треба вредновати приликом индивидуализације казне затвора.³¹⁷

У Републици Србији просјачење је прекршај, и Законом о јавном реду и миру прописује се (чл. 12): ко просјачењем угрожава спокојство грађана или нарушава јавни ред и мир - казниће се новчаном казном од 5.000 до 10.000 динара или казном затвора до 30 дана. Ко прекршај из става 1. овог члана, изврши у групи од три и више лица - казниће се новчаном казном од 10.000 до 30.000 динара или казном затвора до 30 дана.³¹⁸

Иако се на први поглед чини да су наведене социо-патолошке појаве најпогубније по *појединца и друштво*, данас се све више говори и о другим појавама које, такође, спадају у социо-патолошке. Зависност од игрица, кладионица,

---

³¹⁶ Посматрано са криминолошког аспекта може се поставити питање, шта очекивати и да ли се такво лице уопште може прилагодити друштвеним нормама. Уколико крене *кривим путем* са ситним криминалитетом, тешко је да се касније врати на *прави колосек*. Вреди поменути изјаву једне осуђенице на смрт, коју је давно Фуко у свом делу цитирао - „Очеви и мајке, овде присутни, чујте и почујте. Добро чувајте и васпитавајте своју децу; ја сам као дете била лажљива и лења; први пута сам украла ножић од шест пара...Касније сам поткрадала путујуће трговце и продавце стоке; на крају сам постала предводителј лоповске дружине (...). Фуко (1997), *op. cit.*, стр. 76.

³¹⁷ За лице које је у скитничењу, просјачењу или блудничењу учинило у поврату ма које кривично дело за које се гони по службеној дужности, суд ће пресудом изрећи да се после издржавања изречене му казне има упутити у завод за рад као опасно за јавну безбедност, ако нађе да је склон вршењу кривичних дела а способан је за рад. Лаза Урошевић, *Судски Требник II. Део – За потребе судског особља*, Београд, 1929. стр. 105.

³¹⁸ Претходним Законом о јавном реду и миру прописивало се: ко просјачењем или скитничањем, или непристојним, дрским и безобзирним понашањем угрожава спокојство грађана или ремети јавни ред и мир - казниће се новчаном казном до 20.000 динара или казном затвора до 30 дана. Ко организује просјачење или ко се затекне да просјачи у групи - казниће се новчаном казном до 30.000 динара или казном затвора до 60 дана. Чл. 12 Закона о јавном реду и миру, *Сл. гласник РС*, бр. 51/92, 53/93, 67/93, 48/94, 101/2005 - др. закон и 85/2005 - др. Закон.

коцке,³¹⁹ Интернета,³²⁰ данас је постало све масовнија појава, посебно међу младима.

---

³¹⁹ Ко позива другог на *коцку или се коцка*, уступа просторије ради коцкања или организује коцкање - казниће се новчаном казном од 50.000 до 150.000 динара или радом у јавном интересу од 120 до 360 часова. Ко се коцка са малолетним лицем или на други начин омогућава коцкање малолетном лицу - казниће се казном затвора од 30 до 60 дана. За прекршај из става 1. овог члана, казниће се правно лице новчаном казном од 500.000 до 2.000.000 динара, предузетник новчаном казном од 150.000 до 500.000 динара, а одговорно лице у правном лицу новчаном казном од 50.000 до 150.000 динара. Чл. 13 Закона о јавном реду и миру.

³²⁰ Занимљиво је погледати једно истраживање које се тиче зависности од Интернета и сајбер коцкања, вид. Ivica Stanić, Ovisnost o internetu, cyber kockanju – kako ih sprječavati, *Napredak*, Vol. 151 No. 2, 2010, str. 214-235.

ДЕО ДРУГИ

КРИВИЧНОПРАВНИ АСПЕКТ ИНДИВИДУАЛИЗАЦИЈЕ КАЗНЕ ЗАТВОРА

1. НЕКА РАЗМАТРАЊА О КРИВИЧНОМ ДЕЛУ, УЧИНИОЦУ И ИНДИВИДУАЛИЗАЦИЈИ САНКЦИЈА УОПШТЕ

Кривично право је термин за означавање једне гране позитивног законодавства одређене државе као и за означавање једне гране правних наука, тј. науке кривичног права.³²¹ Вршење одређених радњи које није прихватала заједница постоји од када постоји и друштво, да би се касније таква понашања подводила под кривична дела. Кривичним законцима се штити друштво од понашања која нису прихваћена. Основни циљ постојања кривичног права, као гране позитивног права, јесте обављање заштитне функције. Та заштита се остварује прописивањем одређених понашања као кривичних дела и додељивањем санкције за та дела, као и услова за њихову примену према учиниоцима кривичних дела.³²² Што је друштвена вредност заштићеног добра већа, то је и санкција строжа – и обрнуто, што је друштвена вредност мања, то је и санкција блажа. На почетку овог дела излагања желимо да укажемо на поједина питања која се тичу кривичног дела, а пре свега да видимо шта је то заправо кривично дело. Затим, да видимо коме се и за шта суди у кривичном поступку. На крају, циљ нам је да укажемо и на индивидуализацију санкција уопште, како бисмо јасно предочили постојање разлике у односу на индивидуализацију казне затвора.

1.1. НЕКА РАЗМАТРАЊА О КРИВИЧНОМ ДЕЛУ И УЧИНИОЦУ

Као што смо напоменули, и у криминолошком делу објаснили, постоји огроман број криминолошких школа и теорија којима се објашњавају узроци криминалног понашања. Међутим, велики број школа и теорија не објашњава

---

³²¹ Љубиша Лазаревић, Никола Срзентић, Александар Стајић, *Кривично право Југославије - Општи део*, Београд, 2000. стр. 3.

³²² Stojanović (2009), *op. cit.*, str. 3.

конкретно шта је то заправо кривично дело, већ само указују на узроке „криминалног понашања”, што је донекле и оправдано, јер су њихови представници претежно били ванправне струке. Посматрано историјски, пре свега, док нису постојали писани закони, није се знало ни шта је кривично дело. Како наводи Фуко: „делинквенти нису прекршиоци – истина је да сваки закон има за корелатив постојање прекршиоца који крше закон – него делинквент као неприлагодљива група, као неукротива група, може да се појави само од тренутка када постоји полицијска дисциплина с обзиром на коју делинквент израђа”.³²³ Злочин није ништа друго до оно што друштво дефинише као такво.³²⁴

Временом почињу да се кривична дела предвиђају *прописима*, те појединац зна шта је забрањено, а шта није. Данас важи начело легалитета, кривично дело је само оно дело које је као такво прописано законом. Начело легалитета (законитости) значи да нико не може бити кажњен за дјело које прије него је учињено законом није било прописано као кривично дјело и за које није била прописана казна. Уобичајено се изражава познатом латинском формулацијом *nullum crimen nulla poena sine lege* (нема кривичног дјела ни казне без закона), која се приписује њемачком теоретичару кривичног права Анселму Фојербаху (*Anselm Feuerbach*).³²⁵ Ми сада долазимо до ситуације да се појединац може казнити само за оно дело које је законом³²⁶ прописано као такво.

С тим у вези, одмах нам се намеће питање, од чега зависи да ли ће се нека *радња* прописати као кривично дело или неће. Свакако да треба поћи од друштвене опасности, као критеријума за прописивање кривичног дела. Само ако је неко понашање и друштвено опасно, треба га инкриминисати. Што је друштвена опасност конкретног понашања већа, кривично дело треба да буде *теже*,³²⁷ идући логиком закључујемо, што је мања опасност, кривично дело треба да буде *лакше*. На крају, ако не постоји друштвена опасност, уколико се нека радња предузме или

---

³²³ Фуко (2005), *op. cit.*, стр. 80.

³²⁴ Karbonije (1992), *op. cit.*, стр. 89.

³²⁵ Преузето из: Miodrag N. Simović, Vladimir M. Simović: Pojam i značenje načela legaliteta u krivičnom pravu, *Zbornik radova - Međunarodna naučna konferencija „Javni i privatni aspekti nužnih pravnih reformi u BiH: Koliko daleko možemo ići?”*, Tuzla, 13. i 14. decembar 2013. godine - Tuzla, 2014. стр. 25.

³²⁶ Кривична дела се само законом прописују, а не и актима ниже правне снаге.

³²⁷ Када говоримо о тежини кривичног дела, ми мислимо на тежину спрам казне која је прописана за то кривично дело.

уколико се нека радња не предузме, онда више није легитимно да се такве радње прописују као кривично дело. Међутим, ту се не завршава *казненоправна реакција државе*, већ се мање друштвено штетна понашања прописују као прекршаји или као привредни преступи, што значи да је реч о блажим казним делима, за које су прописане блаже санкције.³²⁸

Често се дешава, у појединим државама и у појединим *временима*, да се начело легитимитета не *уважава*, те се и понашања која заправо нису друштвено опасна прописују као кривична дела, из различитих идеолошких, политичких,³²⁹ културних, економских или неких других разлога.³³⁰ Прописивање кривичних дела зависи и од државног уређења, културе, религије, економских услова, политичких прилика итд. Морамо напоменути да се данас тежи међународној сарадњи с циљем сузбијања криминалитета, те се ради остваривања тог циља доноси и велики број *међународних докумената* којима се државе обавезују да пропишу одређена понашања као кривична дела, али ипак свака држава својим законима прописује кривична дела, што заправо значи да оно што је у некој држави дозвољено у другој може да представља кривично или неко друго казнено дело.

---

³²⁸ Међутим, иако је реч о *најблажим казним делима*, законодавац је у неким случајевима с обзиром на санкције које је прописао теже санкционисао учиниоца прекршаја у односу на учиниоца кривичног дела. Тако на пример: Кривичним закоником се прописује да се мера безбедности забрана присуствовања одређеним спортским приредбама (чл 89б.) може изрећи у временском периоду *од једне до пет година*. С друге стране, Законом о прекршајима прописује се заштитна мера забрана присуствовања одређеним спортским приредбама (чл. 63), која представља пандан мери безбедности, а која се може изрећи у временском периоду *од једне до осам година*.

³²⁹ Тако је на пример у Републици Србији, према садашњем законском решењу, могуће да се кријумчари држављанин Републике Србије у Републици Србији. Иако Устав Републике Србије гарантује слободу кретања, настањивања и напуштања Републике Србије, Кривичним закоником је супротно Уставу инкриминисао и такво понашање. Вид. чл. 350. Кривичног законика. О томе детаљно вид. Иван Милић, Кријумчарење држављана Републике Србије у држави свог држављанства, *Зборник радова са научног скупа са међународним учешћем, Право и друштвена стварност*, прва свеска, Косовска Митровица, 2014. стр. 467-497; Иван Милић, Страни држављанин као кријумчарено лице у Републици Србији, *Безбједност-Полиција-Грађани*, Бања Лука, година X, број 3-4/14. стр. 279-289.

³³⁰ Како наводи проф. Стојановић: Један од главних задатака приликом предвиђања неког понашања у закону као кривичног дела, тј. приликом његовог инкриминисања, као и обликовања кривичноправне заштите у целини јесте: што потпуније и тачније упознавање друштвене стварности како би се донео закључак о објекту који треба штитити и о друштвеној опасности неког понашања. Питање је и то да ли ће законодавац бити спреман да делује у интересу друштва предвиђајући као кривична дела само она понашања која се на основу емпиријске грађе и њеног вредновања указује опасним за све, односно за већину чланова друштва, или ће границе кривичноправне заштите одређивати претежно у складу са интересима владајуће класе, или ужих група које имају политичку власт. Stojanović (2009), *op. cit.*, str. 119-120.

Према нашем законском решењу кривично дело је само оно дело које је законом предвиђено као кривично дело које је противправно и скривљено.³³¹ Неке радње које су друштвено опасне, којима се вређају добра неће представљати кривично дело, ако законом нису прописане као кривично дело.³³² Да напоменемо још и следеће, у Републици Србији у последњих неколико година, законодавац често интервенише у погледу прописивања кривичних дела. Последњих година српско кривично право и право кривичног поступка пролази кроз веома динамичан период развоја. Нацрти, предлози измена, допуна или промена, или потпуно нови законски текстови су чести и тешко је одупрети се утиску да смењују једни друге великом брзином.³³³ Прописују се и поједина кривична дела која можда, по нашем мишљењу, нису криминалополитички оправдана. Законодавац често посеже, када уочи неку *негативну* друштвену појаву, да јој пружи кривичноправну заштиту,³³⁴ тако да сада, примера ради, имамо ситуацију да поједини држављани Републике Србије могу у иностраној држави да буду *хероји*, а у нашој држави *криминалци*. Тако се Законом о допунама Кривичног законика³³⁵ прописује једно ново кривично дело *одлазак на страна ратишта*. Укратко, кривично дело постоји уколико држављанин Србије учествује у оружаним сукобима у иностраној држави. Уколико наш држављанин учествује у оружаним сукобима, наравно, не као терориста, и добије сва признања од представника највише власти, буде херој, када се врати у своју државу биће учинилац кривичног дела. Сходно томе, у једној држави херој, у другој учинилац кривичног дела (криминалац).³³⁶ С друге стране, законодавац поједина кривична дела декриминише, иако је сасвим оправдано и нужно да она и

---

³³¹ Чл. 14 Кривичног законика. Из самог законског обележја видимо да кривично дело има своја четири елемента: 1. радњу; 2. предвиђеност у закону; 3. противправност; и 4. кривицу.

³³² Мада према чл. 3 Кривичног законика „заштита човека и других друштвених вредности представља основ и границу за одређивање кривичних дела, прописивање кривичних санкција и њихову примену, у мери у којој је то нужно за сузбијање тих дела”.

³³³ Бранислав Ристивојевић, Истина као главна жртва англоамериканизације домаћег кривичног права: Дарвинов расад у српској шуми, *LV Саветовање Српског удружења за кривичноправну теорију и праксу*, Златибор, 2015. стр. 3.

³³⁴ Тако је на пример, кад је уочено, да се велики број објеката нелегално гради законодавац је прописао да је таква радња кривично дело. Види део рада о нелегалној градњи.

³³⁵ Законом о допунама Кривичног законика, *Сл. гласник РС*, бр. 108/14.

³³⁶ О томе вид. Стефан Самарцић, Иван Милић, Кривичноправна реакција у области лажних азиланата и правих бораца у иностраној држави са освртом на права детета, зборник радова – *Правна држава и стручност процесних субјеката као инструмент супротстављања криминалитету*, Крагујевац, 2015. стр. 542-558.

даље постоје у нашем кривичном законодавству. Овде пре свега мислимо на кривично дело клевете.³³⁷

Пошто смо констатовали шта је кривично дело и ко је учинилац кривичног дела, даље следи логично питање коме се и за шта суди у кривичном поступку. У кривичном поступку, на једној страни, имамо учиниоца кривичног дела, а на другој кривично дело које је учињено од стране тог лица. Могло би се поставити питање да ли се у кривичном поступку суди: 1. За учињено кривично дело; 2. Учиниоцу због *начина живота*, или 3. Учиниоцу дела због учињеног кривичног дела.

Узмимо на пример кривично дело убиства (чл. 113 КЗ), ако посматрамо ово кривично дело према последици, нећемо тешко доћи до закључка да је смрт другог лица последица овог дела. Другим речима, свако убиство гледано кроз последицу је истоветно. Ако би се судило *за учињено кривично дело* то би значило да би се сваком учиниоцу кривичног дела убиства изрицала иста затворска казна. Таквог је схватања била класична школа, где у њеном случају нема ни индивидуализације казне.

Надаље, приликом објашњења узрочности вршења кривичних дела, поставило се и питање *опасног стања* учиниоца кривичног дела. С тим у вези, постојала су мишљења да се учинилац кажњава због своје личности, карактера, начина живота, а не због самог учињеног кривичног дела.³³⁸ Опасно стање је једно такво психичко стање учинилаца које је условљено његовим антисоцијалним карактером.³³⁹ Временом се опасно стање уводило у кривичне законике као критеријум при одмеравању казне. Међутим, кажњавало се за свој антисоцијални став који је учинилац показао приликом учињеног дела, а све се мање кажњавало за само дело које је учињено.³⁴⁰ Како наводи проф. Франк „постоји струја у криминалној знаности, која тврди, да у казненом праву није централни појам злочинство, већ злочинац. Човјек не одговара због тога, што је учинио забрањено

---

³³⁷ Више о томе вид. Бранислав Ристивојевић, О оправданости укидања увреде и клевете: криминална (не)политика српског законодавца, *Зборник радова Правног факултета у Новом Саду*, бр. 1/2014, стр. 153-174.

³³⁸ Тако су постојала мишљења да лице које је друштвено опасно треба позвати на одговорност иако није учинило кривично дело, док су једни прихватили оваква схватања, други су их категорички одбацивали. Вид. Dragoljub Atanacković, *Kriterijumi odmeravanja kazne*, Beograd, 1975, str. 73.

³³⁹ *Ibid.*, str. 74.

³⁴⁰ *Ibid.*, str. 75.

дело, већ због тога, што је, какав је. Дјело је само индикативно важно, јер нас оно води до човјека; тек када смо створили суд о том човјеку, дошли смо до темеља, на којем почива знаност казног права”.³⁴¹ Недопустиво је позивати на одговорност некога ко није учинио никакво кажњиво дело,³⁴² нити изрицати било какве казнене санкције.³⁴³

У савременим кривичним законима казна затвора се прописује у *распону*, тако се одређује минимум и максимум њеног трајања за конкретно кривично дело. Изрицање казне зависи од субјективних и објективних околности. Субјективне околности су оне који се тичу учиниоца кривичног дела, односно његове личности, док су објективне оне које се односе на кривично дело. С обзиром на то да се казна затвора прописује у *распону* и да се она нужно индивидуализује, може се закључити да се у кривичном поступку *не суди за кривично дело*, већ се суди *учиниоцу*

---

³⁴¹ Stanko Frank, *Teorija kaznenog prava – po Krivičnom zakoniku od 1951. Opći dio*, Zagreb, 1955. str. 26.

³⁴² У првом делу рада говорили смо да је у једном периоду стерилизација вршена над људима који нису никакво кажњиво дело учинили, већ само на основу процене *суда*, у којем је *утврђено* да би и њихови наследници били *делинквенти*. Вид. део рада о криминолошким школама и теоријама.

³⁴³ Овде се заправо радило о кажњавању за нечије *предделинквентно понашање*. Како се може претпоставити да ће неко извршити кривично дело, а да није ушао у криминалну зону, и како се може казнити? Интересантно је указати на раније решење из Закона о ванпарничном поступку из 2005. године, у делу које се односи на *задржавање у здравственој организацији која обавља делатности у области неуропсихијатрије*. Наиме, радило се о поступку где „суд одлучује о смештању и задржавању душевно болесног лица у одговарајућој здравственој организацији кад је због природе болести неопходно да то лице буде ограничено у слободи кретања или општења са спољним светом”. Видимо да са радило о лицу које није учинило никакво казно дело. Из самог законског решења јасно произлази да се не мора радити о душевном болеснику, које се задржава на основу одлуке, већ да постоји *нека сумња* да се ради о таквом лицу, које се може задржати и до месец и три дана без судске одлуке, а суд може да одреди задржавање најдуже до једне године. Вид. чланове 45-55. Закона о ванпарничном поступку, *Сл. гласник СРС*, бр. 25/82 и 48/88 и *Сл. гласник РС*, бр. 46/95 - др. закон и 18/2005 - др. Закон. Сада се ова *проблематика* уређује Законом о заштити лица са менталним сметњама, *Сл. гласник РС*, бр. 45/2013. Важно је видети неколико чланова овог Закона. Лице са менталним сметњама за које доктор медицине или психијатар процени да, услед менталних сметњи, озбиљно и директно угрожава сопствени живот или здравље или безбедност, односно живот или здравље или безбедност другог лица, може се сместити у психијатријску установу без свог пристанка, само уколико нису на располагању мање рестриктивни начини за пружање здравствене заштите, по поступку за задржавање без пристанка и смештај без пристанка лица са менталним сметњама, у складу са овим законом. (чл. 21. ст. 1); Када психијатар утврди да постоје здравствени разлози за стационарно лечење и задржавање без пристанка лица из члана 22. овог закона, дужан је да без одлагања донесе одлуку о задржавању без пристанка лица са менталним сметњама. (чл. 24. ст. 1). Само да закључимо да се овде не ради о кажњавању, али нам податак да је неко био *смештен у психијатријску установу* може бити од помоћи у кривичном поступку. Оправдавајући изолацију умоболних Ескирол је наводио њених пет главних разлога: 1. Обезбедити њихову личну сигурност и сигурност њихове породице; 2. Ослободити их од спољњег утицаја; 3. Савладати њихове личне отпоре; 4. Подвргнути их силом лечничковом режиму; 5. Наметнути им нове интелектуалне и моралне навике. Фуко (2005), *op. cit.*, стр. 462.

кривичног дела због учињеног кривичног дела. Суд не суди убици, разбојнику, силоватељу, већ суди учиниоцу због учињеног кривичног дела убиства, разбојништва, силовања.

1.2. ИНДИВИДУАЛИЗАЦИЈА КРИВИЧНИХ САНКЦИЈА

Шта урадити или боље речено како казнити некога ко учини кривично дело? Како казнити учиниоца кривичног дела убиства, разбојништва, крађе? Одговор на ово питање се кроз историју мењао, а зависио је од многобројних фактора. О индивидуализацији санкције можемо говорити тек од периода када се законима прописује више од једне санкције. Другим речима, само ако судија има могућност избора санкције, ми можемо говорити о индивидуализацији санкције.³⁴⁴

У науци казненог права више се говори о *индивидуализацији казне*, а мање о *индивидуализацији санкције*. Ми сматрамо да, с обзиром на данашњи широк спектар кривичних санкција, које се прописују кривичним законима, однос индивидуализације санкције и индивидуализације казне затвора треба схватити као однос између *општег* и *посебног*.³⁴⁵ Индивидуализација санкције обухвата и индивидуализацију казне, али не и обрнуто. Индивидуализација казни је *уситњена* индивидуализација у односу на индивидуализацију санкције. Након што се утврди да је окривљени крив због учињеног кривичног дела³⁴⁶ потребно је прво извршити *индивидуализацију санкције*, а након што је одлучено коју санкцију треба изрећи

---

³⁴⁴ О индивидуализацији *кривичне одговорности и видова кажњавања* вид. А. Е. Natašev, N. A. Stručkov, *Osnovne teorije pravnog-radnog prava*, Moskva. 1967. str. 35-39.

³⁴⁵ Како се у литератури наводи, код нас индивидуализација санкција постоји од доношења Кривичног закона за Краљевину Југославију од 27. јануара 1929. Овај Законик по питању одмеравања казне умногоме се разликује од старог срп. казн. законика. По овом Законику при одмеравању казне слободна судска оцена главни је фактор. Међутим код старог ср. казн. законика судији су биле везане руке, јер је он по старом §§ 39. и 40. казну одмеравао према величини кривичног дела т.ј. кривично је дело било главни фактор при одмеравању казне: „што веће дело, већа је и казна, што мање дело то мања и казна. Овај Законик стоји на гледишту индивидуализације казне. (...) По том гледишту не казни се кривично дело, него његов учинилац, а крив. дело се узима у обзир у толико, у колико се помоћу њега може да се цени степен учиниоачеве одговорности. Коментар *Општег кривичног законика са Законом, којим се Кривични законик ставља на снагу и уводи у живот*, од Ђоке Карајовановића, Београд, 1930. стр. 85-86. Међутим, Криминални (казнителни) Законик за Краљевину Србију, ипак је прописивао *механизме* који су служили за индивидуализацију казне. На пример вид. § 40, 59, 65. Криминални (казнителни) законик за Краљевину Србију, Београд, 1905. стр. 25.

³⁴⁶ Уколико не постоји кривица онда је реч о лицу које је учинило противправно дело које је законом прописано као кривично дело.

потребно је извршити индивидуализацију и те конкретне санкције. Уколико је судија донео одлуку да ће изрећи, на пример, условну осуду, потребно је да одреди да ли ће се изрећи и заштитни надзор, као и коју врсту заштитног надзора, и време проверавања. Судија прво мора да изврши индивидуализацију санкције, те након тога индивидуализацију и саме условне осуде. Група аутора сматра: „индивидуализација казне значи изрицање учиниоцу кривичног дела казне којом ће се, по оцени суда, најбоље остварити сврха примене обе кривичне санкције”.³⁴⁷

Систем кривичних санкција у кривичном законодавству Републике Србије, као и *поједини модалитети санкција* су разноврсни. Кривичним закоником Републике Србије прописују се следеће санкције:

1. Казне;³⁴⁸
2. Мере упозорења;³⁴⁹
3. Мере безбедности.³⁵⁰

У делу рада који следи укратко ћемо видети како се врши индивидуализација кривичних санкција. Прво ћемо видети како се уређује индивидуализација мера упозорења, затим мера безбедности, да бисмо на крају указали и на индивидуализацију казни.

1.2.1. Индивидуализација мера упозорења (судске опомене, условне осуде и условне осуде са заштитним надзором)

Тежина кривичног дела и личност учиниоца у појединим случајевима су такви да не налажу, као потребно, да се учиниоцу изрекне казна, а поготово не казна затвора. У појединим, законом прописаним условима, учиниоцу кривичног дела може се изрећи и мера упозорења – судска опомена, условна осуда или условна осуда са заштитним надзором. Суд уместо казне учиниоцу кривичног дела, под

---

³⁴⁷ Лазаревић, Срзентић, Стајић (2000), *op. cit.*, 338.

³⁴⁸ 1. Казна затвора; 2. Новчана казна; 3. Рад у јавном интересу; 4. Одузимање возачке дозволе. О индивидуализацији новчане казне вид. Ю. В. Морозова, *Практика и проблеми назначенія наказаний, не связанных с лишением свободы*, Санкт-Петербург, 2015. стр. 5- 27.

³⁴⁹ 1. Условна осуду; 2. Условна осуду са заштитним надзором; 3. Судска опомена.

³⁵⁰ 1. Обавезно психијатријско лечење и чување у здравственој установи; 2. Обавезно психијатријско лечење на слободи; 3. Обавезно лечење наркомана 4. Обавезно лечење алкохоличара; 5. Забрана вршења позива, делатности или дужности; 6. Забрана управљања моторним возилом; 7. Одузимање предмета; 8. Протеривање странаца из земље; 9. Јавно објављивање пресуде; 10. Забрана приближавања и комуникација са оштећеним; 11. Забрана присуствовања одређеним спортским приредбама.

законом прописаним условима, може изрећи судску опомену.³⁵¹ Надаље, индивидуализација условне осуде постоји како у погледу изрицања, тако и у погледу њеног извршења. С обзиром да није предмет овог рада, ми ћемо само укратко указати на индивидуализацију условне осуде. Прво, када суд изрекне условну осуду, он мора истовремено да одреди и *време проверавања*, које, према нашем Кривичном законнику не може бити краће од једне нити дуже од пет година.³⁵² То би значило да је потребно индивидуализовати време проверавања. Осим тога, учиниоцу кривичног дела суд може да нареди да изврши неку обавезу, те да предвиди да се за њихово неизвршење може условна осуда опозвати.³⁵³

Уместо условне осуде суд може да изрекне условну осуду са заштитним надзором. С тим у вези, да ли ће изрећи једну или другу условну осуду суд се мора одлучити у поступку њене индивидуализације.³⁵⁴ Више је него јасно да је условна осуда са заштитним надзором *тежа* санкција по учиниоца кривичног дела, јер се њоме он надзире или му се стављају на терет неке обавезе. Кривичним закоником јасно се прописује у чему може да се састоји заштитни надзор у члану 73, тако да заштитни надзор може обухватити *једну или више од следећих обавеза*:

1) Јављање органу надлежном за извршење заштитног надзора у роковима које тај орган одреди;

---

³⁵¹ У мере упозорења спада и судска опомена, која се Кривичним закоником прописује у члану 77 на следећи начин: (1) Судска опомена може се изрећи за кривична дела за која је прописан затвор до једне године или новчана казна, а учињена су под таквим олакшавајућим околностима које их чине нарочито лаким. (2) За одређена кривична дела и под условима предвиђеним законом судска опомена може се изрећи и кад је прописан затвор до три године. (3) Судску опомену суд може изрећи за више кривичних дела учињених у стицају, ако за свако од тих дела постоје услови из ст. 1. и 2. овог члана. (4) При одлучивању да ли ће изрећи судску опомену суд ће, водећи рачуна о сврси судске опомене, посебно узети у обзир *личност учиниоца*, његов ранији живот, његово понашање после извршења кривичног дела, а нарочито његов однос према жртви кривичног дела, степен кривице и друге околности под којима је дело учињено. (5) Судска опомена не може се изрећи војним лицима *за кривична дела против Војске Србије*. Видимо да законодавац и код судске опомене посебно истиче личност учиниоца дела.

³⁵² Чл. 65 ст. 1 Кривичног законика.

³⁵³ Тако се чл. 65 ст. 2 Кривичног законика прописује: суд може у условној осуди одредити да ће се казна извршити и ако осуђени у одређеном року не врати имовинску корист прибављену извршењем кривичног дела, не надокнади штету коју је проузроковао кривичним делом или не испуни друге обавезе предвиђене у кривичноправним одредбама. Рок за испуњење тих обавеза утврђује суд у оквиру одређеног времена проверавања.

³⁵⁴ Чл. 72 ст. 1 Кривичног законика: Кад изрекне условну осуду, суд може одредити да се учинилац стави под заштитни надзор, ако се, с обзиром на његову личност, ранији живот, држање после извршеног кривичног дела, а нарочито његов однос према жртви кривичног дела и околности извршења дела, може очекивати да ће се заштитним надзором потпуније остварити сврха условне осуде.

- 2) Оспособљавање учиниоца за одређено занимање;
- 3) Прихватање запослења које одговара способностима учиниоца;
- 4) Испуњавање обавеза издржавања породице, чувања и васпитања деце и других породичних обавеза;
- 5) Уздржавање од посећивања одређених места, локала или приредби, ако то може бити прилика или подстицај за поновно вршење кривичних дела;
- 6) Благовремено обавештавање о промени места боравка, адресе или радног места;
- 7) Уздржавање од употребе дроге или алкохолних пића;
- 8) Лечење у одговарајућој здравственој установи;
- 9) Посећивање одређених професионалних и других саветовалишта или установа и поступање по њиховим упутствима;
- 10) Отклањање или ублажавање штете причињене кривичним делом, а нарочито измирење са жртвом учињеног кривичног дела.

Суд има више могућности приликом наметања обавеза, које се огледају у томе да ли ће одредити само једну, и коју обавезу ће одредити, или ће одредити више обавеза.³⁵⁵ Овде је реч о индивидуализацији обавеза, која се врши с обзиром на личност учиниоца кривичног дела. Сматрамо да је законодавац приликом прописивања ових 10 обавеза имао за циљ да се санкција што боље индивидуализује спрам личности учиниоца кривичног дела.

1.2.2. Индивидуализација мера безбедности

Нашим Кривичним закоником прописује се, више него двоструко, мера безбедности у односу на прописан број прописаних казни, а може се уочити да се њихов број повећава. Такве интервенције законодавца су последица тежње да се санкција што боље индивидуализује – спрам личности учиниоца кривичног дела. Тако посматрано, мере безбедности се изричу с обзиром на личност учиниоца, а не

---

³⁵⁵ Чл. 74 Кривичног законика: При избору обавеза из члана 73. овог законика и одређивања њиховог трајања, суд ће нарочито узети у обзир године живота учиниоца, његово здравствено стање, склоности и навике, побуде из којих је извршио кривично дело, држање после извршеног кривичног дела, ранији живот, личне и породичне прилике, услове за испуњење наложених обавеза, као и друге околности које се односе на личност учиниоца, а од значаја су за избор мера заштитног надзора и њихово трајање.

с обзиром на дело.³⁵⁶ Кривичним закоником прописују се следеће мере безбедности.

1. Обавезно психијатријско лечење и чување у здравственој установи;
2. Обавезно психијатријско лечење на слободи;
3. Обавезно лечење наркомана;
4. Обавезно лечење алкохоличара;
5. Забрана вршења позива, делатности или дужности;
6. Забрана управљања моторним возилом;
7. Одузимање предмета;
8. Протеривање странаца из земље;
9. Јавно објављивање пресуде;
10. Забрана приближавања и комуникације са оштећеним;
11. Забрана присуствовања одређеним спортским приредбама;

Приликом доношења судске одлуке суд има могућност да изрекне мере безбедности само у законом предвиђеним условима. Индивидуализација код мера безбедности огледа се у неколико видова. Прво, у ширем смислу, огледа се у томе да ли ће се уопште изрећи мера безбедности и која. Изрицање мера безбедности је начело факултативног карактера, које суд може, али не мора да изрекне. Оставља се суду да сам *процени*, с тим што се законом прописују услови када се оне могу изрећи, да ли ће изрећи меру спрам личности учиниоца дела. Надаље, скоро све мере безбедности се изричу на *одређено време*, те суд опет мора да изврши индивидуализацију мере у погледу њеног трајања или начина извршења.³⁵⁷ Примера ради, суд може да изрекне меру безбедности *протеривање странаца из земље* и то у временском периоду од једне до десет година. Ако суд одлучи да странцу изрекне ову меру, нужно је да и њено трајање индивидуализује, на начин којим ће утврдити јасно на који временски период изриче меру.

---

³⁵⁶ Детаљно о сврси мера безбедности вид. Емир Ћоровић, *Мере безбедности обавезног лечења наркомана и алкохоличара у кривичном праву*, Нови Сад, 2010. стр. 19-24. (докторска дисертација).

³⁵⁷ Када је реч о мери обавезно психијатријско лечење и чување у здравственој установи, сматрамо да код ње не постоји индивидуализација у поступку изрицања. Ова мера безбедности се изриче на неодређено време, те се у том смислу не може ни индивидуализовати у делу које се тиче трајања. Свакако да постоји њена индивидуализација у поступку извршења.

1.2.3. Индивидуализација казни

Нашим Кривичним закоником прописује се четири врсте казни, и то: 1. Казна затвора; 2. Новчана казна; 3. Рад у јавном интересу; 4. Одузимање возачке дозволе. У зависности од тежине учињеног кривичног дела, као и од свих субјективних и објективних околности, учиниоцу кривичног дела уместо затворске казне може се изрећи новчана казна, рад у јавном интересу или казна одузимања возачке дозволе. С тим у вези, учиниоцу кривичног дела потребно је индивидуализовати казну, а то значи изрећи једну или више прописаних казни, те након тога извршити индивидуализацију и те конкретне казне.³⁵⁸

На пример, суд може уместо казне затвора да изрекне новчану казну, те након тога и да изрекне новчану казну у тачно одређеном новчаном износу или у тзв. систему „дани новчане казне”. Суд, уместо казне затвора или новчане казне, може да изрекне казну рада у јавном интересу. Рад у јавном интересу може се изрећи за кривична дела за која је прописан затвор до три године или новчана казна.³⁵⁹ Када је суд одлучио да изрекне казну рада у јавном интересу индивидуализација ове казне је, тек, *на пола пута*. Након тога потребно је донети одлуку о томе колико ће ова казна да траје. Рад у јавном интересу не може бити краћи од шездесет часова нити дужи од тристашездесет часова. Рад у јавном интересу траје шездесет часова у току једног месеца и одређује се да буде обављен за време које не може бити краће од месец дана, нити дуже од шест месеци.³⁶⁰ На крају и када је реч о одузимању возачке дозволе потребно је да се трајање одузимања индивидуализује.³⁶¹ Може се доћи до закључка да је индивидуализација казне затвора *атомизирана* индивидуализација у односу на индивидуализацију казни.

---

³⁵⁸ О индивидуализацији казне вид. Кирилл Андреевич Долгополов, Принцип индивидуализации наказания как один из принципов уголовного права, *Юридическая наука*, 2013. № 3. стр. 103-105.

³⁵⁹ Чл. 52 ст. 1 КЗ.

³⁶⁰ Чл. 52 ст. 3 КЗ.

³⁶¹ Суд одређује трајање казне из става 1. овог члана које не може бити краће од једне нити дуже од три године, рачунајући од дана правноснажности одлуке, с тим да се време проведено у затвору не урачунава у време трајања ове казне. Чл. 53 ст. 2 КЗ.

2. ИНДИВИДУАЛИЗАЦИЈА КАЗНЕ ЗАТВОРА У КРИВИЧНОМ ЗАКОНОДАВСТВУ РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ

Након завршеног доказног поступка, под условом да се утврди да је окривљено лице учинило кривично дело, које је законом прописано као кривично дело и да је утврђено постојање кривице тог лица, следи изрицање санкција. Као што смо навели, једна од врста санкција коју суд може изрећи након завршеног поступка јесте и казна затвора.³⁶² Казна као и кривично дело су фундаменти кривичног права.³⁶³ Како наводи професор Лазаревић „с правом се указује да је поступак одмеравање казне и најзначајнија фаза у кривичном поступку уопште, када се утврди постојање кривичног дела, ко је његов учинилац и да постоје сви услови за кривичну одговорност, тада се пред судом поставља онај најделикатнији задатак – одређивање оне врсте и мере казне коју сматра да је, с једне стране, у правичној сразмери са тежином извршеног дела и степеном кривичне одговорности и, са друге стране, да у конкретном случају представља најпогоднију кривичноправну меру за остваривање сврхе кажњавања”.³⁶⁴

Изрицању затворске казне, с обзиром да је увек прописана у распону, претходи њена индивидуализација у поступку изрицања.³⁶⁵ Индивидуализовати казну затвора значи изрећи тачно временски одређено трајање затворске казне, у оквиру минимума и максимума којим је законом прописана, али оно такође обухвата и ублажавање казне.³⁶⁶ Сваки учинилац има своје специфичности, које га

---

³⁶² У литератури се наводи да је у свету (у 2011.) било око 8,7 милиона људи у затвору- било да су на издржавању казне или у притвору. Вид. Irma Kovčo, Kazna zatvora – zašto i kuda, *Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu (Zagreb)*, vol. 8, broj 2/2001, str. 117-136.

³⁶³ В. С. Ишигеев, Современная система наказаний в России и пути повышения их эффективности, *Криминологический журнал БГУЭП*, N 4(18), IV квартал 2011. г. стр. 16.

³⁶⁴ Љубиша Лазаревић, *Коментар Кривичног законика*, 2006. стр. 185. Вид. К. А. Долгополов, История развития института отягчающих обстоятельств в уголовном праве России (1813 -1919 гг.), *Вестник КРСУ*. 2015. Том 15. № 12, стр. 139.

³⁶⁵ О одмеравању казне вид. Розалия Алексеевна Ниценко, Назначение наказания: вопросы обязательного смягчения и усиления, *Криминологический журнал Байкальского государственного университета экономики и права*. 2013. № 2, стр. 155-159.

³⁶⁶ Мада се у теорији на овај начин дефинише одмеравање казне. Вид. Заправо одмеравање казне затвора може бити у оквиру казне прописане за одређено кривично дело, затим одмеравање блаже од прописане казне (ублажавање казне) и одмеравање казне теже од прописане казне (пооштравање казне). Stoјanović (2009), *op. cit.*, str. 245. Вид. Одмјера казне је одређење казне у конкретном случају унутар казнене ставке. Josip Šilović, *Kazneno pravo*, Zagreb, 1920. str. 204.

разликују од других,³⁶⁷ тако да је увек нужна индивидуализација казне затвора. Осим тога, индивидуализација казне затвора обухвата и индивидуализацију *места извршења казне*, која се, с обзиром на наше законско решење, може извршавати у казненом заводу или у просторијама у којима осуђени станује. Уколико се усвоје предложене измене и допуне Кривичног законика индивидуализација ће бити знатно шире постављена, јер се предлаже увођење и двеју нових казни затвора, и то казне кућног затвора и казне доживотног затвора.

Морамо признати, да пред судијом није нимало једноставан задатак, да у оквиру распона казне која је прописана, изрекне тачно одређено време трајања казне затвора, односно да изрекне ону казну која је адекватна, реална и праведна спрам учиниоца кривичног дела и самог учињеног кривичног дела. Кривичним закоником Републике Србије у члану 54 прописује се да ће суд учиниоцу кривичног дела одмерити казну у границама које су законом прописане за то дело, имајући у виду сврху кажњавања и узимајући у обзир све околности које утичу да казна буде мања или већа (олакшавајуће и отежавајуће околности), а нарочито: степен кривице, побуде из којих је дело учињено, јачину угрожавања или повреде заштићеног добра, околности под којима је дело учињено, ранији живот учиниоца, његове личне прилике, његово држање после учињеног кривичног дела а нарочито његов однос према жртви кривичног дела, као и друге околности које се односе на личност учиниоца.

Из оваквог законског решења видимо да је законодавац прописао најшире могуће разлоге које је суд дужан да узме у обзир приликом индивидуализације казне затвора. У Законнику се на првом месту наводи да је суд дужан да узме у обзир *сврху кажњавања*. Околности које је суд дужан да узме у обзир, чини се, можемо поделити у три категорије. Прво, Закоником се прописује да је суд *дужан* да узме у обзир *све околности* које утичу да казна буде већа или мања. Овде се могу сместити све околности субјективне и објективне природе, и то, како оне околности које се односе на учиниоца кривичног дела, тако и оне околности које се односе на кривично дело, под условом да не спадају у околности које се експлицитно системом позитивне енумерације набрајају. Надаље, Закоником се, системом

---

³⁶⁷ Александар Сенцов Сергеевич, Валентина Волколупова Александровна, Общие вопросы индивидуализации уголовной ответственности на современном этапе, *Теория и практика общественного развития*, № 11 / 2013. стр. 544.

позитивне еnumerације, наводе околности које је суд дужан да *нарочито* узме у обзир приликом индивидуализације казне, али се притом, још увек не затвара круг тих околности. У Законику се наводи које посебне околности суд мора да узме у обзир приликом индивидуализације казне, али суд осим њих, мора да узме и све друге околности за које сматра да су значајне за индивидуализацију казне затвора, а које се тичу учиниоца дела. Ради се о томе да је суд дужан да узме у обзир и друге околности које се односе на *личност* учиниоца кривичног дела.

Можемо да закључимо да је законодавац, у најширем смислу гледано, оставио суду могућност да сваку околност цени као отежавајућу или олакшавајућу, те да на тај начин изврши индивидуализацију казне затвора.

2.1. СВРХА КАЖЊАВАЊА

Реакција државе на кривична дела била је различита, како са аспекта *кажњавања учиниоца*, тако и из угла *ко кажњава*. Кроз историју се сматрало да је циљ санкције враћање учиниоцу зла, зато што је и он сам учинио зло. Циљ казне је била ретрибуција. Што се тиче питања *ко је кажњавао*, и то се кроз историју мењало. Другим речима, непостојање државног апарата имало је за последицу да су кажњавали и изрицали казне поједини припадници заједница.

Никако се не сме заборавити да кривично право треба да делује као *ultima ratio*, а то значи само када се другим мерама и другим законима мора сузбијати криминалитет, па тек ако дође до извршења кривичног дела, онда се реагује кривичним закоником. Кривично право почиње да се *примењују* тек када једно лице учини кривично дело. С тим у вези, мора се другим мерама утицати да не дође до извршења кривичног дела.³⁶⁸ Уколико се више поради на сузбијању узрока криминалитета, то ће имати за последицу и смањење броја учињених кривичних дела. Примећујемо да се код нас јавља мало другачија ситуација, те се много тога жели постићи изменама и допунама Кривичног законика, односно прописивањем

---

³⁶⁸ О томе како се другим мерама утиче на сузбијање криминалитета, вид. Лазаревић, Срзентић, Стајић (2000), *op. cit.*, стр. 281. Системско дело у којем је у потпуности образложена проблематика сузбијања криминалитета јесте: Zoran Stojanović, *Politika suzbijanja kriminaliteta*, Novi Sad, 1991.

нових кривичних дела, санкција и посебних мера, док је превенција криминалитета, некако, *остављена по страни*.

С друге стране, кривично право има значајну улогу у сузбијању криминалитета. Сматра се да кривично право има како превентивну, тако и репресивну функцију у сузбијању криминалитета. Репресивна функција се огледа у кажњавању учинилаца кривичних дела, док се превентивна огледа у томе што се свима осталима у изглед ставља да ће им се изрећи санкција уколико и они учине кривично дело.³⁶⁹

Кривичне санкције су законом предвиђене репресивне мере које се с циљем сузбијања криминалитета примењују према учиниоцу противправног дела које је у закону предвиђено као кривично дело на основу одлуке суда донете након спроведеног поступка.³⁷⁰ Нашим Кривичним закоником прописује се да је *општа сврха* прописивања и изрицања кривичних санкција сузбијање дела којима се повређују или угрожавају вредности заштићене кривичним законодавством.³⁷¹ Такође, прописано је да је сврха кажњавања:³⁷²

1. Спречавање учиниоца да чини кривична дела и утицање на њега да убудуће не чини кривична дела;
2. Утицање на остале да не чине кривична дела;
3. Изражавање друштвене осуде за кривично дело,³⁷³ јачање морала и учвршћивање обавезе поштовања закона.

Видимо да је сврха кажњавања специјална и генерална превенција, као и прекор који се упућује учиниоцу дела. Као што смо у уводу истакли, постоји мишљење у теорији да се одустало од ресоцијализације осуђеника, али видимо да такво мишљење није у складу са решењем у Кривичном закоником. Законодавац је, на првом месту, експлицитно прописао да је сврха кажњавања специјална превенција, која се односи и на ресоцијализацију учиниоца. Ово је само потврда

---

³⁶⁹ О томе види више код: Stojanović (2009), *op. cit.*, str. 245.

³⁷⁰ *Ibid.*

³⁷¹ Чл. 4 ст. 2 Кривичног законика. О сврси кажњавања вид. Igor Bojanić, Marin Mrčela, *Svrha kažnjavanja u kontekstu Šeste novele Kaznenog zakona*, *Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu* (Zagreb), vol. 13, broj 2/2006. str. 433-440.

³⁷² Чл. 42 Кривичног законика.

³⁷³ И збиља, казна је остала, бар делимично, дело освете. Диркем (1972), *op. cit.*, стр. 125.

нашег става да се не може прихватити мишљење заступљено у теорији да се од ресоцијализације осуђеника одустало.

Овакво законско решење доводи нас до закључка да циљ кажњавања није ретрибуција, која се огледа кроз враћање зла учиниоцу зато што је и он учинио кривично дело. Како наводи Диркем: (...) данас, каже се, казна је изменила природу: друштво више не кажњава да се свети, него да се брани. Бол који оно задаје одсад је у његовим рукама само мудро оруђе заштите. Оно кажњава, не зато што му казна само по себи причињава неко задовољство, него да би страх од казне осујетио рђаве намере. Казну више не одређује срџба, него смишљена опрезност.³⁷⁴ Интересантно је и то да се Кривичним закоником посебно не прописује која је сврха изрицања казне, тачније казне затвора, у односу на сврху изрицања свих санкција. Сматрамо да није иста сврха изрицања казне затвора и осталих кривичних санкција. С тим у вези, законодавац је у Закону о извршењу кривичних санкција³⁷⁵ прописао сврху извршења кривичних санкција, али је посебно уредио и сврху извршења казне затвора.³⁷⁶

2.2. СВЕ ОКОЛНОСТИ

Кривичним закоником се сасвим оправдано прописује да је суд приликом индивидуализације казне дужан да узме у обзир све околности. Сада се поставља питање које су то све околности, и како их треба вредновати. С обзиром на то да се Кривичним закоником наводи које околности је суд дужан да *нарочито* цени, не преостаје ништа друго него да се под *све околности* могу подвести све друге околности које не спадају у околности које суд мора *нарочито* да цени.

Не може се унапред таксативно навести шта све може да се подразумева под *свим околностима*, а да то нису нарочите околности које законодавац таксативно набраја. Претпостављамо да се законодавац одлучио за овакво решење из разлога што је имао намеру да судовима не *затвори круг* околности које могу да цене приликом индивидуализације казне, већ да тај круг оставе отвореним. С тим у вези,

---

³⁷⁴ *Ibid.*, стр. 124.

³⁷⁵ Закон о извршењу кривичних санкција, *Сл. гласник РС*, бр. 55/2014. (у даљем тексту: Закон о извршењу кривичних санкција или ЗИКС).

³⁷⁶ О томе ће бити речи у трећем делу рада.

сматрамо да нису могле да се унапред таксативно наведу све околности, тако да би постојала опасност, да суд неку околност која је заиста значајна за индивидуализацију казне не би могао да цени, као олакшавајућу нити као отежавајућу, јер је *круг околности затворен*.

Ми ћемо на овом месту само примера ради навести шта би могло да се подведе под *свим околностима*, с тим да не искључимо могућност да се оне не могу подвести и под неким другим нарочитим околностима које се таксативно набрајају. Реч је о вршењу кривичног дела од стране више лица. Ако више лица учествује у извршењу кривичног дела, та околност треба да се цени приликом индивидуализације казне затвора. Међутим, и свако вршење кривичног дела од стране више лица, нужно је градирати. Вршење кривичног дела од стране више лица представља и већу друштвену опасност,³⁷⁷ али није исто да ли у извршењу дела учествује два, три или више лица, да ли су они сви саизвршиоци или има и подстрекача и помагача. Надаље, ако је реч о кривичном делу које се врши од стране групе³⁷⁸ или организоване криминалне групе, такође се те околности могу узети у обзир приликом индивидуализације казне затвора.

2.3. НАРОЧИТО ОЛАКШАВАЈУЋЕ И ОТЕЖАВАЈУЋЕ ОКОЛНОСТИ

Као што смо навели, наш Кривични законик термилошки не садржи одредбе у којима се изричито прописују правила о индивидуализацији казне затвора, већ садржи правила о одмеравању казне. КЗ прописује *нарочито олакшавајуће и отежавајуће околности* које суд мора да узме у обзир приликом индивидуализације казне затвора. Притом све околности које законодавац одређује могу бити и како *отежавајуће тако и олакшавајуће*, а које, такође, могу бити како се то у литератури наводи, *субјективне и објективне*. У литератури се наводи, а у пракси се редовно и потврђује, да се већина околности којима се суд руководио, односила на проналажење оних околности које су олакшавајуће по учиниоца кривичног дела, те да се углавном ранија неосуђиваност узима као олакшавајућа

---

³⁷⁷ Можда би се могло рећи да је и кривица код учиниоца дела већа.

³⁷⁸ Има се ценити као отежавајућа околност оптуженима за извршење крив. дела крађе у помагању из чл. 165. ст. 1. КЗС у вези чл. 24. ОКЗ то што су дело извршили у групи заједно са 4 малолетна лица. (Пресуда Окружног суда у Чачку Кж. бр. 413/04 од 23.11.2004). Извор: електронска база података *Propisi online*, 10.10.2015.

околност, док се по правилу ранија осуђиваност узима као отежавајућа околност. Ми се у потпуности слажемо да треба *наћи* све околности које су олакшавајуће по учиниоца кривичног дела, али заступамо став да исто тако треба *наћи* и све околности које су отежавајуће по њега. Реч је о лицу које је учинило кривично дело, које је повредило туђе добро, те је у том смислу нужно истражити све околности, а посебно је питање како ће се оне валоризовати приликом индивидуализације казне затвора.

Иако је кривична одговорност субјективна и строго се везује за учиниоца кривичног дела, видећемо кроз олакшавајуће и отежавајуће околности да се Кривичним закоником узимају у обзир и околности које се не везују и не односе само на учиниоца дела, већ и за дело. Видећемо колико од других околности, које се тичу *других људи*, као што су на пример чланови породице учиниоца дела, зависи индивидуализација казне затвора.

Ми ћемо у раду анализирати поједине околности, оним редоследом како их је и сам законодавац систематизовао у члану 54. Свака друга подела би била нарочито ризична. Можда би се могла направити подела на субјективне и објективне околности, на околности које се тичу учиниоца и оне које се односе на кривично дело. Затим, може се говорити и о околностима које се тичу жртве дела, односно оштећеног. Можда би се могло посебно говорити само о околностима које се тичу породице учиниоца дела и др. Међутим, све те околности, што ће се у даљем излагању видети, преплићу се, неретко једна другу допуњују или се једна на другу надовезују, тако да их је немогуће изоловано посматрати и механички раздвојити.³⁷⁹

У сваком случају, видећемо да преовлађују оне околности које се односе на учиниоца дела, с тим да би и те околности могли да поделимо у две групе, и то: оне околности које се тичу строго личности учиниоца и оне које се односе на учиниоца а у вези су са учињеним кривичним делом.

---

³⁷⁹ У теорији се говори и о постојању објективних и субјективних околности, тако да су субјективне оне које се односе на учиниоца дела, док су објективне оне које се односе на дело. Притом се, углавном, говори да је степен јачине угрожавања или повреде заштићеног добра објективна околност, док су остале субјективне. Ми ћемо се у раду трудити да докажемо да се и на ову околност може субјективно-објективно посматрати, али се она само објективно манифестује. Такође, поједине околности, што ћемо видети у даљем раду, преплићу се, а то значи да се поставља питање где која околност припада. На пример, да ли нека околност спада у степен кривице или у побуду.

2.3.1. Степен кривице

Полазна основа за судско одмеравање казне је кривично дело и степен кривице, као личне, субјективне одговорности учиниоца за учињено дело.³⁸⁰ Кривица, као четврти и последњи елемент у општем појму кривичног дела, јесте прва околност на коју нас упућује Кривични законик, коју је суд дужан да узме у обзир приликом индивидуализације казне затвора. Начело кривице одражава два аспекта човекове одговорности: 1. Индивидуалну одговорност и 2. Субјективну одговорност. Индивидуална одговорност подразумева да свако лице одговара искључиво за своја чињења или нечињења, тако да је недопуштена одговорност за поступке других лица.³⁸¹

Претпостављамо да законодавац намерно на првом месту указује на степен кривице, из разлога јер је степен кривице, можда, и најважнији основ за индивидуализацију казне. Иако у раду нећемо много писати о кривици, већ само о степеновању кривице, ипак је потребно указати на основе поставке кривице у кривичном праву. Нашим Кривичним закоником дефинише се кривично дело на објективно-субјективан начин: кривично дело је оно дело које је законом предвиђено као кривично дело, које је противправно и скривљено.³⁸² Тако да можемо констатовати да је кривица четврти елемент у општем појму кривичног дела. Без кривице нема ни кривичног дела. И терминолошки и суштински кривица је централни појам, она је основ и услов одговорности у кривичном праву, одговара се не због самог дела веће зато што је учинилац крив за оно што је учинио или пропустио да учини, кривична одговорност је констатација, суд о кривици.³⁸³

У науци кривичног права говори се о психолошкој и нормативној теорији кривице. Психички однос се може свести на *свест* и *вољу* који представљају два основна елемента виности, где је реч о психолошкој теорији кривице. С друге стране, према нормативној теорији, кривица се своди само на социјално-етички

---

³⁸⁰ Дијана Јанковић, Одмеравање и индивидуализација казне у кривичном законодавству и судској пракси Републике Србије, *Анали Правног факултета у Београду*, година LVIII, 2/2010. стр. 372. За индивидуализацију казне велики значај има форма кривице. И. И. Крапец, *Индивидуализација наказания*, Москва, 1961. стр. 47.

³⁸¹ Емир А. Ћоровић, Принцип кривице као основ преиспитивања оправданости кривичних санкција у кривичном праву Србије, *Зборник радова Правног факултета у Новом Саду*, бр. 2/2013. стр. 352.

³⁸² Чл. 14. Кривичног законика.

³⁸³ Зоран Стојановић, *Коментар Кривичног законика*, Београд, 2009. стр. 139.

прекор који се због учињеног дела упућује учиниоцу кривичног дела.³⁸⁴ И једна и друга теорија има своје предности, али и недостатке. Зато је данас прихваћена психолошко-нормативна теорија кривице, јер она одбацује природни садржај кривице, тј. полази се од психолошког садржаја кривице, али тај појам допуњују нормативним елементом. Кривица представља јединство реалног, субјективног, психичког супстрата и суда о њему.³⁸⁵

Кривичним закоником се изричито наводи када постоји кривица. Кривица постоји ако је учинилац у време када је учинио кривично дело био урачунљив и поступао са умишљајем, а био је свестан или је био дужан и могао бити свестан да је његово дело забрањено. Кривично дело је учињено са кривицом и ако је учинилац поступао из нехата, уколико закон то изричито предвиђа.³⁸⁶

Важно је, такође, истаћи да је кривица *околност* која се строго веже за учиниоца кривичног дела, приликом индивидуализације казне затвора, док се остале околности односе и на живот учиниоца пре и после учињеног дела, његово економско, брачно, породично стање и др. Вреднују се и околности које се не односе само на учиниоца кривичног дела.

2.3.1.1. Умишљај

Кривица као субјективни елемент има своје облике или степене, те у зависности од њих ми можемо да закључимо, али са одређеном дозом резерве, о каквом је учиниоцу реч. *Облици* кривице су умишљај и нехат. Умишљај је свакако тежи облик кривице, а наш Кривични законик познаје две *врсте* умишљаја: 1. Директни, и 2. индиректни.

Из законске дефиниције умишљаја (*dolus*) произлазе две врсте умишљаја: директни и евентуални (чл. 24. КЗ). Према тој дефиницији кривично дело је учињено са директним умишљајем онда када је учинилац би свестан свог дела и хтео његово извршење, а евентуални умишљај постоји онда када је учинилац био

---

³⁸⁴ *Ibid.*

³⁸⁵ *Ibid.*

³⁸⁶ Чл. 22. Кривичног законика.

свестан да може учинити дело па је на то пристао. Обе врсте умишљаја имају два елемента: свест (интелектуални) и вољу (волунтаристички).³⁸⁷

Највећи степен кривице постоји код *директног* умишљаја, јер је учинилац *свестан* свог дела и *хоће* наступање последице. С друге стране, код *евентуалног* умишљаја учинилац дела пристаје на последицу, тако рећи степен кривице је мањи у односу на директни умишљај. Разликовање директног и евентуалног умишљаја значајно нам је и зато што поједина кривична дела могу да се учине само са директним умишљајем, док један мањи број може само са евентуалним умишљајем.³⁸⁸

У кривичном поступку потребно је у сваком конкретном случају тачно утврдити о којем је умишљају реч, односно није довољно ако се само закључи да је учинилац извршио кривично дело са умишљајем, без назначења о којој врсти је реч. Међутим, директни и евентуални умишљај је могуће, и потребно је, даље степеновати. Није сваки директни умишљај исти, као што није ни сваки евентуални умишљај. Свест и вољу код оба умишљаја потребно је градирати, од чега треба, свакако, да зависи висина казне затвора која ће се изрећи. Сматра се да том приликом у кривичном поступку могу да помогну теоријска сазнања у погледу појединих врста умишљаја које наш Законик не познаје, али их познаје теорија и поједина законодавства у свету. Ту, пре свега, спада предумишљај, као тежи облик умишљаја и моментални умишљај, као лакши облик. Код предумишљаја постоји већи степен кривице на страни учиниоца. Реч је о томе да учинилац дуго размишља о делу које касније извршава, што указује да код њега постоји изражена воља да учини дело. Такав учинилац дуго размишља о делу, дужи временски период припрема извршење дела, планира начин извршења, место и време, како да прикрије дело, да уништи трагове и друге доказе који би могли да указују да је он учинилац. За разлику од предумишљаја код *моменталног умишљаја*, учинилац у тренутку, у моменту, одлучује да изврши дело. Као што се наводи у литератури, моментални умишљај постоји код кривичног дела Убиства на мах и код кривичног дела Тешке телесне повреде на мах.³⁸⁹ Ова два примера, по нашем мишљењу, више су илустрација када учинилац у моменту доноси одлуку да друго лице лиши

---

³⁸⁷ Stojanović (2009), *op. cit.*, str. 145.

³⁸⁸ *Ibid.*, str. 148.

³⁸⁹ Вид. Лазаревић (2011), *op. cit.*, стр. 135.

живота, односно телесно повреди,³⁹⁰ што свакако указује на његов мањи степен кривице. Осим тога, није ни сваки предумишљај као ни моментални умишљај истог степена, што у крајњој линији значи да је и њих потребно даље степеновати.

2.3.1.2. Нехат

Други и истовремено блажи облик кривице јесте нехат. Код нехатних кривичних дела постоји мања *опасност* на страни учиниоца дела, што са друге стране не значи да је и кривично дело посматрано објективно блаже. Другим речима, ако посматрамо последицу кривичног дела, она је код умишљајних као и код нехатних кривичних дела иста. На пример Убиство, Тешко убиство, Убиство на мах и Нехатно лишење живота за последицу имају смрт другог лица, али се истовремено свако наведено кривично дело разликује, пре свега, по неким субјективним околностима – степену кривице, мотиву и другим околностима.

Ако за умишљајна кривична дела можемо да кажемо да су вољна, онда за нехатна дела можемо да кажемо да су невољна дела. Блажи облик кривице, нехат, Кривични законик дефинише се на следећи начин: кривично дело је учињено из нехата кад је учинилац био свестан да својом радњом може учинити дело, али је олако држао да до тога неће доћи или да ће то моћи спречити или када није био свестан да својом радњом може учинити дело, иако је према околностима под којима је оно учињено и према својим личним својствима био дужан и могао бити свестан те могућности.³⁹¹ Из оваквог законског одређења није тешко закључити да постоје две врсте нехата, и то свесни (*lehuria*) и несвесни нехат (*negligentia*).

Свесни нехат постоји кад је учинилац био свестан да својом радњом може учинити кривично дело, али је олако држао да до тога неће доћи или да ће то моћи да спречи. На основу оваквог законског одређења видимо да је овде присутан елемент свести, али да нема елемента воље.³⁹² Код учиниоца кривичног дела

---

³⁹⁰ С тим да код ових кривичних дела потребно је да се остваре и сви други елементи бића кривичног дела, како би ово дело и постојало. С тим у вези, уколико не би било остварено биће кривичног дела убиства на мах или тешке телесне повреде, у сваком случају, чињеница да је дело извршено са моменталним умишљајем треба ценити као нижи степен кривице и у складу са тим извршити индивидуализацију казне затвора.

³⁹¹ Чл. 26. Кривичног законика.

³⁹² Лазаревић (2011), *op. cit.*, стр. 138.

постоји свест³⁹³ да својом радњом може да учини кривично дело, тако да се према законском тексту елемент свести не разликује између овог степена нехата и евентуалног умишљаја.³⁹⁴ Ми смо склони да напоменемо да, ипак, постоји разлика и у свести, барем у већини случајева. Свест код евентуалног умишљаја, по нашем мишљењу, је другачијег квалитета и квантитета у односу на свест код свесног нехата.

Код учиниоца кривичног дела постоји свест у погледу предузимања радње кривичног дела. Степен свести се свакако може степеновати, што утиче и на *висину* кривике, а у крајњој линији и на саму индивидуализацију казне затвора. Што се тиче вољног елемента, ту постоји најбитнија разлика у односу на евентуални умишљај, јер воља за наступање последице код учиниоца кривичног дела не постоји. Учиниоца дела код свесног нехата ни у ком случају не жели наступање последице, нити пристаје на њу. Међутим, последица дела код овог облика кривике може наступити, према законској дефиницији, из два разлога. Разлог је тај што је учинилац олако држао да до кривичног дела неће доћи или да ће то моћи да спречи. У првом случају реч је о томе да се учинилац поуздаје у своје способности које прецењује, а у другој погрешно процењује ситуацију.³⁹⁵ Овде се говори о томе да учинилац олако држи да ће моћи да спречи кривично дело, што значи да није довољно обзиран, да не показује довољно пажње, није марљив, те из тог разлога последица кривичног дела и произлази. С друге стране, учинилац погрешно процењује објективну ситуацију, која, да је заиста постојала онако како ју је

---

³⁹³ Лична својства окривљеног и околности случаја опредељују закључак о постојању свесног нехата. *Из образложења:* (...) Правилно је првостепени суд нашао да је окривљени ово кривично дело извршио са свесним нехатом, јер код окривљеног постоје посебна лична својства као и околности случаја која указују на свесни нехат. Посебна лична својства код окривљеног се огледају у томе што је окривљени дугогодишњи ловац са ловачким стажом око 30 година и са положеним ловачким испитом. Околности случаја указују да је он критичном приликом неопрезно руковао пушком која је била напуњена и откочена, у ситуацији када се оштећени налазио на блиском одстојању од њега а окривљени се кретао све време без заустављања парцелом на којој се налазила исечена шаша и посечене стабљике кукуруза, при чему је окривљени у таквим околностима хтео да испразни пушку и из исте извади метак, због чега је исту скинуо са десног рамена а цев пушке окренуо у правцу оштећеног, да би затим на начин, како је то напред описано дошло до опаљења из пушке и смртоносног повређивања оштећеног. (Из пресуде Окружног суда у Ваљеву, Кж. бр. 294/02 од 5.9.2002. године) - приредио: Душан Живковић, судија Окружног суда у Ваљеву. Извор: електронска база података *Propisi online*, 10.10.2015.

³⁹⁴ По Кривичном закону: 1. Индиректни умишљај постоји кад је учинилац био свестан да може да учини дело па је на то и пристао; 2. Дело је учињено из свесног нехата кад је учинилац био свестан да својом радњом може учинити дело, али је олако држао да до тога неће доћи или да ће то моћи спречити.

³⁹⁵ Stojanović (2009), *op. cit.*, str. 153.

учиниолац замишљао, би можда могла бити спречена, као и њена последица. У оба случаја учинилац кривичног дела се налази у једној врсти *заблуде*, јер погрешно узима да дело неће извршити или да ће моћи да спречи последицу.³⁹⁶

Видимо да је овде степен кривице много мањи у односу на евентуални умишљај, што указује и на мањи степен опасности на страни учиниоца дела, с обзиром на то да не постоји воља за извршење дела. С тим, да то не значи, да је *нехатна опасност* учиниоца *небитна*, јер управо непоказивање веће пажње, опрезности и марљивости свакако указује не мањак бриге за туђа добра.

Још једна врста нехата, коју познаје наш Кривични законик јесте *несвесни нехат*.³⁹⁷ Како се Закоником дефинише кривично дело је учињено из несвесног нехата када учинилац није био свестан да својом радњом може учинити дело, иако је према околностима под којима је оно учињено и према својим личним својствима био дужан и могао бити свестан те могућности. Није тешко, на самом почетку, извући неколико закључака из ове дефиниције нехата и направити разлику у односу на свесни нехат. Код ове врсте нехата не постоји ни елемент свести ни елемент воље, ни у односу на радњу, нити у односу на последицу дела. Учиниолац није ни свестан дела, нити хоће његово извршење. Међутим, кривица учиниоца за несвесни нехат, постоји зато што је он према околностима под којима је дело учињено и према својим личним својствима био дужан и могао бити свестан могућности извршења дела. Другим речима, несвесни нехат постоји када код учиниоца дела није постојао онај облик *свести* у односу на радњу кривичног дела, који постоји код свесног нехата, а тај облик свести је требало да постоји. Учиниоца кажњавамо зато што није био свестан да својом радњом може учинити кривично дело, а требало је и могао је бити тога свестан. Кривица се овде успоставља на основу дужности и могућности да се, према околностима и својим личним својствима, предвиди наступање последице.³⁹⁸

---

³⁹⁶ О овом вид. *Ibid.*; Лазаревић (2011), *op. cit.*, стр. 138-139.

³⁹⁷ Лекар при пружању лекарске помоћи несавесно поступа из нехата када, као дежурни лекар, примивши болесницу као хитан случај пропусти да погледа прву страницу њене здравствене легитимације на којој је уписано да је алергична на одређене лекове, већ медицинској сестри нареди да јој да ињекцију која је садржавала компоненту лека на који је она била алергична па тиме проузрокује погоршање њеног здравственог стања, чини кривично дело из чл. 126. ст. 1. у вези са ст. 3. КЗС. (Пресуда Окружног суда у Београду К. 323/90 и пресуда Врховног суда Србије Кж. 136/92). Извор: електронска база података *Intermex*, 10.10.2016.

³⁹⁸ Вид. Stojanović (2009), *op. cit.*, стр. 153.

Да би постојала ова врста нехата потребно је да се у поступку докаже „да је учинилац према околностима и својим личним својствима био дужан и могао бити свестан могућности извршења дела”. Потребно је узети у обзир *све околности* које су биле присутне у моменту предузимања радње извршења дела. С друге стране, и оно што представља већи проблем, јесте процена *личних својстава учиниоца дела*, без којег се, по нашем мишљењу, не може донети коначна одлука и да је реч о несвесном нехату.³⁹⁹ Сматрамо да је нужно испитати личност учиниоца кривичног дела.

Што се тиче процене *личних својстава* у науци не постоји јединствено становиште, у вези са тим како се врши процена, да ли субјективно или објективно, односно да ли се процена врши спрам личности учиниоца или се процењује спрам личности просечног човека. Овде се заправо ради о две врсте процене, те уколико је одговор позитиван, а учинилац је према околностима и својим личним својствима био дужан и могао бити свестан могућности извршења дела, постојаће и несвесни нехат, а самим тим и кривица учиниоца. Прво, треба да се утврди да је учинилац био *дужан* да буде свестан могућности извршења дела. Друго, да је *могао* да буде свестан те исте могућности. Видимо да је потребно да се кумулативно испуне оба услова да би постојао несвесни нехат. *Објективни услов* јесте да је учинилац био дужан да предвиди последицу, а *субјективни* да је могао да је предвиди.⁴⁰⁰ Дужност да се предвиди последица треба ценити у сваком конкретном случају, јер се не може унапред рећи од чега зависи постојање такве дужности, што опет зависи од учиниоца дела и дела које је он учинио. Други кумулативни услов који је нужен за постојање свесног нехата јесте да је учинилац *могао да буде свестан* могућности извршења дела.

---

³⁹⁹ Приликом утврђивања да ли је окривљени као учинилац кривичног дела тешко дело против безбедности јавног саобраћаја био свестан могућности наступања теже последице кривичног дела или није био свестан могућности наступања теже последице, суд ће, осим на субјективним критеријумима који се односе на својства учиниоца, свој закључак о облику нехата засновати и на објективним околностима које се односе на место незгоде, на брзину кретања возила, да је дело учињено ударом аутомобила који представља опасно средство, на оцени могућности да ударом аутомобила у тело пешака буду нанете тешке телесне повреде опасне по живот, тј. на свим околностима под којима је дошло до саобраћајне незгоде. (Решење Окружног суда у Нишу Кж. 1861/08) - Билтен Окружног суда у Нишу бр. 28/2008, Интермех, Београд, аутор сентенце: судија Окружног суда у Нишу Зоран Крстић. Извор: електронска база података *Intermex*, 10.10.2015.

⁴⁰⁰ Stojanović (2009), *op. cit.*, str. 153.

Сада се враћамо на питања која се тичу личности учиниоца, а то је како се процењује *дужност* и *могућност*, да ли спрам просечног грађанина, или спрам конкретног учиниоца кривичног дела. У науци не постоји јединствени став по овом питању. Тако, процена може да се врши на објективан начин, спрам просечног човека. Даље, да се процена врши спрам просечног човека, али да се узму у обзир и све специфичности учиниоца дела. На крају, процена може да се врши са чисто субјективног аспекта, у ствари, само да се узму у обзир све карактеристике учиниоца, и да се оне не вреднују спрам просечног грађанина.

Међутим, поједини аутори имају различита мишљења. Тако неће бити одговоран за нехат онај учинилац који је по својим изузетним способностима могао да предвиди последицу, али по општем просеку није био дужан да је предвиди. Исто тако неће бити одговоран ни онај који није био у могућности из субјективних разлога да предвиди последицу иако је по општем просеку био дужан да је предвиди.⁴⁰¹ Ми сматрамо да се овакав став не може прихватити, јер се наведени случајеви међусобно искључују. Овде се, уистину, нарушава принцип једнакости, јер се истим стварима даје различит кривичноправни значај. У првом случају *не узимамо* сва лична својства учиниоца дела, јер то њему *погодује*, у смислу да неће постојати несвесни нехат, а самим тим ни његова кривична одговорност, док, сасвим супротно, у другом случају *узимамо* у обзир лична својства, јер тако утврђујемо да не постоји нехат, а самим тим и његова одговорност. Да закључимо, према оваквом решењу лична својства узимамо у обзир само онда када је то од користи за учиниоца, а када узимање у обзир личних својстава иде на штету учиниоцу онда таква својства не треба узимати у обзир.

С обзиром на досад речено, могуће је разликовати неколико ситуација: 1. У датом случају ни просечан човек ни учинилац дела нису могли предвидети наступање последице, и тада нема наведеног нехата, а тиме ни кривичне одговорности; 2. Наступање последице могли су да предвиде и просечан човек и учинилац, и тада учинилац кривичног дела одговара по основу несвесног нехата; 3. Просечан човек је под датим околностима могао да предвиди извршење дела, али учинилац због неког свог личног својства то није могао, и тада нема кривичне

---

⁴⁰¹ Никола Срзентић, Александар Стајић, Љубиша Лазаревић, *Кривично право Југославије – Општи део*, Београд, 1998. стр. 272. Види исто код: Бора Чејовић, Мирко Кулић, *Кривично право*, Београд, 2011. стр. 201.

одговорности; 4. Најзад, просечан човек није у датом случају могао предвидети наступање дела, али је код учиниоца, с обзиром на лична својства, та могућност постојала, и он тада одговара за извршено кривично дело.⁴⁰² Ми се слажемо са оваквим мишљењем, јер он управо говори у прилог чињеници да је за доношење коначне одлуке да ли постоји несвесни нехат, потребно *истражити личност* и само у том случају можемо говорити о начелу индивидуализације казне затвора у кривичном праву.

Као што се јавља проблем код разграничења свесног нехата од евентуалног умишљаја, исто тако се проблем јавља и код разграничења несвесног нехата и случаја.⁴⁰³ Уколико се установи да учинилац није био дужан или није могао да предвиди наступање последице нема ни несвесног нехата, а то значи да нема ни његове кривичне одговорности. На основу овога није тешко уочити колики значај има разграничење ова два института по учиниоца дела.

Поставља се питање, да ли се унапред може рећи које су то околности и лична својства која суд мора да процени пре доношења коначне одлуке о томе да

---

⁴⁰² Лазаревић (2011), *op. cit.*, стр. 141.

⁴⁰³ *Сентенца*: Учиниоца који на мах одгурне лице које је изрекло шалу на његов рачун, при томе не гледајући иза себе тј. место где је стајао оштећени, не поступа са свесним нехатом, већ се може говорити о несвесном нехату или случају у погледу последице која је наступила услед предузете радње. Из образложења: "Према садржини исказа сведока произилази да се критичном приликом догађала шала а не свађа, да је сада покојни нешто добацивао овде окривљеном и то у моменту када му је окривљени био окренут леђима, те да је након тога окривљени махиално замахнуо руком и не гледајући иза себе одгурнуо сада покојног који је запео за праг и испао напоље, да је сада покојни напоље испао натрашке покушавајући да са рукама ухвати довратак али да у томе није успео, након чега је окривљени одмах истрачао напоље да види шта се догодило и да му помогне. И оно што је овде веома значајно, првостепени суд није ценио да је све то била само шала и да су се сви смејали, да није било никакве озбиљне свађе, а да су посетиоци кафане у критичном моменту очигледно били делимично и под дејством алкохола. Првостепени суд ценећи исказ сведока у логичкој повезаности са осталим изведеним доказима налази и закључује да је окривљени критичном приликом поступао са свесним нехатом, дакле да је био свестан да својом радњом проузрокује смрт сада покојног и да је при томе олако држао да до тога неће доћи, што се према налажењу Окружног суда за сада показује доста нејасним, нелогичним, па чак и неприхватљивим. С тим у вези, поставља се и питање да ли је окривљени евентуално критичном приликом деловао са несвесним нехатом, односно да ли је код окривљеног имајући у виду све субјективне и објективне околности које су пратиле његово понашање уопште постојала свест да наведеном радњом (коју је највероватније предузео у шали махиално одгурнујући са својом руком сада покојног уназад) имао свест о томе да из такве једне радње може бити проузрокована смртна последица за сада покојног на начин како је ближе представљен у чињеничном опису изреке побијане пресуде. Првостепени суд је дакле приликом оцене и анализе исказа сведока и свих осталих изведених доказа пропустио да брижљивије сагледа да ли се у конкретном случају радило о свесном или несвесном нехату или о случају (*casus*) и да у том правцу у образложењу побијане пресуде изложи јасне, адекватне и објективно прихватљиве разлоге." (Решење Окружног суда у Суботици, Кж. 80/2008 од 21.2.2008. године). Извор: електронска база података *Paragraf Lex*, 2.6.2014.

ли постоји нехат.⁴⁰⁴ Ми сматрамо да се унапред никако не могу навести све околности, већ да се оне морају процењивати у сваком конкретном случају. Ми можемо, само примера ради, навести неке околности као што су: доба дана, видљивост, удаљеност, положај учиниоца и жртве, густина саобраћаја, број људи и друге околности. Сматрамо да је од великог значаја и занимање учиниоца дела, посебно у неким областима где се захтева посебна пажња. Не можемо од *обичног грађанина* да захтевамо исти степен пажње, или дужности, као што треба да се тражи од, на пример, лекара, полицајца, ватрогасца.⁴⁰⁵ С тим у вези, поједини закони познају и професионални или позивни нехат. Што се тиче *личних својстава* учиниоца кривичног дела, сматрамо да се као и код околности могу навести поједина својства, али да све зависи од конкретних околности која својства треба узети у обзир. У обзир треба узети како психичка, тако и физичка својства конкретног учиниоца. Тако се у литератури наводе следећа физичка својства: развијеност чула вида, слуха, односно недостаци у том погледу.⁴⁰⁶ Сматрамо да за сваку групу кривичних дела постоје одређене психичке и физичке карактеристике које су специфичне, а које морају да се истраже код учиниоца кривичног дела.

2.3.1.3. Неурачунљивост

Одувек су кривична дела вршили и они појединци који нису могли да схвате тежину и значај својих поступака, односно који нису могли да управљају својим поступцима. Њихов третман, посматрано генеалошки, био је дијаметрално супротан у односу на њихов данашњи положај, како у кривичном поступку, тако и приликом извршења санкција. Од некада строгих санкција које су им изрицане, данас се на неурачунљива лица гледа као на особе које је потребно лечити и којима

---

⁴⁰⁴ *Сентенца*: Приликом утврђивања да ли је окривљени као учинилац кривичног дела тешко дело против безбедности јавног саобраћаја био *свестан могућности* наступања теже последице кривичног дела или није био свестан могућности наступања теже последице, суд ће, осим на субјективним критеријумима који се односе на својства учиниоца, свој закључак о облику нехата засновати и на објективним околностима које се односе на место незгоде, на брзину кретања возила, да је дело учињено ударом аутомобила који представља опасно средство, на оцени могућности да ударом аутомобила у тело пешака буду нанете тешке телесне повреде опасне по живот. (Решење Окружног суда у Нишу, Кж. 1861/2008 од 11.11.2008. године). Извор: електронска база података *Paragraf Lex*, 2.6.2014.

⁴⁰⁵ Опет долази до значаја професија приликом индивидуализације казне затвора.

⁴⁰⁶ Више о томе види код: Јанко Таховић, *Коментар Кривичног законика*, Београд, 1957. стр. 84.

не може да се изрекне казна.⁴⁰⁷ Ми ћемо на овом месту само укратко, колико је потребно за наш предмет интересовања, приказати основне карактеристике неурачунљивости, с обзиром да нас интересује само део који се тиче степеновања кривице.

Кривичним закоником у члану 23. прописује се да није кривично дело оно дело које је учињено у стању неурачунљивости. Неурачунљив је онај учинилац који није могао да схвати значај свога дела или није могао да управља својим поступцима услед душевне болести, привремене душевне поремећености, заосталог душевног развоја или друге теже душевне поремећености. Надаље, Кривичним закоником се прописује да се учиниоцу кривичног дела чија је способност да схвати значај свога дела или способност да управља својим поступцима била битно смањена услед неког стања, као и код неурачунљивости (битно смањена урачунљивост), може ублажити казна. Видимо да се нашим Закоником разликују: 1. Урачунљиви учиниоци кривичних дела; 2. Неурачунљиви учиниоци противправних дела која су законом прописана као кривична дела; и 3. Битно смањено урачунљиви учиниоци.⁴⁰⁸ Иако Законик познаје ове *три категорије* то не значи да се сва лица могу сврстати у једну од ове три категорије, зато нас у овом делу занима *степеновање урачунљивости*.

Где је граница између урачунљивости и битно смањене урачунљивости? Учиниоцу кривичног дела који је дело учинио у стању битно смањене урачунљивости казна може да се ублажи, али сматрамо да треба и сваку *смањену*

---

⁴⁰⁷ О историјском развоју института неурачунљивости вид. Dragiša Drakić, *Neuračunljivost*, Novi Sad, 2007. str. 24.

⁴⁰⁸ *Из судске праксе*: Битно смањена урачунљивост у време извршења кривичног дела и непридруживање оштећеног кривичном гоњењу могу имати карактер нарочито олакшавајуће околности код одмеравања казне. *Из образложења*: Испитујући побијану пресуду у делу одлуке о казни на коју је осуђен оптужени З.Ц. Врховни суд налази да је првостепени суд, у смислу одредаба чл. 54 КЗ, правилно утврдио све околности од значаја за одмеравање казне, па ценећи те утврђене околности, а дајући битно смањеној урачунљивости у време извршења дела и непридруживању оштећеног карактер нарочито олакшавајуће околности, применио одредбе чл. 56 и 57 КЗ о ублажавању казне, те овог оптуженог осудио на казну затвора у трајању од 2 године. *Пресуда Врховног суда Србије* КЖ-І-283/08 од 12.03.2008. године и пресуда Окружног суда у Крагујевцу К-21/06 од 27.09.2007. године - Билтен Окружног суда у Крагујевцу, бр. 1/2009, Ингермех, Београд, сентенцу приредио: Александар Блануша, судија Окружног суда у Крагујевцу. Извор: електронска база података *Propisi online*, 2.3.2013.

Из судске праксе: Исто тако је суд узео као олакшавајућу околност то што је окривљени кривично дело учинио у стању смањене урачунљивости – Пресуда Кантоналног суда у Новом Травнику. Број: К-15/05, Нови Травник, 27.06.2005. доступна на сајту Кантоналног суда у Новом Травнику, доступно на: http://www.ksudnt.ba/sudska_praxa.htm (7.11.2015.).

урачунљивост, а која није битно смањена на одређен начин вредновати. Такође, иста је ситуација када је реч о граници битно смањене урачунљивости и неурачунљивости. Другим речима, и битно смањену урачунљивост је могуће степенувати, и на тај начин вредновати приликом индивидуализације казне затвора.

2.3.1.4. Стварна заблуда

Стварна заблуда (*error facti*) означава непостојање свести о неком законском обележју кривичног дела, или погрешну представу о постојању околности које би, кад би стварно постојале, чиниле учињено кривично дело дозвољеним делом.⁴⁰⁹ Кривичним закоником, у вези са стварном заблудом, прописује се да није кривично дело оно дело које је учињено у *неотклоњивој стварној заблуди*. Стварна заблуда је *неотклоњива* ако учинилац није био дужан и није могао да избегне заблуду у погледу неке стварне околности која представља обележје кривичног дела или у погледу неке стварне околности која би, да је заиста постојала, чинила дело дозвољеним. Ако је учинилац био у стварној заблуди услед *нехата*, постојаће кривично дело учињено из нехата кад закон такво кривично дело предвиђа.⁴¹⁰ Разликују се две врсте стварне заблуде: 1. Заблуда о стварним обележјима бића кривичног дела и 2. Заблуда о разлозима искључења противправности, тј. о основима који искључују постојање кривичног дела.⁴¹¹ С обзиром на предмет нашег интересовања, нас конкретно интересује какве додирне тачке стварна заблуда има са *степеном кривице* и какве крајње консеквенце има на индивидуализацију затворске казне.

Као што се прописује, стварна заблуда је неотклоњива: ако учинилац није био дужан и није могао да избегне заблуду у погледу неке стварне околности (...). Прво треба да се утврди да учинилац није *био дужан да избегне заблуду и да није могао да избегне заблуду*. Сада се намеће питање да ли се *дужност*⁴¹² може

---

⁴⁰⁹ Чејовић, Кулић (2011), *op. cit.*, стр. 214.

⁴¹⁰ Чл. 28 КЗ.

⁴¹¹ Stojanović (2009), *op. cit.*, str. 160.

⁴¹² Окривљени који поседује оружни лист дуги низ година не може свој поступак ношења оружја оправдати стварном заблудом, јер лице које поседује оружни лист мора знати да му тај оружни лист представља дозволу само за држање, а не и за ношење оружја. (Пресуда Апелационог суда у Крагујевцу, Кж1 45/2012 од 20.1.2012. године. Извор: електронска база података *Paragraf Lex*, 2.3.2013.

степеновати, односно да ли ми унапред можемо рећи ко јесте и ко није дужан да избегне заблуду. Сматрамо да се унапред не може са сигурношћу рећи ко је све дужан да избегне заблуду, осим за она лица која својим образовањем и позивом којим се баве никако не могу да се нађу у стварној заблуди.⁴¹³ Осим тога за поједина лица дужност се може и степеновати, што ће свакако утицати и на индивидуализацију казне. Надаље, потребно је да се утврди и да учинилац није могао да избегне заблуду (...), што се може степеновати. Осим тога и *отклоњива стварна заблуда* се може степеновати, што свакако треба да утиче на индивидуализацију казне затвора

2.3.1.5. Правна заблуда

Као што може постојати заблуда у погледу околности које се односе на кривично део, тако лице може да се нађе у заблуди и у погледу околности које се тичу права. Другим речима, лице може да се налази у правној заблуди. Да ли је свако дужан да познаје прописе, да зна сва понашања која су прописана као кривично дело - још стара римска максима води нас до одговора да не мора, али да у том случају непознавање права шкоди. Другим речима, од сваког појединца се тражи да зна да су одређења понашања прописана као кривична дела, с тим да се понекад лице може налазити и у правној заблуди.⁴¹⁴

Полази се од претпоставке да сваки појединац познаје која су све понашања прописана као кривична дела. Данас не постоје тајни закони којима се прописују кривична дела, већ су сви закони доступни сваком. Сваки донет закон се објављује у *Службеном гласнику*, који ступа на снагу након истека рока који је одређен самим законом, и постоји претпоставка да сви знају за тај закон и за његову садржину. Да

---

⁴¹³ Опет долазимо до значаја образовања и професије за индивидуализацију казне затвора. Интересантно је видети једну судску одлуку: *Сентенца*: Степен образовања и стручност неког лица не може се ценити ни као отежавајућа, ни као олакшавајућа околност, и као таква не може бити од значаја за одмеравање казне. Из образложења: "Такође, у односу на оптуженог М. С. првостепени суд је погрешно ценио, као посебно отежавајућу околност, чињеницу да је дипломирани хемичар, обзиром да се степен образовања и стручност неког лица не може ценити ни као отежавајућа, ни као олакшавајућа околност, и као таква не може бити од значаја за одмеравање казне." (Пресуда Апелационог суда у Београду, Кж1. По1 9/2010(2) од 25.6.2010. године). Извор: електронска база података *Paragraf Lex*, 2.3.2013. Ми, ипак, сматрамо да зависи од тога које је кривично дело учињено.

⁴¹⁴ Правну заблуду ствара и непознавање и незнање закона. Урошевић (1929), *op. cit.*, стр. 36.

ли ми од сваког појединца морамо или можемо да очекујемо да ће се упознати са донетим законима, којима се прописују поједина кривична дела, на начин што ће он инкриминацију прочитати и правилно је протумачити у објављеном Службеном гласнику? Сложићемо се да би таква очекивања била права утопија, како у погледу упознавања са инкриминацијама, тако и у погледу тумачења. С друге стране, можда ће неко рећи да је данас, с обзиром на развијеност средстава масовних комуникација могуће да свако сазна која су понашања *санкционисана*, под условом да користе та средства, са чиме се, опет, не слажемо. Претпоставка је свакако оборива. Не можемо захтевати од сваког да чита Службени гласник. Не можемо да очекујемо да ће свако знати да тумачи оно што је прочитао у Службеном гласнику, а да не говоримо о лицима која су неписмена.

Постоји један већи број тзв. *класичних кривичних дела*, која су својствена свих државама и која одувек постоје, док са друге стране, постоји одређен број кривичних дела која су мање или нимало позната широј јавности. Овде морамо опет да напоменемо да је у последњих неколико година присутна честа измена Кривичног законика, која се огледа у прописивању нових инкриминација, као и изменом постојећих. Наш законодавац прописује да није кривично дело оно дело које је учињено у неотклоњивој правној заблуди.⁴¹⁵ Правна заблуда је неотклоњива ако учинилац није био дужан и није могао да зна да је његово дело забрањено.⁴¹⁶ Учиниоцу који није знао да је дело забрањено, али је био дужан и могао је да зна, казна се може ублажити.⁴¹⁷ Видимо да законодавац прописује да ће постојати неотклоњива правна заблуда само онда када учинилац није био дужан и није могао да зна да радња коју предузима представља кривично дело, а ако није знао, али је био дужан и могао је да зна, казна се може ублажити.⁴¹⁸ Тако гледано, и код правне

---

⁴¹⁵ Чл. 29 ст. 1 КЗ.

⁴¹⁶ Чл. 29 ст. 2 КЗ.

⁴¹⁷ Чл. 29 ст. 3 КЗ.

⁴¹⁸ Из судске праксе: *Сентенца*: Приликом оцене да ли је учинилац кривичног дела био у правној заблуди, односно из оправданих разлога није знао да је понашање које предузима кривично дело, суд је дужан да узме у обзир све објективне околности извршеног кривичног дела, али и субјективне околности које се односе на учиниоца, односно његове способности. *Из образложења*: "Суд је ценио став браниоца да је окривљени био у правној заблуди, пошто је наводно сматрао да ако само коришћење опојне дроге није кривично дело, да онда ни поседовање опојне дроге ради употребе није кривично дело, а овај став браниоца суд није прихватио, пошто је по оцени суда окривљени очигледно био свестан противправности свог понашања због држања опојне дроге, без обзира да ли је знао да је држање опојне дроге предвиђено као кривично дело, на шта посебно упућује чињеница да је бежао од полицајаца, знајући да су то полицајци и да код себе има опојну

заблуде потребно је прво утврдити ко је *дужан* да зна да је дело забрањено и ко је *могао* да зна да је дело забрањено, што се опет може степеновати, а што ће свакако утицати и на индивидуализацију казне затвора.

2.3.1.6. Сила и претња

Учинилац када врши кривично дело, по правилу, има слободу избора, односно нико га не принуђава да врши кривично дело. Од овог, да кажемо правила, постоји изузетак, а то је када неко лице врши принуду или прети другом лицу да учини кривично дело, те оно под тим утицајем и врши дело. С тим у вези, важан институт у кривичном праву заузимају и *сила и претња*. У контексту степена кривице наш циљ се огледа у томе да доведемо у везу силу и претњу са степеном

дрого, као и да би полицајце спречио да му је претресом нађу и одузму." Пресуда Окружног суда у Чачку, К. 125/2004 од 28.12.2004. године. Извор: електронска база података *Paragraf Lex*, 3.9.2015.; Правилно је поступио првостепени суд када је одбио предлог браниоца да се вештак психијатар изјасни да ли је окривљени могао знати или био дужан да зна да је продаја лекова била забрањена, јер се ради о правном питању на које одговор даје суд. Имајући у виду чињеницу да је окривљени старости од скоро 70 година, да има завршену само основну школу, те да је према налазу комисије вештака због душевне болести параноидне шизофреније способност схватања значаја дела и могућност управљања поступцима у време извршења дела које му се ставља на терет код окривљеног била битно смањена, да је наведене лекове бенседин и флормидал према здравственом картону окривљеног ординирајући лекар истом преписивао, да је према исказу сведока Г.П. инспектора за лекове у приватној апотеци „С.Ј.” у Аранђеловцу, где је окривљени без рецепта куповао лекове, утврђена незаконитост у промету лековима, јер је утврђена разлика у погледу уласка лекова и продаје лекова без лекарског рецепта, то је закључак другостепеног суда да је окривљени поступао у неотклоњивој правној заблуди, сходно одредби чл. 29. ст. 1. КЗ, те да дела која му се стављају на терет нису кривична дела. Апелациони суд такође сматра да окривљени није био дужан и није могао да зна да је његово дело забрањено, сходно одредби чл. 29. ст. 2. КЗ, јер није знао да се наведени лекови налазе на листи опојних дрога, а исте му је према здравственом картону преписивао ординирајући лекар. У наведеној приватној апотеци исте лекове су му продавали без рецепта, знајући да он исте узима без рецепта, а чињеница да окривљени наведене лекове није узимао у државној апотеци не утичу на другачију одлуку суда јер је суд поверовао окривљеном да државне апотеке нису продавале тај лек без рецепта, при чему је опште позната чињеница да су гужве код лекара ради чекања на преглед велике, а окривљени је стар и болестан од више болести према приложеној лекарској документацији. При томе ваља имати у виду и чињеницу да у упутству о коришћењу наведених лекова нигде не пише да исти представљају дроге, те да се окривљеном верује да му ни лекар, ни апотекар нису рекли да наведени лекови представљају опојне дроге. Дакле, окривљени је у погледу кривичног дела био у правној заблуди у погледу забрањености дела јер окривљени не зна правну норму, јер није знао да је његово дело забрањено зато што то није могао и није био дужан да зна, с` обзиром на постојање душевне болести и параноидне шизофреније код њега и због околности под којима је набављао лекове, стога је наведена неотклоњива правна заблуда код окривљеног настала из оправданих разлога. (Пресуда Вишег суда у Крагујевцу К-80/12 од 08.11.2012. године и пресуда Апелационог суда у Крагујевцу Кж1-5960/12 од 25.06.2013. године) - Билтен Вишег суда у Крагујевцу, број 5/2013, Интермех, Београд, Сентенцу приредила: Светлана Симовић, судијски помоћник Вишег суда у Крагујевцу. Извор: електронска база података *Propisi online*, 3.5.2015.

кривице, тако да се на овом месту нећемо бавити *апсолутном силом*⁴¹⁹ која искључује радњу кривичног дела, односно где се учиниоцем кривичног дела сматра лице које је применило неодољиву силу.⁴²⁰

Компулзивна сила представља употребу физичке снаге према неком лицу с циљем да се оно принуди да изврши одређено кривично дело, док претња представља стављање у изглед неког зла лицу које се принуђава.⁴²¹ У ствари, лице, над којим се примењује сила или врши претња, има две могућности које су дијаметрално супротне и једна другу искључују. Лице може да поступи према захтеву лица које му прети или према њему примењује силе како би избегао зло које му је претило или како би престала физичка сила која је према њему вршена. Поступање на такав начин значило би да се врши кривично дело. Друга могућност огледа се у томе да лице не чини кривично дело, што значи да ће трпети физичку силу и да ће *можда* наступити зло које је претило.

Према законском решењу, ако је кривично дело учињено под дејством силе која није неодољива или претње, учиниоцу се казна *може* ублажити.⁴²² Суштинско питање које се овде намеће, свакако је, када постоји сила која није неодољива и када постоји претња и како се оне процењује, затим, где је граница између силе која је неодољива и оне која је одољива, између силе које није неодољива и обичне силе. Одговори на ова питања нису нимало једноставни, а видимо да само сила која није неодољива може довести до ублажавања казне. Међутим, ми смо мишљења да се и таква сила може степенувати, што би уистину значило - што је сила која није

---

⁴¹⁹ *Сентенца*: Апсолутна, односно неодољива сила, као основ искључења постојања кривичног дела постоји само ако је иста искључила могућност доношења и реализације одлука код окривљеног. Из образложења: "Из списка произилази да је окривљени опојну дрогу марихуану из Подгорице до места где му је одузета (Чачак) превезао возилом, где је и заустављен од стране полицијских службеника и опојна дрога му је одузета, па се не може прихватити став окривљеног да је опојну дрогу пренео под дејством неодољиве силе јер су му наводно у Подгорици четири непознате особе најпре тражили да за једног човека пренесе запечаћени коверат, за шта су му дали 300 еура, иако је најпре посумњао да је у клопци" после чега су исти тражили да свој ауто одвезе иза стамбених зграда где су јако брзо у исти убацили пакете иза тапацирунга левих врата, при чему је оптужени сумњао да је у питању нека опојна дрога. У сваком случају окривљени је имао могућност да пријави или полицији у Подгорици, или у Пљевљима где му је пребивалиште, или полицији у Србији, међутим оптужени је очигледно мотивисан материјалним разлозима пристао да опојну дрогу марихуану превезе за 300 еура на уговорено место, при чему је поступао са директним умишљајем па се у радњама оптуженог стичу сва обележја кривичног дела неовлашћена производња и стављање у промет опојних дрога из чл. 246 ст.1 КЗ." (Пресуда Апелационог суда у Крагујевцу, Кж 1687/2013 од 16.5.2013. године). Извор: електронска база података *Paragraf Lex*, 3.9.2015.

⁴²⁰ Вид. чл. 21 ст. 3 КЗ.

⁴²¹ О томе види код: Stojanović (2009), *op. cit.*, str. 168-169.

⁴²² Чл. 21 ст. 2 КЗ.

неодољива већа, то је и кривица на страни учиниоца мања и обрнуто, а исти је случај и када је реч о претњи.

Даље, од обичне до силе која није неоодољива постоји читава *скала јачине силе* која се примењује према лицу са намером да оно учини кривично дело. С обзиром на то да само она сила која није неоодољива може довести до ублажавања казне, сматрамо да свака друга сила која је по јачини нижа од ње, утиче на степен кривице. Такође смо мишљења, да уколико суд не ублажи казну услед силе која није неоодољива, треба да такву околност узме као олакшавајућу приликом индивидуализације казне.⁴²³

Као што смо споменули, *претња* представља стављање у изглед неког зла које ће наступити према лицу, уколико оно не поступи према захтеву лица које му прети. Није тешко закључити, да се и претња може степеновати према свом интезитету, што ће свакако утицати, у крајњој линији, и на степен кривице учиниоца. Законик садржи одредбу, да се учиниоцу, који је кривично дело учинио под дејством претње, казна може ублажити. Свакако да се сада намеће питање каква претња мора бити да би била основ за ублажавање казне. Сматрамо да се свака претња не може, никако, ценити као факултативни основ за ублажавање казне, већ је потребно да има свој квалитет и квантитет. Битно је ко и којим интезитетом прети, али је исто тако битно коме се прети. Да би постојао утицај на доношење одлуке код лица коме се прети, потребно је да претња буде озбиљна и могућа, што се процењује, пре свега, са аспекта лица коме је упућена.⁴²⁴

И код силе и код претње не сме се изгубити из вида неколико, по нашем мишљењу, битних карактеристика које говоре у прилог да процена компулзивне силе и претње представља једну компликовану ситуацију за судију, који може донети одлуку да је потребно казну ублажити, да ту околност треба ценити као олакшавајућу, или је никако не треба вредновати. Прво, лице које чини кривично дело услед компулзивне силе или претње поступа са *умишљајем* и то са директним умишљајем. Даље, то лице врши кривично дело из разлога да не би трпело неке консеквенце од стране лица које над њим примењује силу или му прети. Овде лице наноси другом штету, јер на тај начин он неће трпети зло које му је претило или ће

---

⁴²³ Овде се поставља и питање двоструког вредновања.

⁴²⁴ Stojanović (2009), *op. cit.*, str. 169.

сила према њему престати. Наноси штету другом да би себе заштитио, вредније му је своје добро од туђег, то је мотив вршења кривичног дела. Како ће се ценити компулзивна сила и претња треба да зависи од сваког конкретног случаја.

Интересантно је да у теорији, колико је нама познато, није постављено питање да ли се сила или претња може узети као отежавајућа околност на страни лица које је учинило кривично дело. Међутим, опет као и све остало, зависи од сваког конкретног случаја. Нама је интересантна личност учиниоца која штити своја добра а туђа повређује. Да дамо један хипотетички пример: једно лице другом *стварно и озбиљно* прети да ће другом лицу уништити *аутомобил*, уколико он не лиши живота неко треће лице, што је друго лице и учинило. Сложићемо се да је претња постојала, јер је стварна и озбиљна, али дело лица које је другог лишило живота само говори о њему да је особа која нема обзира према туђим добрима и да је спремна да све учини само да она не претрпи неку штету. Сматрамо, да се у овом случају, услед претње никако не може ублажити казна учиниоцу за убиство, такође не може се ни сама претња ценити као олакшавајућа околност. У зависности од свих осталих околности, можда би се претња могла ценити и као отежавајућа околност. С тим да се сад појављује и проблем мотива.

2.3.2. Побуде из којих је учињено дело

Кривичним закоником се наводе и побуде као околности које могу бити како отежавајуће, тако и олакшавајуће приликом индивидуализације казне затвора. Међутим, побуде се морају посматрати са више аспеката, а не само у контексту олакшавајућих и отежавајућих околности. Прво се мора видети да ли побуда треба да се цени само у оквиру олакшавајућих и отежавајућих околности, или и код степеновања кривице. Другим речима, да ли се побуда може двоструко вредновати. Затим је потребно да се укаже на поједина кривична дела, где мотиви представљају биће кривичног дела или је мотив квалификовани или привилеговани облик појединих кривичних дела.

Испрва је потребно појмовно одредити шта је уопште побуда.⁴²⁵ У кривичноправној и криминолошкој литератури постоје на десетине дефиниција

---

⁴²⁵ *Из судске праксе*: Побуда је унутрашња психичка снага која мотивише и покреће људско понашање. (Решење Апелационог суда у Београду Кж.бр. 5337/11 од 13. децембра 2011. и пресуда

побуда, где сваки аутор на својствен начин даје своју дефиницију.⁴²⁶ У неком најопштијем смислу побуде су унутрашња психичка снага која покреће људско понашање. На основу мотива, ми заправо откривамо, веома често, прави разлог вршења кривичног дела. Побуде из којих је дело учињено неретко указују на прави друштвени и морални лик учиниоца кривичног дела.⁴²⁷ У науци постоји и велики број подела мотива,⁴²⁸ и спрам тих подела мотиви се сврставају у поједине групе и добијају карактер отежавајућих или олакшавајућих околности. Сматрамо да није најбоља подела на позитивне и негативне мотиве, јер по природи ствари не може мотив вршења кривичног дела да буде позитиван, те нам се чини да је прихватљива подела на *криминалне и некриминалне* мотиве.⁴²⁹

Мотиве које бисмо могли да ценимо као отежавајуће околности су свакако: користољубље, освета, ниске побуде, мржња, завист, пакост. Док би олакшавајући мотиви били самилост, крађа да би прехранио чланове своје породице, ако на пример родитељ себе лажно пријави као извршиоца кривичног дела да би заштитио своју децу која су учиниоци дела. Затим, узмимо на пример прекорачење нужне одбране, где једно лице одбија напад, који је био усмерен према другом лицу, сматрамо да је то лице које је прекорачило границе нужне одбране поступало са добром намером, где мотив никако није криминалан, и да се разлог његовог прекорачења нужне одбране треба ценити као олакшавајућа околност.⁴³⁰

Вишег суда у Београду К.бр. 3232/10 од 26. јула 2011. године) - Билтен Вишег суда у Београду, број 83, Интермех, Београд, Приредио: судија мр Александар Трешњев. Извор: Извор: електронска база података *Propisi online*, 5.4.2016.

⁴²⁶ О томе види код: Александар Б. Ђурић, *Мотив у кривичном праву*, Ниш, 2006. стр. 52-54.

⁴²⁷ Таховић (1957), *op. cit.*, стр. 161.

⁴²⁸ О томе види код: Ђурић (2006), *op. cit.*, стр. 62-64.

⁴²⁹ О томе вид. *Ibid.*, стр. 64.

⁴³⁰ Као и на пример, ако лице чини кривично дело, а да притом од учињеног кривичног дела нема никакве користи, већ само неко други остварује корист, а притом није реч о њему блиском лицу. Можда бисмо могли рећи да кривично дело чини из „сажаљења”. Из судске праксе: *Сентенца*: Када полицајац приликом вршења послова контроле саобраћаја према учеснику у саобраћају који учини саобраћајни прекршај не предузме службену радњу - не наплати мандатну казну односно не поднесе пријаву за учињени саобраћајни прекршај, извршио је кривично дело злоупотребе службеног положаја. *Из образложења*: "Правилно је првостепени суд утврдио да је окривљени вршећи послове контроле саобраћаја као саобраћајни полицајац искоришћавањем свог службеног положаја прибавио корист оштећенима на тај начин што приликом вршења послова контроле саобраћаја према учесницима у саобраћају који су учинили саобраћајни прекршај из чл. 27. и 35. Закона о основама безбедности саобраћаја на путевима, није предузео службену радњу коју налаже службена дужност - није наплатио мандатну казну нити поднео пријаву за учињени саобраћајни прекршај, чиме је извршио кривично дело злоупотребе службеног положаја." (*Пресуда Окружног*

Поставља се и једно суштинско питање – да ли су мотив и побуда синоними. У литератури се углавном наводи да су мотив и побуда синоними.⁴³¹ У нашем Кривичном законнику законодавац нигде не наводи реч *мотив*, већ се на појединим местима наводи да је реч о побудама,⁴³² с тим да се код појединих кривичних дела наводе конкретне врсте побуда.⁴³³ Тако, рецимо, код Убиства из милосрђа, односно Лишења живота из самилости⁴³⁴ управо су милосрђе и самилост побуде, које чини биће кривичног дела.

Нашим Кривичним закоником се код појединих кривичних дела захтева постојање *намере*, тако да намера чини биће кривичног дела или она захтева постојање квалификованог или привилегованог облика појединих кривичних дела. У литератури се наводи да постоји мишљење аутора да се „мотив и намера идентификују”.⁴³⁵

суда у Београду, Кж. 903/2005 од 22.4.2005. године). Извор: електронска база података *Paragraf Lex*, 10.10.2015.

⁴³¹ Мотив (фр. *motif* од срлат. *motivus* од лат. *motus* покрет) 1. *Псих.* оно што покреће на неку делатност, унутрашњи подстицај; побуда. Клајн, Шипка (2008), *op. cit.*, стр. 805; Побуда се често назива и мотивом, и под њом се подразумева унутрашња психичка снага која покреће људско понашање. Лазаревић (2006), *op. cit.*, стр. 191.

⁴³² Кривични законик на само неколико места у Посебном делу садржи одредбе о побудама (чл. 137, 191 и 378.), као и у Општем делу, посебно у делу који се односи на санкције. Док се реч *мотив* нигде у Законнику не помиње. С друге стране, *намера* код великог броја кривичних дела чини биће основног облика кривичног дела, а код појединих дела чини квалификовани облик.

⁴³³ Код свих кривичних дела где се тражи и мотив за постојање дела потребно је у кривичном поступку и доказати постојање таквог мотива на страни учиниоца, јер без мотива нема ни кривичног дела. Реч је о томе да код појединих кривичних дела мотив чини биће кривичног дела или представља квалификовани или привилеговани облик.

⁴³⁴ Чл. 117 Кривичног законика.

⁴³⁵ Ђурић (2006), *op. cit.*, стр. 53. Мотив или побуда, као што су нпр. намера, циљ и слично, су такође субјективне околности које не улазе у појам кривице и уколико не улазе у биће прекршаја, посебно се узимају у обзир приликом одмеравања казне. Мирјана Тукар, Општа правила о одмеравању казне за прекршаје, *Упутство за одмеравање казне за прекршаје из области екологије - Приручник за судије прекршајних судова* - стр. 46. Доступно на: <http://www.osce.org/sr/serbia/81165?download=true> (23.6.2016.).

Ми сматрамо да мотив и намера нису синоними, зато ћемо навести само један пример. Код кривичног дела крађе – *намера* је да се од другог лица одузме туђа покретна ствар, а мотив зашто се одузима ту ствар може бити различит - да би се учинилац прехранио, да би другом само нанео штету или неки други. Мада у неким случајевима и законодавац ствара конфузију. Интересантно је поменути кривично дело Превара из члана 208. Кривичног законика, којим се у другом ставу прописује привилеговани облик овог кривичног дела, уколико се дело преваре чини само у *намери да се други оштете*. Ми сматрамо да је овде, заправо, реч о мотиву, а не о намери. Код великог броја кривичних дела осим умишљаја захтева се и одређена намера, која се најчешће огледа у томе да се прибави каква корист за себе или за друго лице. Код групе кривичних дела против уставног уређења захтева се и *намера* угрожавање уставног уређења и безбедности Србије. Дакле без постојања намере нема ни кривичног дела.

Поставља се питање, да ли се мотив може двоструко вредновати и као олакшавајућа или отежавајућа околност, без обзира што чини и биће кривичног дела. Реч је о томе да је већ једном законодавац мотив вредновао, те да ли судија још једном може да вреднује ту исту околност. У доступној литератури нашли смо ставове да се побуде не могу узети у обзир уколико оне чине биће кривичног дела или квалификовани и привилеговани облик за који се суди учиниоцу.⁴³⁶ Ми сматрамо да се нашим Закоником ипак дозвољава, под одређеним условима, двоструко вредновање околности, међу којима свакако спадају и побуде, приликом индивидуализације казне иако су те исте околности и обележје кривичног дела. На овакав закључак нас упућује члан 54. став 3. којим се прописује „околност која је обележје дела не може се узети у обзир и као отежавајући, односно олакшавајућа околност, изузев ако прелази меру која је потребна за постојање кривичног дела или одређеног облика кривичног дела или кад постоје две или више околности, а само једна је довољна за постојање тежег, односно лакшег облика кривичног дела.”

На крају, али никако најмање битно, постоји дилема да ли и код нехатних кривичних дела постоји побуда. У вези са овим питањем у науци преовлађује став да код нехатних кривичних дела не постоји побуда, односно да намера може да постоји само код умишљајних кривичних дела. Нехатна кривична дела, по природи ствари, не могу садржати намеру или побуду (...).⁴³⁷ Претпостављамо да су аутори сматрали да мотив не постоји у погледу последице кривичног дела. С друге стране, постоји и мишљење да код свесног нехата криминални мотив постоји само у односу на кривичноправну радњу (...).⁴³⁸ Ми смо склони мишљењу, да код свесног нехата постоји умишљај у односу на радњу кривичног дела, али не и у односу на последицу дела. С обзиром на прихваћену поделу мотива, у овом излагању, склони смо да заузмемо став да у том случају мотив није криминалан, јер учинилац кривичног дела не жели наступање последице. Код несвесног нехата не постоји

---

⁴³⁶ Тако сматра проф. Јанко Таховић: као и у погледу осталих околности, тако и код побуда-мотива, увек треба имати у виду да се они *не могу* узети у обзир код одмеравања казне ако су обухваћени појмом кривичног дела у виду једног посебног обележја или ако произилазе из самог појма кривичног дела. Таховић (1957), *op. cit.*, стр. 161. Проф. Љубиша Лазаревић сматра да „постојање побуде и њен значај суд цени у сваком конкретном случају, али под условом да се *не појављује* као обележје квалификованог облика неког кривичног дела”. Лазаревић (2011), *op. cit.*, стр. 258.

⁴³⁷ Стојановић (2009), *op. cit.*, стр. 73.

⁴³⁸ Ђурић (2006), *op. cit.*, стр. 110.

побуда ни у погледу радње, те је о побуди у односу на последицу дела сувишно говорити.

2.3.3. Јачина угрожавања или повреде заштићеног добра

С обзиром на врсту последице постоји и подела кривичних дела на кривична дела повреде и кривична дела угрожавања,⁴³⁹ а ова подела значајна је и за индивидуализацију казне затвора. Пре него што се упустимо у проблематику ових околности приликом индивидуализације казне затвора, сматрамо да је од важности да напоменемо како се у науци сматра да је овде реч о чисто објективној околности.⁴⁴⁰ Ми сматрамо, да је реч о субјективно-објективној или објективно-субјективној околности, која указује како на тежину учињеног дела, али исто тако на одређен начин говори и о самом учиниоцу. На основу јачине угрожавања или повреде заштићеног добра може се много сазнати и о самом учиниоцу дела, с тим да се угрожавање или повреда објективно манифестују, те је можда зато и већинско мишљење аутора да је овде реч о чисто објективној околности.

Свако кривично дело производи неку промену у спољном свету. Радња кривичног дела увек проузрокује неку врсту последице. Међутим, та последица није у свим случајевима неопходна за постојање кривичног дела, то није последица у кривичноправном смислу.⁴⁴¹ Посебно нам је значајна градација последице. Разликујемо кривична дела повреде и кривична дела угрожавања. С тим да се и једно и друго кривично дело може испољити у виду уништења и оштећења.⁴⁴² Најтежи облик напада јесте *уништење*, па затим *оштећење*, даље као *конкретна опасност*, и најзад као удаљени, посредни напад, тј. *апстрактна опасност*.⁴⁴³

Јачина повреде и угрожавања може се степеновати у сваком конкретном случају. Тако, по нашем мишљењу битно је да се утврди сам начин *уништења*. На

---

⁴³⁹ Стојановић (2009), *op. cit.*, стр. 98.

⁴⁴⁰ Нада Мацановић-Павелић, Олакшавајуће и отежавајуће околности при одмеравању казне, Београд, 1981. стр. 269. (докторска дисертација).

⁴⁴¹ Stojanović (2009), *op. cit.*, str. 96. има кривичних дела која немају последицу ко конститутивни елемент и бића кривичног дела, па је за постојање кривичног дела у конкретном случају не треба ни утврђивати, односно довршењем радње извршења значи и довршење кривичног дела. то су формална или делатносна кривична дела. Код других пак дела њихов законски опис садржи и одређену последицу која се у сваком конкретном случају мора утврђивати. *Ibid.*

⁴⁴² Stojanović (2009), *op. cit.*, str. 98-99.

⁴⁴³ *Ibid.*, str. 99.

пример, уколико је учинилац учинио кривично дело убиства на начин што је жртву лишио живота, тако што је претходно злостављао, наносио телесне повреде, да би тек након извесног времена наступила смрт жртве, те је након тога жртву мрцварио, сложићемо се да је реч о тежем уништењу него да је једноставно из ватреног оружја са неколико хитаца усмртио жртву.⁴⁴⁴ С тим да се мора водити рачуна да отежавајућа околност истовремено не представља и биће кривичног дела, јер се *начелно* околности које представљају биће кривичног дела не могу поново вредновати и у оквиру олакшавајућих и отежавајућих околности.⁴⁴⁵ Тако се под одређеним условима може доћи до закључка колико је учинилац *хтео* извршење дела, односно да укаже и на његов *степен кривице*. Затим, можемо да сазнамо и о његовом односу према жртви кривичног дела, као и о његовом понашању након извршеног дела, уколико је на пример сакрио леш. Дакле, реч је по правилу, о

---

⁴⁴⁴ Значајно је видети једну судску одлуку. И када жртва убиства која је усмрћена тако што је била изложена дејству вреле воде из туша, па је дошло до опарења укупно 90% површине њеног тела, живи још један час у стању које објективно изазива тешке болове то у конкретном случају није убиство на свиреп начин када је жртва била у стању тешког пијанства које је довело до умртвљења осетљивости на бол и неиспољавања рефлекса одбране и нетражења помоћи. Из образложења: Оптужени је оглашен кривим за кривично дело убиства из чл. 47. ст. 1. КЗ РС зато што је лишио живота у своме стану своју пријатељицу која је била у стању тешког пијанства (са 3,30 промила алкохола у крви) тако што ју је туширао врелом водом из бојлера од чега је она задобила опекотине 90% површине тела па је услед повреда опарењем умрла после један час. Није прихваћен став јавне тужбе да се ради о кривичном делу убиства на свиреп начин. Објективно у другој ситуацији овакав начин усмрћења би код жртве изазвао тешке физичке болове и патњу јер је жртва после опарења живела око један час. Међутим, она је овде била у стању тешког пијанства када је осетљивост на бол ако је и постојала била сведена на веома малу меру због умртвљености рецептора за бол и уопште целог нервног система. У таквој ситуацији то није прелазило онај ниво свирепости који прати свако лишење живота. Она уопште није испољавала рефлекс одбране. Није тражила помоћ од сведока који су били у суседној соби, а ни онда када су они долазили у купатило. Није викала, није се бранила и како сведоци кажу само је нешто мрмљала, није могла ни да хода тако да је са столице на коју су је ставили падала. Најзад за квалификацију јавне оптужбе недостаје и субјективни моменат јер се анализом утврђеном понашања оптуженог не може закључити да је код њега постојала свест да жртви наноси тешке болове и патњу и да је пристао на то. (Пресуда Врховног суда Србије Кж. 694/87 од 11.9.1987.). Извор: електронска база података *Intermex*, 10.9.2016.

⁴⁴⁵ *Из судске праксе*: Јачина повреде заштићеног добра не може имати карактер отежавајуће околности уколико нанета тешка телесна повреда, као обележје кривичног дела, у смислу чл. 54. ст. 3. КЗ не прелази меру која је потребна за постојање овог кривичног дела. *Из образложења*: Првостепени суд је погрешно оптуженима као отежавајућу околност узео јачину повреде заштићеног добра, када се има у виду да су телесне повреде које је задобио оштећени свака по себи лака телесна повреда, али да у укупном дејству представљају тешку телесну повреду, па значи не прелазе меру која је потребна за постојање кривичног дела тешка телесна повреда из чл. 53. ст. 1. КЗРС да би могла бити узета у обзир као отежавајућа околност у смислу чл. 54. ст. 3. КЗ. Пресуда Округног суда у Нишу Кж. бр. 2055/07) - Билтен Округног суда у Нишу бр. 27/2008, Интермех, Београд, аутор сентенце: судија Округног суда у Нишу Зоран Крстић. Извор: електронска база података *Propisi online*, 5.4.2015.

учиниоцу који нема жељу да призна дело, који у сваком случају покушава да избегне казну.⁴⁴⁶

Утврђивање *јачине повреде* заштићеног добра је нешто лакше, јер се она може састојати у његовом потпуном уништењу, већем или мањем оштећењу, или у чињењу неупотребљивим.⁴⁴⁷ Кад је реч о кривичним делима *угрожавања*, степеновање последице могуће је и у случају апстрактне и код конкретне опасности. У првом случају цени се облик опасности, вредност и значај угрожених добара, блискост да се апстрактна опасност претвори у конкретну и др. Слично је и са степеновањем конкретне опасности; она може бити већа или мања, зависно пре свега од значаја и вредности и угроженог добра, могућности да прерасте у повреду и др.⁴⁴⁸ Свако уништење, оштећење, конкретну и апстрактну опасност треба степеновати, а тако извршено степеновање треба да утиче на индивидуализацију казне затвора.

Код ове *околности* мора се водити рачуна о једној јако битној ствари која се тиче бића кривичног дела, или неких основа који могу да се подведу под друге институте. На пример, јачина повреде је много мања код *покушаја или код добровољног одустанка*, а управо покушај дела и добровољни одустанак представљају *основ* за ублажавање казне, па се опет доводи у питању однос двоструког вредновања. Понекад одређење *околности* представљају услов за постојање кривичног дела, дакле, јачина повреде заштићеног добра не утиче да ли ће казна бити тежа или лакша, већ утиче на само постојање дела.⁴⁴⁹ Узмимо за пример кривично дело Шумске крађе (чл. 275 КЗ ст. 1): Ко ради крађе обори у шуми, парку или дрвореду једно или више стабала, а количина обореног дрвета је већа од *једног кубног метра*, казниће се новчаном казном или затвором до једне године. Што ће рећи, потребно је да количина обореног дрвета буде већа од једног кубног метра да би постојало ово дело. С друге стране, ако је дело из става 1. овог члана учињено у намери да се оборено дрво прода,⁴⁵⁰ или ако је количина обореног

---

⁴⁴⁶ Као што смо на почетку рекли, све околности се преплићу, те је у појединим случајевима тешко одвојити једну од друге.

⁴⁴⁷ Лазаревић (2011), *op. cit.*, стр. 259.

⁴⁴⁸ *Ibid.*

⁴⁴⁹ Вид. Željko Horvatić, *Izbor kazne u jugoslovenskom krivičnom pravu i sudskoj praksi*, Zagreb, 1980. str. 136-137.

⁴⁵⁰ Видимо да код овог кривичног дела *намера* представља квалификовани облик дела.

дрвета већа од *пет кубних метара* или ако је дело извршено у заштићеној шуми, националном парку или другој шуми са посебном наменом, учинилац ће се казнити новчаном казном или затвором до три године (чл. 275 КЗ ст. 2). Видимо да квалификовани облик шумске крађе постоји и ако је количина обореног дрвета већа од пет кубних метара. Сада се поставља питање - шта ако је количина обореног дрвета већа од једног а мања од пет кубних метара. Управо је ту реч о јачини повреде заштићеног добра, све што је количина обореног дрвета већа од једног а мања од пет кубних метара значи да је степен повреде већи,⁴⁵¹ што ће свакако утицати и на индивидуализацију казне затвора.

На овом месту, сматрамо, да је посебно важно истаћи да је у случају продуженог кривичног дела⁴⁵² степен повреде или угрожавања знатно већи, те се та околност мора посебно валоризовати приликом индивидуализације казне затвора. Иако се за продужено кривично дело више не може казна поштрити, сматрамо да се ова чињеница треба посебно валоризовати, наравно, као отежавајућа околност приликом индивидуализације казне. Мада, Закоником се не наводи изричито да постојање продуженог кривичног дела треба да се цени као отежавајућа околност, а посебно не као обавезна отежавајућа околност. Видећемо у даљем раду да је законодавац издвојио околности које суд може или мора да цени

---

⁴⁵¹ У вези са досада реченим интересанто је видети једну судску одлуку: *Сентенца*: Ако вредност украдених ствари знатно прелази износ од 850.000 динара као гранични за квалификацију дела (тешка крађа), то представља отежавајућу околност за оптуженог. Из образложења: "Првостепени суд приликом одлучивања о казни узима у обзир висину прибављене противправне имовинске користи, као отежавајућу околност, и то не представља понављање оног што је већ узето у обзир, као квалификаторни елемент става 3 члана 166 Кривичног закона Републике Србије, будући да је у питању износ прибављене користи који знатно премашује законом прописани цензус, па је суд, свакако, био у обавези да и ту чињеницу узме у обзир приликом оцене тежине кривичног дела и изрицања кривичне санкције." (Пресуда Врховног суда Србије, Кж. I 790/2004 од 14.10.2004. године). Извор: електронска база података *Paragraf Lex*, 1.5.2016.

⁴⁵² Продужено кривично дело чини више истих или истоврсних кривичних дела учињених у временској повезаности од стране истог учиниоца која представљају целину због постојања најмање две од следећих околности: истоврсности оштећеног, истоврсности предмета дела, коришћења исте ситуације или истог трајног односа, јединства места или простора извршења дела или јединственог умишљаја учиниоца. (2) Кривична дела управљена против личности могу чинити продужено кривично дело само ако су учињена према истом лицу. (3) Не могу чинити продужено кривично дело она дела која по својој природи не допуштају спајање у једно дело. (4) Ако продужено кривично дело обухвата лакше и теже облике истог дела, сматраће се да је продуженим кривичним делом учињен најтежи облик од учињених дела. (5) Ако продужено кривично дело обухвата кривична дела чије је битно обележје одређени новчани износ, сматраће се да је продуженим кривичним делом остварен збир износа остварених појединачним делима уколико је то обухваћено јединственим умишљајем учиниоца. (6) Кривично дело које није обухваћено продуженим кривичним делом у правноснажној судској пресуди, представља посебно кривично дело, односно улази у састав посебног продуженог кривичног дела. Чл. 61 КЗ.

као отежавајуће, што је само један од аргумената да је некритички уредио ову материју.

2.3.4. Околности под којима је дело учињено

Кривично дело се врши од стране учиниоца у одређено време и на одређеном месту. Приликом извршења кривичног дела постоје одређене околности, које су субјективне или објективне природе и које могу да утичу на индивидуализацију казне затвора.⁴⁵³ Предметне околности се могу поделити на *објективне* и *субјективне*. У објективне околности спадају на пример начин, време,⁴⁵⁴ место,⁴⁵⁵ средство извршења, али и многе друге околности које су

---

⁴⁵³ Проф. Стојановић наводи да су ово околности објективног карактера које се тичу дела и конкретне ситуације у којој је оно учињено. Stojanović (2009), *op. cit.*, str. 273.

⁴⁵⁴ Правилно је поступио суд кад приликом одмеравања казне окривљенима није узео као отежавајућу околност време када су учинили кривично дело, то што су знали да су оштећени стари и да је један од оштећених непокретан, јер ове околности не прелазе меру која је потребна за постојање кривичног дела. Из судске праксе: *Из образложења*: Пресудом Вишег суда окривљени Р.Б., А.С. и А.В. су оглашени кривима због кривичног дела разбојништво из чл. 206. ст. 2. у вези ст. 1. Кривичног законика (КЗ) и осуђени на казне затвора и то Р.Б. у трајању од две године и шест месеци, а опт. А.С. и А.В. у трајању од по две године. Одлучујући о жалби јавног тужиоца у којој је, између осталог, навео да је окривљенима приликом одмеравања казне као отежавајућу околност требало узети време када су учинили кривично дело, то што су знали да су оштећени стари и да је један од оштећених непокретан и изрећи им казне затвора у дужем трајању, Апелациони суд је нашао да наведене отежавајуће околности не прелазе меру која је потребна за постојање кривичног дела, те у конкретном случају не представљају отежавајуће околности на страни окривљених. Пресуда Вишег суда у Краљеву 1К. 141/10 од 6.5.2010. и пресуда Апелационог суда у Крагујевцу Кж. 1-5837/10 од 17.2.2011. - Билтен Вишег суда у Краљеву, број 1/2011, Интермех, Аутор сентенце: Ивана Ратковић, судијски помоћник Вишег суда у Краљеву. Извор: електронска база података *Propisi online*, 3.4.2016.

Из судске праксе: Оправдано је изрицање смртне казне учиниоцу кривичног дела из чл. 169. КЗ РС који је дело извршио непосредно по пуштању из притвора и при извршењу дела испољио крајњу безосећајност и хладнокрвност. (Пресуда Врховног суда Србије Кж. 1428/97 од 13.11.1998.). Извор: електронска база података *Intermex*, 10.10.2016.

⁴⁵⁵ Извршење кривичног дела у згради суда. Из судске праксе: *Сентенца*: Има се узети као отежавајућа околност при одмеравању казне оптуженима чињеница да су кривична дела извршили у ходнику судске зграде, након изласка из суднице, а сходно члану 41. Основног кривичног закона. Из образложења: "Пресудом првостепеног суда оптужени су оглашени кривим због кривичног дела лаке телесне повреде из члана 54. став 1. Кривичног закона Републике Србије и изречене су им условне осуде. Поводом жалбе пуномоћника приватне тужиле, другостепени суд је првостепену пресуду преиначио у делу одлуке о кривичној санкцији тако што су оптужени осуђени на новчане казне од по 20.000,00 динара. Испитујући првостепену пресуду у делу одлуке о казни овај суд налази да је жалба пуномоћника приватне тужиле основана. Нису испуњени услови за изрицање условне осуде, с обзиром да се истом не може очекивати постизање сврхе кажњавања јер не одговара степену друштвене опасности и степену кривичне одговорности оптужених. Првостепени суд је у смислу одредбе члана 41. Основног кривичног закона ценио одређене олакшавајуће околности на страни оптужених. Међутим, пропустио је да утврди да на страни оптужених стоје и одређене отежавајуће околности које се односе на чињеницу да је кривично дело извршено у згради суда након окончаног рочишта у парничном предмету, а овај суд налази да се само са ефективном казном може постићи

специфичне за поједина кривична дела.⁴⁵⁶ Дакле, ми *a priori* не можемо рећи шта би све могло да се подведе под објективним околностима дела, већ то зависи од сваког конкретног случаја.⁴⁵⁷

Нашим Кривичним закоником се код појединих кривичних дела са разлогом, на пример, време и начин извршења узима као критеријум за постојање кривичног дела или за постојање тежих облика појединих инкриминација. Узмимо за пример кривично дело Тешке крађе, које постоји ако се дело врши обијањем или проваљивањем затворених зграда, станова, соба, касе, ормана или других затворених простора или савлађивањем механичких, електронских или других већих препрека; за време пожара, поплаве, земљотреса или другог удеса; искоришћавањем беспомоћности или другог тешког стања неког лица (...).⁴⁵⁸ Код појединих кривичних дела постоје квалификовани облици уколико је кривично дело учињено за време ратног стања, оружаног сукоба или ванредног стања.⁴⁵⁹ Дакле, реч је о околностима које представљају биће кривичног дела, те се наведене околности могу само *изузетно* двоструко вредновати и приликом

сврха кажњавања." *Пресуда Окружног суда у Чачку*, Кж. 50/2005 од 10.2.2005. године). Извор: електронска база података *Paragraf Lex*, 5.6.2016.

Из судске праксе: Када је оптужени као туженик у парничном поступку, на судској расправи рекао за судију који му је судио у ранијем предмету да је "узео лене папе", тада приликом одмеравања казне за извршење кривичног дела клевете из чл. 92. ст. 1. КЗС у вези чл. 101. ст. 2. КЗС има се узети као отежавајућа околност у виду повећаног степена друштвене опасности оваког кривичног дела, да је исто извршено према судији у редовном судском поступку. (*Пресуда Окружног суда у Чачку*, Кж. бр. 382/04 од 3.11.2004). Извор: електронска база података *Intermex*, 10.10.2016.

⁴⁵⁶ Објективне околности су на пример: начин извршења дела, средство извршења, време и место извршења, да ли је дело извршено у саучесништву, колики је допринос жртве извршењу дела, према коме се дело врши и сл. Лазаревић (2011), *op. cit.*, стр. 259. *Из судске праксе*: Критичном приликом окривљена је користећи предност изненађења и неочекиваности, а када је оштећени спавао или дремао, те није могао очекивати напад тада, управо предузела радње извршења дела односно истом задала ударце којима је оштећени лишен живота. (*Пресуда Апелационог суда у Новом Саду* посл. бр. Кж. И 892/13 од 16.04.2013. године, којом је потврђена пресуда Вишег суда у Новом Саду посл. бр. К. 376/11 од 10.12.2012. године) - Билтен Вишег суда у Новом Саду, број 4/2013, Интермех, Београд, Аутор сенценце: судијски помоћник Маријана Попов, Виши суд у Новом Саду. Извор: електронска база података *Intermex*, 10.10.2016.

⁴⁵⁷ *Из судске праксе*: Када окривљени одузму моторно возило МУП-а Србије, у намери да себи прибаве противправну имовинску корист то представља отежавајућу околност због испољене дрскости. (*Пресуда Окружног суда у Београду* Кж. 346/03 од 13. фебруара 2003. године и пресуда Другог општинског суда у Београду К. 1521/99 од 28. фебруара 2002). Извор: електронска база података *Intermex*, 10.10.2016.

⁴⁵⁸ Вид. чл. 204 Кривичног законика.

⁴⁵⁹ Вид. чл. 417 Кривичног законика. *Из судске праксе*: Када је кривично дело противприродног блуда из члана 110. КЗС извршено за време бомбардовања, када је осећај страха код оштећене био повећан, та околност мора се имати у виду при одмеравању казне као отежавајућа. (*Пресуда Врховног суда Србије* Кж. 1540/01 од 14. марта 2002. и пресуда Окружног суда у Београду К. 30/00 од 13. марта 2001). Извор: електронска база података *Paragraf Lex*, 2.7.2016.

индивидуализације казне затвора. Међутим, примери из ових инкриминација могу да нам послуже као илустрација шта све може да се цени и код осталих кривичних дела као околности под којима је учињено дело.

У субјективне околности које могу да буду од утицаја приликом индивидуализације казне затвора спадају случајеви када учинилац злоупотреби поверење жртве или неку другу околност која му је позната, а која му олакшава извршење дела.⁴⁶⁰ Субјективне је природе нпр. однос учиниоца и жртве, да ли се дело врши према блиском сроднику, испољена упорност при извршењу дела и др.⁴⁶¹

У Кривичном законнику Републике Србије у Посебном делу, код појединих кривичних дела вреднује се *допринос жртве*⁴⁶² кривичног дела и то на различите начине. Ми смо из разлога указивања на значај вредновања доприноса жртве нашли неколико инкриминација где законодавац ту чињеницу посебно вреднује. Иако је могуће направити другачију систематику ми смо се одлучили да *допринос жртве*, како је то нашим Закоником прописано у Посебном делу, поделимо у седам засебних целина.

1. *Изричит захтев оштећеног*: постоје поједина кривична дела где жртва изричито тражи да учинилац над њом изврши кривично дело. Оштећени је тај који тражи да се изврши кривично дело, дакле, да нема изричитог захтева оштећеног учинилац не би ни учинио кривично дело. Такво је, на пример, кривично дело Убиство из самилости.

---

⁴⁶⁰ Вид. Emir Ćorović, *Sistem krivičnih sankcija Republike Srbije*, Novi Pazar, 2015. str. 144.

⁴⁶¹ Лазаревић (2011), *op. cit.*, стр. 259. *Из судске праксе*: Када окривљени изврши кривично дело недозвољене полне радње према својој малолетној кћерки, представља *отежавајућу околност* чињеница да је то урадио у присуству свог малолетног сина. Првостепеном пресудом окривљени је, између осталог, оглашен кривим да је извршио кривично дело недозвољене полне радње из члана 172. став 1. у вези са чланом 180. став 1. Кривичног законика на тај начин што је у породичној кући своје сестре извршио недозвољене полне радње над дететом, тако што је лежећи у кревету са својом малолетном децом, сином и кћерком, рукама додиривао малолетну оштећену по грудима и полном органу. (Пресуда Окружног суда у Београду Кж. 826/09 од 7. априла 2009. године и пресуда Општинског суда у Лазаревцу К. 594/08 од 16. јануара 2009. године) - Билтен Окружног суда у Београду, бр. 80/2009, Интермех, Београд, сентенцу приредили: Синиша Важић и мр Александар Трешњев. Извор: електронска база података *Propisi online*, 2.10.2015.

⁴⁶² У суделовању у злочину, налазе се (према *Mendelsohnu*) следеће категорије: 1. Потпуно невинна жртва, као што су дјеца при чедоморству; 2. Незнатно крива жртва, попут трудне жене која се подвргне недозвољеном побачају; 3. Жртва подједнако крива као и починитељ, примјерице у злочину у којем је само случај одлучио тко ће бити жртва, или у случају самоубојства у пару, затим убојства из милосрђа; 4. Жртва провокатор, или жртва која је више крива од починитеља, као што је случај убојства на мах; 5. Искључиво крива жртва, или претежно крива жртва, као што је жртва убијена у нападу, који нетко одбија као нужну одбрану. Zvonimir Šeparović, *Viktimologija – studije o žrtvama*, Zagreb, 1985. str. 21.

2. *Пристанак жртве*: код појединих кривичних дела од пристанка *жртве* зависи постојање кривичног дела. Тако гледано, пристанак оштећеног представља биће кривичног дела. Такво је, на пример, кривично дело Недозвољеног прекида трудноће.⁴⁶³

3. *Случај када и жртва учествује у кривичном делу*: код појединих кривичних дела сама *наводна жртва* учествује у извршењу кривичног дела, али она ипак не одговара за кривично дело. Иако парадоксално звучи, да неко учествује у кривичном делу, али је истовремено и жртва дела и да притом не одговара за само кривично дело, код нас је то могуће. Наиме, код кривичног дела кријумчарење људи, *мигрант* који подстрекава *кријумчара* да га пребаци преко државне границе, омогући транспорт кроз Републику Србију, или омогући недозвољен боравак на њеној територији, не одговара за кривично дело, већ само одговара кријумчар.⁴⁶⁴ Другачије речено, да нема лица која хоће да буду кријумчарена, не би било ни кријумчара који би их кријумчарили, тако да су мигранти *узрок* овог кривичног дела, који не сnose кривичну одговорност на основу Протокола против кријумчарења миграната копном, морем и ваздухом, и који представља допуну Конвенције Уједињених нација против транснационалног организованог криминала,⁴⁶⁵ према чијим одредбама *мигранти неће бити подложни кривичном гоњењу сходно овом Протоколу због чињенице да су предмет радњи изнетих у члану 6 протокола*.

4. *Случај када жртва провоцира учиниоца*:⁴⁶⁶ постоји неколико кривичних дела која се врше из разлога што је жртва испровоцирала учиниоца кривичног дела. Да жртва није провоцирала учиниоца, ни он не би над њом извршио кривично дело.

---

⁴⁶³ Ко противно прописима о вршењу прекида трудноће бременитој жени са њеним *пристанком* изврши побачај, започне да врши побачај или јој помогне да изврши побачај, казниће се затвором од три месеца до три године. Чл. 120 ст. 1 Кривичног законика.

⁴⁶⁴ Ко у намери да себи или другом прибави какву корист, омогућава другом недозвољени прелаз границе Србије или недозвољени боравак или транзит кроз Србију, казниће се затвором од шест месеци до пет година. Ако је дело из става 2. овог члана учињено од стране групе, злоупотребом службеног положаја, или на начин којим се угрожава живот или здравље лица чији се недозвољени прелаз границе Србије, боравак или транзит омогућава или је кријумчарен већи број лица, учинилац ће се казнити затвором од једне до десет година. Ако је дело из става 2. овог члана учињено од стране организоване криминалне групе, учинилац ће се казнити затвором од три до дванаест година. Чл. 350 ст. 2-4 Кривичног законика.

⁴⁶⁵ Закон о потврђивању Конвенције Уједињених нација против транснационалног организованог криминала и допунских протокола, *Сл. лист СРЈ - Међународни уговори*, бр. 6/2001.

⁴⁶⁶ О личности провокатора вид. Э. Л. Сидоренко, *Виктимологическая провокация в уголовном праве России*, Ставрополь, 2005. г. стр. 32-44.

У нашем Кривичном законнику, код, на пример, Убиства на мах провоцирање учиниоца од стране жртве представља биће кривичног дела, дакле привилеговано убиство.⁴⁶⁷ Међутим, код кривичног дела Тешка телесна повреда провоцирање од стране жртве представља привилеговани облике тог кривичног дела.⁴⁶⁸

5. *Случај када грубо или незаконито понашање службеног лица представља факултативни основ за ослобођење од казне:* Државни органи у обављању својих послова и задатака предузимају одређење радње у оквиру својих овлашћења, а грађани су дужни да им то омогуће, односно да не ометају службена лица у обављању њихових задатака. Уколико неко спречи службено лице у вршењу службене радње чини кривично дело Спречавање службеног лица у вршењу службене радње. С друге стране, уколико је учинилац био изазван незаконитим или грубим поступањем службеног лица, може се ослободити од казне.⁴⁶⁹ Само понашање службеног лица, представља основ за ослобођење од казне. Још код једног кривичног дела против државних органа - *Напад на службено лице у вршењу службене дужности* прописује се основ за ослобођење од казне, који постоји уколико је службено лице испровоцирало учиниоца својим грубим или незаконитим понашањем.⁴⁷⁰

6. *Случај када грубо или незаконито поступање од стране војног лица представља факултативни основ за ослобођење од казне:* У војсци постоје посебна правила понашања за војна лица, као и правила која се тичу међусобних односа између војних лица везано за командовања и извршавања задатака, а као кровни закон којим се уређују правила је Закон о Војсци Србије.⁴⁷¹ Кривични законик садржи посебну главу у којој се прописују кривична дела против Војске Србије. Међутим, за нас је значајно неколико кривичних дела, за које се Закоником

---

⁴⁶⁷ Ко другог лиши живота на мах доведен без своје кривице у јаку раздраженост нападом, злостављањем или тешким вређањем од стране убијеног, казниће се затвором од једне до осам година. Чл. 118 Кривичног законика.

⁴⁶⁸ Ко дело из ст. 1. до 3. овог члана учини на мах, доведен без своје кривице у јаку раздраженост нападом, злостављањем или тешким вређањем од стране повређеног, казниће се за дело из става 1. затвором до три године, за дело из става 2. затвором од три месеца до четири године, а за дело из става 3. затвором од шест месеци до пет година. Чл. 125 ст. 5 Кривичног законика.

⁴⁶⁹ Ако је учинилац дела из ст. 1. до 3. овог члана био изазван незаконитим или грубим поступањем службеног лица, може се ослободити од казне. Чл. 322 ст. 6 Кривичног законика.

⁴⁷⁰ Учинилац дела из ст. 1. до 3. овог члана који је био изазван незаконитим или грубим поступањем службеног лица може се ослободити од казне. Чл. 323 ст. 6 Кривичног законика.

⁴⁷¹ Закон о Војсци Србије, *Сл. гласник РС*, бр. 116/2007, 88/2009, 101/2010 - др. закон, 10/2015 и 88/2015 - одлука УС. (у даљем тексту: Закон о Војсци Србије или ЗВС).

прописује да се учинилац може ослободити од казне уколико је до извршења дела дошло зато што је учинилац био изазван незаконитим или грубим поступањем војног лица. Реч је о следећим кривичним делима или појединим њиховим облицима: Неизвршење и одбијање извршења наређења;⁴⁷² Противљење претпостављеном;⁴⁷³ Противљење војном лицу које врши посебну војну службу;⁴⁷⁴ Принуда према војном лицу у вршењу службене дужности;⁴⁷⁵ Напад на војно лице у вршењу војне службе.⁴⁷⁶

7. *Случај када је понашање оштећеног разлог за изрицање судске опомене:* код једног кривичног дела Кривичним закоником се прописује да се у случају грубог понашања жртве кривичног дела учиниоцу дела може изрећи судска опомена.⁴⁷⁷ Реч је о кривичном делу Лака телесна повреда, где се понашање жртве кривичног дела узима као околност услед које суд може изрећи уместо казне судску опомену као меру упозорења.⁴⁷⁸

Као и када је реч о објективним околностима, примери из ових *инкриминација* могу да нам послуже као илустрација шта све може да се цени и код осталих кривичних дела као околност под којом је учињено дело. Интересантно је на овом месту навести да код кривичних дела против безбедности јавног саобраћаја често постоји допринос возача, који је потребно вредновати, а понекад постоји и *подељена одговорност*.

2.3.5. Ранији живот учиниоца

Кривичним закоником се прописује као једна од околности, која може бити отежавајућа или олакшавајућа, ранији живот учиниоца. С тим вези, овде се може

---

⁴⁷² Чл. 400 Кривичног законика.

⁴⁷³ Чл. 401 ст. 1 Кривичног законика.

⁴⁷⁴ Чл. 402 Кривичног законика.

⁴⁷⁵ Чл. 403 ст. 1 Кривичног законика.

⁴⁷⁶ Чл. 404 ст. 1 и 2 Кривичног законика.

⁴⁷⁷ *Из судске праксе:* Ако је увређени увреду узвратио па суд окривљеног не ослободи од казне, ту чињеницу може ценити као олакшавајућу околност. *Из образложења:* Поред тога суд је као олакшавајућу околност на страни окривљене утврдио и ценио чињеницу да је она била прва увређена и да је увреду повратила. (Пресуда Окружног суда у Београду Кж. 3505/06 од 21. децембра 2006. и пресуда Општинског суда у Сопоту К. 111/05 од 11. маја 2006. године) - Билтен Окружног суда у Београду, бр. 76/2007, Интермех, Београд, сентенцу приредили: Синиша Важић и мр Александар Трешњев. Извор: електронска база података *Intermex*, 9.10.2016.

⁴⁷⁸ Суд може учиниоцу дела из става 2. овог члана изрећи судску опомену, ако је учинилац био изазван непристојним или грубим понашањем оштећеног. Чл. 122 ст. 3 Кривичног законика.

поставити неколико питања која се тичу ранијег живота учиниоца. Прво, на који део ранијег живота учиниоца се мисли - да ли је то његов живот од рођења па до извршења кривичног дела, или се можда узима неки други, каснији, временски период. Затим, које су то околности из ранијег живота учиниоца које можемо сматрати олакшавајућим или отежавајућим, а које су значајне за индивидуализацију казне затвора.

У току живота учинилац кривичног дела се до момента извршења кривичног дела понаша на одређени начин, друштвено прихватљив или неприхватљив. Осим тога, ранији живот човека може и треба да се посматра много шире. На пример, у каквој је породици рођен, какво је било његово васпитање, образовање, да ли је одрастао без родитеља, да ли је некада и он био жртва кривичног дела, да ли је избеглица, жртва рата и др.⁴⁷⁹

За околност ранијег живота везан је однос учиниоца према друштвеним и моралним нормама које је испољио у свом животу пре извршења кривичног дела, а нарочито да ли је вршио кривична дела или не. У вези са тим ранија неосуђиваност се по правилу сматра олакшавајућом околношћу.⁴⁸⁰ Спрам ранијег живота суд треба да дође до сазнања да ли извршено дело представља случајну епизоду у животу учиниоца или је оно, пак, резултат једног општег асоцијалног или антисоцијалног начина живота. То сазнање се заснива на околности да ли је учинилац и раније вршио кривична дела или не, али не само на томе већ и на свеукупној оцени његовог живота.⁴⁸¹ У теорији, као и у судској пракси углавном се ранији живот учиниоца своди на то да ли је окривљени раније осуђиван или није. У том случају, ако је окривљени у кривичном поступку раније неосуђиван, та околност се узима као олакшавајућа, а ако јесте, онда се та чињеница цени као

---

⁴⁷⁹ Као илустрацију навешћемо један пример из литературе, где се ради о ранијем животу ратног заробљеника (не окривљеног лица): Случај бр. 8 – НН 67 година, пензионер. Ожењен је, има две ћерке. Син му је погинуо у рату. У Бијељину је избегао из Високог. Био је у муслиманском логору у Високом 6 месеци. Док се налазио у логору, убијен му је син. Убиле су га, како каже, комшије. Када је убијен, био је у статусу цивила, није учествовао у рату. Он је у логору био изложен тортури. Често су га тукли. Поломили су му зубе. Претили су му и смрћу и стално вређали по националној основи. Видео је мртве људе. Жали се на проблеме са памћењем и концентрацијом. Незадовољан је тешким материјалним и финансијским условима у којима живи и слабом социјалном подршком. Супруга му је тежак срчани болесник, нису у стању да остваре адекватну здравствену заштиту, због скувих лекова и лекарских услуга. Radomir Samardžić, *Ratno zarobljeništvo i tortura, Ratno psihotrauma srpskih veterana*, Beograd, 2008. str. 231.

⁴⁸⁰ О томе види код. Stojanović (2009), *op. cit.*, str. 273.

⁴⁸¹ Лазаревић, Срзентић, Стајић (2000), *op. cit.*, стр. 345.

отежавајућа околност. Такође, морамо да напоменемо и то да је ранија осуђиваност или неосуђиваност *често* главни критеријум за индивидуализацију казне затвора, у односу на све остале околности.

Прама оваквим схватањима у контексту ранијег живота потребно је испитати, углавном, да ли је окривљени раније чинио кривична дела или можда нека друга казнена дела. Из оваквих схватања, ми ранији живот учиниоца ценимо по неком *формалном акту*, а то је скоро увек извод из казнене евиденције. Учиниоца је само оно лице које је осуђено правноснажном судском пресудом, док сва остала нису.

Кривична одговорност се стиче са навршених четрнаест година, не постоји кривична одговорност детета. У том смислу, ако је дете *учинило* и најтеже кривично дело, што у данашњим условима није реткост, с обзиром на то да се не води кривични поступак, не води се ни евиденција о тим лицима.⁴⁸² С тим у вези, ако се неком суди за кривично дело, против кога је још док је био дете поднета пријава или је на друге начин *евидентирано* из разлога постојања сумње да је учинио кривично дело, суд о томе нема евиденцију, те се та околност никако не може узети као отежавајућа.⁴⁸³

---

⁴⁸² Када кажемо евиденција ми мислимо на казнену евиденцију, што не искључује могућност да податак о том кривичном делу и лицу постоји у некој евиденцији органа гоњења, пре свега у полицији. Овде се никако не може радити о учиниоцу кривичног дела, јер њему није ни суђено.

⁴⁸³ Сада се поставља питање како судија или судско веће могу да дођу до тих података? Могуће је да је судији *познат случај*, да је окривљени као дете учинио кривично дело. Такође је могуће да учиниоца сам у току поступка изјави да је као дете вршио кривична дела или да је судија на други начин сазнао. Али се и тада ради о томе да судија, по нашем мишљењу, не сме да ту околност цени као отежавајућу, нити да у судској пресуди наводи ту околност. С друге стране, морамо признати, да ће можда та околност утицати на одлуку судије, само се неће формализовати у самој судској одлуци. Иако је мало вероватно да се овако нешто деси у судској пракси, ми смо за потребе нашег истраживања нашли једну судску одлуку у којој је оваква околност узета као отежавајућа. *Из судске праксе*: Чињеница да је окривљени као дете евидентирани као учиниоца кривичних дела, не може бити цењена као отежавајућа околност ни кад се оптуженом суди као млађем пунолетном лицу а одбрана предлаже изрицање васпитне мере. *Из образложења*: У односу на оптуженог К., оправдана је примедба браниоца да је овом оптуженом погрешно узета као отежавајућа околност у склопу његовог ранијег живота, околност да је као дете, дакле, *док није био кривично одговоран*, евидентирани као извршилац имовинских кривичних дела и да се против оптуженог води други кривични поступак за истоврсно дело, без ближих података о том поступку, па се ова околност отклања, али је и поред тог пропуста основана оцена првостепеног суда да нема места изрицању овом оптуженом васпитне мере појачаног надзора органа старатељства, с обзиром на бројност, тежину и околности извршења кривичних дела у питању. (Пресуда Врховног суда Србије у Београду Кж. И 1760/08 од 16.10.2008. године) - Билтен судске праксе Окружног суда у Новом Саду, бр. 15/2009, Интермех, Београд, аутор сентенце: Милан Малочић, виши судијски сарадник. Извор: електронска база података *Propisi online*, 6.6.2016.

Даље, да ли се и раније понашање учиниоца, који се *не огледа* у вршењу кривичних дела, може узети у обзир приликом индивидуализације казне затвора?⁴⁸⁴

Сада је посебно интересантно одакле судији тај податак, и где је дете евидентирано да је учинило дело које је законом прописано као кривично дело. Ми претпостављамо да је судија до тог податка дошао из неке полицијске евиденције. Да закључимо, тај податак се не сме ценити као отежавајућа околност. Да будемо прецизнији, тај податак не може да укаже на „лош” ранији живот окривљеног лица, а разлог је тај што он није „учинилац кривичног дела”, већ лице против кога је док је био дете поднета кривична пријава због постојања „основа” сумње да је учинио кривично дело, тако да дете не може ни бити евидентирано као „извршилац кривичног дела” – као што је наведено у овој пресуди. Против детета се не може водити кривични поступак, па тако не може ни бити учинилац кривичног дела, нити на било који начин евидентиран као учинилац кривичног дела, већ је могуће да само буде уписано у неку од „евиденција органа кривичног гоњења”. С тим у вези, да бисмо појаснили и истовремено покушали да дамо одговор на наше питање приказаћемо решење Закона о полицији, *Сл. гласник РС*, бр. 101/2005, 63/2009 - одлука УС, 92/2011, 64/2015 и 6/2016 - др. Закон, из члана 76, којим се прописује да полиција води евиденције: 1) лица којима је по било којем основу ограничена или одузета слобода (довођење, задржавање, ограничење кретања, лишавање слободе и друго); 2) лица за које постоје основи сумње да су учинила кривична дела и прекршаје; 3) учињених кривичних дела за која се гони по службеној дужности, прекршаја и лица оштећених тим делима; 4) учињених кривичних дела непознатих учинилаца за која се гони по приватној тужби; 5) тражених лица и предмета и лица којима је забрањен улазак у земљу; 6) провера идентитета лица; 7) лица над којима је спроведено утврђивање идентитета, дактилоскопираних лица, фотографисаних лица и ДНК анализа; 8) оперативних извештаја, оперативних извора сазнања и лица под посебном полицијском заштитом; 9) примењених оперативних и оперативно-техничких средстава и метода; 10) догађаја; 11) употребљених средстава принуде; 12) притужби. Дакле, могуће је да је из ових евиденција судија, односно судско веће сазнао да је раније „дете” било уписано у неку од ових евиденција као неко „ко је осумњичен за извршење кривичног дела”. Закон о полицији, *Сл. гласник РС*, бр. 6/2016. у чл. 252 прописује да полиција, у сврху обављања послова из делокруга Министарства може да обрађује податке о личности и о томе води евиденције. Евиденције из става 1. овог члана биће прописане посебним законом. Осим тога, на пример, на основу Законика о кривичном поступку од осумњиченог лица је могуће узети и биометријеске узроке. У циљу утврђивања чињеница у поступку од осумњиченог се могу и без пристанка узети отисци папиларних линија и делова тела, букални брис и лични подаци, саставити лични опис и направити фотографија (форензичка регистрација осумњиченог). Кад је то неопходно ради утврђивања истоветности или у другим случајевима од интереса за успешно вођење поступка, суд може одобрити да се фотографија осумњиченог јавно објави. Ради отклањања сумње о повезаности са кривичним делом, од оштећеног или другог лица затеченог на месту кривичног дела могу се и без пристанка узети отисци папиларних линија и делова тела и букални брис. Радњу из ст. 1. и 3. овог члана по наредби јавног тужиоца или суда предузима стручно лице. Чл. 140 ЗКП. Сада се поставља питање да ли се и када ови подаци бришу? Према ЗКП (чл. 142 ст. 3) вођење евиденције о узетим узорцима, њихово чување и уништавање уређује се актом из члана 279. овог законика. Сада би било логично да се чл. 279. близе уређује предметну материју, међутим тим чланом се прописује: „Начин вођења казнене евиденције уређује Влада”. Сувишно је било шта даље коментарисати.

Како наводи Фуко „(...) у другој половини XVIII века почињу да се уводе досијеи чак и за оне који су само дошли у контакт са полицијом или оне које она због нечег сумњичи; службеници полиције добијају, мислим око 1760-тих година, задатак да саставе, поводом сумњивих особа, извештај у два примера, од којих један треба да остане њима па тако омогући контролу појединца где се он налази – извештај који разуме се треба да буде уредно вођен – док се копија извештаја упућује у Париз, у министарство где се извештаји сакупљају и шаљу другим великим подручјима који су у делокругу других полицијских поручника да би особа, уколико промени место боравка, могла да буде брзо пронађена”. Фуко (2005), *op. cit.*, стр. 75-76.

⁴⁸⁴ У ранији живот учиниоца треба да спадају све околности, односно сви догађаји који су се десили у животу учиниоца пре него што је учинио кривично дело. По правилу, овде се првенствено мисли на то да ли је учинилац раније вршио кривична дела или неке друге деликте, или је његова прошлост беспрекорна. Чејовић, Кулић (2011), *op. cit.*, стр. 331.

Овде се питамо, да ли се понашање које се огледа у неким радњама којима се крше друштвене норме или норме моралног понашања могу узети у обзир приликом индивидуализације казне затвора.⁴⁸⁵ Како наводи проф. Лазаревић приликом испитивања ранијег живота суд треба да цени на пример однос учиниоца према његовим породичним, радним и друштвеним обавезама, његово држање у друштву и на послу, начин његовог породичног и уопште друштвеног живота, однос према другим људима, да ли је склон ексцесном понашању или је, пак, реч о толерантној личности и сл.⁴⁸⁶

С обзиром на актуелно законско решење Кривичног законика, ми сматрамо да се питање ранијег живота учиниоца кривичног дела, имајући у виду законску одредбу *о поврату*, не тиче ранијег вршења кривичних дела, већ његовог понашања уопште. Можда се овај наш став чини контрадикторним у вези са напред реченим, али тумачењем одредаба Кривичног законика ми долазимо до таквог закључка. Наиме, Кривичним закоником се посебно регулише институт поврата, у смислу раније *осуђиваности*. С тим у вези, ако је поврат раније вршење кривичних дела, шта је онда ранији живот учиниоца дела ако не све друго осим поврата. Законодавац је поврат, као *рђаву страну живота*, издвојио у посебном члану. Видећемо у делу који се тиче поврата, да законодавац ту околност из ранијег живота учиниоца вреднује и на посебан начин.

Ми, пак, сматрамо да се неке чињенице о ранијем животу учиниоца могу *формалним* путем утврдити а које ће на одређен начин доста да укажу на ранији живот учиниоца, али је посебно проблематично како их треба ценити. На пример, раније прекршајно (не)кажњавање окривљеног, (не)кажњавање за привредне преступе, његов боравак у затвору за неко казнено дело, или његов боравак у затвору због неучињеног казног дела, ако је реч о окривљеном лицу према којем је примењено начело опортунитета и др. Такође, да ли је реч о лицу које је раније лечено од алкохолизма, или је реч о учиниоцу који је алкохоличар, може да се цени у односу на ранији живот. Исти је случај и ако је реч о наркоману.

---

⁴⁸⁵ Како наводи Фуко: „радник не може, нема права да се премешта осим носећи са собом књижицу где је забележен његов ранији послодавац, под којим условима, из којих разлога је напустио; а када жели да добије нови посао или да се настани у новом граду, дужан је да покаже новом газди, градској управи, месним властима, своју књижицу која је, на неки начин, *управо ознака свих дисциплинских система у којима је присутан*. Фуко (2005), *op. cit.*, стр. 101.

⁴⁸⁶ Лазаревић, Срзентић, Стајић (2000), *op. cit.*, стр. 345.

Можемо рећи да ранији живот учиниоца можемо посматрати на три начина. Као *олакшавајућу* околност, као *отежавајућу* околност или да се једноставно раније живот не цени *ни као отежавајућа ни као олакшавајућа* околност.

Ми ћемо даље у раду видети које би се околности, које се тичу ранијег живота учиниоца, могле вредновати приликом индивидуализације казне затвора. Притом је реч о околностима које се *не тичу* раније осуђиваности, али се односе на раније *казнено* понашање, *боравак* у казненом заводу, као и на остала понашања која могу бити *отежавајућа* или *олакшавајућа* околност.

2.3.5.1. Боравак у казненом заводу лица које није осуђено за кривично дело, већ за неко казнено дело

Постоје и случајеви када је једно лице провело одређено време у заводу за извршење казне затвора, а да том приликом није осуђено за кривично дело, већ за неко друго *казнено дело*. Пре свега мислимо на лице којем је у *прекршајном поступку* изречена казна затвора. Казна затвора која се може изрећи за учињени прекршај је *прилично кратка* у односу на казну затвора која се изриче учиниоцима кривичних дела. Шездесет дана је најдужа затворска казна која се може изрећи за један прекршај, али се за стицај и прекршај у продуженом трајању може изрећи казна затвора и до 90 дана.⁴⁸⁷ Издржана казна затвора, иако је само учињен прекршај, ипак значи да је лице *боравило* у казненом заводу.

За привредне преступе се, као врста санкција, не прописује казна затвора. У ствари, Законом о привредним преступима⁴⁸⁸ не прописује се казна затвора, већ само новчана казна. Тако да се поставља питање – које правне последице постоје у случају да осуђено лице у поступку за привредни преступ не плати изречену новчану казну. Сложићемо се да неки механизам за њену наплату мора да постоји, а то је да се новчана казна принудно наплаћује или да се замењује за казну затвора или, можда, за казну рада у јавном интересу. Законом о извршењу кривичних санкција се у члану 193. прописује се да одредбе овог закона којима се уређује

---

⁴⁸⁷ Вид. чл. 37, 45, 46 Закон о прекршајима, *Сл. гласник РС*, бр. 65/2013. (у даљем тексту: Закон о прекршајима или ЗП)

⁴⁸⁸ Закон о привредним преступима, *Сл. лист СФРЈ*, бр. 4/77, 36/77 - испр., 14/85, 10/86 (пречишћен текст), 74/87, 57/89 и 3/90 и "Сл. лист СРЈ", бр. 27/92, 16/93, 31/93, 41/93, 50/93, 24/94, 28/96 и 64/2001 и "Сл. гласник РС", бр. 101/2005 - др. закон. (у даљем тексту: Закон о привредним преступима или ЗПП).

извршење новчане казне изречене за кривично дело *сходно примењују на извршење новчане казне* изречене за привредни преступ и прекршај, ако законом није другачије одређено.⁴⁸⁹ Видимо да се ЗИКС-ом прописује замена изречене новчане казне на исти начин као и за учињено кривично дело. Тако се долази до решења да једно одговорно лице у правном лицу може *боравити* у казненом заводу и због учињеног привредног преступа.⁴⁹⁰ Ова околност се под одређеним условима може ценити као отежавајућа.

2.3.5.2. Боравак у казненом заводу лица које није осуђено због учињеног казног дела

Могуће је да се лице налази у казненом заводу иако није учинило никакво казнено дело. Наиме, појединим законима у области *приватног права* предвиђа се и казна затвора, или новчана казна за поједина лица која не поступају у складу са тим законима, а која се може заменити за казну затвора. Тако, на пример према Закону о извршењу и обезбеђењу⁴⁹¹ суд може изрећи казну затвора до 30 дана.⁴⁹²

---

⁴⁸⁹ Да се новчана казна која је одговорном лицу изречена за учињени привредни преступ може заменити за казну затвора, потврђује и Одговор који је утврдио Привредни апелациони суд 2012. *Из судске праксе: Питање:* Првостепени суд је у изреци осуђујуће пресуде одредио да, ако окр. одговорно лице не плати изречену новчану казну у року од 15 дана од дана правоснажности пресуде, иста ће бити *заменена казном затвора* тако што ће се за сваких започетих 1.000 динара одредити један дан затвора или тако што ће се за сваких започетих 1.000 динара новчане казне одредити 8,00 часова рада у јавном интересу. Да ли је оваква изрека првостепене пресуде правилна? *Одговор:* Није. У првостепеној пресуди није могуће одредити два начина за замену изречене новчане казне (казном затвора или казном рада у јавном интересу), већ је потребно да суд одреди само један начин, с тим што код замене новчане казне казном рада у јавном интересу мора водити рачуна о одредби члана 52 став 4 КЗ, наиме, да се казна рада у јавном интересу може изрећи само ако на то пристане окривљени. У конкретном случају, поводом жалбе браниоца, другостепени суд није могао да преиначи првостепену пресуду само у делу одлуке о извршењу новчане казне, јер код замене новчане казне казном рада у јавном интересу нема пристанка окривљеног, а ако би одредио само замену новчане казне са казном затвора, дошло би до повреде правила "забране преиначења на горе" јер је жалба изјављена само у корист окривљеног. (Привредни апелациони суд – Питања и одговори - радни материјал - са XX Саветовања привредних судова Републике Србије, Златибор, септембар 2012. године – са веб сајта: www.pa.sud.rs). Извор: електронска база података *Propisi online*, 10.9.2015.

⁴⁹⁰ С обзиром на то да је Закон о привредним преступима давно донет и да се позива на сходну примену појединих института Кривичног закона и Законика о кривичном поступку, који су одавно престали да важе, приликом замене новчане казне казном затвора појавиће се велики проблеми у пракси. Као први проблем који се јавља тиче се максималне дужине трајања затворске казне?

⁴⁹¹ Закону о извршењу и обезбеђењу, *Сл. гласник РС*, бр. 31/2011, 99/2011 - др. закон, 109/2013 - одлука УС, 55/2014 и 139/2014.

⁴⁹² На захтев извршног повериоца, суд ће решењем наложити извршном дужнику да у року од пет радних дана преда исправе о стварима и правима који су наведени у изјави о имовини и изрећи му новчану казну ако по том налогу не поступи. Ако извршни дужник не поступи по налогу,

Законом о парничном поступку⁴⁹³ прописује се и коме суд може да изрекне новчану казну, а затим уређује да се тако изречена новчана казна може заменити за казну затвора.⁴⁹⁴ Иако није реч ни о каквом казненом делу, сама чињеница да је неко боравио у затвору створиће негативну слику о том лицу, уколико се оно појави у будућности као окривљено лице у кривичном поступку, под условом да за то сазна судија.

С тим у вези, поставља се питање да ли и на који начин судија може да зна да је окривљени у кривичном поступку раније боравио у затвору, али не због казног дела већ из других разлога. Одговор је да судија може на разне начине да дође до тих података, било на основу исказа сведока, тако што је тужилац дошао сам до те информације па их саопштио суду, било да је сам окривљени то пред судом изјавио, тако што судија или члан судског већа од раније познају окривљеног или на други начин. Такође, о свим лицима која се налазе на издржавању казне затвора, постоје одговарајуће евиденције, које се воде у самом заводу. Сада се поставља питање - да ли се ова околност може ценити као отежавајућа по окривљено лице у смислу његовог ранијег живота? Иако је реч о околности која на одређени начин говори о ранијем живот човека, сматрамо да се ова чињеница не може сама за себе узети као отежавајућа околност. Ипак је реч о лицу које није учинило никакво казнено дело.

суд ће даље поступати на начин прописан чланом 51. овог закона. У случају да извршни дужник три пута не поступи по налогу суда из става 1. овог члана, суд ће му решењем изрећи казну затвора, док не поступи по налогу, а највише 30 дана. Против решења о изрицању казне затвора, дозвољен је приговор, који задржава извршење решења. Затвор ће се извршити у складу са одредбама закона којим је уређено извршење кривичних санкција. Чл. 59 став 1, 2 и 3. Закона о извршењу и обезбеђењу.

⁴⁹³ Закон о парничном поступку, *Сл. гласник РС*, бр. 72/2011, 49/2013 - одлука УС, 74/2013 - одлука УС и 55/2014.

⁴⁹⁴ Вид. чл. 186, 188, 189 и 190. Закона о парничном поступку. Интересантно је навести и законско решење према раније важећем Закону о парничном поступку, *Сл. гласник РС*, бр. 125/2004 и 111/2009. којим је било прописано (чл. 247): Ако сведок дође и пошто је упозорен на последице ускрати сведочење или одговор на поједино питање, а суд оцени да су разлози ускраћивања неоправдани, може га казнити новчано до 30.000 динара, а ако и после тога одбије да сведочи, може га затворити. Затвор траје све док сведок не пристане да сведочи или док његово саслушање не постане непотребно, али најдуже месец дана.

2.3.5.3. Боравак у казненом заводу лица које је прекршило неку обавезу која је наметнута у складу са казненоправним одредбама

Један мали број лица који се налази у заводима за извршење казне затвора су и лица која су прекршила неку обавезу која им је била одређена у складу са одредбама закона из области кривичног или прекршајног законодавства. У кривичном или прекршајном поступку, судија осим изречене казне може учиниоцу да изрекне и одређене мере безбедности или заштитне мере. Осуђени, односно кажњени има могућност да не поступа у складу са изреченим мерама, с тим да ће за такво непоступање сносити одређење последице.

Таквих случајева има више, али ми ћемо, само примера рада, навести два. Кривичним закоником прописана је мера безбедности Забрана присуствовања одређеним спортским приредбама,⁴⁹⁵ а оно што је за наш предмет интересовања значајно јесу последице непоступања у складу са овом мером. Тако се Закоником прописује да се учинилац који прекрши забрану може казнити затвором од тридесет дана до три месеца.⁴⁹⁶ Видимо да КЗ овде не прецизира ни да ли се кажњава за кривично дело или прекршај, тако да се сада поставља питање за шта кажњавамо ово лице, у коју евиденцију га уписујемо, које су последице кажњавања. По истом моделу је у Закону о прекршајима прописана заштитна мера Забрана присуствовања одређеним спортским приредбама,⁴⁹⁷ и као Кривичним закоником прописано је да ће се учинилац који прекрши забрану казнити затвором од тридесет до шездесет дана.⁴⁹⁸

Овде није спорно да се осуђени може казнити, односно да се *кажњени може казнити*, али се поставља питање - за шта се кажњава и да ли је непоступање по

---

⁴⁹⁵ Чл. 89б Кривичног законика.

⁴⁹⁶ Ако после издржане казне затвора, учинилац прекрши забрану присуствовања одређеним спортским приредбама, односно ако не изврши дужност из става 2. овог члана, суд који је изрекао меру из става 1. овог члана, *може* га казнити затвором од тридесет дана до три месеца. Чл. 89б ст. 5 Кривичног законика. Видимо да се на основу оваквог законског уређења учинилац *може* казнити, што значи да се и *не мора* казнити.

⁴⁹⁷ Чл. 63 Закона о прекршајима.

⁴⁹⁸ Кажњени коме је правноснажном пресудом изречена мера забране присуствовања одређеним спортским приредбама, а који не изврши обавезу из става 1. овог члана, *казниће* се затвором од тридесет до шездесет дана. Чл. 63 ст. 4 Закона о прекршајима. ЗП је овде јасан, уколико кажњени прекрши меру забране *казниће* се, док се, учинилац кривичног дела по Кривичном законнику *може* казнити.

овим мерама кривично дело, прекршај или нека *sui generis* санкција. У сваком случају, због кршења ових мера може се или мора изрећи затворска казну. Овакво непоступање у складу са изреченим мерама може на одређен начин да указује на лошу страну учиниоца дела, те се та околност цени, под одређеним условима, као отежавајућа приликом индивидуализације казне затвора уколико се у будућности том лицу суди за кривично дело.

2.3.5.4. Ранија осуда за привредни преступ

У Републици Србији, као врста казних дела, постоје и привредни преступи. Реч је заправо о делима код којих је ниво друштвене опасности знатно мањи у односу на друштвену опасност која постоји код кривичног дела. Главни пропис којим се уређује ова казнена област је Закон о привредним преступима, према којем је привредни преступ друштвено штетна повреда прописа о привредном или финансијском пословању која је проузроковала или је могла проузроковати теже последице и која је прописом надлежног органа одређена као привредни преступ.⁴⁹⁹ Законом о привредним преступима прописује се неколико санкција које се могу изрећи *одговорном лицу у правном лицу*. Тако се за учињен привредни преступ може изрећи:⁵⁰⁰

1. Новчана казна;
2. Условна осуда;
3. Заштитне мере:
  - 3.1. Јавно објављивање пресуде;
  - 3.2. Одузимање предмета;
  - 3.3. Забрана одговорном лицу да врши одређене дужности;
  - 3.4. Забрана правном лицу да се бави одређеном привредном делатношћу.⁵⁰¹

С тим у вези, поставља се питање да ли се раније вршење привредних преступа може ценити као *отежавајућа* околност, односно ранија неосуђиваност

---

⁴⁹⁹ Чл. 2 ст. 1 ЗПП.

⁵⁰⁰ Вид. чл. 17-29 ЗПП.

⁵⁰¹ Ова последња заштитна мера изриче се само правним лицима, тако да нам није значајна за наш предмет интересовања.

за ова дела као *олакшавајућа* околност приликом индивидуализације казне затвора у кривичном поступку. Вршење привредних преступа одговорног лица у правном лицу, на неки начин, ипак говори о његовом ранијем животу. Сложићемо се да не можемо исто *третирати окривљеног* који је раније чинио привредне преступе и оног који то није (под условом да је имао могућност да учини преступ – да је био одговорно лице), али само ако се може довести у везу ранији учињени привредни преступ и учињено кривично дело за које се суди учиниоцу.

Ми смо мишљења да раније вршење привредног преступа може да има одређени утицај приликом индивидуализације казне затвора, уколико се окривљеном суди за кривична дела из области, пре свега, привредног криминалитета, из разлога што се привредни преступи прописују у области привредног и финансијског пословања. Ако се може довести у везу заштитни објекат, онда и раније вршење преступа може да има утицај приликом индивидуализације казне затвора у контексту ранијег живота.⁵⁰²

2.3.5.4.1. Евиденција учинилаца привредних преступа

Да бисмо окривљеном лицу ранију неосуђиваност или осуђиваност за привредни преступ могли да ценимо у контексту ранијег живота, потребно је да судија у кривичном поступку зна да је окривљени раније (не)осуђиван за ово казнено дело. Тако је потребно да судија дође до сазнања да ли је окривљени раније осуђиван као одговорно лице за привредне преступе. С тим у вези, за учињене привредне преступе води се *евиденција*. Првостепени судови воде евиденцију о осудама које су правноснажним пресудама изречене одговорним лицима. Евиденцију води *првостепени суд* на чијем је подручју седиште осуђеног правног лица, седиште пословне јединице осуђеног страног правног лица или седиште органа друштвено-политичке заједнице, другог државног органа или месне

---

⁵⁰² Број поднетих пријава за привредне преступе, као и проценат осуђених одговорних лица за ову врсту казnenих дела није занемарљив. Према подацима Републичког завода за статистику број поднетих пријава и осуда изгледа овако: 2010. године поднето је 2348 пријава; 2011. године поднето је 2387 пријава; 2012. године поднето је 1712 пријава; 2013. године поднето је 1862 пријава; 2014. године поднето је 1719 пријава. Број осуда (за одговорни лица) према годинама износи: 2010. године – 2002 осуда; 2011. године – 1689 осуда; 2012. године – 1782 осуда; 2013. године – 1941 осуда; 2014. године – 1679 осуда. Извор: Републички завод за статистику. Доступно на: http://webzrzs.stat.gov.rs/WebSite/repository/documents/00/01/83/74/SP10_231_2014_srb.pdf (3.3.2016.).

заједнице у којој је запослено осуђено одговорно лице.⁵⁰³ Прописе о начину вођења евиденције доноси функционер који руководи *савезним органом управе* надлежним за послове правосуђа.⁵⁰⁴ На основу наведеног, видимо да је ЗПП јако застарео, те да није компатибилан са другим важећим прописима.

Подаци из евиденције за осуђена одговорна лица могу се дати само суду, јавном тужилаштву, органима унутрашњих послова и органима инспекције у вези са кривичним поступком или поступком за привредни преступ који се води против лица које је раније било осуђивано за привредни преступ, органима надлежним за извршење санкција за привредне преступе или надлежним органима који учествују у поступку брисања осуде. На образложен захтев државног органа, организације удруженог рада или друге самоуправне организације и заједнице могу се дати подаци из евиденције за осуђено одговорно лице ако још трају одређене правне последице осуде или заштитне мере или ако за то постоји оправдан интерес заснован на закону.⁵⁰⁵

Видимо да се подаци из ове евиденције могу дати свакако и суду. Јасно је да суд може у кривичном поступку на основу *уверења из евиденције* да сазна да ли је окривљени раније осуђиван за привредни преступ или није. С друге стране, поставља се питање до када се ранија осуђиваност за привредне преступе може узимати у обзир. Ми не можемо нечију ранију осуђиваност за привредни преступ ценити као отежавајућу околност било када у будућности, већ је потребно да се она цени само кроз одређени временски период након што је наступила правноснажност пресуде. С тим у вези, свака санкција која је изречена за привредни преступ мора да се брише из евиденције након протеча одређеног временског периода.

---

⁵⁰³ Сматрамо да овакав начин вођења евиденције није ефикасан. Чини се да према законском решењу, с обзиром на то да не постоји подзаконски акт којим се ближе уређује вођење евиденције, евиденцију води појединачно сваки суд. Дакле, не постоји централна евиденција. Тако да се поставља питање од којег првостепеног суда у Републици Србији треба да се тражи уверење? Ако сваки суд води евиденцију само за оне „осуђене“ где је седиште осуђеног правног лица (...), онда је јасно да ако бисмо хтели да сазнамо да ли је неко раније осуђиван за ово казнено дело морали бисмо да од свих судова тражимо да доставе уверење из евиденције. То све из разлога што се не води „јединствена евиденција“ из које би се могло сазнати са „једног места“ да ли је неко раније осуђиван за привредни преступ. О појединим лошим странама овог Закона вид. Емир Ђоровић, Иван Милић, Шта даље са привредним преступима и актуелним Законом о привредним преступима, *XII Мајско саветовање – Услуге и услужна правила*, Крагујевац, 2016. стр. 957-971.

⁵⁰⁴ Вид. Чл. 41 Закона о привредним преступима.

⁵⁰⁵ Вид. чл. 44 ст. 3 Закона о привредним преступима.

Условна осуда брише се из евиденције после једне године од дана кад је протекло време проверавања, ако у том року није опозвана (чл. 42 ст. 4 ЗПП).⁵⁰⁶ Осуда правног лица и одговорног лица на новчану казну брише се из евиденције ако осуђено правно лице и одговорно лице у року од три године од дана правноснажности пресуде којом је изречена казна не учини нови привредни преступ, односно ако одговорно лице не учини кривично дело које садржи обележја привредног преступа (чл. 42 ст. 1 ЗПП). Одговорном лицу које је више пута било осуђивано за привредни преступ брисаће се раније осуде ако у року од три године од дана правноснажности пресуде којом је изречена последња казна не учини нови привредни преступ, односно ако одговорно лице не учини кривично дело које садржи обележја привредног преступа (чл. 42 ст. 2 ЗПП). С тим да ако је одговорном лицу, поред казне, изречена и заштитна мера, осуда се не може брисати пре извршења те мере (чл. 42 ст. 4 ЗПП). На крају, осуда којом је донета одлука о ослобађању од казне брише се из евиденције ако осуђени у року од једне године од дана правноснажности судске одлуке не учини нови привредни преступ (чл. 42 ст. 5 ЗПП).

Да закључимо, само уколико је окривљено лице у наведеним роковима осуђивано за привредне преступе, та чињеница може бити од значаја за индивидуализацију казне у контексту ранијег живота. Као што смо рекли, ЗПП је застарео, давно је донет, те је и у овом делу, али и у осталим одредбама недоречен и контрадикторан. Сасвим неоправдано ЗПП прописује да ако је осуда за привредни преступ брисана, подаци о тој осуди *ником* се не дају, *осим* суду, јавном тужилаштву, органима унутрашњих послова и органима инспекције у *вези са поступком за привредни преступ*⁵⁰⁷ који се води против лица чија је осуда брисана (чл. 44 ст. 4 ЗПП). Према решењу ЗПП и подаци о брисаној осуди се могу дати суду у другим органима, што је недопустиво.⁵⁰⁸ Намеће се питање - који је онда смисао

---

⁵⁰⁶ Иако се на први поглед чини да се условна осуда раније брише, то заправо и не мора бити тачно. Наиме, условна осуда се брише када протекне једна година од дана проверавања, док време проверавања може да траје не краће од једне нити дуже од две године (чл. 27 ст. 2 ЗПП), тако да ако је одређено време проверавања од две године, условна осуда се брише после три године, и на тај начин се изједначава са трајањем уписа новчане казне.

⁵⁰⁷ С тим да се у овом случају (брисане осуде) не би могла дати кривичном суду, јер је овде ЗПП веома експлицитан коме се могу дати подаци о осуди, а то свакако није суд који води кривични поступак.

⁵⁰⁸ *Из судске праксе*: Одредбом члана 42. Закона о привредним преступима прописано је да се осуда правног лица и одговорног лица брише из евиденције ако осуђено правно лице и одговорно

брисања осуде. Без обзира што је наступила рехабилитација једном кажњено лице за привредни преступ остаје заувек *али обрисан* у евиденцији, и та чињеница је увек доступна суду и осталим органима у складу са законом, што је нелегитимно.

2.3.5.5. Раније кажњавање за прекршаје

Прекршаји заједно са кривичним делима и привредним преступима спадају у казнена дела. За прекршаје се каже да су то *најблажа* казнена дела. Реч је о делима код којих је друштвена опасност, по правилу, знатно мања у односу на кривична дела. Главни пропис којим се уређује област прекршајног права, како материјалног, процесног, али и извршног јесте Закон о прекршајима. Актуелни Закон о прекршајима почео је да се примењује од 1. марта 2014. године, а њиме се прекршај дефинише на следећи начин: прекршај је противправно дело које је законом или другим прописом надлежног органа одређено као прекршај и за које је прописана прекршајна санкција (чл. 2 ЗП). Прекршаји су у принципу најбројнија казнена дела, која могу да се пропишу законом или актима ниже правне снаге, чак и одлукама локалних власти. За прекршаје могу да се пропишу и, свакако, да се изрекне велики број санкција, где консеквенце нису по прекршајно кажњено лице нимало занемарљиве. Тако, за прекршај могу да се пропишу:

1. Казне:⁵⁰⁹

лице у року од три године од дана правоснажности пресуде не учине нов привредни преступ. То значи да би се могло закључити да брисање пресуде суд спроводи по службеној дужности. Међутим, из одредбе члана 143. Закона о привредним преступима произилази да решење о брисању доноси првостепени суд који води евиденцију на захтев осуђеног лица. У вези са тим, поставља се питање ко је надлежан за доношење решења о брисању и од каквог је утицаја извештај из казнене евиденције код примене члана 21. Закона о привредним преступима, ако су у њему наведене и осуде од пре десет година? На захтев осуђеног лица, пошто претходно провери и прикупи податке о томе да ли је против осуђеног у току поступак за нови привредни преступ учињен пре истека рока предвиђеног за брисање осуде (члан 42. Закона о привредним преступима), првостепени суд који води евиденцију донеће решење о брисању осуде (члан 143. Закона о привредним преступима). При том, у уверењу које се издаје на основу евиденције не сме се уносити брисана осуда (члан 144. Закона о привредним преступима). Међутим, и ако се подаци о брисаној осуди за привредни преступ ником не дају, подаци о тој осуди ипак се дају суду, јавном тужилаштву, органима унутрашњих послова и органима инспекције у вези са поступком за привредни преступ који се води против лица чија је осуда брисана. Стога ће суд приликом одлучивања у смислу члана 20. Закона о привредним преступима имати у виду и ове податке о брисаној осуди при оцени личности учиниоца. (Одговор утврђен на седници Одељења за привредне преступе Вишег привредног суда у Београду 11. јула 2000. године). Извор: електронска база података *Propisi online*, 5.4.2016.

⁵⁰⁹ Вид. чл. 33 ЗП.

- 1.1. казна затвора;
- 1.2. новчана казана;
- 1.3. рад у јавном интересу.
2. опомена.⁵¹⁰
3. казнени поени.⁵¹¹
4. заштитне мере.⁵¹²
  4. 1. одузимање предмета;
  4. 2. забрана вршења одређених делатности;
  4. 3. забрана правном лицу да врши одређене делатности.⁵¹³
  4. 4. забрана одговорном лицу да врши одређене послове;
  4. 5. забрана управљања моторним возилом;
  4. 6. обавезно лечење зависника од алкохола и психоактивних супстанци;
  4. 7. обавезно психијатријско лечење;
  4. 8. забрана приступа оштећеном, објектима или месту извршења прекршаја;
  4. 9. забрана присуствовања одређеним спортским приредбама;
  4. 10. јавно објављивање пресуде;
  4. 11. удаљење странца са територије Републике Србије;
  4. 12. одузимање животиња и забрана држања животиња.

Није тешко закључити да се учиниоцима прекршаја може изрећи изузетно велики број санкција, чија су висина и трајање прилично озбиљни. Нама се чини да раније вршење прекршаја може на одређени начин да укаже и о самом учиниоцу

---

⁵¹⁰ Вид. чл. 50 ЗП.

⁵¹¹ Вид. чл. 48 ЗП.

⁵¹² Вид. чл. 52 ЗП.

⁵¹³ Реч је о мери која се изриче правним лицима, па нам за предмет нашег истраживања није релевантна. Међутим, ми смо је на овом месту споменули само ради приказа свих заштитних мера које су прописане Законом о прекршајима.

кривичног дела,⁵¹⁴ под условом да се раније учињени прекршај и кривично дело за које се суди окривљеном у кривичном поступку доведу у везу.⁵¹⁵

Код неких *дела* танка је линија између кривичног дела и прекршаја. Могуће је да је једно дело некада били кривично, али да је законодавац касније одлучио да то дело ипак треба да је прекршај и обрнуто. Оно што представља проблем, и што ће представљати још већи проблем у будућности јесте укупан број прекршајно кажњених лица. С тим у вези је познато да су прекршаји најбројнија казнена дела,⁵¹⁶ тако да је по нашем мишљењу велики број грађана Србије прекршајно кажњаван.⁵¹⁷

---

⁵¹⁴ С тим да судија у том случају мора да буде јако опрезан. С обзиром на то да прекршаји могу да се напишу и актима ниже правне снаге, дакле уредбама, па чак и актима аутономних покрајина и локалних самоуправа, те се дешава да се актима локалних самоуправа прописује прекршаје који заправо по уставу и закону не би смели да су прекршаји. Узећемо само један пример, да не бисмо превише улазили у детаље. У Београду, али и још у неколико градова на снази (у току писања овог рада) су градске одлуке којима је прописано да је *неплаћање карте или доплатне карте у јавном градском превозу прекршај, и зато је прописана новчана казна*. Те одлуке су супротне и закону, али је могуће да неко сада учини овај прекршај који по закону не сме бити прекршај и да у крајњој линији имало лице које је прекршајно кажњено. Корак даље, уколико лице које не плати новчану казну она се замењује за затворску казну. Могуће је да онда знамо да судимо лицу које је већ служило казну за прекршај, како се то неоправдано говори „бившем затворенику”. Могуће је да у судском поступку за кривично дело, у контексту ранијег живота утврдимо да је тај учинилац служио затворску казну због неплаћања карте у јавном превозу, за прекршај који је, по нашем мишљењу, *нелегалан*, а та околност треба да се цени као отежавајућа. Више о овом вид. Иван Милић, Стефан Самарџић, Прекршајна одговорност путника у области јавног превоза, *Услуге и заштита корисника*: Зборник реферата са Међународног научног скупа одржаног 8. маја 2015. године, на Правном факултету у Крагујевцу, стр. 143-159.

⁵¹⁵ *Из судске праксе*: Вишеструка прекршајна кажњаваност за кршење саобраћајних прописа, када се суди таквом лицу за извршено кривично дело против *безбедности јавног саобраћаја*, има се ценити као *отежавајућа околност* која указује да ранији живот окривљеног није био уредан и да је исти склон кршењу - непоштовању саобраћајних прописа. *Из образложења*: Чињеница да је окривљени седам пута кажњаван због прекршаја из области безбедности саобраћаја и да се увек радило о прекршајима извршеним у стању алкохолисаности, мора се узети као отежавајућа околност окривљеном који је оптужен због кривичног дела тешко дело против безбедности јавног саобраћаја, јер она говори о ранијем животу окривљеног и његова упорност у кршењу законских норми којима је регулисано понашање учесника у саобраћају. (Пресуда Општинског суда у Нишу К. бр.325/03 и Пресуда Окружног суда у Нишу К. бр.100/04) - Билтен судске праксе Окружног суда у Нишу, бр. 22/2006, Интермех, Београд. Извор: електронска база података *Propisi online*, 2.7.2016.

⁵¹⁶ Прекршаји су најбројнија кажњива понашања у нас. Бројни су прекршаји прописани као кажњиве радње, али су и бројни починитељи тих радњи. Željko Horvatić, *Elementarna kriminologija*, Rijeka, 1981. str. 70.

⁵¹⁷ Да бисмо оправдали овакво мишљење, само ћемо навести неколико података. Према подацима из објављених Годишњих извештаја Врховног касационог суда о раду судова опште и посебне надлежности, прекршајни судови су у 2010. године примили 639.997 предмета, а укупно у раду су имали 1.077.077 предмета Преузето из: *Zakon o prekršajima – razlozi donošenja i očekivani efekti Zakona – Zakon o prekršajima – uporedni pregled Prethodnog i Novog Zakona – ABC Indeks*, Beograd, 2013. str. 8. Године 2012. укупан број предмета у раду Прекршајних судова био је 1.025.826, док је 2013. године број предмета у раду био 956.470. Преузето из: Република Србија, Врховни касациони суд, Анализа рада судова опште и посебне надлежности за 2013. годину, март, 2014. године, стр. 35. Доступно на: http://www.vk.sud.rs/sites/default/files/attachments/godisnji_izvestaj_o_radu_2013_0_0.pdf (12.1.2016.).

Често су учиниоци прекршаја и *малолетници*,⁵¹⁸ који у прекршајном законодавству, као и у кривичном, имају посебан *прекршајноправни третман*”.⁵¹⁹ Закон о прекршајима познаје две категорије малолетника, млађе и старије.⁵²⁰ Када је реч о санкцијама ЗП прописује да се млађим малолетницима могу изрећи следеће васпитне мере:⁵²¹ 1) мере упозорења и усмеравања: укор и посебне обавезе;⁵²² и 2) мере појачаног надзора⁵²³. Старијем малолетнику може се изрећи васпитна мера, казнени поени или казна. Казна⁵²⁴ ће се изрећи само ако је у време када је учинио прекршај, према својој душевној развијености могао схватити значај своје радње и управљати својим поступцима и ако због тежих последица прекршаја или већег

Наведени подаци се односе само на случај када се прекршајни поступак води од стране Прекршајног суда, а не и када је лице кажњавано на месту извршења прекршаја – као што је постојала могућност по тада важећем Закону о прекршајима. Данас, када је кажњавање на месту извршења прекршаја замењено са издавањем прекршајног налога, где се и тако кажњена лица уписују у *прекршајну евиденцију* број прекршајно кажњених лица биће посматрано статистички у великом порасту од 1. марта 2014. године, од дана када је почео да се примењује нови Закон о прекршајима, јер се до тада о лицима која су *кажњена на месту извршења прекршаја* није водила евиденција. Више о овом вид. Иван Милић, Прекршајни налог, *Безбједност-Полиција –Грађани*, Бања Лука, бр. 1-2/2015. стр. 243-153.

⁵¹⁸ Преступничко понашање младих познато је у свим друштвено-економским формацијама које је друштво у свом досадашњем историјском развоју прошло. Јаšović (1963), *op. cit.*, стр. 7.

⁵¹⁹ О чињеници да ли је починилац кривичног дела дијете или малолетник у извјесној се мјери водило рачуна већ у римском, а потом и у средњовековном праву. Franjo Hirjan, Mladen Singer, *Maloljetnici u krivičnom pravu*, Zagreb, 1987. стр. 11.

⁵²⁰ Вид. чл. 73 Закона о прекршајима.

⁵²¹ Чл. 74 ЗП.

⁵²² Уколико суд оцени да је одговарајућим захтевима и забранама потребно утицати на малолетника и његово понашање, може малолетнику одредити једну или више посебних обавеза и то: 1) да се извини оштећеном; 2) да у оквиру својих могућности, поправи или надокнади штету коју је проузроковао; 3) да не посећује одређена места и избегава друштво одређених лица која на њега негативно утичу; 4) да се подвргне одвикавању и лечењу од зависности од алкохола и других психоактивних супстанци; 5) да се ради учења или провере знања саобраћајних прописа упуту у надлежну установу за оспособљавање возача; 6) да се, без накнаде, укључи у рад хуманитарних организација или у послове еколошког, социјалног или локалног значаја; 7) да се укључи у рад спортских и других секција у школи уз педагошки надзор наставника. Чл. 67 ЗП.

⁵²³ *Из судске праксе*: Васпитне мере појачаног надзора изричу се ако је потребно да се према малолетнику изврши трајнија мера васпитања. Мери појачаног надзора од стране родитеља, усвојитеља или старатеља, суд ће изрећи ако су родитељи, усвојитељ или старатељ пропустили да врше потребну бригу и надзор над малолетником, а у могућности су да овакав надзор врше и то се од њих с основном може очекивати. Ако родитељи, усвојитељ или старатељ не могу вршити појачани надзор над малолетником, малолетнику ће се изрећи појачан надзор органа старатељства. Мере појачаног надзора могу трајати најмање три месеца, а најдуже једну годину. Чл. 77 ЗП-а. Малолетнику се уз васпитну меру може изрећи заштитна мера сходно члану 65. став 3. Закона о прекршајима, ако је то због природе прекршаја неопходно. (*Правно мишљење Вишег прекршајног суда*, усвојено на седници од 7.7.2011. године). Извор: електронска база података *Paragraf Lex*, 1.7.2016.

⁵²⁴ Правилније би било, уместо што је прописано када се може изрећи казна, да је прописано када се старијем малолетнику може изрећи новчана казна или казна малолетничког затвора.

степен кривице не би било оправдано применити васпитну меру.⁵²⁵ Казна малолетничког затвора старијем малолетнику може се изрећи изузетно при чему се мора имати у виду природа прекршаја, личне особине и понашање малолетника.⁵²⁶ Казна малолетничког затвора која се изрекне старијем малолетнику не може бити дужа од 30 дана.⁵²⁷ На крају, када је реч о заштитним мерама, Законом о прекршајима прецизира се да се мера забране вршења одређених делатности и јавно објављивање пресуде не могу изрећи малолетнику.⁵²⁸

С тим у вези, може да се постави питање да ли се раније изречена прекршајна санкција неком лицу као малолетнику може ценити као отежавајућа околност у неком будућем кривичном поступку. Ми сматрамо да може, само у случају ако постоји одређена веза између ранијег прекршаја и кривичног дела за које се суди учиниоцу, и под условом да је малолетник уписан у евиденцију као прекршајно кажњено лице.

2.3.5.5.1. Евиденција прекршајно кажњених лица

Као и код привредних преступа, да би судија могао да зна да ли је окривљени којем се суди раније прекршајно кажњаван потребно је да тај податак сазна. Мора да постоји јасан доказ којим се доказује да је неко раније прекршајно кажњаван. Новим Законом о прекршајима уређује се и вођење *регистра санкција* прекршајно

---

⁵²⁵ Интересантно је навести када се може малолетнику изрећи казна малолетничког затвора за учињено кривично дело. Старијем малолетнику који је учинио кривично дело за које је законом прописана казна затвора тежа од пет година, може се изрећи казна малолетничког затвора ако због високог степена кривице, природе и тежине кривичног дела не би било оправдано изрећи васпитну меру. Чл. 28 Закона о малолетним учиниоцима кривичних дела и кривичноправној заштити малолетних лица, *Сл. гласник РС*, бр. 85/2005. (у даљем тексту: Закон о малолетним учиниоцима кривичних дела и кривичноправној заштити малолетних лица или ЗМ).

⁵²⁶ *Из судске праксе*: При избору санкције за малолетног учиниоца прекршаја (чл. 65 Закона о прекршајима) суд треба да води рачуна о томе да је првенствена сврха њиховог изрицања васпитање и правилан развој личности малолетника у циљу поштовања правног система. Стога би санкција требало да буде примерена утврђеним околностима везаним како за личност малолетника тако и за учињени прекршај, при чему је од посебног значаја мишљење надлежног центра за социјални рад, иако предлог тог органа за суд није обавезујући. (*Из одлуке Вишег прекршајног суда Прж-М 93/11*). Извор: електронска база података *Propisi online*, 7.8.2016.

⁵²⁷ Више о овом вид. Иван Милић, Стефан Самарцић, Кратка расправа о прекршајним санкцијама са посебним освртом на њихов значај у области заштите животне средине, *Зборник Радова Правног факултета у Новом Саду*, бр. 3/2015. стр. 1297-1319. О проблемима у вези са изрицањем санкција малолетницима вид. Стефан Самарцић, Иван Милић, Контрадикторности Закона о прекршајима у области санкција према малолетницима са посебним освртом на мере медицинског карактера, *Зборник радова Правног факултета у Новом Саду*, бр. 3/2014. стр. 381-394.

⁵²⁸ Чл. 52 ст. 3.

кажњених лица. Дакле, свако прекршајно кажњено лице уписује се у регистар санкција, на одређени временски период.

Регистар се чува на централном електронском носачу података при министарству надлежном за послове правосуђа које је одговорно за његово одржавање и чување (чл. 325 ст. 1 ЗП). У односу на евиденцију о учиниоцима привредних престапа овде је реч о централном регистру, што за предност има то да се из било којег прекршајног суда може сазнати да ли је неко лице прекршајно кажњавано. Не можемо заувек нечије прекршајно кажњавање у неком будућем кривичном поступку ценити као отежавајућу околност. Раније прекршајно кажњавање може се узети у обзир само ако од прекршајног кажњавања није протекао дуг временски период. С тим у вези, само ако је лице и даље уписано у регистар санкција може се сматрати да је раније прекршајно кажњавано. Свако прекршајно кажњено лице уписује се у регистар, али само на одређено време, након чега се брише из регистра. Изречена санкција (...), физичком и одговорном лицу као и предузетнику брише се из евиденције по службеној дужности ако кажњено лице у року од четири године од дана правоснажности одлуке којом је изречена санкција не учини нови прекршај (чл. 329 ст. 1 ЗП). Изузетно, изречена опомена брише се у року од годину дана од правоснажности одлуке којом је изречена (чл. 329 ст. 2 ЗП). Заштитна мера се неће брисати из прекршајне евиденције док се не изврши или док не истекне рок застарелости извршења заштитне мере (чл. 329 ст. 4 ЗП). Што би значило, само ако није извршено брисање из регистра санкција можемо ценити да је одређено лице раније прекршајно кажњавано.⁵²⁹

2.3.5.5.2. Евиденција прекршајно кажњених малолетника

Као што смо видели и малолетници могу да одговарају за учињени прекршај, те да им се као последица учињеног прекршаја изрекне прекршајна санкција. С тим у вези, да бисмо знали да ли је окривљеном лицу против кога се води кривични поступак, раније изрицана прекршајна санкција као малолетнику, нужно је да судија сазна за ту чињеницу. Сада се поставља питање како судија или чланови судског већа могу да знају да ли је окривљеном раније, као малолетнику

---

⁵²⁹ Детаљно о овоме вид. Иван Милић, Евиденција прекршајно кажњених лица, *Зборник радова Правног факултета у Новом Саду*, бр. 1/2015. стр. 239-251.

изрицана санкција за учињени прекршај. Потребно је да суд на основу службене евиденције или на други начин несумњиво утврди да му је раније изречена прекршајна санкција. Важећим Законом о прекршајима прописује се да се прекршајно кажњени малолетници уписују у *прекршајне евиденције*.

Законом о прекршајима прописује се да се малолетници кажњени за прекршај уписују у једну од две евиденције, и то у регистар прекршајно кажњених лица (где се уписују и пунолетна прекршајно кажњена лица) или у посебну евиденцију. У регистар прекршајно кажњених лица уписује се само старији малолетник коме је изречена казна малолетничког затвора. Законом о прекршајима се прописује да се малолетном лицу брише изречена *казна малолетничког затвора* у року од две године од када је та казна извршена, застарела или опроштена, ако не изврши нови прекршај.⁵³⁰ У ствари, ако у року од две године малолетник не учини прекршај он се брише из регистра и на тај начин се сматра да није раније прекршајно кажњаван. Само ако није наступила рехабилитација постоји раније прекршајно кажњавање.

О осталим санкцијама Законом о прекршајима се ништа не прописује у погледу њиховог уписа у регистар. Међутим, ЗП у својим одредбама прописује једно неуобичајено решење. У члану 80 ставу 2 се прописује да је суд дужан да води *посебну евиденцију* за сваког малолетника коме је изречена васпитна мера. Није спорно да треба да постоји евиденција у којој се уписују малолетници којима је суд изрекао васпитну меру, али је овакво решење у Закону неприхватљиво. Прво није прописано који суд води евиденцију. Осим тога, није уређено само уписивање, давање података, као и брисање из евиденције. Сада се поставља питање коме се могу дати подаци из евиденције и оно што је још важније када се малолетник брише из евиденције. О томе се нажалост у Закону о прекршајима ништа не прописује. Остаје неуређено и када се малолетник *брише* из ове евиденције, те се на основу *оваквог законског решења* може десити да се малолетник упише као учинилац прекршаја али да се никако не избрише из евиденције, јер законом није прописан поступак брисања, као што је то случај, на пример, са васпитним мерама које су изречене малолетницима у кривичном поступку.

---

⁵³⁰ Чл. 329 ЗП.

2.3.5.6. О једном аспекту танке линије између прекршаја и кривичног дела

Иако се сматра, да су прекршаји неупоредиво блажа казнена дела од кривичних дела, што би и требало да је тако, јер је друштвена опасност код прекршаја најмања, дешава се у казненом законодавству да то и није тако. Ми имамо за циљ да укажемо на нешто друго. Сам начин прописивања казних дела има *огроман значај*, у смислу да ли ће неко понашање бити кривично дело или прекршај. Прво ћемо дати неколико примера, па ћемо затим указати на суштину проблема.

Кривично дело *Промена породичног стања*: (чл. 192 КЗ) - (1) Ко подметањем, заменом или на други начин промени породично стање детета, казниће се затвором од шест месеци до пет година. (2) Ко заменом или на други начин из *нехата* промени породично стање детета, казниће се затвором до три месеца. Ово кривично дело може да се учини са *умишљајем*, али и из *нехата*, с тим да је, наравно, за нехат прописана и блажа казна. С друге стране, кривично дело *Неовлашћено изношење културног добра у иностранство* (чл. 221а КЗ) - (1) Ко изнесе или извезе у иностранство културно добро или добро које ужива претходну заштиту, без претходног одобрења надлежног органа, казниће се затвором од шест месеци до пет година. (2) Ако је дело из става 1. овог члана извршено у односу на културно добро од изузетног или великог значаја, учинилац ће се казнити затвором од једне до осам година. Видимо да се по Кривичном законик у ово кривично дело може учинити само са *умишљајем*, али не и из *нехата*. Међутим, Законом о културним добрима⁵³¹ прописује се прекршај за оног ко изнесе или извезе културно добро или добро које ужива претходну заштиту у иностранство,⁵³² с тим да овај прекршај може да се учини само из нехата. Уколико се *ово дело* врши из *нехата* постојаће прекршај, а ако се врши са *умишљајем* постоји кривично дело. Законодавац је могао врло једноставно да овај прекршај пропише и као кривично дело, само да је у члану 221а КЗ додао трећи став и пописао блажу казну уколико

---

⁵³¹ Закон о културним добрима, *Сл. Гласник РС*, бр. 71/94, 52/2011 - др. закони 99/2011 - др. Закон.

⁵³² Вид. чл. 15, 80 ст. 2; чл. 83 ст. 3; чл. 130 ст. 1 тач. 20 Закона о културним добрима.

се дело из основног облика учини из нехата, те би на тај начин учинилац одговарао за *кривично дело а не за прекршај*.⁵³³

Узмимо и пример кривичног дела *Противзаконито омогућавање вршења одређених позива, функција, дужности, послова и делатности* (чл. 341 КЗ): Ко омогући неком лицу вршење одређених позива, функција, дужности, послова или делатности, иако је знао да је вршење истих том лицу забрањено правноснажном одлуком којом му је изречена одговарајућа мера безбедности или заштитна мера или је таква забрана наступила као правна последица осуде, казниће се новчаном казном или затвором до две године. Видимо да ни ово кривично дело не може да се учини из *нехата*. Међутим, Законом о извршењу кривичних санкцију у оквиру *Казнених одредаба* прописује се „Прекршај правног лица које омогући вршење позива, делатности или дужности” (чл. 208): новчаном казном од 100.000 до 500.000 динара казниће се за прекршај правно лице које омогући вршење позива, делатности или дужности лицу којем је изречена мера безбедности забране вршења позива, делатности или дужности. За прекршај из става 1. овог члана казниће се *одговорно лице у правном лицу* новчаном казном од 5.000 до 50.000 динара. За прекршај из става 1. овог члана казниће се и предузетник новчаном казном од 10.000 до 100.000 динара. Наведени прекршаји могу да се учине само из *нехата*.

У овим примерима видели смо како је танка линије између кривичног дела и прекршаја, где је врло једноставно нешто што је кривично дело могло да буде прекршај и обрнуто.⁵³⁴ Можда би се могао бранити став да је законодавац сасвим

---

⁵³³ О овоме вид. Ivan D. Milić, Sloboda D. Midorović, Export control of cultural goods, *LEGAL, SOCIAL AND POLITICAL CONTROL IN NATIONAL, INTERNATIONAL AND EU LAW*, Collection of papers from the International Scientific Conference, Held on 19–20 May 2016, Niš, Serbia, pp. 824-828.

⁵³⁴ На пример вид. чл. 24 Закона о изградњи објеката, *Сл. гласник РС*, бр. 44/95, 24/96, 16/97 и 43/2001. Вид. Новчаном казном од 100 до 1.000 динара или казном затвора до 30 дана казниће се за прекршај грађанин ако приступи грађењу објекта без грађевинске дозволе. Из образложења: Одељење за инспекцијске послове - грађевинска инспекција поднела је захтев за покретање прекршајног поступка против окривљеног јер је приликом инспекцијске контроле утврђено да је приступио извођењу грађевинских радова без одобрења надлежног органа, односно без грађевинске дозволе издате од стране надлежног органа. Првостепени орган за прекршаје је у спроведеном поступку утврдио да је окривљени отпочео са извођењем грађевинских радова на формирању улаза у подрумски део стамбене зграде на тај начин што је урађен ископ на тротоару испод извоза продавнице у приземљу, затим су формирана врата и постављена ограда без грађевинске дозволе чиме је поступио противно одредби чл. 24. Закона о изградњи објеката. Наведеном одредбом закона је прописано да се грађењу објекта може приступити тек када се прибави грађевинска дозвола за изградњу објекта коју издаје општина односно град Београд. Чланом 25. истог закона је прописано да се грађевинска дозвола издаје за цео објекат односно за део објекта ако тај део представља техничку и функционалну целину. Првостепени орган је при томе правилно одбио одбрану окривљеног као неосновану да је наводно његова мајка инвеститор ових радова и да је добила

смерно и оправдано прописао наведена кривична дела и прекршаје, те да је пошао од друштвене опасности приликом прописивања дела. Ми ипак сматрамо да је овде реч о случајности.

2.3.5.7. Опортунитет кривичног гоњења кроз призму ранијег живота учиниоца кривичног дела

Институт кривичнопроцесног законодавства одлагање кривичног гоњења - *опортунитет кривичног гоњења*, данас има велику примену у *тужилачкој* пракси. С обзиром на то да ово начело није предмет наше дисертације, ми ћемо се само задржати на једном његовом аспекту, који се тиче *будућег* положаја лица у неком евентуалном кривичном поступку у својству окривљеног, према коме је примењено ово начело.⁵³⁵ Закоником о кривичном поступку прописује се да се под одређеним условима може одложити кривично гоњење.⁵³⁶ Јавни тужилац може одложити кривично гоњење за кривична дела за која је предвиђена новчана казна или казна затвора *до пет година*, ако осумњичени прихвати једну или више од следећих обавеза:

- 1) Да отклони штетну последицу насталу извршењем кривичног дела или да надокнади причињену штету;
- 2) Да на рачун прописан за уплату јавних прихода уплати одређени новчани износ, који се користи за хуманитарне или друге јавне сврхе;⁵³⁷
- 3) Да обави одређени друштвено корисни или хуманитарни рад;

грађевинску дозволу надлежних органа, с обзиром да се из приложених доказа утврђује да је његова мајка добила сагласност надлежног министарства за закључење уговора о адаптацији таванског простора у истој згради, док се радови описани у захтеву за покретање прекршајног поступка односе на извођење грађевинских радова у подрумским просторијама које радове је окривљени признао да изводи за себе, па је записник грађевинског инспектора потписао без примедби. Првостепени орган за прекршаје је утврдио одговорност окривљеног и казнио га новчаном казном. (Решење Већа за прекршаје града Београда, број 2067/2000 од 1.11.2000). Извор: електронска база података *Intermex*, 10.10.2016.

⁵³⁵ О овом начелу вид. Станко Бејатовић, *Опортунитет кривичног гоњења и нови ЗКП РС, XLIX Саветовање Српског удружења за кривичноправну теорију и праксу*, 2013. стр. 125-141; Бранислава Вучковић, *Опортунитет кривичног гоњења и оптужење, LIV Саветовање Српског удружења за кривичноправну теорију и праксу*, 2014. стр. 371-396.

⁵³⁶ Чл. 263 ЗКП.

⁵³⁷ Интересантан је податак да је Министарство правде спремило **351.509.000** динара, односно **2,86** милиона евра да да путем конкурса. Реч је о новцу који је прикупљен од *опортунитета*. Доступно на: <http://www.pravniportal.com/raspodela-sredstava-od-primene-instituta-odlozenog-krivichnog-gonjenja/> (1.5.2016.).

- 4) Да испуни доспеле обавезе издржавања;
- 5) Да се подвргне одвикавању од алкохола или опојних дрога;
- 6) Да се подвргне психосоцијалном третману ради отклањања узрока насилничког понашања;
- 7) Да изврши обавезу установљену правноснажном одлуком суда, односно поштује ограничење утврђено правноснажном судском одлуком.

У наредби о одлагању кривичног гоњења *јавни тужилац* ће одредити рок у којем осумњичени мора извршити преузете обавезе, с тим да рок не може бити дужи од годину дана. Надзор над извршењем обавеза обавља *повереник из органа управе* надлежног за послове извршења кривичних санкција, у складу са прописом који доноси министар надлежан за послове правосуђа. Ако осумњичени у року изврши обавезу, јавни тужилац ће решењем одбацити кривичну пријаву.

Укратко, под одређеним условима, ако је неко осумњичен да је учинио кривично дело *јавни тужилац* може да одлучи да одбаци кривичну пријаву. Видимо да је у овом случају постојала могућност да то осумњичено лице постане касније осуђено лице, теоријски, казном затвора до пет година. Међутим, применом овог института осумњичени није ни стигао до *судског поступка*, тј. до поступка у којем би се одлучивало о његовој одговорности.

Да ли се и такво лице може сматрати рецидивистом, ако би се након примене овог начела појавио као окривљено лице у неком будућем кривичном поступку? Одговор је јасан - не може. Поврат не постоји у овом случају, иако је реч о осумњиченом, према којем је јавни тужилац одбацио кривичну пријаву и одредио му да испуни неку од законом прописаних обавеза. Овде се *суштински* ради о „учиниоцу” који је извршио *кривично дело*, а којег никако *формално* не можемо сматрати учиниоцем дела.⁵³⁸ С намером смо под знацима навода написали да је овде реч о учиниоцу кривичног дела, јер наравно, овде постоји и извесна могућност да осумњичени који, у ствари, сматра да уопште и није учинио кривично дело, суочен с другачијом оценом јавног тужиоца, ипак прихвати обавезе из механизма условљеног опортунитетом кривичног гоњења, да би на такав начин себе поштедео

---

⁵³⁸ Може се доћи до закључка да је овде реч о криминолошком поврату.

непријатности кривичног гоњења и можда, чак у страху од потенцијалне судске заблуде.⁵³⁹

Према томе, не можемо суштински у кривичном поступку на окривљеног посматрати исто ако је реч о окривљеном према којем није било примењено ово начело и, с друге стране, на окривљеног према којем је било раније примењено ово начело. Сама чињеница да је раније према једном лицу било примењено одлагање кривичног гоњења доста нам указује на личност окривљеног, у ствари, на његову прошлост, за разлику од учиниоца који има беспрекорну прошлост.

Кривичним закоником, као ни Закоником о кривичном поступку не прописује се вођење било какве евиденције о оваквим лицима, што се сматра разумљивим. С друге стране, то не значи да у тужилаштву не постоји нека *интерна евиденција*, која се води у овом случају. О примењеном начелу опортунитета, ипак, остаје неки *траг*, као што су списи предмета у тужилаштву, одлуке тужиоца и други документи из којих може да се види да је према неком лицу примењено у прошлости ово начело. Осим тога, Правилник о управи у јавним тужилаштвима,⁵⁴⁰ уређује вођење одређених евиденција у јавним тужилаштвима. Овим Правилником се прописује вођење КЕО уписника.⁵⁴¹ Тако се у јавном тужилаштву води посебна евиденција о КЕО предметима у којима је одложено кривично гоњење или одбачена кривична пријава применом начела опортунитета, а у Републичком јавном тужилаштву води се јединствена евиденција ових предмета.⁵⁴²

---

⁵³⁹ Вид. Milan Škulić, *Odnos načela istine i pojednostavljenih formi krivičnog postupka, Pojednostavljene forme postupanja u krivičnim stvarima regionalna krivičnoprocesna zakonodavstva i iskustva u primeni*, Beograd, 2013. str. 80.

⁵⁴⁰ Правилник о управи у јавним тужилаштвима, *Сл. гласник РС*, бр. 110/2009, 87/2010 и 5/2012.

⁵⁴¹ Чл. 138. Од 01. јануара 2011. године до 30. септембра 2013. године укупно је евидентирано у КЕО уписник 8.818 лица. Од тога броја до 30. септембра 2013. године успешно је примењен институт одлагања кривичног гоњења код 2.024 лица. За нерешене предмете кроз КЕО, у КТ уписнику до 30.09.2013. године имамо укупно 629 пресуде од тога 45 са затворском казном. Дарко Димовски, Миомира Костић, Могућности решавања пренатрпаности пенитенцијарног система у Републици Србији, *LVI Саветовање Српског удружења за кривичноправну теорију и праксу*, Златибор, 2016. стр. 635.

⁵⁴² Видимо да постоји јединствена евиденција, тако да сваки јавни тужилац може да на једноставан и брз начин дође до податка „да ли је раније према осумњиченом било примењено ово начело или није”. Сматрамо да је интересантно напоменути и да је према ранијем Правилнику о управи у јавном тужилаштву, *Сл. гласник РС*, бр. 77/2004, 52/2007, 2/2008, 11/2009 и 44/2009. било прописано (чл. 86): да у јавним тужилаштвима, води се евиденција о руковођењу предкривичним и кривичним поступком. Евиденција садржи основне податке о догађајима и лицима поводом којих се води поступак о примљеним обавештењима, предузетим радњама, одлукама тужиоца и пресудама и решењима поступајућих судова. У јавном тужилаштву води се посебна евиденција КЕО о предметима по којима је одложено кривично гоњење или одбачена кривична пријава применом

Уколико обрађивач предмета у предистражном поступку донесе одлуку о одлагању кривичног гоњења, пре предузимања прве радње на омот списка ставља доставну наредбу да се предмет треба превести у КЕО уписник. Након доставне наредбе, уписничар предмету додељује КЕО број, који се на омоту списка и у КТ уписнику у виду напомене уписује као КЕО ВЕЗА. У КЕО уписник уписују се све предузете радње у вези са одлагањем кривичног гоњења. У случају неиспуњења законских услова за доношење решења о одбацивању кривичне пријаве применом начела опортунитета, обрађивач ће о разлозима сачинити службену белешку, а на омоту списка ставити доставну наредбу да се предмету треба одузети КЕО број, па ће се све даље предузете радње уписивати у КТ уписник.

Након доношења решења о одбацивању кривичне пријаве применом начела опортунитета, предмет се сматра решеним и у КЕО и у КТ уписнику. Из до сада реченог не види се да ли се лице према којем је било примењено ово начело *брише из евиденције*?⁵⁴³ Нама се чини, да ће то лице заувек остати уписано у ову евиденцију, јер се ни на једном месту у ова два прописа не уређује када долази до брисања података.

Осим овог Правилника донето је и Упутство за поступање Републичког јавног тужиоца (А 246/08),⁵⁴⁴ којим је предвиђено да ће јавни тужилац, пре

начела опортунитета, а у Републичком јавном тужилаштву води се централна евиденција ових предмета. Видимо да се према овом Правилнику није водила јединствена евиденција, што је за последицу имало отежано утврђивање података о томе да ли је према неком осумњиченом раније било примењено ово начело. Да би јавни тужилац дошао до тог податка било је потребно да од свих јавних тужилаштава која су водила евиденцију затражи тај податак.

⁵⁴³ У Републици Црној Гори донет је Правилник о одложеном кривичном гоњењу - на основу члана 272 став 5 Законика о кривичном поступку, *Сл. лист ЦГ*, бр. 57/09 и 49/10. Министар правде је донео овај Правилник, којим је прописано да: о предметима одложеног кривичног гоњења води се посебна евиденција. Начин вођења евиденције о одложеном кривичном гоњењу утврђује се упутством Врховног државног тужилаштва. Вид. чл. 24 Правилника о одложеном кривичном гоњењу, *Сл. лист ЦГ*, бр. 60/2010. О начелу опортунитета у Црној Гори вид. Radomir Prelević, *Pojednostavljene forme postupanja u krivičnim stvarima regionalna krivičnoprocesna zakonodavstva i iskustva u primeni*, Beograd, 2013. str. 247-261. О обустави кривичног гоњења у Словенији вид. Vid Jakulin, *Pojednostavljene forme postupanja u krivičnoprocesnom zakonodavstvu u Sloveniji, Pojednostavljene forme postupanja u krivičnim stvarima regionalna krivičnoprocesna zakonodavstva i iskustva u primeni*, Beograd, 2013. str. 41-42.

⁵⁴⁴ Упутство за поступање Републичког јавног тужиоца (А 246/08). Повећаној примени начела опортунитета свакако је допринело и Упутство Републичког јавног тужиоца А бр. 246/08 од 28.08.2008. године, којим је била предвиђена обавеза јавног тужиоца да по пријему кривичне пријаве размотри могућност примене чл. 236 и 237 ЗКП и да у том циљу тражи изјашњења пријављеног лица и оштећеног, о чему обавезно сачињава службену белешку, и да преко писарнице Републичког јавног тужилаштва затражи податке о томе да ли је у јединственом уписнику који се води у наведеном тужилаштву пријављено лице евидентирано као лице према коме је примењена мера из

доношења одлуке, проверити да ли је према пријављеном лицу већ примењиван чл. 236. и 237. ЗКП-а. Уколико је већ два или више пута према истом лицу примењен чл. 236. и 237. ЗКП, за исто кривично дело, Упутство забрањује поновну примену мера из чл. 236. или 237. ЗКП. Ако је према пријављеном лицу примењиван опортунитета два или више пута за друга кривична дела јавни тужилац је овлашћен да самостално одлучи, да ли ће поново применити чл. 236. или 237. ЗКП-а. Подаци о примени института из чл. 236. или 237. прибављају се преко Републичког јавног тужилаштва.⁵⁴⁵

Сасвим је разумљиво да ће јавни тужилац сазнати податке из ове евиденције о осумњиченом лицу, а чињеницу да је према окривљеном некада било примењено ово начело може да предочи судији или судском већу и да тражи да се та околност узме као отежавајућа приликом индивидуализације казне затвора, јер се та чињеница тиче његовог ранијег живота. Да закључимо, судија може да сазна да је према окривљеном раније било примењено начело опортунитета, и то на различите начине. Тако посматрано, може сам окривљени да саопшти да је раније према њему било примењено начело опортунитета, да тужилац саопшти да је према окривљеном било примењено ово начело или на други начин. Иако није ни дошло до кривичног гоњења видимо да чињеница да је према окривљеном примењено начело опортунитета, може да има и одређене негативне реперкусије по то лице у неком *евентуалном* будућем кривичном поступку, иако оно није ни *признало* извршење дела.

Можда се може прихватити став да је овде реч о лицу према којем је одбачена кривична пријава и да осумњичено лице није признало извршење дела,⁵⁴⁶ па се раније примењено начело опортунитета не може узети ни под којим условима као отежавајућа околност приликом индивидуализације казне затвора. Иако судско веће, можда, формално неће навести у пресуди да је ову околност ценило као отежавајућу, *суштински* ће она веома често да утиче на одлуку суда, иако неће бити

чл. 236 или чл. 237 ЗКП. Goran Ilić, Jasmina Kiurski, Опортунитет кривичног gonjenja i dosadašnja iskustva u njegovoj primeni, *Pojednostavljene forme postupanja u krivičnim stvarima regionalna krivičnoprocesna zakonodavstva i iskustva u primeni*, Beograd, 2013. str. 233.

⁵⁴⁵ Подаци о Упутству су преузети са сајта Вишег јавног тужилаштва у Нишу. Доступно на: <http://www.ni.vj.it.rs/%D0%9F%D0%B8%D1%82%D0%B0%D1%9A%D0%B0%D0%B8%D1%81%D0%B0%D0%B2%D0%B5%D1%82%D0%B8/princip-oporituniteta> (1.2.2016.).

⁵⁴⁶ С обзиром на то да овде нема формалног признања осумњиченог као што је то случај код споразума о признању кривице (...). Škulić (2013), *op. cit.*, str. 80.

написана у образложењу судске одлуке. Као највећи проблем се овде појављује то, што се и после неколико година, као што смо напоменули, може доћи до податка да је према неком окривљеном примењено ово начело. На тај начин, јавни тужилац након 20, 30, 40... година од дана примене овог начела може да сазна за тај податак.⁵⁴⁷

2.3.5.8. Дисциплинско кажњавање војних лица према условима ранијег живота

Кривичним закоником се прописује један изузетак у погледу изрицања кривичне санкције, када је реч о учиниоцу кривичног дела које је *војно лице*. Њиме се прописује: „кривично дело против Војске Србије за које је прописана казна затвора до три године, уместо кривичне санкције може се војном лицу изрећи *дисциплинска казна*, односно *мера* утврђена законом, ако је дело добило нарочито лак вид и ако то захтевају интереси службе”.⁵⁴⁸ Закон о Војсци Србије садржи, такође, одредбу којом се прописује да се уместо кривичног поступка према војном лицу⁵⁴⁹ може водити дисциплински поступак и изрећи дисциплинска казна, односно мера.⁵⁵⁰

---

⁵⁴⁷ Свакако да јавни тужилац треба да прикупи и податке о ранијем животу осумњиченог лица пре завршетка истраге, на шта га обавезује и Законик о кривичном поступку. Тако се Закоником прописује (чл. 309 ст. 1 и 2): Јавни тужилац ће пре завршене истраге прибавити податке о осумњиченом (чл. 85 ст. 1) ако недостају или их треба проверити, као и податке о ранијим осудама, а ако осумњичени још издржава кривичну санкцију која се састоји у лишењу слободе - податке о његовом понашању за време издржавања кривичне санкције. Јавни тужилац ће, по потреби, прибавити податке о *ранијем животу осумњиченог*, приликама у којима живи и о другим околностима које се односе на његову личност. Ако је потребно да се допуне подаци о личности осумњиченог, јавни тужилац може одредити прегледе или психолошка испитивања осумњиченог. Мада, вођење ове евиденције нема за циљ да се раније примењено *одлагање кривичног гоњења* цени у контексту ранијег живота, већ је циљ сама примена *поновног одлагања кривичног гоњења*, односно немогућност одлагања.

⁵⁴⁸ Чл. 429 КЗ.

⁵⁴⁹ Војним лицем сматра се професионални војник (професионални официр, професионални подофицир, официр по уговору, подофицир по уговору и војник по уговору), војник на одслужењу војног рока, студент војне академије, ученик војне школе, лице из резервног састава док се као војни обвезник налази на војној дужности и цивилно лице које врши одређену војну дужност. Чл. 112 ст. 6 КЗ. Интересантно је видети и одредбе ЗВС-а којима се прописује ко се сматра војним лицем - Војна лица су професионална војна лица, војници на служењу војног рока и лица у резервном саставу док се налазе на војној дужности у Војсци Србије. Војним лицима, у погледу права и обавеза уређених овим законом, сматрају се и *држављани Републике Србије* - ученици и кадети војношколских установа који се школују за војне дужности и лица на другом стручном оспособљавању за официре и подофицире. Чл. 7 ЗВС. Вид. чл. 5, 6, 8, 9 и 10 ЗВС-а.

⁵⁵⁰ За кривично дело против Војске Србије за које је прописана казна затвора до три године, против војног лица може се водити дисциплински поступак и уместо кривичне санкције може му се

Ако је неко војно лице учинило кривично дело, али оно за које није вођен кривични поступак, већ је *дисциплински кажњено*, то лице се у евентуалном будућем кривичном поступку, ако би се појавило као окривљено лице, *мора* посматрати као лице које раније није осуђивано. То лице раније није осуђивано, односно, кривични поступак против њега није ни вођен. Сада долазимо до ситуације да се на окривљено лице које је раније учинило кривично дело мора посматрати као на неосуђивано лице.

У вези са до сада реченим, ми желимо да поставимо питање да ли се овакво дисциплинско кажњавање војног лица, може у евентуалном будућем кривичном поступку, у којем је он окривљен, ценити као *отежавајућа* околност? Сматрамо да не постоје препреке да се та околност цени као *отежавајућа*, јер се она може подвести под његов ранији живот. Податак да је неко војно лице дисциплински кажњено због учињеног кривичног дела, може да се сазна из одређених *војних евиденција*, под условом да суд затражи тај податак. Законом о Војсци Србије прописује се да се за *професионална војна лица и цивилна лица* на служби у Војсци Србије воде евиденције у којима се уписују и дисциплинске казне и дисциплинске мере,⁵⁵¹ с тим да се вођење евиденција које садрже податке о ученицима и кадетима

изрећи дисциплинска казна, односно дисциплинска мера утврђена овим законом, ако је дело добило нарочито лак вид и ако то захтевају интереси службе, у складу са одредбама Кривичног законика. Чл. 143 ст. 4 ЗВС.

⁵⁵¹ ЗВС-ом се прописује које се све дисциплинске мере и казне могу изрећи појединим учиниоцима. За повреде дужности из службе учиниоцима изричу се дисциплинске санкције: дисциплинске мере и дисциплинске казне. За дисциплинске грешке изричу се дисциплинске мере, а за дисциплинске преступе дисциплинске казне. *Професионалном војном лицу* се могу изрећи следеће дисциплинске *мере*: 1) опомена; 2) смањење плате за месец у којем се дисциплинска мера изриче од 5% до 20%. *Професионалном војном лицу* се могу изрећи следеће дисциплинске *казне*: 1) смањење плате од 5% до 30% у трајању од једног до шест месеци; 2) смењивање са дужности уз постављање на непосредно нижи положај у трајању од једне до четири године; 2а) забрана удаљења из посебних просторија у војном објекту до 30 дана; 3) смењивање са командне, односно руководеће дужности уз забрану постављања на такву дужност у трајању од једне до четири године; 4) забрана унапређења у виши чин или напредовања на виши положај у трајању од једне до четири године; 5) враћање у претходни чин; 6) губитак службе; 7) губитак чина. Дисциплинска казна из става 2. тачка 3. овог члана не може се изрећи тако да се официр постави на положај подофицира, нити подофицир на положај војника. Дисциплинска казна из става 2. тачка 5. овог члана не може се изрећи потпоручнику нити воднику. Дисциплинска казна из става 2. тачка 7. овог члана повлачи и губитак службе официра односно подофицира. *Цивилном лицу на служби у Војсци Србије* могу се изрећи следеће дисциплинске *мере*: 1) опомена; 2) смањење плате за месец у којем се дисциплинска мера изриче од 5% до 20%. *Цивилном лицу на служби у Војсци Србије* могу се изрећи следеће дисциплинске *казне*: 1) смањење плате од 5% до 30% у трајању од једног до шест месеци; 2) забрана напредовања у трајању од једне до четири године; 3) превођење цивилног лица на служби у Војсци Србије у нижи платни разред до истог разреда непосредно ниже платне групе, односно превођење војног намештеника у непосредно нижу платну групу; 4) смењивање са положаја или руководеће дужности уз забрану постављања на такав положај, односно распоређивања на такву дужност у

војношколских установа уређује посебним законом.⁵⁵² Сматрамо да се раније дисциплинско кажњавање може ценити као отежавајућа околност, али само под условом да је војно лице у евиденцији уписано. Другим речима, ако је извршено брисање из евиденције онда је наступила *рехабилитација* и нико не сме ни да зна да је некада то лице дисциплински кажњавано.⁵⁵³

2.3.5.9. Још неки начини сазнања о ранијем животу учиниоца дела

Осим казнене евиденције у којој се уписују сви учиниоци кривичних дела и осталих казnenих и неказnenих евиденција, на овом месту издвојићемо још неке начине сазнања о ранијем животу учиниоца. Према Породичном закону⁵⁵⁴ (чл. 198): против *члана породице* који врши насиље суд може одредити једну или више мера заштите од насиља у породици, којом се привремено забрањује или ограничава одржавање личних односа са другим чланом породице. Мере заштите од насиља у породици јесу:

1. Издавање налога за иселење из породичног стана или куће, без обзира на право својине односно закупа непокретности;
2. Издавање налога за уселење у породични стан или кућу, без обзира на право својине односно закупа непокретности;

трајању од једне до четири године; 5) губитак службе. *Војнику на служењу војног рока, лицу у резервном саставу док се налазе на војној дужности у Војсци Србије и лицу на другом стручном оспособљавању за официре и подофицире* могу се изрећи следеће дисциплинске *мере*: 1) опомена; 2) укор; 3) забрана изласка из касарне или другог војног објекта у трајању до 15 дана; 4) прекоредна служба у трајању до три смене; 5) забрана удаљења из посебних просторија у војном објекту до 15 дана, коју војнику на служењу војног рока могу да изричу претпостављене старешине на положају командира чете или вишем положају. Војнику на служењу војног рока, лицу у резервном саставу и лицу на другом стручном оспособљавању за официре и подофицире док се налазе на војној дужности у Војсци Србије се могу изрећи следеће дисциплинске *казне*: 1) забрана унапређења у виши чин у трајању до четири године; 2) враћање у претходни чин; 3) одузимање чина; 4) забрана удаљења из посебних просторија у војном објекту до 30 дана. Време проведено на издржавању дисциплинске мере и дисциплинске казне забрана удаљења из посебних просторија у војном објекту у трајању преко два дана не рачуна се у служење војног рока. *Кадету војне високошколске установе* могу се изрећи следеће дисциплинске мере: 1) опомена; 2) укор; 3) забрана изласка из касарне или другог војног објекта у трајању до 15 дана; 4) прекоредна служба у трајању до три смене; 4а) забрана удаљења из посебних просторија у војном објекту до 15 дана; 5) искључење из војне високошколске установе. Дисциплинска мера из става 1. тачка 5. овог члана повлачи и губитак чина. Вид. чл. 151, 152, 153, 154 и 155 ЗВС-а.

⁵⁵² Вид. чл. 31а ЗВС.

⁵⁵³ Ближе вођење евиденције уређује се Упутством о контроли и вођењу евиденције и статистике о дисциплинским мерама и дисциплинским казнама, *Сл. војни лист РС*, бр. 34/08.

⁵⁵⁴ Породични закон, *Сл. гласник РС*, бр. 18/2005, 72/2011 - др. закон и 6/2015. (у даљем тексту: Породични закон или ПЗ).

3. Забрана приближавања члану породице на одређеној удаљености;
4. Забрана приступа у простор око места становања или места рада члана породице;
5. Забрана даљег узнемиравања члана породице.

Мера заштите од насиља у породици може трајати највише *годину дана*, а време проведено у притвору као и свако лишење слободе у вези с кривичним делом односно прекршајем урачунава се у време трајања мере заштите од насиља у породици. Надаље, мера заштите од насиља у породици може се продужавати све док не престану разлози због којих је мера била одређена (чл. 199 ПЗ). На крају, мера заштите од насиља у породици може престати пре истека времена трајања ако престану разлози због којих је мера била одређена (чл. 200 ПЗ).

Породичним законом се прописује (чл. 289): пресуду у спору за заштиту од насиља у породици суд је дужан да одмах достави како органу старатељства на чијој територији има пребивалиште, односно боравиште, члан породице према коме је насиље извршено, тако и органу старатељства на чијој територији има пребивалиште, односно боравиште, члан породице против кога је мера заштите одређена. Орган старатељства дужан је да води евиденцију и документацију, *како о лицима према којима је насиље извршено, тако и о лицима против којих је одређена мера заштите*. Начин вођења евиденције и документације прописује министар надлежан за породичну заштиту. Видимо да се Породичним законом наводи да само орган старатељства води евиденцију о изреченим мерама, а не надлежна организациона јединица министарства унутрашњих послова или министарство правде.⁵⁵⁵

---

⁵⁵⁵ У току писања дисертације донет је Преднацрт Закона о заштити од насиља у породици, којим се предвиђају и одређене новине у делу које се тиче насиља у породици, а односе се на вођење евиденција. Тако је овим Преднацртом Закона предвиђено да (чл. 28): *Надлежна полицијска управа дужна је да води евиденције о пријављеним случајевима насиља у породици*, одређивању и спровођењу хитних мера и мера заштите од насиља у породици прописаних Породичним законом. Евиденција из става 1. овог члана садржи: 1) податке о пријављеним случајевима насиља у породици (учесници догађаја, време, место, прикупљене изјаве, околности случаја, подаци о могућој жртви и др); 2) податке о могућем учиниоцу насиља (име, презиме, јединствени матични број, адреса пребивалишта или боравишта, постојање судских мера заштите од насиља у породици и др); 3) податке о процени ризика и назив органа којима је процена достављена; 4) податке о одређивању хитних мера (датум, час и број одлуке о одређивању хитних мера, време почетка трајања хитне мере); 5) податке о продужењу и спровођењу хитних мера (број и датум одлуке о продужењу хитних мера, подаци о спровођењу хитних мера); 6) подаци о спровођењу мера заштите од насиља у породици прописаних Породичним законом. *Надлежни суд дужан је да води евиденцију о хитним мерама које је продужио и мерама заштите од насиља у породици прописаних Породичним*

На основу Породичног закона донет је Правилник о евиденцији и документацији лица према којима је извршено насиље у породици и о лицима против којих је одређена мера заштите од насиља у породици,⁵⁵⁶ којим се уређује начин вођења евиденције и документације о лицима према којима је извршено насиље у породици и о лицима против којих је одређена мера заштите од насиља у породици. Евиденцију и документацију о лицима према којима је извршено насиље

законом. Евиденција о хитним мерама које је продужио садржи: 1) податке о лицу према коме је продужена хитна мера (име, презиме, јединствени матични број, адреса пребивалишта или боравишта, постојање судских мера заштите од насиља у породици); 2) број и датум одлуке о продуженим хитним мерама; 3) податке о укидању хитних мера; Евиденција о мерама заштите од насиља у породици прописаних Породичним законом садржи: 1) податке о лицу према коме је изречена мера заштите (име, презиме, јединствени матични број, адреса пребивалишта или боравишта, постојање судских мера заштите од насиља у породици); 2) податке о одлуци суда о одређивању мера заштите (број и датум одлуке, врста мере која је одређена и њено трајање); 3) податке о жалби на одлуку о одређивању мера заштите; 4) податке о другостепеној одлуци по жалби; 5) податке о продужењу, односно престанку мера заштите. *Надлежно јавно тужилаштво дужно је да води евиденцију о продужењу хитних мера и захтеву за изрицање мера заштите од насиља у породици прописаних Породичним законом.* Евиденција из става 6. овог члана садржи: 1) податке о лицу према коме је продужена хитна мера (име, презиме, јединствени матични број, адреса пребивалишта или боравишта, подаци о раније продуженим хитним мерама, постојање судских мера заштите од насиља у породици); 2) податке о продужењу хитних мера (датум и број предлога за продужење хитних мера, назив суда којем је предложено продужење хитних мера, одлука суда по предлогу јавног тужиоца, подаци о укидању хитних мера); 3) податке о подношењу тужбе за одређивање мера заштите од насиља у породици у складу са Породичним законом; 4) врста мере заштите чије се одређивање тражи; 5) податке о одлуци суда поводом тужбе (број и датум одлуке, врста мера која је одређена и дужина трајање мере); 6) податке о продужењу, односно престанку мере. *Надлежни центар за социјални рад дужан је да води евиденцију о спровођењу индивидуалних програма заштите жртве.* Евиденција из става 8. овог члана садржи: 1) име, презиме, јединствени матични број грађана и адресу пребивалишта, односно боравишта жртве; 2) податке о индивидуалном програму заштите жртве; 3) податке о планираним мерама заштите жртве; 4) податке о и носиоцима активности планираних мера заштите, роковима за њихово предузимање и њиховом спровођењу; 5) податке о плану праћења и процени делотворности планираних и предузетих мера. Евиденције из ст. 1, 3. 6. и 8. овог члана воде се у електронском облику и чине Централну евиденцију о случајевима насиља у породици (у даљем тексту: Централна евиденција). Централна евиденција води се у Републичком јавном тужилаштву. Унос података у Централну евиденцију може се вршити само уз коришћење одговарајућих заштићених приступних шифара. Начин вођења Централне евиденције ближе прописује министар надлежан за послове правосуђа. Приступ евиденцији (чл. 29): Приступ Централној евиденцији се може вршити само у сврху остваривања надлежности предвиђених овим законом. Приступ Централној евиденцији може се вршити само уз коришћење одговарајућих заштићених приступних шифара. Приступ свим подацима из Централне евиденције има заменик јавног тужиоца из члана 7. овог закона. Приступ подацима из Централне евиденције у делу у коме су садржани подаци из евиденција подручних полицијских управа и надлежних центара за социјални рад има полицијски службеник за спречавање насиља у породици. Надлежни судови имају приступ подацима из Централне евиденције у делу у коме су садржани подаци из евиденција које воде судови. Надлежни центри за социјални рад имају приступ подацима из Централне евиденције у делу у коме су садржани подаци из евиденција које воде центри за социјални рад. Вид. Преднацрт Закон о заштити од насиља у породици. Доступно на: <http://www.mpravde.gov.rs/sekcija/53/radne-verzije-propisa.php> (29.8.2016.).

⁵⁵⁶ Правилник о евиденцији и документацији о лицима према којима је извршено насиље у породици и о лицима против којих је одређена мера заштите од насиља у породици, *Сл. гласник РС*, бр. 56/2005.

у породици и о лицима против којих је одређена мера заштите од насиља у породици, води орган старатељства на чијој територији има пребивалиште, односно боравиште, члан породице према коме је насиље извршено, односно орган старатељства на чијој територији има пребивалиште, односно боравиште, лице против кога је одређена мера заштите од насиља у породици.⁵⁵⁷ Можемо да закључимо, да ће се увек када је извршено насиље у породици водити две евиденције. У једну се уписује онај који је извршио насиље, а у другу онај члан породице који је жртва насиља.

2.3.5.9.1. Евиденција о лицима против којих је одређена мера заштите од насиља у породици

Као што смо рекли, ближе уређење вођења евиденције о лицима против којих је одређена мера заштите од насиља у породици уређује се Правилником о евиденцији и документацији о лицима према којима је извршено насиље у породици и о лицима против којих је одређена мера заштите од насиља у породици. Овим Правилником се исцрпно наводе подаци који се уписују у Евиденцију.⁵⁵⁸

---

⁵⁵⁷ Чл. 2 Правилника о евиденцији и документацији о лицима према којима је извршено насиље у породици и о лицима против којих је одређена мера заштите од насиља у породици.

⁵⁵⁸ У евиденцију о лицима против којих је одређена мера заштите од насиља у породици уписују се следећи подаци: А. *Основни подаци*: 1) презиме и име, за удате жене и девојачко презиме, надимак, презиме и име једног од родитеља и девојачко презиме мајке; 2) јединствени матични број грађана; 3) датум и место рођења, општина и република, односно аутономна покрајина, а за лице рођено у иностранству и држава; 4) пол; 5) држављанство; 6) националност; 7) занимање; 8) адреса пребивалишта, односно боравишта (општина, место, улица и број); 9) ранија прекршајна и/или кривична одговорност; 10) раније одређене мере заштите од насиља у породици. Б. *Подаци о овлашћеном подносиоцу тужбе за одређивање мере заштите од насиља у породици*: 1) члан породице према коме је насиље извршено; 2) законски заступник лица према коме је насиље извршено; 3) јавни тужилац; 4) орган старатељства. В. *Подаци о суду и судској пресуди којом је одређена мера заштите од насиља у породици*: 1) назив суда који је донео пресуду о одређеној мери заштите; 2) број и датум доношења пресуде о одређеној мери заштите; 3) датум правноснажности пресуде. Г. *Подаци о врсти насиља које је извршено према члану породице*: 1) nanoшење или покушај nanoшења телесне повреде; 2) изазивање страха претњом убиства или nanoшења телесне повреде члану породице или њему блиском лицу; 3) присиљавање на сексуални однос; 4) nanoшење на сексуални однос или сексуални однос са лицем које није навршило 14. година живота или немоћним лицем; 5) ограничавање слободе кретања или комуницирања са трећим лицима; 6) вређање, као и свако друго дрско, безобзирно и злонамерно понашање. Д. *Подаци о члану породице према коме је извршено насиље у породици*: 1) супружник или бивши супружник; 2) дете, родитељ, крвни сродник, тазбински или адоптивни сродник, лице које везује хранитељство; 3) лице које живи или је живело у истом породичном домаћинству; 4) ванбрачни партнер или бивши ванбрачни партнер; 5) лице које је било или је још увек у емотивној или сексуалној вези, односно које има заједничко дете или је дете на путу да буде рођено, иако никада није живело у истом породичном домаћинству. Ђ. *Подаци о одређеној мери заштите од насиља у породици*: 1) одређена мера

Сада се поставља питање, коме се ови подаци могу дати. Према одредбама овог Правилника (чл. 7) орган старатељства може издати уверење из евиденције и документације о лицима према којима је извршено насиље у породици, као и о лицима против којих је одређена мера заштите од насиља у породици, на образложен захтев: 1) Лицу које је претрпело насиље у породици; 2) Законском заступнику; 3) Другом органу старатељства; 4) Правосудним органима; 5) Министарству надлежном за унутрашње послове; 6) Здравственим и образовним установама. Орган старатељства издаје уверење по захтеву на *Обрасцу бр. 3*, који је одштампан уз овај Правилник и чини његов саставни део.

На основу увида у ову евиденцију, односно на основу уверења из евиденција, суд може да сазна да ли је окривљени према којем се води кривични поступак раније вршио насиље у породици, а тај податак може представљати драгоцену чињеницу приликом индивидуализације казне затвора. Чињеницу да је окривљени раније вршио насиље у породици може да сазна сам судија или судско веће или на то може да укаже и јавни тужилац или други органи или лице у поступку. Проблем ће се појавити јер се, како је Правилником одређено не води јединствен регистар, већ сваки орган старатељства води своју евиденцију за своју територију. С тим у вези, може се десити да је окривљени раније вршио насиље у породицу, али да је услед промене пребивалишта или боравишта тај податак остао непознат суду, јер су подаци о вршеном насиљу тражени од органа старатељства где окривљени има последње пребивалиште, а не од оног органа старатељства у чијим евиденцијама је уписан.

Једно од питања које се овде поставља јесте и када се подаци бришу из ове евиденције? Правилник садржи само следеће решење: подаци о евиденцији и документацији о лицима према којима је извршено насиље у породици, као и о лицима против којих је одређена мера заштите од насиља у породици, представљају *службену тајну*. Судска пресуда у смислу одредаба овог правилника чува се у архиви органа старатељства у складу са одредбама Уредбе о канцеларијском пословању органа државне управе („Службени гласник РС”, број 80/92) (чл. 9). Правилник којим се ближе уређује вођење евиденције не садржи ниједан члан о

заштите; 2) дужина трајања одређене мере заштите; 3) датум престанка одређене мере заштите. Чл. 5 Правилника.

брисању података. С тим у вези, на основу овог Правилника изгледа да једном уписано лице остаје заувек у овој евиденцији. Ми се не слажемо са таквим решењем, јер сматрамо да након протекла времена када је престала и сама мера, лице треба избрисати из евиденције.

2.3.5.9.2. Евиденција о лицима према којима је извршено насиље у породици

Као што смо видели Породичним законом је прописано да се води и евиденција о лицима према којима је извршено насиље у породици, док Правилник о евиденцији и документацији о лицима према којима је извршено насиље у породици и о лицима против којих је одређена мера заштите од насиља у породици ближе уређује вођење евиденције.⁵⁵⁹

Сада се поставља питање, зашто нама ови подаци могу бити значајни, посматрано из угла лица које је уписано у постојећој евиденцију, лица које је било жртва породичног насиља? Ми сматрамо да ови подаци могу бити од значаја уколико ово лице, које је било жртва породичног насиља учини неко кривично дело. Тако је могуће да један од фактора вршења кривичног дела, буде баш тај што

---

⁵⁵⁹ Према овом Правилнику у евиденцију о лицима према којима је извршено насиље у породици уписују се следећи подаци: А. *Основни подаци*: 1) презиме и име, за удате жене и девојачко презиме, надимак, презиме и име једног од родитеља и девојачко презиме мајке; 2) јединствени матични број грађана; 3) датум и место рођења, општина и република, односно аутономна покрајина, а за лице рођено у иностранству и држава; 4) пол; 5) држављанство; 6) националност; 7) занимање; 8) адреса пребивалишта, односно боравишта (општина, место, улица, број); 9) да ли је према лицу извршено насиље у породици: а) први пут, б) други пут, в) више пута. Б. *Подаци о овлашћеном подносиоцу тужбе за одређивање мере заштите од насиља у породици*: 1) члан породице према коме је насиље извршено; 2) законски заступник лица према коме је насиље извршено; 3) јавни тужилац; 4) орган старатељства. В. *Подаци о суду и судској пресуди којом је одређена мера заштите од насиља у породици*: 1) назив суда који је донео пресуду о одређеној мери заштите; 2) број и датум доношења пресуде о одређеној мери заштите; 3) датум правноснажности пресуде. Г. *Подаци о врсти насиља које је претрпео члан породице*: 1) наношење или покушај наношења телесне повреде; 2) изазивање страха претњом убиства или наношења телесне повреде члану породице или њему блиском лицу; 3) присиљавање на сексуални однос; 4) навођење на сексуални однос или сексуални однос са лицем које није навршило 14. годину живота или немоћним лицем; 5) ограничавање слободе кретања или комуницирања са трећим лицима; 6) вређање, као и свако друго дрско, безобзирно и злонамерно понашање. Д. *Подаци о члану породице који је извршио насиље у породици*: 1) супружник или бивши супружник; 2) дете, родитељ, крвни сродник, тазбински или адоптивни сродник, лице које везује хранитељство; 3) лице које живи или је живело у истом породичном домаћинству; 4) ванбрачни партнер или бивши ванбрачни партнер; 5) лице које је било или је још увек у емотивној или сексуалној вези, односно које има заједничко дете, или је дете на путу да буде рођено, иако никада није живело у истом породичном домаћинству. Ђ. *Подаци о одређеној мери заштите од насиља у породици*: 1) одређена мера заштите; 2) дужина трајања одређене мере заштите; 3) датум престанка одређене мере заштите. Чл. 3 Правилника.

је над њим било вршено насиље једном или више пута. Указали смо у криминолошком делу на значајну улогу породичних фактора као фактора криминалитета. У том смислу, ако је неко окривљено лице једном или више пута било жртва породичног насиља ту околност под одређеним условима, и само ако су учинили одређена кривичина дела, суд може узети као олакшавајућу приликом индивидуализације казне затвора. Да закључимо, подаци које би судија сазнао из ове евиденције представљали би значајне податке о његовом ранијем животу. И овде се појављује проблем око *брисања* података, јер једном уписано у ово евиденцију лице, према одредбама Правилника, остаје уписано заувек, зато што се Правилником не прописује да се лице брише из ове евиденције.⁵⁶⁰

2.3.5.10. О једном позитивним аспекту из ранијег живота

Није лако рећи шта би све могло да буде лоша страна ранијег живота окривљеног лица, с друге стране, исто тако није лако рећи шта све може бити његова добра страна. Није једноставно рећи и ко има *беспрекорну прошлост*. Међутим, ми сматрамо да се и *ранија непрекорна прошлост* на неки начин може степеновати, тако да је могуће да окривљено лице заслужује да се његов ранији живот узме као олакшавајућа, или нарочито олакшавајућа околност приликом индивидуализације казне затвора.⁵⁶¹

С тим у вези, ми на овом месту желимо да истакнемо да се поједине заслуге које појединац добија од државе могу ценити као олакшавајућа или нарочито олакшавајућа околност приликом индивидуализације казне затвора. С тим да опет све зависи од конкретног кривичног дела које је учињено. Тако на пример, ако је окривљени у ранијем периоду био истакнути члан друштва, да ли му се таква околност може узети као олакшавајућа?⁵⁶² Мада је доста спорно ко се данас сматра

---

⁵⁶⁰ Нама се чини да вођење ових евиденција има неки други циљ, а не да се та околност цени у неком будућем кривичном поступку.

⁵⁶¹ Ранији живот човека може да садржи позитивне и негативне моменте. У том смислу суд треба да цени начин живота учиниоца, његово понашање у друштву, друштвену-политичку ангажованост и његов морално-политички лик, учешће у НОБ, учешће у друштвено корисним акцијама, ангажованост на раду, заслуге, награде и одликовања. Franjo Bačić, Ljubo Bavcov, Miroslav Đorđević, Božidar Kraus, Ljubiša Lazarević, Miomir Lutovac, Nikola Srzentić, Aleksandar Stajić, *Komentar Krivičnog zakona Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije*, Beograd, 1982. str. 200-201.

⁵⁶² Можда би се, евентуално, у појединим случајевима та околност могла узети и као *отежавајућа*, јер је друштво од њега више и очекивало. Само да напоменемо, да се и добијена признања морају посматрати у контексту времена и простора. Тако да је могуће да је *одређена радња*

истакнутим чланом друштва. Приликом конкретног судског поступка, ипак се мора водити рачуна о једној данас *израженој појави*, која се тиче доделе одређених признања појединцима. Такорећи, не може се свако признање или награда ценити као нешто што је позитивно, а пре свега имајући у виду да су често *добитници* тих награда добили исту по неким другим параметрима, а не по оним који су прописани за њихово добијање. Међутим, ми желимо само да укажемо на један аспект, који се тиче добијања одликовања од државе.

Законом о одликовањима Републике Србије⁵⁶³ уређују се одликовања Републике Србије (у даљем тексту: одликовања) и уређује поступак за њихово додељивање и одузимање, права и обавезе одликованих лица, као и друга питања од значаја за одликовања.⁵⁶⁴ Председник Републике указом додељује одликовања.⁵⁶⁵ Дакле, сада се поставља питање - да ли је раније додељено одликовање окривљеном може ценити као олакшавајућа околност? Ми сматрамо да све зависи од конкретног кривичног дела које је учињено.

Ако је на пример окривљено лице раније добило Орден заслуга за одбрану и безбедност, додељен за натпросечно, узорно и часно извршавање дужности и задатака у областима одбране и безбедности, а реч је о лицу које се одазвало војном позиву и бранило своју државу за време рата, а којем се суди за кривично дело крађе, које је учинило јер није има средстава да прехрани своју породицу, онда сматрамо да раније додељен Орден треба узети као (нарочито) олакшавајућу околност. Надаље, ако се појави као окривљено лице и за друга кривична дела, раније добијен Орден доста говорити о томе каква је личност окривљени.

Да напоменемо и то да није тешко утврдити ко све има одликовање, јер се води евиденција. О одликованим лицима води се *евиденција*, која садржи име и презиме носиоца одликовања са подацима о називу и степену одликовања и датуму доношења указа о одликовању, евентуалном одузимању одликовања, као и друге

која је за добијање одликовања у неком каснијем периоду представља основ за осуду или за кривично гоњење. Исто тако добијено одликовање у једној држави може да буде основ за кажњавање у другој држави.

⁵⁶³ Закон о одликовањима Републике Србије, *Сл. гласник РС*, бр. 88/2009, 36/2010. На основу овог закона донет је и Уредба о свечаном уручивању, ношењу и истицању одликовања и о евиденцији о одликованим лицима, *Сл. гласник РС*, бр. 4/2011. Такође, значајно је указати да постоји и Уредба о статутима ордена и медаља, *Сл. гласник РС*, бр. 91/2010 и 124/2012.

⁵⁶⁴ Чл. 1 Закона о одликовањима Републике Србије.

⁵⁶⁵ Чл. 12 ст. 1 Закона о одликовањима Републике Србије.

прописане податке. Евиденцију (...) води *Канцеларија ордена*. Канцеларија ордена води и евиденцију о држављанима Републике Србије који су примили одликовање стране државе, односно међународне организације. Држављанин Републике Србије обавештава Канцеларију ордена о томе да је примио одликовање од државе, односно међународне организације.⁵⁶⁶

Надаље, чланом 24. Закона о одликовањима Републике Србије, прописано је да се одликовање може одузети. Одликованом лицу може се одузети одликовање ако поступа супротно јавном поретку и моралу или из других разлога који га чине недостојним положаја носиоца одликовања.⁵⁶⁷ Председник Републике указом одузима одликовање. Предлог за одузимање одликовања могу поднети овлашћени предлагачи по поступку предвиђеном у члану 14. овог закона.⁵⁶⁸ Председник Републике може одузети одликовање и самоиницијативно. Указ о одузимању одликовања објављује се у Службеном гласнику Републике Србије. Овде би се

---

⁵⁶⁶ Чл. 25 Закона о одликовањима Републике Србије. С тим да некада добијено одликовање у иностраној држави може да буде и лоша страна његовог ранијег живота, чак и основ за кривично гоњење и за одлазак у затвор. Ако би на пример неки наш држављанин отишао на „*ратниште*” у другу државу, и од највиших представника те државе добио одликовање, када би се вратио у нашу државу то би лице морало да се кривично гони због учињеног кривичног дела „Учествовање у рату или оружаном сукобу у иностраној држави”, (чл. 386а). Овим чланом је прописано: Држављанин Србије који учествује у рату или оружаном сукобу у иностраној држави, као припадник војних или паравојних формација страна у сукобу, а није држављанин те стране државе, као ни припадник званичне мисије међународне организације чији је Србија члан, казниће се затвором од шест месеци до пет година. (2) Ако је дело из става 1. овог члана учињено у саставу групе, учинилац ће се казнити затвором од једне до осам година. Да закључимо, када би наш држављанин пријавио добијено одликовање због *ратних заслуга* то би било *сигуран* доказ да се осуди у кривичном поступку због учињеног кривичног дела Учествовање у рату или оружаном сукобу у иностраној држави.

⁵⁶⁷ Актуелни Закон о одликовањима *строжи* је у односу на претходни Закон, у делу који се тиче одузимања одликовања. Закон одликовањима Савезне Републике Југославије, *Сл. лист СРЈ*, бр. 59/98 и 21/2001. прописивао је да (чл. 25): Одузимање одликовања, као *правна последица осуде*, наступа у случајевима прописаним савезним законом. Правна последица осуде из става 1. овог члана *не може наступити* у односу на Орден народног хероја, Орден за храброст, Орден витешког мача, Медаљу Обилића и Медаљу части. *Одликовано лице* које је правноснажном пресудом осуђено на безусловну казну затвора која не повлачи правну последицу одузимања одликовања, не може носити одликовање за време издржавања казне. Видимо да се по овом Закону одузимање одликовања наступа као последица осуде, у складу са законом, што је по нашем мишљењу прихватљивије решење, него решење актуелног закона. Надаље, по Основном Кривичном закону, *Сл. лист СФРЈ*, бр. 44/76, 36/77 - испр., 34/84, 37/84, 74/87, 57/89, 3/90, 38/90, 45/90 - испр. и 54/90 и "Сл. лист СРЈ", бр. 35/92, 16/93, 31/93, 37/93, 41/93, 50/93, 24/94, 61/2001 и "Сл. гласник РС", бр. 39/2003. (у даљем тексту и: Основни кривични закон), било је прописано (чл. 89) да: правна последица осуде које се односе на престанак или губитак одређених права јесте и „одузимање одликовања”. Актуелним Кривичним закоником не прописује се као врсту правне последице осуде и одузимање одликовања. Чини се да актуелно решење Закона о одликовањима није оправдано. Логично би било да се одликовање одузима као правна последица осуде, дакле тек након што се утврди да је неко учинио кривично дело.

⁵⁶⁸ Предлог за доделу одликовања *могу поднети* државни органи, Српска академија наука и уметности, органи аутономне покрајине и јединице локалне самоуправе, организације и удружења.

могло поставити питање - како *одузето додељено одликовање* треба, ако уопште треба, ценити у кривичном поступку.⁵⁶⁹ И награде и одликовања свједоче о признању која заједница исказује човјеку који се нарочито истакао и ангажовао у раду и стваралаштву и тиме стекао заслуге којима се придаје један општи значај.⁵⁷⁰

Да одликовање има значај приликом индивидуализације казне увидео је и законодавац. У Законнику о кривичном поступку⁵⁷¹ из 1977. у делу који уређује *Испитивање окривљеног* прописивало се да се окривљени који се први пут испитује пита и „...да ли је одликован”. Исто решење садржао је и Законик о кривичном поступку⁵⁷² из 2001. године, у члану 89 који је носио назив *Саслушање окривљеног*. Такође, исто решење је садржао и Законик о кривичном поступку⁵⁷³ из 2006. године, који је ступио на снагу али чија примена никада није почела.⁵⁷⁴

---

⁵⁶⁹ Тако је 2010. Председник Републике Србије донео Указ којим се одузима: - Улемек Милана Милораду Орден југословенске заставе II степена, - Брацановић Николе Милораду Орден за храброст, - Маричић Ђурађа Душку Орден за заслуге у областима одбране и безбедности I степена, - Бујошевић Славољуба Ненаду Орден за заслуге у областима одбране и безбедности II степена. Вид. Указ о одузимању одликовања, *Сл. гласник РС*, бр. 72/2010.

⁵⁷⁰ За потребе објашњења овог проблема указаћемо на једну судску одлуку - предмет Окружног суда у Сарајеву К 126/81, пресуда донета 30.7.1981. године, радило се о учиниоцу кривичног дела издавање чека без покрића из члана 171. став 1. КЗ СФРЈ, који је већ и раније био осуђен за истоврсно кривично дело. За поновљено кривично дело којим је подигао укупан износ од 110.451, 65 динара, суд је учиниоцу применом одредаба чланова 5, 33, 39, 42 и 43. КЗ СФРЈ изрекао новчану казну у износу од 5.000 динара. У образложењу казне се наводи (стр. 3 пресуде): „из медицинске документације се такође види да се ради о човеку који је тешко оболео и који је за вријеме рата рањаван. Суд је имао у виду да је оптужени раније био осуђиван и то за исту врсту кривичног дела и то му је узето као отежавајуће, док му је као олакшавајућа околност узео старосну доб (57 година), његове заиста велике заслуге у периоду II свјетског рата (првоборац) и послуже (носилац Споменице и више других одликовања). (...) Преузето од: Мацановић-Павелић (1981), *op. cit.*, стр. 242, 249. Интересантно је у овом контексту навести још једну пример где је било речи о окривљеној која је раније одликована за храброст: Станка је имала 25 година када је, после завршетка рата, напустила опустошену кућу у малом селу близу Билећа и колонизирала се у војвођанском селу Ј., (...). неколико месеци након слома старе Југославије, она је, заједно са оцем и своја два брата, побегла у шуму и ускоро ступила у партизанске одреде, и за сво време рата борила се против окупатора и њихових домаћих помагача. Била је бише пута рањавана и за храброст одликована неколико пута. (...) али у своју опустошену кућу вратила се сама, јер су јој отац и оба брата погинула у рату. Ivan Ivanić, *Zločini, zapisi jednog sudije*, Novi Sad, 1976. str. 124-125.

⁵⁷¹ Законик о кривичном поступку, *Сл. лист СФРЈ*, бр. 4/77, 36/77, 14/85, 26/86 (пречишћен текст), 74/87, 57/89 и 3/90 и "Сл. лист СРЈ", бр. 27/92, 24/94, 71/2000 - Одлука СУС и 13/2001 - Одлука СУС.

⁵⁷² Законик о кривичном поступку, *Сл. лист СРЈ*, бр. 70/2001 и 68/2002 и "Сл. гласник РС", бр. 58/2004, 85/2005, 115/2005, 85/2005 - др. закон, 49/2007, 20/2009 - др. закон, 72/2009 и 76/2010. (у даљем тексту и: ЗКП-2001.).

⁵⁷³ Законик о кривичном поступку, *Сл. гласник РС*, бр. 46/2006, 49/2007 и 122/2008. (у даљем тексту и: ЗКП-2006.).

⁵⁷⁴ Може се поставити и питање значаја других награда и признања, које не додељује председник државе већ, рецимо, скупштина града, скупштина општине, највише институције у држави, итд.

Актуелни Законик о кривичном поступку не садржи никакве одредбе о томе да ли и какав значај има *одликовање* које је окривљени добио, тачније није прописано да се окривљени пита и да ли има одликовање. Да ли је законодавац сматрао да је потпуно небитна чињеница да ли је окривљени раније одликован или није, или се ради о пропусту законодавца, или је можда био циљ да се члан Законика мало измени у односу на претходни без критичког размишљања па је решења нађено у томе да се избрише *одликовање*, јесте питање на које ми не можемо дати одговор. Међутим, овакво решење Законика о кривичном поступку не спречава окривљеног да истиче да је раније одликован, јер се ова околност тиче члана 54 Кривичног законика, тачније његовог ранијег живота.⁵⁷⁵

Ни Законик о кривичном поступку Црне Горе⁵⁷⁶ не прописује да се окривљени пита да ли има одликовање. Међутим, Закон о кривичном поступку⁵⁷⁷ Републике Српске, прописује да када се окривљени први пут испитује, питаће се и „...да ли је одликован”. Осим тога, ЗКПРС прописује и да ће се окривљени питати и „да ли је, гдје и када служио војску, односно има ли чин резервног војног старјешине, води ли се у војној евиденцији и код којег органа надлежног за послове одбране”. Такође, и Законом о казненом поступку⁵⁷⁸ Републике Хрватске прописује се да ће се окривљени питати приликом првог саслушања да ли је одликован. ЗКПРХ, прописује и да ће се окривљени питати и да ли има војни чин.

2.3.6. Личне прилике учиниоца кривичног дела

Још једну категорију околности коју суд мора да узме у обзир приликом индивидуализације казне су и личне прилике учиниоца дела. Реч о околностима које могу бити како олакшавајуће тако и отежавајуће. Личне прилике су сувише широка категорија околности, под којима се различите прилике учиниоца могу подвести као олакшавајуће или отежавајуће. С обзиром да су овако Закоником

---

⁵⁷⁵ Интересантно је видети и ко је све добио одликовање. Вид. Указ о додели одликовања, *Сл. гласник РС*, бр. 17/2014; Указ о додели одликовања, *Сл. гласник РС*, бр. 15/2014, 17/2014; Указ о додели одликовања, *Сл. гласник РС*, бр. 12/2016.

⁵⁷⁶ Вид. чл. 100 Законика о кривичном поступку, *Сл. лист ЦГ*, бр. 57/2009, 49/2010, 47/2014 - одлука УС, 2/2015 - одлука УС, 35/2015 и 58/2015 - др. Закон. (у даљем тексту и: ЗКПЦГ).

⁵⁷⁷ Вид. чл. 143 Закона о кривичном поступку Републике Српске, *Сл. гласник Републике Српске*, бр. 53/2012. (у даљем тексту и: ЗКПРС).

⁵⁷⁸ Вид. чл. 272 Закона о казненом поступку, *Народне новине*, бр. 152/08, 76/09, 80/11, 121/11, 91/12, 143/12, 56/13, 145/13, 152/14. (у даљем тексту и: ЗКПРХ).

одређене, поставља се и једно суштинско питање, а то је - шта све спада у личне прилике учиниоца. У теорији се овим околностима приговара из разлога што личне прилике немају никакву заслугу да би се учиниоцу узела као олакшавајућа околност то што живи под одређеним условима. Уз то личне прилике се најчешће вреднују као олакшавајуће околности, а скоро никада као отежавајуће.⁵⁷⁹ Ми се са оваквим ставом не слажемо, јер су личне прилике веома значајан фактор извршења кривичног дела, а на основу личних прилика можемо сазнати и о осталим околностима, као што је рецимо, мотив вршења дела, степен кривице и др.

У теорији се најчешће наводи да се под личним приликама подразумевају породичне прилике, брачно стање, да ли учинилац има деце, колико и ког су старосног доба, затим његово старосно доба и здравствено стање и сл.⁵⁸⁰ Тако и професор Бачић сматра да се под личним приликама, на пример, треба сматрати: здравствено стање учиниоца, породичне прилике, економско стање, старост,⁵⁸¹ занимање, положај у друштву. Професор Стојановић наводи да се у судској пракси најчешће као личне прилике сматрају као олакшавајуће, а то су на пример: незапосленост, лоше здравствено стање, као и да учинилац има малолетну децу итд. Видимо да се околности које се тичу личних прилика не односе само на учиниоца, већ се *зона* шире поставља. То се посебно односи на његове породичне прилике и брачно стање.⁵⁸² Професор Лазаревић сматра да су то прилике у којима учинилац

---

⁵⁷⁹ О томе више код: Лазаревић (2011), *op. cit.*, стр. 262.

⁵⁸⁰ *Ibid.*

Из судске праксе - Сентенца: Као олакшавајућа околност при одмеравању казне цени се и да је окривљени својом одбраном допринео разјашњењу кривичноправне ствари, као и личне прилике окривљеног - *да је отац једног малолетног детета*. (Пресуда Окружног суда у Београду, Кж. 2979/2009 од 1.9.2009. године). Извор: електронска база података *Paragraf Lex*, 1.4.2016.; Неприхватљив је став првостепеног суда да се као олакшавајућа околност цени околност да је окривљени отац малолетног детета када је према том детету учинио кривично дело насиље у породици. (Пресуда Апелационог суда у Крагујевцу, Кж1 1106/2015 од 1.10.2015. године). Извор: електронска база података *Paragraf Lex*, 1.4.2016.

⁵⁸¹ О делинквенцији старијих вид. Миомира Костић, Александар Михајловић, Положај старијих осуђеника у пенитенцијарним установама, *Кривично законодавство - de lege lata et de lege ferenda*, Приједор, 17-18. априла 2015. стр. 401-405.

⁵⁸² О личним приликама вид. Стојановић (2009), *op. cit.*, стр. 212. У осталим уџбеницима кривичног права наводе се ове околности као околности које се тичу личних прилика. Личне прилике учиниоца које могу бити олакшавајуће или отежавајуће околности, представљају у ствари прилике у којима живи учинилац кривичног дела. То могу да буду породичне прилике, издржавање чланова породице, здравствене прилике у породици, имовно стање учиниоца, незапосленост, стамбене и социјалне прилике. Ваčić, Вавцов, Ђорђевић, Kraus, Lazerević, Lutovac, Srzentić, Stajić (1982), *op. cit.*, стр. 201.

Под личним приликама учиниоца подразумевају се околности везане за прилике у којима учинилац живи, здравствено стање учиниоца, његова старосна доб, породичне прилике, број

живи, а да су у судској пракси такве околности најчешће сматране: здравствено стање учиниоца; његова старосна доб; породичне прилике – број чланова породице, нарочито деце и њихово старосно доба и здравствено стање; економско стање породице; инвалидност учиниоца; његова професија и његов друштвени положај и др.⁵⁸³

Можемо да закључимо да се у литератури кривичног права углавном исте или сличне околности наводе под личним приликама. Сматрамо да узимање у обзир ових околности морамо посматрати у зависности од учиниоца и у зависности од учињеног кривичног дела, али смо свакако мишљења, да оне могу бити пре свега олакшавајуће, а само изузетно отежавајуће.

Незапосленост се, како се у литератури наводи, цени као олакшавајућа околност. Што би даље значило, ако је неко незапослен та чињеница се може ценити приликом индивидуализације казне затвора. Мишљења смо да питање *незапослености* у контексту личних прилика треба посматрати из више углова, а не само да се на незапосленост гледа изоловано. Незапосленост се мора довести у везу са конкретним кривичним делом за које се суди учиниоцу, са мотивом, али и са осталим олакшавајућим и отежавајућим околностима. Не можемо унапред рећи да ће се сваком учиниоцу који није запослен та прилика узети као олакшавајућа околност.⁵⁸⁴ Можемо рећи да ће се учиниоцу који је лошег имовног стања, који је незапослен, издржава чланове породице, а који је учинио имовинско кривично дело, незапосленост у вези са свим осталим околностима узети као олакшавајућа околност. С друге стране, незапосленост учиниоца који је притом доброг имовног

чланова породице, нарочито деце и њихово старосно доба и здравствено стање, економско стање породице, инвалидност учиниоца или његових чланова породице и слично. (Решење Окружног суда у Београду Кж. 2096/05 од 20. октобра 2005. и решење Другог општинског суда у Београду К. 1903/03 од 5. јула 2004. године) - Билтен Окружног суда у Београду, бр. 70/2006, Интермех, Београд, *сентенцу приредио: Илија Симић. Извор: електронска база података Propisi online, 7.11.2015.*

⁵⁸³ Лазаревић, Срзентић, Стајић (2000), *op. cit.*, стр. 345.

⁵⁸⁴ При одмеравању значаја и квалитета олакшавајућих околности, које су претежним делом везане за породичне прилике окривљеног и тешке материјалне прилике које проистичу из незапослености окривљеног и чињенице да исти нема сталне изворе прихода и имовину, у садашњим приликама високе стопе незапослености, не могу бити цењене тако да им се аутоматски и паушално-припише значај оправдања за стицање имовине вршењем кривичних дела. Из пресуде Апелационог суда, посл. бр. Кж. 1.1080/14 од 11.12.2015. године, којом је уважена жалба Основног јавног тужиоца у Новом Саду и преиначена пресуда Основног суда у Новом Саду, посл. бр. К. 319/14, од 30.06.2014. године, у делу одлуке о кривичној санкцији). Аутор *сентенце*: Биљана Тадић, виши судијски сарадник. Извор: Основни суд у Новом Саду – Електронски билтен <http://bilten.osns.rs/presuda/sentenca?url=olaksavajuca-okolnost-materijalne-prilike-nezaposlenost>. (1.9.2015.).

стања и који је учинио кривично дело против полне слободе, по нашем мишљењу се не треба узети као олакшавајућа околност. Посебно је битно довести у узрочно-последичну везу личне прилике са *мотивима* конкретног извршења кривичних дела.⁵⁸⁵

Не искључујемо ни могућност да се и *запосленост* узме као олакшавајућа околност, под условом да се доведе у везу са личношћу учиниоца, са врстом кривичног дела, али и са свим осталим околностима, како субјективног, тако и објективног карактера. Тако је могуће да узмемо, можда, као олакшавајућу околност то што је неко запослен да не бисмо изрицали казну затвора преко шест месеци, код кривичних дела код којих је то могуће, да таквом учиниоцу не би престао радни однос по сили закона.

Некада се одређена *врста посла* може узети и као отежавајућа околност.⁵⁸⁶ Мислимо на случај када се кривично дело врши од лица која злоупотребљавају свој положај како би учинила кривично дело. То би била, пре свега, она лица чији се послови огледају у васпитању, образовању деце, одбрани државе, заштити друштва и др. С тим да је, по нашем мишљењу, потребно да учине кривична дела на тај

---

⁵⁸⁵ Интересантно је навести једну судску одлуку, с овим у вези. Чињеница да је окривљени незапослен не може бити цењена као отежавајућа околност приликом одмеравања кривичне санкције. *Из образложења*: "По налажењу овог суда неосновано се жалбом јавног тужиоца Другог основног јавног тужилаштва у Б. оспорава првостепена пресуда и то у делу одлуке о кривичној санкцији, када се указује да првостепени суд није правилно оценио чињенице које су од значаја за утврђивање висине казне затвора, а које се огледају у начину извршења радњи које су ушле у конструкцију продуженог кривичног дела, број радњи, те мотив извршења, а све у склопу са врстом извршеног кривичног дела, уз чињеницу да се у конкретном случају и ради о незапосленом лицу без непокретне имовине, што све указује да окривљени врши имовинска кривична дела зарад прибављања материјалних средстава која су му неопходна за намирење личних потреба. Напред наведено из разлога што приликом избора врсте и висине кривичних санкција првостепени суд не може да цени околности које представљају елемент бића кривичног дела, а које околности наводи јавни тужилац у својој жалби, будући да су напред наведене околности већ цењене приликом прописивања казне за то кривично дело од стране законодавца. Надаље, чињеница да се у конкретном случају ради о незапосленом лицу, а којој околности по налажењу јавног тужиоца првостепени суд није дао адекватан значај, по налажењу овог суда не може представљати отежавајућу околност, а нарочито у ситуацији у којој се налази Република Србија, са својих скоро 30% незапослених становника." (Пресуда Апелационог суда у Београду, Кж1 3201/2013 од 11.6.2013. године). Извор: електронска база података *ParagrafLex*, 6.6.2015.

⁵⁸⁶ Када је оптужени као адвокат у парничном поступку увредио поступајућег судију и тиме извршио кривично дело увреде из чл. 93. ст. 1. у вези чл. 101. ст. 2. КЗС, ради се о стручном лицу које зна правила поступка и шта је дозвољено а шта није, тада приликом одмеравања казне, а имајући у виду личност оптуженог, треба имати у виду повећани степен кривичне одговорности оптуженог, као отежавајућу околност. (Пресуда Општинског суда у Чачку К. бр. 349/03 од 23.1.2004. године и пресуда Округног суда у Чачку Кж. бр. 301/04 од 8.9.2004). Извор: електронска база података *Intermex*, 10.10.2016.

начин да злоупотребљавају свој положај који им је поверен,⁵⁸⁷ или је реч о томе да се од њих очекује више него од просечног грађанина.⁵⁸⁸ Сложићемо се да није исто

---

⁵⁸⁷ Тако је и Суд у Новом Саду у својој одлуци узео као отежавајућу околност то што је окривљени био овлашћено службено лице МУП-а. Околност да је окривљени у време извршења кривичног дела злоупотреба службеног положаја из чл. 359, ст. 1. КЗ био запослен при Министарству унутрашњих послова, полицијској управи, као овлашћено службено лице, представља отежавајућу околност приликом одмеравања казне, имајући у виду да је примарни циљ овлашћених службених лица и свих запослених при полицијским управама: сузбијање криминалитета. *Из образложења:* „Овај суд је испитао и одлуку о изреченој казни окривљеном И.С, оглашеном кривим за кривично дело злоупотреба службеног положаја из чл. 359, ст. 1. КЗ, па је нашао да је првостепени суд потпуно и правилно утврдио све чињенице и околности од утицаја на врсту и висину кривичне санкције у смислу одредбе чл 54. КЗ и истима дао значај који оне објективно заслужују, те окривљеном изрекао условну осуду тако што му је утврдио казну затвора у трајању од 6 (шест) месеци са роком провере од 2 (две) године, док је у односу на окривљеног као ОСЛ МУП Србије, у време извршења, којима је основни задатак у оквиру посла којим се баве рад на сузбијању криминалитета, првостепени суд дао правилно карактер отежавајуће околности, управо због изневерених очекивања грађана којима је окривљени због послова које еј обављао требао бити узор у одговорном понашању.”(Из пресуде Вишег суда у Новом Саду, посл. бр. Кж.1.161/14 од 15.07.2014. године, којом је одбијена неоснована жалба окривљеног И. С. и потврђена пресуда Основног суда у Новом Саду, посл. бр. К. 23872/10 од 10.04.2013. године) Аутор сентенце: Биљана Тадић, виши судијски сарадник. Извор. Основни суд у Новом Саду – Електронски билтен - <http://bilten.osns.rs/presuda/sentenca?url=krivicno-pravo-procesno-otezavajuca-okolnost-ovlasceno-sluzbeno-lice-policijska-uprava> (2.3.2015.). Исто тако: *Сентенца:* Чињеница да су окривљени полицијски службеници повећава друштвену опасност кривичног дела, имајући у виду да су управо полицијски службеници у обавези да спречавају вршење кривичних дела, те та околност представља посебно тешку околност кривичног дела. (Решење Апелационог суда у Београду, Кж. 2842/2010 од 15.7.2010. године). Извор: електронска база података *Paragraf Lex*, 6.2.2016.

⁵⁸⁸ *Сентенца:* Чињеница да је оптужени који је *саобраћајни полицајац*, кривично дело тешко дело против безбедности јавног саобраћаја из члана 201. став 2. у вези са чланом 195. став 1. Кривичног закона Републике Србије извршио у пијаном стању - представља отежавајућу околност због повишеног степена кривичне одговорности оптуженог. Из образложења: "Пресудом Окружног суда у С, К. 99/2003 од 16.3.2004. године оптужени Ц.Д. оглашен је кривим због извршења кривичног дела тешко дело против безбедности јавног саобраћаја из члана 201. став 2. у вези са чланом 195. став 1. Кривичног закона Републике Србије. Испитујући првостепену пресуду у делу одлуке о казни, Врховни суд налази да се основано жалбом јавног тужиоца указује да је првостепени суд преценио значај олакшавајућих околности на страни оптуженог, а да није у довољној мери ценио отежавајуће околности на страни оптуженог, тј. степен кривичне одговорности, односно друштвене опасности дела и начин извршења кривичног дела, јер је оптужени дело извршио у тешком пијаном стању. Већи степен друштвене опасности учињеног кривичног дела, по оцени овог суда, произлази из чињенице да је оптужени саобраћајни полицајац, дакле особа која је едукована о штетном дејству алкохола на возачке способности и која свакодневно врши контролу саобраћаја односно контролу поштовања прописа о безбедности саобраћаја, па је самим тим већа и његова одговорност у поштовању тих прописа."(Пресуда Врховног суда Србије, Кж. I 700/2004 од 16.6.2005. године). Извор: електронска база података *Paragraf Lex*, 6.2.2016.

С друге стране: Чињеница да је окривљени саобраћајни техничар и да обавља посао диспечера у кривичном поступку који се води против окривљеног због кривичног дела тешко дело против безбедности јавног саобраћаја које је проузроковао у својству возача не може представљати отежавајућу околност на страни окривљеног. *Из образложења:* Погрешно је првостепени суд као отежавајућу околност на страни окривљеног ценио чињеницу да је окривљени саобраћајни техничар по занимању, који је запослен као диспечер, *због чега се од њега очекује да се и сам као учесник у саобраћају понаша одговорније од осталих возача*, обзиром да чињеница да окривљени обавља посао диспечера не може по својој природи представљати отежавајућу околност на страни окривљеног. (Пресуда Вишег суда у Ваљеву К.бр.45/12 од 18.6.2013. и пресуда Апелационог суда у Београду Кж1 4404/2013 од 20.11.2013.) - Правни Информатор, бр. 2/2014, Интермех, Београд,

кривично дело силовање које учини наставник према својој ученици, од силовања који учини неки други *обичан грађанин*.⁵⁸⁹ Међутим, мора се водити рачуна о једној битној чињеници. Наиме, некад управо својство лица које чини кривично дело представља биће кривичног дела, те не би било, по правилу, оправдано да се два пута вреднује.⁵⁹⁰

Видели смо да у науци није спорно да се као олакшавајућа околност цени уколико *учинилац издржава чланове своје породице*. Вероватно, а и сасвим оправдано, да овај став постоји из разлога што кривична санкција колико год да погађа учиниоца, на посредан или непосредан начин погађа и чланове његове породице, а посебно лица која он издржава, тако да економски аспект има итекако важну улогу по издржавана лица. *Брачно стање* је још једна околност која се сврстава у личне прилике. Тако се околност да је учинилац ожењен узима као

Аутор сентенце: Др Драган Обрадовић, судија Вишег суда у Ваљеву. Извор: електронска база података *Propisi online*, 7.8.2016.

⁵⁸⁹ Приликом доношења одлуке о казни првостепени суд је дужан посебно да цени да је окривљени професионални возач коме је позната деоница пута на којој се пешаци понашају неопрезно, па је и поред тога је возио изнад ограничења брзине. *Из образложења*: Имајући у виду пропуст оптуженог који је евидентан, а то је да је возио брзином од 65 км/х у тренутку предузетог кочења уместо максимално дозвољених 50 км/х у граду, знајући при томе посебно, на шта правилно указује првостепени суд, да је оптуженом било познато да на тој деоници пешаци често претрчавају преко коловоза неопрезно, због чега је као *таксиста* морао да вози још опрезније, овај суд га је осудио на казну затвора (...). (Пресуда Општинског суда у Ваљеву К. 230/98 од 01.08.2003. године и пресуда Округног суда у Ваљеву Кж. 346/04 од 14.12.2004. године) - Правни Информатор, бр. 3/2012, Интермех, Београд, Аутор сентенци: Драган Обрадовић. Извор: електронска база података *Propisi online*, 7.8.2016.

⁵⁹⁰ Исправо је суд донео одлуку: *Сентенца*: Ако је окривљени оглашен кривим за кривично дело примање мита које је учинио на радном месту државног службеника у суду, не може му се код одмеравања казне као отежавајућа околност ценити то што је у време извршења дела "био државни службеник, запослен у суду у установи која се бави заштитом слобода и права грађана и да је имао одговорност и обавезу да штити углед установе у којој је запослен и да утиче да грађани имају поверење у рад суда", јер наведене чињенице представљају елементе својства службеног лица окривљеног као битног обележја кривичног дела за које је оглашен кривим, па исте не могу бити цењене и као отежавајуће околности. (...) Испитујући поводом жалбе браниоца окривљених П. и Н. а у смислу чл. 451 ст. 2 ЗКП и по службеној дужности првостепену пресуду у делу одлуке о казни и мери безбедности у делу који се односи на окривљеног Н. Апелациони суд налази да је првостепени суд правилно на страни окривљеног, као олакшавајуће околности ценио да се ради о релативно младом човеку, оцу малолетне деце и његову ранију неосуђиваност и истим је правилно дао карактер нарочито олакшавајућих околности, међутим погрешно је као отежавајућу околност против овог окривљеног ценио чињенице да је исти у време извршења кривичног дела био државни службеник, запослен у суду у установи која се бави заштитом слобода и права грађана и да је имао одговорност и обавезу да штити углед установе у којој је запослен и да утиче да грађани имају поверење у рад суда, јер наведене чињенице представљају елементе својства службеног лица окривљеног Н. као битног обележја оба кривична дела за која је оглашен кривим, па исте нису могле бити цењене као отежавајуће околности, па је због наведеног делимичним усвајањем жалбе браниоца окривљених и у овом делу првостепена пресуда у односу на окривљеног Н. преиначена само у делу одлуке о казни (Пресуда Апелационог суда у Крагујевцу, Кж1 3499/2013 од 22.5.2014. године). Извор: електронска база података *Paragraf Lex*, 9.8.2016.

олакшавајућа. Посебно се мора водити рачуна о томе да ли издржава брачног друга.⁵⁹¹ Али се поставља питање шта ако је кривично дело учињено према брачном другу? У том случају сматрамо да се брачни статус не може узети као олакшавајућа околност.

Питање да ли учинилац кривичног дела има *деце* и колико, којег су узраста, свакако треба утврдити приликом индивидуализације казне, с тим да морамо и ту бити јако опрезни. У принципу чињеница да окривљени има децу представља олакшавајућу околност приликом индивидуализације казне затвора.⁵⁹² С тим да се ова околност мора посматрати много шире. Уколико на пример окривљени има дете или децу коју издржава, о којој нема нико да се стара, свакако треба *размислити* колико ће казна која се изриче окривљеном имати негативне реперкусије и на његову децу.⁵⁹³ Посебно треба имати у виду узраст деце и њихов однос са окривљеним.⁵⁹⁴ Тако, на пример, ако окривљени има дете које је узраста преко 30 година и са којим није ни у каквим односима, сматрамо да у принципу то што има дете не треба да буде олакшавајућа околност приликом индивидуализације

---

⁵⁹¹ Чињеница да окривљени није засновао породицу није околност која би, сама за себе или у вези са другим околностима, утицала на његово блаже кажњавање за учињено кривично дело. (...) основано се жалбом ВЈТ указује да је првостепени суд погрешно ценио као олакшавајућу околност да окривљени није засновао своју породицу (...). (Пресуда Вишег суда у Краљеву 1К. 169/10 од 5.11.2010. и пресуда Апелационог суда у Крагујевцу Кж. 1-1519/11 од 5.5.2011.) - Билтен Вишег суда у Краљеву, број 2/2011, Интермех, Београд, Аутор сентенце: Милан Давидовић, судија Вишег суда у Краљеву. Извор: електронска база података *Propisi online*, 5.2.2014.

⁵⁹² Тако је и суд исправно поступио: Уколико оптужени није раније осуђиван и родитељ је малолетне деце, а при томе не постоје отежавајуће околности, суд има основа за примену одредаба о ублажавању казне због постојања нарочито олакшавајућих околности, будући да се и ублаженом казном може постићи сврха кажњавања. *Из образложења*: "Што се тиче оптужене ДД, првостепени суд је и у односу на ову оптужену правилно утврдио све околности из чл. 54 КЗ, па је тако од олакшавајућих околности на страни оптужене ценио да до сада није осуђивана, *да је удата и мајке двоје малолетне деце*, те је правилно нашао да наведене олакшавајуће околности, а у одсуству отежавајућих околности, имају карактер нарочито олакшавајућих околности које оправдавају примену одредби о ублажавању казне, па је оптужену за извршено кривично дело из чл. 359 ст. 4 у вези ст. 3 и 1 КЗ у вези чл. 35 и 61 КЗ осудио на казну затвора у трајању од шест месеци. По оцени овога суда, овако одмерена казна у потпуности је у складу са тежином учињеног дела и степеном кривице оптужене као учиниоца и са истом ће се у потпуности остварити циљеви како генералне, тако и специјалне превенције." (Пресуда Апелационог суда у Београду, Кж1 По1 1/2010 од 11.6.2010. године). Извор: електронска база података *Paragraf Lex*, 8.8.2014.

⁵⁹³ Ако је дете непокретно или болује од неке болести услед које је потребно да се неко стално о њему стара, а притом то може бити само окривљени којем се суди.

⁵⁹⁴ Учиниоцу кривичног дела убиства када је извршењем дела усмртио супругу, са којом има четворо малолетне деце, то што је отац четворо деце не може представљати нарочито олакшавајућу околност која би била разлог за ублажавање казне, *иако обавеза издржавања* четворо малолетне деце представља олакшавајућу околност. (Пресуда Врховног суда Србије Кж. 744/05 од 30. јуна 2005. и пресуда Окружног суда у Смедереву К. 79/04 од 30. децембра 2004. године) - Билтен Окружног суда у Београду, бр. 70/2006, Интермех, Београд, сентенцу приредио: Илија Симић. Извор: електронска база података *Propisi online*, 7.11.2015.

казне. Надаље, уколико је кривично дело учињено према свом детету, које му је још из тога разлога и одузето, онда је по нашем мишљењу сувишно говорити да се та околност може узети као олакшавајућа.⁵⁹⁵ Све до сада наведене околности, као и остале личне околности, треба довести у везу и са сиромаштвом, које се може ценити као олакшавајућа околност, али само ако се доведе у везу са учињеним кривичним делом и учиниоцем.

Старосна доб учиниоца кривичног дела јесте свакако околност коју треба узимати у обзир, а видели смо у криминолошком делу дисертације значај појединих периода живота, као и само сазревање личности. У току кривичног поступка суди се окривљеним свих старосних доби, те се сада поставља питање која старосна доб утиче на индивидуализацију казне, и на који начин, односно када се старосна доб цени као олакшавајућа, а када као отежавајућа, и колико то уопште утиче на индивидуализацију казне затвора. Пре одговора на ово питање морамо да укажемо како наш законодавац дели поједине учиниоце кривичних дела, односно како их сврстава у поједине групе. У нашем кривичном законодавству разликују се:

1. Деца, лица до 14 година живота; деца су у кривично неодговорна, што значи да се против њих не може водити кривични поступак;
2. Млађи малолетници, лица од 14 до 16 година живота;
3. Старији малолетници, лица од 16 до 18 година живота;
4. Млађа пунолетна лица, то су то су они учиниоци кривичних дела који су навршили 18, али нису навршили 21 годину живота,⁵⁹⁶
5. Сва остала лица након навршених 21 године живота.

---

⁵⁹⁵ О томе види и код: А. И. *Парог. Уголовное право России- части общая и особенная*, Москва, 2014. стр. 200. Тако је и суд одлучио: За оптуженог као учиниоца кривичног дела тешко убиство, чињеница да је *отац двоје деце из брака са жртвом дела*, не може се сматрати олакшавајућом околношћу. (...) правилно закључујући и то да чињеница што је оптужени отац двоје деце у конкретном случају не може представљати олакшавајућу околност. Ово посебно, ако се има у виду да њихову децу тешко погађају последице извршења кривичног дела те да је за одрастање и васпитање млађе ћерке која је била присутна у кући када је оптужени убио покојну оштећену, повољније да одраста у одсуству оптуженог (...). (Пресуда Врховног суда Србије, Кж. I 118/2007(2) од 20.2.2007. године). Извор: електронска база података *Paragraf Lex*, 3.6.2015.

⁵⁹⁶ О млађе пунолетним учиниоцима кривичних дела вид. Ante Carić, *Mlađi punoljetnici i dugotrajni zatvor: Quo vardis hrvatsko maloljetničko kazneno zakonodavstvo?*, *Zbornik radova Pravnog fakulteta u Splitu*, god. 46, br. 3/2009. str. 507-511.

Кривични законик вреднује године живота⁵⁹⁷ приликом изрицања најстроже казне, тако казна затвора не може бити краћа од тридесет дана нити дужа од двадесет година (чл. 45 ст. 1); За најтежа кривична дела и најтеже облике тешких кривичних дела може се уз казну из става 1. овог члана изузетно прописати и казна затвора од тридесет до четрдесет година (чл. 45 ст. 3).⁵⁹⁸ С тим у вези поставља се питање - да ли се казна затвора од тридесет до четрдесет година може изрећи сваком пунолетном учиниоцу кривичног дела, или ипак постоје неки изузеци. Према нашем Кривичном законнику ова казна се не може изрећи једној категорији учинилаца, а критеријум су управо године живота учиниоца кривичног дела. Затвор од тридесет до четрдесет година не може се изрећи лицу које у време извршења кривичног дела није навршило двадесет једну годину живота (чл. 45 ст. 4 КЗ). Видимо да није битно када се суди учиниоцу дела, већ је једино битно време извршење кривичног дела.⁵⁹⁹

---

⁵⁹⁷ О санкцијама које се могу изрећи малолетницима неће бити речи на овом месту, јер ће оне бити предмет интересовања у даљем нашем раду.

⁵⁹⁸ У Нацрту Закона о изменама и допунама Кривичног законика предвиђа се увођење доживотног затвора. Тако се Нацртом (чл. 5) предлаже прописивање новог члана у важећем КЗ – чл. 44а који би гласио: 1) За најтежа кривична дела и најтеже облике тешких кривичних дела може се уз казну затвора изузетно прописати и казна доживотног затвора. (2) Доживотни затвор не може се изрећи лицу које у време извршења кривичног дела није навршило двадесет једну годину живота. (3) *Доживотни затвор* се не може изрећи у случајевима када закон предвиђа да се казна може ублажити (члан 56. став 1. тачка 1) или када постоји неки од основа за ослобођење од казне.” Неки од аргумената за прописивање доживотног затвора су: (...) Са изузетком неколико држава, а ту су пре свега државе настале на територији бивше Југославије (осим Словеније), као и Шпаније, Португалије и Норвешке, све остале европске државе познају казну доживотног затвора. Те државе су: Аустрија, Финска, Француска, Немачка, Италија, Македонија, Словенија, Швајцарска итд. Република Србија, као и већина земаља насталих на територији бивше Југославије (Босна и Херцеговина, као и њени ентитети и дистрикт Брчко, Црна Гора, Хрватска), сада познаје решење које није уобичајено и које, осим поменутих, не познаје ни једна друга европска земља. Уместо доживотног затвора предвиђена је дуготрајна временска казна затвора у одређеном распону (негде у фиксном трајању, као у Црној Гори). (...). (...) Наиме, најстрожа казна у трајању од четрдесет година могла би под одређеним условима да буде и нехуманија од казне доживотног затвора. Уколико осуђени који је издржавао казну у трајању од четрдесет година буде пред крај свог живота пуштен на слободу поставља се питање шта он тиме добија с обзиром да је по правилу без средстава за живот, у дубокој старости, са прекинутим везама са породицом и пријатељима и сл. Вид. Нацрт Закона о изменама и допунама Кривичног законика и Образложење Нацрта: доступно на сајту Министарства правде: <http://www.mpravde.gov.rs/sekcija/53/radne-verzije-propisa.php> (12.1.2016.). Међутим, непосредно пред завршетак писања овог рад од предложеног Нацрта се, колико је нама познато одустало, иако се и даље на званичном сајту Министарства налази Нацрт – 10.1.2017.

⁵⁹⁹ У савременој медицинској литератури заступљено је мишљење да термине „старе особе” и „сениор грађани” треба дефинисати узимајући у обзир пре функционални статус, него хронолошке године, мада се из административних разлога старост особе изражава годинама (65 или 75 година). Такође, прави се подела ове групе на две подгрупе: „млађе-старије особе” (65-74 године) и на „стар-старије особе” (преко 85 година старости). Преузето од: Костић, Михајловић (2015), *op. cit.*, стр. 400.

Надаље, поједина кривична дела може да изврши само *пунолетно лице*, као што је случај са кривичним делом Ванбрачна заједница са малолетником и Родоскрвљењем.⁶⁰⁰ Да би постојало кривично дело, код појединих инкриминација потребно је да је жртва дела *пунолетно лице*, као што је случај код Лишења живота из самилости.⁶⁰¹ С друге стране, код великог броја кривичних дела само *малолетник* може бити жртва кривичног дела, или је вршење дела према малолетнику квалификовани облик дела.

Видело смо да је законодавац на врло јасан начин направио категоризацију учинилаца кривичних дела, али, да ли је такво решење и најбоље, јесте посебна проблематика. Ово је једна *веиштакка подела*, законска подела, из разлога што се као главни критеријум за категоризацију узимају године живота. С друге стране, ми се донекле слажемо да је законодавац морао да постави одређене границе, али постоје, свакако, и негативне стране оваквог решења. На пример, лице које има 13 година и коме је, рецимо потребан јадан дан да наврши четрнаест година није одговорно за учињено кривично дело, а након само једног дана постаће кривично одговорно.

Сматрамо да је потребно увек, осим у нарочитим случајевима, узети као олакшавајућу околност младост учиниоца кривичног дела,⁶⁰² али, с друге стране, није лако одредити до *када постоји младост*. Сматра се да младост постоји док учинилац није навршио 21. годину, с тим што се та граница не сме никако схватити као императив.⁶⁰³ Такође је веома важан моменат када се узима у обзир младост

---

⁶⁰⁰ Чл. 190 и 197 Кривичног законика.

⁶⁰¹ Чл. 117 Кривичног законика.

⁶⁰² Не треба под сваку цену тежити ка изрицању строгих казни, нарочито затворска казне, посебно уколико се оцени да се и најблажом казном може постићи сврха кажњавања, а имајући у виду које и какве све негативне последице оставља на живот „боравак” у казненом заводу, док је о криминалној инфекцији сувишно и говорити имајући у виду да су затвори препуни и да се према неким проценама у њима око 70 % рецидивиста. Вид. Jelena Srnić, Nikola Kovačević, Nevena Nikolić, *Život posle zatvora - Rezultati istraživanja potreba osuđenih lica u postpenalnom periodu*, Beograd, 2014. str. 5. С друге стране, опет у зависности од процене личности суд треба изрећи и затворску казну јер на други начин учинилац кривичног дела не може да *схвати* да је учинио кривично дело (једну радњу које је неприхватљива). Другим речима, можда се некада и *строгом казном затвора* на дужи временски период *помаже* учиниоцу кривичног дела, да убудуће не понавља кривична дела, ако у току издржавања затворске казне *схвати* које последице је изазвао како жртви, тако и друштву али и себи.

⁶⁰³ *По ставу Апелационог суда*, године живота пунолетног учиниоца кривичног дела имају значаја за његов кривично правни третман, па стога и за одмеравање казне само у раном периоду иза пунолетства и у његовим позним годинама. *Са навршених 26 година живота, окривљени је социјално одрасла особа*, која је друштвено уравнотежена и код које су завршене комплексне промене, биолошког, физиолошког и психичког карактера. Околност да је окривљени у време

учинилаца, да ли се гледа време извршења кривичног дела или је битан моменат суђења. Често се дешава да од момента извршења кривичног дела, па до почетка суђења, а сувишно је говорити о доношењу правноснажне пресуде, прође и по неколико година или деценија. Тако да је могуће да се неком суди у моменту када има тридесет и више година, а да је кривично дело учинио са мање од двадесет година. Да ли се у том случају гледају године живота у моменту извршења кривичног дела или у моменту суђења? Сматрамо да су у сваком случају године живота значајне у време извршења кривичног дела, јер је битно психо-физичко стање учиниоца у моменту извршења дела, али се не сме изгубити из вида ни време суђења.⁶⁰⁴

Посебан случај *индивидуализације казне* постоји када учинилац кривичног дела није навршио *двадесет и једну годину живота*, у смислу одредаба ЗМ-а. Пунолетном лицу које је навршило двадесет једну годину не може се судити за кривично дело које је учинило као млађи малолетник (чл. 40 ст. 1 ЗМ). Пунолетном лицу које је кривично дело учинило као малолетник, а у време суђења није навршило двадесет једну годину, може се изрећи одговарајућа васпитна мера (посебне обавезе, мера појачаног надзора органа старатељства или мера упућивања у васпитно-поправни дом), а из разлога предвиђених у члану 28. овог закона, казна малолетничког затвора. При оцени да ли ће и коју од ових санкција изрећи, суд ће узети у обзир све околности случаја, а нарочито тежину учињеног дела, време које је протекло од његовог извршења, својства личности, владање учиниоца, као и сврху коју треба постићи овом санкцијом (чл. 40 ст. 2 ЗМ).⁶⁰⁵ Изузетно од одредбе

извршења кривичног дела имао *26 година и био најмлађи од свих окривљених није олакшавајућа околност*, коју је суд требао ценити када је одмеравао кривичну санкцију окривљеног. (Пресуда Апелационог суда у Новом Саду Кж.1 589/13 од 04.04.2013. године) - *Билтен Апелационог суда у Новом Саду*, број 5/2013, Интермех, Београд, Аутор сентенце: Ђурђина Бјелобаба, судија. Док са друге стране: Ранија неосуђиваност окривљеног, низак степен кривице, али и чињеница да је исти у време извршења дела био *млађе пунолетно лице*, у одсуство отежавајућих околности, могу се сматрати нарочито олакшавајућим околностима, па самим тим представљају основ за ублажавање казне. (Пресуда Апелационог суда у Београду, Кж1 По1 4/2012 од 11.5.2012. године). Извор: електронска база података *Paragraf Lex*, 5.7.2014.

⁶⁰⁴ Поједини аутори старосну доб учиниоца сврставају и као околност код степена кривице. Наиме, сматра се да је ову околност тешко сврстати било где. Тако она може бити разматрана и у оквиру степена кривичне одговорности или у оквиру личних прилика учиниоца као и у оквиру других околности везаних за личност учиниоца. Вид. Мацановић-Павелић (1981), *op. cit.*, стр. 219.

⁶⁰⁵ Васпитна мера неће бити изречена и поред тога што је на страни оптуженог испуњен услов у погледу узраста, уколико није испуњен други услов предвиђен одредбом чл. 41 ст. 1 Закона о малолетним учиниоцима кривичних дела, тј. да се с обзиром на обележје личности окривљеног и околности под којима је дело учињено може очекивати да ће се васпитном мером постићи сврха која

става 2. овог члана, пунолетном лицу које је у време суђења навршило двадесет једну годину, суд може, уместо *малолетничког затвора*, изрећи затвор или условну осуду. Казна затвора, изречена у овом случају, има у погледу рехабилитације, застарелости, условног отпуста и правних последица осуде исто правно дејство као и казна малолетничког затвора (чл. 40 ст. 3 ЗМ).

С обзиром на наш предмет интересовања, индивидуализацију казне затвора, значајна нам је одредба где се овом лицу уместо казне *малолетничког затвора*, може изрећи *казна затвора* (...). Да ли је повољнија казна затвора за учиниоца кривичног дела или казна малолетничког затвора? У овом случају суд треба да изврши индивидуализацију између казне затвора и казне малолетничког затвора. Без улажења у теоријску расправу, само ћемо навести да некада изречена *казна затвора* може бити повољнија по учиниоца кривичног дела, него *казна малолетничког затвора*. Пре свега мислимо на случај када се казна затвора извршава у просторијама у којима осуђени борави, минимум трајања казне и др. С тим у вези, уколико суд изрекне казну малолетничког затвора она се не може извршити на начин што ће је учинилац издржавати у просторијама у којима станује,⁶⁰⁶ док, ако би се изрекла казна затвора, она би се могла извршити на начин што ће

би се остварила изрицањем казне. (Пресуда Врховног суда Србије КЖ-И-439/07 од 23.10.2007. године и пресуда Окружног суда у Крагујевцу К-143/06 од 22.12.2006. године) - Билтен Окружног суда у Крагујевцу, бр. 1/2009, Интермех, Београд, сентенцу приредио: Александар Блануша, судија Окружног суда у Крагујевцу. Извор: електронска база података *Propisi online*, 28.9.2014.

⁶⁰⁶ Закон не познаје ниједан други начин за извршење казне малолетничког затвора осим извршења такве казне у казнено-поправном заводу за малолетнике. *Образложење*: Првостепеним решењем повређена је одредба члана 137. став 1. Закона о малолетним учиниоцима кривичних дела и кривично правној заштити малолетних лица, с обзиром да осим извршења казне малолетничког затвора у казнено - поправном заводу за малолетнике закон не познаје ниједан други начин за извршење ове кривичне санкције, из којих разлога првостепени суд није имао никакав законски основ за усвајање предлога осуђених малолетних сада пунолетних лица да издржавају казну малолетничког затвора, без напуштања просторија у којима станују, јер такву могућност закон предвиђа само за извршење казне затвора, а у смислу цитираних законских одредби. Казна затвора се не може изједначити са казном малолетничког затвора, а како то погрешно чини првостепени суд. Малолетнички затвор је посебна казна лишења слободе, чија правна природа је битно другачија од казне затвора - то је истовремено и казна и васпитна мера, чија превасходна сврха јесте специјална превенција. Стога се и начин извршења и уопште третман осуђених лица на казну малолетничког затвора знатно разликује од онога који се примењује према осуђеним лицима на казну затвора. У контексту наведеног чињеничног стања и релевантних законских одредби, по мишљењу Апелационог суда у Новом Саду, првостепени суд је погрешно одлучио када је усвојио предлог осуђених малолетних сада пунолетних лица да исти издржавају изречену казну малолетничког затвора у просторијама у којима станује, с обзиром на врсту изречене кривичне санкције именованим лицима, чије извршење је једино могуће у казнено - поправном заводу за малолетнике, из којих разлога је побијано решење ваљало преиначити на тај начин што је наведени предлог одбије. (Решење Апелационог суда у Новом Саду посл. бр. Су. IX-48-13/12 од 10.02.2012. године, којим је преиначено решење Вишег суда у Новом Саду посл. бр. Кр. 101/11 од 26.01.2012. године) -

се извршавати у просторијама у којима он станује. То је, по нашем мишљењу, једна околност зашто би било повољније да се изрекне казна затвора уместо казне малолетничког затвора. Уколико се казна затвора не би извршавала на овакав начин, онда би за учиниоца било повољније да му се изрекне малолетнички затвор, а један од главних разлога јесте тај, да може раније да добије условни отпуст.⁶⁰⁷

Са друге стране, поставља се питање да ли и како године живота могу бити *отежавајућа* околности приликом индивидуализације казне затвора. У литератури се о томе није расправљало, већ су аутори по правилу писали о годинама живота као олакшавајућим околностима.⁶⁰⁸ Ми сматрамо да године живота не треба увек да представљају олакшавајућу околност,⁶⁰⁹ него да их треба посматрати спрам кривичног дела које је учињено и у односу на све остале субјективне и објективне околности. Такође смо мишљења, да у појединим случајевима године живота, у садејству са свим осталим околностима, могу представљати отежавајућу околност. Тако, на пример, ако се кривично дело врши према малолетнику или детету од

Билтен Вишег суда у Новом Саду, број 3/2012, Интермех, Београд, Аутор сентенце: судијски помоћник Маријана Марјански, Виши суд у Новом Саду. Извор: електронска база података *Propisi online*, 4.9.2014.

⁶⁰⁷ Лице коме је изречена казна малолетничког затвора суд може условно отпустити ако је издржало трећину изречене казне, али не пре него што је протекло шест месеци, ако се на основу постигнутог успеха извршења може оправдано очекивати да ће се на слободи добро понашати и да неће вршити кривична дела. Уз условни отпуст суд може да одреди и неку од мера појачаног надзора уз могућност примењивања једне или више одговарајућих посебних обавеза из члана 14. овог закона. На опозивање условног отпуста сходно се примењују одредбе Кривичног законика и члана 144. став 4. овог закона. Чл. 32 ЗМ. Међутим, ни ту се не завршава ова проблематика, јер постоје и друге разлике, као што је: казна затвора минимално може да траје тридесет дана, док казна малолетничког затвора најмање шест месеци. Вид. чл. 45 КЗ, и чл. 29 ЗМ.

⁶⁰⁸ На основу једног истраживања у пракси утврдило се да године живота, без обзира које су, за суд увек представљају олакшавајућу околност. Вид. Мацановић-Павелић (1981), *op. cit.*, стр. 220-211.

⁶⁰⁹ Године живота пунолетног учиниоца кривичног дела имају значај за његов кривично правни третман, па стога и за одмеравање казне само у раном периоду иза пунолетства и у његовим *позним годинама*. (Пресуда Апелационог суда у Новом Саду Кж.1 589/13 од 04.04.2013. године) - Билтен Апелационог суда у Новом Саду, број 5/2013, Интермех, Београд, Аутор сентенце: Ђурђина Бјелобаба, судија. Извор: електронска база података *Propisi online*, 9.11.2015.

стране учиниоца који је навршио преко 30 година живота,⁶¹⁰ или када знатно млађи учинилац учини кривично дело према знатно старијем лицу.⁶¹¹

Међутим, када је реч о годинама живота треба размислити о још једној, по нашем мишљењу, веома значајној чињеници. Када је реч о учиниоцу који није ни млад, а ни стар, већ је реч о неком ко је средњих година, а у вези са све до сад реченим, то би значило да се године живота не би могле центи ни као олакшавајуће, а ни као отежавајућа околност.

Још једна околност која се односи на личне прилике јесте и *здравствено стање* учиниоца.⁶¹² Ми сматрамо да на самом почетку треба разликовати 1. Здравствено стање у моменту извршења кривичног дела и 2. Здравствено стање након извршеног дела, односно у току суђења. Сматрамо да и једно и друго здравствено стање могу бити само олакшавајућа околност приликом индивидуализације казне затвора ако је реч о лошем здравственом стању, а да се *добро* здравствено стање, по правилу, не може узимати као отежавајући околност. Овде би се посебно могло назначити да нарочиту пажњу треба посветити томе да ли је реч о учиниоцу који је алкохоличар, наркоман, или је кривично дело учињено под њиховим утицајем, затим ако је реч о инвалиду и др.⁶¹³ У литератури се наводе

---

⁶¹⁰ Представља отежавајућу околност, код кривичног дела увреде, чињеница да је окривљени увреди малолетну оштећену. *Из образложења*: Окривљени је извршио једно кривично дело увреде из члана 170. став 1. КЗ тиме што је ударио два шамара оштећеној на аутобуској станици. Правилан је закључак првостепеног суда да је отежавајућа околност чињеница да је оштећена малолетна. (Пресуда Окружног суда у Београду Кж.3506/06 од 30.1.2007. и пресуда Општинског суда у Сопоту К.35/06 од 5.10.2006. године) - Билтен Окружног суда у Београду, бр. 77/2008, Интермех, Београд, сентенцу приредили: Синиша Важић и мр Александар Трешњев. Извор: електронска база података *Propisi online*, 9.11.2015.

⁶¹¹ Као отежавајућу околност код кривичног дела тешке телесне повреде из чл. 53 КЗС суд може ценити чињеницу да је оштећени знатно старији од окривљеног. Првостепеном пресудом окривљени је оглашен кривим за извршење кривичног дела тешке телесне повреде. Окривљени је у време извршења кривичног дела имао 21 годину, док је оштећени имао 60 година. Приликом одмеравања казне првостепени суд није дао адекватан значај отежавајућој околности разлике у годинама између окривљеног и оштећеног, те је стога правилно вреднујући ову чињеницу Окружни суд као другостепени првостепену пресуду преиначио и окривљеном изрекао затворску казну. (Пресуда Окружног суда у Београду Кж. 266/04 од 12. фебруара 2004. и пресуда Првог општинског суда у Београду К. 1231/01 од 29. јануара 2003. године) - Билтен Окружног суда у Београду, бр. 64/2005, Интермех, Београд. Извор: електронска база података *Propisi online*, 9.11.2015.

⁶¹² За постојање неких кривичних дела потребно је да је учинилац у *лошем* здравственом стању. Као што је случај са кривичним делом Преношење инфекције хив вирусом из члана 250. Кривичног законика. Тако је трећим ставом прописано „ко знајући да је заражен хив вирусом свесно пренесе на другог ту инфекцију, казниће се затвором од две до дванаест година”.

⁶¹³ Здравствено стање, као последица зависности од употребе опојних дрога може се ценити као нарочито олакшавајућа околност код ублажавања казне оптуженом испод законом прописаног минимума. (...) Основано је ценити првостепени суд здравствено стање оптуженог Д.В. који је

и *стамбене прилике* као околност која се мора узети у обзир при избору казне и њеном одмеравању.

2.3.7. Држање учиниоца после учињеног кривичног дела а нарочито његов однос према жртви кривичног дела

Кривичним закоником се изричито наводи да се држање учиниоца после учињеног кривичног дела мора посебно ценити приликом индивидуализације казне. Видимо да се овај аспект односи на целокупно понашање учиниоца након учињеног кривичног дела, чиме се потврђује теза да је кривично дело једна *рђава епизода*, с тим да ће један број таквих лица поновити ту своју лошу епизоду, али да се због тога испитује ранији живот пре учињеног дела, затим понашање након учињеног кривичног дела и мора се, колико је то могуће, дати *прогноза* будућег понашања.

Сваки учинилац кривичног дела има одређени став према кривичном делу који је учинио, тако што кривично дело признаје, не признаје, пружа помоћ оштећеном, бежи са места извршења кривичног дела, крије/уништава трагове, сам се пријављује као учинилац, надокнађује штету или се понаша на други начин. Један од критеријума односа учиниоца према кривичном делу, као свом остварењу, зависи и од степена кривице. Постоји донекле *законитост* да се учиниоци нехатних кривичних дела кају због учињеног дела, да признају дело (у целости или у одређеном обиму), односно да прихватају одговорност, да покушавају да надокнаде штету жртви или се понашају на други прихватљив начин. Код умишљајних кривичних дела, ситуација је другачија, с обзиром на облик и степен кривице, мотив извршења дела и врсту конкретно извршеног кривичног дела.

Понашање након учињеног кривичног дела законодавац посебно вреднује и на начин што прописује основе за ослобођење од казне, за ублажавање казне или

зависник од употребе опојних дрога, као нарочито олакшавајућу околност (...). (Пресуда Врховног суда Србије КЖ-И-2029/07 од 29.11.2007. године и пресуда Окружног суда у Крагујевцу К-147/06 од 25.05.2007. године) - Билтен Окружног суда у Крагујевцу, бр. 1/2009, Интермех, Београд, сентенцу приредио: Александар Блануша, судија Окружног суда у Крагујевцу. Извор: електронска база података *Propisi online*, 9.11.2015. Интересантно је навести један податак о томе колико има уживалаца наркотика међу осуђеничком популацијом. У САД око 10–48 % мушкараца и 30–60 % су користили или су били зависни од наркотика. Вид. European Monitoring Centre for Drugs and Drug Addiction, 2012, р. 9. Доступно на: http://www.emcdda.europa.eu/attachements.cfm/att_191812_EN_TDSI12002ENC.pdf (10.10.2016.).

прописује блажу казну. То понашање се огледа, пре свега, у радњама учиниоца којима он показује да се покајао, тако што открива саучеснике, њихове договоре за извршење кривичног дела, спречава извршење дела.⁶¹⁴

Чини се да кајање, онако како се уређује Кривичним закоником, има немерљив значај у поступку индивидуализације казне затвора, иако се у судској пракси, највећи значај даје ранијој осуђиваности, односно неосуђиваности.

У теорији и судској пракси поставља се и питање како треба вредновати однос оштећеног према окривљеном лицу. Свако оштећено лице има одређен став према делу које му је учињено и према учиниоцу, као што има и окривљени, који се углавном код нас огледа у (не)придруживању кривичног гоњења и (не)истицању имовинскоправног захтева. С тим у вези, у судској пракси има различитих мишљења како треба вредновати такве поступке оштећеног лица. Тако се сматра, да придруживање кривичном гоњену не треба ценити као отежавајућу околност, али да непридруживање кривичном гоњену треба ценити као олакшавајућу околност.⁶¹⁵ Кривично одељење Врховног суда Србије је 1991. године заузело Правни став да придруживање кривичног гоњењу или непридруживање од стране оштећеног, треба да се вреднује приликом индивидуализације казне.⁶¹⁶ Нама се чини да став оштећеног, у овом смислу, не треба да има утицај на индивидуализацију казне затвора. Овде је реч о процесним овлашћенима

---

⁶¹⁴ На пример вид. чл. 346 ст. 6 - Организатор групе или организоване криминалне групе из ст. 1, 2. и 5. овог члана који откривањем групе или организоване криминалне групе или на други начин спречи извршење кривичних дела ради чијег вршења је група или организована криминална група организована, казниће се затвором до три године, а може се и ослободити од казне. Чл. 393а ст. 2 - Учинилац дела из става 1. овог члана који откривањем удружења или на други начин спречи извршење кривичних дела из става 1. овог члана, или који допринесе његовом откривању, казниће се затвором до три године, а може се и ослободити од казне.

⁶¹⁵ Придруживање кривичном гоњењу од стране оштећеног, чиме се оштећени само користи својим правом које му у кривичном поступку припада, не може се ценити као отежавајућа околност код одлучивања о кривичној санкцији, али се непридруживање кривичном гоњењу може ценити као олакшавајућа околност. (Пресуда Апелационог суда у Крагујевцу, Кж1 433/2016 од 14.4.2016. године). Извор: електронска база података *Paragraf Lex*, 7.9.2016.

⁶¹⁶ Однос оштећеног према кривичном прогону учиниоца, који се изражава изјавом о придруживању или непридруживању кривичном гоњењу, по правилу представља околност значајну за одмеравање казне. Стога, кад оштећени због ранијег позитивног односа учиниоца према њему, израженог кајања, извршеног обештећења или неког другог разлога који је везан за позитивно понашање учиниоца, изјави да се не придружује кривичном гоњењу, ова околност се може узети као олакшавајућа при одмеравању казне. Правилна је, зато, досадашња пракса судова да од оштећеног узимају изјаву о придруживању или непридруживању кривичном гоњењу учиниоца, с тим што оштећени у поступку који се води по службеној дужности може, али и не мора да се о томе изјашњава. (Правно схватање Кривичног одељења Врховног суда Србије од 13. новембра 1991.). Извор: електронска база података *Propisi online*, 5.8.2016.

оштећеног, која он може али и не мора да користи. Осим тога, он може имовинскоправни захтев да оствари и у парници.⁶¹⁷

У литератури се најчешће *признање и кајање* учиниоца кривичног дела узимају као олакшавајућа околност. Ми ћемо држање учиниоца кривичног дела након учињеног кривичног дела, а нарочито његов однос према жртви кривичног дела, поделити у три фазе, које се не смеју посматрати изоловано. Према нашем мишљењу треба разликовати држање учиниоца одмах након учињеног дела и одређено време након предузимања радње извршења дела, затим држање у периоду који претходи суђењу, и на крају држање учиниоца у самом судском поступку.

2.3.7.1. Држање учиниоца одмах после учињеног кривичног дела а нарочито његов однос према жртви кривичног дела

Држање учиниоца одмах након учињеног дела може да буде и олакшавајућа или отежавајућа околност, што зависи од конкретног случаја извршења дела.⁶¹⁸ Често учинилац након учињеног дела реагује инстинктивно и некако од његовог понашања одмах након што је предузео радњу извршења или пропустио дужну радњу, може доста да се сазна о његовој личности. У првом реду ту долазе поступци учиниоца који стоје у некој вези са учињеним делом,⁶¹⁹ где се често на основу тих првих поступака, након предузимања радње извршења кривичног дела, може сазнати много о његовом ставу према учињеном делу. Ако на пример узмемо кривично дело против безбедности јавног саобраћаја, где има повређених лица, учинилац тог дела може да се понаша на различите начине који могу, касније, у

---

⁶¹⁷ Изјава заступника оштећеног да се придружује кривичном гоњењу окривљеног нема карактер отежавајуће околности за окривљеног. Из образложења: "Као отежавајућу околност првостепени суд је узео да се представник Републичког јавног правобранилаштва придружила кривичном гоњењу. "Придруживање кривичном гоњењу" није институт процесног кривичног права. Оштећени може да, уколико јавни тужилац одустане од кривичног гоњења, преузме гоњење окривљеног, али "придруживање кривичном гоњењу" није прописано Законом о кривичном поступку. Због тога изјава да се придружује кривичном гоњењу не може бити отежавајућа околност, а не би могла бити чак ни да је прописана, јер би то било процесно овлашћење које не може утицати на одлуку о казни која се изриче окривљеном." Решење Апелационог суда у Нишу Кж бр. 3110/11 од 08.02.2013. године) - Из Билтена Вишег суда у Нишу, број 33/2015, Интермех, Београд. Извор: електронска база података *Intermex*, 5.8.2016.

На овом месту желимо да напоменемо да од става оштећеног, али само изузетно, зависи и сам судски поступак. Реч је о кривичним делима која се гоне по приватној тужби или по предлогу оштећеног, где без тужбе или предлога нема ни кривичног гоњења.

⁶¹⁸ Чејовић, Кулић (2011), *op. cit.*, стр. 331.

⁶¹⁹ Вајић (1987), *op. cit.*, стр. 437.

судском поступку да буду драгоцен податак приликом индивидуализације казне затвора.

Тако, на пример, учинилац може да побегне са места извршења кривичног дела и да повређено лице остави без помоћи. То може много да нам каже о самој личности, посебно о његовом ставу према учињеном делу. Овакво понашање учиниоца може да нам укаже да је особа која нема осећања за патње другог, да је егоцентрична особа, себична или малициозна особа. Свакако би ту околност могли да ценимо као отежавајућу.⁶²⁰ С друге стране, код овог или можда код неког другог кривичног дела, посебно код кривичних дела која се врше у стању јаке раздражености или ако јака раздраженост наступи након учињеног дела, може да се деси да лице ни само није *довољно свесно* шта је учинило и да се након неколико сати само пријави као учинилац кривичног дела. Да ли се сада бекство лица са места извршења дела треба ценити као отежавајућа околност? По нашем мишљењу, али свакако узимајући у обзир и остале околности дела, бежање са места догађаја не треба увек ценити као отежавајућу околност. Посматрано објективно, учинилац јесте побегао са места догађаја, али посматрано субјективно, узимајући у обзир његово психичко стање сужене свести, стање страха од других лица, сматрамо да се та околност не сме нужно увек узети као отежавајућа.⁶²¹ С друге стране, понашање учиниоца након извршеног кривичног дела, може да говори и о кајању или искреном кајању и добрим особинама самог учиниоца.⁶²² Тако посматрано, ако је одвезао повређеног до болнице или позвао хитну помоћ⁶²³ или полицију, или на

---

⁶²⁰ *Сентенца*: За оптуженог као учиниоца кривичног дела тешко дело против безбедности јавног саобраћаја представља отежавајућу околност чињеница да је након удара возилом у пешака који је од удара преминуо, напустио место догађаја, не заустављајући се. (Пресуда Врховног суда Србије, Кж. I 756/2005 од 2.3.2006. године). Извор: електронска база података *Paragraf Lex*, 3.10.2016.

⁶²¹ *Из судске праксе*: Чињеница да је оптужени након што је изазвао саобраћајну незгоду за кратко време напустио лице места и јавио се неуропсихијатру због здравствених проблема па се вратио на лице места не може се узети као отежавајућа околност приликом одмеравања казне. (Пресуда Окружног суда у Чачку, Кж. бр. 2/02 од 23.1.2002). Извор: електронска база података *Intertex*, 10.11.2016.

⁶²² *Из судске праксе*: *Сентенца*: Непризнавање извршења кривичног дела и неизражавање кајања од стране окривљеног не могу представљати отежавајуће околности, с обзиром да окривљени према одредбама Законика о кривичном поступку није дужан да се брани, а право на ћутање и право сваког лица да само себе не инкриминише представљају опште признате међународне стандарде. (Пресуда Окружног суда у Нишу, Кж. 1651/2009 од 29.9.2009. године). Извор: електронска база података *Paragraf Lex*, 3.10.2016.

⁶²³ *Из судске праксе*: То што је оптужени након што је оштећеном нанео две убодне ране послао своје другове да пруже помоћ оштећеном што су ови и учинили представља олакшавајућу околност коју је суд ценио као понашање учиниоца после извршеног кривичног дела. Из

неки други начин показао да му је стало да не дође до тежих последица, свакако говори о свим добрим особинама таквог учиниоца. У једном броју случаја, учинилац након извршења дела извршава самоубиство или се самоубиство завршава само на покушају, што је донекле, по нашем мишљењу, али остављамо простор и за другачије вредновање, знак да се он каје због учињеног дела.⁶²⁴

2.3.7.2. Држање учиниоца после учињеног кривичног дела до судског поступка а нарочито његов однос према жртви кривичног дела

Осим тог првог временског интервала, не сме се потцењивати и временски период који претходи суђењу. Међутим, у овом периоду учинилац већ размишља *презвене главе*, што опет зависи од његове личности и кривичног дела које је учинио. Овде се могу разликовати понашање учиниоца према жртви и његовој породици и његово понашање у смислу вршења или невршења других кажњивих дела. Тако, ако је учинилац надокнадио штету жртви⁶²⁵ кривичног дела, ако се

образложења: Побиијаном пресудом оптужени је оглашен кривим због кривичног дела убиства у покушају из чл. 47. ст. 1. КЗ РС у вези чл. 19. КЗ СРЈ. Одлучујући по жалби другостепени суд је нашао да је правилно од стране првостепеног суда цењена као олакшавајућа околност понашање оптуженог после извршења кривичног дела када је након што је оштећеном нанео две убодне ране за које је оглашен кривим послао своје другове да пруже помоћ оштећеном што су ови и учинили. (Пресуда Врховног суда Србије Кж. 1307/95 од 14.2.1996.). Извор: електронска база података *Intermex*, 10.11.2016.

⁶²⁴ О држању учиниоца и одмеравању казне вид. Радосав Рисимовић, Драгана Коларић, Редовно одмеравање казне, *ТЕМЕ*, г. XL, бр. 1, јануар - март 2016. стр. 6-8.

⁶²⁵ *Из судске праксе: Сентенца:* Спремност учиниоца да у потпуности надокнади штету проузроковану кривичним делом суд узима у обзир приликом одмеравања казне као олакшавајућу околност само под условом да је његова намера искрена, на шта указује чињеница да је штету у периоду од извршења дела до суђења надокнадио или је бар покушао да надокнади штету. *Из образложења:* "Приликом изрицања јединствене казне затвора у означеном трајању, суд је имао у виду чињеницу да је оптужени рођен 9.4.1982. године, па да дакле, у време извршења кривичног дела, као и у време суђења, није навршио 21 годину, да је млађе пунолетно лице, уважавајући истовремено и извештај Центра за социјални рад од 4.12.2002. године. Међутим, имајући у виду све околности под којима су кривична дела извршена, потом, тежину самих извршених кривичних дела, као и околност да су сва три кривична дела од четири извршена, из групе кривичних дела против имовине, нашао да у конкретном случају нема места примени одредбе из члана 82. став 1. Кривичног закона Савезне Републике Југославије (даље: КЗ СРЈ), јер по оцени суда, сврха кажњавања не би могла бити постигнута изрицањем васпитне мере, због чега је суд оценио да је изречена јединствена казна затвора неопходна ради остваривања опште сврхе изрицања кривичних санкција, предвиђене у члану 5. став 2. КЗ СРЈ. Истовремено, суд је код одлучивања о јединственој казни, имао у виду и исказану жељу оптуженог да у потпуности надокнади проузроковану штету. Међутим, у периоду од извршења дела па до суђења, очигледно је да ни једном од оштећених, оптужени није покушао ни делимично да надокнади штету, што по оцени суда доводи у сумњу искреност његове намере. Такође је суд, приликом одлучивања, имао у виду и чињеницу да је два кривична дела оптужени извршио као саизвршилац са другим лицима, што по оцени суда представља појачану друштвену опасност у извршењу кривичног дела." (Пресуда Окружног суда у Крушевцу, К. 73/2002 од 9.12.2002. године). Извор: електронска база података *Paragraf Lex*, 5.3.2016.

извинио жртви⁶²⁶ и интересовао за њен опоравак, или је предузимао и неке друге радње на основу којих може да се закључи да се каје и да покушава или успева да што мање *патње* наступе за жртву, тако понашање учиниоца можемо ценити као олакшавајуће околности.⁶²⁷ И овде треба бити веома опрезан, тако на пример, ако се учинилац налазио у притвору или није у финансијској могућности да надокнади штету жртви кривичног дела *не можемо* од њега ни да очекујемо да све ове радње предузима, што не значи да се он мање каје. Могуће је и да жртва не жели да оствари никакав контакт са учиниоцем и да не пристаје да јој се штета надокнади.

Код појединих кривичних дела где и немамо *жртву*, као на пример код кријумчарење миграната, опет се појављује проблем што не постоји могућност да се учинилац извини и надокнади штету жртвама. Такође, однос учиниоца и жртве треба посматрати у контексту сваког конкретног кривичног дела и одбране окривљеног. Наиме, ако окривљени не признаје кривично дело, не можемо од њега да очекујемо да се извини жртви, да надокнади штету или да се понаша на други начин као и онај учинилац који признаје дело.⁶²⁸

С друге стране, понашање лица у погледу оцене његове личности односи се и на понашање у смислу да ли је можда наставио са вршењем кривичних дела или других казних дела, након извршеног дела за које му се суди. Тако би се свако

---

⁶²⁶ У кривичнопроцесном праву појам који одговара појму пасивног субјекта, а то је оштећени, такође се схвата шире ако лице чије је какво лично или имовинско право кривичним делом повређено или угрожено. Појму пасивног субјекта одговара појам жртве у криминологији, односно виктимологији, с тим што се и он шире схвата. Stojanović (2009), *op. cit.*, str. 117. У Кривичном законнику се на неколико места прописује да је реч о *жртви кривичног дела*. Вид. чл. 54, 72, 73, 77 и 388 КЗ.

⁶²⁷ *Из судске праксе*: Када учинилац кривичног дела тешке телесне повреде квалификоване смрћу сутрадан након наношења повреде својој супрузи позове лекара да јој укаже помоћ, а потом је одводи у болницу и тамо обилази до смрти као и понашање после смрти: сахрана по месним обичајима и подизање споменика, све то представља олакшавајућу околност одмеравању казне као држање учиниоца после учињеног кривичног дела. (Пресуда Врховног суда Србије Кж. 184/92 од 9.4.1992.). Извор: електронска база података *Paragraf Lex*, 5.3.2016.

⁶²⁸ Исправно је поступио суд у својој одлуци: То што оптужени није обештетио породицу, пропустио да се уопште обрати породици, санира последице произашле из његовог понашања, не може се цијенити као отежавајућа околност. Понашање оптуженог - учиноца последице извршеног кривичног дјела је од значаја за одмјеравање казне и треба га процјењивати у вези са извршеним кривичним дјелом и његовом одбраном. Међутим, уколико оптужени негира извршење кривичног дјела, његово понашање последице извршеног кривичног дјела (обештетење продице, пропуст да се обрати породици, да санира последице произашле из кривичног дјела) се не може оцјењивати као отежавајућа околност, обзиром на начин његове одбране. Супротно понашање би било властито негирање одбране и довођење у ситуацију да сам себе терети што оптужени није дужан. (Апелациони суд Брчко Дистрикта БиХ, Кж. 74/02). Доступна на сајту Апелационог суда Брчко Дистрикт БиХ, на: <http://apsud-brckodistriktbih.pravosudje.ba/> (7.3.2014.).

вршење казнених дела могло узети као отежавајућа околност приликом индивидуализације казне,⁶²⁹ под условом да је донета правноснажна пресуда, али не и ако се само води казнени поступак.⁶³⁰ Свакодневни *поступци* учиниоца, који нису везани за понашање према жртви, као ни за понашање у смислу вршења кажњивих дела, могу да нам доста укажу о правој слици таквог учиниоца, само их је доста тешко доказати у поступку.⁶³¹

2.3.7.3. Држање учиниоца после учињеног кривичног дела а нарочито његов однос према жртви кривичног дела - држање у самом судском поступку

На крају, значајно нам је понашање учиниоца у току самог кривичног поступка. Став и држање учиниоца пред судијом или судским већем који ће и донети пресуду и одлучити о казни је посебна проблематика. Судија или судско веће имају најбољу *представу* о учиниоцу, кривичном делу и жртви тек након што се такав учинилац појави у судници и да свој исказ. Чини се да се признању дела и кајању, као што смо већ рекли, у самом судском поступку највише цени.

Значају признања⁶³² окривљеног у кривичном поступку придавао се различит значај и та његова изјава којом признаје извршење дела имала је различит значај у кривичном поступку. У инквизиторском поступку признање, које је прибављано на било који начин, имало је снагу апсолутне истине. Првобитна *regina probationem* (краљица доказа) у инквизиторском поступку, у континенталним правима уступила је место доказу који се по свом статусу ни по чему не издваја од

---

⁶²⁹ *Из судске праксе: Сентенца:* Чињеница да је окривљени у свом исказу у истрази неосновано теретио друго лице и тиме исходовао покретање кривичног поступка против тог лица представља отежавајућу околност за окривљеног. (Пресуда Врховног суда Србије, Кж. I 280/2005 од 20.6.2005. године); Извор: електронска база података *Paragraf Lex*, 7.3.2016.

Сентенца: Уколико је окривљени раније осуђиван, али након извршења кривичног дела за које му се суди, има се сматрати неосуђиваним, а друге осуде се имају ценити као држање окривљеног после извршења кривичног дела. (Пресуда Апелационог суда у Београду, Кж1 535/2014 од 24.7.2014. године). Извор: електронска база података *Paragraf Lex*, 5.8.2016.

⁶³⁰ *Сентенца:* Приликом одмеравања казне, чињеница да се против окривљеног води још неки кривични поступак не може се ценити као отежавајућа околност, јер би тиме била прекршена презумпција невиности. (Пресуда Апелационог суда у Београду, Кж1. 7350/2010 од 21.6.2011. године). Извор: електронска база података *Paragraf Lex*, 5.3.2016.

⁶³¹ Интересантна је једна студија о кајању учиниоца након учињеног кривичног дела убиства. Вид. Ђорђе А. Клајн, Убица Душан Нинковић – психолошка студија, *Прештампано из Правне мисли, часописа за Право и Социологију*, Београд, 1940. стр. 365-408.

⁶³² С тим да је могуће и да окривљени признаје кривично дело, али да се не каје због учињеног.

осталих доказних средстава.⁶³³ Да би се данас поново у кривичном процесном праву придавао већи процесни значај признању кривичног дела, чини нам се, него свим осталим доказима.

По нашем мишљењу, не треба сваку изјаву окривљеног лица којим тврди да признаје дело и да се због учињеног дела каје ценити као олакшавајућу околност.⁶³⁴ Свако окривљено лице, што је и донекле и природно, покушаће да се покаже у најбољем светлу пред судијом или судским већем, односно пред стручном и општом јавношћу, знајући сам, или је подучен од свог браниоца, да се признање и кајање узима као олакшавајућа околност. Поставља се питање, зашто би се сама изјава, која ничим није поткрепљена ценила као олакшавајућа околност. Ми сматрамо да само *искрено кајање* може да се узме као олакшавајућа околност, а не и свако *кајање*.⁶³⁵ Не може се одговор окривљеног *да, кајем се због учињеног дела* на питање судије или браниоца узети као олакшавајућа околност.⁶³⁶ С друге стране, поставља се питање када искрено кајање постоји. Много је лакше утврдити да постоји искрено кајање, ако се оно не своди само на усмену изјаву дату пред судским већем, већ ако се оно на неки објективан и на спољни начин манифестују.⁶³⁷ Ово говоримо из разлога, јер је могуће да учинилац дела све до суђења није показивао знаке кајања, нити је на било који начин својим понашањем,

---

⁶³³ Снежана Бркић, *Кривично процесно право I*, Нови Сад, 2014. стр. 318.

⁶³⁴ Више о признању као олакшавајућој околности вид. Sretko Janković, *Priznanje krivičnog dela kao olakšavajuća okolnost*, *Pravni zapisi*, br. 2/2015. str. 347-361.

⁶³⁵ Право кајање, наиме жаљење због једног понашања чисто етичких расуђивања, наступа уопште узев само тамо где су посреди понашања која нису својствена личности, наиме у случајевима чистог поклизнућа. Овде се у првом реду ради о деликту из нехата или о таквим кривичним делима која већ само по себи имају карактер једнократности, као на пример убиство из љубоморе или слична афективна кривична дела. Ronald Grasberger, *Psihologija krivičnog postupka*, Sarajevo, 1958. str. 163.

⁶³⁶ *Из судске праксе*: Не може се узети као олакшавајућа околност приликом одмеравања казне признање окривљеног за учињено кривично дело, када је очигледно да окривљени другачију одбрану није ни могао дати јер су код њега нађени предмети извршења кривичног дела. (Пресуда Окружног суда у Чачку, Кж. 346/2002 од 29.1.2003. године). Извор: електронска база података Paragraf Lex, 10.3.2016.

⁶³⁷ *Из судске праксе*: Снажан осећај гриже савести представља олакшавајућу околност. (...) па је тако од олакшавајућих околности на страни окривљеног ценио чињеницу да је *исказао кајање и жаљење* и да је код њега, према налазу судског вештака психијатра, након критичног догађаја испуњен снажан осећај гриже савести, као и друге околности под којима је дело учињено. (Пресуда Апелационог суда у Београду Кж1. бр. 182/14 од 20. марта 2014. године и пресуда Вишег суда у Београду К. бр. 31/13 од 15. октобра 2013. године) - Билтен Вишег суда у Београду, број 85, Интермех, Београд, Приредили: мр Александар Трешњев, судија и Бојана Станковић, виши судијски сарадник. Извор: електронска база података *Propisi online*, 5.8.2016.

својим поступцима показивао ни најмање кајање,⁶³⁸ а онда у судском поступку изјави да се каје. Зато сматрамо да такво понашање не треба да се цени као олакшавајућа околност. Овде је могуће да се учинилац путем *социјалне мимикрије* представи као да се каје, иако његово кајање није искрено.

Могуће је да се окривљени у судском поступку понаша и на начин да се показује у лошем светлу пред судским већем. Тако је могуће да се крије, не одазива на судске позиве, те да се као последица таквог понашања стално приводи у суд, да ремети ред у судници или да се понаша на други неприхватљив, односно недисциплинован начин. Овде је реч о *недисциплинованом* окривљеном који својим понашањем директно показује каква је он личност заиста. С тим у вези, поставља се питање да ли се такво, у најмању руку, *недисциплиновано* понашање окривљеног може, мора, треба или не сме узети као отежавајућа околност приликом индивидуализације казне затвора. Сложићемо се да ће такво понашање окривљеног лица, што је опет природно, о њему створити једно негативно мишљење код чланова судског већа, али такође сматрамо да се недисциплиновано понашање окривљеног у судници не сме ценити као отежавајућа околност. С тим да такво понашање може и треба да се санкционише према одредбама Законика о кривичном поступку, у смислу примена мера за обезбеђење присуства окривљеног и несметаног вођења кривичног поступка, односно мера којима се одржава ред за време вођења поступка.⁶³⁹ С друге стране, дисциплиновано понашање окривљеног,

---

⁶³⁸ *Сентенца*: Повраћај присвојеног новца није од значаја за постојање кривичног дела проневере, али ту околност суд може узети у обзир као олакшавајућу приликом одмеравања казне. Из образложења: "Супротно наводима жалби, по налажењу Апелационог суда, оптужени се према новцу који је поверен уопште на раду понашао власнички, па повраћај касније присвојеног новца не искључује постојање кривичног дела проневера, јер је дело свршено, али повраћај новца може да утиче на одмеравање казне (кроз олакшавајућу околност држање учиниоца после извршеног кривичног дела, његово искрено и стварно кајање), па су жалбени наводи, у погледу погрешне правне квалификације дела у побијаној пресуди, оцењени као неосновани." (Пресуда Апелационог суда у Крагујевцу, Кж1. 3879/2011(2) од 10.11.2011. године). Извор: електронска база података *Paragraf Lex*, 5.3.2016.

⁶³⁹ У судској пракси се могу наћи и другачија решења, а то је да се неодазивање позивима суда узима као отежавајућа околност. *Сентенца*: Неодазивање позивима суда ће се третирати као отежавајућа околност приликом одмеравања казне. Из образложења: "Испитујући првостепену пресуду у делу који се односи на изречену санкцију, апелациони суд је нашао да је првостепени суд, приликом одлучивања о кривичној санкцији, сходно члану 54 КЗ, правилно узео у обзир све околности које утичу, како на њен избор, тако и на одмеравање казне. Тако узимајући као олакшавајуће околности - да је породичан човек, имао је у виду и његове материјалне прилике, а као отежавајуће околности - његову ранију осуђиваност, како то произилази из КЕ, *да се није одазивао позивима суда*, правилно му је првостепени суд, на основу чланова 65 и 66 КЗ, изрекао меру упозорења - условну осуду." (Решење Апелационог суда у Београду, Кж2 3099/2011 од 7.11.2011. године). Извор: електронска база података *Paragraf Lex*, 5.6.2016.

у смислу да се редовно одазива на судске позиве, пријављује сваку промену пребивалишта и боравишта, поштује ред у судници, можда би на неки начин требало да утиче и на индивидуализацију казне затвора. Овде смо мишљења, да не би било оправдано да се овакво понашање окривљеног узме као олакшавајућа околност, јер би у том случају и његово недисциплиновано понашање требало да се цени као отежавајућа околност.

2.3.8. Друге околности које се односе на личност учиниоца

Као што се наводи у Кривичном законнику, приликом индивидуализације казне суд треба да узме у обзир и друге околности које се односе на *личност* учиниоца кривичног дела. Одредбе које су прописане на овакав начин и *друге околности које се односе на личност учиниоца* остављају простор за различита тумачења. Тако се као основно питање поставља, шта све може да се подведе под осталим околностима које се односе на личност учиниоца, а да то нису околности које се односе на оно што је до сада речено.⁶⁴⁰ Како се у литератури наводи: тешко је одредити унапред које би то околности могле да буду. Може се радити о некој веома специфичној околности, типичној за учиниоца дела о коме се ради. Основни смисао овакве одредбе у закону јесте да се и на овај начин посебно истакне значај субјективних околности при одмеравању казне и да се укаже да претходним

---

⁶⁴⁰ Из судске праксе: *Сентенца*: Особине личности оптуженог, односно неспособност за суштински доживљај кривице и кајања, индиферентност према другим људима и њиховим потребама и непоштовање важећих друштвених норми и вредности - представљају отежавајуће околности за оптуженог као учиниоца кривичног дела тешко убиство. Из образложења: "Врховни суд Србије оцењује да се утврђеном казном затвора у трајању од 13 година за кривично дело тешко убиство из члана 114. став 1. тачка 4 Кривичног законика, не може остварити сврха кажњавања и да је првостепени суд дао превелики значај олакшавајућим околностима, занемарујући да је оптужени извршио више кривичних дела у релативно кратком временском периоду и да је вештачењем карактеристика и структуре његове личности утврђено да оптужени није склон, нити способан за суштински доживљај кривице и кајања, да је емоционално индиферентан према другим људима и њиховим потребама, да нема респекта према важећим друштвеним нормама и важећем вредносном систему, нити уважава опште прихваћена правила понашања, да је његово понашање под утицајем унутрашњих подстицаја и тежњи да задовољи своје потребе без одлагања, да је учињено дело својствено његовој личности, али да се може очекивати да ће и у будућности његово понашање бити у нескладу са законским нормама, што указује на већи степен друштвене опасности дела и учиниоца, него што је то нашао првостепени суд. С обзиром на то, Врховни суд Србије је нашао да првостепену пресуду у погледу одлуке о казни треба преиначити." (Пресуда Врховног суда Србије, Кж. I 219/2007 од 13.2.2007. године). Извор: електронска база података *Paragraf Lex*, 5.4.2016.

околностима није исцрпљена листа могућих субјективних олакшавајућих и отежавајућих околности.⁶⁴¹

Не може се унапред рећи шта све може да се подведе под осталим околностима које се односе на личност окривљеног лица. То би могле, на пример, да буду одређење *психичке* карактеристике учиниоца кривичног дела, а које су имале одређен значај приликом извршења кривичног дела, под условом да не спадају у досад наведене околности. Испитивање личности окривљеног⁶⁴² често је од пресудног значаја за доношење исправне одлуке у вези са тим, коју кривичну санкцију изрећи учиниоцу кривичног дела. Свима је добро познато колико је некада тешко у конкретној ситуацији извршити избор између краткотрајне казне затвора, с једне стране и условне осуде и судске опомене, с друге.⁶⁴³ Овде би се могло радити о нивоу образовања, професионалној делатности, полу или некој другој личној околности која је специфична у конкретном случају.⁶⁴⁴ Видели смо у криминолошком делу рада шта све може бити узрок, услов или повод вршења кривичних дела, тако да би у појединим случајевима, али само ако их доведемо у везу са свим осталим околностима, управо они могли да имају значај приликом индивидуализације казне затвора.⁶⁴⁵

---

⁶⁴¹ Срзентић, Стајић, Лазаревић (1998), *op. cit.*, стр. 411.

⁶⁴² *Из судске праксе*: Када млађи пунолетник буде осуђен, као олакшавајућа околност може се ценити мишљење вештака психијатра о физичком и душевном развоју оптуженог, да је неискусан и поводљив. (Пресуда Врховног суда Србије Кж. 702/01 од 26. јуна 2001. и пресуда Окружног суда у Београду К. 516/00 од 7. фебруара 2001). Извор: електронска база података *Intermex*, 10.11.2016.

⁶⁴³ Драгиша Дракић, Кривично право и психологија – тачке спајања, *Зборник радова Правног факултета у Новом Саду*, бр. 2/2014. стр. 253.

⁶⁴⁴ Лазаревић (2011), *op. cit.*, стр. 264. О значају испитивања личности у поступку индивидуализације казне вид. Вячеслав Николаевич Воронин, *Индивидуализация наказания: понятие, критерии, значение*, Москва, 2015. стр. 81-95. (Диссертација).

⁶⁴⁵ У кривичном поступку суди се учиниоцу због учињеног кривичног дела, те је јасно да се мора истражити и сама личност учиниоца, онолико колико је то нужно у циљу индивидуализације казне затвора. На значај испитивања личности у кривичном поступку указано је и на Четвртм саветовању Југословенског удружења за кривично право и криминологију, које је одржано у Сарајеву 26. и 27. октобра 1964. године. Тема саветовања је управо била „**Упознавање личности учиниоца кривичног дела као нужна претпоставка индивидуализације при изрицању кривичне санкције и њеном извршењу**”. Само саветовање је имало за циљ да укаже на значај испитивања личности малолетника, окривљених и осуђених лица и то са различитих аспеката. Сваки аутор је указао на значај испитивања личности са појединог аспекта. Радове су изложили: Petar Kobe, *Upoznavanje ličnosti učinioca krivičnog dela kao nužna pretpostavka individualizacije pri izricanju krivične sankcije i njenom izvršenju* (glavni referat), *Jugoslovenska revija za kriminologiju i krivično pravo*, br. 4/1964. str. 435-463; Borivoje Knežić, *Upoznavanje ličnosti učinioca krivičnog dela kao nužna pretpostavka individualizacije pri izricanju krivične sankcije i njenom izvršenju* (aspekt maloletnika), *Jugoslovenska revija za kriminologiju i krivično pravo*, br. 4/1964. str. 465-476; Katja Vodopivec, *Upoznavanje ličnosti učinioca krivičnog dela kao nužna pretpostavka individualizacije pri izricanju krivične sankcije i njenom izvršenju* (socijalni aspekt), *Jugoslovenska revija za kriminologiju i*

2.4. ПОСЕБНЕ ОКОЛНОСТИ ПРИЛИКОМ ИНДИВИДУАЛИЗАЦИЈЕ КАЗНЕ ЗАТВОРА

Кривичним законом се осим свих наведених околности из чл. 54, издвајају још две околности којима се придаје посебан значај. Једну околност суд *мора* да узме као отежавајућу, док, другу *може* да узме као отежавајућу околност приликом индивидуализације казне затвора. Реч је о кривичном делу које је учињено из *мржње* и учиниоцу који је *раније осуђиван*. Ми ћемо у даљем излагању указати на ове две околности, за које сада можемо да кажемо да се односе на учиниоца кривичног дела, што је само још један аргумент у прилог нашем закључку, да се у кривичном поступку суди *учиниоцу због учињеног дела*.

2.4.1. Обавезна отежавајућа околност - кривично дело учињено из мржње

У Кривичном закону се посебно издваја једна околност коју суд мора да узме у обзир приликом индивидуализације казне и да ту околност, како се изричито прописује, цени као отежавајућу. Кривичним законом у члану 54а који носи назив „посебна околност за одмеравање казне за кривично дело учињено из мржње,”⁶⁴⁶ прописује се да „ако је кривично дело учињено из мржње због припадности раси и вероисповести, националне или етничке припадности, пола, сексуалне оријентације или родног идентитета другог лица, ту околност *суд ће ценити* као отежавајућу околност, *осим* ако она није прописана као обележје кривичног дела”. С тим у вези, ако се било које кривично дело учини из мржње суд

---

krivično pravo, br. 4/1964. str. 477- 483; Rudolf Turčin, Upoznavanje ličnosti učinioca krivičnog dela kao nužna pretpostavka individualizacije pri izricanju krivične sankcije i njenom izvršenju (psihijatrijski aspekt) *Jugoslovenska revija za kriminologiju i krivično pravo*, br. 4/1964. str. 484-489; Mladen Zvonarević, Upoznavanje ličnosti učinioca krivičnog dela kao nužna pretpostavka individualizacije pri izricanju krivične sankcije i njenom izvršenju (forenzičko – psihologijski aspekt), *Jugoslovenska revija za kriminologiju i krivično pravo*, br. 4/1964. str. 490-496. Anton Subotinić, Upoznavanje ličnosti učinioca krivičnog dela kao nužna pretpostavka individualizacije pri izricanju krivične sankcije i njenom izvršenju (penološki aspekt), *Jugoslovenska revija za kriminologiju i krivično pravo*, br. 4/1964. str. 497-505. Вид. И. Милич, О необходимости исследования личности обвиняемого в уголовном процессе, *Актуальные проблемы права и правоприменительной деятельности на современном этапе*, Материалы Международной научно-практической конференции, 25–26 сентября 2014. г. стр. 192-196.

⁶⁴⁶ Овај члан постоји од 2012. године када је прописан чланом 6. Закона о изменама и допунама Кривичног законика, *Сл. гласник РС*, бр. 121/2012. (у даљем тексту: Закон о изменама и допунама Кривичног законика из 2012. године или ЗИДКЗ-2012.).

мора да ту околност цени као отежавајућу, осим уколико она није прописана као обележје кривичног дела. Сматрамо да није имало места прописивању једне овакве одредбе, с обзиром да се мржња и пре тога *могла* ценити као отежавајућа околност, на основу члана 54. КЗ, под побудама под којим је дело учињено.⁶⁴⁷

Зашто се законодавац одлучио за овакво решење није нам сасвим јасно, али претпостављамо да је на овај начин желео да, колико је то могуће, утиче да се кривична дела из мржње сузбију на тај начин што ће се та околност ценити увек као отежавајућа. У криминално-политичком смислу решење из члана 54а КЗ је на линији јачања кривичноправне репресије.⁶⁴⁸ Посебно је интересантно упоредити поврат и кривично дело учињено из мржње. Поврат се може (али и не мора) узети као отежавајућа околност приликом индивидуализације казне, док се *мржња* мора узети.⁶⁴⁹ Посматрано из овог угла *друштвено је опаснији* учинилац било којег кривичног дела из мржње, него повратник без обзира на казну која му је раније изречена. С тим у вези, нисмо сигурни да је законодавац правилно приступио овом уређењу. Сматрамо да је највише што је требало да уради, то да мржњу издвоји као посебну околност коју суд *може* да узме као отежавајућу околност (али и не мора) приликом индивидуализације казне затвора. С обзиром на то да је реч о једној субјективној околности, која се у појединим случајевима може и објективно испољити, у пракси ће постојати небројени проблеми око утврђивања и доказивања постојања или непостојања ове околности.⁶⁵⁰

Из оваквог решења законодавца може се извући још један закључак, а то је да се ова околност односи на учиниоца кривичног дела, а не на само кривично дело. Што је још један аргумент, као што смо навели, да су у кривичном поступку суди учиниоцу због учињеног кривичног дела.

---

⁶⁴⁷ Вид. Ćorović (2015), *op. cit.*, str. 148. Због оваквог решења законодавца намеће се још једно питање, које се односи на двоструко вредновање. Да ли се мржња може двоструко вредновати, једном као кривично дело учињено из мржње, и други пут као мотив из члана 54? Склони смо да закључимо да не би било оправдано двоструко вредновати овакву околност.

⁶⁴⁸ Драгана Коларић, Кривично законодавство Републике Србије и кривична дела учињена из мржње, *Теме*, г. XXXIX, бр. 2, 2015. стр. 491.

⁶⁴⁹ Притом мислимо на чл. 55 Кривичног законика.

⁶⁵⁰ Више о овој околности вид. Миладиновић-Стефановић, Одмеравање казне за кривично дело учињено из мржње, *Зборник радова Правног факултета у Нишу*, LXIV, бр. 64/2013. стр. 257-274.

2.4.2. Факултативна отежавајућа околност - поврат

Вршење кривичних дела је често за учиниоца случајан чин који се под утицајем одређених околности, субјективног и објективног карактера, десио и који се у будућности више не појављују као учинилац кривичних дела. Тако да кривично дело представља једну случајну епизоду у животу човека, и то епизоду која нема своју *репризу*. С друге стране, постоји велики број учинилаца који се *баве* вршењем кривичних дела, односно који се у току свог живота више пута јављају као учиниоци истих, истоврсних или различитих кривичних дела. Реч је о томе да прво учињено кривично дело *можда* или боље речено *не* представља случајну криминалну епизоду⁶⁵¹ у животу тог појединца, већ да је реч о неком који је у најмању руку *склон* ка вршењу кривичних дела, што свакако треба прихватити са дозом резерве, а видећемо касније из којих разлога.

Понављање извршења кривичних дела представља већу друштвену опасност и из тог разлога је потребно да се са посебном пажњом приступи индивидуализацији казне затвора према рецидивисти. У кривичноправној, криминолошкој,⁶⁵² пенолошкој и другој литератури чији је предмет интересовања криминалитет и његов учинилац посвећује се прилично пажње проблему рецидивизма. За почетак само ћемо навести да свака дисциплина различито дефинише рецидивизам. Тако, посматрано из угла *кривичног права*, рецидивизам постоји када кривично дело учини лице које је раније већ једном осуђивано. Са *криминолошког аспекта*, рецидивизам постоји када кривично дело учини лице које је раније учинило кривично дело, без обзира да ли је осуђивано. Према *пенолошкој дефиницији*, рецидивизам постоји када се једно осуђено лице које је издржавало казну у установи, поново издржава казну у некој од установа за извршење казни.⁶⁵³

---

⁶⁵¹ 2006. године о укупног броја извршилаца кривичних дела 28,8 %, су били повратници, а 2012. године 32,3 %. Елена Антонян Александровна, *Личность рецидивиста: криминологическое и уголовно-исполнительное исследование*, Москва, 2014. стр. 4.

⁶⁵² Проблеми рецидивизма су посебно значајна за криминологију, Т. Г. Понятовская, Проблема рецидива в уголовном праве и криминологии, *Криминологический журнал Байкальского государственного университета экономики и права*. № 3, 2014. стр. 97.

⁶⁵³ О томе види више код: Воšković (2007), *op. cit.*, стр. 510. У криминолошкој литератури разликујемо три категорије повратника: делинквенти из навике (одликују их недостаци у психичкој сфери, исфрустрираност, почињена кривична дјела у периоду малолетства), професионални делинквенти (организовани, интелигентни, иницијативни, брутални) и делинквенти по тенденцији (склоност делинквенцији је условљена ендогеним факторима, гдје се нарочито истиче и наслеђство). Драгана Вујић, Кривичноправни аспекти рецидивизма са посебним освртом на

У теорији кривичног права преовлађује мишљење да поврат постоји онда кад се ко за какво свршено дело или само покушано за крив нађе и осуди надлежном влашћу, па после тога опет у извесном законом одређеном року поново учини или покуша да учини какво кривично дело, које би било истоветно или различито од ранијег кривичног дела. У првом случају постоји тзв. специјални, а у другом тзв. генералан поврат.⁶⁵⁴

У принципу, реч је о лицу према којем изречена, или изречена и извршена санкција није имала *много* утицаја на његову ресоцијализацију.⁶⁵⁵ Кривичним закоником у члану 55. прописују се посебна правила која се односе на повратништво. С обзиром на то да се посебним чланом уређује поврат можемо закључити да је интенција законодавца била да се поврату да посебан значај приликом индивидуализације казне, у односу на све остале олакшавајуће и отежавајуће околности из члана 54.

Значајно је указати да свака држава на одређен начин уређује институт поврата, тако се и само законско уређење овог института и код нас мењао. На пример, Кривичним законом⁶⁵⁶ из 1951. прописивало се да је учинилац у поврату ако је већ био осуђен за кривично дело учињено са *умишљајем* на казну строгог затвора или затвора, па за време од пет година од дана кад је ту казну потпуно или делимично издржао поново учинио кривично дело са *умишљајем* за које је прописана казна затвора или тежа казна (чл. 40 ст. 1).⁶⁵⁷

Некада је поврат представљао факултативни основ за *пооштравање казне*, али је и тада било јасно прецизирано под којим условима може да се поштри казна. Тако је у члану 46 који је носио наслов „пооштравање казне у случају поврата” Основним кривичним законом било прописано да за кривично дело учињено са

кривично дјело насиља у породици, *Насиље у Србији – узроци, облици, последице и друштвене реакције*, Том 2, Зборник радова, Научно-стручни скуп са међународним учешћем. Тара, 21–23. октобар 2014. године, Београд, 2014. стр. 349.

⁶⁵⁴ Тома Живановић, *Законски извори кривичног права Србије и историјски развој његов и њеног кривичног правосуђа од 1804. до 1865.* Београд, 1967. стр. 458.

⁶⁵⁵ О томе како држава може да предузме мере како би се смањио број повратник, вид. В. Е. Јужанин, Проблемы правового регулирования преемственности работы по подготовке осужденных к освобождению и управлению их социальной адаптацией к условиям свободы, *Международный пенитенциарный форум „преступление, наказание, исправление”*, Рязань, 2013. стр. 178-186.

⁶⁵⁶ Кривични закон, *Сл. лист ФНРЈ*, бр. 13/51. (у даљем тексту и: Кривични закон ФНРЈ).

⁶⁵⁷ О томе како се поврат код нас некада уређивао вид. Mirko Srbić, Problem povrata: odmeravanje krivičnih sankcija, tretman prestupnika i njihov pospenalni prihvati, *IV Savetovanje Saveza udruženja za penologiju Jugoslavije*, Struga, 1978. str. 21-22.

умишљајем за које је прописана казна затвора, суд може изрећи строжу казну од прописане под следећим условима: 1) ако је учинилац раније био осуђен за кривично дело учињено са *умишљајем* на затвор од најмање једну годину; или, 2) ако до дана отпуштања учиниоца са издржавања раније изречене казне до извршења новог кривичног дела није протекло пет година. Строжа казна не сме прећи *двоструку меру прописане казне*, а ако је прописана казна затвора од четрдесет година не сме прећи четрдесет година. При оцени да ли ће изрећи казну строжу од прописане, суд ће нарочито узети у обзир сродност учињених кривичних дела, побуде из којих су учињена, околности под којима су учињена, као и потребу да се ради остваривања сврхе кажњавања изрекне таква казна.⁶⁵⁸ Видимо да се овим Законом дозвољавало поштравање казне, с тим да није свако поновно вршење кривичног дела у смислу овог члана могло да се сматра повратом, већ као што смо видели само под одређеним условима.

Чланом 55 актуелног Кривичног законика прописано је да када суд одмерава казну учиниоцу кривичног дела које је учинио након издржане, опроштене или застареле казне, ослобођења од казне, по протеклу рока за опозивање условне осуде или после изречене судске опомене, *може* ту околност узети као отежавајућу, ценећи при томе посебно тежину раније учињеног кривичног дела, да ли је раније дело исте врсте као и ново дело, да ли су оба дела учињена из истих побуда, околности под којима су дела учињена и колико је времена протекло од раније осуде, односно од изречене, опроштене или застареле казне, ослобођења од казне, од протекла рока за опозивање раније условне осуде или од изречене судске опомене. Видимо да је законодавац *прилично исцрпно* уредио питање поврата, што иде у прилог нашој констатацији да се поврату даје изузетни значај приликом индивидуализације казне. Ми се слажемо са ставом да се на повратника никако не може гледати као и на примарног учиниоца кривичног дела, тако се и приликом индивидуализације казне затвора повратнику, на шта и закон обавезује, мора приступити веома опрезно.⁶⁵⁹ Поврат посматрано са кривичноправног аспекта

---

⁶⁵⁸ О поврату код нас након Другог светског рата вид. Boriša Lečić, *Krivičnopravni i kriminološki aspekti povrata*, Novi Sad, 2015. str. 48-56. (magistarska teza).

⁶⁵⁹ *Из судске праксе*: Вишеструка осуђиваност окривљеног за кривична дела насиља, висок степен кривице, начин извршења дела при чему је испољена велика безобзирност како приликом самог извршења тако и приликом уклањања трагова, као и одсуство било каквог осећаја према жртви а касније и према њеним посмртним остацима околности су због којих је у конкретном случају суд

најлакше се може утврдити у кривичном поступку у односу на све остале околности, с обзиром да се он доказује углавном изводом из казнене евиденције.

За постојање поврата, према важећем законском решењу, потребно је да је раније изречена *казна* издржана, опроштена, застарела или да је учинилац ослобођен од казне, да је протекао рок за опозивање *условне осуде* или да му се суди после изречене *судске опомене*. Не можемо а да не приметимо да је оваква законска одредба донекле јасна, али се ипак могу појавити одређене недоумице када заправо постоји поврат, о чему ће бити речи у даљем раду.⁶⁶⁰ Зато ћемо у делу рада који

оправдано изрекао максималну казну затвора у трајању од 40 година. Из образложења: "Правилно је приликом одмеравања кривичне санкције окривљеном суд ценио околности које на то утичу. Тако је правилно као олакшавајућу околност ценио да је окривљени у полицији и у претходном поступку практично у целости признао извршење кривичног дела, да је дело извршио у стању смањене урачунљивости, док је правилно као отежавајућу околност ценио ранију вишеструку осуђиваност окривљеног. Такође је правилно првостепени суд имајући у виду тежину извршеног кривичног дела, степен кривице окривљеног, наведене олакшавајуће околности и отежавајућу околност нашао да се у конкретном случају ради о учиниоцу дела према коме се сврха кажњавања може постићи једино осудом на казну затвора у трајању од 40 година. Тако је приликом одмеравања ове казне правилно првостепени суд имао у виду и околности кривичног дела, безобзирност коју је окривљени показао приликом извршења овог кривичног дела, као и након извршења кривичног дела. Осим тога, окривљени је показао велику безобзирност и приликом уклањања трагова кривичног дела јер је оштећену бацио у пећ како би њен леш изгорео и тако било онемогућено откривање кривичног дела. Тако првостепени суд правилно целокупно понашање окривљеног сматра бруталним и понашање које указује на његову потпуну неосетљивост и безобзирност не само према животу оштећене, па чак и према њеном лешу. Осим тога, окривљени је досада 14 пута осуђиван као пунолетно лице, увек за кривична дела са умишљајем, а између осталог и за кривична дела са елементима насиља, као што су убиство у покушају и разбојништво. Све ово указује да је код окривљеног изражена *склоност ка вршењу* кривичних дела међу којима и кривичних дела са елементима насиља. Дакле, правилно је првостепени суд окривљеног осудио на казну затвора у трајању од 40 година као најтежу казну коју предвиђа кривични законик и правилно утврдио да олакшавајуће околности на страни окривљеног не могу бити од утицаја да овај буде осуђен на блажу казну, већ да је за постизање сврхе кажњавања управо неопходна ова наведена казна затвора у трајању од 40 година." (*Пресуда Апелационог суда у Новом Саду*, КЖИ 39/2010 од 30.3.2010. године). Извор: електронска база података *Paragraf Lex*, 3.9.2015.

⁶⁶⁰ Из судске праксе: *Сентенца*: Околност да се против окривљеног *води други кривични поступак*, као и околност да је оглашен кривим због кривичног дела пресудом која није правноснажна не представљају отежавајуће околности, зато што је прописано да ће се свако сматрати невиним док се његова кривица не утврди правноснажном одлуком надлежног суда. У отежавајуће околности се не може сврстати ни држање окривљеног који у току кривичног поступка промени свој исказ, јер окривљени није дужан да изнесе своју одбрану, нити да одговара на постављена питања, тако да он сам може изабрати да ли ће се бранити и на који начин. *Из образложења*: "Основано се жалбама окривљених М.И, В.Ј. и Д.М. указује да вођење другог кривичног поступка против њих не може бити цењено као отежавајућа околност. Према одредбама члана 3. став 1. Законика о кривичном поступку свако ће се сматрати невиним док се његова кривица не утврди правноснажном одлуком надлежног суда па стога вођење кривичног поступка или постојање неправоснажне пресуде не могу бити цењене као отежавајуће околности. Исто тако основано се жалбом М.И. указује да покушај избегавања кривичне одговорности мењањем исказа у току кривичног поступка не може бити цењена као отежавајућа околност. Наиме, окривљени је слободан у избору начина одбране и ради се о његовом праву па стога то не може бити отежавајућа околност. Признање кривичног дела може бити олакшавајућа околност али непризнавање не може

следи покушати да утврдимо када поврат постоји, те ћемо *argumentum a contrario* доћи и до закључка када поврат не постоји.

2.4.2.1. Када постоји поврат?

Према актуелном законском решењу поврат постоји у следећим случајевима, и само се у тим случајевима може, али и не мора узети као отежавајућа околност приликом индивидуализације казне затвора.

1. Прво, поврат постоји када је раније изречена *казна* издржана, опрштена, застарела или је учинилац ослобођен од казне.⁶⁶¹ Сматрамо да оваква номотехника

бити отежавајућа." (Пресуда Окружног суда у Нишу, Кж. 1659/2006 од 22.1.2007. године). Извор: електронска база података *Paragraf Lex*, 2.3.2016.

До истог закључка је дошао и Врховни суд Србије: Чињеница да је у другом кривичном поступку према окривљеном изречена *неправноснажна осуда* не може се сматрати отежавајућом околношћу за окривљеног. (Пресуда Врховног суда Србије, Кж. I 172/2007 од 1.3.2007. године). Извор: електронска база података *Paragraf Lex*, 3.2.2016.

Исто тако: *Сентенца*: Не може се узети као отежавајућа околност приликом одмеравања казне окривљеном, постојање *неправноснажне пресуде* којом је исти окривљени оглашен кривим за друго кривично дело пред истим судом. (...) Неосновано је истицање у жалби окружног јавног тужиоца да је окривљени склон вршењу кривичних дела са елементима насиља, с обзиром да је у току поступак против њега због кривичног дела убиства у покушају из члана 47 став 1 Кривичног закона Републике Србије у вези члана 19 Кривичног закона Савезне Републике Југославије, од 12.4.2003. године - Основни кривични закон - видети Закон о изменама и допунама Кривичног закона Савезне Републике Југославије ("Сл. гласник РС", бр. 39/2003), у којем је донета пресуда која још није правоснажна, па та околност се има узети као отежавајућа околност. Наиме, правилно је да у таквој ситуацији та околност се не може узети као отежавајућа околност приликом одмеравања казне. (Пресуда Врховног суда Србије, Кж. 372/2003 од 7.5.2003. године). Извор: електронска база података *Paragraf Lex*, 3.2.2016.

⁶⁶¹ *Из судске праксе*: Поврат указује не само на повишени степен кривице, већ и на нарочито изражен степен опасности одређеног лица, као и да код тог лица постоје посебне склоности ка вршењу кривичних дела, па зато представља отежавајућу околност. *Из образложења*: Испитујући побијану пресуду у погледу одлуке о казни Окружни суд налази да је првостепена пресуда у овом делу правилна и да жалба окривљеног није основана. Наиме, првостепени суд је приликом одлучивања о врсти и висини казне у смислу чл. 54. КЗ правилно узео у обзир све олакшавајуће и отежавајуће околности које стоје на страни окривљеног, па је истима дао одговарајући значај када је окривљеног због извршеног кривичног дела напад на службено лице у вршењу службене дужности из чл. 323. ст. 3. у вези ст. 1. КЗ осудио на казну затвора у трајању од једне године. Изрицање казне затвора у трајању од једне године оправдавају околности да је окривљени до сада више пута осуђиван, између осталог и због кривичног дела угрожавања сигурности из чл. 67. ст. 2. КЗРС, три пута због кривичног дела ометање овлашћеног службеног лица у обављању послова безбедности и одржавања јавног реда и мира из чл. 23. ст. 1. Закона о јавном реду и миру, па и кривичног дела насилничко понашање из чл. 344. ст. 1. КЗ. Дакле, окривљени је и раније вршио истоврсна кривична дела упућивањем претњи и вршењем насиља, као и у конкретном случају када је судији Окружног суда претио физичким нападом у вези са вршењем судијске дужности, што говори о постојању специјалног поврата код окривљеног. Окривљени је последњи пут осуђен 2007. године, а у периоду од 2004. године до 2007. године је седам пута осуђиван, па се може закључити да раније изречене казне на њега нису поправно утицале и да код њега постоји повећан степен кривице. Поврат указује не само на повишени степен кривице, већ и на израженији степен *опасности одређеног лица* (криминални потенцијал учиниоца) и да код тог лица постоје посебне

законодавца сигурно упућује на ранију изречену казну затвора, с обзиром на то да се казна затвора извршава, опрашта, или застарева. Али намеће се и питање шта је са осталим изреченим казнама – новчаном казном, казном рада у јавном интересу и казном одузимања возачке дозволе. Ми свакако сматрамо да иако су изречене остале три казне, осим затворске, постоји поврат, иако је Законик на неки начин непрецизан. У ствари, новчана казна, казна рад у јавном интересу и одузимање возачке дозволе се не *издржавају*, већ се новчана казна *извршава*, рад у јавном интересу се *обавља*, а одузимањем возачке дозволе учиниоцу се *забрањује* да управља моторним возилом.

У вези са напред реченим, имали смо потребу да укажемо на законску непрецизност, с тим да би било потпуно нелогично да се раније изречене казне (осим казне затвора) не могу подвести под поврат. Закључујемо, учинилац који учини кривично дело након што је казну издржао, после извршене новчане казне, након што је обавио рад у јавном интересу, или након што је истекла забрана управљања моторним возилом, може се сматрати повратником.

Ако је на пример осуђени учинио кривично дело у току издржавања казне, док још није извршена новчана казна или док није обавио рад, док траје забрана управљања моторним возилом, не може се радити о поврату. Ранија осуђиваност не постоји ни када је лице осуђено *након* учињеног кривичног дела.⁶⁶²

склоности ка вршењу кривичних дела које се не могу отклонити редовним одмеравањем казне, односно оценом околности које се приликом извршења кривичног дела редовно срећу, због чега је неопходно строже кажњавање учиниоца. Стога је казна затвора у трајању од једне године, која је изречена у конкретном случају, по налажењу Окружног суда сразмерна степену кривичне одговорности окривљеног, личности окривљеног и тежини извршеног кривичног дела, односно представља казну која је нужна и довољна да се њоме оствари сврха кажњавања прописана чл. 42. КЗ. (Пресуда Општинског суда у Нишу, у К.1612/07 и пресуда Окружног суда у Нишу, Кж. 2315/08) - Билтен Окружног суда у Нишу, бр. 29/2009, Интермех, Београд. Извор: електронска база података *Propisi online*, 9.11.2015.

⁶⁶² *Из судске праксе*: Осуђиваност окривљеног из периода након извршеног кривичног дела не може бити отежавајућа околност приликом одмеравања казне. Из образложења: За окривљеног Б.Н. првостепени суд је утврдио да је он по две правоснажне пресуде раније осуђиван, као и окривљени Е.Г. Међутим, ове чињенице првостепени суд погрешно цени као отежавајуће околности јер из чињеничног утврђења првостепеног суда произлази да је окривљени Е.Г. Осуђен 2007. године односно 2008. године, а окривљени Б.Н. за једно кривично дело 2008. године. То онда значи да су све ове осуде из периода након извршеног кривичног дела за које се суди у овом поступку. Због тога ове чињенице се нису могле ценити као отежавајуће околности, а у вези са ранијим животом ових окривљених. (Пресуда Апелационог суда у Новом Саду посл. бр. Кж. И 383/10 од 13.05.2011. године, којом је преиначена пресуда Окружног суда у Новом Саду посл. бр. К. 244/07 од 26.06.2009. године) - Билтен Вишег суда у Новом Саду, број 2/2011, Интермех, Аутор сентенце: судијски помоћник Маријана Марјански. Извор: електронска база података *Propisi online*, 9.11.2015.

2. Такође, поврат постоји иако је учинилац раније *ослобођен* од казне. Када се учинилац ослободи од казне он се сматра раније осуђиваним, и та му се околност може узети као отежавајућа уколико убудуће учини кривично дело. У овом случају, поврат постоји од дана када ја наступила *правноснажност* одлуке којом је учинилац ослобођен казне.

3. Даље, поврат постоји и када се суди учиниоцу кривичног дела по протеклу рока за опозивање *условне осуде*. Ако је раније учиниоцу изречена условна осуда или условна осуда са заштитним надзором, и тада постоји поврат. С тим да је потребно да је протекао рок за опозивање условне осуде. Ако је раније изречена условна осуда, а није протекао рок за њено опозивање, онда у том случају нема ни поврата. Тада се примењују посебна правила о опозивању условне осуде.⁶⁶³

4. На крају, поврат постоји и када је реч о учиниоцу кривичног дела којем је суд раније изрекао *судску опомену*. У овом случају, као и када је реч о ослобођењу од казне, осуђено лице којем је изречена судска опомена сматраће се повратником од дана наступања *правноснажности* судске одлуке, уколико убудуће учини кривично дело.

Као што смо видели када је реч о казни затвора, новчаној казни, казни рада у јавном интересу, одузимању возачке дозволе и условној осуде, потребно је да протекне одређено време од дана правноснажности одлуке да би се осуђено лице могло сматрати повратником. С тим у вези, сада се поставља питање да ли и како треба вредновати ранију осуђиваност *од момента* наступања правноснажности одлуке *до истека* тог периода. Реч је осуђеном лицу које не може да се сматра повратником у смислу члана 55. Мишљења смо да се у овом случају, у принципу,

---

⁶⁶³ *Из судске праксе*: Кад суд у поступку за ново кривично дело не опозове ранију условну осуду, већ окривљеном поново изрекне условну осуду узимајући и утврђену казну из раније условне осуде, ранија осуда не може се окривљеном узети као отежавајућа околност. *Из образложења*: По налажењу Врховног суда, првостепени суд је неправилно ранију осуђиваност окривљеног ценио као отежавајућу околност, будући да је приликом изрицања условне осуде за кривично дело у питању након што је за исто утврдио казну затвора, узео као утврђену казну затвора из раније изречене условне осуде правноснажном пресудом Окружног суда у Б, К. 2530/05 од 3.5.2006. године и утврдио му јединствену казну затвора у трајању од 10 месеци, па како је дакле казна затвора у трајању од шест месеци из раније условне осуде изречене напред наведеном правноснажном пресудом инкорпорирана у утврђену јединствену казну затвора у трајању од десет месеци из побијане пресуде, то се ранија осуђиваност окривљеног из горе означене правноснажне пресуде не може ценити као отежавајућа околност. (*Пресуда Врховног суда Србије*, Кж. I 170/2007 од 28.2.2007. године). Извор: електронска база података *Paragraf Lex*, 3.10.2016.

ранија осуђиваност може подвести под *ранију живот* учиниоца, у смислу члана 54. КЗ.

С обзиром на *наше* законско решење видимо да поврат постоји у наведеним случајевима, с тим да постоји још један услов да би се радило о повратнику, а то је да није наступила *рехабилитација* (законска или судска). Након наступања рехабилитације *не може* се говорити о поврату. Можемо да закључимо и то да је овде реч о *општем поврату*, јер ћемо у даљем раду видети да се Кривичним законом прописује и *специјални поврат*.

2.4.2.2. Од чега зависи да ли ће се поврат ценити као отежавајућа околност?

Као што смо видели Кривичним законом се прецизира да се поврат *може* узети, под одређеним условима као отежавајућа околност, што нас доводи до решења да од слободне процене суда зависи да ли ће узети или неће као отежавајућу околност. Даље, законик изричито наводи од чега посебно зависи да ли ће узети поврат као отежавајућу околност, с тим да оставља могућност да се у обзир узму и све друге околности.

1. Тежина раније учињеног дела;
2. Да ли је раније учињено дело исте врсте као и ново дело,⁶⁶⁴
3. Да ли су оба дела учињена из истих побуда;
4. Околности под којима су дела учињена;

---

⁶⁶⁴ Кривични законик Републике Србије само се на овом месту наводи о делу *исте врсте*, тако да је сада потребно видети какво је то кривично дело исте врсте, односно да ли је кривично дело исте врсте и истоврсно кривично дело једно те исто тј. да ли је реч о синонимима. О овом питању у теорији се није расправљало. Остаје да видимо шта се подразумева под *истоврсним* кривичним делом. Проф. Стојановић сматра да *истоврсност* постоји онда када је у питању основни, квалификовани или привилеговани облик неког кривичног дела. При томе, није нужно да ти облици буду прописани исто у оквиру исте норме, односно истог члана КЗ. Познато је да се у неким случајевима облици неких кривичних дела (или због свог значаја или због разлога законодавне технике) издвајају у посебне чланове што, наравно, у овом случају није сметња да се узме да постоји истоврсност кривичних дела. Стојановић (2009), *op. cit.*, стр. 240. Код истоврсних кривичних дела подразумевају се лакши или тежи облици истог кривичног дела, као што су на нпр. обична и тешка крађа, обична и тешка телесна повреда и др. Лазаревић (2011), *op. cit.*, стр. 292. Исто вид. Вашић (1978), *op. cit.*, стр. 373. Ми смо склони да прихватимо да је овде реч о синонимима, али се сада нужно намеће други проблем. Ако је неко раније учинио *истоврсно кривично дело* онда се мора применити чл. 57 ст. 3 КЗ којим се забрањује ублажавање казне. Управо је реч о томе да постоји специјални поврат. Нама се чини да је овде реч о томе да се приликом прописивања специјалног поврата (чл. 57 ст. 3), није водило рачуна о општем поврату (чл. 55), што ће се свакако лоше одразити на практичну примену ових одредаба.

5. Колико је времена протекло од раније осуде, односно изречене, опроштене или застареле казне, ослобођења од казне, од протеча рока за опозивање раније условне осуде или од изречене судске опомене.⁶⁶⁵

Ми смо мишљења да поврат не треба, ко што се то и самим Закоником уређује, да се увек цени као отежавајућа околност, иако он, на нарочит начин, говори доста о личности окривљеног којем се суди, посебно ако је реч о вишеструком повратнику.

Сматрамо да на овом месту морамо истаћи још једну околност које се тиче вредновања раније осуђиваности. Поврат морамо довести у вези и са годинама живота окривљеног лица. Да ли се може посматрати на исти начин на ранију (не)осуђиваност када кривично дело учини неко ко има 27 година и неко ко има 50 година? Одговор је да не можемо. Лице које има 50 година, имало је неупоредиво више времена да учини кривично дело, за разлику од лица које је навршило 27 година.

Надаље, на основу до сада изнетог не може се донети коначан суд о поврату само на основу извода из *казнене евиденције*,⁶⁶⁶ јер се из њега види да ли је или није окривљени којем се суди раније чинио кривична дела. Чини се да је потребно да се судија *упозна* са ранијом судском одлуком из које може да сазна све детаље који су неопходни да се донесе коначан суд да ли ће се или неће узети поврат као отежавајућа околност. На то га обавезује и сам Законик, јер се, на пример, *побуде* из којих је дело учињено и *околности* под којима је оно учињено не могу сазнати из извода казнене евиденције. Другачије речено, уколико суд жели да стварно донесе правичну одлуку, у којој ће се казна затвора на правичан начин индивидуализовати, односно у којој ће поврат ценити као отежавајућу околност или неће, морао би да се оствари увид у раније донету одлуку, којом је окривљено лице осуђено, јер се само на основу ње може стећи права слика о учиниоцу и раније

---

⁶⁶⁵ Реч је о томе, као што смо до сада већ напоменули, да је некада нешто што је једном временском периоду за награду у другом за осуду и обрнуто. Могуће је да се појединци поносе учињеним кривичним делом, да се дело правда *вишим интересом*, и да ранија осуда представља *основ за напредовање*. На пример вид. <http://predsednik.rs/predsednik/biografija> (3.1.2017.).

⁶⁶⁶ Вид. део рада о казненој евиденцији.

учињеном делу. Проблем може представљати уколико се из образложења пресуде не могу сазнати такви подаци.⁶⁶⁷

2.4.3. Случајеви када не постоји поврат иако је реч о лицу којем је изречена кривична санкција

У литератури се, углавном, наводи да поврат постоји уколико је окривљени којем се суди у судском поступку раније осуђиван, што се на први поглед чини *неспорним*. С друге стране, постоје одређена категорија лица којима је од суда изречена кривична санкција, а који се не могу сматрати повратницима. Реч је о лицима којима је изречена мера безбедности обавезно психијатријско лечење на слободи или обавезно психијатријско лечење и чување у здравственој установи. Надаље, реч је и о лицима којима је као малолетницима изречена санкција, с тим да ту постоје две категорије, тако да у прву групу спадају она лица којима је изречена казна малолетничког затвора (који могу да се сматрају повратницима), док другој групи припадају она лица којима је изречена васпитна мера или су примењени васпитни налози.⁶⁶⁸

---

⁶⁶⁷ То ће бити случај уколико је образложење пресуде штуро написано, што је неоправдано. С друге стране, Закоником о кривичном поступку дозвољава се и изостанак образложења. Чланом 429. прописује се: Писмено израђена пресуда *не мора да садржи образложење*: 1) ако су странке, бранилац и лице из члана 433. ст. 4. и 5. овог Законика одмах по објављивању пресуде изјавиле да се одричу права на жалбу, или 2) ако је оптуженом изречена казна затвора у трајању до три године, новчана казна, казна рада у јавном интересу, казна одузимања возачке дозволе, условна осуда или судска опомена, а осуда је заснована на признању оптуженог које испуњава претпоставке из члана 88. овог Законика. Странке, бранилац и лице из члана 433. ст. 4. и 5. овог законика могу одмах по објављивању пресуде из тачке 2. става 1. овог члана захтевати достављање писмено израђене пресуде која садржи образложење. У том случају, рок за жалбу против пресуде тече од дана достављања преписа образложене пресуде. *Писмено израђена пресуда ће бити делимично образложена*: 1) ако је оптужени признао да је учинио кривично дело - образложење ће се ограничити на чињенице и разлоге из чл. 88. и 428. став 10. овог Законика, или 2) ако је прихваћен споразум о признању кривичног дела - образложење ће се ограничити на разлоге којима се суд руководи приликом прихватања споразума (члан 317. став 2.), или 3) ако су одмах по објављивању пресуде странке и бранилац изјавиле да се одричу права на жалбу, а лице из члана 433. ст. 4. и 5. овог законика није се одрекло тог права - у образложењу пресуде ће се навести разлози за одлуку о досуђеном имовинскоправном захтеву и о трошковима кривичног поступка, односно разлози за одлуку о одузимању предмета или имовинске користи прибављене кривичним делом или имовине проистекле из кривичног дела. Више о томе када пресуда не мора да садржи образложење. Вид. Милан Шкулић, Татјана Бугарски, *Кривично процесно право*, Нови Сад, 2015. стр. 486-488.

⁶⁶⁸ Можда би било прегледније да смо се о малолетницима којима је изречена казна малолетничког затвора бавили у делу које се тиче поврата, али смо се, ипак, одлучили да се у овом делу бавимо овом проблематиком из разлога што овде обрађујемо све последице кажњавања малолетника.

2.4.3.1. Раније изречене мере безбедности психијатријског карактера

Иако се у литератури по правилу не наводи да постоји спорна ситуација кад постоји поврат, нама се ипак чини да се у једном броју случајева, иако је реч о лицу које је учинило дело које је законом прописано као кривично дело, нема могућности да се ради о повратнику уколико такво лице убудуће учини кривично дело. Овде је реч о лицу које је у стању неурачунљивости или битно смањене урачунљивости учинило дело које је законом прописано као кривично дело, а којем је изречена мера безбедности обавезно психијатријско лечење на слободи или обавезно психијатријско лечење и чување у здравственој установи. Није тешко доћи до оваквог закључка, јер, видели смо да КЗ не наводи мере безбедности у члану 55, те у овом случају не постоји поврат.

Сада долазимо до ситуације да неког који је неколико година провео у Специјалној затворској болници, где се извршава мера безбедности обавезно психијатријско лечење и чување у здравственој установи, не можемо *третирати* као повратника. Иста је ситуација и са лицем које се лечило на слободи. На овом месту значајно је указати и на решење Законика о кривичном поступку, који у члану 2 став 1 тачка 4, који носи назив *Значење израза*, прописује: *осуђени* је лице за које је правноснажном одлуком суда утврђено да је *учинилац кривичног дела или противправног дела одређеног у закону као кривично дело*, осим ако се на основу одредаба Кривичног законика сматра неосуђиваним.⁶⁶⁹ Чини се да ЗКП не прави разлику између осуђеног лица и лица које је учинило противправно дело које је законом предвиђено као кривично дело. Видећемо, у делу који се тиче казнене евиденције да се и ова лица уписују у казнену евиденцију, али да се из ње никада не бришу.

---

⁶⁶⁹ С друге стране, ЗКП-2006. у члану 22 који је носио назив „Значење других израза у овом Законику” прописивао је (ст. 1 тач. 4): *Осуђени* је лице за које је правноснажном пресудом или правноснажним решењем о кажњавању утврђено да је криво за одређено кривично дело. Иначе, реч је о Законику који је ступио на снагу, али се никада није примењивао. ЗКПЦГ у чл. 22 ст. 1 тач. 4 прописује: „осуђени је лице за које је правоснажном пресудом или правоснажним рјешењем о кажњавању утврђено да је криво за одређено кривично дјело”.

2.4.3.2. Раније кажњавање малолетника

Као учиниоци кривичних дела неретко се јављају и малолетници, који у кривичном поступку имају посебан третман. За наш предмет интересовања значајне су санкције које се изричу малолетницима. Циљ нам је да утврдимо да ли и како треба валоризовати чињеницу ако је неком учиниоцу као малолетнику изречена санкција. ЗМ прописује посебне санкције које се могу изрећи малолетницима. Притом се разликују санкције које се могу изрећи старијим у односу на санкције које се могу изрећи млађим малолетницима. Према ЗМ малолетницима за учињена кривична дела могу се изрећи (чл. 9): васпитне мере, казна малолетничког затвора и мере безбедности предвиђене чланом 79. Кривичног законика, осим забране вршења позива, делатности или дужности. *Млађим малолетницима* могу се изрећи само васпитне мере. *Старијим малолетницима* могу се изрећи васпитне мере, а изузетно може се изрећи казна малолетничког затвора. С обзиром на то да постоје одређене разлике како у погледу изрицања, тако и у погледу даљих реперкусија изречених санкција према малолетницима, ми ћемо у даљем раду направити разлику између оних малолетника, којима је изречена казна малолетничког затвора и оних којима је суд изрекао васпитну меру. Васпитним налозима посветили смо, такође, један део рада.

2.4.3.2.1. Раније изречена казна малолетничког затвора

Најстрожа санкција, која се може изрећи само старијем малолетнику, је казна малолетничког затвора. Старијем малолетнику који је учинио кривично дело за које је законом прописана казна затвора тежа од пет година, може се изрећи казна малолетничког затвора ако због високог степена кривице, природе и тежине кривичног дела не би било оправдано изрећи васпитну меру.⁶⁷⁰ Малолетнички затвор не може бити краћи од шест месеци ни дужи од пет година, а изриче се на пуне године и месеце. За кривично дело за које је прописана казна затвора двадесет година или тежа казна, или у случају стицаја најмање два кривична дела за која је прописана казна затвора тежа од десет година, малолетнички затвор може се изрећи

---

⁶⁷⁰ Чл. 28 ЗМ.

у трајању до десет година.⁶⁷¹ Нас само занима како треба вредновати чињеницу ако је окривљеном раније изречена казна малолетничког затвора, приликом индивидуализације казне затвора у неком будућем кривичном поступку. Ми сматрамо да се лице којем је као малолетнику изречена казна малолетничког затвора може сматрати *повратником* у смислу члана 55 КЗ. Овде је заправо реч о казни. Према ЗМ, једино се у случају изрицање казне малолетничког затвора доноси пресуда,⁶⁷² а не решење. Затим, једино се у овом случају малолетник оглашава кривим. Осим тога, реч је о таквој санкцији која заслужује да се вреднује на овакав начин, јер је она на одређени начин еквивалент казни затвора.

2.4.3.2.2. Раније изречене васпитне мере

Као врста санкција Законом се прописују и васпитне мере. *Васпитне мере* су (чл. 11 ЗМ): 1) Мере упозорења и усмеравања: судски укор и посебне обавезе; 2) Мере појачаног надзора: појачан надзор родитеља, усвојиоца или стараоца, појачан надзор у другој породици, појачан надзор органа старатељства, појачан надзор уз дневни боравак у одговарајућој установи за васпитавање и образовање малолетника; 3) Заводске мере: упућивање у васпитну установу, упућивање у васпитно-поправни дом, упућивање у посебну установу за лечење и оспособљавање.

Суд може малолетнику изрећи обавезу (чл. 14 ЗМ): 1) Да се извини оштећеном; 2) Да у оквиру сопствених могућности надокнади штету коју је проузроковао; 3) Да редовно похађа школу или не изостаје са посла; 4) Да се оспособљава за занимање које одговара његовим способностима и склоностима; 5) Да се, без накнаде, укључи у рад хуманитарних организација или у послове социјалног, локалног или еколошког садржаја; 6) Да се укључи у одређене спортске активности; 7) Да се подвргне одговарајућем испитивању и одвикавању од зависности изазване употребом алкохолних пића или опојних дрога; 8) Да се укључи у појединачни или групни третман у одговарајућој здравственој установи

---

⁶⁷¹ Чл. 29 ЗМ.

⁶⁷² Пресуда се доноси једино када се малолетнику изриче казна малолетничког затвора (...). вид. Шкулић, Бугарски (2015), *op. cit.*, стр. 578-579; Milan Škulić, *Delinkvencija dece i maloletnika (krivično-procesni i kriminalistički aspekti)*, Beograd, 1998. стр. 247-248. (doktorska disertacija).

или саветовалишту и да поступа по програмима рада који су за њега сачињени у тим установама; 9) Да похађа курсеве за стручно оспособљавање или да се припрема и полаже испите којима се проверава одређено знање; 10) Да не може да напусти место пребивалишта или боравишта, без сагласности суда и посебног одобрења органа старатељства.⁶⁷³ Такође, Закон о малолетним учиниоцима кривичних дела и кривичноправној заштити малолетних лица прописује да се малолетник *не оглашава кривим* када му се изриче васпитна мера.⁶⁷⁴

Сада се поставља питање, да ли и како треба вредновати чињеницу ако је окривљеном којем се суди, као малолетнику изрицана једна о горе наведених васпитних мера. Тачније, да ли се и малолетник којем је изречена васпитна мера у малолетничком кривичном поступку може сматрати повратником у смислу члана 55 Кривичног законика? Сматрамо да се тумачењем члана 55 Кривичног законика може доћи до закључка, да, када је малолетнику изречена нека васпитна мера, и који касније као пунолетно лице учини кривично дело, раније изречена васпитна мера се не може вредновати као да се ради о повратнику.⁶⁷⁵ Такође, ако је *млађем*

---

⁶⁷³ С обзиром на то да се у раду не бавимо питањима малолетника, само ћемо констатовати да и приликом изрицања санкција малолетницима, с обзиром на број прописаних санкција, њихова индивидуализација долази до пуног изражаја.

⁶⁷⁴ Веће доноси решење и кад изриче васпитну меру малолетнику. У изреци овог решења наводи се само која се мера изриче, али се малолетник неће оглашавати кривим за кривично дело које му се ставља на терет. У образложњу решења навешће се опис дела и околности које оправдавају изрицање васпитне мере. Чл. 78 ст. 1 ЗМ.

⁶⁷⁵ Интересантна је једна одлука Апелационог суда у Крагујевцу: Васпитна мера изречена за кривично дело које је учињено у време када је окривљени био малолетан не може се третирати као ранија осуђиваност, па се тиме не може ни сада у поступку за дело које је учинио као пунолетан ценити као отежавајућа околност. Из образложења: "Побијаном пресудом окривљени М. Р. оглашен је кривим да је учинио кривично дело "неовлашћено коришћење туђег моторног возила" из чл. 213 ст.1 КЗ и осуђен је на новчану казну у одређеном износу од 10.000,00 (десетхиљада) динара. (...) Изреком првостепене пресуде у делу који се односи на личне податке окривљеног је наведено да је окривљени М. Р. неосуђиван, а у образложењу пресуде суд је увидом у извод из казнене евиденције утврдио да је окривљени "осуђиван" пресудом Окружног суда број Км... од 18.10.2006. године за кривично дело из чл. 213 ст.1 КЗ, којом му је изречена "казна" појачан надзор од стране родитеља или стараоца, на који начин је изреку првостепене пресуде учинио противречним датим разлозима. По нахођењу Апелационог суда, у изреци пресуде је правилно наведено да је окривљени неосуђиван, с обзиром да се изречена васпитна мера изречена окривљеном као малолетном лицу не може сматрати казном нити осуђиваношћу окривљеног, како је то наведено у образложењу првостепене пресуде." (Решење Апелационог суда у Крагујевцу, Кж1 5802/2013(2) од 25.12.2013. године). Извор: електронска база података *Paragraf Lex*, 3.2.2016. У вези са овом пресудом, ми се слажемо да се раније изречена васпитна мера не може сматрати да је лице раније осуђивано, али се на то лице, ипак не може гледати као на неког ко има беспрекорну прошлост.

Тако је исправно Суд у Новом Саду донео одлуке: Околност да је окривљеном била раније изречена васпитна мера, када се налазио у статусу малолетног или млађег пунолетног лица, има квалитет и значај отежавајуће околности приликом одмеравања казне, у склопу оцене околности везаних за личност окривљеног, која указује да је он и *раније* долазио у сукоб са законом и испољио друштвено неприхватљиво понашање. Из образложења: Правилно је првостепени суд као

пунолетном лицу изречена васпитна мера, ни оно се не може сматрати повратником.

Сада долазимо да ситуације да на лица која су учинила кривична дела, за које је суд утврдио да су учинили кривично дело, којима је од стране суда санкција

отежавајућу околност ценио чињеницу да је окривљеном као малолетнику *изрицана васпитна мера упућивања у васпитно-поправни дом*, због кривичног дела убиство у покушају из чл.114, ст.1, тач. 9 КЗ, јер та околност, насупрот становишту изнетом у жалби браниоца окривљеног, без обзира што је окривљени до сада неосуђиван, а у склопу оцене околности везаних за личност окривљеног која указује да је он и раније долазио у сукоб са законом и испољио друштвено неприхватљиво понашање, и по налажењу овог суда, има квалитет и значај отежавајуће околности. Први пасус: из пресуде Апелационог суда у Новом Саду, посл. бр. Кж.І 2928/13, од 05.09.2013. године, којом је потврђена пресуда Основног суда у Новом Саду, посл. бр. К.2508/13, од 12.07.2013. године; Други пасус: из пресуде Апелационог суда у Новом Саду, посл. бр. Кж.І 3345/13, од 09.10.2013. године, којом је потврђена пресуда Основног суда у Новом Саду, посл. бр. К.89/13, од 30.05.2013. године). Аутор сентенце: Биљана Тадић, виши судијски сарадник. Извор: Основни суд у Новом Саду – Електронски билтен- <http://bilten.osns.rs/presuda/sentenca?url=vaspitna-mera-olaksavajuca> (1.11.2015.). Исто тако: Раније изречена васпитна мера појачаног надзора органа старатељства због учињеног кривичног дела, не представља ранију осуђиваност окривљеног, *али представља околност коју суд може ценити* при оцени да ли постоји основана бојазан да би окривљени на слободи могао наставити са вршењем кривичних дела. (Решење Апелационог суда у Новом Саду бр. Кж II 1188/10 од 17.05.2010. године). Аутор сентенце: Милан Малочић, виши судијски сарадник. Извор: електронска база података *Paragraf Lex*, 3.2.2016.

Из судске праксе: Сентенца: И за окривљеног који је оглашен кривим за кривично дело неовлашћеног држања опојних дрога из члана 245. став 3. Основног кривичног закона представља отежавајућу околност у његовом ранијем животу - чињеница да је према њему као малолетнику изрицана васпитна мера за кривично дело тешке крађе. Из образложења: "Пресудом Окружног суда у Б, К. 497/05 од 16.6.2005. године оптужени Д.А. оглашен је кривим због кривичног дела неовлашћеног држања опојних дрога из члана 245. став 3. Основног кривичног закона. По налажењу Врховног суда, околност да је оптуженом, као малолетнику изречена васпитна мера појачаног надзора од стране родитеља, због извршења кривичног дела тешке крађе из члана 166. Кривичног закона Републике Србије, управо указује на ранији живот оптуженог и његову склоност за вршењем кривичних дела. С тога је Врховни суд, код утврђене олакшавајуће околности на страни оптуженог од стране првостепеног суда, правилном оценом његовог ранијег живота као отежавајуће околности, уважио жалбу јавног тужиоца и преиначио побијану пресуду у делу одлуке о казни." Пресуда Врховног суда Србије, Кж. И 1309/2005 од 22.9.2005. године. Извор: електронска база података *Paragraf Lex*, 3.2.2016. Извор: електронска база података *Paragraf Lex*, 3.2.2016.

Из судске праксе: Васпитна мера изречена за кривично дело које је учињено у време када је окривљени био малолетан не може се третирати као *ранија осуђиваност*, па се тиме не може ни сада у поступку за дело које је учинио као пунолетан ценити као отежавајућа околност. Из образложења: "Побијаном пресудом окривљени М. Р. оглашен је кривим да је учинио кривично дело "неовлашћено коришћење туђег моторног возила" из чл.213 ст.1 КЗ и осуђен је на новчану казну у одређеном износу од 10.000,00 (десетхиљада) динара. (...) Изреком првостепене пресуде у делу који се односи на личне податке окривљеног је наведено да је окривљени М. Р. неосуђиван, а у образложењу пресуде суд је увидом у извод из казнене евиденције утврдио да је окривљени "осуђиван" пресудом Окружног суда број Км... од 18.10.2006. године за кривично дело из чл.213 ст.1 КЗ, којом му је изречена "казна" појачан надзор од стране родитеља или стараоца, на који начин је изреку првостепене пресуде учинио противречним датим разлозима. По нахођењу Апелационог суда, у изреци пресуде је правилно наведено да је окривљени неосуђиван, с обзиром да се изречена васпитна мера изречена окривљеном као малолетном лицу не може сматрати казном нити осуђиваношћу окривљеног, како је то наведено у образложењу првостепене пресуде." Решење Апелационог суда у Крагујевцу, Кж1 5802/2013(2) од 25.12.2013. године). Извор: електронска база података *Paragraf Lex*, 3.2.2016.

и изречена, морамо да посматрамо као на примарне делинквенте.⁶⁷⁶ С тим у вези, ми сматрамо да се ова лица, свакако, сматрају примарним учиниоцима, али да њих у кривичном поступку никако не можемо да третирамо као *праве примарне делинквенте*, већ да се та чињеница може подвести под *ранији живот учиниоца*.⁶⁷⁷ Таква чињеница се може подвести под ранији живот учиниоца, али само ако се тај податак налази у *некој евиденцији* која се води о таквим лицима, и само ако није извршено брисање, односно само под условом да није наступила *рехабилитација*. С тим у вези, потребно је видети које се све евиденције воде о малолетним учиниоцима кривичних дела.

2.4.3.2.2.1. Евиденција о санкцијама према малолетницима

С обзиром на то да се изричу санкције, претпоставља се и да се о изреченим санкцијама према малолетницима воде и одговарајуће евиденције. Законом о малолетним учиниоцима кривичних дела и кривичноправној заштити малолетних лица прописује се да евиденцију о изреченим *васпитним мерама и казни малолетничког затвора* води суд који је судио у првом степену (чл. 37 ст. 1).⁶⁷⁸ На основу ЗМ донет је и посебан Правилник о начину вођења евиденције о изреченим васпитним мерама и казни малолетничког затвора,⁶⁷⁹ којим се ближе уређује

---

⁶⁷⁶ Кривичним законом ФНРЈ у члану чл. 76 прописивало се: малолетник према коме је примењена васпитно-поправна мера сматра се *неосуђиваним*.

⁶⁷⁷ Као што наводи проф. Шкулић, као пример извесне „омашке“ и врло упадљиве статистичке „грешке“ посебно можемо навести официјално регистровање малолетничког рецидивизма, које званично већ деценијама износи око 12% до 14% (у нашој криминолошкој литератури се иначе понекад наводило и 18%), али се притом не ради о тачном податку, јер се у тих 12% до 14% спадају и лица која су за кривично дело први пут санкционисана као малолетна, а онда су у току трајања свог малолетства поново учинила кривично дело. Међутим, ако лице у односу на које је изречена одређена кривична санкција за малолетника поново учини кривично дело, али онда када је већ постало пунолетно, оно се официјелно не третира као малолетни рецидивиста, већ се тада статистички ради о пунолетном лицу које је први пут учинило кривично дело, иако је, у ствари, овде у питању фактички рецидивизам, јер је исто лице поново учинило кривично дело. Милан Шкулић, *Малолетничко кривично право*, Београд, 2011. стр. 312-313.

⁶⁷⁸ У Републици Српској евиденцију о изреченим васпитним мерама воде *надлежни органи социјалног старања* на основу прописа које доноси министар здравља. чл. 85 ст. 1 Кривичног закона Републике Српске, *Сл. гласник Републике Српске*, бр. 49/2003. (у даљем тексту и: КЗРС). У републици Хрватској евиденцију *одгојних мјера* изречених малолетним особама и млађим пунолетним особама води *министарство надлежно за послове социјалне скрби*. чл. 3 ст. 2 Закон о правним посљедицама осуде, казненој евиденцији и рехабилитацији, *Народне новине*, број, 143/12 и 105/15.

⁶⁷⁹ Правилник о начину вођења евиденције о изреченим васпитним мерама и казни малолетничког затвора, *Сл. гласник РС*, бр. 63/2006. Детаљно о евиденцији вид. Емир Ћоровић,

вођење евиденције. Видимо да је за вођење ове евиденције надлежан суд који је судио у *првом степену*, дакле, у овом случају не води се евиденција по *месту рођења*, као када је реч о пунолетним учиниоцима кривичних дела.

Сада је значајно указати и на одредбу ЗМ о месној надлежности суда, када се поступак води према малолетнику. За поступак према малолетнику месно надлежан је, по правилу, суд његовог пребивалишта, а ако малолетник нема пребивалиште или оно није познато - суд боравишта малолетника. Поступак се може спровести пред судом боравишта малолетника који има пребивалиште или пред судом места извршења кривичног дела, односно пред судом на чијем се подручју налази завод или установа за извршење кривичних санкција у којој се малолетник налази, ако је очигледно да ће се пред тим судом лакше спровести поступак.⁶⁸⁰ С обзиром на то да се код нас не води *јединствена евиденција*, јер сваки суд води посебну евиденцију, често се може догодити да се податак да је неком раније изречена санкција (васпитна мера или казна малолетничког затвора) остане непознат суду. Примера ради, ако је неком као малолетнику судио суд у Врању, јер је малолетник у том граду имао пребивалиште, и изрекао му казну малолетничког затвора, који се након неколико година, када је постао пунолетан, пресели у други град, како ће суд да зна да је то лице раније имало пребивалиште у Врању и да се код тог суда води у евиденцији? Окривљени није дужан да говори на своју штету, па тако ни да му је као малолетнику изрицана санкција.

Међутим, оно што је најспорније, ипак, се тиче *брисања* података из ове евиденције. ЗМ се позива на сходну примену одредаба Кривичног законика када је реч о рехабилитацији казне малолетничког затвора, али се поставља питање када се бришу васпитне мере из евиденције. О томе се ништа не прописује, па се с разлогом питамо како је могуће да ни ЗМ, нити Правилник о вођењу евиденције није прописао начин брисања васпитне мере. Утврђен је упис у евиденцију, али је заборављено да се пропише када се уписани из ње брише. Како се у литератури наводи: било би сасвим неоправдано, него и нечовечно, да осуђеног, који је дао доказе да се после изречене казне поправио, прате последице казне, нарочито кад је још реч о части једног лица. Наводи се и да је рехабилитација потребна, јер се

Казнена евиденција у кривичном законодавству Србије, *LVI Саветовање Српског удружења за кривичноправну теорију и праксу*, Златибор, 2016. стр. 199-201.

⁶⁸⁰ Чл. 45 ЗМ.

њоме ствара могућност бољим елементима да постану поново корисни и употребљиви чланови друштва и државе, и најзад, што могу да послуже као подстрек за поправку других.⁶⁸¹ Поражавајући је податак да Нацрт Закона о малолетним учиниоцима кривичних дела и заштити малолетних лица у кривичном поступку не прописује правила о наступању рехабилитације оних лица којима је изречена васпитна мера.⁶⁸²

Проблематична је и одредба Правилника о вођењу евиденције (чл. 7 ст. 2), којим је прописано да евиденција о васпитним мерама изреченим малолетницима коју је у оквиру казнене евиденције водио надлежни орган унутрашњих послова остаје и даље у том органу искључиво за *интерну употребу*. Сада се долази до закључка да се пре ступања на снагу ЗМ-а, о малолетницима којима је изречена васпитна мера водила посебна евиденција у оквиру казнене евиденције. Ту евиденцију је водио орган унутрашњих послова. Мада, Правилником о вођењу казнене евиденције се ништа о томе не прописује.⁶⁸³ Такође, податак да је неком изречена васпитна мера, према решењу овог Правилника, иако је наступила рехабилитација, и даље остају код органа унутрашњих послова за искључиво *интерну употребу*. Што, заправо, значи да се подаци, иако су брисани и даље чувају, али је њихова употреба ограничена.⁶⁸⁴

Сложићемо се да криминалнополитички није оправдано да се лице којем је изречена васпитна мера до краја свог живота води у евиденцији, док се оним осуђеним лицима на казну малолетничког затвора даје, под законом прописаним условима, рехабилитација.

Међутим, не може се неком окривљеном узети као отежавајућа околност чињеница да му је раније изречена васпитна мера, без обзира на време које је протекло од када је изречена. С тим у вези, ако је неком изречена васпитна мера када је имао, на пример, 17 година, не може се узети за отежавајућу околност раније изречена васпитна мера када окривљени има, примера ради, 40 година. Другим

---

⁶⁸¹ Карајовановић (1930), *op. cit.*, стр. 109.

⁶⁸² Вид. Нацрт Закона о малолетним учиниоцима кривичних дела и заштити малолетних лица у кривичном поступку. Доступан на: <http://www.mpravde.gov.rs/sekcija/53/radne-verzije-propisa.php> (13.1.2016.). О овим проблемима вид. Драган Јовашевић, *Малолетничко кривично право*, Ниш, 2011. стр. 98-99.

⁶⁸³ О одређеним нелогичностима у вези са овом евиденцијом вид. Ћоговић (2015), *op. cit.*, стр. 278-279.

⁶⁸⁴ Могуће је да се мисли да тај податак треба да служи само за оперативне сврхе.

речима, не може се једном изречена васпитна мера заувек ценити као отежавајућа околност. Потребно је да наступи рехабилитација.⁶⁸⁵ Међутим, као што смо већ навели, *заборављено* је да се пропише када наступа рехабилитација код ове врсте изречених санкција.⁶⁸⁶ Ми сматрамо да је законом и/или правилником било нужно прописати да се после неког времена изречена васпитна мера брише из евиденције, те да суд не може да зна да је окривљеном раније изречена ова санкција.

Иако је казна малолетничког затвора најстрожа санкција која се може изрећи старијем малолетнику, посматрано из угла наше проблематике, а на основу сада важећих прописа, *дугорочно* чини се, да казна малолетничког затвора може бити блажа од васпитне мере, јер се казна брише из евиденције а васпитна мера никада. Овакво решење је парадоксално и супротно свакој здравој логици, али је једноставно такво законско решење. На почетку је повољнија по учиниоца васпитна мера (посебно када није реч о упућивању у васпитно поправни дом), али дугорочно *можда* и није, јер ће малолетник до краја свог живота бити уписан у *евиденцију*, што значи да никада не може имати *беспрекорну прошлост*. Број малолетника којима је изречена васпитна мера, није нимало занемарљив, било да се ради о старијим или млађим малолетницима.

Законом се уређује и давање података из *евиденције*, а само давање података зависи од врсте изречене санкције. У члану 27. ЗМ који носи назив „Давање података о изреченим васпитним мерама” прописује се: подаци о изреченим васпитним мерама могу се дати само суду, јавном тужилаштву и органу

---

⁶⁸⁵ Од рехабилитације учинилаца кривичних дела користи има и сама заједница. Peter Raynor, Gwen Robinson, Why help offenders? arguments for rehabilitation as a penal strategy, *European Journal of Probation*, pp. 13-14.

⁶⁸⁶ Значајно је погледати једну судску одлуку којом је одбачена молба браниоца сада пунолетног АА, адвоката АБ од 28.01.2014. године, *за брисање васпитне* мере појачан надзор од стране родитеља, која му је изречена решењем Првог општинског суда у Београду Км бр. 406/97 од 4.11.1997. године (правноснажним дана 21.01.1998. године). Бранилац сада пунолетног АА у жалби истиче да је меритум побијане одлуке неоснован, јер су одредбе чл. 97. до 100. КЗ-а протумачене тако да искључују могућност брисања васпитних мера из казнене евиденције. Наводи и да је сада пунолетни АА од времена кад му је изречена наведена васпитна мера завршио факултет, да се бави својом струком, а такође је и уметник, то јест, певач и текстописац, те да то што се у кривичној евиденцији води као осуђивано лице, штети његовом личном и професионалном угледу. Изнете жалбене наводе овај суд је оценио као неосноване, јер је по оцени овог суда првостепени суд правилном применом одредаба чл. 97. до 100. КЗ-а *нашао да оне искључују могућност рехабилитације (брисање осуде и престанак њених правних последица) у односу на изречене васпитне мере*. (Са сајта Апелационог суда у Београду - Решење Апелационог суда у Београду, Кжм2 2/14 од 18.02.2014. године, донето у Већу којим је председавала судија Оливера Анђелковић). Извор: електронска база података *Propisi online*, 6.2.2015.

старатељства. Не могу се давати подаци о васпитним мерама изреченим за кривична дела за која је прописана новчана казна или казна затвора до три године, ако је лице на које се подаци односе навршило двадесет једну годину. И овај члан говори у прилог закључку да се васпитне мере не бришу из евиденције. У члану 34 ЗМ који носи назив „давање података из казнене евиденције”⁶⁸⁷ о осудама на казну малолетничког затвора” прописује: подаци о осуди на казну малолетничког затвора не могу се дати никоме, *осим* у случајевима предвиђеним у члану 102. став 2. Кривичног законика. Када је реч о давању података о изреченој казни малолетничког затвора, ЗМ се позива на *сходну примену* Кривичног законика.

2.4.3.2.3. Примена васпитних налога према малолетницима

Васпитни налози су мере које формално не представљају кривичне санкције, али је њихов садржај у великој мери сличан садржају неких кривичних санкција за малолетника.⁶⁸⁸ Према малолетном учиниоцу кривичног дела могу се применити један или више васпитних налога за кривично дело за које је прописана новчана казна или казна затвора до пет година. Васпитни налог према малолетнику може применити надлежни *јавни тужилац* за малолетнике или *судија за малолетнике*. Услови за примену васпитног налога су: признање кривичног дела малолетника и његов однос према кривичном делу и оштећеном.⁶⁸⁹ Сврха васпитних налога је да се не покреће кривични поступак према малолетнику или да се обустави поступак, односно да се применом васпитног налога утиче на правилан развој малолетника и јачање његове личне одговорности како убудуће не би чинио кривична дела.⁶⁹⁰ *Васпитни налози* су: 1) Поравнање са оштећеним како би се накнадом штете, извињењем, радом или на неки други начин отклониле, у целини или делимично, штетне последице дела; 2) Редовно похађање школе или редовно одлажење на посао; 3) Укључивање, без накнаде, у рад хуманитарних организација или послове социјалног, локалног или еколошког садржаја; 4) Подвргавање одговарајућем

---

⁶⁸⁷ Не можемо да не приговоримо оваквом законском решењу. Као што смо рекли, учиниоци кривичних дела којима је изречена казна малолетничког затвора не уписују се у казнену евиденцију, већ у посебну евиденцију, тако да назив члана 34 „давање података из казнене евиденције о осудама на казну малолетничког затвора” није адекватан.

⁶⁸⁸ Шкулић (2011), *op. cit.*, стр. 281.

⁶⁸⁹ Чл. 5 ЗМ.

⁶⁹⁰ Чл. 6 ЗМ.

испитивању и одвикавању од зависности изазване употребом алкохолних пића или опојних дрога; 5) Укључивање у појединачни или групни третман у одговарајућој здравственој установи или саветовалишту.⁶⁹¹ При избору васпитног налога надлежни јавни тужилац за малолетнике и судија за малолетнике узете у обзир у целини интерес малолетника и оштећеног, водећи рачуна да се примењивањем једног или више васпитних налога не омета школовање или запослење малолетника. Васпитни налог може да траје *најдуже шест месеци*, а у том року може се заменити другим васпитним налогом или укинути. Избор и примењивање васпитног налога врши се у сарадњи са родитељима, усвојиоцем или стараоцем малолетника и надлежним органом старатељства.⁶⁹²

С обзиром на све наведено долази се до кључног питања - да ли примена васпитних налога може да се цени приликом индивидуализације казне затвора, уколико би се судило окривљеном према којем је примењен један или више васпитних налога? Иако васпитни налог није санкција, ипак је реч о лицу које је учинило кривично дело, и то чак оно дело за које је предвиђена новчана казна или казна затвора до пет година. Јасно је да је лице учинило кривично дело и да не можемо на њега гледати као и на оно лице које заиста има беспрекорну прошлост, према којем није примењен васпитни налог. С тим да се то лице никако не може сматрати повратником у смислу члана 55. КЗ, већ се та околност под одређеним условима може подвести под његов ранији живот.

С друге стране, не може се заувек та околност ценити као део његове *рђаве прошлости*, тј. у погледу ранијег живота. Да би се дошло до податка да је према неком окривљеном у *младости* примењен васпитни налог потребно је да постоји и одређена евиденција, из које се може издати *извод*. У нашем истраживању утврдили смо да се, када је реч о малолетницима, води евиденција о изреченој казни малолетничког затвора, као и о изреченим васпитним мерама, али се не води евиденција о примењеном васпитном налогу. То не значи да се на неки други начин не може доћи до податка о примењеном васпитном налогу, као што је, на пример, одлука, сама изјава окривљеног, а можда и сам судија који суди *од раније познаје окривљеног*. Никако се не сме догодити да се раније примењен васпитни налог цени

---

⁶⁹¹ Чл. 7 ЗМ.

⁶⁹² Чл. 8 ЗМ.

према ранијем животу, све док је окривљени жив, али је то потребно законом јасно прописати.

3. О НЕКИМ РЕАКЦИЈАМА ДРЖАВЕ НА КРИМИНАЛИТЕТ - ВЕШТАЧКО СМАЊЕЊЕ БРОЈА УЧИНИЛАЦА КРИВИЧНИХ ДЕЛА И ПОВРАТНИКА

Овај део нашег излагања посветили смо једној посебној проблематици, где је реч о томе да *држава* ослобађа од кривичне одговорности поједине учиниоце кривичних дела или их ослобађа од извршења казне затвора. Притом, када кажемо држава, ми мислимо на Народну скупштину Републике Србије, председника Републике Србије и Министра унутрашњих послова Републике Србије. Тако, Народна скупштина може да донесе закон о амнестији, с тим да тај закон може да носи назив *закон о амнестији*, али исто тако она је донела и поједине законе који не носе такав назив, али се њима амнестирају учиниоци кривичних дела. Председник државе, може да донесе указ о помиловању. На крају, мада потпуно неубичајено, и питање је колико је легитимно, министар унутрашњих послова може да донесе *акт о амнестији*. Реч је о томе да се новим законом којим се уређује област оружја и муниције омогућава министру да донесе наредбу о легализацији оружја.

Тако посматрано, неко ко је учинио кривично дело захваљујући *закону, указу или наредби*, односно захваљујући њиховим доносиоцима, имаће беспрекорну прошлост.⁶⁹³ Ми у овом делу нећемо расправљати колико је криминалнополитички оправдано да се појединци или поједини учиниоци одређених кривичних дела ослобађају од кривичног гоњења или од извршења казне затвора, већ нас предметна проблематика занима из једног другог разлога. У кривичном поступку као отежавајућа околност поврат, односно ранија осуђиваност, заузима *можда* и најзначајнију околност коју суд цени приликом индивидуализације казне. С тим у вези, у даљем раду видећемо како је могуће да неко ко је учинио кривично дело или је реч о осуђеном лицу које се налазило на

---

⁶⁹³ Интересантно је напоменути да у неким другим случајевима не долази до вођења кривичног поступка, као што је случај када осумњичени ужива имунитет, те услед непокретања и/или невођења кривичног поступка наступа застарелост гоњења.

издржавању затворске казне, па чак и неко ко је требало да до краја живота буде уписан у казнену евиденцију, сада има беспрекорну прошлост.

3.1. АМНЕСТИЈА

Амнестијом и помиловањем се настоје постићи не само криминално-политички, већ и одређени политички циљеви.⁶⁹⁴ Ми се нећемо упуштати у питање амнестије и помиловања, осим у оном делу који је значајан за наш предмет интересовања, како бисмо предочили да је понекад нарочито тешко извршити индивидуализацију казне затвора ценећи поврат или ранији живот окривљеног приликом такве индивидуализације. Тако, аболицација од кривичног гоњења доводи до тога да се осумњиченом не суди због дела, те се с тим у вези не може ни утврдити његова кривица.

Према нашем Кривичном закону лица која су обухваћена актом амнестије даје се ослобођење од кривичног гоњења или потпуно или делимично ослобођење од извршења казне, замењује се изречена казна блажом казном, даје се рехабилитација или се укидају поједине или све правне последице осуде. Амнестијом се могу укинути следеће мере безбедности: забрана вршења позива, делатности и дужности, забрана управљања моторним возилом и протеривање странаца из земље.⁶⁹⁵

У нашој држави донесено је неколико закона којима су амнестирана поједина лица од кривичног гоњења, и то можемо рећи за *тешка* кривична дела.⁶⁹⁶

---

⁶⁹⁴ Стојановић (2009), *op. cit.*, стр. 308.

⁶⁹⁵ Чл. 109 Кривичног законика.

⁶⁹⁶ На пример: Закон о амнестији, *Сл. лист СРЈ*, бр. 28/96., којим се амнестирају лица која су до 14. децембра 1995. године учинила кривично дело неодазивања позиву и избегавања војне службе из члана 214, или кривично дело самовољног удаљења и бекства из Војске Југославије из члана 217. Кривичног закона Савезне Републике Југославије ("Службени лист СФРЈ", бр. 44/76, 36/77, 34/84, 37/84, 74/87, 57/89, 3/90, 38/90, 45/90 и 54/90 и "Службени лист СРЈ", бр. 35/92, 37/93 и 24/94), осим професионалних војника, односно активних официра и активних млађих официра. Амнестија из члана 1. овог закона обухвата ослобођење од кривичног гоњења, ослобођење од извршења казне и брисање осуде.

Надаље, Законом о амнестији, *Сл. гласник РС*, бр. 18/2010., даје се амнестија лица која су од 18. априла 2006. године до дана ступања на снагу овог закона учинила, односно за која постоји основана сумња да су учинила кривична дела: избегавање војне обавезе из члана 394, избегавање пописа и прегледа из члана 395, неизвршавање материјалне обавезе из члана 396, избегавање војне службе онеспособљавањем и обманом из члана 397. и самовољно одсуствовање и бекство из Војске Србије из члана 399, прописана Кривичним закоником ("Службени гласник РС", бр. 85/05, 88/05 -

Народна скупштина једино може да да амнестију.⁶⁹⁷ Дакле, сада долазимо до ситуације да је неко учинио кривично дело, као што су *избегавање војне службе*,⁶⁹⁸ *бекство из војске, тероризма или удруживања ради непријатељске делатности*, а које је држава амнестирала и која се у неком будућем, евентуалном, покренутом кривичном поступку не могу никако сматрати повратником, а по нашем мишљењу та чињеница им се не сме узети ни као отежавајућа околност у контексту ранијег живота. Објективно гледано, њима није ни суђено, што значи, да би и у случају да нису била амнестирана могли да докажу у судском поступку да нису ни крива за дело. Такође, поједина осуђена лица која су се налазила на издржавању казне затвора, амнестирана су од извршења казне затвора. Неко ко је учинио кривично дело, за којег је доказано да је крив због учињеног кривичног дела, осуђени који се налази на издржавању казне у казненем заводу, сада ће имати *беспрекорну прошлост*.

Сада долазимо да једне парадоксалне ситуације, да учиниоцу кривичног дела који је амнестиран због учињеног кривичног дела, на пример *тероризма*, не можемо ту околност узети као отежавајућу, уколико би се он у неком другом кривичном поступку појавио као окривљени, а да на пример неком ко је у

исправка, 107/05 - исправка, 72/09 и 111/09). Амнестија лица из става 1. овог члана обухвата ослобођење од кривичног гоњења, ослобођење од извршења казне и брисање осуде.

Такође, Народна скупштина Републике Србије донела је Закон о амнестији, *Сл. гласник РС*, бр. 37/2002., којим се даје амнестија лицима - југословенским држављанима, која су у периоду од 1. јануара 1999. године до 31. маја 2001. године на територији општина Прешево, Медвеђа и Бујановац учинила, односно за која постоји основана сумња да су учинила кривично дело *тероризма* из члана 125 и кривично дело *удруживања ради непријатељске делатности* из члана 136, прописана Кривичним законом Савезне Републике Југославије ("Службени лист СФРЈ", бр. 44/76, 36/77, 34/84, 37/84, 74/87, 57/89, 3/90, 38/90, 45/90, 54/90 и "Службени лист СРЈ", бр. 35/92, 16/93, 37/93, 24/94 и 61/2001). Амнестија из става 1 овог члана обухвата и лица - југословенске држављане, која су учинила, односно за која постоји основана сумња да су учинила кривично дело *тероризма* из члана 125 у вези са чланом 139 ст. 1 и 3 и кривично дело *удруживања ради непријатељске делатности* из члана 136 у вези са чланом 139 ст. 1 и 3 Кривичног закона Савезне Републике Југославије. Амнестија из ст. 1 и 2 овог члана обухвата ослобођење од кривичног гоњења и ослобођење од извршења казне.

⁶⁹⁷ Вид. чл. 99 Устава Републике Србије.

⁶⁹⁸ Зар се ми, чак и у време мира, не гнушамо човека који издаје своју отаџбину. Бар онолико колико се гнушамо лопова и варалице. Диркем (1972), *op. cit.*, стр. 114. Интересантно је навести још једно истраживање: Према *Shephard-u*, у Првом свеском рату стрељано је 306 војника Британије и Комонвелта, због дезертерства, непослушности и кукавичлука. По завршетку рада, генерал *Haig* је тврдио да су сви војници прегледани од стране медицинског особља, и тамо где је постојао медицински налаз, казна није извршена. Тек деведесетих година овог века породице побијених организовале су се и покренуле јавну кампању да се ти војници рехабилитују а породицама исплати одштета (што је премијер *T. Bler* одбио). (...). Треба напоменути да су у истом периоду Немци извршили смртну казну над 25 војника, а Американци ни на једном. Преузето од: Vladimir Jović, *Posttraumatski poremećaj u socijalnom i političkom kontekstu devedesetih, Ratna psihotrauma srpskih veterana*, Beograd, 2008. стр. 380.

прекршајном поступку кажњен можемо ту околност ценити као отежавајућу у контексту ранијег живота. С тим у вези, суштински нешто што у појединим случајевима може да буде и *багателно* ценимо као отежавајућу околност, а неком *терористи* његово криминално деловање не можемо ценити као отежавајућу околност, јер је реч о лицу које је амнестирано.

Надаље, иако је такво лице требало да остане уписано у казнену евиденцију, као што то прописује кривични законик, законом о амнестији се прописује и *брисање* из казнене евиденције.⁶⁹⁹ Да закључимо, неко ко је учинио кривично дело тероризма, за које је била запређена казна затвора најмање 3 године, који је требало да издржава казну у строгом казненом заводу, и да након изласка остане уписан у казненој евиденцији, можда чак и заувек, сада има *беспрекорну прошлост*.

3.2. ПОМИЛОВАЊЕ

Што се тиче помиловања, такође, Кривични законик је веома јасан. Помиловањем се поименично одређеном лицу даје ослобођење од кривичног гоњења или потпуно или делимично ослобођење од извршења казне, замењује се изречена казна блажом казном или условном осудом, даје се рехабилитација, одређује краће трајање одређене правне последице осуде или се укидају поједине или све правне последице осуде.⁷⁰⁰ Помиловање даје председник Републике.⁷⁰¹ Помиловањем се може укинути или одредити краће трајање мере безбедности забрана вршења позива, делатности и дужности, забрана управљања моторним возилом и протеривање странца из земље.⁷⁰² Видимо да се помиловање може односити на различите аспекте кривичних санкција и њених последица.

---

⁶⁹⁹ Тако је чл. 9 Закона о амнестији из 2010. године прописано: *Брисање осуде* из казнене евиденције за кривична дела из члана 1. овог закона извршиће по службеној дужности орган који води казнену евиденцију, у року од три дана од дана ступања на снагу овог закона. Брисање осуде из става 1. овог члана извршиће се и на захтев лица које може поднети захтев за давање амнестије по овом закону. Видимо да се овде законодавац баш потрудио да се осуђена лица што пре избришу из казнене евиденција.

⁷⁰⁰ Чл. 110 ст. 1 Кривичног законика.

⁷⁰¹ Вид. чл. 112 Устава Републике Србије.

⁷⁰² Чл. 110 ст. 2 Кривичног законика.

Једно лице може бити ослобођено од кривичног гоњења, што значи да се кривични поступак неће ни водити, те је јасно да се том лицу не може ни судити.⁷⁰³ Тако да сада имамо једно лице против кога је требало да се води кривични поступак, за било које кривично дело, али до гоњења није дошло јер је оно помиловано.⁷⁰⁴ Једно лице за које је постојала могућност да ће бити осуђен, имаће сада *беспрекорну прошлост*, јер није осуђено, а друго лице које је учинило исто кривично дело, али није помиловано, већ је у кривичном поступку осуђено, сматраће се повратником.

С тим у вези, могуће је, да се један саизвршилац помилује, а други не, већ да се у кривичном поступку осуди. Тако, да два лица која су суштински исто дело учинили, они се у неком другом будућем кривичном поступку формално не могу сматрати истим – један није повратник, а други јесте. Осим тога, уколико је помиловањем једно лице ослобођено потпуно или делимично од извршења казне, раније престале правне последице осуде, то исто значи да ће такво лице да се налази у повољнијем положају у односу на оног који није помилован. Та два лица формално у неком будућем кривичном поступку нису у истом положају, иако суштински јесу.

3.3. ЈОШ ЈЕДАН НАЧИН АМНЕСТИРАЊА УЧИНИЛАЦА КРИВИЧНОГ ДЕЛА

Ратна дешавања на просторима наше некадашње државе била су можда и главни разлог зашто већи број грађана има *оружје* у поседу, пре свега, нелегално. Држање оружја и муниције без дозволе је кривично дело, те свако лице које нелегално поседује оружје и муницију подлеже кривичној одговорности. Кривичним закоником Републике Србије прописује се кривично дело

---

⁷⁰³ С тим да ослобођење од кривичног гоњења, теоретски, може да иде и на штету лица које је помиловано. Иако мало чудно звучи да помиловање може да иде на штету лица којем је дато, по нашем мишљењу, то је ипак могуће. У овом случају до судског поступка не долази, али да је дошло можда се не би утврдила *одговорност*. Другим речима, да је дошло до кривичног гоњења, можда би окривљени и доказао да није крив или би се утврдило да постоји неки други основ да се он ослободи одговорности. Потпуно је друга ситуација кад је суд донео правноснажну осуђујућу пресуду, тада помиловање увек иде у корист осуђеног.

⁷⁰⁴ Помиловање се уређује Законом о помиловању, *Сл. гласник РС*, бр. 49/95, 50/95., као и Упутством о поступању судова и завода за извршење казни затвора у поступку помиловања, *Сл. гласник РС*, бр. 6/98, 7/98.

„Недозвољена производња, држање, ношење и промет оружја и експлозивних материја”.⁷⁰⁵

Законом којим се уређује област оружја и муниције уређује се набављање, држање, ношење, колекционарство, поправљање, преправљање, промет, посредништво и превоз оружја и муниције. У вези са овим кривичним делом, ми само желимо да укажемо да држава понекад доноси прописе којим се *амнестирају* поједини учиниоци овог кривичног дела. Тако се и Законом о оружју и муницији,⁷⁰⁶ из 1992. године у оквиру *Прелазних и завршних одредаба* прописивало да власници који на дан ступања на снагу овог закона за оружје немају оружни лист, односно одобрење за држање трофејног оружја, могу у року од 30 дана од дана ступања на снагу овог закона поднети захтев да им се изда оружни лист или одобрење. Приликом подношења захтева власници оружја нису дужни да доказују порекло оружја (чл. 40). Власници који на дан ступања на снагу овог закона држе или носе оружје чије је набављање, држање и ношење овим законом забрањено могу у року од 10 дана од дана ступања на снагу овог закона предати оружје надлежном органу. Власници који оружје предају надлежном органу у року из става 1. овог члана *неће одговарати* за неовлашћено држање и ношење оружја (чл. 41).

Потом, 2003. године донета је Наредба о легализацији и предаји оружја.⁷⁰⁷ Овом Наредбом је, као нижим правним актом од закона, било прописано:

1. Власници оружја који немају оружни лист, односно одобрење за држање трофејног оружја могу, док траје ванредно стање а најкасније у року од 30 дана од

---

⁷⁰⁵ (чл. 348), који гласи: Ко неовлашћено израђује, продаје, набавља, врши размену или држи ватрено оружје, његове делове, муницију или експлозивне материје, казниће се затвором од три месеца до три године и новчаном казном. Осим основног облика Закоником се прописују и два квалификована облика овог дела: А) Ако је предмет дела из става 1. овог члана ватрено оружје, муниција, експлозивне материје, или средство на бази те материје, распрскавајуће или гасно оружје чија израда, продаја, набавка, размена или држање није дозвољено грађанима, учинилац ће се казнити затвором од шест месеци до пет година и новчаном казном. Б) Ако је предмет дела из ст. 1. и 2. овог члана већа количина оружја, муниције или средстава или је у питању оружје или друга средства велике разорне моћи или се дело врши противно правилима међународног права, учинилац ће се казнити затвором од две до десет година. Закоником се прописује и један посебан облик дела, које се односе на ношење оружја: Ко неовлашћено носи предмете дела из ст. 1. и 2. овог члана, казниће се затвором од две до десет година. Надаље, ко неовлашћено носи предмете дела из става 1. овог члана за чије набављање и држање има одобрење надлежног органа, казниће се затвором од шест месеци до пет година. На крају, Закоником се прописује да ће се ватрено оружје, његови делови, муниција и експлозивне материје одузети.

⁷⁰⁶ Закон о оружју и муницији, *Сл. гласник РС*, бр. 9/92, 53/93, 67/93, 48/94, 44/98, 39/2003, 101/2005 - др. закон, 85/2005 - др. закон, 27/2011 - одлука УС и 104/2013 - др. Закон.

⁷⁰⁷ Наредба о легализацији и предаји оружја, *Сл. гласник РС*, бр. 31/2003 и 37/2003.

дана ступања на снагу ове наредбе, поднети захтев да им се изда оружни лист, односно одобрење за држање трофејног оружја. Захтев се подноси надлежном органу.

2. Приликом подношења захтева из тачке 1 ове наредбе власници оружја нису дужни да доказују порекло оружја.

3. Власници који држе или носе оружје чије је набављање, држање и ношење забрањено, могу у року из тачке 1 ове наредбе предати оружје надлежном органу, полицијској станици, односно гарнизону Војске Србије и Црне Горе у складу са њиховим актом, у месту пребивалишта власника оружја.

4. Власници који оружје из тачке 3 ове наредбе предају у прописаном року *неће одговарати* за неовлашћено држање и ношење оружја.

Није тешко закључити, на основу ове Наредбе, да лица која предају оружје нису дужни да доказују његово порекло, нити могу да одговарају зато што су поседовали нелегално оружје. Сада имамо ситуацију да је неко нелегално поседовао оружје, које му је *пронађено* један дан пре ступања на снагу ове Наредбе, и то лице ће кривично одговарати, а само сутрадан, након што је Наредба ступила на снагу лице које је предало оружје неће кривично одговарати. Суштински оба лица чине кривично дело, али формално само прво лице одговара, док друго не одговара. Битно је да су у том временском периоду предали оружје, али и ако је у том периоду код њих пронађено оружје та лица неће одговарати кривично.⁷⁰⁸

---

⁷⁰⁸ Тако је и Суд у Чачку одлучио: *Сентенца*: Када је оптужени неовлашћено набавио и држао ватрено оружје и муницију, коју су му овлашћена службена лица пронашла и одузела 4.4.2003. године у време важења Наредбе о легализацији и предаји оружја, тада се оптужба против њега због кривичног дела из члана 33. став 1. Закона о оружју и муницији има одбити применом члана 354. тачка 3) Законика о кривичном поступку јер постојање Наредбе о легализацији и предаји оружја представља околност која искључује кривично гоњење. *Из образложења*: (...) Из чињеничних утврђења произлази да су радници СУП-а Ч. од оптуженог одузели оружје и муницију коју је он неовлашћено држао и да је одузимање извршено у време када је била на снази Наредба, али код таквог стања ствари да су оружје и муниција одузете од оптуженог у оквиру рока утврђеног Наредбом која прописује да власници који оружје предају неће одговарати за неовлашћено држање и ношење, не може се доводити у питање постојање намере код оптуженог да поступи сходно одредбама Наредбе у смислу добровољне предаје оружја и муниције надлежном органу већ постојање такве намере се мора претпоставити до истека рока прописаног Наредбом за предају оружја. (...) (Пресуда Окружног суда у Чачку, Кж. 49/2005 од 14.2.2005. године). Извор: електронска база података *Paragraf Lex*, 6.8.2014.

Међутим, било је и другачијих мишљења у нашој судској пракси. Ми ћемо указати на једну пресуду, којом је једно оптужено лице оглашено кривим у истој ситуацији, али је на крају Врховни суд Србије одлучио другачије: *Сентенца*: Кривичним гоњењем оптуженог за кривично дело неовлашћеног држања оружја и муниције из члана 33 став 3 у вези са ст. 1 и 2 Закона о оружју и муницији, иако је оружје пронађено код оптуженог пре истека рока за легализацију и предају оружја (од 25.3. до 24.4.2003) предвиђеног Наредбом о легализацији и предаји оружја која искључује

Законом о оружју и муницији⁷⁰⁹ из 2015. године прописује се у члану 51, који носи назив *Законска легализација* да: 1. Власници оружја из категорија Б и Ц, који немају исправу издату од надлежног органа могу, у року од три месеца од дана ступања на снагу овог закона, поднети захтев за издавање одговарајуће исправе. 2. Власници оружја из категорије А, Б и Ц исто могу предати надлежном органу у власништво Републике Србије у року од три месеца од дана ступања на снагу овог закона. 3. У случајевима из ст. 1. и 2. овог члана власници оружја *нису дужни да доказују порекло оружја и неће одговорати за неовлашћено набављање, држање и ношење оружја*. Дакле и овде је реч о томе да свако ко буде испунио услове из овог члана неће одговорати због учињеног кривичног дела.⁷¹⁰

Овај Закон садржи још једну за нас интересантну одредбу. У члану 46 који носи назив *Легализација* прописује се да „Министар може када то захтевају разлози

одговорност учинилаца који у предвиђеном року легализују или предају оружје - повређен је кривични закон у питању да ли постоје околности које искључују кривично гоњење и то представља основ за доношење одбијајуће пресуде. *Из образложења:* (...) Оптужени је, од дана када је код њега пронађено оружје, још увек имао времена да се одазове позиву из Наредбе, али му то није омогућено, односно у томе је био спречен од радника ОУП-а који су му оружје и муницију одузели пре истека рока из Наредбе. Код оваквог стања ствари, оглашавајући оптуженог Д. Ћ. кривим иако постоји околност која искључује кривично гоњење, првостепени суд је повредио кривични закон, члан 367 тачка 2) у вези са чланом 369 тачка 3) Законика о кривичном поступку (даље: ЗКП), на шта се основано указује у жалби браниоца. Отклањајући наведену повреду закона, Врховни суд је уважио жалбу браниоца, преиначио првостепену пресуду и према оптуженом Д. Ћ. на основу члана 354 тачка 3) ЗКП, одбио оптужбу за кривично дело из члана 33 став 3 у вези ст. 1 и 2 Закона о оружју и муницији." (Пресуда Врховног суда Србије, Кж.-I-1722/2003 од 29.4.2004. године). Извор: електронска база података *Paragraf Lex*, 6.8.2014. Вид. пресуду Врховног суда Србије, Кзз 38/05. од 07.04.2006. године. Извор: електронска база података *Paragraf Lex*, 6.8.2014. Значајно је на овом месту указати и на Уредбу о издавању оружног листа, односно одобрења за држање власницима оружја, *Сл. гласник РС*, бр. 7/2007. (чл.1) власници оружја, који на дан ступања на снагу ове уредбе немају оружни лист, односно одобрење за држање трофејног оружја или одобрење за држање оружја ради обављања делатности по одредбама Закона о оружју и муницији ("Службени гласник РС", бр. 9/92, 53/93 - др. закон, 67/93 - др. закон, 48/94 - др. закон, 44/98, 39/03, 85/05 - др. закон и 101/05 - др. закон), могу поднети захтев да им се изда оружни лист односно одобрење за држање оружја. Захтев из става 1. овог члана може се поднети у року од тридесет дана од дана ступања на снагу ове уредбе. *Власници оружја који поднесу захтев нису дужни да доказују порекло оружја.* (чл. 2) Власници који на дан ступања на снагу ове уредбе држе или носе оружје чије је набављање, држање и ношење забрањено по одредбама Закона о оружју и муницији, могу у року из члана 1. став 2. ове уредбе, предати оружје надлежној полицијској управи, или полицијској станици по месту пребивалишта, односно седишту власника. Власници оружја из става 1. овог члана неће одговорати за неовлашћено држање и ношење оружја. Власници оружја за које поседују оружни лист, а више не желе да га држе, могу и након истека рока из члана 1. став 2. ове уредбе предати оружје организационој јединици Министарства унутрашњих послова надлежној за издавање оружног листа.

⁷⁰⁹ Закон о оружју и муницији, *Сл. гласник РС*, бр. 20/2015.

⁷¹⁰ Ако би се код неког лица пронашло *ватрено оружје*, док не траје легализација, на пример да је учинио најтежи облик кривичног дела из члана 348. то лице би могло бити осуђено на затворску казну, која би била таква да би осуђено лице остало уписано у казнену евиденцију и то до краја живота.

очувања безбедности грађана и јавног реда и мира, периодично, расписати легализацију оружја и муниције”. Министар може, у случају како је наведено у овом Закону, да распише легализацију, тако да сва лица која су учинила кривична дела, неће кривично одговарати док траје легализација. Не улазећи у дубљу расправу око ове проблематике, не можемо да не поставимо питање колико је оправдано да министар, а не Народна скупштина РС одлучује о овом, веома осетљивом питању. Министар унутрашњих послова је 2016. године донео Наредбу о легализацији оружја,⁷¹¹ којом је прописано да: 1. Власници оружја из категорије Б и Ц, који на дан ступања на снагу ове наредбе немају исправу издату од надлежног органа, могу, у року од 1. јула 2016. године до 1. новембра 2016. године, *поднети захтев* за издавање одговарајуће исправе. 2. Власници оружја из тачке 1. Ове наредбе, укључујући и власнике оружја из категорије А, исто могу, у року из те тачке, предати надлежном органу, односно у власништво Републике Србије. 3. У случајевима из ст. 1. и 2. ове наредбе, власници оружја *нису дужни* да доказују порекло и у прописаном року *неће одговарати* за неовлашћено држање и ношење оружја.⁷¹²

3.4. ЈОШ НЕКИ ЗАКОНИ КОЈИМА СЕ АМНЕСТИРАЈУ УЧИНИОЦИ КРИВИЧНОГ ДЕЛА

У жељи да покушамо да укажемо да се некада учиниоци појединих кривичних дела *амнестирају* или, *можда* боље речено накнадно се прописује основ који искључује противправност, указаћемо на још један начин како се смањује број учинилаца кривичних дела а самим тим и повратника. Наиме, Кривичним закоником прописано је кривично дело - Грађење без грађевинске дозволе.⁷¹³

---

⁷¹¹ Наредба о легализацији оружја, *Сл. гласник РС*, бр. 60/2016. Наредба је донета на основу члана 46. Закона о оружју и муницији („Службени гласник РС”, број 20/15), члана 15. ст. 1. и 3. Закона о државној управи („Службени гласник РС”, бр. 79/05, 101/07, 95/10, 99/14) и члана 17. став 4. и члана 24. став 2. Закона о Влади („Службени гласник РС”, бр. 55/05, 71/05 - исправка, 101/07, 65/08, 16/11, 68/12 - УС, 72/12, 7/14 - УС, 44/14).

⁷¹² То значи да, ако је неком лицу пронађено оружје у нелегалном поседу 30. јуна, оно ће кривично одговарати због учињеног кривичног дела, док оно лице коме је пронађено оружје 1. јула неће кривично одговарати.

⁷¹³ (чл. 219а): (1) Лице које је извођач радова или одговорно лице у правном лицу које је извођач радова на објекту који се гради, односно које изводи радове на реконструкцији постојећег објекта, без грађевинске дозволе, казниће се затвором од три месеца до три године и новчаном казном. (2) Лице које је инвеститор или одговорно лице у правном лицу које је инвеститор објекта

Детаљно регулисање изградње уређује се Законом о планирању и изградњи,⁷¹⁴ којим се уређују услови и начин уређења простора, уређивање и коришћење грађевинског земљишта и изградња објеката; вршење надзора над применом одредаба овог закона и инспекцијски надзор; друга питања од значаја за уређење простора, уређивање и коришћење грађевинског земљишта и за изградњу објеката.⁷¹⁵ Међутим, ми желимо само да укажемо на кривичноправне аспекте *нелегалне градње*, доводећи у вези овај и друге законе у делу који се тиче легализације и Кривични законик.

Законом о планирању и изградњи било је прописано да легализација, у смислу овог закона, јесте накнадно издавање грађевинске и употребне дозволе за објекат, односно делове објекта изграђене или реконструисане без грађевинске дозволе. Грађевинска дозвола (...) издаће се за све објекте изграђене, односно реконструисане или дограђене без грађевинске дозволе, односно одобрења за изградњу до дана ступања на снагу овог закона. Грађевинска дозвола може се издати, у смислу овог члана, и за објекте изграђене на основу грађевинске дозволе, односно одобрења за изградњу и потврђеног главног пројекта на којима је приликом извођења радова одступљено од издате грађевинске дозволе, односно одобрења за изградњу и потврђеног главног пројекта.⁷¹⁶

који се гради без грађевинске дозволе, казниће се затвором од шест месеци до пет година и новчаном казном. (3) Када је издато решење о обустави радова, а лице из ст. 1. и 2. овог члана настави започету градњу, учинилац ће се казнити затвором од једне до осам година и новчаном казном. (4) Лице које је као одговорни пројектант, односно вршилац техничке контроле, супротно прописима потписало коначан извештај о извршеној контроли, којим се констатује да на главни пројекат нема примедби или супротно прописима ставило печат на главни пројекат да се пројекат прихвата, или супротно прописима дало изјаву којом потврђује да је главни пројекат урађен у складу са локацијском дозволом, казниће се затвором од три месеца до три године и новчаном казном.

⁷¹⁴ Закон о планирању и изградњи, *Сл. гласник РС*, бр. 72/2009, 81/2009 - испр., 64/2010 - одлука УС, 24/2011, 121/2012, 42/2013 - одлука УС, 50/2013 - одлука УС, 98/2013 - одлука УС, 132/2014 и 145/2014. (у даљем тексту: Закон о планирању и изградњи или ЗПИ).

⁷¹⁵ Чл. 1 ЗПИ.

⁷¹⁶ Чл. 185 Закона о планирању и изградњи. Закон је садржао и одредбе о томе који објекти не могу да се легализују. Одређене новине, пре свега у погледу ослобођења накнаде за легализацију, доноси и Закон и изменама и допунама Закона о планирању и изградњи, *Сл. гласник РС*, бр. 24/2011. На основу овог Закона јединице локалне самоуправе доносиле су своје одлуке поводом појединих питања која се тичу легализације. Тако је на пример:

А. На основу члана 187. став 4. Закона о планирању и изградњи („Сл. гласник РС”, број 72/09) и члана 15. Статута града Ужица („Сл. лист града Ужица”, број 11/08), Скупштина града Ужица, на седници одржаној 1. децембра 2009. године, доносела Одлуку о условима за легализацију објеката у погледу удаљености од суседног објекта и висине објекта, *Сл. лист града Ужица*, бр. 19/2009.

Б. На основу члана 187. став 4. Закона о планирању и изградњи („Сл. гласник РС”, бр. 72/09) и члана 39. Статута града Зајечара („Службени лист града Зајечара”, бр. 1/08 и 20/09), Скупштина

Дакле, сада објекти који су грађени незаконито што истовремено представља кривично дело, могу да се легализују, односно за такве објекте може да се изда грађевинска дозвола. Сада се поставља питање да ли то значи да је *држава* дозволила легализацију нелегалних објеката, и да ли то истовремено значи да више не постоји ни кривична одговорност, без обзира што су објекти саграђени без грађевинске дозволе, или то ипак значи да постоји кривична одговорност, али да се објекти могу легализовати? Ми смо успели на нађемо неколико пресуда којима је ово питање решено на *различите начине*.⁷¹⁷

града Зајечара, на седници одржаној 18.12.2009. године донела је Одлуку о утврђивању посебних услова у поступку легализације објеката на територији града зајечара, *Сл. лист града Зајечара*, бр. 22/2009.

В. На основу члана 187. Закона о планирању и изградњи („Службени гласник РС”, бр. 72/09) и члана 25. Статута града Јагодина („Службени гласник града Јагодина”, бр. 1/08), Скупштина града Јагодина на XV седници одржаној 23.11.2009. године, донела је Правилник о посебним условима за легализацију објеката изграђених и реконструисаних без грађевинске дозволе, *Сл. гласник града Јагодина*, бр. 13/1/2009.

⁷¹⁷ *Сентенца*: Уколико суд утврди да је окривљени поднео захтев за легализацију објекта изграђеног без одобрења надлежног органа, искључена је противправност као општи елемент кривичног дела из Закона о планирању и изградњи, које му се ставља на терет. Из образложења: "Наиме, правилно је првостепени суд утврдио одлучне чињенице у овој кривичноправној ствари, пре свега да је за предметни објекат поднет захтев за легализацију у складу са одредбама члана 185. Закона о планирању и изградњи (даље: Закон), у року прописаном одредбом члана 186. став 2. тог закона, а што за последицу има да се неће извршавати одлуке надлежних инспекцијских органа које се тичу рушења објекта изграђеног без дозволе, односно одобрења, у смислу члана 197. став 1. истог закона, с тим што првостепени суд погрешно утврђује, по схватању Апелационог суда, да се у тој ситуацији може применити одредба члана 354. став 1. тачка 3) Законика о кривичном поступку (даље: ЗКП), тј. *да се легализација објекта може поистоветити са амнестијом на коју се ова законска одредба односи, будући да легализација објекта*, у смислу наведених одредаба Закона, представља околност која отклања противправност радњи окривљених, па како у том случају недостаје нужни општи законски елемент кривичног дела, у смислу одредбе члана 14. став 1. Кривичног законика, то се окривљени имају ослободити од оптужбе, применом одредбе члана 355. став 1. тачка 1) ЗКП, са разлога што дело за које се оптужују по закону није кривично дело." (Пресуда Апелационог суда у Крагујевцу, К. 3087/2012 од 12.7.2012. године). Извор: електронска база података *Paragraf Lex*, 6.8.2014.

Из судске праксе: Суд у Београду је на основу одредбе члана 355 тачка 1 ЗКП-а ослободио од оптужбе Окривљену да је: У току маја месеца 2006. године у Београду, у ул. аа, као инвеститор без одобрења за градњу и главног пројекта сазидала просторију у облику правоугаоника димензије 370x160цм, тако што је у наведеној улици у стану број 1 у приземљу зграде доградила просторију облика правоугаоника наведених димензија, на који је формиран прозор димензија 150x210 цм, на тај начин што је урађена армирана бетонска подна плоча, озидани фасадни зидови и урађена кровна конструкција, -чиме би извршила кривично дело из члана 149 Закона о планирању и изградњи Републике Србије. (...) Имајући у виду казну која је прописана за предметно кривично дело, димензије просторије која је сазидана, чињеницу да је окривљена поднела захтев за легализацију предметног простора о коме још увек није одлучено, те чињеницу да се извођењем истих радова није изашло из габарита терасе, то је по налажењу другостепеног суда у конкретном случају реч *о делу малог значаја*, а све у смислу члана 18 Кривичног законика. Иако је окривљена поступала са умишљајем као обликом виности, по налажењу другостепеног суда у конкретном случају последице предметног дела су незнатне, а општа сврха кривичних санкција не захтева изрицање кривичне санкције имајући у виду димензије предметног објекта као и чињеницу да је поступак за легализацију истог покренут пре више од четири године и исти није окончан, а такође није окончан

Међутим, чланови закона којима је одобрена легализација објеката Закона о планирању и изградњи (чл. 185-200) нису били у складу са Уставом, а што је *установио* Уставни суд Србије.⁷¹⁸ С обзиром на то да су чланови Закона о легализацији *проглашени* неуставним, да ли се опет враћамо на то да градња без грађевинске дозволе представља кривично дело, односно да више не постоји *основ* који искључује постојање дела. Можда, ако је неко *искористио* време важења ових одредаба Закона, па је свој објекат легализовао, онда више и не постоји његова одговорност, а ако није *искористио* време трајања одредаба Закона онда

ни поступак за легализацију целог стамбеног објекта у ул. Максима Горког бр. 52. Пресуда Апелационог суда у Београду Кж1 5471/11. Доступна на сајту Апелационог суда у Београду: <http://www.bg.ap.sud.rs/lt/articles/sudska-praksa/pregled-sudske-prakse-apelacionog-suda-u-beogradu/krivicno-odeljenje/krivicno-materijalno-pravo/kz1-5471-11.html>. (10.10.2016). У току нашег истраживања нашли смо и судску одлуку у којој се није ни постављало питање легализације објеката, већ је оптужна одбијена из разлога наступања застарелости. Вид. (Пресуда Апелационог суда у Нишу 5Кж. 1. бр. 1544/13 од 14.05.2013. године, пресуда Основног суда у Нишу 4К. бр. 1704/2011 од 22.02.2013. године) - Билтен Апелационог суда у Нишу, број 1/2014, Интермех, Београд, Приредила Весна Стевановић, судија Апелационог суда у Нишу. Извор: електронска база података *Propisi online*, 5.6.2016.

Пресудом Основног суда у Крушевцу, окривљени С. С. је ослобођен од оптужбе да је, између осталог, у периоду од 3.12.2009. године до 16.06.2010. године у Ћелијама, Град Крушевац, на кп. Бр. 2632/2 КО Ћелије, ...урачунљив, при чему је био свестан свог дела и хтео његово извршење, а био је свестан да је његово дело забрањено, као инвеститор градио објекте без грађевинске дозволе...", јер је суд нашао да се ради о *делу малог значаја* у смислу одредбе чл. 18. КЗ. У образложењу пресуде првостепени суд је утврдио да је окривљени по решењу грађевинског инспектора уклонио два зида димензија 4 x 4 метра, као и да је две надстрешнице, као помоћне објекте, које су сведене на димензије 2,5 x 4 метра, окривљени у извршном поступку порушио по налогу извршитеља, те да је из наведеног разлога степен кривице окривљеног низак. (...) Пресуда Основног суда у Крушевцу, 7К-1292/12 од 25.10.2012. године и пресуда Апелационог суда у Крагујевцу, КЖ1-708/13 од 25.02.2013. године) - Билтен Апелационог суда у Крагујевцу, број 1/2014, Интермех, Београд, сентенцу приредила: Милевка Миленковић, судија Апелационог суда у Крагујевцу. Извор: електронска база података *Propisi online*, 5.6.2016.

Међутим, суд у Ужицу је донео осуђујућу пресуду 2014. године, због учињеног кривичног дела „градња без грађевинске дозволе”. Окривљени који је на изграђене темеље поставио дрвену стамбену зграду, а да претходно није прибавио грађевинску дозволу, извршио је кривично дело грађење без грађевинске дозволе. *Из образложења*: У жалби против пресуде првостепеног суда, којом је окривљени оглашен кривим због кривичног дела из члана 219а, став 2. КЗ-а, се наводи да није разјашњено да ли дрвена преносива колиба, стара преко 100 година, представља стамбену зграду за коју је потребно издавање грађевинске дозволе, будући да се не ради о новоизграђеном нити зиданом објекту. Сходно члану 2. тач. 22. и 23. Закона о планирању и изградњи, објекат је грађевина спојена са тлом која представља физичку, функционалну целину, а зграда јесте објекат са кровом и спољним зидовима изграђена као самостална употребна целина која пружа заштиту од временских и спољних утицаја, а намењена за становање, обављање неке делатности и друго. Имајући у виду наведене одредбе, предметни објекат који је окривљени изградио на својој парцели представља стамбену зграду за коју је потребно издавање грађевинске дозволе, па су супротни наводи жалбе окривљеног оцењени као неосновани. Пресуда Вишег суда у Ужицу, Кж. 113/14 од 17. 4. 2014. Извор: електронска база података *Propisi online*, 5.6.2016.

⁷¹⁸ Одлука УС број – ИУз-295/2009, објављено у *Сл. гласнику РС*, бр. 50/2013, од 07.06.2013.

г.

одговорност постоји. На крају, можда је само питање *ко је бржи или ко је имао више среће*.

Након тога, 2013. године, донет је Закон о легализацији објеката⁷¹⁹ којим се уређују услови, поступак и начин легализације објеката, односно делова објекта *изграђених без грађевинске дозволе, односно одобрења за изградњу*, услови за издавање употребне дозволе, као и друга питања од значаја за легализацију објеката.⁷²⁰ Опет се доноси Закон којим се дозвољава легализација објеката, али остаје неуређено питање да ли и даље постоји кривична одговорност због изграђених објеката без грађевинске дозволе.⁷²¹

На крају, 2015. године доноси се Закон о озакоњењу објеката⁷²² чијим ступањем на снагу престаје да важи Закон о легализацији објеката, Закон о посебним условима за упис права својине на објектима изграђеним без грађевинске дозволе, Правилник о објектима за које се не може издати грађевинска дозвола, степену изграђености објекта и грађевинској и употребној дозволи у поступцима легализације објеката, као и Правилник о условима, начину и поступку за стицање права својине на земљишту и објектима на које се примењује Закон о посебним условима за упис права својине на објектима изграђеним без грађевинске дозволе. Без улажења у садржину овог Закона, из чијег се наслова може наслутити шта он уређује, опет се отвара питање односа *кривичне одговорности* лица која су градила објекте без грађевинске дозволе и овог Закона.⁷²³

---

⁷¹⁹ Закон о легализацији објеката, *Сл. гласник РС*, бр. 95/2013 и 117/2014. на основу овог Закона донети су и подзаконски акти којима се ближе уређивало *легализација објеката*, као што је Правилник о објектима за које се не може издати грађевинска дозвола, степену изграђености објекта и грађевинској и употребној дозволи у поступцима легализације објеката, *Сл. гласник РС*, бр. 106/2013. Тако да се може поставити питање одговорности оних којима се не може издати грађевинска дозвола, што свакако не би било оправдано.

⁷²⁰ Чл. 1 Закона о легализацији објеката.

⁷²¹ Такође, 2013. године донет је Закон о посебним условима за упис права својине на објектима изграђеним без грађевинске дозволе, *Сл. гласник РС*, бр. 25/2013 и 145/2014. На основу овог Закона донет је и Правилник о условима, начину и поступку за стицање права својине на земљишту и објектима на које се примењује закон о посебним условима за упис права својине на објектима изграђеним без грађевинске дозволе, *Сл. гласник РС*, бр. 31/2013.

⁷²² Закон о озакоњењу објеката, *Сл. гласник РС*, бр. 96/2015.

⁷²³ Интересантно је видети и једну одлуку Врховног суда Србије: Нема основа за доношење решења о рушењу објекта уколико је исти бесправно изграђен односно реконструисан до 13.5.2003. године, као дана ступања на снагу Закона о планирању и изградњи, као и уколико је странка поднела пријаву и захтев за његову легализацију у роковима прописаним чл. 160. и 161. овог закона. *Из образложења*: (...) према налажењу Врховног суда, основано се тужбом истиче да је оспореним решењем повређен закон на штету тужиоца с обзиром да је одредбом члана 160. став 1. Закона о планирању и изградњи ("Службени гласник РС", бр. 47/03) прописано да је власник објекта изграђеног, односно реконструисаног без грађевинске дозволе дужан да у року од 6 месеци од дана

Нама је био циљ у овом делу рада да прикажемо како некада, иако је учињено кривично дело, Законодавац може да донесе закон којим *амнестира* учиниоце, тако да не постоји кривична одговорност оних лица која су градила без грађевинске дозволе, а који су објекте легализовали у складу са законом, тако да ће они у неком евентуалног кривичном поступку имати *беспрекорну прошлост*, јер нису кривично одговарали због нелегалне градње. Још само да закључимо, ни овај Закон не уређује питање кривичне одговорности због недозвољене градње.

Законом о озакоњењу објеката у члану 7 прописује се да се попис незаконито изграђених објеката из члана 6. став 4. овог закона, врши према програму пописа по зонама, односно целинама, који на предлог грађевинске инспекције доноси начелник општинске, односно градске управе. Програм пописа садржи зоне и динамику вршења пописа по зонама. У циљу ефикаснијег спровођења пописа незаконито изграђених објеката, јединица локалне самоуправе може образовати *комисије за попис* незаконито изграђених објеката, као помоћно радно тело. Састав и начин рада комисије уређује јединица локалне самоуправе. У састав комисије могу бити укључена лица запослена у јединици локалне самоуправе или запослена у правним лицима чији је оснивач јединица локалне самоуправе, као и друга лица одговарајућих струка. У складу са овим Законом поједине општине и градови су већ донели програме пописа и образовали комисије за попис незаконито изграђених објеката. Тако је, на пример, у Новом Саду донето Решење о образовању комисије

ступања на снагу овог закона пријави општинској односно градској управи објекат чије је грађење, односно реконструкција завршена без грађевинске дозволе, а ставом 3. истог члана је прописано да по истеку рока из става 1. овог члана општинска, односно градска управа у року који не може бити дужи од 60 дана обавештава власника, односно инвеститора објекта о условима за издавање одобрења за изградњу, односно о документацији коју је дужан да приложи уз захтев. Одредбом члана 162. истог закона прописано је да ако власник објекта изграђеног, односно реконструисаног без грађевинске дозволе не пријави објекат у року из члана 160. овог закона, односно не поднесе захтев за издавање одобрења за изградњу у року из члана 161. овог закона, општинска, односно градска управа донеће решење о рушењу објекта, односно делу објекта. (...). Из пресуде Врховног суда Србије У. 3962/03 од 11. јуна 2004. године) - Билтен Врховног суда Србије бр. 1/2005 - Интермех, Београд, аутор сентенце: Љубодраг Пљакић, судија ВСС. Извор: електронска база података *Propisi online*, 5.6.2016. Исто тако: Инспекцијска мера рушења објекта из чл. 141. Закона може се директно налагати само ако је објекат без одобрења изграђен после ступања на снагу Закона о планирању и изградњи. Нема основа за доношење решења о рушењу објекта бесправно изграђеног, односно реконструисаног пре ступања на снагу Закона о планирању и изградњи, уколико је странка поднела пријаву и захтев за његову легализацију у прописаним роковима из чл. 160. и 161. овог Закона. Из Билтена судске праксе Врховног суда Србије, број 2/2005, Интермех, Београд, Аутор: Невена Милојчић, судија Врховног суда Србије. Извор: електронска база података *Propisi online*, 5.6.2016. Видимо да само зато што постоји могућност да се објекти легализује, не постоји, с друге стране, могућност да се бесправно изграђени објекти руше.

за праћење пописа незаконито изграђених објеката,⁷²⁴ у Крагујевцу је донето Решење о образовању координационе комисије за спровођење пописа незаконито изграђених објеката на територији Града Крагујевца,⁷²⁵ у Јагодини је донето Решење о образовању комисија за попис незаконито изграђених објеката.⁷²⁶ Задатак ових комисија јесте да сачине попис незаконитих објеката. Закон о озакоњењу објеката прописује и да се евидентирање незаконито изграђених објеката врши на обрасцу - појединачном пописном листу чију садржину прописује министар надлежан за послове грађевинарства.⁷²⁷ Министар грађевинарства, саобраћаја и инфраструктуре донео је Правилник о садржини обрасца - појединачног пописног листа за евидентирање незаконито изграђених објеката.⁷²⁸ Овим Правилником је прописано да образац, између осталог мора да садржи и податке о инвеститору, и то за: (1) физичко лице: - име и презиме, - адреса становања, - ЈМБГ, - контакт. Свако ко је градио без грађевинске дозволе *мора* да буде евидентиран, када се тај поступак заврши ми ћемо знати *тачан* списак инвеститора који је градио без грађевинске дозволе. За потребе нашег рада нас занима нешто друго, а то је да су сва лица са тог списка, која су градила објекте без грађевинске дозволе, и *учиниоци кривичног дела*. Међутим, држава их је ослободила кривичне одговорности, што у крајњој линији значи да ће сва та лица имати *беспрекорну прошлост*.

---

⁷²⁴ Решење о образовању комисије за праћење пописа незаконито изграђених објеката, *Сл. лист Града Новог Сада*, бр. 1/2016. Решење је донето на основу члана 47. тачка 15. Статута Града Новог Сада - пречишћен текст („Службени лист града Новог Сада”, број 43/08) и члана 7. став 3. Закона о озакоњењу објеката („Службени гласник РС”, број 96/15). Решење је донео Градоначелник града Новог Сада.

⁷²⁵ Решење о образовању координационе комисије за спровођење пописа незаконито изграђених објеката на територији града Крагујевца, *Сл. лист града Крагујевца*, бр. 1/2016. Решење је донето на основу члана 7. став 3. Закона о озакоњењу објеката („Службени гласник РС”, број 96/15) и члана 2. тачка 25. Одлуке о Градском већу („Службени лист града Крагујевца”, број 25/15-пречишћени текст), у вези Одлуке о спровођењу пописа незаконито изграђених објеката на територији града Крагујевца, на седници одржаној дана, 21. јануара 2016. године. Решење је донело Градско веће града Крагујевца.

⁷²⁶ Решење о образовању комисија за попис незаконито изграђених објеката, *Сл. гласник града Јагодина*, бр. 22/2015. Решење је донето на основу члана 7. става 3. Закона о озакоњењу објеката ("Службени гласник РС", бр. 96/15 и члана 44. Закона о локалној самоуправи ("Службени гласник РС", број 129/07) и члана 41. Статута града Јагодина („Службени гласник града Јагодина”, број 1/08, 2/08, 11/11 и 17/15). Решење је донео Градоначелник града Јагодине.

⁷²⁷ Чл. 7 ст. 4.

⁷²⁸ Правилник о садржини обрасца - појединачног пописног листа за евидентирање незаконито изграђених објеката, *Сл. гласник РС*, бр. 102/2015.

4. КАЗНЕНА ЕВИДЕНЦИЈА

Свако окривљено лице које је у кривичном поступку осуђено због учињеног кривичног дела уписује се у *казнену евиденцију*. У казнену евиденцију уписује се само оно окривљено лице које је осуђено, што би значило, тек након што наступи правноснажност судске одлуке. Кривичним закоником и Правилником о вођењу казнене евиденције уређују се, доста непрецизно, питања које се пре свега тичу садржине, уписа, давања података и брисања из казнене евиденције.⁷²⁹

Кривичним закоником у погледу *садржаја* казнене евиденције прописује се⁷³⁰ да казнена евиденција садржи личне податке о учиниоцу кривичног дела, о кривичном делу за које је осуђен, податке о казни, условној осуди, судској опомени, ослобођењу од казне и опроштеној казни, као и податке о правним последицама осуде. У казнену евиденцију се уносе и касније измене података садржаних у казненој евиденцији, подаци о издржавању казне, као и поништење евиденције о погрешној осуди.

Из овог става сасвим је јасно да казнена евиденција не садржи податке које се тичу *мера безбедности*, па се тако закључује да не садржи ни податке о *мерама безбедности* обавезног психијатријског лечења на слободи и обавезног психијатријског лечења и чувања у здравственој установи. Надаље, Кривични законик садржи и правила о давању података из казнене евиденције у следећа два става, која су у међусобној супротности. Тако се у члану 120 ставу 2. прописује да се подаци из казнене евиденције могу дати само суду, јавном тужиоцу и полицији у вези са кривичним поступком који се води против лица које је раније било осуђено, органу за извршење кривичних санкција и органу који учествује у поступку давања амнестије, помиловања, рехабилитације или одлучивања о престанку правних последица осуде, као и органима старатељства, кад је то потребно за вршење послова из њихове надлежности. Подаци из казнене евиденције могу се дати и другим државним органима који су надлежни за откривање и спречавање извршења кривичних дела, када је то посебним законом прописано. Јасно је, ни овде се ништа не наводи о мерама безбедности.

---

⁷²⁹ Детаљно о казненој евиденцији вид. Ћоровић (2016), *op. cit.*, стр. 193-199.

⁷³⁰ Чл. 102 ст. 1.

Сасвим супротно, Кривичним закоником се у члану 120 ставу 3 прописује коме се подаци из казнене евиденције могу дати. Тако се „подаци из казнене евиденције могу, на образложен захтев, дати и државном органу, предузећу, другој организацији или предузетнику, ако још трају правне последице осуде или *мере безбедности* и ако за то постоји оправдани интерес заснован на закону”.⁷³¹ Овде се јасно прописује да се могу дати подаци из казнене евиденције ако још трају мере безбедности. Ми сада постављамо питање како је могуће дати податак о некој чињеници, уколико се о тој чињеници не води евиденција? Другим речима, како је могуће да се да податак из казнене евиденције да је неком изречена мера безбедности, када смо видели на почетку, да се изречене мере безбедности не уписују у њу.

Вођење казнене евиденције ближе се уређује Правилником о вођењу казнене евиденције,⁷³² којим се прописује да се у евиденцију уписује и изречена мера

---

⁷³¹ У том смислу интересантно је погледати једну одлуку суда: *Не може се извршити брисање из казнене евиденције, мере безбедности обавезног психијатријског лечења и чувања у здравственој установи, из разлога јер је чланом 99. Кривичног законика, одређено да се судска рехабилитација може дати само лицу које је осуђено на казну затвора, преко три до пет година, ако у року од десет година од дана кад је та казна издржана, застарела или опроштена не учини ново кривично дело. Из образложења:* Првостепени суд је одбио захтев окривљеног Л.Б. за брисање из казнене евиденције, мере безбедности обавезног психијатријског лечења и чувања у здравственој установи због кривичног дела тешка телесна повреда чл. 53. ст. 2. Кривичног законика Републике Србије. Након изјављене жалбе, браниоца окривљеног због битне повреде одредаба кривичног поступка, повреде кривичног закона и погрешно и непотпуно утврђеног чињеничног стања, Апелациони суд, је утврдио да је првостепени суд правилно и без битних повреда одредаба поступака, одбио захтев окривљеног, наводећи да у Кривичном законнику у одредбама везаним за рехабилитацију, престанак правних последица осуде и давање података из казнене евиденције (чл. 97-102), није прописано да се било која мера безбедности, може брисати, нити је исто прописано било којом другом одредбом материјалног или процесног закона. Такође је битно истаћи, да Апелациони суд сматра да је правилно првостепени суд закључио да окривљени Л.Б. није осуђивано лице, јер истом није изречена казна затвора, у смислу чл. 99. ст. Кривичног законика. Образлажући своју одлуку даље, Апелациони суд је навео да се у конкретном случају не може радити ни о поступку по молби за престанак правне последице осуде, како се неосновано наводи у жалби, јер окривљени Л.Б. није осуђивано лице. (Решење Апелационог суда посл. бр. Кж 2 3628/13 од 25.12.2013. године којим је потврђено Решење Вишег суда у Новом Саду посл. бр. К. 32/98 од 30.09.2013. године) - Билтен Вишег суда у Новом Саду, број 5/2014, Интермех, Београд, Аутор сенценце: судијски помоћник Душан Дакић, Виши суд у Новом Саду. Извор: електронска база података *Propisi online*, 5.11.2015. год. У вези са овом Одлуком, не можемо а да не поставимо питање – на који ће онда начин бити избрисан из казнене евиденције, односно да ли то значи да ће ово лице до краја живота бити уписано у евиденцији, само зато што законодавац није предвидео када се лице брише? Ми се никако не слажемо са ставом да неко треба да буде до краја живота уписан у казну евиденцију, зато се законом мора јасно уредити ко и када се уписује, али исто тако и када се брише из евиденције. Парадоксална је ситуација када се пропише да се неко уписује у евиденције, али се не прописује могућност за брисање из ње. Исти је случај и са изреченим васпитним мерама.

⁷³² Правилник о вођењу казнене евиденције, *Сл. лист СФРЈ*, бр. 5/79. Овај Правилник је донео Савезни секретар за унутрашње послове, на основу члана 138. Закона о кривичном поступку („Службени лист СФРЈ”, бр. 4/77), у сагласности са Савезним секретаром за правосуђе и

безбедности,⁷³³ чиме се још више компликује и овако више него компликовано законско решење из Кривичног законика.

Међутим, овде се не завршава проблем са уписом мера безбедности. Закон о извршењу кривичних санкција, којим се уређује извршење кривичних, али и осталих казних санкција, садржи и одредбе којима регулише упис мера безбедности у казнену евиденцију. Овај Закон садржи и две веома *проблематичне* одредбе, која се управо тиче казнене евиденције. Тако се чланом 194 прописује да, ради извршења казне одузимања возачке дозволе, суд који је одлучивао у првом степену доставља извршну одлуку о изреченој казни одузимања возачке дозволе полицији у *месту пребивалишта, односно боравишта* осуђеног у време када је одлука којом је изречена казна постала правноснажна. Извршна одлука уписује се у казнену евиденцију. Даље, ЗИКС-ом се у члану 208 прописује да суд који је у

организацију савезне управе. Пре овог Правилника на снази је било Упутство о вођењу казнене евиденције, *Сл. лист ФНРЈ*, бр. 22/55. Више о казненој евиденцији у Југославији вид. Горги Марјановић, Казнената евиденција во Југославија, *Годишник на Правниот факултет во Скопје*, том XVI, 1972. стр. 353-383.

⁷³³ Наиме, трећим чланом другим ставом прописује се: За свако осуђено лице води се *посебан картон*, у који се уписују следећи подаци: 1) презиме и име, а за удате жене и девојачко презиме, надимак и лажно име ако их има, датум рођења, презиме и име родитеља и девојачко презиме мајке; 2) матични број; 3) место, општина и република, односно аутономна покрајина у којој је рођено, а за лице рођено у иностранству - и држава; 4) држављанство; 5) занимање; 6) пребивалиште, односно боравиште, са назначењем адресе становања у време изрицања пресуде; 7) назив суда и република, односно аутономна покрајина на чијој се територији суд налази, а за страни суд - назив државе, број и датум одлуке првостепеног суда која је постала правноснажна, односно одлуке вишег суда ако је том одлуком преиначена одлука првостепеног суда; 8) законски назив кривичног дела, са значењем члана, става и тачке закона (савезног, републичког или покрајинског) који је примењен; 9) врста казне и *мере безбедности* која се уноси у казнену евиденцију, а значењем у ком трајању је кривична санкција изречена; 10) све промене у вези са уписаним подацима, са значењем органа који је донео одлуку и податке о тој одлуци. С до сада реченим морамо још да поставимо неколико питања, и да на исте одговоримо, а тиче су органа који води казнену евиденцију. Наиме према наведеном правилнику казнену евиденцију воде: 1) за држављане Социјалистичке Федеративне Републике Југославије који су рођени у Социјалистичкој Федеративној Републици Југославији, као и за стране држављане и лица без држављанства (у даљем тексту: странци) који су рођени на територији Социјалистичке Федеративне Републике Југославије - орган надлежан за унутрашње послове општине на чијој територији је то лице рођено; 2) за држављане Социјалистичке Федеративне Републике Југославије рођене у иностранству и за странце рођене у иностранству, као и за лица чије је место рођења непознато - орган надлежан за унутрашње послове општине на чијој територији је седиште суда који је донео првостепену пресуду. За лица из тачке 2. става 1. овог члана казнену евиденцију води и савезни орган управе надлежан за унутрашње послове. Ако је прописом републике, односно аутономне покрајине одређено, казнену евиденцију може водити један орган унутрашњих послова за подручје више органа надлежних за вођење казнене евиденције или за територију републике, односно аутономне покрајине (члан 2 Правилника). Иако је овај Правилник донесен пре више од четири деценије, видимо да је основно правило да казнену евиденцију води Министарство унутрашњих послова и то по *месту рођења* осуђеног лица.

првом степену изрекао меру безбедности забране вршења позива, делатности и дужности доставља правноснажну одлуку органу, предузећу или организацији у којој је лице којем је мера изречена запослено, органу надлежном за издавање дозволе или одобрења за вршење одређеног позива или самосталне делатности, надлежном инспекцијском органу, надлежном органу за вођење привредних регистара и пореској управи. Правноснажна одлука из става 1. овог члана доставља се и полицији у *месту пребивалишта, односно боравишта* лица према којем се ова мера примењује ради уписа у казнену евиденцију. Видимо да се наведене мере безбедности уписују у казнену евиденцију, али не по месту рођења учиниоца, већ по месту пребивалишта, односно боравишта.

Овакве контрадикторне одредбе само ће закомпликовати вођење и добијање података из КЕ. Сада се поставља питање где се заправо уписују подаци о овим мерама, да ли у казнену евиденцију по месту рођења или по месту пребивалишта, односно боравишта, надаље, од кога ће суд да тражи извод из евиденције, да ли од организационе јединице МУП-а по месту рођена, или пребивалишта односно боравишта. Сматрамо да је оправдано да се казнена евиденција води по месту рођења. Наиме, у току свог живота човек *може* неограничено да мења своје пребивалиште или боравиште, а место рођења *никад*. У вези са досад реченим, ми сматрамо да је потребно изменити и ускладити одредбе који се тичу казнене евиденције.

Поставља се и питање да ли судија који суди окривљеном може да зна да је окривљени који је држављанин Републике Србије раније осуђиван у иностраној држави. Одговорити на ово питање није нимало једноставно, а разлог је тај што све зависи од државе у којој је наш држављанин осуђен. Такође, проблем се појављује и са утврђивањем да ли је страни држављанин или лице без држављанства раније осуђивано.

Уколико наша држава има закључене споразуме о сарадњи који се тичу *кривичних ствари*, онда постоји и могућност да се дође до податка да је наш држављанин осуђиван у иностранству. С друге стране, државе са којима немамо споразум или закони њиховим држава које не регулишу или не дозвољавају давање података о осуђиваним лицима онда је отежано или немогуће добити податак из *званичних евиденција* да ли је наш држављанин осуђиван. С тим да се поставља

питање, да ли *страна држава* нашој држави доставља податак (одлуку, пресуду, решење, извештај...) да је наш држављанин код њих осуђен, или евентуално сам судија у току судског поступка, уколико има сазнања да је неко раније осуђиван у иностранству може да покрене поступак за тражење података?⁷³⁴

4.1. ПРОБЛЕМИ У ВЕЗИ СА БРИСАЊЕМ ОСУДА И СА БРИСАНОМ ОСУДОМ

Иако је једно лице учинило кривично дело, иако је наступила правноснажност судске одлуке и осуђено лице уписано у казнену евиденцију, то са друге стране не значи да свако уписано лице до краја живота остаје евидентирано у тој евиденцији. С тим у вези, уписана осуда се из казнене евиденције брише, под законом прописаним условима, с тим да једна категорија учинилаца остаје *заувек* уписана у евиденцију. То су осуђена лица на казну затвора преко пет година затвора, који цео живот остају уписани у казнену евиденцију и која ће, према садашњем законском решењу, ако буду учинили кривично дело било када у току

---

⁷³⁴ Република Србија је, на пример, закључила неколико споразума са другим државама којима се и регулише ово питање. Тако се Законом о потврђивању уговора између Републике Србије и Републике Белорусије о правној помоћи у грађанским и кривичним стварима, *Сл. гласник РС - Међународни уговори*, бр. 13/2013. у чл. 37. прописује да стране уговорнице сваких шест месеци обавештавају једна другу о свим осудама држављана друге стране уговорнице. Такође, државни орган надлежан за *вођење казнене евиденције* једне државе уговорнице, на захтев правосудног органа друге државе уговорнице, пред којим се води кривични поступак, доставиће извод из казнене евиденције. Законом о потврђивању уговора између Републике Србије и Републике Турске о узајамној правној помоћи у кривичним стварима, *Сл. гласник РС - Међународни уговори*, бр. 15/2015. у чл. 14 ст. 1 прописује се да замољена страна ће, на захтев судских органа стране молиље, достављати изводе из казнене евиденције који се траже од ње и који су потребни у некој кривичној ствари. Слична решења прописују се и осталим међународним уговорима којима се уређује оба област, као што су и Закон о потврђивању уговора између Републике Србије и Републике Македоније о правној помоћи у грађанским и кривичним стварима, *Сл. гласник РС - Међународни уговори*, бр. 5/2012. (чл. 31). Закон о ратификацији уговора између Социјалистичке Федеративне Републике Југославије и Савезне Републике Немачке о правној помоћи у кривичним стварима, *Сл. лист СФРЈ*, бр. 33/72. (чл. 11).

Међутим, поставља се питање ко у Републици Србији води казнену евиденцију у којој се уписују страни држављани, јер тумачењем одредби Правилника о вођењу казнене евиденције који је на снази, долази се до закључка да се у казнену евиденцију уписују страни држављани који су рођени на територији Социјалистичке Федеративне Републике Југославије (чл. 2 Правилника), што се *argumentum a contrario* не може другачије тумачити него да се страни држављани који су рођени у *иностранству* не уписују у ову евиденцију. У упоредном праву се законом посебно уређује поступак достављања података о учиниоцима кривичних дела, коју су осуђени у другој држави. Као што је, на пример, Закон о правним последицама осуде, казненој евиденцији и рехабилитацији, којим се у чалновима 22-34 уређује ово питање.

свог живота бити повратници.⁷³⁵ Још се поставља питање, да ли се може сматрати да постоји поврат уколико се ради о раније брисаној осуди. Овде смо мишљења, да ако је реч о брисаној осуди није легално а ни легитимно да се ради о поврату, јер је у том случају наступила рехабилитација, законска или судска, тако да се лице сматра неосуђиваним.⁷³⁶

Који је онда смисао брисања података из казнене евиденције, односно рехабилитације, ако се лице и даље сматра осуђиваним? Међутим, наше пређашње законско решење, са којим се поједини теоретичари нису, по нашем мишљењу потпуно оправдано, слагали уређивала су да брисање података из казнене

---

⁷³⁵ Кривичним закоником се прописују услови под којима се осуђено лице из казнене евиденције брише, односно када наступа рехабилитација. Тако, (чл. 98): (1) *Законска рехабилитација* се даје само лицима која пре осуде на коју се односи рехабилитација нису била осуђивана или која су се по закону сматрала неосуђиваним. (2) Законска рехабилитација настаје, ако: 1) лице које је оглашено кривим, а ослобођено од казне или којем је изречена судска опомена, у року од годину дана од правноснажности пресуде, односно решења не учини ново кривично дело; 2) лице којем је изречена условна осуда, у време проверавања и у року од годину дана по истеку рока проверавања, не учини ново кривично дело; 3) лице које је осуђено на новчану казну, казну рада у јавном интересу, одузимања возачке дозволе или казну затвора до шест месеци, у року од три године од дана кад је та казна извршена, застарела или опроштена, не учини ново кривично дело; 4) лице које је осуђено на казну затвора преко шест месеци до једне године, у року од пет година од дана кад је та казна извршена, застарела или опроштена, не учини ново кривично дело. 5) лице које је осуђено на казну затвора преко једне до три године, у року од десет година од дана кад је та казна извршена, застарела или опроштена, не учини ново кривично дело. (3) Законска рехабилитација не настаје ако споредна казна још није извршена или ако још трају мере безбедности. *Судска рехабилитација* (чл. 99): (1) Судска рехабилитација може се дати лицу које је осуђено на казну затвора преко три до пет година, ако у року од десет година од дана кад је та казна издржана, застарела или опроштена не учини ново кривично дело. (2) У случају из става 1. овог члана суд ће дати рехабилитацију ако нађе да је осуђено лице својим владањем заслужио рехабилитацију и ако је, према својим могућностима, надокнадило штету проузроковану кривичним делом, при чему је суд дужан да узме у обзир и све друге околности од значаја за давање рехабилитације, а посебно природу и значај дела. (3) Судска рехабилитација не може се дати ако споредна казна још није извршена или ако још трају *мере безбедности*.

⁷³⁶ Првостепени суд је приликом одлучивања о врсти и висини казне преценио значај осуђиваности оптуженог у односу на осуду на коју је наступила законска рехабилитација још пре извршења предметног кривичног дела, с тога се окривљени има сматрати као раније неосуђивано лице: првостепени суд је приликом одлучивања о врсти и висини казне утврдио околности у смислу члана 54. КЗ које утичу да казна буде мања или већа при том отежавајућим околностима није дао онај значај који оне објективно имају у овом предмету, с обзиром да је преценио значај осуђиваности оптуженог јер није у довољној мери водио рачуна о чињеници да је предметно кривично дело извршено 2008. године, а да је оптужени 2003. године (само 5 година пре тога) условно осуђен због кривичног дела за које је тим законом била прописана за то кривично дело новчана казна или затвор до 3 године и да је у односу на ту осуду наступила законска рехабилитација још пре извршења предметног кривичног дела, с тога се окривљени има сматрати као раније неосуђивано лице, с тим да се виност окривљеног, која је обележје без кога кривично дело и не постоји, не може ценити као отежавајућа околност на страни оптуженог. (Пресуда Апелационог суда у Новом Саду посл. бр. Кж. I 4488/12 од 10.04.2013. године, којом је преиначена пресуда Вишег суда у Новом Саду посл. бр. К. 162/10 од 31.10.2012. године) - Билтен Вишег суда у Новом Саду, број 4/2013, Интермех, Београд, Аутор сентенце: судија Светлана Томић - Јокић, Виши суд у Новом Саду. Извор: електронска база података *Propisi online*, 4.9.2016.

евиденције нема утицаја на поврат. Другим речима, да се једно лице може сматрати повратником без обзира што је претходно наступила рехабилитација.⁷³⁷ Како се у литератури наводи, особа којој је осуда брисана, наступа пред судовима и другим властима као некажњена. О тим особама смију се дати *извази* из казних регистара само судовима и јавним тужитељствима, али уз *примједу*, да је осуда брисана.⁷³⁸

У теорији и законодавству се усвајају три основна метода брисања осуде: 1. *Метод ограниченог публицитета* – према овом методу казнена евиденција је обавијена тајном, у принципу, како за осуђеника тако и за друга приватна лица. Они не могу да захтевају од власти стављеној у дужност да се стара о вођењу казнене евиденције изводе, па стога ни да добију тзв. Билтен бр. 3 у коме би ранија осуда била означена или обележена да је брисана. Међутим, овај метод олакшава информисање извесним ауторитетима власти (као на пример суду) о уписима у казненој евиденцији, допушта им право на извод из казнене евиденције истинит или потпун ради тачног обавештавања о ранијем животу лица (...). 2. *Сукцесивни метод* – по овом методу брисање криминалне прошлости из казнене евиденције се одвија постепено и везано је за извесне међуступње изражене кроз два узастопна рока кушње, после првог, брисани упис осуде не фигурира више на изводима из

---

⁷³⁷ О томе вид. Vidoje Miladinović, *Povrat u krivičnom pravu*, Beograd, 1983. str. 85-86. Да се у пракси често дешава да се подаци о брисаној осуди дају судовима потврђује и следећа судска одлука: Иако су раније осуде окривљеног Н.И. брисане и њихове правне последице престале у смислу одредбе члана 96 став 5 КЗ, то, супротно наводима жалби браниоца окривљеног, не представља сметњу суду да, у циљу обезбеђења несметаног вођења кривичног поступка, узме у обзир раније понашање окривљеног, уколико је оно такво да, у међусобној повезаности са околностима извршења кривичног дела за које постоји основана сумња да је извршио, указује да би могао поновити кривично дело и тако ометати кривични поступак. *Из образложења*: Побијаним решењем, између осталог, првостепени суд је нашао да постоје разлози за задржавање окривљеног Н.И. у притвору и по законском основу прописаном одредбом члана 142. став 1. тачка 3. ЗКП, будући да постоји основана сумња да је извршио два кривична дела разбојништва у помагању из члана 206. став 3. у вези става 1. КЗ у вези члана 35. КЗ у кратком временском периоду, у размаку од непуних месец дана, а имајући у виду и, како наводи првостепени суд, *склоност окривљеног ка вршењу кривичних дела коју индикују његове раније (брисане) осуде*. Одлучујући у жалби браниоца окривљеног, Апелациони суд је нашао да, супротно наводима жалбе браниоца окривљеног, *иако су раније осуде окривљеног Н.И. брисане и њихове правне последице престале* у смислу одредбе члана 96. став 5. КЗ, то не представља сметњу суду да, у циљу обезбеђења несметаног вођења кривичног поступка, узме у обзир раније понашање окривљеног, уколико је оно такво да, у међусобној повезаности са околностима извршења кривичног дела за које постоји основана сумња да је извршио, указује да би могао поновити кривично дело и тако ометати кривични поступак". (Решење Апелационог суда у Београду Кж2 По1 320/10 од 13.12.2010. године - решење Вишег суда у Београду, Посебно одељење Кв.По1.бр.1476/10 од 22.11.2010. године) - Билтен Апелационог суда у Београду, број 2/2011, Интермех, Аутор сентенце: Марина Барбир, виши судијски сарадник. Извор: електронска база података *Propisi online*, 4.9.2016.

⁷³⁸ Frank (1955), *op. cit.*, str. 290.

казнене евиденције који могу да буду дати осуђенику или другим заинтересованим приватним лицима; али, брисана осуда може да буде саопштена извесним властима и судовима и то само у одређеним случајевима. После протеча другог рока забележба о кривичној осуди у казненој евиденцији ишчезава чак и у изводима који се дају напред наведеним ауторитетима и осуђеном и осуђени се после овог налаза у положају као да није делинквент. 3. *Непосредни метод* – по овом методу једном стечена рехабилитација дејствује тако што брисање осуде не подлеже никаквој вишој инстанци. То практично значи да овакво брисање осуде, дато сагласно законодавним одредбама под испуњеним условима неизвршења новог деликта, означава крај и престанак фигурирања осуде на изводима из казнене евиденције које се дају суду или другим овлашћеним ауторитетима (тзв. Билтен бр. 2) као и на изводима датим на молбу заинтересованим осуђеним лицима (тзв. Билтен бр. 3).⁷³⁹

Поставља се и једно практично питање – како се *бришу* подаци из казнене евиденције, у техничком смислу? Правилником о вођењу казнене евиденције прописује се само како се врши уписивање у евиденцију – *уписивање података у картон врши се писаћом машином*, док се о брисању ништа не прецизира.

Ми сматрамо, да ако је наступила рехабилитација, податак да је неко раније осуђиван не сме нигде да постоји, и то је и начин да судија не сазна да се ради о повратнику. Међутим, Правилником се не уређује сам поступак брисања из евиденције. Занимљиво је и то што се Кривичним закоником у члану 102 став 6. прописује *подаци о брисаној осуди се не могу ником дати*. Овај став нам ипак говори да се податак о ранијој брисаној осуди налази и даље у евиденцији, само се не сме ником дати.⁷⁴⁰ Међутим, да ли због незнања или неких других разлога

---

⁷³⁹ Dušan Jakovljević, *Rehabilitacija u krivičnom pravu*, Beograd, 1981. str. 108-109. О рехабилитацији вид. Dušan Jakšić, *Rehabilitacija u krivičnom pravu Srbije, NBP: žurnal za kriminalistiku i pravo*, Beograd, 2/ 2014. str. 189-194.

⁷⁴⁰ У Француској, казнену евиденцију води посебни орган - National Judicial Record (NJR). Фајлови су компјутеризовани од 1980. године. Од 2000. године и грађанин може сам да приступи подацима из ове евиденције онлајн, путем сигурносне мреже, али свако има приступ својим подацима. У Француској постоје и друге евиденције учинилаца кривичних дела, као што су учиниоци кривичних дела против полне слободе. Вид. Martine Herzog-Evans, *Judicial rehabilitation in France: Helping with the desisting process and acknowledging achieved desistance*, *European Journal of Probation*, Vol. 3, No.1, 2011, p. 6. У Енглеској право приступа подацима из казнене евиденције имају органи кривичног гоњења, ако би ти подаци помогли расветљавању кривичног дела, затим суд приликом доношење осуде, као и затворске власти ради класификације осуђеника. Осим тога, и друге организације могу да имају приступ подацима из евиденције. Вид. Nicky Padfield, *Judicial Rehabilitation? A view from England*, *European Journal of Probation*, Vol. 3, No. 1, 2011, p. 40. У Републици Црној Гори вођење казнене евиденције прешло је у надлежност Министарства правде.

могуће је да се податак о брисаној осуди ипак наведе у изводу из казнене евиденције, тако да ће се судија упознати са тим податком, иако то не би смео. Сматрамо да уколико се, ипак, тако нешто деси у пракси судија не би смео да ранију осуђиваност цени као отежавајућу околност, јер је наступила рехабилитација.⁷⁴¹

Проблем се појављује и ако је наступила законска рехабилитација али се лице и даље налази уписано у казнену евиденцију. Реч је о томе да надлежни орган није извршио брисање осуде, а лице које је било уписано није тражило брисање осуде. Ми смо мишљења, да се тада не може говорити о ранијој осуђиваности, али

Казнену евиденцију о лицима осуђеним за кривична дела извршена на територији Црне Горе, као и лицима осуђеним за кривична дјела од страних судова, води министарство надлежно за послове правосудја. Чл. 225 Законика о кривичном поступку Црне Горе, *Службени лист Црне Горе*, број 57/09 од 18. августа 2009. године. На основу овог Законика донета је и Уредбу о начину вођења казнене евиденције, *Сл. лист Црне Горе*, бр. 51/2011. која је почела да се примењује од 1. јануара 2013. године. Овом Уредбом прописује се и (чл. 11 ст. 2): Брисање осуде из евиденције врши се потпуним брисањем података из члана 4 ове уредбе, и то из система за електронску обраду података на начин да не остаје траг о истима и издвајањем картона осуђеног лица из картотеке. Дакле, видимо да се из овог става закључује да се потпуно бришу подаци из казнене евиденције. Осим тога у Уредби се ни на једном месту не наводи „да се подаци о брисаној осуди не могу ником дати”. Похвално је и што је Уредбу донела Влада, што на неки начин има већи легитимитет, него када доноси правилник министар. Надаље, у Републици Хрватској донет је *Закон о правним последицама осуде, казненој евиденцији и рехабилитацији*, којим се уређује питање казнене евиденције. Према овом Закону (чл. 17) подаци из евиденције се бришу *потпуно и трајно*.

Иако је према *нашем* актуелном Законику о кривичном поступку прецизирано да начин вођења казнене евиденције уређује Влада, у том делу се и до данас није ништа променило. Вид. чл. 279 Законика о кривичном поступку. Занимљиво је предочити и законско решење чл. 586 ст. 3 нашег Законика о кривичном поступку - О поништену упису не смеју се ником давати подаци из казнене евиденције – што само говори у прилогу да и о поништену упису и даље постоји такав податак у казненој евиденцији. Такође, и претходни Законик о кривичном поступку прописивао је да пропис о вођењу казнене евиденције доноси Влада. Вид. чл.191 ЗКП-2001. Али нажалост, такав пропис, такође, *никада* није донет.

⁷⁴¹ Иако се можда чини да је оваква ситуација немогућа, она се догодила у Ужицу, те је Суд раније брисану осуду ценио као отежавајућу околност приликом одмеравања казне. Приликом одабира врсте кривичне санкције и одмеравања висине казна затвора и време провере, у смислу чл. 54. КЗ, првостепени суд наводи чињенице и околности, које се односе на ранију осуђиваност окривљеног (отежавајућа околност), те да је осуђиван пресудом Општинског суда у Бајиној Башти (К. бр. 212/97 од 12.05.1998. године), због кривичног дела из чл. 14. ст. 1. КЗ РС, на казну затвора од осам месеци са временом провере од две године, која осуда је брисана решењем број К. бр. 212/97 од 16.12.2002. године (што се види из извода казнене евиденције бр. 962/09 од 01.09.2009. године). Међутим, Апелациони суд је нашао доказ, на основу којег је првостепени суд утврдио ранију осуђиваност окривљеног и на основу кога се, у смислу чл. 18. ст. 2. ЗКП у вези чл. 102. ст. 6. КЗ, не може засновати судска одлука. (Пресуда Основног суда у Ужицу 2К.бр.832/10 од 25.11.2010. године и решење Апелационог суда у Крагујевцу, Кж1.бр.332/11 од 21.03.2011. године) - Билтен Апелационог суда у Крагујевцу, број 2/2011, Интермех, Сентенцу приредила: Даница Маринковић, судија Апелационог суда у Крагујевцу. Извор: електронска база података *Propisi online*, 4.9.2016. У вези са овом одлуком, сматрамо да није на одмет указати и на решење Законика о кривичном поступку, којим је било прописано да у „уверењу које се грађанима издаје на основу казнене евиденције, осуда и правне последице осуде брисане у поступку рехабилитације не смеју се помињати”. Чл. 527 ЗКП-2001. Па се може поставити питање одговорности оног лица која је издало такво уверење.

се у судској пракси могу наћи различите одлуке у погледу раније осуде која није избрисана из казнене евиденције иако су се стекли законски услови за рехабилитацију.⁷⁴² Разлог је јасан, не може грађанин да има последице зато што

---

⁷⁴² Међутим, у пракси има и других ставова: *Сентенца*: Наступање законске рехабилитације утврђује се у законом прописаном поступку, те, уколико ранија осуда није брисана, окривљени се не може сматрати неосуђиваним. *Из образложења*: "Осуђени Б. Б. такође у жалби истиче да је првостепени суд побијаном пресудом повредио закон на његову штету, обзиром да је ценио околност да је он раније осуђиван, иако је, сходно одредби чл. 97. и 98. Кривичног законика, наступила законска рехабилитација којом се бришу осуде и њене правне последице, па се он сматра неосуђиваним лицем. Жалбени наводи осуђеног Б. Б. су оцењени као неосновани. Наиме, чињеницу да ли је наступила законска рехабилитација или није оцењује надлежни државни орган у законом прописаном поступку, па, с обзиром да из списка предмета не произлази да је у законом прописаном поступку утврђено да је наступила законска рехабилитација, те с обзиром да раније осуде нису брисане, првостепени суд је правилно имао у виду, приликом доношења одлуке, и да је окривљени раније осуђиван, због чега је Апелациони суд у Б. овај жалбени навод оценио неоснованим." (Пресуда Апелационог суда у Београду, Кж1. 3056/2012 од 13.6.2012. године). Извор: електронска база података *Paragraf Lex*, 9.10.2016.

Исто тако је Суд у Новом Саду донео одлуку: *Сентенца*: о наступању законске рехабилитације надлежни орган мора донети решење по службеној дужности, након што изврши сва законом прописана проверавања и без овог деклараторног решења суд не може сматрати окривљеног неосуђиваним, приликом одлучивања о казни. *Из образложења*: стога, имајући у виду напред наведено и чињеницу да из списка предмета, као ни из образложења првостепене пресуде не произлази да је орган који је био надлежан донео решење о наступању законске рехабилитације у односу на окривљеног, закључак првостепеног суда да се окривљени има сматрати за неосуђивано лице је преурањен. (Из решења Апелационог суда у Новом Саду, посл. бр. Кж. I 2904/13, од 29.08.2013. године, којим је укинута пресуда Основног суда у Новом Саду, посл. бр. К.1546/13, од 10.06.2013. године и предмет враћен првостепеном суду ради поновног одлучивања). Аутор сентенце: Биљана Тадић, виши судијски сарадник. Основни суд у Новом Саду – Електронски билтен- <http://bilten.osns.rs/presuda/sentenca?url=rehabilitacija-neosudjivanost> (10.11.2016.). Исто тако: Правилно је првостепени суд утврдио постојање отежавајуће околности приликом одмеравања казне окривљеном у виду бројне осуђиваности у претходном периоду, а за које није наступила законска рехабилитација. *Из образложења*: Неосновани су наводи из жалбе браниоца, да је погрешно примењено материјално право јер је од отежавајућих околности првостепени суд узео ранију осуђиваност окривљеног, иако је по тврдњама браниоца, у погледу ранијих осуда наступила законска рехабилитација из чл. 98. ст. 2. т. 2. КЗ-а па се не може сматрати осуђиваним лицем. Овакви наводи су неосновани јер у погледу законске рехабилитације, орган који проверава да ли је наступила законска рехабилитација је орган који је надлежан за вођење казнене евиденције, који је дужан да донесе решење о рехабилитацији, с тим што ће пре доношења решења обавити претходне провере а нарочито прикупити податке о томе да ли је против осуђеног у току кривични поступак за ново кривично дело, да ли је оно учињено пре истека рока предвиђеног за законску рехабилитацију, па како исто није учињено то је правилно првостепени суд утврдио постојање отежавајуће околности. (Пресуда Основног суда у Чачку, К 260/15 од 28. 8. 2015. и Пресуда Вишег суда у Чачку, Кж 167/15 од 29. 10. 2015). Извор: електронска база података *Propisi online*, 8.11.2016.

С друге стране, сматрамо да је правилно поступио Виш суд у Краљеву који је у својој пресуди одлучио другачије. Законска рехабилитација наступа аутоматски, по сили закона, те када су за то испуњени услови лице се има сматрати рехабилитованим са свим последицама које из тога наступају, конкретно, има се сматрати да раније није осуђивано, иако о рехабилитацији није донета формална одлука суда. *Из образложења*: (...) Одлучујући о жалби Вишег јавног тужиоца којом је оспорио одлуку о кривичној санкцији Апелациони суд је утврдио да је неоснована и потврдио првостепено пресуду. Наиме, одредбом чл. 98. ст. 2. тач. 2. КЗ предвиђено је да законска рехабилитација настаје ако лице којем је изречена условна осуда у време проверавања и у року од годину дана по истеку рока проверавања не учини ново кривично дело. Окривљени је кривично дело за које је раније осуђиван и за које му је изречена условна осуда учинио 17.4.2010. године. По оцени Апелационог суда правилно је поступио првостепени суд када ову ранију осуду окривљеном није

државни орган није радио свој део посла који је би дужан да уради. Конкретно, да је државни орган, тачније организациона јединица МУП-а, урадила оно што је по закону дужна да уради, грађанин би се сматрао неосуђиваним. Одлука о брисаној осуди треба да има само декларативно, а не конститутивно дејство. Неко ће опет рећи да је грађанин требало сам да провери да ли је и даље уписан у казнену евиденцију, и ако није да сам покрене поступак за брисање. Не можемо очекивати од правно неугог лица да познаје све прописе о брисању из казнене евиденције, и да на њега пребацимо *кривицу* зато што државни орган није предузео оно што је по закону био дужан да предузме.

Међутим, иако судија на основу извода из казнене евиденције види да је окривљени раније осуђиван, али да је наступила законска рехабилитација, иако формално не узме у обзир податак из евиденције, суштински ће вероватно тај податак утицати на његово одлуку приликом индивидуализације казне затвора.

5. ПОСЕБНА ЕВИДЕНЦИЈА ЗА ПОЈЕДИНЕ КАТЕГОРИЈЕ УЧИНИЛАЦА КРИВИЧНИХ ДЕЛА

Казнена евиденција, није једино место где се уписују учиниоци кривичних дела. Законом о посебним мерама за спречавање вршења кривичних дела против

ценио као отежавајућу околност, јер је у односу на њу наступила законска рехабилитација, па се има сматрати да је ова осуда брисана, односно да окривљени није осуђиван. (Пресуда Вишег суда у Краљеву 2К. 260/10 од 4.3.2011. и пресуда Апелационог суда у Крагујевцу Кж. 1-1682/11 од 17.5.2011.) - Билтен Вишег суда у Краљеву, број 2/2011, Интермех, Аутор сенценце: Милан Давидовић, судија Вишег суда у Краљеву. Извор: електронска база података *Propisi online*, 8.11.2016.

Исто тако је и Суд у Новом Саду одлучио: Раније осуде окривљеног које датирају пуно година уназад, за које су се стекли услови за брисање, *не могу* се ценити као околности које утичу на одлуку о кривичној санкцији. *Из образложења:* „Имајући у виду од стране првостепеног суда утврђене олакшавајуће околности, те чињеницу да је окривљени раније заиста више пута осуђиван, међутим, те осуде датирају пуно година уназад, а од изречених санкција у питању је и судска опомена и условне осуде за које су се давно стекли услови за брисање истих, тако да се и не могу ценити као околности које утичу на одлуку о кривичној санкцији.” Из пресуде Апелационог суда у Новом Саду, посл. бр. Кж. 1.389/12 од 06.02.2013. године, којом је преиначена пресуда Основног суда у Новом Саду, посл. бр. К. 1964/10 од 15.12.2011. године. Аутор сенценце: Биљана Тадић, виши судијски сарадник. Извор: Основни Суд у Новом Саду – Електронски билтен. <http://bilten.osns.rs/presuda/sentenca?url=krivicno-pravo-procesno-brisanje-osude-otezavajuce-okolnosti-odmeravanje-kazne> (8.11.2016.). У овом случају требало би поставити питање одговорности оног лица које је дало такав извод из казнене евиденције.

полне слободе према малолетним лицима⁷⁴³ прописује се вођење још једне евиденције за осуђена лица због учињених кривичних дела на која се примењује овај закон. Тако, свако осуђено лице због учињеног кривичног дела на која се примењује овај закон уписују се у посебну евиденцију, с тим да ту евиденцију не води Министарство унутрашњих послова, већ Управа за извршење кривичних санкција.⁷⁴⁴

Оно што је посебно значајно у вези са овом евиденцијом јесте да се подаци који се у њој налазе *чувају трајно и не могу се брисати*.⁷⁴⁵ Није тешко закључити да осуђени који је једном уписан у ову евиденцију остаје до краја живота уписан у њу, чак и након његове смрти, што за последицу има то да ће се ово лице у неком могућем будућем кривичном поступку, у којем ће се он појавити као окривљени, *увек бити повратник*.⁷⁴⁶

Поставља се и питање односа ове евиденције и казнене евиденције.⁷⁴⁷ Да ли се лице које је осуђено за кривично дело на које се примењује овај Закон истовремено уписује и у казнену евиденцију? Кривични законик, као ни ЗПМ не садрже никакве одредбе о томе. Чини се да је непотребно једно осуђено лице уписивати у две евиденције, тако да се може доћи до закључка да је ова евиденције *lex specialis* у односу на казнену евиденцију. Мада, ми ипак сматрамо да се на

---

⁷⁴³ Закон о посебним мерама за спречавање вршења кривичних дела против полне слободе према малолетним лицима, *Сл. гласник РС*, бр. 32/2013. (У даљем тексту: Закон о посебним мерама за спречавање вршења кривичних дела против полне слободе према малолетним лицима или ЗПМ).

⁷⁴⁴ Чл. 14 ст. 1 Закона о посебним мерама за спречавање вршења кривичних дела против полне слободе према малолетним лицима. У ову евиденцију уписују се подаци о осуђеним лицу и то: 1) име и презиме осуђеног; 2) јединствени матични број грађана осуђеног; 3) адресу пребивалишта осуђеног; 4) податке о запослењу осуђеног; 5) податке о значају за физичко препознавање осуђеног и његове фотографије; 6) ДНК профил осуђеног; 7) податке о кривичном делу и казни на коју је осуђен; 8) податке о правним последицама осуде; 9) податке о спровођењу посебних мера прописаних овим законом. Чл. 13 Закона о посебним мерама за спречавање вршења кривичних дела против полне слободе према малолетним лицима

⁷⁴⁵ Чл. 14 ст. 3 Закона о посебним мерама за спречавање вршења кривичних дела против полне слободе према малолетним лицима. Више о сескуалним преступницима вид. Наталија Лукић, Емпиријска анализа рецидивизма сексуалних преступника, *Анали Правног факултета у Београду*, година LXIII, 2/2015, стр. 174–193.

⁷⁴⁶ Међутим, могуће је да се осуђени упише у ову евиденцију, али да се накнадно, у поновљеном поступку, утврди да није крив за учињено дело. У том случају лице би морало бити избрисано из евиденције. Другим речима, лице би могло да се брише из евиденције, само ако би се утврдило да није криво за кривично дело.

⁷⁴⁷ Више о томе вид. Бранислав Ристивојевић, „Актуелна питања садашњег стања материјалног кривичног законодавства”, *Актуелна питања кривичног законодавства*, Златибор, 2012. стр. 42-68.

основу садашњег законских решења и ова лица уписују у обе евиденције, што значи да се ова лица налазе уписана и у казнену и у посебну евиденцију.⁷⁴⁸

6. ОДРЕДБЕ ЗАКОНИКА О КРИВИЧНОМ ПОСТУПКУ У ВЕЗИ СА СЛУШАЊЕМ ОКРИВЉЕНОГ И ЊЕГОВЕ РАНИЈЕ ОСУДЕ

Утврђивање података од којих зависи индивидуализација казне затвора врши се у кривичном поступку. Кривични поступак се може дефинисати као активност кривичноправних субјеката, која заснована на њиховим правима и дужностима у кривичнопроцесном односу, поступним кретањем из ситуације у ситуацију доводи до коначног решења кривичне ствари.⁷⁴⁹

Саслушањем окривљеног добија се његов исказ. Исказ окривљеног представља изјаву дату у том својству органима кривичног поступка о предмету суђења, којима се могу потврђивати или оповргавати наводи оптужбе.⁷⁵⁰ У контексту раније осуђиваности ми ћемо се на овом месту задржати само на једном аспекту. Кад се окривљени први пут саслушава, питаће се за име и презиме, јединствени матични број грађана или број личног документа, надимак, име и презиме родитеља, девојачко породично име мајке, где је рођен, где станује, дан, месец и годину рођења, држављанство, занимање, породичне прилике, да ли је писмен, какве је школе завршио, шта он и чланови његовог породичног домаћинства поседују од имовине, да ли је, кад и зашто осуђиван, да ли је и кад изречена кривична санкција извршена и да ли се против њега води поступак за које друго кривично дело.

С тим у вези, сада се поставља питање да ли се под *изречена кривична санкција* подразумева и раније изречена и извршена мера безбедности обавезно психијатријско лечење и чување у здравственој установи и обавезно психијатријско лечење на слободи, и да ли се ово питање односи и на санкције које су окривљеном као малолетнику изречене од суда. Сматрамо да се ранија осуђиваност односи само, као што смо то у раду и објаснили, ако је реч о повратнику у смислу члана 55 КЗ.

---

⁷⁴⁸ На основу овог Закона донет је и посебан правилник којим се ближе уређује вођење ове евиденције. Вид. Правилник о начину вођења посебне евиденције о лицима осуђеним за кривична дела против полне слободе извршена према малолетним лицима, *Сл. гласник РС*, бр. 76/2015.

⁷⁴⁹ Dragoljub V. Dimitrijević, *Krivično procesno pravo*, Beograd, 1981. str. 10

⁷⁵⁰ Бркић (2014), *op. cit.*, стр. 312.

Окривљени у кривичном поступку не мора ништа да говори, а ако се ипак одлучи да говори он није дужан да говори истину.

За потребе овог рада, интересује нас само исказ окривљеног у делу које се тиче раније осуђиваности. С тим у вези, окривљени не мора да каже да је раније осуђиван, али исто тако окривљени може да каже и да јесте раније осуђиван. Проблем се може појавити уколико је окривљени раније стварно осуђиван али је наступила рехабилитација, а он пред судом изјави да је раније осуђиван. С обзиром на то да је окривљени по правилу особа која не познаје право, често се може десити да пред судом изјави да је раније осуђиван, иако је наступила рехабилитација. С тим у вези, иако судија као што смо у претходном делу навели, не био смео да тај податак цени као отежавајућу околност, а посебно не као поврат, ипак, сматрамо да ће такав одговор окривљеног имати одређен утицај на судију или судско веће приликом индивидуализације казне затвора. Суд у сваком случају мора да затражи извод из казнене евиденције, како би на основу њега могао неспорно да закључи да ли се ради о неком ко је раније (не)осуђиван, а не да *верује окривљеном на реч*, као што се то дешава у судској пракси.⁷⁵¹

---

⁷⁵¹ Тако је суд у једној одлуци *веровао на реч* окривљеном. *Сентенца*: Ранија осуђиваност је одлучна чињеница која је у смислу одредби члана 54. Кривичног законика од значаја за одлуку о врсти и висини санкције и суд је дужан да у изреци и образложењу наведе да ли ја и за која дела окривљени осуђиван а у супротном ће изрека бити неразумљива а разлози такви да се првостепена пресуда у жалбеном поступку не може испитати. *Из образложења*: "Наведеном пресудом окривљени Ј. Н. оглашен је кривим да је извршио продужено кривично дело издавање чека и коришћење платних картица без покрића из чл. 228 ст. 3 у вези ст. 2 Кривичног законика... Првостепени суд у изреци пресуде у делу који се односи на личне податке окривљеног, наводи да је окривљени Ј.Н. *осуђиван по сопственом казивању*, не наводећи при томе податке о осуђиваности окривљеног. Ранија осуђиваност окривљеног је одлучна чињеница, која је у смислу одредби чл. 54 Кривичног законика од значаја за одмеравање казне учиниоцу кривичног дела, односно од исте зависи да ли ће изречена казна бити већа или мања у границама које су законом прописане за предметно кривично дело. (...) По налажењу Апелационог суда, с обзиром да првостепени суд у изреци пресуде, а ни у образложењу не наводи када је и због којих кривичних дела окривљени осуђиван, те да ли је и када изречену казну издржао, наведени недостатак изреку пресуде чини неразумљивом, јер се иста не може испитати у делу одлуке о кривичној санкцији... Имајући у виду учињене битне повреде одредаба кривичног поступка, укидање првостепене пресуде се показује обавезним." (Решење Апелационог суда у Крагујевцу, Кж1. 3323/2010 од 13.7.2010. године). Извор: електронска база података *Paragraf Lex*, 3-8-2015. С друге стране, суд је у једној одлуци занемарио податке из извода казнене евиденције и „веровао на реч окривљеном”. *Сентенца*: Ранија осуђиваност окривљеног, као околност од значаја за одмеравање казне, се може утврдити само на основу извештаја из казнене евиденције, а не и на основу исказа окривљеног. *Из образложења*: "Поступајући по жалби, апелациони суд је укинуо првостепену пресуду и вратио поступак првостепеном суду на поновно одлучивање, јер је првостепени суд навео да је из извештаја Казнене евиденције за оптуженог утврдио да исти није осуђиван, који извештај суд није прихватио као тачан, а имајући у виду околност да је окривљени *изјавио* да је раније једном осуђиван и то од стране Општинског суда у ПМ., због кривичног дела тешка крађа условном осудом, што суд није имао разлога да не прихвати као истиниту тврдњу. На овај начин је првостепени суд учинио битну

У вези са Законом којим се уређује кривични поступак значајно је указати и на једну одредбу која нам може бити значајна за наш предмет интересовања, у делу које се тиче ранијег *кажњавања за прекршаје и привредне преступе*. У одредбама Закона о кривичном поступку које се односе на редослед извођења доказа,⁷⁵² прописује се да подаци из казнене евиденције и *други подаци* о осуђиваности оптуженог за *кажњиве радње* од којих зависи одлука о врсти и мери кривичне санкције биће изведени у складу (...). Овде није спорно шта се подразумева под подацима из казнене евиденције, али се морамо запитати који су то други подаци о осуђиваности. Другим речима, да ли према одредбама Закона о кривичном поступку постоји још неки начин да се докаже да је окривљени раније осуђиван и да ли се истражује ранија осуђиваност окривљеног и за друга кажњива дела, осим за кривична дела.

Прво, ми сматрамо да се нечија ранија осуђиваност може доказивати и на други начин, мада је извод из казнене евиденције примарни начин када је реч о држављанима Србије, као и извод из посебне евиденције за осуђена лица због учињених кривичних дела против полне слободе. Одређене проблеме може да представља и чињеница што ни КЗ, а ни ЗКП не прописују рок у којем се осуђени мора уписати у казнену евиденцију од дана наступања правноснажности судске одлуке, па може да се деси да окривљено лице у моменту када је за њега издато уверење из казнене евиденције још увек није уписано у њу, иако је наступила правноснажност одлуке којом је он осуђен.⁷⁵³ С друге стране, ако се суди странцу,

---

повреду одредаба кривичног поступка из члана 368 став 1 тачка 11 ЗКП и учинио пресуду неразумљивом и нејасном." (Решење Апелационог суда у Београду, Кж1 1608/2012 од 14.5.2012. године). Извор: електронска база података *Paragraf Lex*, 3.8.2015.

⁷⁵² После саслушања оптуженог, председник већа одређује време у којем се најпре изводе докази које предложи тужилац, потом докази које предложи одбрана, након тога докази чије извођење је одредило веће по службеној дужности и по предлогу оштећеног, а на крају докази о чињеницама од којих зависи одлука о врсти и мери кривичне санкције. Ако постоје оправдани разлози председник већа може одредити другачији редослед и продужити време за извођење доказа. Чл. 396 ст. 1 ЗКП-а.

⁷⁵³ С обзиром на то да ЗКП не прописује рокове, ми смо покушали да пронађемо да ли, можда, Судски пословник садржи одредбе о овој проблематици. Судским пословником, *Сл. гласник РС*, бр. 110/2009, 70/2011, 19/2012, 89/2013, 96/2015, 104/2015, 113/2015 - испр. и 39/2016, прописује се: (чл. 353 и 354): О свакој правноснажно изреченој мери забране бављења одређеним занимањем, суд ће обавестити надлежну професионалну организацију, као и орган надлежан за издавање дозволе за обављање занимања. Судови ће редовно достављати надлежном органу полиције, који води казнену евиденцију, решења о рехабилитацији и решења којима се утврђује брисање условне осуде. Судови су дужни да обавештавају и друге органе, установе или организације, када је на основу посебних прописа предвиђено обавештавање или достављање правоснажних пресуда. Иако се ове чланови посредно односе на предмет нашег интересовања, видимо да се ништа не прописује

ми на основу података из наше казнене евиденције не можемо да дођемо до података да ли је он раније осуђиван или није, у држави свог држављанства. На основу података из евиденција државе у којој је учинилац кривичног дела рођен, или чије држављанство има, можемо евентуално сазнати да ли је он раније осуђиван.⁷⁵⁴ Уколико се може прибавити податак из евиденције да је учинилац кривичног дела у другој држави осуђиван, та се чињеница свакако треба узети у обзир приликом индивидуализације казне затвора.⁷⁵⁵ Међутим, иако се добије

када се доставља пресуда ради уписа у казнену евиденцију. Правилником о начину вођења посебне евиденције о лицима осуђеним за кривична дела против полне слободе извршена према малолетним лицима у чл. 12 прописује се да се подаци уписују у Регистар одмах по пријему докумената на основу којих се врши упис.

⁷⁵⁴ Сматрамо да ће често уколико се суди странцима, бити отежано или немогуће прикупљати и проверавати податке које се тичу њиховог ранијег живота и осуђиваности, посебно са оним државама са којима Република Србије нема закључен споразум о сарадњи у кривичним стварима. У том случају остаје да суд примени начело *in dubio pro reo*. *Сентенца*: Оптуженима који су страни држављани суд није био у могућности да прибави извештај из казнене евиденције, те је у смислу начела *in dubio pro reo* морао оптуженима као олакшавајуће околности узети да до сада нису осуђивани. *Из образложења*: "Првостепеном пресудом окружни суд је огласио кривим оптужене због извршења кривичног дела разбојништва из члана 168 став 1 Кривичног закона Републике Србије, у саизвршилаштву, у вези члана 22 Кривичног закона Савезне Републике Југославије (од 12.4.2003. године - Основни кривични закон - видети Закон о изменама и допунама Кривичног закона Савезне Републике Југославије ("Сл. гласник РС", бр. 39/2003 - даље: ОКЗ). Приликом одлучивања о врсти и висини кривичне санкције у односу на оптужене, суд је имао у виду све олакшавајуће и отежавајуће околности из члана 41 ОКЗ, а које стоје на страни оптужених. Од олакшавајућих околности суд је ценио да су оптужени млади људи, да су у потпуности признали извршење кривичног дела, да су изразили кајање и жаљење због извршеног кривичног дела и да су дали обећање да се тако нешто више неће поновити. Даље, суд је у првостепеној пресуди навео, да ранији живот оптужених у смислу њихове осуђиваности, суд није могао ценити, јер су оптужени страни држављани, те суд није био у могућности да прибави извештај из казнене евиденције за оптужене, ни по месту рођења, ни по месту боравишта. Жалбом браниоца оптужених првостепена пресуда побија се због одлуке о кривичној санкцији, јер као став одбране наводи се, да је казна на коју су оптужени осуђени, престрого одмерена. У пресуди Врховног суда којом се преиначава првостепена пресуда у делу који се односи на одлуку о казни и оптужени осуђују на казну затвора у краћем временском трајању наводи се, да је првостепени суд сходно начелу *in dubio pro reo* морао оптуженима као олакшавајуће околности узети да до сада нису осуђивани, а управо из разлога, што се за оптужене није могао прибавити извод из казнене евиденције, ни по месту рођења, ни по месту боравишта." (Пресуда Врховног суда Србије, Кж. I 388/2003 од 1.4.2003. године). Извор: електронска база података *Paragraf Lex*, 3.8.2015.

⁷⁵⁵ У том смислу, важно је навести једну судску одлуку у којој је ранија осуђиваност у другој држави цењена као отежавајућа околност. Правноснажна пресуда страног суда се може ценити као отежавајућа околност без обзира што није вођен поступак за признање стране судске одлуке. Првостепеном пресудом другоокривљени је оглашен кривим за извршење више кривичних дела, а као отежавајућа околност је цењена да је осуђиван пресудом *Вишег суда у Подгорици* због кривичног дела разбојништва из члана 242. став 4. КЗ Црне Горе. Жалбом окривљеног и његовог браниоца истиче се да црногорска пресуда не може бити узета у обзир док не буде призната од нашег суда у поступку извршења стране пресуде, те суд није довољно ценио олакшавајуће околности на страни окривљеног. Другостепени суд је преиначио првостепену пресуду у делу који се односи на казну, а приликом одмеравања казне *другоокривљеном ценио је ранију осуђиваност због истоврсног кривичног дела по наведеној пресуди Вишег суда у Подгорици*. (Пресуда Апелационог суда у Београду Кж.1 бр. 5523/11 од 29. фебруара 2012. и пресуда Вишег суда у Београду К.бр. 3153/10 од 17. јуна 2011. године) - Билтен Вишег суда у Београду, број 84, Интермех, Београд, Приредили: Мр

податак да је окривљено лице којем се суди раније у другој држави осуђивано, ми сматрамо да поступајући судија или судско веће морају бити доста опрезни. Могуће је да је окривљени у својој држави осуђен за кривично дело због одређеног понашања, које у нашем правном систему не представља кривично дело, или да је осуђен због кривичног дела, а такво понашање је у нашој држави прописано као прекршај или да је реч о таквој осуди где би код нас већ наступила рехабилитација и др.

Надаље, други део овог става говори о осуђиваности⁷⁵⁶ оптуженог за *кажњиве радње*, што може бити, донекле, спорно. Није нам јасно зашто је овде законодавац прописао *кажњиве радње, а не кривично дело*. Да ли се ради о случајној омашци законодавца или је, пак, циљ законодавца да се прикупе подаци о свим кажњивим радњама окривљеног. Овде се не прописује, чак, ни да је реч о казним делима, него о кажњивим радњама.⁷⁵⁷ Сада се опет враћамо на питање раније осуђиваности за привредне преступе и кажњавања за прекршаје, што по нашем мишљењу, као што смо већ нагласили, може да буде околност коју ће суд ценити приликом индивидуализације казне затвора.

Према овој одредби Законика, чине се, да се утврђује и да ли је окривљени раније осуђиван за привредне преступе и да ли је кажњаван за прекршаје, и од тих чињеница свакако зависи и индивидуализација казне затвора. Другим речима, ми сматрамо да и из осталих *казнених* евиденција треба да се прикупе подаци о окривљеном лицу, при том, мислимо на податке из регистра прекршајних казни и евиденције о учиниоцима привредних преступа. Овим се потврђује наша теза о значају раније осуде за привредне преступе и кажњавања за прекршаје. Податке из

Александар Трешњев, судија и Бојана Станковић, виши судијски сарадник. Извор: електронска база података *Propisi online*, 5.8.2016.

⁷⁵⁶ На овом месту, можда, треба указати само на неке термилошке проблеме. Наиме, овде се у Законнику наводи да је реч о *осуђиваности*, док се, с друге стране, учиниоци прекршаја *кажњавају*. Дакле, у кривичном поступку се окривљена лица осуђују, а у прекршајном кажњавају. С тим да актуелни Закон о прекршајима на појединим местима садржи одредбе о томе да се окривљени кажњава, али исто тако садржи одредбу у којима се наводи да се окривљени осуђује.

⁷⁵⁷ Посебан проблем приликом утврђивања свих података постоји ако се суди тзв. *право невидљивим лицима*. Иако се чини да таквих лица нема много, то је, ипак, нетачно. Према неким незваничним истраживањима тај број није нимало занемарљив. Наравно да, с обзиром да су правно невидљиви, ми не можемо ни да знамо колико их тачно има, једино можемо да претпоставимо на основу неких критеријума. Тако, према налазима Заштитника грађана у 7 ЈЛС (јединица локалне самоуправе) број идентификованих „правно невидљивих” лица био је 149. Вид. Заштитник грађана, *Извештај о положају правно невидљивих лица у Републици Србији*, Београд, март 2012. стр. 12.

евиденције учинилаца привредних преступа, треба прикупити углавном када је реч о окривљеном коме се суди за кривична дела из области привредног криминала, мада понекад треба тражити уверење из ове евиденције иако се кривични поступак против окривљеног води за неко друго кривично дело. С друге стране, уверење из регистра санкција прекршајно кажњених лица треба, по нашем мишљењу увек тражити. Као што смо видели прекршаји су доста слични кривичним делима,⁷⁵⁸ те се често из уверења о прекршајном кажњавању може доста сазнати и о самој личности окривљеног. Притом, раније прекршајно кажњавање уколико нема *никакве везе* са кривичним делом за које се суди окривљеном не треба узимати у обзир. Свакако, раније прекршајно некажњавање указује на одређени начин о самој личности окривљеног, а иста је ситуација и када је реч о лицу које раније није осуђивано за привредни преступ.⁷⁵⁹

7. ИНДИВИДУАЛИЗАЦИЈА КАЗНЕ ЗАТВОРА У СЛУЧАЈУ СТИЦАЈА КРИВИЧНИХ ДЕЛА

Кривичним закоником Републике Србије прописују се посебна правила која се примењују када се казна индивидуализује у случају стицаја кривичних дела.⁷⁶⁰

---

⁷⁵⁸ Дешава се у пракси да ни орган који води *казнени поступак* није сигуран да ли *неко понашање* треба да се правно квалификује као кривично дело или прекршај. С тим у вези, видети одлуку Прекршајног суда: Када је поднет захтев за покретање прекршајног поступка за порески прекршај, прекршајни суд о томе одлучује, а не може предмет уступити јавном тужилаштву налазећи да је у питању кривично дело пореске утаје. *Из образложења*: Прекршајни суд се на основу члана 100. став 1. Закона о прекршајима огласио стварно ненадлежним за решавање прекршајног предмета, поводом захтева Пореске управе због прекршаја из члана 60. став 1. тачка 13. у вези са ставом 2. Закона о порезу на додату вредност, позивајући се на то да се ради о *кривичном делу* пореске утаје из члана 229. КЗ. Виши прекршајни суд је уважио жалбу подносиоца прекршајног захтева, јер је захтев поднет зато што окривљени у прописаном року нису платили порез на додату вредност, што је правно квалификовано као прекршај из члана 60. став 1. тачка 13. Закона о порезу на додату вредност, који чини обвезник – правно лице, ако не плати ПДВ у прописаном року. Како из чињеничног описа садржаног у захтеву за покретање прекршајног поступка произлазе *обележја прекршаја* за који се окривљени захтевом терете, то је првостепени суд био дужан да сходно члану 160. Закона о прекршајима против окривљених покрене прекршајни поступак и исти води у складу са одредбама наведеног закона. (Виши прекршајни суд, Прж. 8543/12 од 27. марта 2012) - Правни Информатор, бр. 6/2013, Интермех, Београд, сенгенцу припремио: др Томица Делибашић. Извор: електронска база података *Propisi online*, 1.2.2016.

⁷⁵⁹ О овој проблематици посвећен је раније део рада.

⁷⁶⁰ Када окривљени према тројици младића пуца у правцу њихових доњих екстремитета и тешко телесно повреди једно лице, а другој двојици нанесе лаке телесне повреде, извршио је у *стицају* кривично дело тешке телесне повреде и два кривична дела лаке телесне повреде. Пресуда Окружног суда у Београду Кж. 3107/04 од 23. децембра 2004. И пресуда Другог општинског суда К.

Стицај кривичних дела постоји онда када један учинилац једном радњом (идеални стицај) или са више радњи (реални стицај)⁷⁶¹ учини више кривичних дела за која му се истовремено суди.⁷⁶² Кривичним закоником у члану 60 који носи наслов *стицај кривичних дела* прописује се: ако је учинилац једном радњом или са више радњи учинио више кривичних дела за која му се истовремено суди, суд ће претходно утврдити казне за свако од тих дела, па ће за сва та дела изрећи јединствену казну. Јединствену казну суд ће изрећи по следећим правилима: 1) Ако је за неко од кривичних дела у стицају утврдио казну затвора од тридесет до четрдесет година изрећи ће му *само казну*; 2) Ако је за кривична дела у стицају утврдио казне затвора, повисиће најтежу утврђену казну, с тим да јединствена казна *не сме достићи збир утврђених казни, нити прећи двадесет година затвора*; 3) Ако су за сва кривична дела у стицају прописане казне затвора до три године, јединствена казна *не може бити већа* од десет година затвора.⁷⁶³

Ако је учинилац учинио више кривичних дела за које му се суди истовремено примениће се наведена правила. Ради се о томе да је суд за свако учињено кривично дело извршио индивидуализацију казне затвора, али након донетих пресуда нужно је још једном извршити индивидуализацију казне, на начин што ће се изрећи јединствена казна затвора.⁷⁶⁴ Да закључимо, у овом случају учиниоцу се казна затвора *два пута индивидуализује*. Први пут, приликом индивидуализације казне за конкретно кривично дело и други пут, на крају, када се изриче јединствена казна затвора. С тим да је могуће да се казна и више од два пута

1568/02 од 5. децембра 2003. године) – Билтен Округног суда у Београду, бр. 67/2005, Интермех, Београд. Извор: електронска база података *Propisi online*, 6.7.2016.

⁷⁶¹ Када окривљени изврши кривично дело угрожавања јавног саобраћаја, а затим након саобраћајне незгоде нанесе тешке телесне повреде оштећеном, извршио је у стицају кривично дело угрожавања јавног саобраћаја и кривично дело тешке телесне повреде. (Пресуда Округног суда у Београду Кж. 212/04 од 14. септембра 2004. и пресуда Петог општинског суда у Београду К. 821/02 од 13. фебруара 2004. године) - Билтен Округног суда у Београду, бр. 65/2005, Интермех, Београд. Извор: електронска база података *Propisi online*, 6.7.2016.

⁷⁶² Stojanović (2009), *op. cit.*, str. 207.

⁷⁶³ У овом члану се прописују и правила за одмеравање новчане казне, казне рада у јавном интересу, затим правила када је изречена казна затвора и казна малолетничког затвора, али за нас и наш предмет интересовања та проблематика није од нарочитог значаја.

⁷⁶⁴ Поступак за изрицање јединствене казне се покреће на захтев јавног тужиоца или осуђеног и његовог браниоца: 1) ако је против истог осуђеног у две или више пресуда изречено више казни, а нису примењене одредбе о одмеравању јединствене казне за дела у стицају; 2) ако је приликом изрицања јединствене казне, применом одредаба о стицају, узета као утврђена и казна која је већ обухваћена у казни изреченој по одредбама о стицају у некој ранијој пресуди; 3) ако се правноснажна пресуда којом је за више кривичних дела изречена јединствена казна не би могла у једном делу извршити због амнестије или помиловања. Чл. 552 Законика о кривичном поступку.

индивидуализује ако је учинилац учинио више од два кривична дела.⁷⁶⁵ Није тешко закључити да овако прописана правила иду у корист учиниоцу кривичног дела, јер се казне не кумулирају.⁷⁶⁶

8. ИНДИВИДУАЛИЗАЦИЈА КАЗНЕ ЗАТВОРА ОСУЂЕНОМ ЛИЦУ

Кривичним закоником се прописују посебна правила за индивидуализацију казне у случају да осуђено лице учини кривично дело пре него што је започело са издржавањем казне затвора или за време издржавања казне. Ако се осуђеном лицу суди за кривично дело учињено пре него што је започело издржавање казне по ранијој осуди или за кривично дело учињено за време издржавања казне затвора или малолетничког затвора, суд ће изрећи јединствену казну за сва кривична дела применом одредаба члана 60. овог законика, узимајући раније изречену казну као већ утврђену.⁷⁶⁷ Да би се казна затвора индивидуализовала на овај начин, потребно је да је учинилац кривичног дела осуђен на казну затвора. Када кажемо да је лице осуђено, ми мислимо на то да је пресуда којом му је изречена казна затвора постала правноснажна,⁷⁶⁸ те од тог дана, па за све време издржавања казне затвора уколико учини кривично дело, примењује се ово правило о индивидуализацији казне.

---

⁷⁶⁵ Значајно је указати на поједине одредбе Законика о кривичном поступку: Ако је оптужени оглашен кривим, изрека пресуде садржи потребне податке наведене у члану 424. овог законика, а у случају *стицаја* кривичних дела, изрека пресуде садржи казне утврђене за свако поједино кривично дело и јединствену казну која је изречена за сва дела у *стицају*. Вид. Чл. 428. Поступак за изрицање јединствене казне се покреће на захтев јавног тужиоца или осуђеног и његовог браниоца: 1) ако је против истог осуђеног у две или више пресуда изречено више казни, а нису примењене одредбе о одмеравању јединствене казне за дела у *стицају*; 2) ако је приликом изрицања јединствене казне, применом одредаба о *стицају*, узета као утврђена и казна која је већ обухваћена у казни изреченој по одредбама о *стицају* у некој ранијој пресуди; 3) ако се правноснажна пресуда којом је за више кривичних дела изречена јединствена казна не би могла у једном делу извршити због амнестије или помиловања. Вид. чл. 552 ЗКП.

⁷⁶⁶ Изрицање јединствене казне *једнаке збиру* појединачном утврђених казни затвора је прекорачење овлашћења које суд има по закону и представља *повреду закона на штету окривљеног*. (Пресуда Основног суда у Прокупљу 4.К.бр. 1029/10 од 19.04.2010. године и решење Апелационог суда у Нишу Кж.1.бр.3005/10 од 27.01.2011. године) - Билтен Апелационог суда у Нишу, број 2/2011, Интермех, Приредила: Весна Стевановић, судија Апелационог суда у Нишу. Извор: електронска база података *Propisi online*, 6.7.2016. Тако долазимо до потребе да се код *стицаја* прекршаја ублажи основ нагомилавања; до ублажавања, које је само привидно, а у стварности међутим је распостављање првобитне равнотеже између поједине радње и казне која јој одговара (...). Франц фон Лист, *Немачко кривично право*, Београд, 1902. стр. 324.

⁷⁶⁷ Чл. 62 ст. 1 Кривичног законика.

⁷⁶⁸ Закоником о кривичном поступку (чл. 2 ст. 1 тач. 4) прописује се да је *осуђени* лице за које је правноснажном одлуком суда утврђено да је учинилац кривичног дела или противправног

Осуђени може да учини кривично дело на слободи или заводу у којем издржава казну.⁷⁶⁹ Тако је, на пример, могуће да осуђено лице учини кривично дело док чека да буде упућено на издржавање казне, за време боравка код куће уколико је добио слободан викенд и у другим случајевима. Иако ова правила погодују учиниоцу, сматрамо да је на овом месту важно указати да ће се у пракси јављати нимало занемарљиви проблеми приликом индивидуализације јединствене казне. Па тако, суд који последњи суди узима ранију казну као утврђену, те изриче јединствену казну затвора, али које околности узима приликом индивидуализације јединствене казне? На пример, ако је једно лице осуђено на казну затвора од три године, то је раније утврђена казна, те за ново кривично дело од две године, сада је потребно индивидуализовати јединствену казну затвора. У овом примеру суд може да изрекне казну од три године и једног месеца па до четири године и девет месеци. Сматрамо да ће судија више да се руководи *околностима* којима се руководио и у последњој донетој пресуди, оној коју је он донео, што је доста проблематично, још је реч о осуђеном лицу.

Од овог правила Кривичним закоником прописују се и два изузетка. *Први*, за кривично дело учињено у току издржавања казне затвора или малолетничког затвора суд ће учиниоцу изрећи казну, независно од раније изречене казне, ако се применом одредаба члана 60. овог законика, с обзиром на тежину кривичног дела и неиздржани део раније изречене казне, не би могла остварити сврха кажњавања.⁷⁷⁰ *Други*, када осуђени за време издржавања казне затвора или малолетничког затвора учини кривично дело за које закон прописује новчану казну или казну затвора до једне године, казниће се дисциплински.⁷⁷¹ Јасно је да у овом другом случају не постоји кривична одговорност осуђеника, већ само дисциплинска.

дела одређеног у закону као кривично дело, осим ако се на основу одредаба Кривичног законика сматра неосуђиваним.

⁷⁶⁹ Услов да суд осуђеном лицу за сва кривична дела изрекне јединствену казну, јесте да је кривично дело за које му се сада суди учинило пре него што је започело издржавање казне по ранијој осуди. То даље значи да има места примени одредаба члана 49. Основног кривичног закона и ако је окривљени раније изречену казну затвора издржао у потпуности, с тим што ће се казна или део казне коју је осуђени издржао урачунати у јединствену казну затвора. Решење Округног суда у Нишу, Кж. 1032/2005 од 30.11.2005. године. Извор: електронска база података *Paragraf Lex*, 3.6.2016.

⁷⁷⁰ Чл. 62 ст. 2 Кривичног законика.

⁷⁷¹ Чл. 62 ст. 3 Кривичног законика.

9. ИНДИВИДУАЛИЗАЦИЈА КАЗНЕ ЗАТВОРА ПУТЕМ УБЛАЖАВАЊА КАЗНЕ

Индивидуализација казне затвора у поступку изрицања остварује се и на начин што се учиниоцу кривичног дела казна може и ублажити.⁷⁷² Институт ублажавања казне, односно начин одмеравања казне омогућава суду да под одређеним условима може да изрекне казну која је блажа од прописане за кривично дело за које се одмерава казна.⁷⁷³ С обзиром на предмет ове дисертације ми ћемо се бавити само ублажавањем казне затвора.⁷⁷⁴

У нашем Кривичном законнику постоје два основа за ублажавање казне. Први основ постоји када Законик изричито прописује да се учиниоцу казна може ублажити, док други основ постоји када суд има могућност да казну ублажи. Зато се и говори о законском и судском ублажавању казне.⁷⁷⁵ У првом случају суд је више везан законом, док у другом случају ублажавање казне у много већој мери зависи од процене суда.⁷⁷⁶

Кривичним закоником се прописује да суд може учиниоцу кривичног дела изрећи казну испод границе прописане законом или блажу врсту казне, кад:

- 1) Закон предвиђа да се казна може ублажити;

---

⁷⁷² Више о ублажавању казне и индивидуализацији казне вид. Damir Kos, Institut ublažavanja kazne u procesu njezine individualizacije, *Hrvatski ljetopis za kazнено право i praksu* (Zagreb), vol. 10, br. 2/2003. str. 429-448.

⁷⁷³ Стојановић (2009), *op. cit.*, стр. 216.

⁷⁷⁴ Коректно држање пред судом, потпуно признање извршења кривичног дела, искрено кајање и обећање да се нешто слично убудуће сигурно неће поновити, немају значај нарочито олакшавајућих околности у конкретном случају у смислу чл. 56. КЗ, те нема места примени чл. 56. и 57. КЗ, односно изрицању казне испод границе прописане законом у ситуацији када су критичном приликом полицијски службеници оптуженог зауставили на улици и претресом код њега пронашли предметни пиштољ са три метка у оквиру, па код таквог стања ствари признање није имало значајнијег доприноса бржем окончању кривичног поступка, како се то закључује у образложењу побијане пресуде. Осим тога обећање оптуженог да се нешто слично убудуће сигурно неће поновити се не може узети као прихватљиво имајући у виду да је оптужени раније више пута осуђиван на релативно дуге затворске казне али да је и поред тога извршио предметно кривично дело, односно да 4 раније осуде на затворске казне у релативно дужем трајању очигледно нису утицале на окривљеног да више не врши кривична дела. (Пресуда Вишег суда у Крагујевцу К-270/10 од 15.9.2010. године, и пресуда Апелационог суда у Крагујевцу Кж-1-5427/10 од 2.12.2010. године) - Билтен Вишег суда у Крагујевцу, број 1/2011, Интермех, сентенцу приредила Светлана Симовић, судијски помоћник Вишег суда у Крагујевцу. Извор: електронска база података *Propisi online*, 4.7.2016.

⁷⁷⁵ Стојановић (2009), *op. cit.*, стр. 216.

⁷⁷⁶ Stojanović (2009), *op. cit.*, str. 275.

2) Закон предвиђа да се учинилац може ослободити од казне, а суд га не ослободи од казне;

3) Утврди да постоје нарочито олакшавајуће околности и оцени да се и са ублаженом казном може постићи сврха кажњавања.⁷⁷⁷

Код основа за ублажавање казне појављује се проблем двоструког вредновања. Треба напоменути и да поједини основи за ублажавање казне могу да се подведу под основе из члана 54 Кривичног законика.

У раду који следи анализираћемо основе за ублажавање казне, редоследом који је и самим Законом прописан.

9.1. ЗАКОНСКО УБЛАЖАВАЊЕ КАЗНЕ

Видимо да се у Законику на првом месту наводи да се учиниоцу кривичног дела казне може ублажити када то закон изричито предвиђа, тако да је сада потребно видети којим се законом прописује да се учиниоцу кривичног дела казна може ублажити. Основ за ублажавање казне може да се налази како у Општем,⁷⁷⁸

---

⁷⁷⁷ Чл. 56 Кривичног законика. Код извршиоца кривичног дела из чл. 245. став 1. КЗ СРЈ, околности да се излечи од зависности, да је у време дела имао 19 година, да је неосуђиван и да се против њега не води други поступак, представљају особито олакшавајуће околности. *Из образложења*: Наиме, првостепени суд је приликом одлучивања о врсти и висини казне правилно утврдио, оценио и узео у обзир све олакшавајуће околности у смислу члана 41. ОКЗ које утичу на врсту и висину казне. Тако је од *олакшавајућих околности* првостепени суд имао у виду да је оптужени у време извршења кривичног дела имао 19 година, да је неосуђиван, да се против њега не води ниједан други поступак, да се излечи од зависности, као и протек времена од момента извршења кривичног дела, па и по налажењу Врховног суда, овако правилно утврђене олакшавајуће околности, како то правилно закључује и првостепени суд, имају карактер особито олакшавајућих околности и исте у конкретном случају оправдавају примену члана 42. и 43. ОКЗ за изрицање казне испод законом прописаног минимума. Стога, и по налажењу Врховног суда изречена условна осуда оптуженом за кривично дело у питању је правилна и изречена у смислу члана 42. став 2. и члана 43. став 2. тач. 3 ОКЗ и у смислу члана 5 ОКЗ налазећи да ће се у конкретном случају може очекивати да ће упозорење уз претњу казне довољно утицати на учиниоца да више не врши кривична дела. (Пресуда Врховног суда Србије у Београду, Кж И 1609/05 од 13.12.2005) - Билтен судске праксе Окружног суда у Новом Саду, бр. 14/2008, Интермех, Београд, аутор сентенце: Милан Малочић, виши судијски сарадник. Извор: електронска база података *Propisi online*, 3.6.2015.

⁷⁷⁸ Основи за ублажавање казне из Општег дела Кривичног законика су: 1. Учиниоцу који је прекорачио границе нужне одбране (чл. 19 ст. 3); 2. Учиниоцу који је сам изазвао опасност, али из нехата или је прекорачио границе крајње нужде (чл. 20 ст. 3); 4. Ако је кривично дело учињено под дејством силе која није неодољива или претње (чл. 21 ст. 2); 5. Учиниоцу кривичног дела чија је способност да схвати значај свог дела или способност да управља својим поступцима била битно смањена услед душевне болести, привремене душевне поремећености, заосталог душевног развоја или друге теже душевне поремећености (битно смањена урачунљивост) (чл. 23 ст. 3); 6. Учиниоцу који није знао да је дело забрањено, али је то био дужан и могао да зна (чл. 29 ст. 3); 7. Учиниоцу за покушај кривичног дела (чл. 30 ст. 2); 8. Помагачу (чл. 35 ст. 1); 9. Подстрекачу или помагачу који нема лични однос, својства и околности које представљају битно обележје кривичног (чл. 36 ст. 4).

тако и у Посебном делу Кривичног законика, било да се ублажавање казне прописује као општи основ које се може применити за сва кривична дела, или да се код конкретног кривичног дела пропише основ за ублажавање казне. Ако ни у Општем ни у Посебном делу Кривичног законика не постоји основ за ублажавање казне, то и даље не значи да не постоји законски основ за ублажавање казне. Кривична дела се прописују и другим законима, а не само Кривичним закоником, којима се уређују друге области друштвеног живота, те се у тим законима у оквиру казних одредаба прописују и конкретна кривична дела. Тако да постоји могућност да се у оквиру казних одредаба пропише и основ за ублажавање казне за то конкретно кривично дело.

По правилу се основи налазе у Општем делу Кривичног законика, а ретко у Посебном. Како наводи професор Стојановић наше кривично законодавство, међутим, скоро да не користи могућност. Тако, само код кривичног дела Самовољног одсуствовања и бекства из Војске Србије (чл. 399 КЗ) предвиђа се могућност ублажавања казне учиниоцу дела који се добровољно јави надлежном државном органу ради вршења војне службе.⁷⁷⁹ Међутим, измене у Кривичном закоником које су уследиле након 2005. године више не предвиђају могућност ублажавања казне за ово кривично дело, већ могућност ослобођења од казне. Иако би се сада могло доћи до закључка да се у Посебном делу нашег Кривичног законика не предвиђа могућност ублажавања казне, то ипак није тачно. Наиме, код кривичног дела Организовање и подстицање на извршење геноцида и ратних злочина предвиђа се могућност ублажавања казне.⁷⁸⁰

9.2. СУДСКО УБЛАЖАВАЊЕ КАЗНЕ

Судско ублажавање казне дозвољено је начелно код сваког кривичног дела и према сваком учиниоцу, осим ако се законом не предвиђају неки изузеци, као што код нас постоје. С тим у вези, уколико постоје законом прописани услови учиниоцу

Иако је овде реч о законском ублажавању казне затвора, суд је тај који ће донети одлуку да ли ће или неће ублажити казну.

⁷⁷⁹ Stojanović (2009), *op. cit.*, str. 275.

⁷⁸⁰ Учиниоцу дела из ст. 1, 4. и 5 овог члана који открије договор, групу или организовану криминалну групу пре него што је у њеном саставу или за њу учинио кривично дело, односно учиниоцу дела из ст. 2. и 3. овог члана који спречи извршење кривичних дела из става 1. овог члана, казна се може *ублажити*. Чл. 375 ст. 6 КЗ.

кривичног дела казну суд може ублажити.⁷⁸¹ По нашем Кривичном законнику казна се може ублажити ако су испуњени следећи услови: 1. Да постоје нарочито олакшавајуће околности; 2. Да суд оцени да се и ублаженом казном може постићи сврха кажњавања.

У вези са првим условом у теорији не постоји јединствени став. Овде се, поставља питање да ли је потребно да постоји једна олакшавајућа околност или, ипак, више њих. Пошто се у Законнику употребљава израз *нарочито олакшавајуће околности*, било је спорно да ли то значи да мора постојати више таквих околности, или је пак само реч о лепшој номотехници. Преовлађује схватање, (...) да се може радити и о само једној околности, али да је примена овог услова оправданија ако постоји више олакшавајућих околности.⁷⁸² Док, по другом схватању потребно је да постоје две или више нарочито олакшавајућих околности.⁷⁸³ Ми сматрамо да је потребно да постоје две или више нарочито олакшавајућих околности, јер је такво решење и легално и легитимно.⁷⁸⁴ Штавише, ако се тражи само једна нарочито олакшавајућа околност, онда је сасвим извесно да се она може наћи код скоро сваког учиниоца кривичног дела, те би у том случају потенцијално сваком учиниоцу могла казна да се ублажи. Такође се и језичким тумачењем норме долази до истог решења.

Видимо да се Закоником наводи да је потребно да постоје *нарочито олакшавајуће околности*. С тим у вези није довољно да постоје олакшавајуће околности, већ оне морају бити *нарочите*. Те нарочито олакшавајуће околности су оне из члана 54 КЗ, али то могу бити и неке друге које су специфичне за конкретно кривично дело и учиниоца. Ми сматрамо да *нарочито* олакшавајуће околности треба вредновати како у квалитативном, тако и у квантитативном смислу, те у сваком конкретном случају проценити да ли постоји само олакшавајућа или нарочито олакшавајућа околност.

Други неопходан услов који мора да се испуни да би се казна ублажила, јесте да суд оцени да се ублаженом казном може постићи сврха кажњавања. Сада се

---

⁷⁸¹ О ублажавању казне вид. Igor Bojanić, Promjene u općem dijelu Kaznenog zakona prema Prijedlogu Zakona o izmjenama i dopunama Kaznenog zakona iz 2005. godine, *Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu* (Zagreb), vol. 12, broj 2/2005. str. 330-334.

⁷⁸² Лазаревић (2011), *op. cit.*, стр. 269.

⁷⁸³ Stojanović (2009), *op. cit.*, стр. 276.

⁷⁸⁴ Вид. Миладиновић-Стефановић (2012), *op. cit.*, стр. 58.

појављује проблем који није лако решив. Судија је тај који мора да на основу свих субјективних и објективних околности оцени да ли се и ублаженом казном може постићи сврха кажњавања. За праву индивидуализацију затворске казне потребно је свестрана процена учиниоца, како би се донела коначна одлука. Опет се долази до закључка о важности *сврхе кажњавања*, те циља ресоцијализације осуђених лица.

9.2.1. Ублажавање казне када закон предвиђа да се учинилац може ослободити од казне, а суд га не ослободи од казне

Кривичним закоником се предвиђа да се учиниоцу кривичног дела казна може ублажити ако се учинилац може ослободити казне, а суд да не ослободи. Сасвим је логично да се учиниоцу кривичног дела може ублажити казна ако се може од ње и ослободити.

9.2.1.1. Граница ублажавања казне

Као што смо већ напоменули, ублажити казну значи изрећи казну испод законског минимума који је прописан за конкретно учињено кривично дело. Међутим, морају постојати неке границе ублажавања. Другим речима не може се, на пример, учиниоцу кривичног дела за које је запређена затворска казне најмање десет година изрећи казна од шест месеци затвора. Нашим Кривичним закоником прописују се границе ублажавања казне.⁷⁸⁵ Кад постоје услови за ублажавање казне из члана 56. овог законика, суд ће ублажити казну у овим границама:

1) Ако је за кривично дело као најмања мера казне прописан затвор у трајању од десет или више година, казна се може ублажити *до седам* година затвора;

2) Ако је за кривично дело као најмања мера казне прописан затвор у трајању од пет година, казна се може ублажити *до три* године затвора;

3) Ако је за кривично дело као најмања мера казне прописан затвор у трајању од три године, казна се може ублажити *до једне* године затвора;

4) Ако је за кривично дело као најмања мера казне прописан затвор од две године, казна се може ублажити *до шест месеци* затвора;

---

⁷⁸⁵ Чл. 57 ст. 1.

5) Ако је за кривично дело као најмања мера казне прописан затвор од једне године, казна се може ублажити *до три месеца* затвора;

6) Ако је за кривично дело као најмања мера казне прописан затвор испод једне године, казна се може ублажити *до тридесет дана* затвора;

7) Ако је за кривично дело прописана казна затвора без назначења најмање мере, уместо затвора може се изрећи новчана казна или рад у јавном интересу;

8) Ако је за кривично дело прописана новчана казна са назначењем најмање мере, казна се може ублажити до десет дневних износа, односно десет хиљада динара.

Кривичним закоником се прописује и (чл. 57 ст. 4): кад је суд овлашћен да учиниоца кривичног дела ослободи од казне може му казну ублажити, без ограничења прописаних у ст. 1. до 3. овог члана.⁷⁸⁶

Као што се види, наведена правила за границе ублажавања казне везују се за посебан *минимум* прописане казне.⁷⁸⁷ Казна затвора се може, уколико се ублажи, изрећи до прописаног минимума који је одређен самим Закоником. Иако је судија утврдио да је потребно да се учиниоцу ублажи казна затвора сам поступак индивидуализације није завршен, тачније, тај поступак се налази на пола пута. До коначне индивидуализације казне затвора долази се, тек онда када се и казна затвора индивидуализује испод прописаног минимума запрећене казне и дође границе дозвољеног ублажавања казне.

9.2.2. Забрана ублажавања казне – ограничење индивидуализације казне затвора

Као што смо видели казна затвора може да се ублажи учиниоцу кривичног дела, али законодавац за учиниоце појединих кривичних дела изричито забрањује ублажавање казне. Кривични законик из 2005. године није познавао ограничења у погледу забрана ублажавања казне учиниоцима појединих кривичних дела, или за поједине категорије делинквената. Међутим, Закон о изменама и допунама

---

⁷⁸⁶ У овом случају законодавац је направио грешку. Наиме, у ст. 2 и 3 чл. 57 КЗ се уређује када казна не може да се ублажи, тако да је законодавац морао да пропише (у чл. 57 ст. 4) кад је суд овлашћен да учиниоца кривичног дела ослободи од казне може му казну ублажити, без ограничења прописаних у ст. 1.

⁷⁸⁷ Stojanović (2009), *op. cit.*, str. 277.

Кривичног законика из 2009. године,⁷⁸⁸ уводи одређена ограничења, од када дотадашње неприкосновено правило о непознавању ограничења ублажавања казне више не важи. Поменути Закон уводи две врсте забране ублажавања казне. Једна се односи на врсту учињеног дела, а друга се тиче учинилаца кривичног дела.

Оваквом забраном законодавац је ограничио индивидуализацију казне затвора, али то никако не значи да у овим случајевима не постоји индивидуализација казне. Овим забранама се дерогира индивидуализација казне затвора у једном делу, који се тиче изрицања казне испод прописаног законског минимума, тако да долазимо до закључка да се казна индивидуализује само у оквиру минимума и максимума запређене казне. У даљем раду видећемо коме се све казна не може ублажити.⁷⁸⁹

9.2.2.1. Забрана ублажавања казне за поједина кривична дела

Кривичним закоником се издваја *само* неколико кривичних дела или поједини облици кривичних дела за које се казна не може ублажити. Тако се казна не може ублажити за следећа кривична дела или поједине облике кривичних дела:⁷⁹⁰ Отмица;⁷⁹¹ Силовање;⁷⁹² Обљуба над немоћним лицем;⁷⁹³ Обљуба над дететом;⁷⁹⁴ Изнуда;⁷⁹⁵ Неовлашћена производња и стављање у промет опојних дрога;⁷⁹⁶ Недозвољен прелаз државне границе и кријумчарење људи;⁷⁹⁷ Трговина људима.⁷⁹⁸

Одмах се намеће питање зашто је законодавац издвојио баш ова кривична дела, те је прописао да се њиховим учиниоцима казна не може ублажити. Ми

---

⁷⁸⁸ Закон о изменама и допунама Кривичног законика, *Сл. гласник РС*, бр. 72/09. (у даљем тексту: Закон о изменама и допунама Кривичног законика из 2009. године или ЗИДКЗ-2009.). О забрани ублажавања казне вид. Nataša Delić, *Zabrana (isključenje) ublažavanja kazne u određenim slučajevima*, *Crimen*, 2/2010. str. 228–245

⁷⁸⁹ О проблемима у вези са забраном ублажавања казне вид. Ђорђе Ђорђевић, *Ублажавање казне као инструмент казнене политике судова*, *Казнена политика као инструмент државне политике на криминалитет*, Бања Лука, 2014. стр. 163-175.

⁷⁹⁰ Чл. 57 ст. 2 КЗ.

⁷⁹¹ Чл. 134 ст. 2 и 3 КЗ.

⁷⁹² Чл. 178 КЗ.

⁷⁹³ Чл. 179 КЗ.

⁷⁹⁴ Чл. 180 КЗ.

⁷⁹⁵ Чл. 214 ст. 2 и 3 КЗ.

⁷⁹⁶ Чл. 246 ст. 1 и 3 КЗ.

⁷⁹⁷ Чл. 350 ст. 3 и 4 КЗ.

⁷⁹⁸ Чл. 388 КЗ.

постављамо питање који су били критеријуми од значаја приликом оваквих законских уређења? Видимо да је овде реч о тешким, али не и о најтежим кривичним делима.⁷⁹⁹ На пример, није нам јасно зашто се казна не може ублажити за кривично дело из члана 350 става 3 и 4, а рецимо, а може да се ублажи за тешко убиство? Тешко се може криминалополитички бранити решење које искључује могућност примене и законских основа за ублажавање казне код ових кривичних дела (чиме се изједначава кажњавање за покушано и довршено кривично дело, не уважава битно смањена неурачунљивост итд.).⁸⁰⁰ Да бисмо указали да је овакво законско решење неприхватљиво навешћемо и један хипотетички пример – ако имамо учиниоца кривичног дела који је био помагач у чињену кривичног дела, које је остало у покушају, а притом је био у стању битно смањене урачунљивости, том лицу се казна не може ублажити иако постоје три основа за ублажавање казне: 1. Помагање; 2. Покушај кривичног дела; 3. Битно смањена урачунљивост.

9.2.2.2. Забрана ублажавања казне једној категорији учинилаца кривичних дела

Изменама и допунама Кривичног законика уводи се и забрана ублажавања казне за само једну категорију учинилаца кривичних дела. Тако се не може ублажити казна затвора учиниоцу кривичног дела који је раније осуђиван за истоврсно кривично дело.⁸⁰¹ Потребно је да је учинилац *раније осуђиван за истоврсно кривично дело*, што значи да је потребно да је пресуда за то раније учињено истоврсно кривично дело постала правноснажна.⁸⁰² Када упоредимо овај члан и члан 55 КЗ (којим се уређује питање поврата) видимо да се у овом случају

---

⁷⁹⁹ Вид и мишљење: Stojanović (2009), *op. cit.*, str. 277.

⁸⁰⁰ *Ibid.*

⁸⁰¹ Чл. 57 ст. 3 КЗ. Интересантно је видети Текст одговора утврђен на седници Кривичног одељења Врховног касационог суда: Чланом 57. став 3. Кривичног законика је предвиђено да се не може ублажити казна учиниоцу кривичног дела који је раније осуђиван за истоврсно кривично дело. Да ли се то односи на осуде пре него што је учињено предметно кривично дело или на осуде пре пресуђења за предметно кривично дело? *Одговор*: Одредбе члана 57. став 3. КЗ се односе на осуде за истоврсна кривична дела која је учинилац извршио пре чињења предметног кривичног дела. (Текст одговора утврђен је на седници Кривичног одељења Врховног касационог суда 24.11.2014. године) - Билтен Врховног касационог суда, број 1/2015, Интермех, Београд. Извор: електронска база података *Propisi online*, 12.1.2016.

⁸⁰² Правноснажност значи немогућност да се одлука побија редовним правним лековима и састоји се у својству одлуке да ствара право за пресуђену кривичну ствар. Momčilo Grubač, *Krivično procesno pravo*, Beograd, 2008. str. 471.

тражи *ранија осуђиваност*, те није потребан услов да је учинилац издржао казну (...), који је потребан за примену члана 55.

За разлику од претходног дела када нисмо могли да нађено адекватне критеријуме којима се законодавац руководио приликом избора за забрану ублажавања казне, овде је јасан критеријум. Повратнику који чини истоврсно⁸⁰³ кривично дело казна се не може ублажити. Реч је о учиниоцу који је *специјални повратник*.

Корисно је упоредити значај поврата као препреке за ублажавање казне и поврата као могуће отежавајуће околности. На тај начин Кривичним закоником се јасно прецизира да се у случају поврата та околност може узети као отежавајућа, али, исто тако, прописује и када је поврат препрека за ублажавање казне. Можемо да закључимо да се Кривичним закоником прописују две врсте поврата. Један, *општи поврат*, који представља факултативну отежавајућу околност, и други, *специјални поврат*, који је препрека за ублажавање казне. Законодавац је на овај начин *специјални поврат* подигао на виши ниво, јер је реч о учиниоцу који је друштвено опаснији, а ако је реч о обичном поврату онда је реч о учиниоцу који *и није толико друштвено опасан*.

Поставља се питање, да ли је могућа примена *поврата* по оба основа. Дакле, ако је испуњен услов да се учиниоцу казна не може ублажити (чл. 57 ст. 3), да ли се онда учиниоцу поврат може узети и као отежавајућа околност (чл. 55). Овде се питамо, да ли би се у овом случају радило о двоструком вредновању исте околности? Одговор на ово питање није једноставно. Кривични законик прописује у члану 54 став 3 „Околност која је *обележје кривичног дела* не може се узети у обзир и као *отежавајућа, односно олакшавајућа* околност, изузев ако прелази меру која је потребна за постојање кривичног дела или одређеног облика кривичног дела или ако постоје две или више оваквих околности, а само једна је довољна за

---

⁸⁰³ Истоврсност постоји онда када је у питању *квалификовани или привилеговани облик неког кривичног дела*. Стојановић (2009), *op. cit.*, стр. 219. Кад је Законом о изменама о допунама 2009. године прописано ово ограничење, прописивало се да: (чл. 11.) „Изузетно (...) не може се ублажити казна учиниоцу кривичног дела који је раније осуђиван за *исто* кривично дело.” Дакле, захтевало се да је учинилац раније осуђиван за исто, а не истоврсно кривично дело. Каснијим изменама и допунама Кривичног законика реч „исто” замени је речју „истоврсно”. Оваквом законском изменом проширује се круг учинилаца којима се казна затвора не може ублажити. Чл. 7. Закона о изменама и допунама Кривичног законика, *Сл. гласник РС*, бр. 121/12. (у даљем тексту: Закон о изменама и допунама Кривичног законика из 2012. године или ЗИДКЗ-2012.).

постојање тежег, односно лакшег облика кривичног дела”. Међутим, сада није јасно где спада *специјални поврат* из члана 57 став 3, јер не чини биће кривичног дела, нити представља околност из члан 54 став 1, те би се тешко могло прихватити да се и на њега може применити члан 54 став 3. У сваком случају Закоником се не забрањује двострука примена, али по нашем мишљењу двострука примена не би била оправдана. Овде се, такође, намеће и питање односа *специјалног поврата* и *ранијег живота* из члана 54 КЗ, који се тиче, опет, двоструког вредновања. Сматрамо да је законодавац морао да јасно уреди ово, итекако, важно питање, овако се *чини* да се није много водило рачуна када се прописивао овај члан о другим члановима закона и њиховој компатибилности.

У вези са оваквом забраном, ми сматрамо да ни овде не постоји криминално-политичко оправдање за забрану ублажавања казне овим учиниоцима кривичних дела. Посебно је проблематично што законодавац није прописао још неке услове који би морали да постоје на страни учиниоца, па да се тек тада казна не би могла ублажити. Према законском решењу потребно је само да је реч о учиниоцу који је раније осуђен за истоврсно кривично дело. Сматрамо да би било оправдано да се тражи још неки додатни услов на страни учиниоца, као на пример да је два или више пута осуђиван за истоврсно кривично дело, да се тражи да је протекло одређено време од раније осуде, да је реч само о умишљајним кривичним делима или о неким другим критеријумима. Ако, на пример, учинилац кривичног дела који је раније осуђиван због учињеног кривичног дела угрожавања јавног саобраћаја, а коме се суди опет због кривичног дела угрожавања јавног саобраћаја, њему се не може ублажити казна. Али ако би се овом лицу судило за убиство онда би му се казна могла ублажити.

9.2.2.3.   Забрана ублажавања казне која није прописана Кривичним закоником

Кривична дела нису прописана само кривичним закоником, већ и другим законима којима се уређују поједине области друштвеног живота. Осим што се конкретна кривична дела прописују посебним законима, поједине одредбе материјалноправне природе, које се тичу појединих института кривичног законодавства, садржане су, такође, у неким другим законима. Такав је случај и са

Законом о посебним мерама за спречавање вршења кривичних дела против полне слободе према малолетним лицима.⁸⁰⁴

Овим Законом се прописују посебне мере које се спроводе према учиниоцима кривичних дела против полне слободе извршених према малолетним лицима одређених овим законом и уређује се вођење посебне евиденције лица осуђених за та кривична дела,⁸⁰⁵ а њиме се, такође, изричито забрањује ублажавање казне⁸⁰⁶ за таксативно наведена кривична дела, где је оштећено лице/жртва малолетно лице.⁸⁰⁷

На самом почетку морамо да напоменемо да се из законских одредаба види један немар законодавца. Један број кривичних дела за која се казна не може ублажити, а која су прописана овим Законом, прописана су и Кривичним закоником. Тако да се на два места у два различита закона налазе одредбе које регулишу исту материју, с тим да се одредбе из Кривичног законика примењују без

---

⁸⁰⁴ Закон је донет као последица *повећаног* броја извршених кривичних дела против полне слободе, где се као жртве јављају малолетна лица.

⁸⁰⁵ Чл. 1 Закон о посебним мерама за спречавање вршења кривичних дела против полне слободе према малолетним лицима.

⁸⁰⁶ Вид. Душица Миладиновић-Стефановић, Кривичноправна заштита малолетних лица од сексуалног искоришћавања и злостављања – европски стандарди и право Републике Србије, *Зборник радова Правног факултета у Нишу*, Бр. 68, 2014. стр. 571. База података о починитељима сполних деликата на штету дјече не смије служити за обиљежавање починитеља, већ би нагласак требао бити на важности стручног третмана починитеља. Lana Mužinić, Tretman počinitelja spolnih delikata, *Baza podataka o počiniteljima spolnih delikata na štetu djece, Zbornik priopćenja sa stručne rasprave, Zagreb*, 2008. str. 12. Базе података о особама које су правомоћно осуђене због казних дјела на штету дјече требале би служити у корист дјечи, ради заштите дјече која би требала бити боље заштићена, а држава је дужна подузети све што заштиту чини учинковитијом. Lana Petö Kujundžić, Svrha podataka o osuđenim osobama za kaznena djela protiv spolnih sloboda I spolnog ćudoreda na štetu djece, *Baza podataka o počiniteljima spolnih delikata na štetu djece, Zbornik priopćenja sa stručne rasprave, Zagreb*, 2008. str. 91.

⁸⁰⁷ То су следећа кривична дела: 1) силовање (члан 178. ст. 3. и 4. Кривичног законика); 2) обљуба над немоћним лицем (члан 179. ст. 2. и 3. Кривичног законика); 3) обљуба са дететом (члан 180. Кривичног законика); 4) обљуба злоупотребом положаја (члан 181. Кривичног законика); 5) недозвољене полне радње (члан 182. Кривичног законика); 6) подвођење и омогућавање вршења полног односа (члан 183. Кривичног законика); 7) посредовање у вршењу проституције (члан 184. став 2. Кривичног законика); 8) приказивање, прибављање и поседовање порнографског материјала и искоришћавање малолетног лица за порнографију (члан 185. Кривичног законика); 9) навођење малолетног лица на присуствовање полним радњама (члан 185а Кривичног законика); 10) искоришћавање рачунарске мреже или комуникације другим техничким средствима за извршење кривичних дела против полне слободе према малолетном лицу (члан 185б Кривичног законика Чл. 3 ст. 1 Закон о посебним мерама за спречавање вршења кривичних дела против полне слободе према малолетним лицима. О овој законској одредби вид. Ђорђе Ђорђевић, Биљана Симиновић-Патић, *Maloletna lica kao žrtve krivičnih dela protiv polne slobode, Maloletnici kao učinioci i žrtve krivičnih dela i prekršaja*, Beograd, 2015. str. 227-244.

обзира да ли је жртва малолетно лице или није,⁸⁰⁸ док се одредбе ЗПМ примењују само када је реч о малолетним жртвама.

Законом је забрањено ублажавање казне само када су наведена кривична дела учињена према малолетном лицу. Још један услов је потребан да би се примениле ове одредбе, а то је – да учинилац ових кривичних дела није малолетник.⁸⁰⁹

Да закључимо, уколико учинилац кривичног дела учини кривично дело према малолетном лицу, за одређен број кривичних дела, њему се казна не може ублажити и према одредбама Кривичног законика и одредбама овог ЗПМ. С друге стране, уколико је жртва кривичног дела пунолетно лице онда се учиниоцу кривичног дела не може ублажити казна затвора, за поједина дела, само према одредбама Кривичног законика, а не и према одредбама овог Закона.

Немогуће је да не поставимо питање колико је ово законско решење оправдано. Овде се поставља питање *легалности* оваквог законског уређења. Као што смо већ навели кривична дела могу да се прописују и другим законима којима се уређују друге области друштвеног живота, осим Кривичног законика, и за њих могу да се пропишу санкције али само оне које предвиђа Кривични законик, али, да ли то значи да може и другим законима да се дерогирају основна правила која се самим Кривичним закоником прописују. Другим речима, да ли је *легално и легитимно* да се Законом о посебним мерама за спречавање вршења кривичних дела против полне слободе према малолетним лицима забрањује ублажавање казне затвора за поједине учиниоце таксативно наведених кривичних дела? Као што смо већ прецизирали, Кривичним закоником у члану 57 став 2 прописује се: „*Изузетно* од става 1. овог члана, не може се ублажити казна за кривична дела из чл. 134. ст. 2. и 3, 178, 179, 180, 214. ст. 2. и 3, 246. ст. 1. и 3, 350. ст. 3. и 4. и 388. овог законика”.

---

⁸⁰⁸ Као што наводи проф. Стојановић: Иако то није случај са свим земљама у којима је кривичноправни експанзионизам дошао до изражаја, у Србији се примењује и изразито немаран однос и према „занатском” делу посла, тј. према писању норме и поштовању правила легислативне-технике, што ствара и суштинске проблеме. Zoran Stojanović, *Krivično pravo u doba krize*, *Branik*, br. 1-2. 2011. str. 40. Кривично законодавство није више стабилна грана права каква је била још пре неколико деценија. Обично се као оправдање за то наводи сложеност савремених друштава као и нови облици криминалитета, што само делимично може да објасни ову појаву. Када је реч о европским земљама, додатни разлог за то јесте усаглашавање кривичног законодавства с правом и стандардима Европске уније, као и са релевантним конвенцијама Савета Европе. Zoran Stojanović, *Da li je Srbiji potrebna reforma krivičnog zakonodavstva?*, *Crimen* (IV) 2/2013. str. 120.

⁸⁰⁹ Чл. 3 ст. 2 Закон о посебним мерама за спречавање вршења кривичних дела против полне слободе према малолетним лицима.

У члану 57 став 3 прописује се: „*Изузетно* од става 1. овог члана не може се ублажити казна учиниоцу кривичног дела који је раније осуђиван за истоврсно кривично дело”. Кривични законик је експлицитан, те се само у тим случајевима не може ублажити казна, те је из тог разлога *спорно* да се неким другим законом забрањује ублажавање казне. Одредбе овог Закона представљају *изузетак од изузетка*, што по нашем мишљењу није оправдано, јер се на тај начин дерогирају одредбе Кривичног законика. Уосталом, ако се настави са прописивањем оваквих законских решења постоји опасност да се и другим законима дерогирају и остала основна начела Кривичног законика, или да се доносе закони који ће представљати *lex specialis* у односу на Кривични законик, а којима ће се прописивати одредбе које неће бити у складу са кровним Закоником.

9.2.3. Последице забране ублажавања казне на индивидуализацију казне затвора

Можда се на први поглед чини да забрана ублажавања казне нема неких нарочитих последица на индивидуализацију казне затвора, али по нашем мишљењу на одређени начин је, ипак, ограничава. Учиниоцима ових кривичних дела суд казну не може да ублажи. Суд у овим случајевима може да изврши индивидуализацију казне затвора у оквиру законског минимума и максимума, и у том смислу не постоји ограничење индивидуализације. Ограничење постоји, јер се не може изрећи казна испод законског минимума. Без обзира што постоје све околности које указују да се учиниоцу казна може ублажити, судија не може ублажити казну, јер је то законодавац изричито забранио.

Да бисмо покушали да одговоримо на питање - да ли се законодавац баш потрудио да се учиниоци кривичних дела строже казне, у смислу да им се казна не може ублажити, поставили смо питање да ли се *случајно* може изрећи уместо запрећене казне затвора условна осуда. Овде се забрањује ублажавање казне, а ништа се не прописује о *условној осуди*. Да бисмо одговорили на ово питање, морамо претходно видети за која се кривична дела може изрећи условна осуда, односно за која кривична дела се не може изрећи условна осуда. Условна осуда не

може се изрећи за кривична дела за која се може изрећи казна затвора у трајању од десет година или тежа казна.⁸¹⁰

Пошто, сада, знамо коме се не може изрећи условна осуда, остаје да се види да ли се баш за свако кривично дело или поједине облике за који Законик забрањује ублажавање казне може изрећи казна затвора од десет или више година. Иако делује парадоксално, ипак се за кривично дела трговина људима (чл. 388 ст. 8 и 9 КЗ)⁸¹¹ може изрећи казна затвора која не прелази пет, односно осам година. С тим у вези, ми постављамо питање да ли има оправданости да се за ове облике кривичног дела казна не може ублажити, али да се може изрећи условна осуда?

Сматрамо да је једно с другим неспојиво. Законско решење, ипак, дозвољава да се за ове облике изрекне условна осуда, односно формалних разлога за неизрицање условне осуде нема. Ово само показује да српски законодавац није много пажње посветио уређењу овог става. Чини се да је циљ био да се за наведена кривична дела забрани ублажавање казне, без обзира које последице могу да наступе приликом постизања тог циља.

10. ИНДИВИДУАЛИЗАЦИЈА КАЗНЕ ЗАТВОРА ПУТЕМ ОСЛОБОЂЕЊА ОД КАЗНЕ

Као што се учиниоцу кривичног дела казна може ублажити, постоје одређени случајеви када се учинилац може *ослободити* од казне. Иако се на први поглед чини да ослобођење од казне нема директне везе са предметом нашег истраживања, индивидуализацијом казне затвора, ми желимо да укажемо само на део који се тиче *ублажавања* казне затвора. Уколико постоји основ за ослобођење од казне, то свакако треба да буде јасан сигнал суду, да ублажи казну, ако учиниоца не ослободи, наравно, уколико оцени да је то оправдано.

---

⁸¹⁰ Чл. 66 ст. 2 Кривичног законика.

⁸¹¹ Чл. 388 ст. 8: Ко зна или је могао знати да је лице жртва трговине људима, па искористи њен положај или другоме омогућити искоришћавање њеног положаја ради експлоатације предвиђене ставом 1. овог члана, казниће се затвором од шест месеци до пет година. Чл. 388 ст. 9: Ако је дело из става 8. овог члана учињено према лицу за које је учинилац знао или је могао знати да је малолетно, учинилац ће се казнити казном затвора од једне до осам година.

Правна природа и оправданост ове законске могућности су спорне. Према неким обележјима, она има неке елементе кривичне санкције.⁸¹² Ово нас на неки начин подсећа на амнестију и помиловање, али у овој ситуацији судија ја тај који доноси одлуку о ослобођењу, а не Народна скупштина или председник државе.⁸¹³ Иако је учинилац ослобођен казне, суд доноси осуђујућу пресуду, тако да се учинилац кривичног дела сматра осуђиваним. Такође се уписује у казнену евиденцију, а његови подаци се из евиденције бришу након протеча једне године од дана правноснажности пресуде, под условом да не понови кривично дело.⁸¹⁴ Овако осуђени учинилац кривичног дела, ако понови кривично дело у том року сматра се повратником.

С обзиром на то да ослобођење од казне има немерљив значај по учиниоца кривичног дела, морају се јасно поставити критеријуми од којих ће зависити ко се и када може ослободити од казне. Ослобођење од казне може се применити према учиниоцима појединих (*блажих*) кривичних дела или према неким учиниоцима дела с обзиром на нека њихова субјективна својства. Према нашем Кривичном законнику постоји неколико основа када се учинилац кривичног дела може ослободити казне, те ћемо у излагању које следи указати на специфичности овог института, у мери у којој је потребан за наш предмет истраживања.

10.1. ОСЛОБОЂЕЊЕ ОД КАЗНЕ КАДА ТАКВУ МОГУЋНОСТ ЗАКОН ИЗРИЧИТО ПРОПИСУЈЕ

Учиниоца се може ослободити од казне, када то закон предвиђа.⁸¹⁵ Нашим Закоником се прописују основи за ослобођење у Општем делу, али се и основи за ослобођење могу прописивати у Посебном делу, тј. код појединих кривичних дела. Осим тога, кривична дела могу да се прописују и другим законима, тако да се и за та кривична дела из *посебних закона* може предвидети могућност за ослобођење од казне.

---

⁸¹² Лазаревић (2011), *op. cit.*, стр. 272.

⁸¹³ Отуда и различита схватања о правној природи ове мере, да ли је то нека врста судског помиловања, да ли је реч о некој квази санкцији и сл. *Ibid.*

⁸¹⁴ Чл. 98 ст. 2 тач. 1. Вид. део дисертације у делу који се бави проблематиком казнене евиденције.

⁸¹⁵ Чл. 58 ст. 1 КЗ.

У Општем делу Кривичног законика налазе се следећи *основи* за ослобођење од казне:

1. Прекорачење граница нужне одбране услед јаке раздражености или препасти изазване нападом;⁸¹⁶
2. Прекорачење граница крајње нужде под нарочито олакшавајућим околностима;⁸¹⁷
3. Неподобан покушај;⁸¹⁸
4. Добровољни одустанак;⁸¹⁹
5. Добровољно спречавање извршења кривичног дела од саизвршиоца, подстрекача или помагача.⁸²⁰

Даље, основи за ослобођење од казне налазе се, као што смо већ рекли, у посебном *делу Кривичног законика*. Овде ћемо ради лакшег приказа навести дела код којих је предвиђена могућност ослобођења од казне.

1. Увреда;⁸²¹
2. Одузимање малолетног лица;⁸²²
3. Злоупотреба у вези са јавном набавком;⁸²³
4. Неовлашћено држање опојних дрога;⁸²⁴

---

⁸¹⁶ Чл. 19 ст. 3 КЗ.

⁸¹⁷ Чл. 20 ст. 3 КЗ.

⁸¹⁸ Чл. 31 КЗ.

⁸¹⁹ Чл. 32 КЗ.

⁸²⁰ Чл. 32 ст. 3 КЗ.

⁸²¹ Чл. 170 ст. 3 КЗ.

⁸²² Чл. 191 ст. 4 КЗ.

⁸²³ Чл. 234а ст. 4 КЗ.

⁸²⁴ Чл. 246а ст. 1 и 2. Окривљени који раније није осуђиван, пред судом се држао коректно у одсуству отежавајућих околности може се у смислу чл. 246 ст. 4 Кривичног законика ослободити од казне. *Из образложења*: Наиме, правилно је првостепени суд утврдио постојање кривичног дела у питању и кривице оптужене. Међутим, имајући у виду да је оптужена опојну дрогу држала ради сопствене употребе у ком случају је у смислу чл.а 246 става 4 КЗ предвиђена могућност ослобођења од казне, а како оптужена раније није осуђивана, делимично је признала извршење дела и коректно се држала током поступка, те с обзиром на њено животно доба и имовинске прилике, а у одсуству отежавајућих околности, Врховни суд налази да у овом случају изрицање ослобађења од казне има оправдање. Јер, код постојања таквих околности по налажењу овог суда није неопходно, а ни целисходно изрећи кривичну санкцију. Стога је Врховни суд уважавајући жалбу оптужене преиначио првостепену пресуду тако што је применом одредаба чл.а 246 став 4 те чл.а 58 Кривичног законика оптужену ослободио од казне. (Пресуда Врховног суда Србије, Кж И 1241/06 од 13.07.2006) - Билтен судске праксе Окружног суда у Новом Саду, бр. 10/2006, Интермех, Београд, аутор сентенце: Милан Малочић: Извор: електронска база података *Propisi online*, 1.2.1016.

Правилно је првостепени суд поступио када је окривљеном З.С. који је оглашен кривим због кривичног дела неовлашћена производња и стављање у промет опојних дрога из чл. 246. ст. 1. КЗ ублажио казну испод законом прописаног минимума, применом чл. 246. ст. 5. КЗ, с обзиром на то да је окривљени открио од кога је набављао опојну дрогу. Пресуда Вишег суда у Крагујевцу К-

5. Удруживање ради противуставне делатности;⁸²⁵
6. Спречавање службеног лица у вршењу службене радње;⁸²⁶
7. Напад на службено лице у вршењу службене дужности;⁸²⁷
8. Давање лажног исказа;⁸²⁸
9. Неизвршење судске одлуке;⁸²⁹
10. Удруживање ради вршења кривичних дела;⁸³⁰
11. Давање мита;⁸³¹
12. Терористичко удруживање;⁸³²

215/10 и пресуда Апелационог суда у Крагујевцу Кж-1-4306/10 од 11.11.2010. године) - Билтен Вишег суда у Крагујевцу, број 1/2011, Интермех, сентенцу приредила Светлана Симовић, судијски помоћник Вишег суда у Крагујевцу. Извор: електронска база података *Propisi online*, 3.1.2016.

Суд може ублажити казну учиниоцу кривичног дела из чл. 246. ст. 1. Кривичног законика, уколико је окривљени у свом исказу *открио лица од којих је набављао опојну дрогу*. (Пресуда Апелационог суда посл. бр. Кж 1 2789/13 од 01.10.2013. године којом је преиначена Пресуда Вишег суда у Новом Саду посл. бр. К.47/12 од 16.04.2013. године) - Билтен Вишег суда у Новом Саду, број 5/2014, Интермех, Београд, Аутор сентенце: судијски помоћник Маја Душић, Виши суд у Новом Саду. Извор: електронска база података *Propisi online*, 3.1.2016.

⁸²⁵ Чл. 319 ст. 3 и 4.

⁸²⁶ Чл. 322 ст. 6. Тако на пример: Постоји факултативни услов за ослобађање од казне за кривично дело спречавање службеног лица у вршењу службене радње из чл. 322. ст. 3. у вези ст. 1. а у вези ст. 4. Кривичног законика, јер у ситуацији када је окривљени везан лисицама, држање шаком за лице и то у пределу уста представља грубо поступање службеног лица, које је службену радњу узимања парафинске рукавице од окривљеног могао лако спровести, обзиром да је окривљени био везан. *Из образложења*: Првостепеном пресудом, под тачком три изреке, окривљени С.П. је оглашен кривим за кривично дело спречавање службеног лица у вршењу службене радње из чл. 322. ст. 3. у вези ст. 1. вези ст. 4. КЗ такође оглашен кривим, а затим за то дело ослобођен од казне. Нису основани наводи жалбе јавног тужиоца, којима се оспорава чињеница утврђена под тачком три изреке, да је оштећени грубо поступао према окривљеном, са разлога што није спорно да је до повређивања оштећеног дошло у ситуацији када је окривљени био везан лисицама на рукама и да га је оштећени у тој ситуацији држао шаком за лице и то у пределу уста, те да га је том приликом и ујео за шаку, јер је оваква одбрана потврђена налазом вештака медицинске струке др Ф.Ј., који је потврдио да је контакт руке трајао дуже време, када је онај који уједа био у могућности да зубима дохвати длан, јер је длан био наслоњен на уста, а окривљени је био везан лисицама и није могао узети руку оштећеног и прислонити на уста и нанети повреду уједом зуба. И по оцени Апелационог суда, у ситуацији када је окривљени везан лисицама, држање шаком за лице и то у пределу уста, представља грубо поступање службеног лица, које је службену радњу узимања парафинске рукавице од окривљеног могао лако спровести, обзиром да је окривљени био везан, тако што је имао лисице на рукама. Стога је правилан и закључак првостепеног суда о постојању факултативног услова за ослобађење од казне. (Пресуда Вишег суда у Новом Пазару К. бр. 252/10 од 22.03.2013. године, Пресуда Апелационог суда у Крагујевцу Кж1. бр. 2404/13 од 16.09.2013. године) - Из Билтена Вишег суда у Новом Пазару, број 1/2015, Интермех, Београд, Сентенцу приредила: Азра Фетаховић, судијски помоћник Вишег суда у Новом Пазару. Извор: електронска база података *Propisi online*, 9.11.2016.

⁸²⁷ Чл. 323 ст. 6.

⁸²⁸ Чл. 335 ст. 5.

⁸²⁹ Чл. 340 ст. 2.

⁸³⁰ Чл. 346 ст. 6 и 7.

⁸³¹ Чл. 368 ст. 4.

⁸³² Чл. 393а ст. 2.

13. Избегавање војне обавезе;⁸³³

14. Самовољно одсуствовање и бекство из Војске Србије;⁸³⁴

15. Ослобођење од казне за дела из чл. 400. до 404.⁸³⁵

У Посебном делу Кривичног законика се за немали број кривичних дела учинилац може ослободити казне. Зашто је законодавац одлучио да се за поједине облике ових кривичних дела учинилац може ослободити од казне, јесте питање на које се не може дати једноставан одговор. Међутим, чини се да су то, пре свега следећи разлози: разлози се односе на учиниоца или лице (оштећеног) над којим је учињено кривично дело. Такође, за поједине облике да би се учинилац ослободио од казне тражи се да је сам пријавио кривично дело, надокнадио штету итд. Док се код других тражи одређено понашање лица према којем је учињено кривично дело.

10.2. ОСЛОБОЂЕЊЕ ОД КАЗНЕ КОД КРИВИЧНИХ ДЕЛА ИЗ НЕХАТА

Иако свако лице које учини кривично дело, било са умишљајем или из нехата, повређује туђе добро и наноси штету појединцу и друштву, ипак вршењем кривичних дела поједина лица наносе и сами себи одређено зло. Иако се чини да смо желели да кажемо да је овде, заправо, реч о томе да неко сам *себи чини кривично дело*, ипак, је по среди нешто друго. Свеопшти развој у друштву довео је до тога да кривично дело може врло лако да се учини. Развојем пре свега саобраћаја, индустрије, створени су услови да учесник у саобраћају или, на пример, радник на некој машини могу веома лако да учине кривично дело због непажње. Често се дешава, посебно у саобраћају да се радњом учиниоца наступи смрт, телесна повреде (лака или тешка) другог лица. Притом реч је о учиниоцу који нема криминалну прошлост, који је услед непажње (дакле нехата) изазвао саобраћајну незгуду у којој је неком другом нанета телесна повреда или је наступила смрт. Закоником се прописује да се учинилац нехатног кривичног дела, под одређеним условима, може ослободити казне. Тако, суд може ослободити од казне и учиниоца кривичног дела учињеног из нехата кад последице дела тако тешко погађају

---

⁸³³ Чл. 394 ст. 5.

⁸³⁴ Чл. 399 ст. 7.

⁸³⁵ Чл. 405. Ако је учинилац дела из чл. 400, 401. ст. 1, 402, 403. ст. 1. и 404. ст. 1. и 2. овог законика био изазван незаконитим и грубим поступањем војног лица може се ослободити од казне.

учиниоца да изрицање казне у таквом случају очигледно не би одговарало сврси кажњавања (чл. 58 ст. 2).

Тако у поступку индивидуализације казне суд учиниоца кривичног дела може ослободити од казне ако су остварени следећи услови: 1. Да је учињено нехатно кривично дело⁸³⁶ – без обзира на запрећену казну; 2. Да последице дела тешко погађају учиниоца; 3. Да у том случају изрицање казне очигледно не одговара сврси кажњавања.⁸³⁷ Најчешће се ради о кривичним делима против безбедности јавног саобраћаја, нехатног лишења живота и др.⁸³⁸ Овде је реч о учиниоцу кривичног дела коме је учињено дело *највећа и довољна* казна, те у том случају није неопходно да буде кажњен и од стране државе.⁸³⁹

10.3. ОСЛОБОЂЕЊЕ ОД КАЗНЕ УСЛЕД ОТКЛАЊАЊА ПОСЛЕДИЦЕ

Понашање учиниоца након учињеног кривичног дела је различито, као што смо видели у делу који се тиче држања учиниоца након учињеног кривичног дела.

---

⁸³⁶ Значајно је указати да се у оваквим случајевима посебна пажња треба посветити да ли је дело учињено из свесног нехата или евентуалног умишљаја. С тим у вези, значајно је видети једну судску одлуку: Ослобађање од казне зато што последице извршеног кривичног дела учиниоца тако *тешко погађају* да изрицање казне очигледно не би одговарало сврси кажњавања, може се применити само код дела код којих је учинилац у односу на основни облик кривичног дела поступао са нехатом, а не код кривичног дела код којих је нехатна тежа последица наступила услед дела извршеног са умишљајем. *Из образложења*: "Апелациони суд није уважио жалбу браниоца оптуженог који сматра да су постојали услови да се оптужени ослободи од казне. У саобраћајној незгоди је изгубила живот супруга оптуженог са којом је у браку провео 32 године. *Из одбране оптуженог који је изјавио да је било боље да је он погинуо и да је размишљао о самоубиству после погибије супруге, произилази да га је смрт супруге тешко погодила.* Међутим и поред тога нису испуњени услови за ослобођење оптуженог од казне на основу чл. 58 ст. 2. КЗ, јер је истим прописано да суд може ослободити од казне учиниоца кривичног дела учињеног из нехата кад последице дела тако тешко погађају учиниоца да изрицање казне очигледно не би одговарало сврси кажњавања, а у конкретном случају је утврђено да је оптужени у односу на основно дело поступао са евентуалним умишљајем." (Пресуда Апелационог суда у Нишу Кж бр. 2506/10 од 05.04.2011. године) - Билтен Вишег суда у Нишу, број 32/2014, Интермех, Београд. Извор: електронска база података *Propisi online*, 9.11.2016.

⁸³⁷ И овде је законодавац посебно указао на значај *сврхе кажњавања*.

⁸³⁸ Вид. Stojanović (2009), *op. cit.*, str. 279.

⁸³⁹ Тако је и суд у пресуди одлучио. Први услов за ослобођење од казне по основу предвиђеном чл. 58. ст. 2. КЗ јесте да је дело учињено из нехата, а други да последице дела тешко погађају учиниоца, тако да изрицање казне очигледно не би одговарало сврси кажњавања. Други кумулативни услов је субјективне природе и он је остварен уколико последице дела код учиниоца проузрокују велике физичке и психичке патње због проузроковања смрти или тешке телесне повреде лица које је, у емотивном смислу, веома блиско учиниоцу, што суд утврђује у сваком конкретном случају. (Пресуда Општинског суда у Нишу К.бр.355/06 и Пресуда Округног суда у Нишу Кж. 90/07) - Билтен судске праксе Округног суда у Нишу, бр. 24/2007, Интермех, Београд, приредио: Зоран Крстић, судија Округног суда у Нишу. Извор: електронска база података *Propisi online*, 9.11.2016.

Понашање учиниоца након учињеног кривичног дела може да утиче и на саму висину казну, а некада чак и на то да се ослободи од казне. Кривичним закоником прописује се да суд може ослободити од казне учиниоца кривичног дела за које је прописана казна затвора до пет година, ако после извршеног кривичног дела, а пре него што је сазнао да је откривен, отклони последице дела или надокнади штету проузроковану кривичним делом (чл. 58 ст. 3).

Да би суд донео одлуку којом учиниоца кривичног дела ослобађа од казне, потребно је да се испуни неколико услова. У овом случају суд може да ослободи учиниоца од казне, само ако је за учињено кривично дело прописана казна затвора до пет година. Надаље, потребно је да је учинилац кривичног дела отклони последице дела или да је надокнадио штету коју је проузроковао извршеним делом, с тим да је потребно да то учини пре него што је сазнао да је откривен. Реч је, дакле, о учиниоцу који се каје због дела које је учинио, и то о учиниоцу који се одмах након извршења дела покајао. Сложићемо се да таквог учиниоца, уколико суд, пак, не одлучи да га ослободи од казне, ипак, казну треба ублажити и на тај начин извршити индивидуализацију казне, под условом да је то оправдано.⁸⁴⁰

10.4. ОСЛОБОЂЕЊЕ ОД КАЗНЕ ЗБОГ ПОРАВНАЊА УЧИНИОЦА И ОШТЕЋЕНОГ

Нашим Кривичним закоником прописује се још један основ за ослобођење од казне. Реч је о поравнању учиниоца и оштећеног. Након учињеног кривичног дела учинилац и оштећени могу да се поравнају. Према Кривичном законнику суд може ослободити од казне учиниоца кривичног дела за које је прописана казна затвора до три године или новчана казна ако је на основу постигнутог споразума са оштећеним испунио све обавезе из тог споразума (чл. 59 КЗ). Видимо да се у овом случају наводе само објективне околности⁸⁴¹ које се тичу запрећене казне за

---

⁸⁴⁰ Више о овом вид. Наташа Делић, Дело малог значаја и стварно кајање у Кривичном законнику, *Анали Правног факултета у Београду*, година LXII, 1/2014. стр. 30-33.

⁸⁴¹ Приликом одлучивања о примени института ослобађања од казне из чл. 59. КЗ првостепени суд осим испуњености објективног услова који се односи на запрећену казну за кривично дело у питању цени и да ли је окривљени испунио обавезе из споразума постигнутог са оштећеном. (Пресуда Основног суда у Врању К.бр.874/10 17.03.2011. године и пресуда Апелационог суда у Нишу 1Кж.1.бр.3391/11 од 27.09.2012.год.) - Билтен Апелационог суда у Нишу, број 2/2012,

учињено кривично дело, као и испуњење обавеза из споразума. Другим речима, овде Законик не захтева и субјективне околности које се односе на личност учиниоца дела.

Да би се учинилац ослободио од казне потребно је да се испуни неколико кумулативних услова. Прво, споразум између учиниоца и оштећеног може да се постигне само ако је реч о кривичном делу за које је прописана казна затвора до три године или новчана казна.⁸⁴² Друго, учинилац мора да испуни све обавезе из споразума, а по нашем мишљењу те обавезе је потребно да изврши до окончања главног претреса.⁸⁴³ У вези са нашом темом *индивидуализација казне затвора*, мишљења смо да у случају кад суд не сматра да учиниоца треба ослободити од казне, увек може да казну ублажи и да на тај начин индивидуализује казну приликом њеног изрицања.

Интермех, Београд, Приредице: Вера Милошевић, судија и Ивана Лазовић, Виши судијски помоћник. Извор: електронска база података *Propisi online*, 10.11.2016.

⁸⁴² Видимо да се овде Закоником изричито наводи да се учинилац може ослободити од казне уколико је за учињено кривично дело запређена казна до *три* године или новчана казна, док код претходног основа само се наводи да се учинилац може ослободити казне уколико се за учињено кривично дело може изрећи казна затвора до *пет* година, док се ништа не прописује у вези са новчаном казном. Вид. Уколико је окривљени по споразуму са оштећеним истог обештетио до окончања главног претреса, може бити ослобођен од казне применом одредбе чл. 59. ст. 1. КЗ под условом да је за кривично дело које је оглашен кривим запређена новчана казна или казна затвора до 3 године. (Пресуда Основног суда у Врању К. бр. 872/09 од 10.12.2009. год. и решење Апелационог суда у Нишу Кж.1 бр. 4275/10 од 10.08.2011. године) - Билтен Апелационог суда у Нишу, број 1/2012, Интермех, Београд, Приредице: судија Мирјана Ђорђевић. Извор: електронска база података *Propisi online*, 9.11.2016.

⁸⁴³ Тако је и суд у својој одлуци одлучио. Уколико је окривљени по споразуму са оштећеним истог обештетио до *окончања главног претреса*, може бити ослобођен од казне применом одредбе чл. 59. ст. 1. КЗ под условом да је за кривично дело које је оглашен кривим запређена новчана казна или казна затвора до 3 године. (Пресуда Основног суда у Врању К. бр. 872/09 од 10.12.2009. год. и решење Апелационог суда у Нишу Кж.1 бр. 4275/10 од 10.08.2011. године) - Билтен Апелационог суда у Нишу, број 1/2012, Интермех, Београд, Приредице: судија Мирјана Ђорђевић. Извор: електронска база података *Propisi online*, 1.1.2016.

За ослобађање од казне учиниоца кривичног дела применом одредбе чл. 59. ст. 1. КЗ, потребно је несумњиво утврдити да ли је окривљени испунио све обавезе из споразума са оштећеним. (Пресуда Основног суда у Врању К. бр. 501/10 од 01.04.2010. године и решење Апелационог суда у Нишу Кж.1. бр. 3222/10 од 04.11.2010. године) - Билтен Апелационог суда у Нишу, број 1/2012, Интермех, Београд, Приредице: судија Горана Митић. Извор: електронска база података *Propisi online*, 1.1.2016.

11. КАЗНА ЗАТВОРА БЕЗ НАПУШТАЊА ПРОСТОРИЈА У КОЈИМА ОСУЂЕНИ СТАНУЈЕ – СЛОБОДА ПОД НАДЗОРОМ

Један нови *начин* извршења затворске казне који је у свету одавно познат јесте тзв. кућни затвор.⁸⁴⁴ Ради се о томе да осуђено лице, које је осуђено на затворску казну, исту не издржава у заводу за издржавање казне, већ у својој кући. Осуђено лице борави у својој кући за време трајања изречене казне, коју може да напусти само када је то законом дозвољено. Осуђени за време трајања казне нема *слободу кретања* као и остала слободна лица, већ се његова слобода ограничава и надзире. То никако не значи да ће неко од *затворских власти* да чува осуђеног да не напусти своју кућу. Када кажемо да се казна извршава у просторијама у којима осуђени станује, то значи да се над осуђеним лицем врши неки надзор, који се огледа у томе да ће се осуђени надзирати од стране одређених лица, у чијој је надлежности извршење казне.

Тај начин надзора над осуђеним може се остварити на више начина. Један од начина јесте да се осуђени обилази у свом стану, тј. да постоје изненадне и ненајављене контроле, како би се проверило да ли се осуђени налази у свом стану или крши обавезу. Други вид контроле осуђеног лица, огледа се у електронском надзору. Код електронског надзора орган који је задужен за извршење казне затвора на овакав начин има могућност да све време трајања казне 24 часа у току дана контролише осуђеног да ли напусти просторије или не, и то на врло једноставан начин.

Наш законодавац је интервенисао и у овој области. Кривичним закоником из 2005. године није се прописивао овакав начин извршења казне затвора.⁸⁴⁵ Овакав начин извршења казне уводи се Законом о изменама и допунама Кривичног законика из 2009. године, којим се прописује да се казна затвора, под одређеним условима, може извршити у просторијама у којима осуђени станује. У нашем Кривичним законнику се не наводи да се учиниоцу кривичног дела може изрећи

---

⁸⁴⁴ О овој казни вид. Delphine Vanhaelemeesch, Tom Vander Beken, Stijn Vandevelde, Punishment at home: Offenders experiences with electronic monitoring, *European Journal of Criminology*, 2014, Vol. 11(3) pp. 273– 287.

⁸⁴⁵ О оваквом начину извршења казне вид. Марија Јанковић, Кућни затвор, Научни скуп с међународним учешћем „Будска права – између идеала и изазова садашњости”, Правни факултет Приштина – Косовска Митровица, 23.06.2016. године. стр. 563-576.

казна кућног затвора, већ да се изриче казна затвора која се, под одређеним условим, може извршити у просторијама у којима осуђени станује (...). Реч је о томе да суд изриче казну затвора, али се у овом случају модификује начин њеног извршења.⁸⁴⁶ Међутим, одредбе о кућном затвору садржи Закон о извршењу ванзаводских санкција и мера⁸⁴⁷, што није компатибилно са одредбама Кривичног законика.⁸⁴⁸

11.1. КОМЕ СЕ МОЖЕ ИЗРЕЋИ КАЗНА ЗАТВОРА КОЈА СЕ ИЗВРШАВА У ПРОСТОРИЈАМА У КОЈИМА ОСУЂЕНИ СТАНУЈЕ?

За осуђено лице је најбољи начин за извршење казне уколико му суд одреди да се казна затвора издржава у просторијама у којима он станује. С тим у вези, ова казна би требало да се изриче само оним учиниоцима које није потребно слати у заводе за извршења казне затвора, тј. само онима којима ће се и оваквим начином извршења казне постићи сврха кажњавања. Али се одмах поставља питање којим осуђеним лицима треба омогућити да казну затвора издржавају на овај начин. Свакако да су два критеријума најважнија. Први се односи на личност учиниоца кривичног дела, а други на висину изречене казне. Као што видимо, реч је о субјективном и објективном услову, који морају кумулативно да постоје.

---

⁸⁴⁶ Тзв. *казна кућног затвора* коју је увео Закон о изменама и допунама Кривичног законика из 2009. године није посебна казна затвора, односно лишења слободе, већ је само у питању начин извршења изречене казне затвора у трајању до годину дана, те је одредба која регулише ову ситуацију одредба кривичног извршног права која прописује да се казна затвора у одређеним ситуацијама може извршити у просторијама у којима осуђени станује. (Решење Основног суда у Краљеву Ик. 89/10 од 24.9.2010. године и решење Вишег суда у Краљеву Су. VIII 43/10-14 од 19.10.2010. године) - Билтен Вишег суда у Краљеву, број 4/2010, Интермех, Београд, Аутор сентенце: Милан Давидовић, судија Вишег суда у Краљеву. Извор: електронска база података *Propisi online*, 1.1.2016.

⁸⁴⁷ Закон о извршењу ванзаводских санкција и мера, *Сл. гласник РС*, бр. 55/2014. (у даљем тексту: Закон о извршењу ванзаводских санкција и мера или ЗИВСМ).

⁸⁴⁸ Више о овом Вид. Ћоговић (2015), *op. cit.*, стр. 90-93.

11.1.1. Личност учиниоца – субјективни критеријум

Одлучити да неко не издржава казну у казненем заводу, већ у својој кући значи да је потребно проценти личност осуђеног лица пре него што се донесе оваква одлука. Кривичним закоником се изричито наводи да се овакав начин извршења казне може одредити само уколико се с обзиром на личност учиниоца, његов ранији живот, његово држање после учињеног дела, степен кривице и друге околности⁸⁴⁹ под којима је дело учинио може очекивати да ће се и на тај начин остварити сврха кажњавања.⁸⁵⁰

Ови услови су слични оним који су прописани чланом 54 КЗ, само је број критеријума смањен и њихов редослед измењен. Овде је законодавац још једном истакао да је *личност* учиниоца примарни критеријум за доношења овакве одлуке,

---

⁸⁴⁹ *Сентенца*: Околности које указују да је извршење казне затвора у просторијама у којима окривљени станује оправдано су, између осталог, да је окривљени тешко болесна особа, да издржава и стара се о члановима своје породице, да се бави пољопривредом. *Из образложења*: "Испитујући предлог браниоца окривљеног В. Р. да се изречена казна затвора извршава на начин прописан одредбом чл.а 45. став 5. Кривичног законика (даље: КЗ), Апелациони суд налази да је исти основан, с обзиром да је окривљеном изречена казна затвора у трајању од 6 (шест) месеци, да је окривљени тешко болесна особа, који је преживео два срчана инфаркта и излив крви у мозгу, да се сам стара о мајци која је стара 87 година и да њен живот и издржавање зависе од присуства окривљеног у његовој породичној кући, да се бави земљорадњом, иако прима инвалидску пензију, и да је самим тим делом пољопривредник, па је, применом напред наведене одредбе, уз уважавање жалбе браниоца окривљеног, преиначио првостепену пресуду тако што је окривљеног В. Р. осудио на казну затвора у трајању од 6 (шест) месеци и одредио да се иста казна има извршити на начин што не сме напуштати просторије у којима станује, осим у случајевима прописаним законом који уређује извршење кривичних санкција и, применом одредбе чл.а 45. став 6. КЗ, одредио да, уколико окривљени једном, у трајању до дванаест часова, или два пута у трајању до шест часова, самовољно напусти просторије у којима станује, суд ће одредити да остатак казне затвора издржава у затвору." (*Пресуда Апелационог суда у Крагујевцу*, Кж1. 1029/2011(3) од 7.4.2011. године). Извор: електронска база података *Paragraf Lex*, 3.7.2016.

⁸⁵⁰ Вид. чл. 45 ст. 5 Кривичног законика. Ранији живот осуђеног и потреба ресоцијализације, *Сентенца*: Неоснован је захтев осуђеног за издржавање казне у кућним условима, иако је правноснажно осуђен на казну затвора у трајању од три месеца, с обзиром да се ради о вишеструком повратнику у вршењу разноврсних кривичних дела. *Из образложења*: "Решењем првостепеног суда одбијена је молба осуђеног да издржава казну затвора у трајању од три месеца, а по правноснажној пресуди ... у кућним условима. Имајући у виду утврђено чињенично стање, и по оцени другостепеног суда, ранији живот осуђеног из кога произилази да се ради о вишеструком повратнику у вршењу разноврсних кривичних дела који је у временском периоду од 2002. до 2009. године пет пута осуђиван правноснажним пресудама, не указује на то да се сврха кажњавања може остварити и при издржавању казне затвора у кућним условима, јер је потребно на осуђеног применити одговарајуће програме поступања током издржавања казне затвора у заводској установи како би усвојио друштвено прихватљиве вредности и како убудуће не би вршио кривична дела." (*Решење Апелационог суда у Крагујевцу*, Су. 169/2013 од 27.12.2013. године). Извор: електронска база података *Paragraf Lex*, 7.11.2016.

Сентенца: Неоснован је предлог окривљеног за издржавање казне затвора у кућним условима ако му је раније изречена условна осуда за *истоврсно* кривично дело. (Решење Апелационог суда у Београду, Су X 53/2013 од 24.4.2013. године). Извор: електронска база података *Paragraf Lex*, 7.11.2016.

са којим се ми у потпуности слажемо.⁸⁵¹ Дакле, у односу на члан 54 КЗ, у овом члану се на првом месту наводи личност учиниоца, затим се наводе и друге околности следећим редоследом: ранији живот, држање после учињеног дела, степен кривице и друге околности под којима је дело учинио. Јасно је да је овде законодавцу најбитнија процена *личности учиниоца* дела, па чак и више од степена кривице. Између осталог, у овом члану се не наводи да суд мора да узме у обзир и *јачину угрожавања или повреде заштићеног добра*, што је само још један аргумент да је процена личности учиниоца најважнији критеријум приликом индивидуализације казне затвора. Другим речима, законодавац није дао предност околностима које се односе на учињено кривично дело.⁸⁵² Све ово доводи до оправдања наше хипотезе да се у кривичном поступку суди учиниоцу због учињеног дела, а да је испитивање личности императив на основу којег би се извршила индивидуализација казне затвора.

---

⁸⁵¹ Приликом доношења одлуке о томе да ли ће одредити да се осуда на казну затвора до једне године изврши у просторијама у којима осуђени станује суд води рачуна о сврси кажњавања, односно, да ли ће се, уколико би се осуђеном изашло у сусрет да се ова казна затвора изврши у просторијама у којима станује, према њему постићи сврха кажњавања да убудуће не чини кривична дела (индивидуална превенција), утицати на друге да не чине кривична дела (генерална превенција), најзад, да ли ће се оваквом одлуком постићи изражавање друштвене осуде за кривично дело за које је оглашен кривим, јачање морала и учвршћивање обавезе поштовања закона. Решење Основног суда у Краљеву Ик. 266/10 од 19.1.2011. и решење Вишег суда у Краљеву Су. VIII 43/11-3 од 4.2.2011) - Билтен Вишег суда у Краљеву, број 1/2011, Интермех, Аутор сентенце: Милан Давидовић, судија Вишег суда у Краљеву. Извор: електронска база података *Propisi online*, 1.11.2015.

Исто тако: Ранија осуђиваност осуђеног, као и тежина учињеног кривичног дела, узимају се у обзир приликом одлучивања о предлогу за издржавање казне затвора забраном напуштања просторија у којима станује осуђени. (Решење Основног суда у Нишу Су бр. 82/13 од 06.11.2013X бр. 82/13 од 06.11.2013. године и решење Апелационог суда у Нишу Су IX бр. 74/13 од 26.12.2013. године) - Билтен Вишег суда у Нишу, број 32/2014, Интермех, Београд, сентенцу приредио: Милан Пејковић, виши судијски сарадник Основног суда у Нишу. Извор: електронска база података *Propisi online*, 1.11.2015.

⁸⁵² Може се поставити питање да ли страни држављани или лица без држављанства могу да казну затвора издржавају на овакав начин? Нама се чини да не постоје препреке да и они казну издржавају на овакав начин, под условом да имају пребивалиште у нашој држави, с тим да је потребно прописати да се у овом случају осуђеном обавезно одузима путна исправа. Ово се питање поставило и у судској пракси: Да ли сходно одредби чл. 45. ст. 5. и 6. КЗ страни држављанин може издржавати казну затвора у кућним условима? Одговор: И страни држављанин, који има пријављено боравиште на територији Републике Србије, може издржавати казну затвора у кућним условима. (Текст одговора утврђен је на седници Кривичног одељења Врховног касационог суда 14.11.2014. године) - Билтен Врховног касационог суда, број 1/2015, Интермех, Београд. Извор: електронска база података *Propisi online*, 1.11.2015.

11.1.2. Висина изречене казне и други објективни критеријуми

Није лако рећи за која се кривична дела може одредити овакав начин извршења казне затвора. Ако кажемо да су то најлакша кривична дела, одмах се намеће питање - која су то дела? Ако и кажемо да су то најлакша кривична дела, онда се поставља и друго питање - зашто учиниоцима тих *најлакших кривичних дела* није изречена нека друга казна или нека мера упозорења (условна осуда, условна осуда са заштитним надзором или судска опомена)? Међутим, нека граница мора да постоји. Та граница може да се тиче висине изречене казне и/или висине запређене казне за конкретно кривично дело, и њу мора да постави законодавац. Наш законодавац се одлучио да само висина изречене казне буде критеријум за изрицање ове казне. Ако учиниоцу кривичног дела изрекне казну затвора до једне године, суд може истовремено одредити да ће се она извршити тако што ће је осуђени издржавати у просторијама у којима станује.⁸⁵³

Интересантно је да се овде у Законику ништа не прописује о *запређеној казни*, која би могла да буде сметња за овакав начин извршења казне, као што је то учињено код условне осуде.⁸⁵⁴ У вези са изреченом казном могу се јавити и неке недоумице. Поставља се питање да ли се овакав начин извршења казне затвора

---

⁸⁵³ Вид. чл. 45 ст. 5 Кривичног законика. Међутим, уколико је изречена и мера безбедности која се извршава у установи, онда се не може казна затвора извршити на овакав начин. Вид. Ако је осуђеном уз затворску казну изречена мера безбедности обавезно лечење наркомана, искључена је могућност да осуђени казну затвора изврши без напуштања просторија у којима станује. *Из образложења*: Пресудом Вишег суда осуђени је оглашен кривим због кривичног дела неовлашћено држање опојних дрога из чл.а 246а став 1. Кривичног законика (КЗ) и осуђен на казну затвора у трајању од 6 (шест) месеци. Истом пресудом, осуђеном је изречена мера безбедности обавезно лечење наркомана која ће се извршити у заводу за извршење казне затвора или одговарајућој здравственој или другој специјализованој установи која ће трајати док постоји потреба за лечењем, али не дуже од 3 (три) године. Време проведено у установи за лечење урачунава се у казну затвора. Одлучујући о предлогу осуђеног да казну затвора у трајању од 6 месеци изврши без напуштања просторија у којима станује, Виши суд је утврдио да је предлог неоснован. Наиме, како је осуђеном пресудом изречена и мера безбедности обавезно лечење наркомана која ће се извршити у заводу за извршење казне затвора или одговарајућој здравственој или другој специјализованој установи која ће трајати док постоји потреба за лечењем, али не дуже од 3 године, то ова околност искључује могућност да осуђени казну затвора изврши без напуштања просторија у којима станује. (Решење Вишег суда у Краљеву Су. VIII 43/12-27 од 19.9.2012. и решење Апелационог суда у Крагујевцу Су. IX 158/12 од 11.10.2012.) - Билтен Вишег суда у Краљеву, број 2/2012, Интермех, Београд, Аутор сетенце: Иван Петровић, судијски помоћник Вишег суда у Краљеву. Извор: електронска база података *Propisi online*, 1.1.2016. год.

⁸⁵⁴ За кривична дела за која се може изрећи казна затвора у трајању од десет година или тежа казна не може се изрећи условна осуда. Чл. 66 ст. 2 Кривичног законика.

Сентенца: За кривично дело за које је запређена казна затвора до 10 година не може се изрећи условна осуда. (*Пресуда Апелационог суда у Београду*, Кж1 1849/2013 од 4.4.2013. године). Извор: електронска база података *Paragraf Lex*, 2.9.2015.

може одредити само према оном лицу које је осуђено за једно кривично дело, или је могуће да се овакав начин извршења казне одреди и за кривична дела учињена у стицају. С обзиром на законско решење ми сматрамо да се овакав начин извршења казне затвора може одредити и према осуђеном лицу за стицај кривичних дела, али ипак сматрамо да је проблематично да се неком које учинио више кривичних дела, посебно када је реч о правом стицају, одреди овакав начин извршења казне.⁸⁵⁵

Пре доношења одлуке о извршењу казне кућног затвора са применом електронског надзора, суд ће утврдити да ли постоје техничке и друге могућности за извршење ове казне.⁸⁵⁶ Ако није у могућности да утврди услове (...) суд ће од Повереничке службе затражити извештај о постојању техничких и других могућности од значаја за извршење ове казне.⁸⁵⁷ После добијања извештаја суд ће

---

⁸⁵⁵ Вид. Да ли се у поступку изрицања јединствене казне затвора, ако су испуњени законски услови из чл. 62. став 1. КЗ и чл.а 552. став 1. тачка 1) ЗКП могу спајати две казне затвора од којих је једна казна затвора која треба да се изврши у "класичној затворској установи", а друга казна она коју осуђени по одлуци суда, сходно чл.у 45. став 5. КЗ, треба да издржи на тај начин што не сме напуштати просторије у којима станује (тзв."кућни затвор")? Уколико се овакве две казне могу спајати и изрицати јединствена казна затвора, како онда треба да гласи изрека пресуде којом се те две казне спајају у једну јединствену и на који начин ће се у том случају та јединствена казна затвора извршити, односно где ће се извршити – у просторијама у којима осуђени станује или у затворској установи? *Одговор:* У смислу одредбе чл.а 552. став 1. тачка 1) ЗКП дозвољено је спајање казне затвора (чл. 45. став 1. КЗ) и казне затвора коју осуђени по одлуци суда, сходно чл.у 45. став 5. КЗ, треба да издржи на тај начин што не сме напуштати просторије у којима станује (тзв."кућни затвор") и изрицање јединствене казне по правилима за одмеравање казне за дела у стицају а појединачне казне су изгубиле своју самосталност. Уколико је јединствена казна затвора изречена у трајању до једне године суд ће ценећи све околности (чл. 45. став 5. КЗ) одлучити да ли ће одредити да се изврши на начин што не сме напуштати просторије у којима станује (тзв."кућни затвор") а уколико је јединствена казна изречена у трајању од преко једне године, не могу се применити одредбе чл.а 45. ст. 5. и 6. КЗ. (Текст одговора утврђен је на седници Кривичног одељења Врховног касационог суда 24.11.2014. године) - Билтен Врховног касационог суда, број 1/2015, Интермех, Београд. Извор: електронска база података *Propisi online*, 1.1.2016.

⁸⁵⁶ *Сентенца:* Нису испуњени услови за извршење казне затвора у просторијама у којима осуђени станује уколико на адреси на којој борави *нема пријављене телефонске линије*, а не постоје друге околности од значаја за извршење казне затвора на тај начин. Из образложења: (...) доношење одлуке према којој осуђени има извршити казну затвора у просторијама у којима станује условљено је постојањем техничких и других услова од значаја за извршење, а имајући у виду напред наведени допис Управе за извршење кривичних санкција, из ког је утврђено да су након извршених провера установили да не постоје техничке могућности за извршење казне у просторијама у којима осуђени станује, јер на датој адреси нема пријављене телефонске линије... нису испуњени услови да се осуђеном М. из В. изречена казна затвора у трајању од 8 (осам) месеци пресудом овог суда изврши без напуштања просторија у којима осуђени станује. (Решење Вишег суда у Ваљевоу, IX Су. 1/2011 од 20.9.2011. године). Извор: електронска база података *Paragraf Lex*, 2.9.2015.

⁸⁵⁷ Проблем се може јавити и уколико у неким градовима или општинама још увек није образована Повереничка канцеларија. Наиме, према ЗИВСМ (чл. 3 став 2 и 3) оквиру Повереничке службе образују се повереничке канцеларије за подручје територијалне надлежности једног или више виших судова. Месна надлежност повереничке канцеларије (...) одређује се према месту пребивалишта, односно боравишта лица укљученог у извршење. У вези са техничким могућностима интересантно је видети једну судску одлуку из које се закључује да само место пребивалишта може да буде сметње за извршење казне затвора без напуштања просторија у којима осуђени борави. С

у својој одлуци назначити да ли ће се казна кућног затвора извршавати са или без примене електронског надзора. Ако суд није назначио у пресуди да ли ће се казна извршавати са или без примене електронског надзора, суд је дужан да се без одлагања изјасни о начину извршења казне.⁸⁵⁸ У поступку одређивања оваквог начина извршења казне затвора суд може да сарађује са Повереничком службом у циљу добијања информације да ли постоје техничке и друге могућности за извршење ове казне. Уколико је суд одлучио да ће осуђени издржавати казну на овакав начин, то не значи да је тада извршена индивидуализација казне затвора. Индивидуализација изрицања казне од стране суда *завршава* се када је донета одлука о томе да ли се казна извршава са или без електронског надзора. С тим да од тада почиње нова индивидуализација, која се тиче самог начина извршења, о чему ће бити речи у пенолошком делу рада.

обзиром да на територији *града Косовске Митровице* не постоје технички услови за извршење казне затвора без напуштања просторија у којима осуђени станују, то се не може усвојити предлог осуђеног да се казна затвора изврши на овај начин. *Из образложења:* Правоснажном пресудом Вишег суда осуђени је оглашен кривим због кривичног дела разбојништво у саизвршилаштву из чл.а 206. став 1. у вези чл.а 33. Кривичног закона (КЗ) и осуђен на казну затвора у *трајању од 6 месеци*. Осуђени је поднео предлог суду да се казна затвора изврши без напуштања просторија у којима станује и у њему навео да су се стекли сви услови да се казна затвора изврши без напуштања просторија у којима станује, пре свега озбиљна и тешка болест супруге, малолетна кћер о којој се стара, јер супруга због своје болести је неспособна да се о њој брине и да је осуђени једини који издржава своју породицу. Управа за извршење кривичних санкција, одељење за третман и алтернативне санкције је дописом обавестила Виши суд да тренутно нема отворену канцеларију за реализацију алтернативних санкција на територији града Косовске Митровице, због чега у овом тренутку не постоје технички услови за извршење казне затвора без напуштања просторија у којима осуђени станују. С обзиром да не постоје техничке могућности да се на територији *града Косовске Митровице* казна затвора изврши без напуштања просторија у којима станује, по оцени Вишег суда тренутно нису испуњени услови да се осуђеном омогући да казну затвора у трајању од 6 месеци изврши без напуштања просторија у којима станује. (Решење Вишег суда у Краљеву Су VIII 43/12-11 од 2.8.2012.) - Билтен Вишег суда у Краљеву, број 2/2012, Интермех, Београд, Аутор сентенце: Иван Петровић, судијски помоћник Вишег суда у Краљеву. Извор: електронска база података *Propisi online*, 2.1.2016.

⁸⁵⁸ Чл. 20 ЗИВСМ. Везано за доношење одлуке о самом начину извршења казне затвора на овакав начин, чини се, да остају нека спорна питања. Наиме, суд у пресуди треба, уколико је одлучио да осуђеном изрекне казну затвора на овакав начин, да донесе одлуку о томе и како се казна извршава. Да би о томе донео одлуку мора да утврди да постоје техничке могућности за извршење ове мере или да затражи од Повереничке службе извештај. Што значи да суд мора да утврди да постоје могућности, сам или преко повереничке службе, пре доношења пресуде. С тим у вези, уколико суд утврђује ове могућности он на неки начин *прејудицира доношење судске одлуке*, јер само утврђивање тих околности на неко начин представља показатељ да ће донети такву одлуку. Законик о кривичном поступку у делу који се односи на пресуду прописује да ако је оптужени осуђен на казну затвора до једне године, у пресуди се *може* навести да ће се казна затвора извршити у просторијама у којима осуђени станује, са или без примене електронског надзора (чл. 424. ст. 2).

11.2. НЕКЕ НЕДОУМИЦЕ У ВЕЗИ СА ОДЛУЧИВАЊЕМ О НАЧИНУ ИЗВРШЕЊА КАЗНЕ

Раније важећи ЗИКС садржао је другачије решење у погледу начина одређивања оваквог начина извршења казне затвора. С тим у вези, ЗИКС-ом у члану 174е прописивало се да након правноснажности пресуде, као и у току издржавања казне, осуђени, јавни тужилац и директор Управе могу поднети предлог да се осуђеном коме је изречена казна затвора до једне године, казна изврши без напуштања просторија у којима осуђени станује.⁸⁵⁹ Видимо да се одлука о оваквом начину извршења казне затвора доносила након правноснажности пресуде, као и у току самог извршења, а саму одлуку је доносио председник суда који је донео првостепену пресуду.⁸⁶⁰ Након што је пресуда постала правноснажна, али и извршна, председник првостепеног суда је могао, али само на предлог овлашћених лица, да *модификује* судску одлуку у погледу начина извршења казне затвора.⁸⁶¹ Против одлуке суда о предлогу осуђени и јавни тужилац су могли да изјаве жалбу, у року од три дана од дана достављања одлуке. О жалби на одлуку председника првостепеног суда одлучивао је председник апелационог суда, сходно применом закона који уређује кривични поступак.

Из таквог законског решења може се извући и још један закључак, а то је да се на овакав начин казна затвора индивидуализовала у поступку *извршења*, а не у поступку *изрицања*. Зашто? Видимо да судија који је изрекао казну затвора, није имао могућност да истовремено одреди да се казна затвора извршава у просторијама у којима осуђено лице станује. У овом случају водио се још један *судски поступак* у којем је само требало да се одлучи о томе да ли дозволити

---

⁸⁵⁹ Вид. В.ф. Председника суда ће приликом одлучивања о предлогу осуђеног којим тражи извршење казне затвора без напуштања просторија у којима осуђени станује, осим техничких могућности за извршење казне, водити рачуна и о другим околностима од значаја за њено извршење. (Решење Апелационог суда у Новом Саду посл. бр. Су. IX -48/22/11 од 12.09.2011. године, којим је потврђено решење Вишег суда у Новом Саду посл. бр. Кр. 57/11 од 26.08.2011. године) - Билтен Вишег суда у Новом Саду, број 2/2011, Интермех, Аутор сентенце: судијски помоћник Маријана Марјански. Извор: електронска база података *Propisi online*, 3.1.2016.

⁸⁶⁰ Поред суда у кривичном поступку и председник првостепеног суда је имао могућност да одреди овакав начин извршења казне затвора. Више вид. Ћоговић (2015), *op. cit.*, стр. 92.

⁸⁶¹ Ова могућност се с правом критиковала, јер је председник суда, као неко ко стоји на челу судске управе имао, накнадно, по правноснажности пресуде, одлучивао о овом модалитету извршења казне затвора. Тај поступак је, по својој природи, био административне природе, тако да је та законска могућност била упитна и са становишта њене компатибилности са Уставом Србије, који у чл. 145 прописује да судске одлуке не могу бити предмет вансудске контроле. *Ibid.*

осуђеном овакав начин извршења казне. У том поступку се и *судило* осуђеном лицу, али само у односу на *место извршења казне*.

Према садашњем законском решењу оваква могућност више не постоји.⁸⁶² Суд који је донео пресуду може да истовремено одлучи да ће се казна затвора извршава у просторијама у којима осуђени станује. Такво решење прописује и Законик о кривичном поступку, у делу који се тиче *осуђујуће* пресуде. Ако је оптужени осуђен на казну затвора до једне године, у пресуди се може навести да ће се казна затвора извршити у просторијама у којима осуђени станује, са или без примене електронског надзора.⁸⁶³ С тим у вези, сада је изрицање казне затвора које се извршава у просторијама у којима осуђени станује индивидуализација казне затвора у поступку изрицања. Што би значило - индивидуализација у ужем смислу.

Мишљења смо да, посматрано са аспекта индивидуализације казне затвора у поступку извршења, треба да постоји могућност модификације самог начина извршења казне затвора, тако што ће се казне затвора коју је осуђени започео да издржава у неком заводу изменити на начин да се остатак казне извршава у

---

⁸⁶² (...) б) Надлежности у односу на извршење казне затвора у просторијама у којима учинилац станује (кућног затвора) из ранијег Закона о извршењу кривичних санкција („Сл. Гласник РС” бр.85/2005) са изменама из чл. 174е (Закон о изменама и допунама Закона о извршењу кривичних санкција „Сл. гласник РС” бр. 31/2011) и надлежности председника првостепених судова и председника апелационог суда, *престају* даном почетка примене новог Закона о извршењу кривичних санкција, осим код нерешених предлога за извршење казне затвора без напуштања просторија у којима осуђени станује, који су поднети до 01.09.2014. године. в) Одлучивање о издржавању казне затвора у просторијама у којима учинилац станује је у *искључивој надлежности првостепеног суда*, а изјашњавање о начину контроле ове казне у ситуацији када правноснажном пресудом начин није одређен (чл. 20 Закона о извршењу ванзаводских санкција и мера), извршење кућног затвора са или без примене електронског надзора, је у надлежности првостепеног суда. (Закључак усвојен на седници Кривичног одељења Апелационог суда у Нишу, одржаној дана 23, 24. и 25.09.2014. године, усаглашени са закључцима Кривичног одељења Врховног касационог суда на састанку Кривичног одељења Апелационог суда у Нишу дана 01.12.2014. године). Извор: електронска база података *Paragraf Lex*, 4.4.2016.

Како се из Закључка види одлучивање о издржавању казне затвора у просторијама у којима учинилац станује је у *искључивој надлежности првостепеног суда*. Нама се чини да се овакав Закључак тумачи тако да само првостепени суд може да одреди овакав начин извршења казне затвора, са чиме се ми не слажемо. Наиме, зашто не би могао виши суд када одлучује у другом степену да одреди овакав начин извршења казне? Не можемо прихватити став да виши суд не може да преиначи одлуку нижег суда и донесе одлуку да се осуђени издржава казну затвора без напуштања просторија у којима борави. Исто тако: Суд је дужан да у правноснажној пресуди одреди да ли ће се казна кућног затвора извршити са или без примене електронског надзора. Када *првостепени суд не значи у правноснажној пресуди* да ли ће се казна кућног затвора извршавати са или без примене електронског надзора, *надлежан првостепени суд* је дужан да се без одлагања изјасни о начину извршења казне. (Закључак усвојен на седници Кривичног одељења Апелационог суда у Нишу, одржаној дана 23, 24. и 25.09.2014. године, усаглашени са закључцима Кривичног одељења Врховног касационог суда на састанку Кривичног одељења Апелационог суда у Нишу дана 01.12.2014. године). Извор: електронска база података *Propisi online*, 6.7.2016.

⁸⁶³ Чл. 423. Вид. Шкулић, Бугарски (2015), *op. cit.*, стр. 481-482.

просторијама у којима станује. Зашто се не би оставила могућност да се осуђеном због доброг владања на овакав начин замени извршење казне затвора.⁸⁶⁴ Сматрамо да би одлуку о томе требало да донесе судско веће надлежног првостепеног суда, а не председник суда. Таквим начином модификације казне затвора не би се остављало простора за критику. Ако суд може да условно отпусти осуђеног, а директор Управе за извршење кривичних санкција да превремено отпусти осуђеног са издржавања казне затвора, не видимо ниједан разлог да се судском већу не дозволи да омогући осуђеном да казну затвора настави да издржава без напуштања просторија у којима борави.

11.3. КОМЕ СЕ НЕ МОЖЕ ИЗРЕЋИ КАЗНА ЗАТВОРА КОЈА СЕ ИЗВРШАВА У ПРОСТОРИЈАМА У КОЈИМА ОСУЂЕНИ СТАНУЈЕ?

Закоником се изричито наводи и коме се не може *изрећи* овакав начин извршења казне, и то осуђеном за кривично дело против брака и породице који живи са оштећеним у истом породичном домаћинству.⁸⁶⁵ Јасан је *ratio* ове законске одредбе. Не може се дозволити да осуђени издржава казну затвора у домаћинству у којем живи и *жртва* кривичног дела. Међутим, уколико би се учинилац одселио у други стан, или ако би се жртва одселила, сматрамо да би у том случају казна могла да се издржава на овакав начин. Овде смо мишљења да је чињеница, што је учинилац (или жртва) купио/изнајмио други стан, сасвим довољна да му се одреди овакав начин извршења казне уз, наравно, испуњеност свих осталих законских услова.

---

⁸⁶⁴ Тада би се поставило питање односа са условним отпустом под електронским надзором.

⁸⁶⁵ Вид. чл. 45 ст. 7 Кривичног законика.

11.4. КАЗНА КУЋНОГ ЗАТВОРА ПРЕМА НАЦРТУ ЗАКОНА О ИЗМЕНАМА И ДОПУНАМА КРИВИЧНОГ ЗАКОНИКА

Нацрт Закона о изменама и допунама Кривичног законика као врсту казне прописује и казну *кућног затвора*. Према овом Нацрту казна кућног затвора је казна, а не само начин извршења казне затвора.

Према Нацрту Закона предвиђа се следеће законско решење: члан 45а (1) Казна кућног затвора се може изрећи за кривична дела за која је прописан затвор *до осам година*. (2) Казна кућног затвора се може изрећи уколико се с обзиром на личност учиниоца, његов ранији живот, његово држање после учињеног дела, степен кривице и друге околности под којима је дело учинио, може очекивати да ће се и на тај начин остварити сврха кажњавања. (3) Казна кућног затвора се не може изрећи *у трајању дужем од две године*. (4) Казна кућног затвора из става 1. овог члана изриче се на пуне године и месеце, а до шест месеци и на дане. (5) Лице осуђено на казну кућног затвора не сме напуштати просторије у којима станује, осим у случајевима прописаним законом који уређује *извршење кривичних санкција*. Уколико осуђени једном у трајању преко *шест часова или два пута у трајању до шест часова* самовољно напусти просторије у којима станује, суд ће заменити остатак казне кућног затвора казном затвора. (6) Казна кућног затвора не може се изрећи осуђеном за кривично дело против брака и породице који живи са оштећеним у истом породичном домаћинству.⁸⁶⁶

Видимо да се Нацртом доносе одређене измене. Прво се поставља објективни критеријум, који се тиче висине запрећене казне, а то је осам година затвора. Иако се из Образложења Нацрта не може видети зашто је баш предложено да осам година буде горња граница, ми сматрамо да би то било добро решење. Тако посматрано, условна осуда се не може изрећи за кривично дело за које је прописана казна затвора од десет година или тежа казна (чл. 66 ст. 2). Тако да није оправдано да се и за кривична дела за која се може изрећи условна осуда може изрећи и казна кућног затвора. С друге стране, овим Нацртом се проширује примена казне, јер се она може изрећи у трајању до две године. Неприхватљиво је да се у Нацрту и даље

---

⁸⁶⁶ Вид. Нацрт Закона о изменама и допунама Кривичног законика, доступан на: <http://www.mpravde.gov.rs/sekcija/53/radne-verzije-propisa.php> (1.10.2016)

задржава одредба да лице осуђено на казну кућног затвора не сме напуштати просторије у којима станује, осим у случајевима прописаним законом који уређује *извршење кривичних санкција*. Чини се да творац Нацрта није упућен да се ЗИКС-ом одавно не уређује предметна област, већ Законом о извршењу ванзаводских санкција и мера.⁸⁶⁷

12. ИНДИВИДУАЛИЗАЦИЈА КАЗНЕ ЗАТВОРА – УПОРЕДНОПРАВНИ ПРИКАЗ

Ради свестраног сагледавања индивидуализације казне затвора, потребно је видети како се у појединим државама у упоредном праву индивидуализује казна затвора. Стога ћемо дати приказ законских решења појединих држава које се тичу индивидуализације казне затвора.

12.1. ДРЖАВЕ БИВШЕ СФРЈ

Сматрали смо да је сврсисходно да укажемо на законска решења у државама бившим чланицама некадашње Федерације - СФРЈ, која се односе на индивидуализацију казне затвора. Да видимо колико се њихова актуелна решења из кривичних закона разликују у односу на наше актуелно решење. Упоредна решења из држава бивше СФРЈ анализираћемо оним редоследом како су и настајале поједине државе.

12.1.1. Република Словенија

У Републици Словенији Кривичним законом индивидуализација казне затвора уређује се на следећи начин:⁸⁶⁸ 1) Извршилац ће бити осуђен за кривично дело у оквиру законског распона одређеног за такво дело у складу са тежином његовог дела и његовом одговорношћу. 2) Приликом утврђивања казне, суд ће узети у обзир све околности које утичу на висину казне (олакшавајуће и

---

⁸⁶⁷ Непосредно пред завршетак писања дисертације одустало се од овог Нацрта.

⁸⁶⁸ Official Gazette of Republic of Slovenia, Criminal code in force since 1st of November 2008, retrieved from <http://www.policija.si/eng/images/stories/Legislation/pdf/CriminalCode2009.pdf> (10.04.2016.).

отежавајуће околности), а посебно: степен кривичне одговорности извршиоца, мотиве због којих је дело извршено, интензитет опасности или проузроковане повреде имовине заштићене правом, околности под којима је дело извршено, претходно понашање учиниоца, његове личне и финансијске околности, његово понашање након извршења дела и посебно да ли је отклонио штету коју је проузроковао кривичним делом, и друге околности које се односе на личност извршиоца. 3) Приликом утврђивања казне за извршиоца који је извршио кривично дело након што је већ осуђен или је одслужио своју казну, или након што је наступила застарелост гоњења, или након што је пресуда против њега укинута, суд ће посветити посебну пажњу томе да ли је раније дело исте врсте као ново, да ли су оба дела учињена са истим мотивом и на време које је прошло од последње осуде или служења казне или застарелости казне.⁸⁶⁹

12.1.2. Република Хрватска

У Казненом закону⁸⁷⁰ Републике Хрватске можемо наћи нормативна решења која су веома слична, а у једном делу су и иста као решења Кривичног законика Републике Србије. Наиме, овим Законом се уређују општа правила за одмеравање казне на следећи начин: (1) При избору врсте и мјере казне суд ће, полазећи од ступња кривње и сврхе кажњавања, оцијенити све околности које утјечу да казна по врсти и мјери буде лакша или тежа (олакотне и отеготне околности), а особито јачину угрожавања или повреде заштићеног добра, побуде из којих је казнено дјело почињено, ступањ повреде починитељевих дужности, начин почињења и скривљене учинке казног дјела, пријашњи починитељев живот, његове особне и имовинске прилике те његово понашање након почињеног казног дјела, однос према жртви и труд да накнади штету. (2) Висина казне не смије прекорачити ступањ кривње.⁸⁷¹ Видимо да је ово решење скоро идентично са решењем из члана 54 Кривичног законика Републике Србије.

---

⁸⁶⁹ Детаљно о индивидуализацији казне у Словенији вид. Мојса М. Plesničar, The individualization of punishment: Sentencing in Slovenia, *European Journal of Criminology*, 10(4) 2013. pp. 462–478.

⁸⁷⁰ Казнени закон, *Народне новине*, бр. 125/11, 144/12, 56/15 и 61/15 – Исправак. (у даљем тексту: Казнени закон Републике Хрватске или КЗРХ).

⁸⁷¹ Чл. 47 КЗРХ.

Интересантно је навести да се Казненим законом прописује и могућност поопштравања казне за продужено кривично дело. Тако се овим Законом изричито наводи да за продубљено казнено дјело може се изрећи казна за *половицу већа* од горње мјере казне прописане за утврђено дјело, која не смије пријећи горњу мјеру прописану за ту врсту казне.⁸⁷² Још само да напоменемо да се овим Закоником уређује и кривично дело учињено из мржње. Злочин из мржње је казнено дјело почињено због расне припадности, боје коже, вјероисповијести, националног или етничког поријекла, инвалидитета, пола, сполног опредјелења или родног идентитета друге особе. Такво поступање узет ће се као отеготна околност ако овим Законом није изричито прописано теже кажњавање.⁸⁷³

12.1.3. Бивша Југословенска Република Македонија

Кривични законик⁸⁷⁴ Бивше Југословенске Републике Македоније прописује општа правила за индивидуализацију казне затвора. Тако се овим Закоником, у члану 39 прописују правила којих суд мора да се придржава приликом индивидуализације казне. Овим чланом се прописује да: 1) Суд ће одмерити казну учиниоцу у оквиру ограничења постављеним законом за то дело, имајући у виду кривичну одговорност учиниоца, тежину кривичног дела и циљ кажњавања; 2) При томе, суд ће имати у виду све околности које утичу на смањење или повећање казне (олакшавајуће или отежавајуће околности) а посебно: степен кривичне одговорности, мотиве за извршење дела, јачину угрожавања или повреде заштићених добара, околности под којима је дело извршено, допринос жртве извршењу кривичног дела, претходни живот учиниоца, његове личне околности и његово понашање после извршења кривичног дела, као и друге околности које се односе на личност учиниоца; 3) Када суд одмерава казну посебно ће узети у обзир укупан ефекат казне на учиниоца, њене ефекте на личност и потребу за ресоцијализацију учиниоца; 4) Када суд одмерава казну учиниоцу за извршено дело, извршено више пута, посебно ће узети у обзир да ли је претходно дело исте

---

⁸⁷² Чл. 52 ст. 5 КЗРХ.

⁸⁷³ Чл. 87 ст. 21 КЗРХ.

⁸⁷⁴ Official Gazette of the former Yugoslav Republic of Macedonia, consolidated version of the Criminal Code with the amendments from March 2004, June 2006, January 2008 and September 2009, retrieved from <http://www.legislationline.org/documents/action/popup/id/16066/preview> (10.04.2016.).

врсте као ново дело, да ли су дела извршена са истим мотивима и колико времена је прошло од претходне осуде, као и да ли је казна извршена или је укинута; 5) Приликом одмеравања казне, суд ће посебно узети у обзир да ли је дело извршено против особе или групе људи или имовине, директно или индиректно, због његове или њихове националне или социјалне позадине, политичких и верских убеђења, богатства и друштвене позиције, пола, расе или боје коже.

12.1.4. Босна и Херцеговина

Кривични закон Босне и Херцеговине⁸⁷⁵ примењује се на територији Босне и Херцеговине заједно са другим законима којима се уређује материјално кривично право. У овом Закону садржане су поједине одредбе које се тичу нашег предмета интересовања – индивидуализације казне затвора. С тим у вези, овим Законом се прописује да ће суд учинитељу кривичног дјела одмјерити казну у границама које су законом прописане за то кривично дјело, имајући у виду сврху кажњавања и узимајући у обзир све околности које утјечу да казна буде мања или већа (олакшавајуће и отежавајуће околности), а особито: степен кривице, побуде из којих је дјело учињено, јачину угрожавања или повреде заштићеног добра, околности под којима је дјело учињено, ранији живот учинитеља, његове особне прилике и његово држање након учињеног кривичног дјела, као и друге околности које се односе на особу учинитеља.⁸⁷⁶ Овим Законом се у истом члану уређује и питање поврата, тако кад суд одмјерава казну учинитељу за кривично дјело учињено у поврату, посебно ће узети у обзир је ли раније дјело исте врсте као и ново дјело, јесу ли оба дјела учињена из истих побуда и колико је времена протекло од раније осуде, односно од издржане или опрштене казне.⁸⁷⁷

---

⁸⁷⁵ Кривични закон Босне и Херцеговине, *Сл. гласник Босне и Херцеговине*, бр. 3/03, 32/03, 37/03, 54/04, 61/04, 30/05, 53/06, 55/06, 32/07, 8/10, 47/14, 22/15, 40/15. (у даљем тексту: Кривични закон Босне и Херцеговине или КЗБиХ)

⁸⁷⁶ Чл. 48 ст. 1 КЗБиХ.

⁸⁷⁷ Чл. 48 ст. 2 КЗБиХ.

12.1.4.1. Република Српска

Кривични закон Републике Српске, такође, садржи слична решења у погледу индивидуализације казне, као и Кривични законик Републике Србије. Према решењу овог Закона суд ће учиниоцу кривичног дјела одмјерити казну у границама које су законом прописане за то дјело, имајући у виду сврху кажњавања и узимајући у обзир све околности које утичу да казна буде мања или већа (олакшавајуће и отежавајуће околности), а нарочито: степен кривичне одговорности, побуде из којих је дјело учињено, јачину угрожавања или повреде заштићеног добра, околности под којима је дјело учињено, ранији живот учиниоца, његове личне прилике и његово држање последице учињеног кривичног дјела, као и друге околности које се односе на личност учиниоца.⁸⁷⁸ Надаље, у следећем ставу истог члана овим Закоником се уређује и питање *поврата*. Кад суд одмјерава казну учиниоцу за кривично дјело учињено у поврату, посебно ће узети у обзир да ли је раније дјело исте врсте као и ново дјело, да ли су оба дјела учињена из истих побуда и колико је времена протекло од раније осуде, односно од издржане или опроштене казне.⁸⁷⁹

Кривични закон Републике Српске претрпео је одређене измене и допуне,⁸⁸⁰ које нису заобишле ни део који се односи на индивидуализацију казне. Закон о измјенама и допунама Кривичног закона⁸⁸¹ из 2010. године у члану 15 прописује да околност која је обележје кривичног дјела не може се узети у обзир и као отежавајућа околност, односно олакшавајућа околност, изузев ако прелази мјеру која је потребна за постојање кривичног дјела или одређеног облика кривичног дјела или ако постоје двије или више оваквих околности, а само једна је довољна за постојање тежег, односно лакшег облика кривичног дјела. Овим законским решењем начелно се забрањује *двоструко вредновање* околности које истовремено чине биће кривичног дела.

---

⁸⁷⁸ Чл. 37 ст. 1 КЗРС.

⁸⁷⁹ Чл. 37 ст. 2 КЗРС.

⁸⁸⁰ Притом мислимо на Закон о измјенама и допунама Кривичног закона, *Сл. гласник Републике Српске*, бр. 108/2004., као и на Закон о допунама Кривичног закона, *Сл. гласник Републике Српске*, бр. 70/2006; Закон о измјенама и допунама Кривичног закона, *Сл. гласник Републике Српске*, бр. 37/2006.

⁸⁸¹ Закон о измјенама и допунама Кривичног закона, *Сл. гласник републике Српске*, бр. 73/2010.

У истом члану Законом се уводи и обавезна отежавајућа околност, као што она постоји у Кривичном законнику Србије и Кривичном законнику Црне Горе. Реч је о кривичном делу учињеном из *мржње*. Тако се прописује да у случајевима када је кривично дјело учињено из мржње, како је прописано у члану 147. став 25. овог закона, суд ће то узети у обзир као отежавајућу околност и одмјерити већу казну, осим ако закон не прописује теже кажњавање за квалификовани облик кривичног дела.

На крају, Законом о измјенама и допунама Кривичног закона⁸⁸² из 2013. године прописује се да се у једном случају казна може и поштрити. Другачије речено, овим Законом се у члану 11 прописује да се за *продужено кривично дјело* може изрећи казна већа од прописане казне за кривично дјело утврђено као продужено кривично дјело, али не смије проћи двоструку мјеру прописане казне, нити највећу мјеру те казне.

12.1.4.2. Федерација Босне и Херцеговине

Кривични закон Федерације Босне и Херцеговине⁸⁸³ садржи један члан који нам је значајан за наш предмет интересовања, а којим се уређује индивидуализација казне. Наиме, у члану 49 прописује се да ће суд учинитељу кривичног дјела одмјерити казну у границама које су законом прописане за то кривично дјело имајући у виду сврху кажњавања и узимајући у обзир све околности које утичу да казна буде мања или већа (олакшавајуће и отежавајуће околности), а нарочито: степен кривичне одговорности кривице, побуде из којих је дјело учињено, јачину угрожавања или повреде заштићеног добра, околности под којима је дјело учињено, ранији живот учинитеља, његове особне прилике и његово понашање након учињеног кривичног дјела, те друге околности које се односе на особу учинитеља.⁸⁸⁴

---

⁸⁸² Закон о измјенама и допунама Кривичног закона, *Сл. гласник републике Српске*, бр. 67/2013.

⁸⁸³ Кривични закон Федерације Босне и Херцеговине, *Службене новине ФБиХ*, бр. 36/03, 37/03, 21/04, 69/04, 18/05, 42/10, 42/11, 59/14 и 76/14. (У даљем тексту: Кривични закон Федерације Босне и Херцеговине или КЗФБиХ).

⁸⁸⁴ Чл. 49 ст. 1 КЗФБиХ.

12.1.4.3. Брчко дистрикт Босне и Херцеговине

Кривичним законом Брчко дистрикта Босне и Херцеговине⁸⁸⁵ уређују се и поједина питања која се тичу индивидуализације казне затвора. Суд ће учиниоцу кривичног дјела одмјерити казну у границама које су законом прописане за то кривично дјело, имајући у виду сврху кажњавања и узимајући у обзир све околности које утичу да казна буде мања или већа (олакшавајуће и отежавајуће околности), а нарочито: степен кривице, побуде из којих је дјело учињено, јачину угрожавања или повреде заштићеног добра, околности под којима је дјело учињено, ранији живот учиниоца, његове личне прилике и његово понашање након учињеног кривичног дјела, као и друге околности које се односе на лице учиниоца.⁸⁸⁶ Исто као и до сада наведени закони/законици и овим Законом се уређује питање забране двоструког вредновања једне околности, кривично дело учињено из мржње и питање поврата на следећи начин.

Околност која је обиљежје кривичног дјела не може се узети у обзир и као отежавајућа околност, односно олакшавајућа околност, изузев ако прелази мјеру која је потребна за постојање кривичног дјела или одређеног облика кривичног дјела или ако постоје двије или више оваквих околности, а само једна је довољна за постојање тежег, односно лакшег облика кривичног дјела. У случајевима кад је кривично дјело извршено из мржње како је прописано у члану 2 ставу 37 овог закона суд ће то узети у обзир као отежавајућу околност и одмјерити већу казну осим ако Закон не прописује теже кажњавање за квалификовани облик кривичног дјела.⁸⁸⁷ Кад суд одмјерава казну учиниоцу за кривично дјело учињено у поврату, посебно ће узети у обзир је ли раније дјело исте врсте као и ново дјело, јесу ли оба дјела учињена из истих побуда и колико је времена протекло од раније осуде, односно од издржане или опрштене казне.⁸⁸⁸

---

⁸⁸⁵ На основу чл. 11 Закона о измјенама и допунама Кривичног закона Брчко дистрикта Босне и Херцеговине (Службени гласник Брчко дистрикта БиХ, број 9/13), Законодавна комисија Скупштине Брчко дистрикта БиХ, на 20. сједници одржаној 9. октобра 2013. године, утврдила је пречишћени текст Кривичног закона Брчко дистрикта Босне и Херцеговине (Службени гласник Брчко дистрикта БиХ, број 10/03) са измјенама и допунама Кривичног закона Брчко дистрикта Босне и Херцеговине (Службени гласник Брчко дистрикта БиХ, бројеви 6/05, 21/10 и 9/13). (У даљем тексту: Кривични закон Брчко дистрикта или КЗБД)

⁸⁸⁶ Чл. 49 ст. 1 КЗБД.

⁸⁸⁷ Чл. 49 ст. 2 КЗБД.

⁸⁸⁸ Чл. 49 ст. 3 КЗБД.

12.1.5. Република Црна Гора

Кривични законик⁸⁸⁹ Републике Црне Горе садржи скоро идентична решења, са решењима нашег Кривичног законика, која се односе на индивидуализацију казне затвора. У погледу одмеравања казне затвора Кривичним законом Црне Горе прописује се да ће суд учиниоцу кривичног дјела одмјерити казну у границама које су законом прописане за то дјело, имајући у виду сврху кажњавања и узимајући у обзир све околности које утичу да казна буде мања или већа (олакшавајуће и отежавајуће околности), а нарочито: степен кривице, побуде из којих је дјело учињено, јачину угрожавања или повреде заштићеног добра, околности под којима је дјело учињено, ранији живот учиниоца, његове личне прилике, његово држање послје учињеног кривичног дјела, а нарочито његов однос према жртви кривичног дјела као и друге околности које се односе на личност учиниоца.⁸⁹⁰

Околност која је обиљежје кривичног дјела не може се узети у обзир и као отежавајућа, односно олакшавајућа околност, изузев ако прелази мјеру која је потребна за постојање кривичног дјела или одређеног облика кривичног дјела или ако постоје двије или више оваквих околности, па је само једна довољна за постојање тежег, односно лакшег облика кривичног дјела.⁸⁹¹ КЗЦГ садржи исто решење као и Кривични законик Србије у погледу *обавезне* отежавајуће околности, која се тиче дела учињеног из мржње. Ако је кривично дјело учињено из мржње због припадности раси, вјероисповјести, националне или етничке припадности, пола, сексуалне оријентације или родног идентитета другог лица, ту околност суд ће цијенити као отежавајућу, осим ако то није прописано као обиљежје основног или тежег облика кривичног дјела.⁸⁹²

У погледу поврата КЗЦГ прописује два решења, прво када се поврат може узети као отежавајућа околност, и други, када се казна мора поштрити. 1. Кад суд одмјерава казну учиниоцу за кривично дјело које је учинио послје издржане,

---

⁸⁸⁹ Кривични законик, *Сл. лист РЦГ*, бр. 70/2003, 13/2004 - испр. и 47/2006 и "Сл. лист ЦГ", бр. 40/2008, 25/2010, 32/2011, 64/2011 - др. закон, 40/2013, 56/2013 - испр., 14/2015, 42/2015 и 58/2015 - др. закон. (у даљем тексту и: КЗЦГ).

⁸⁹⁰ Чл. 42 ст. 1 КЗЦГ.

⁸⁹¹ Чл. 42 ст. 2 КЗЦГ.

⁸⁹² Чл. 42а КЗЦГ.

опроштене или застарјеле казне или ослобођења од казне, по протеклу рока за опозивање условне осуде или послуже изречене судске опомене, *може* ту околност узети као отежавајућу, цијенећи притом нарочито тежину раније учињеног кривичног дјела, да ли је раније дјело исте врсте као и ново дјело, да ли су оба дјела учињена из истих побуда, околности под којима су дјела учињена и колико је времена протекло од раније осуде, односно од изречене, опроштене или застарјеле казне, ослобођења од казне, од протекла рока за опозивање раније условне осуде или од изречене судске опомене.⁸⁹³ Није тешко закључити да је ово законско решење исто као и наше решење. Са друге стране, у КЗЦГ прописује и *вишеструки поврат*, у којем се случају учиниоцу кривичног дела казна може и поштрити. За кривично дјело учињено са умишљајем за које је прописана казна затвора суд може изрећи строжу казну од прописане, под сљедећим условима: 1) ако је учинилац раније био два или више пута осуђиван за кривична дјела са умишљајем на казну затвора од најмање једну годину и показује склоност за вршење кривичних дјела; 2) Ако од дана отпуштања учиниоца са издржавања раније изречене казне до извршења новог кривичног дјела није протекло пет година; (2) Строжа казна не смије прећи *двоструку* мјеру прописане казне ни двадесет година затвора; (3) При оцјени да ли ће изрећи казну строжу од прописане *суд ће нарочито узети* у обзир број ранијих осуда, сродност учињених кривичних дјела, побуде из којих су учињена, околности под којим су учињена, као и потребу да се ради остваривања сврхе кажњавања изрекне таква казна.⁸⁹⁴ Видимо да се овим Закоником прописује и поштравање казне, док у Кривичном законнику Србије таква могућност не постоји.⁸⁹⁵

12.2. ИНДИВИДУАЛИЗАЦИЈА КАЗНЕ ЗАТВОРА У ПОЈЕДИНИМ ДРЖАВАМА РАЗЛИЧИТИХ ПРАВНИХ СИСТЕМА

У излагању које следи увидећемо на који начин се индивидуализује казна у Руској Федерацији, Републици Аустрији, Савезној Републици Немачкој,

---

⁸⁹³ Чл. 43 КЗЦГ.

⁸⁹⁴ Чл. 44 КЗЦГ.

⁸⁹⁵ Интересанто је навести да се овим Закоником прописује да се казна може поштрити и у случају продуженог дела. За продужено кривично дјело суд може изрећи *строжу казну* од прописане ако продужено кривично дјело чине најмање три кривична дјела (...). Строжа казна не смије прећи двоструку мјеру прописане казне ни двадесет година затвора. Вид. чл. 49 КЗЦГ.

Краљевини Шведској и Сједињеним Америчким Државама. Циљ нам је да прикажемо како се у појединим државама, које припадају различитим правним системима, врши индивидуализација казне затвора, колико се та решења разликују од нашег, и да ли је потребно нека решења из упоредног права прихватити и код нас.

12.2.1. Руска Федерација

Када је реч о Руској Федерацији, Кривични законик⁸⁹⁶ садржи правила којима се уређује индивидуализација казне затвора у неколико чланова, а за наш предмет

---

⁸⁹⁶ Уголовный кодекс Российской Федерации (Принят Государственной Думой 24 мая 1996 года Одобрен Советом Федерации 5 июня 1996 года). Список изменяющих документов (в ред. Федеральных законов от 27.05.1998 N 77-ФЗ, от 25.06.1998 N 92-ФЗ, от 09.02.1999 N 24-ФЗ, от 09.02.1999 N 26-ФЗ, от 15.03.1999 N 48-ФЗ, от 18.03.1999 N 50-ФЗ, от 09.07.1999 N 156-ФЗ, от 09.07.1999 N 157-ФЗ, от 09.07.1999 N 158-ФЗ, от 09.03.2001 N 25-ФЗ, от 20.03.2001 N 26-ФЗ, от 19.06.2001 N 83-ФЗ, от 19.06.2001 N 84-ФЗ, от 07.08.2001 N 121-ФЗ, от 17.11.2001 N 144-ФЗ, от 17.11.2001 N 145-ФЗ, от 29.12.2001 N 192-ФЗ, от 04.03.2002 N 23-ФЗ, от 14.03.2002 N 29-ФЗ, от 07.05.2002 N 48-ФЗ, от 07.05.2002 N 50-ФЗ, от 25.06.2002 N 72-ФЗ, от 24.07.2002 N 103-ФЗ, от 25.07.2002 N 112-ФЗ, от 31.10.2002 N 133-ФЗ, от 11.03.2003 N 30-ФЗ, от 08.04.2003 N 45-ФЗ, от 04.07.2003 N 94-ФЗ, от 04.07.2003 N 98-ФЗ, от 07.07.2003 N 111-ФЗ, от 08.12.2003 N 162-ФЗ, от 08.12.2003 N 169-ФЗ, от 21.07.2004 N 73-ФЗ, от 21.07.2004 N 74-ФЗ, от 26.07.2004 N 78-ФЗ, от 28.12.2004 N 175-ФЗ, от 28.12.2004 N 187-ФЗ, от 21.07.2005 N 93-ФЗ, от 19.12.2005 N 161-ФЗ, от 05.01.2006 N 11-ФЗ, от 27.07.2006 N 153-ФЗ, от 04.12.2006 N 201-ФЗ, от 30.12.2006 N 283-ФЗ, от 09.04.2007 N 42-ФЗ, от 09.04.2007 N 46-ФЗ, от 10.05.2007 N 70-ФЗ, от 24.07.2007 N 203-ФЗ, от 24.07.2007 N 211-ФЗ, от 24.07.2007 N 214-ФЗ, от 04.11.2007 N 252-ФЗ, от 01.12.2007 N 318-ФЗ, от 06.12.2007 N 333-ФЗ, от 06.12.2007 N 335-ФЗ, от 14.02.2008 N 11-ФЗ, от 08.04.2008 N 43-ФЗ, от 13.05.2008 N 66-ФЗ, от 22.07.2008 N 145-ФЗ, от 25.11.2008 N 218-ФЗ, от 22.12.2008 N 272-ФЗ, от 25.12.2008 N 280-ФЗ, от 30.12.2008 N 321-ФЗ, от 13.02.2009 N 20-ФЗ, от 28.04.2009 N 66-ФЗ, от 03.06.2009 N 106-ФЗ, от 29.06.2009 N 141-ФЗ, от 24.07.2009 N 209-ФЗ, от 27.07.2009 N 215-ФЗ, от 29.07.2009 N 216-ФЗ, от 30.10.2009 N 241-ФЗ, от 03.11.2009 N 245-ФЗ, от 09.11.2009 N 247-ФЗ, от 17.12.2009 N 324-ФЗ, от 27.12.2009 N 377-ФЗ, от 29.12.2009 N 383-ФЗ, от 21.02.2010 N 16-ФЗ, от 29.03.2010 N 33-ФЗ, от 05.04.2010 N 48-ФЗ, от 07.04.2010 N 60-ФЗ, от 06.05.2010 N 81-ФЗ, от 19.05.2010 N 87-ФЗ, от 19.05.2010 N 92-ФЗ, от 17.06.2010 N 120-ФЗ, от 01.07.2010 N 147-ФЗ, от 22.07.2010 N 155-ФЗ, от 27.07.2010 N 195-ФЗ, от 27.07.2010 N 197-ФЗ, от 27.07.2010 N 224-ФЗ, от 04.10.2010 N 263-ФЗ, от 04.10.2010 N 270-ФЗ, от 29.11.2010 N 316-ФЗ, от 09.12.2010 N 352-ФЗ, от 23.12.2010 N 382-ФЗ, от 23.12.2010 N 388-ФЗ, от 28.12.2010 N 398-ФЗ, от 28.12.2010 N 427-ФЗ, от 29.12.2010 N 442-ФЗ, от 07.03.2011 N 26-ФЗ, от 06.04.2011 N 66-ФЗ, от 04.05.2011 N 97-ФЗ, от 11.07.2011 N 200-ФЗ, от 20.07.2011 N 250-ФЗ, от 21.07.2011 N 253-ФЗ, от 21.07.2011 N 257-ФЗ, от 07.11.2011 N 304-ФЗ, от 21.11.2011 N 329-ФЗ, от 06.12.2011 N 401-ФЗ, от 07.12.2011 N 419-ФЗ, от 07.12.2011 N 420-ФЗ, от 29.02.2012 N 14-ФЗ, от 01.03.2012 N 18-ФЗ, от 05.06.2012 N 54-ФЗ, от 10.07.2012 N 106-ФЗ, от 10.07.2012 N 107-ФЗ, от 20.07.2012 N 121-ФЗ, от 28.07.2012 N 141-ФЗ, от 16.10.2012 N 172-ФЗ, от 12.11.2012 N 190-ФЗ, от 29.11.2012 N 207-ФЗ, от 03.12.2012 N 231-ФЗ, от 30.12.2012 N 306-ФЗ, от 30.12.2012 N 308-ФЗ, от 30.12.2012 N 312-ФЗ, от 04.03.2013 N 23-ФЗ, от 05.04.2013 N 59-ФЗ, от 28.06.2013 N 134-ФЗ, от 29.06.2013 N 136-ФЗ, от 02.07.2013 N 150-ФЗ, от 02.07.2013 N 185-ФЗ, от 02.07.2013 N 186-ФЗ, от 23.07.2013 N 198-ФЗ, от 23.07.2013 N 218-ФЗ, от 23.07.2013 N 221-ФЗ, от 23.07.2013 N 245-ФЗ, от 21.10.2013 N 270-ФЗ, от 02.11.2013 N 302-ФЗ, от 25.11.2013 N 313-ФЗ, от 25.11.2013 N 317-ФЗ, от 21.12.2013 N 365-ФЗ, от 21.12.2013 N 376-ФЗ, от 28.12.2013 N 380-ФЗ, от 28.12.2013 N 381-ФЗ, от 28.12.2013 N 421-ФЗ, от 28.12.2013 N 432-ФЗ, от 28.12.2013 N 433-ФЗ, от 03.02.2014 N 5-ФЗ, от 03.02.2014 N 15-ФЗ, от 05.05.2014 N 96-ФЗ, от

истраживања посебно су значајни њих неколико. Члан 60: 1. Лицу за које је утврђено да је криво за извршење дела суд ће изрећи праведну казну у распону предвиђеном одговарајућим чланом Посебног дела овог Законика, и с обзиром на одредбе Општег дела Законика. Строжи облик казне међу онима који су понуђени биће изречен само у случају да се мање строгим обликом казне не може обезбедити остваривање сврхе кажњавања; 2. Строжи облик казне, од предвиђеног, одређеним члановима Посебног дела овог Законика за извршено дело може бити изречен за кумулативна дела и за кумулацију казне у складу са члановима 69 и 70 овог Законика. Основ за изрицање блаже казне, него оне предвиђене одређеним чланом посебног дела овог Законика за извршена дела биће утврђена у складу са чланом 64 овог Законика; 3. Приликом изрицања казне узимају се у обзир карактер и степен друштвене опасности дела и личност окривљеног, укључујући и отежавајуће и олакшавајуће околности, као и утицај изречене казне на рехабилитацију осуђеног и на услове живота његове породице.

Члан 61. олакшавајуће околности: 1. Олакшавајућим околностима сматрају се: а) Извршење дела мале или средње тежине као резултат случајних околности; б) Малолетност окривљеног; в) Трудноћа; г) Присуство малолетне деце окривљеног (да је родитељ малолетне деце); д) Извршење дела као резултат тешких животних услова или из разлога солидарности; е) Извршење дела као резултат физичке или психичке принуде на основу материјалног, службеног или другог односа зависности; ж) Извршење дела као резултат превазилажења нужне одбране, задржавања лица које је извршило дело, крајње нужде, оправданог ризика,

---

05.05.2014 N 98-ФЗ, от 05.05.2014 N 104-ФЗ, от 05.05.2014 N 105-ФЗ, от 05.05.2014 N 128-ФЗ, от 05.05.2014 N 130-ФЗ, от 04.06.2014 N 142-ФЗ, от 28.06.2014 N 179-ФЗ, от 28.06.2014 N 195-ФЗ, от 21.07.2014 N 218-ФЗ, от 21.07.2014 N 227-ФЗ, от 21.07.2014 N 258-ФЗ, от 21.07.2014 N 274-ФЗ, от 21.07.2014 N 277-ФЗ, от 24.11.2014 N 370-ФЗ, от 24.11.2014 N 371-ФЗ, от 22.12.2014 N 430-ФЗ, от 29.12.2014 N 476-ФЗ, от 31.12.2014 N 514-ФЗ, от 31.12.2014 N 528-ФЗ, от 31.12.2014 N 529-ФЗ, от 31.12.2014 N 530-ФЗ, от 31.12.2014 N 532-ФЗ, от 03.02.2015 N 7-ФЗ, от 08.03.2015 N 40-ФЗ, от 08.03.2015 N 45-ФЗ, от 30.03.2015 N 67-ФЗ, от 23.05.2015 N 129-ФЗ, от 08.06.2015 N 140-ФЗ, от 08.06.2015 N 153-ФЗ, от 29.06.2015 N 192-ФЗ, от 29.06.2015 N 193-ФЗ, от 29.06.2015 N 194-ФЗ, Нот 13.07.2015 N 228-ФЗ, от 13.07.2015 N 265-ФЗ, от 13.07.2015 N 267-ФЗ, от 28.11.2015 N 346-ФЗ, от 30.12.2015 N 441-ФЗ, с изм., внесенными Постановлениями Конституционного Суда РФ от 27.05.2008 N 8-П, от 13.07.2010 N 15-П, от 10.10.2013 N 20-П, от 19.11.2013 N 24-П, от 17.06.2014 N 18-П, от 11.12.2014 N 32-П, от 16.07.2015 N 22-П). Детално о индивидуализацији казне у Руској Федерацији вид. *Уголовное право России. Части Общая и Особенная*, Редактор: Алексей Рарог Иванович, Москва, 2014. стр. 197-212. *Уголовное право Российской Федерации, Общая часть*, Под редакцией: В. Иногамовой-Хегай, А. И. Рарога, А. И. Чучаева, Москва, 2008. стр. 401-429.

извршења наредбе или упутства; з) Противправност или аморалност понашања жртве које је било повод за извршење дела; и) Признање дела, активно помагање при откривању или истрази дела, откривању и кривичном гоњењу других саучесника дела, откривање имовине стечене извршењем дела; к) Пружање медицинске или друге помоћи жртви непосредно након извршења дела, добровољна накнада имовинске штете или моралне штете, која је резултат извршења дела, друге радње усмерене на накнаду штете причињене оштећеном. 2. При изрицању казне могу се узимати у смислу олакшавајућих околности и околности које нису предвиђене у првом ставу овог члана. 3. Уколико олакшавајуће околности предвиђене одређеним чланом Посебног дела овог Законика представља део описа дела она се не може узети поново у обзир као олакшавајућа околност.

Члан 63. отежавајуће околности: 1. Отежавајућим околностима сматрају се: а) Поновљено дело; б) Наступање тежих последица као резултат извршења дела; в) Извршење дела заједно са групом лица, групом лица са претходним договором, организованом групом или криминалном организацијом; г) Посебно активна улога у извршењу дела; д) Навођење на извршење дела лица која пате од тешких психичких поремећаја или се налазе у стању мамурлука, као и лица која нису достигла године у којима се стиче комплетна деликтна одговорност; е) Извршење дела из мотива политичке, идеолошке, разне националне или религиозне нетрпељивости или из разлога мржње или социјалне нетрпељивости; е) Извршење дела из освете за правно дозвољено дело другог лица, или извршење дела са циљем скривања другог дела или олакшавања његовог извршења; ж) Извршење дела против лица које испуњава јавну дужност или његових сродника у вези са његовом јавном службом или извршењем јавне службе; з) Извршење дела против жена, када је извршиоцу познато да је жена у стању трудноће, као и против малолетног лица, другог незаштићеног или беспомоћног лица или лица које се налази у односу зависности са извршиоцем; и) Извршење дела са израженим садизмом, свирепостију као и мучењем жртве; к) Извршење дела употребом оружја, муниције, експлозива, лажних експлозива, посебно произведених техничких средстава, дрога, психоактивних, јаких отровних или радиоактивних супстанци, медицинских или других хемикалија и фармацеутских супстанци или употребом физичке или менталне принуде; л) Извршење дела за време ванредног стања, природне

непогодне, друштвеног немира или током масовних немира; м) Извршење дела злоупотребом поверења извршиоца због његовог јавног положаја или другог ангажовања; н) Извршење дела употребом униформе или докумената које носи представници јавне власти; о) Извршење кривичног дела од стране радника органа унутрашњих послова; п) Извршење дела у односу на малолетника од стране родитеља или другог лица које је према закону обавезно да се брине о васпитању малолетника или од стране педагошког радника или другог радника образовних институција, медицинских институција, институција које се баве социјалним питањима или друге институције која се бави бригом о малолетницима; р) Извршење кривичног дела у циљу пропагандне подршке тероризму; 1-1 Суд који изриче казну, у зависности од карактера и степена друштвене опасности дела, околности његовог извршења и личности окривљеног, може отежавајућим околностима сматрати извршење дела у стању опијености, изазване употребом алкохола, наркотика или других омамљујућих средстава. 2. Ако је отежавајућа околност предвиђена у члану Посебног дела овог Законика као део описа кривичног дела, она сама по себи не може бити поново узета у обзир приликом одмеравања казне.

12.2.2. Савезна Република Немачка

Кривични законик⁸⁹⁷ Савезне Републике Немачке прописује неколико чланова којима се уређује индивидуализација казне затвора. У члану 46 прописују се основни принципи одмеравања казне: (1) Кривица учиниоца је основа за одмеравање казне. Дејства која се од казне очекују за будући живот учиниоца и за друштво морају бити узета у обзир; (2) Приликом одмеравања казне суд цени и међусобно одмерава околности које говоре за и против учиниоца. При томе се узима у обзир:

- Мотиви и циљеви учиниоца, поготово расистички, ксенофобични или на други начин мотивисани мржњом према другим људима;
- Став који произлази из дела и воље учиниоца приликом извршења дела;
- Степен кршења одговорности;

---

⁸⁹⁷ Strafgesetzbuch der Bundesrepublik Deutschland, Bundesgesetzblatt Nr. 75 vom 19.11.1998 (konsolidierte Bersion), letzte Änderung Bundesgesetzblatt Nr. 51 vom 17.12.2015.

- Начин извршења и последице извршеног дела;
- Претходни живот учиниоца, његове животне и економске околности и понашање учиниоца након извршења дела, поготово његов покушај да отклони последице као и покушај учиниоца да се помири/поравна са жртвом.

(3) Околности које представљају особине законског описа кривичног дела се не узимају у обзир.

Осим општих правила, за наш предмет интересовања значајна су нам још два члана, која садрже одређене специфичности приликом индивидуализације казне. Чланом 46а прописана су правила у случају помирења учиниоца и жртве, односно уколико је учинилац надокнадио штету. Уколико учинилац 1. У покушају да постигне помирење са оштећеним за своје дело у потпуности или претежном делу пружи надокнаду или се озбиљно труди да пружи надокнаду или, 2. У случају да накнада штете од њега захтева знатне личне радње или лично одрицање, жртви у потпуности или у претежном делу надокнади штету. Суд може казну у складу са чланом 49 став 1, уколико за извршено дело није предвиђена виша казна од казне затвора до годину дана или новчана казна од триста шездесет дневних глоба, одустати од кажњавања учиниоца.

На крају, чланом 46б прописују се правила о индивидуализацији казне у појединим случајевима: (1) Ако учинилац кривично дело за које је запређена дужа казна затвора или доживотна затворска казна: 1. Путем добровољног саопштавања свог знања значајно допринео да се дело из члана 100 став 2 Закона о кривичном поступку, које је у вези са његовим делом, открије, или 2. Добровољно своја сазнања подели са надлежном јединицом, тако да дело из члана 100 став 2 Закона о кривичном поступку, које је у вези са његовим делом, буде спречено. Суд може у складу са чланом 49, став 1 да *смањи казну*, при чему уместо искључиво запређене доживотне казне затвора, може да изрекне казну затвора не краћу од 10 година. За квалификацију, као кривично дело за које је прописана дужа казна затвора, у обзир се узимају отежавајуће околности за изузетно тешке случајеве, а не олакшавајуће околности. Уколико је учинилац учествовао у делу, његов допринос у откривању дела, а у складу са ставом 1 тачка 1, мора да превазилази његово учешће у самом делу. Уместо смањења казне, суд може да одустане од кажњавања уколико је за

кривично дело запређена временски ограничена казна затвора и учинилац није починио дело за које је запређена казна затвора дужа од три године. (2) Приликом одлучивања у складу са чланом 1, суд посебно мора да узме у обзир: 1. Врсту и обим откривених чињеница и њихов значај за откривање или спречавање дела, моменат откривања чињеница, степен подршке органу кривичног гоњења коју учинилац пружа и тежину кривичног дела на које се наводи учиниоца односе. 2. Однос између под бројем 1 наведених околности према тежини кривичног дела и кривици учиниоца. (3) Умањење казне или одустанак од кажњавања у складу са ставом 1 су искључени, уколико учинилац своје знање открије тек након што је главни поступак против њега покренут (члан 207 Закона о кривичном поступку).

12.2.3. Република Аустрија

Општа правила о индивидуализацији казне у Републици Аустрији уређена су Кривичним закоником.⁸⁹⁸ Тако се овим Законом у члану 46, који носи назив *одмеравање казне – основна начела* прописује:

- 1) Основа за одмеравање казне је *кривица* учиниоца;
- 2) Приликом одмеравања казне суд мора да узме у обзир отежавајуће и олакшавајуће околности, у мери у којој не улазе у опис дела, и да цени њихов међусобни однос, као и да узме у обзир дејства казне и других последица дела на будући живот учиниоца у друштву. При томе се, пре свега, мора узети у обзир у којој мери извршено дело говори о одбијајућем или индиферентном ставу учиниоца према правно заштићеним вредностима, у којој мери тај став има везе са спољашњим околностима или разлозима, који могу да буду разумљиви и особи која је привржена заштићеним вредностима;
- 3) Према правилу казна се строже одмерава што је већи степен повреде или угрожавања које је скривио учинилац, или коју није проузроковао, али коју је скривио, што више дужности је својим делом прекршио, што је детаљније дело планирао, што пажљивије га је припремао или што га је безобзирније извршио и што је мање пажње било потребно за спречавање дела.

---

⁸⁹⁸ Strafgesetzbuch der Republik Österreich, Bundesgesetzblatt Nr. 60 vom 23.01.1974 (konsolidierte Version), letzte Änderung Bundesgesetzblatt Nr. 154 vom 28.12.2015.

12.2.4. Краљевина Шведска

Као и у осталим државама, тако и у Краљевини Шведској у Казненом законик⁸⁹⁹ садржана су правила о индивидуализацији казне. Овим Закоником се прописују правила за индивидуализацију казне. Казна ће, уз поштовање уједначености суђења, бити утврђена у оквиру казни у складу са казненом вредношћу кривичног дела или кривичних дела. Приликом утврђивања казнене вредности, посебна пажња ће бити посвећена штети, неправди или опасности проузрокованој кривичним делом, свести учиниоца или његовој могућности да има свест о томе, и намерама и мотивима које је могао да има.

Приликом утврђивања казнене вредности, следеће отежавајуће околности ће се посебно узети у обзир поред оних које се посебно односе на сваку врсту дела:

1. Да ли је оптужени имао намеру да дело има озбиљније последице од оних које је имало;
2. Да ли је оптужени био изразито свиреп;
3. Да ли је оптужени искористио рањиву позицију своје жртве или посебне тешкоће које је жртва имала приликом одбране;
4. Да ли је оптужени злоупотребио свој положај или на други начин злоупотребио посебно овлашћење или поверење;
5. Да ли је оптужени натерао другу особу да учествује у извршењу кривичног дела принудом, преваром или злоупотребом младости те особе, њеног недостатка способности да разуме дело или положаја зависности;
6. Да ли је кривично дело резултат кривичне активности која је изузетно пажљиво планирана или извршена у већем обиму и у којем је оптужени имао знатно учешће;
7. Да ли је мотив за кривично дело био да се повреди особа, етничка група или друга слична група људи по основу расе, боје, националне или етничке припадности, религијских убеђења или сличних околности.

---

⁸⁹⁹ Penal Code of the Kingdom of Sweden translated by Norman Bishop – retrieved from http://www.riksdagen.se/sv/Dokument-Lagar/Utredningar/Departementserien/ds-1999-36-_GNB436/ on the (04.10.2016.).

12.2.5. Сједињене Америчке Државе

У Сједињеним Америчким Државама прописују се специфична правила којима се уређује индивидуализација казне затвора, а која се разликују у великој мери у односу на до сада анализирана упоредноправна решења. За наш предмет интересовања значајна су нам решења закона али и решења једног Упутства. Тако се Законом⁹⁰⁰ прописују посебна правила којима се у једном делу уређује индивидуализација казне, с тим да постоје и посебна правила која је донела Комисија за пресуђивања. Законом се прописује: (а) Фактори који се узимају у обзир приликом изрицања казне – Суд ће изрећи казну довољну али не тежу него што је потребно а која је у складу са циљевима параграфа (2) ове подсекције. Суд ће приликом одређивања казне узети у обзир – (1) Природу и околности дела и прошлост и карактеристике окривљеног; (2) Потребу да се изрекне пресуда – (А) Која одражава озбиљност дела, да се промовише поштовање закона и да се одреди казна за дело; (Б) Којом се постиже генерална превенција; (В) Којом се јавност штити од даљих кривичних дела окривљеног; и (Г) Која окривљеном пружа потребно образовање или обуку, медицинску негу и други корективни третман на најефикаснији начин. (3) Врсте пресуда које се могу изрећи; (4) Врсте пресуда и распон казне утврђене за – (А) Одређену категорију дела и категорију учинилаца утврђене у упутствима – (и) Комисије за пресуђивање у складу са секцијом 944(а)(1) наслова 28 Кодекса Сједињених Држава, укључујући измене упутства одлуком Конгреса (независно од тога да ли су такве измене укључене од стране комисије за пресуђивање у измене издате у складу са секцијом 994 (п) наслова 28); и (ии) Која су на снази, осим у изузецима из секције 3742 (г), у моменту доношења пресуде; или (5) било који применљиви став (А) Усвојен од комисије за пресуђивање у складу са секцијом 994 (а) (2) наслова 28, Кодекса Уједињених нација, укључујући измене таквих ставова усвојених од Конгреса (независно од тога да ли је таква измена усвојена од Комисије за пресуђивање у изменама издатим у складу са секцијом 994 (п) наслова 28; и (Б) који је на снази, осим у изузецима из секције 3742 (г), у моменту доношења пресуде. (6) Потребу да се избегне

---

⁹⁰⁰ 18 U. S. Code § 3553 - Imposition of a sentence, retrieved from: <https://www.law.cornell.edu/uscode/text/18/3553>, (10.9.2016.).

непотребно одступање у пресуђивању међу окривљенима са сличном прошлошћу за које је утврђено да су криви за слична дела; (7) Потребу да се изврши реституција жртвама дела.

(б) Примена упутстава приликом доношења пресуде

(1) Уопште – осим у случајевима из параграфа (2) суд ће изрећи казну врсте и у распону споменутом у подсекцији (а) (4) осим ако суд утврди да постоје отежавајуће или олакшавајуће околности врсте или степена које нису на адекватан начин узете у обзир од Комисије за пресуђивање приликом формулисања упутстава а које би за резултат требале да имају пресуду другачију од описане. У утврђивању да ли су околности адекватно узете у обзир суд ће размотрити само упутства за пресуђивање, усвојене опште ставове и званичне коментаре Комисије за пресуђивање. У одсуству применљивог упутства за пресуђивање суд ће изрећи оправдану казну у складу са циљевима из подсекције (а) (2). У одсуству применљивог упутства у случају преступа или другог дела малог значаја, суд ће такође да узме у обзир однос пресуде која се изриче и пресуда прописаних упутствима која су применљива на слична дела или учиниоце и применљиве опште ставове Комисије за пресуђивање.

Надаље, Комисија потврдним гласањем најмање четворо њених чланова и у складу са својим правилима и регулативама и свим одредбама Федералног статута саставља и дистрибуише свим судовима у Сједињеним Државама и судским управама Сједињених Држава:

- (1) правила описана у овој секцији ради употребе суда приликом утврђивања казне у кривичном случају укључујући –
  - (А) Утврђивање да ли да се донесе условна осуда, осуди на новчану казну или казну затвора
  - (В) Утврђивање која је оправдана висина новчане казне или оправдана дужина условне осуде или затвора
  - (С) Утврђивање да ли казна затвора треба да укључује и захтев да окривљени буде стављен под надзор након ослобађања и уколико да, дужину тог надзора
  - (D) Утврђивање да ли више казни затвора треба да тече паралелно или консекутивно, и

(Е) Утврђивање мера у складу са параграфом 6 и 11 секције 3563 (б) наслова 18 (...)

(2) Опште ставове о примени упутстава или било ког другог аспекта изрицања или извршења пресуда која би према мишљењу Комисије помогле остварењу циљева из секције 355(а) (2) наслова 18 Кодекса Сједињених Држава (...);

(ц) Комисија, утврђујући категорије дела за које се примењују упутства и општи ставови који регулишу изрицање условних осуда, новчаних казни, затвора, других дозвољених санкција, који регулишу висину новчане казне или дужину условне осуде, казне затвора или ослобођења за надзор и који регулишу услове условне осуде, ослобођења уз надзор или затвора ће узети у обзир да ли су, између осталог, и следећа питања, релевантна за одређивање природе, врсте, размере, места извршења и других услова извршења одговарајуће казне и узеће их у обзир само у мери у којој стварно релевантна

(1) Тежина дела

(2) Олакшавајући и отежавајући услови под којима је дело извршено

(3) Природу и степен штете коју је дело проузроковало, укључујући да ли је оштећена имовина, незамењива имовина, особа, више особа, или је дошло до прекорачења јавних овлашћења

(4) Перцепцију друштва о тежини дела

(5) Интересовање друштва за извршено дело

(6) Утицај који казна за дело може да има у смислу генералне превенције и

(7) Општу учесталост дела у средини и нацији уопште.

Комисија је донела Упутство, а за наш предмет интересовања најзначајнија је табела о казнама.⁹⁰¹

---

⁹⁰¹ Вид. UNITED STATES SENTENCING COMMISSION, GUIDELINES MANUAL, This document contains the text of the *Guidelines Manual* incorporating amendments effective January 15, 1988; June 15, 1988; October 15, 1988; November 1, 1989; November 1, 1990; November 1, 1991; November 27, 1991; November 1, 1992; November 1, 1993; September 23, 1994; November 1, 1994; November 1, 1995; November 1, 1996; May 1, 1997; November 1, 1997; November 1, 1998; May 1, 2000; November 1, 2000; December 16, 2000; May 1, 2001; November 1, 2001; November 1, 2002; January 25, 2003; April 30, 2003; October 27, 2003; November 1, 2003; November 5, 2003; November 1, 2004; October 24, 2005; November 1, 2005; March 27, 2006; September 12, 2006; November 1, 2006; May 1, 2007; November 1, 2007; February 6, 2008; March 3, 2008; May 1, 2008; November 1, 2008; November 1, 2009; November 1, 2010; November 1, 2011; November 1, 2012; November 1, 2013; November 1, 2014; and November 1, 2015. Доступно на: <http://www.ussc.gov/guidelines>. 23.8.2016.

ТАБЕЛА КАЗНИ
(у месецима затвора)

К. дело	Категорија кривичне прошлости (бодови кривичне прошлости)						
	I (0 или 1)	II (2 или 3)	III (4, 5, 6)	IV (7, 8, 9)	V (10, 11, 12)	VI (13 или више)	
Зона А	1	0-6	0-6	0-6	0-6	0-6	0-6
	2	0-6	0-6	0-6	0-6	0-6	1-7
	3	0-6	0-6	0-6	0-6	2-8	3-9
	4	0-6	0-6	0-6	2-8	4-10	6-12
	5	0-6	0-6	1-7	4-10	6-12	9-15
	6	0-6	1-7	2-8	6-12	9-15	12-18
	7	0-6	2-8	4-10	8-14	12-18	15-21
	8	0-6	4-10	6-12	10-16	15-21	18-24
Зона В	9	4-10	6-12	8-14	12-18	18-24	21-27
	10	6-12	8-14	10-16	15-21	21-27	24-30
	11	8-14	10-16	12-18	18-24	24-30	27-33
Зона С	12	10-16	12-18	15-21	21-27	27-33	30-37
	13	12-18	15-21	18-24	24-30	30-37	33-41
Зона D	14	15-21	18-24	21-27	27-33	33-41	37-46
	15	18-24	21-27	24-30	30-37	37-46	41-51
	16	21-27	24-30	27-33	33-41	41-51	46-57
	17	24-30	27-33	30-37	37-46	46-57	51-63
	18	27-33	30-37	33-41	41-51	51-63	57-71
	19	30-37	33-41	37-46	46-57	57-71	63-78
	20	33-41	37-46	41-51	51-63	63-78	70-87
	21	37-46	41-51	46-57	57-71	70-87	77-96
	22	41-51	46-57	51-63	63-78	77-96	84-105
	23	46-57	51-63	57-71	70-87	84-105	92-115
	24	51-63	57-71	63-78	77-96	92-115	100-125
	25	57-71	63-78	70-87	84-105	100-125	110-137
	26	63-78	70-87	78-97	92-115	110-137	120-150
	27	70-87	78-97	87-108	100-125	120-150	130-162
	28	78-97	87-108	97-121	110-137	130-162	140-175
	29	87-108	97-121	108-135	121-151	140-175	151-188
	30	97-121	108-135	121-151	135-168	151-188	168-210
	31	108-135	121-151	135-168	151-188	168-210	188-235
	32	121-151	135-168	151-188	168-210	188-235	210-262
	33	135-168	151-188	168-210	188-235	210-262	235-293
	34	151-188	168-210	188-235	210-262	235-293	262-327
	35	168-210	188-235	210-262	235-293	262-327	292-365
	36	188-235	210-262	235-293	262-327	292-365	324-405
	37	210-262	235-293	262-327	292-365	324-405	360-дож.

38	235-293	262-327	292-365	324-405	360-дож.	360-дож.
39	262-327	292-365	324-405	360-дож.	360-дож.	360-дож.
40	292-365	324-405	360-дож.	360-дож.	360-дож.	360-дож.
41	324-405	360-дож.	360-дож.	360-дож.	360-дож.	360-дож.
42	360-дож.	360-дож.	360-дож.	360-дож.	360-дож.	360-дож.
43	дож.	дож.	дож.	дож.	дож.	дож.

Навешћемо неколико примера како се индивидуализује казне путем Табеле казни.

1. Поглавље 2А.2.2. Тешка повреда

(а) Основни ниво дела: 14

(б) посебне карактеристике дела:

(1) Ако је повреда извршена уз више од минималног планирања, повећати за 2 *нивоа*

(2) Уколико (А) је дошло до пуцања из ватреног оружја, повећати за 5 *нивоа*; (Б) је опасно оружје (укључујући ватрено) на други начин употребљено, повећати за 4 *нивоа*; (Ц) је опасним оружјем (укључујући ватрено) било махано, или је било забрањено његовом употребом, повећати за 3 *нивоа*.

(3) Уколико је жртва телесно повређена повећати *ниво* дела у складу са озбиљношћу повреде:

(А) Телесна повреда додати 3 *нивоа*;

(Б) Тешка телесна повреда додати 5 *нивоа*;

(Ц) Трајна повреда или повреда која угрожава живот додати 7 *нивоа*;

(Д) Уколико је ниво повреде између одређеног у (А) и (Б), додати 4 *нивоа*; или

(Е) Уколико је степен повреде између одређеног између (Б) и (Ц), додати 5 *нивоа*.

Кумулативна измена применом поделе под (2) или (3) не може бити већа од 10 *нивоа*.

Примери за околности која се примењују на сва дела приликом повећавања или смањења нивоа казне:

2. Поглавље 3Б1.4. Искоришћавање малолетника за извршење кривичног дела

Уколико је окривљени искористио или покушао да искористи особу млађу од 18 година за извршење дела или као помоћ при избегавању откривања дела, или избегавању хапшења за дело, повећати ниво за 2 *нивоа*.

3. Поглавље 3Е1.1. Прихватање одговорности:

- (а) уколико окривљени покаже да прихвата одговорност за своја дела, ниво престапа се смањује за 2 нивоа.

4. Поглавље 4А1.1. Категорија кривичне прошлости

Укупни поени из подсекција (а) до (е) одређују категорију кривичне прошлости у табели пресуђивања у поглављу пет, део А

- (а) Додати 3 поена за сваку казну затвора која прелази једну годину и један месец;
- (б) Додати 2 поена за сваку претходну казну затвора која је трајала најмање 60 дана а не спада у (а);
- (ц) Додати 1 поен за сваку претходну казну која не спада у (а) или (б), до максимума од 4 поена за ову подсекцију;
- (д) Додати 2 поена уколико је окривљени извршио дело за које му се суди док је издржавао изречену казну, укључујући условни отпуст, издржавање казне на слободи, отпуст уз надзор, затвор, радни отпуст или бекство;
- (е) Додати 1 поен за сваку претходну казну која је резултат пресуде за насилно кривично дело која није добила поене из (а), (б) или (ц) горе зато што је таква казна третирана као јединствена казна, до највише 3 поена за ову секцију.

ДЕО ТРЕЋИ

ПЕНОЛОШКИ АСПЕКТ ИНДИВИДУАЛИЗАЦИЈЕ КАЗНЕ ЗАТВОРА

Након што се донесе осуђујућа судска одлука којом се окривљени осуђује на казну затвора, од када окривљени постаје осуђени, следећи корак који је потребно учинити јесте и извршити казну затвора. Ниједан осуђеник не може бити упућен у казнену или поправну институцију, а да претходно не прође кроз суд.⁹⁰² Извршење кривичних санкција представља завршну фазу изузетно сложеног процеса који започиње откривањем кривичног дела и његовог учиниоца, а наставља се покретањем кривичног поступка и изрицањем кривичне санкције од стране суда.⁹⁰³ Осим што се у самом кривичном поступку од стране суда врши индивидуализација казне затвора, касније се и у току самог њеног извршења, али из других разлога, приступа и индивидуализацији затворске казне. Као што смо у уводу навели, овде је реч о индивидуализацији казне затвора у ширем смислу.

Индивидуализација казне може се најпотпуније остварити у току њеног извршења, зато што се тада може стварно упознати личност учиниоца кривичног дела и прилагодити одговарајући третман њеним стварним психофизичким и биопсихичким особеностима.⁹⁰⁴

Принцип индивидуализације нераскидиво је везан за целокупну кажњиву област и у свом развоју све више крчи пут ка његовој доследној примени. Оно што се не може остварити на подручју кривичног права и у кривичном поступку настоји се надокнадити у поступку извршења санкције, и поред тога што је његова функција више везана за казну лишења слободе и васпитне мере заводског карактера.⁹⁰⁵ Индивидуализација казне затвора у поступку извршења почиње од

---

⁹⁰² Morris Ploscowe, *Sud i prevaspitni sistem, Savremeno prevaspitavanje – Prva sveska*. Izdavač: Paul W. Tappan, New York-Toronto-London, 1951. str. 89.

⁹⁰³ Владимир В. Вековић, Извршење казне затвора у Републици Србији – скромни домети и нужност суштинских реформи, *Зборник радова „Владавина права и правна држава у региону“*, Међународни научни скуп, одржан 26. октобра 2013. год. на Палама, Источно Сарајево, 2014. стр. 685.

⁹⁰⁴ Dragoljub Atanacković, *Penologija*, Beograd, 1988. str. 136.

⁹⁰⁵ Vančo Proevski, *Uloga pravosudnih organa u izvršenju krivičnih sankcija, Izvršenje krivičnih sankcija u Jugoslaviji sa posebnim osvrtom na ulogu organa pravosuđa i organa socijalne zaštite u njihovom izvršenju*, Aranđelovac, 1980. str. 7.

момента наступања правноснажности осуђујуће пресуде и траје све време издржавања казне.⁹⁰⁶

Сва окривљена лица у кривичном поступку, која су правноснажном пресудом осуђена на затворску казну, у поступку њеног извршења неће имати исти *пенолошки третман*,⁹⁰⁷ у самим заводима за извршење затворске казне. Окривљена лица, иако су стекла *статус* осуђеног лица, њихов положај кроз фазу извршења казне се разликује, тако што се из истог *осуђеничког статуса* (осуђених лица) њихов статус *разводњава* и прима различите облике у току самог извршења. У пенолошкој литератури говори се о индивидуализацији третмана (или само о третману осуђених), а мање о индивидуализацији казне затвора у поступку извршења.⁹⁰⁸

Сада се поставља питање, како то да иста осуђена лица имају различит *третман* у поступку извршења казне затвора, од чега ће и зависити третман, и како се он манифестује. Зашто би неко имао повољнији положај у заводу у односу на остала осуђена лица која се налазе на издржавању казне у истом или неком другом заводу, у којој се извршава затворска казна. Да ли то значи, да се у поступку извршења казне затвора не *спроводи начело једнакости*, према којем би сва осуђена лица у заводима требало да имају исти права и обавезе? Овакво питање смо већ поставили у нашем раду, али кроз призму индивидуализације казне затвора у поступку изрицања. Као што је сваки окривљени *јединка*, односно *личност* за себе, којем се казна индивидуализује у кривичном поступку, па се поједини окривљени за кривично дело осуди на затворску казну од 3 године, док се други окривљени за исто кривично дело осуди, на пример, на казну од 7 година, тако је и током извршења затворске казне сваки осуђени *личност* за себе, и њему се казна затвора, опет, индивидуализује. У складу са савременим пенолошким схватањима, данас је

---

⁹⁰⁶ Када је у питању индивидуализација казне поменућемо три аспекта: законска, судска и административна индивидуализација. Оно што је заједничко свим врстама јесте чињеница да све три желе да прилагоде казну специфичностима и особинама личности починитеља кривичног дела. Милош Ђорђевић, Утицај појединих фактора на процес ресоцијализације осуђених лица, *Социјална мисао* 2/2011. стр. 77.

⁹⁰⁷ Третман представља сложен систем институционалних и ванинституционалних метода, мера и поступака, којима се утиче на услове живота осуђених лица и промену њихове личности, с циљем његове ресоцијализације. Дарко Димовски, Постпенална помоћ као облик третмана, *Кривично законодавство - de lege lata et de lege ferenda*, Приједор, 17-18. априла 2015. године. стр. 155.

⁹⁰⁸ Вид. Лазаревић, Срзентић, Стајић (2000), *op. cit.*, стр. 338. Више о третману осуђених вид. Асо Божић, *Друштвене промене и затворска заједница*, Нови Сад, 2012. стр. 55-62.

један од основних принципа извршења казне затвора - принцип класификације осуђених.⁹⁰⁹ Основ за предузимање одговарајућих мера за преваспитавање осуђених у казнено-поправним установама је класификација (...).⁹¹⁰

Од распоређивања осуђеног лица у завод за извршење казне затвора зависи његов даљи живот у време издржавања казне. Пре свега, мислимо на његова права, али и обавезе у самом заводу. Ако се осуђено лице упути у *строги* завод, то значи да ће стално бити под контролом *затворских власти*, да неће имати права да се често виђа са блиским лицима, да неће имати право да излази у град и друга права којима се знатно олакшава живот у затвору. Док, с друге стране, *блажи* заводи пружају велике погодности осуђеним лицима, почев од права да нису под сталним надзором затворских власти, да имају право да се чешће виђају са члановима породице, па и право да напуштају завод одређени број пута на одређено време, као и друге погодности. У литератури се наводи да се осуђеници разврставају у три категорије: 1. Лица која није потребно да се ресоцијализују; 2. Лица које је потребно ресоцијализовати; и 3. Лица која, по свему судећи, није могуће ресоцијализовати.⁹¹¹

Наши прописи који регулишу област извршења казне затвора⁹¹² полазе од неколико критеријума, основних и помоћних, од којих зависи распоређивање осуђених лица у поједине заводе у којима се извршава казна затвора, а пре свега се могу издвојити неколико: 1. Први критеријум је пол, дакле жене издржавају казну затвора одвојено од мушкараца; 2. Пунолетни учиниоци кривичних дела казну затвора издржавају одвојено од малолетних лица;⁹¹³ 3. Висина изречене казне затвора јесте један од пресудних критеријума за распоређивање осуђеника; 4. Врста учињеног кривичног дела, такође, има значајну улогу за индивидуализацију казне затвора; 5. Облик кривице; 6. Да ли је реч о осуђеним лицима за кривична дела из

---

⁹⁰⁹ О класификацији осуђеника вид. Albert Maydeu-Olivares, *Classification of prison inmates based on hierarchical cluster analysis*, *Psicothema*, 1996. Vol. 8, n° 3, pp. 709-715. Доступно на: http://www.ub.edu/gdne/amaydeusp_archivos/cluster%20analysis%20of%20prison%20inmates.pdf; (1.3.2015.); Lynne Goodstein, Doris Layton MacKenzie, *The American prison, Issues in Research and Policy*, New York, 1989, pp. 165-168.

⁹¹⁰ Vidak Popović, *Komentar zakona o izvršenju krivičnih sankcija*, Beograd, 1969. str. 44.

⁹¹¹ Е. В. Кунц, Личность преступника как объект криминологического воздействия, *Вестник Челябинского государственного университета*. 2012. № 37 (291). стр. 78.

⁹¹² Више о прописима којима се уређује област извршења казних санкција вид. Zoran Stevanović, Jasmina Igrački, *Izvršno krivično pravo u Srbiji: od norme do prakse, Krivično zakonodavstvo - de lege lata et de lege ferenda*, Prijedor, 17-18. aprila 2015. str. 417-424.

⁹¹³ Када кажемо *малолетним лицима*, ми мислимо на лица којима је изречена казна *малолетничког затвора*. Реч је о казни која није предмет нашег рада.

области организованог криминала и других тешких кривичних дела или је реч о учиниоцима *обичног* криминалитета; 7. Да ли је реч о држављанима Републике Србије, о странцима или лицима без држављанства; 8. Одређен значај има и чињеница да ли је осуђено лице навршило 21. годину живота или није.

Сматрамо да постоје два основна нивоа индивидуализације казне затвора у поступку извршења, први ниво је *екстерни*, док је други *интерни*, односно спољни и унутрашњи ниво. Екстерна индивидуализација јесте она о којој не одлучују затворске власти већ она зависи од горе поменутих критеријума. Видећемо да је то индивидуализација коју спроводи суд, али и да је у појединим случајевима она одређена законом и подзаконским актом. С друге стране, интерна индивидуализација казне затвора јесте она о којој се одлучује у самом заводу где осуђени издржава казну, о којој пре свега одлучују затворске власти. Осим тога, постоји и накнадна индивидуализација казне затвора која траје колико и сама казна затвора. Индивидуализација казне затвора у поступку извршења може се поделити у неколико фаза, као што ћемо то у даљем излагању и видети.

Након што осуђени дође у завод за издржавање казне почиње *права индивидуализација казне затвора у ширем смислу*, а могли бисмо да кажемо да се остварује пре свега кроз:

1. Одељења у којима се распоређују осуђена лица;
2. Групе које се додељују осуђеницима;
3. Добијање посебних права;
4. Добијање посебних погодности;
5. Добијање специјалних погодности;
6. Премештај у други завод;
7. Условни отпуст.

Такође, казна затвора која се извршава у просторијама у којима осуђени станује индивидуализује се у току извршења, с тим да она има своје специфичности. Реч је о томе да осуђена лица која издржавају казну у просторијама у којима станују нису у истом правном положају, који се огледа, пре свега, у праву напуштања просторија.

С обзиром на то да је област индивидуализације извршења казне затвора у поступку извршења уређена законима, пре свега ЗИКС-ом, али и великим бројем

подзаконских аката, тешко је направити одређену складну систематику рада. Посебан је проблем, што су прописи у појединим одредбама недоречени, али и међусобно контрадикторни. Ми смо настојали да дамо једну јасну систематику овог дела рада, која је логички повезана, а која почиње са сврхом кажњавања а завршава са изласком осуђеника из завода.

1. ЗАВОДИ ЗА ИЗВРШЕЊЕ КАЗНЕ ЗАТВОРА У СРБИЈИ

Као што смо рекли, након што је окривљени постао осуђени којем је изречена казна затвора, потребно је извршити његово упућивање у завод за извршење казне затвора, како би се изречена казна извршила. У зависности од завода где осуђено лице буде издржавало затворску казну зависиће и његова права али и обавезе. Прецизније, од завода, одељења и групе где је осуђеник распоређен, зависиће његов даљи живот за време издржавања затворске казне.⁹¹⁴

Смештајни капацитети завода у којима се извршава казна затвора у Србији су *попуњени*, што је последица, пре свега, високе стопе криминалитета, да се ретко одобрава условни отпуст, а можда и зато што се казна затвора неретко изриче,⁹¹⁵ што свакако утиче на само распоређивање осуђених, али и на њихов живот и рад у

---

⁹¹⁴ Тамнице су постојале и у Антици и у Средњем веку, али се заточеници у њима нису држали на неограничено време него до њихове смрти, или док се не откупе. Bloh, E.: *Prigodno pravo i ljudsko dostojanstvo*, Beograd, 1977, str. 231. Преузето из: Milenko Radoman, *Penologija i kazneno izvršno pravo*, Beograd, 2013. str. 75. Сви видови затварања у старом и средњовековном праву лишени су казнене функције и служили су разним превентивним циљевима. Тих облика је било више и они варијају код правних система, али, се, ипак, може рећи да су следећи облици затварања били најчешће практиковани: 1. Истражни затвор; 2. Полицијски затвор; 3. Персонални затвор. Вид. Rajka Kurčević – Mladenović, *Osnovi penologije*, Sarajevo, 1972. str. 79-81. Казне лишења слободе извршавају се или у судским затворима или у нарочитим казним заводима. Божидар Марковић, *Уџбеник судског кривичног поступка Краљевине Југославије*, Београд, 1937. стр. 584.

⁹¹⁵ У 2011. године у установама за издржавање затворске казне у Републици Србији налазило се око 11.000 осуђених лица, извор: <http://europa.rs/izlazak-iz-zatvora-sa-sertifikatom/> (27.03.2015.). Ми бисмо пре рекли да је то био укупан број лица у казним заводима, а не само број осуђених лица. Више о овоме вид. Иван Милић, О неким новинама у области извршења казне затвора, Научни скуп: *Правни систем и заштита од дискриминације*: друга свеска, Косовска Митровица, 2015. стр. 244. Према званичним проценама у Сједињеним Америчким Државама у децембру 2010. У државним и федералним затворима налазило се преко 1,612,395. Вид. Paul Guerino, Paige M. Harrison, and William J. Sabol, U.S. Department of Justice Office of Justice Programs, Bureau of Justice Statistics, *Prisoners in 2010*, 2011, p. 1. С друге стране, према званичним подацима у Сједињеним Амерички Државама у 2013. години налазило се око 1,574,700 у федералним и државним затворима. Вид. E. Ann Carson, U.S. Department of Justice Office of Justice Programs, Bureau of Justice Statistic, *Prisoners in 2013*, 2014, p. 1. О томе колико у другим државама има осуђених у затворима вид. David Scott, *Penology*, London, 2008, p. 56.

заводу. Овде можемо приметити да, иако се данас често у кривичном поступку изричу санкције које представљају алтернативе казни затвора, казнени заводи су и даље пренасељени, а још је више поражавајући податак, што је данас често у примени и начело опортунитета, где до судског поступка и не долази, али се стање у затворима скоро не мења.⁹¹⁶

Казна затвора може да буде временски кратка, али да њено извршење по осуђено лице буде тешко.⁹¹⁷ Обрнуто, казна затвора може да буде временски дуга, али да њено извршење не буде тешко по осуђено лице. Што бисмо могли свести на следеће: кратка казна али тежак живот у затвору или дуга казна али лак живот у затвору. Ради се о томе да од затворских услова, затворских правила зависи *тежина* издржаване казне по осуђено лице.

Законом којим се регулише извршење кривичних санкција прописује се и које све *врсте и типови* завода постоје у Републици Србији. Тако, у Републици Србији постоје следеће *врсте* завода за извршење кривичних санкција:

- 1) Казнено-поправни завод и окружни затвор - за извршење казне затвора и мере притвора;
- 2) Казнено-поправни завод за жене - за извршење казне затвора и малолетничког затвора;
- 3) Казнено-поправни завод за малолетнике - за извршење казне малолетничког затвора;
- 4) Специјална затворска болница - за лечење осуђених и притворених лица, за извршење мера безбедности обавезног психијатријског лечења и чувања у здравственој установи, обавезног лечења алкохоличара и обавезног лечења наркомана;

---

⁹¹⁶ О томе колико се на овакав начин одустало од кривичног гоњења вид. Stanko Bejatović, Vojislav Đurđić, Milan Škulić, Goran Ilić, Jasmina Kiurski, Marina Matic, Radovan Lazić, Svetlana Nenadić, Verica Trninić, *Primena načela oportuniteta u praksi - izazovi i preporuke*, Beograd, 2012. str. 68-99.

⁹¹⁷ У пенеолошкој литератури се 1552. година означава као година када је основан први поправни дом у Брајдвелу (*Bridewell*), који је основан у једном замку. Dragomir Davidović, Olgica Matic, Branko Vukadinović, Branimir Vučinić, *Kategorizacija kazнено-popravnih domova i klasifikacija osuđenih lica u Jugoslaviji*, Beograd, 1970. str. 18. Најстарији и најлошији од свих система је систем заједничког затварања, због којег су се казнени заводи, где су покваренији и упорнији злочинци утицали на слабије и мање покварене затворенике, често пута претварали у праве школе деморализације, разврата и злочинства. Мих. П. Чубински, *Научни и практични коментар Кривичног законика Краљевине Југославије од 27. јануара 1929. год., новелираног Законом од 9. окт. 1931. год.* Београд, 1934. стр. 141.

5) Васпитно-поправни дом - за извршење васпитне мере упућивања у васпитно-поправни дом.⁹¹⁸

С обзиром на то да је предмет нашег интересовања, индивидуализација казне затвора, ми се у овом раду нећемо бавити заводима у којима се не извршава казна затвора, пре свега мислимо на КПЗ за малолетнике у Ваљеву осим у једном делу који се односи на извршење казне затвора према одређеној категорији учинилаца кривичног дела, Васпитно-поправним домом за извршење васпитне мере упућивање у васпитно поправни дом који се налази у Крушевцу, нити Специјалном затворском болницом која се налази у Београду.

Према другом критеријуму који се тиче *степенa обезбеђења* заводи могу бити отвореног, полуотвореног, затвореног и затвореног типа са посебним обезбеђењем. У заводима *отвореног типа* не постоје физичко-техничке препреке за бекство. У заводима *полуотвореног типа* запослени у служби за обезбеђење представљају основну препреку за бекство. У заводима *затвореног типа*, поред запослених у служби за обезбеђење, постоје и друге физичко-техничке препреке за спречавање бекства, а у заводима *затвореног типа са посебним обезбеђењем* постоје физичко-техничке препреке, којима се постиже највиши степен обезбеђења.⁹¹⁹

У Републици Србији постоји велики број завода за извршење казне затвора, као и неколико завода за извршење осталих кривичних санкција *затвореног типа*. Заводи за извршење казне затвора основани су Уредбом о оснивању завода за извршење кривичних санкција у Републици Србији.⁹²⁰

Овом Уредбом су основани следећи заводи: Казнено-поправни заводи *отвореног типа*: 1. Казнено-поправни завод у Београду - Падинској Скели; 2. Казнено-поправни завод у Косовској Митровици; 3. Казнено-поправни завод у Сомбору; 4. Казнено-поправни завод у Туприји; 5. Казнено-поправни завод у Шапцу.⁹²¹

---

⁹¹⁸ Чл. 13 ЗИКС-а.

⁹¹⁹ Чл. 14 ЗИКС-а.

⁹²⁰ Уредба о оснивању завода за извршење кривичних санкција у Републици Србији. *Сл. гласник РС*, бр. 20/2006, 89/2009, 32/2010 и 53/2011. (у даљем тексту: Уредба о оснивању завода за извршење кривичних санкција у Републици Србији или Уредба о оснивању завода).

⁹²¹ Чл. 1 Уредбе о оснивању завода.

Надаље, основани су и следећи казнено-поправни заводи *затвореног типа*: 1. Казнено-поправни завод у Нишу; 2. Казнено-поправни завод у Сремској Митровици.⁹²²

Основани су и следећи казнено-поправни заводи *затвореног типа са посебним обезбеђењем*: 1. Казнено-поправни завод у Истоку; 2. Казнено-поправни завод у Пожаревцу - Забели; 3. Казнено-поправни завод у Београду.⁹²³

Такође, основан је и Казнено-поправни завод за *жене* у Пожаревцу, који је полуотвореног типа.⁹²⁴

Основани су следећи окружни затвори, који су *полуотвореног типа*: 1. Окружни затвор у Београду; 2. Окружни затвор у Врању; 3. Окружни затвор у Гњилану; 4. Окружни затвор у Зајечару; 5. Окружни затвор у Зрењанину; 6. Окружни затвор у Крагујевцу; 7. Окружни затвор у Краљеву; 8. Окружни затвор у Крушевцу; 9. Окружни затвор у Лесковцу; 10. Окружни затвор у Неготину; 11. Окружни затвор у Новом Пазару; 12. Окружни затвор у Новом Саду; 13. Окружни затвор у Панчеву; 14. Окружни затвор у Пећи; 15. Окружни затвор у Призрену; 16. Окружни затвор у Приштини; 17. Окружни затвор у Прокупљу; 18. Окружни затвор у Смедереву; 19. Окружни затвор у Суботици; 20. Окружни затвор у Ужицу; 21. Окружни затвор у Чачку.⁹²⁵

Уредбом су основани и: Казнено-поправни завод за малолетнике у Ваљеву, који је затвореног типа,⁹²⁶ Специјална затворска болница у Београду, која је затвореног типа,⁹²⁷ и Васпитно-поправни дом у Крушевцу, који је полуотвореног типа.⁹²⁸

Интересантно је навести да се заводи за извршење кривичних санкција могу основати само прописом Владе.⁹²⁹ Сви од сада наведени заводи основани су Уредбом о оснивању коју је донела Влада Републике Србије. Међутим, колико је нама познато у Вршцу се налази *Одсек* Окружног затвора у Панчеву, тако да не

---

⁹²² Чл. 2 Уредбе о оснивању завода.

⁹²³ Чл. 3 Уредбе о оснивању завода.

⁹²⁴ Чл. 4 Уредбе о оснивању завода.

⁹²⁵ Чл. 5 Уредбе о оснивању завода.

⁹²⁶ Чл. 6 Уредбе о оснивању завода.

⁹²⁷ Чл. 7 Уредбе о оснивању завода.

⁹²⁸ Чл. 8 уредбе о оснивању завода.

⁹²⁹ Вид. чл. 18 ЗИКС-а. О томе како су се некада разврставања осуђена лица вид. *Zatvori i borstalovi zavodi - Engleska i Vels*, London, 1950. str. 11-14. Predgovor: Herbert Morison, J. Chuter Ege.

знамо којим актом је Одсек основан. Једино место где се, колико је нама познато, спомиње овај Одсек је Правилник о упућивању осуђених, прекршајно кажњених и притворених лица у заводе за извршење кривичних санкција,⁹³⁰ који у члану 22 прописује ко све у овом одсеку издржава казну затвора.⁹³¹

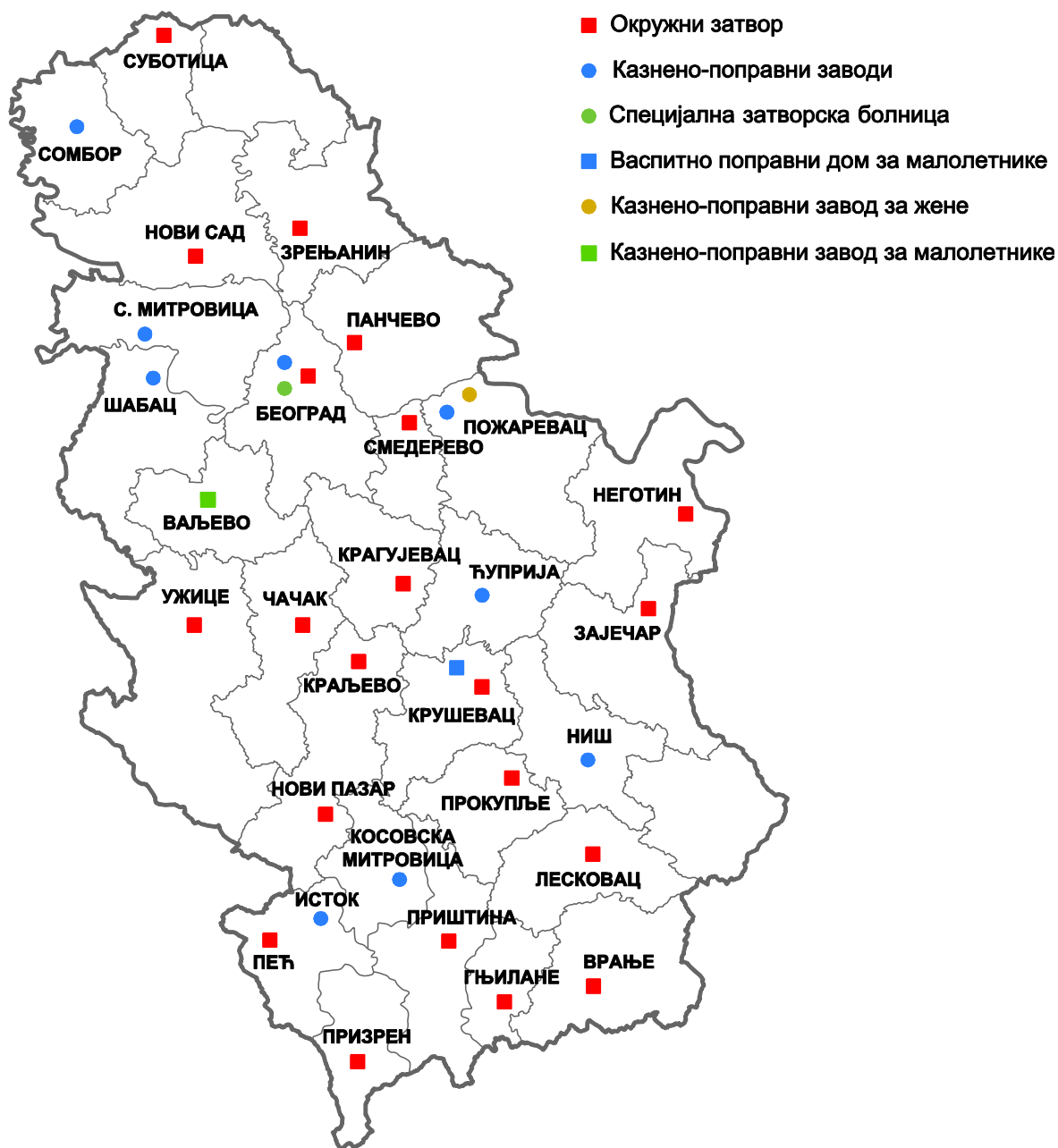
⁹³⁰ Правилник о упућивању осуђених, прекршајно кажњених и притворених лица у заводе за извршење кривичних санкција, *Сл. гласник РС, бр. 31/2015*. (у даљем тексту: Правилник о упућивању осуђених, прекршајно кажњених и притворених лица у заводе за извршење кривичних санкција или Правилник о упућивању).

Правилник о упућивању донет је на основу на члана 49. став 1, члана 217. став 2. и члана 237. став 1. Закона о извршењу кривичних санкција из 2014. године. Његово доношење је, свакако, позитивно решење Министра правде. Морамо још да напоменемо да пре доношења овог Правилника, није постојао други правилник који је уређивао ову област. Када кажемо други правилник, ми мислимо на онај правилник који је требало да буде донет на основу члана 41 став 4 Закона о извршењу кривичних санкција из 2005. год., којим је било јасно прецизирано да „Ближи пропис о поступку упућивања лица лишених слободе доноси министар надлежан за правосудје”. На основу којег прописа су осуђена лица упућивана на издржавање казне затвора, без постојања оваквог правилника, нама није познато, с тим да је вероватно постојао неки *интерни акт* који је уређивао ова питања. Из Завршних одредаба актуелног Правилника о упућивању јасно се види да раније није постојао овакав пропис надлежног министарства, што само потврђује наш став, јер се у оквиру „Прелазних и завршних одредаба” не прописује „да доношењем овог Правилника престаје да важи...”. Не може да престане да важи један пропис када није ни постојао. Мада се у литератури наводи да је ово питање било уређено.

⁹³¹ Иако се не односи на извршење казне затвора, на овом месту, ипак, морамо да напоменемо о једном недопустивом пропусту у области прописа којима се уређује извршење кривичних санкција, а тиче се установе у којој се извршавају мере безбедности *психијатријског карактера*. Више о томе вид. Дарко Димовски, Миомира Костић, Иван Милић, Установе за извршење мере безбедности обавезно психијатријско лечење и чување у здравственој установи, *ТЕМЕ*, г. XL, бр. 4/2016, стр. 1441-1454

Ради лакшег прегледа завода за извршење кривичних санкција, приказаћемо карту казних завода у Републици Србији.⁹³²

⁹³² Преузето са сајта Управе за извршење кривичних санкција. Доступно на: <http://www.uiks.mpravde.gov.rs/> (29.10.2015.).

Значајно је дати табеларни приказ осуђених лица према званичним подацима.⁹³³

Табела 1. Број осуђених по дужини казне

Висина изречене казне затвора	Број осуђених на дан 31.12.2012. год.	Број осуђених изражен у %
до 3 месеца	139	1,99
од 3-6 месеци	370	5,32
од 6 м-1 године	676	9,71
1-2 године	1.141	16,40
2-3 године	1.051	15,10
3-5 године	1.442	20,73
5-10 година	1.266	18,19
10-15 година	569	8,18
15-20 година	155	2,23
20-40 година	79	1,14
40	70	1,01
УКУПНО	6.958	100,00

Табела бр. 2 Структура осуђених према врсти кривичног дела

Врста кривичног дела	Број осуђених на дан 31.12.2012. год.	Број осуђених изражен у %
Убиство и покушај убиства	824	11,84
Разбојништво	988	14,20
Силовање	200	2,87
Тешка крађа, крађа и прикривање и сл.	1.648	23,68
Телесне повреде	144	2,07
Превара	144	2,07
Злоупотреба дрога	1.474	21,18
Насиље у породици	171	2,46
Поседовање оружја и угрожавање сигурности	136	1,95
Угрожавање саобраћаја	183	2,63
Недозвољен прелаз државне границе и кријумчарење људи	43	0,62
Дела са елементима организованог криминала	80	1,15
Ратни злочини	44	0,63
Остало	879	12,63
УКУПНО:	6.958	100,00

⁹³³ Преузето из: Радна верзија Стратегије развоја система извршења кривичних санкција 2013-2020. Доступно на: <http://www.mpravde.gov.rs/sekcija/53/radne-verzije-propisa.php> (1.10.2016.).

1.1. ПРАВНИ РЕЖИМ ЗАВОДА ЗА ИЗВРШЕЊЕ КАЗНЕ ЗАТВОРА У АП КОСОВО И МЕТОХИЈА

Значајно је сагледати правни режим казних завода, који се налазе у Аутономној Покрајини Косово и Метохија. Као што смо видели, према Уредби, у АП КиМ налази се неколико завода за извршење казне затвора. Међутим, Правилник о упућивању осуђених, прекршајно кажњених и притворених лица у заводе за извршење кривичних санкција не садржи ни у једном свом члану правила о упућивању осуђених лица у заводе који се налазе у АП КиМ.

По Закону о седиштима и подручјима судова и јавних тужилаштава⁹³⁴ у АП КиМ постоји:

1. Прекршајни суд у Косовској Митровици, за територију Аутономне покрајине Косово и Метохија, са одељењима суда у Гораждевцу, Грачаници, Ранилугу и Штрпцу;⁹³⁵

2. Основни суд у Косовској Митровици, за територију Аутономне покрајине Косово и Метохија, са судским јединицама у Гораждевцу, Грачаници, Ранилугу и Штрпцу;⁹³⁶

3. Виши суд у Косовској Митровици, за подручје Основног суда у Косовској Митровици;⁹³⁷

4. Основно јавно тужилаштво у Косовској Митровици, за подручје Основног суда у Косовској Митровици;⁹³⁸

5. Више јавно тужилаштво у Косовској Митровици, за подручје Вишег суда у Косовској Митровици.⁹³⁹

У АП КиМ постоје и јавна тужилаштво и судови, те се поставља питања у којем казненом заводу осуђена, односно прекршајно кажњена лица од стране ових судова, издржавају казну затвора? Према званичним подацима, правноснажно

---

⁹³⁴ Закон о седиштима и подручјима судова и јавних тужилаштава, *Сл. гласник РС*, бр. 116/2008 и 101/2013 - др. Закон.

⁹³⁵ Чл. 2 Закона о седиштима и подручјима судова и јавних тужилаштава.

⁹³⁶ Чл. 3 Закона о седиштима и подручјима судова и јавних тужилаштава.

⁹³⁷ Чл. 4 Закона о седиштима и подручјима судова и јавних тужилаштава.

⁹³⁸ Чл. 9 Закона о седиштима и подручјима судова и јавних тужилаштава.

⁹³⁹ Чл. 10 Закона о седиштима и подручјима судова и јавних тужилаштава.

осуђених пунолетних и малолетних лица, према месту извршења кривичног дела и кривичном делу у 2014. године на територији АП КиМ било је укупно 35, и то:⁹⁴⁰

1. Косовска област 8; Приштина 6; Глоговац 1; Подујево 1
2. Косовско-митровачка област 20; Косовска Митровица 12; Звечан 1; Зубин Поток 5; Лепосавић 1; Србица 1
3. Косовско-поморавска област 4; Гњилане 1; Косовска Каменица 3
4. Пећка област 1; Пећ 1
5. Призренска област 2; Призрен 1; 1. Ораховац

2. СВРХА ИЗВРШЕЊА КАЗНЕ ЗАТВОРА У РЕПУБЛИЦИ СРБИЈИ

Видели смо у кривичноправном делу која је *сврха кажњавања*, те не можемо да се не запитамо, да ли се сврха кажњавања, онако како је прописана Кривичним закоником односи и на извршење казне, тј. да ли се сврха изрицања и извршења казне *поклапају*, или, ипак, постоји разлика? Законом о извршењу кривичних санкција уређује се сврха *извршења кривичних санкција* на следећи начин: „извршењем кривичних санкција остварује се општа и индивидуална сврха њиховог изрицања у циљу успешне реинтеграције осуђених у друштву”.⁹⁴¹ Актуелним ЗИКС-ом се доста *апстрактно* одређује сврха извршења санкција. Ако се остварује општа и индивидуална сврха њеног извршења, онда је сврха извршења казне, чини се, *начин* остваривања сврхе изрицања казне.

Међутим, ЗИКС-ом се посебно уређује *сврха извршења казне затвора*, те се прописује да је сврха извршења казне затвора да осуђени током извршења казне, применом одговарајућих програма поступања, усвоји друштвено прихватљиве вредности у циљу лакшег укључивања у услове живота после извршења казне, како убудуће не би чинио кривична дела.⁹⁴² Видимо да је сврха извршења казне затвора

---

⁹⁴⁰ Преузето са сајта Републичког завода за статистику. Доступно на: http://webzrs.stat.gov.rs/WebSite/repository/documents/00/01/99/76/20_2015.pdf. (16.5.2016.)

⁹⁴¹ Чл. 2 ЗИКС.

⁹⁴² Чл. 43 ЗИКС. По Закону о извршењу кривичних санкција, *Сл. лист РЦГ*, бр. 25/94, 29/94 - испр., 69/2003, 65/2004, „Сл. лист ЦГ”, бр. 32/2011, 40/2011 - др. закон, 64/2011 - др. закон и 32/2014 - др. Закон (чл. 14): сврха извршења казне затвора је утицање на учиниоца да убудуће не чини кривична дјела, јачање морала и утицај на развијање друштвене одговорности, односно оспособљавање лица за живот на слободи, у складу са законом и опште прихваћеним правилима.

ипак усмерена само ка осуђеном лицу, ка његовом *поправљању*, како убудуће не би чинио кривична дела. Мада често то затварање не утиче на њега да убудуће не чини кривична дела.⁹⁴³ Овим се потврђује да је осуђеник у казненом заводу у *фокусу пажње*, а не учињено кривично дело.

Нама се чини да, иако је сврха извршења казне затвора према ЗИКС-у, усмерена ка осуђеном, она свакако има и своју генералну превенцију. Сматрамо да, као што изрицање казне затвора утиче на остала лица да не чине кривична дела, тако и само извршење изречене казне има, донекле, сличан домашај. Изрицање казне од стране судије или судског већа није само себи циљ, циљ је да се казна изврши и да се осуђеник ресоцијализује. Издржавање казне затвора од стране осуђеника има утицај и на остала лица да не чине кривична дела. Ми не споримо да је главни циљ извршења казне затвора окренута ка осуђенику, али се тај циљ рефлектује и на остале *потенцијалне учиниоце*, тако да и само извршење казне затвора има генералну превенцију.⁹⁴⁴

---

⁹⁴³ Chapter 9 • The Use of Non-Custodial Measures in the Administration of Justice, Human Rights in the Administration of Justice: A Manual on Human Rights for Judges, Prosecutors and Lawyers, p. 373. Доступно на: <http://www.ohchr.org/Documents/Publications/training9chapter9en.pdf> (4.7.2016.).

⁹⁴⁴ За време боравка преступника у затворским условима друштво жели да преступник схвати да кршење законских норми има за последицу кажњавање појединца и упозорење других да за своје понашање морају да носе и последице које се огледају у лишењу слободе. Zoran Stevanović, Jasmina Igrački, *Izvršenje krivičnih sankcija institucionalnog karaktera kao državna reakcija na kriminalitet, Казнена политика као инструмент државне политике на криминалитет*, Бања Лука, 11-12. април 2014. стр. 292. Претходним ЗИКС-ом уређивала се сврха кривичних санкција на следећи начин: сврха примене кривичних санкција јесте сузбијање дела којима се повређују или угрожавају човек и друге основне друштвене вредности. Ова сврха се остварује путем извршења правноснажних и извршних судских одлука (чл. 2). С друге стране, сврха извршења казне затвора била је та да осуђени током извршења казне, применом одговарајућих програма поступања, усвоји друштвено прихватљиве вредности у циљу лакшег укључивања у услове живота после извршења казне како убудуће не би чинио кривична дела (чл. 31). Закон о извршењу кривичних санкција, *Сл. гласник РС*, бр. 85/2005. (у даљем тексту и: ЗИКС-2005.).

Како се наводи у литератури: казнени поступак постаје прва, а извршавање санкција друга фаза у државном дјеловању у поводу почињеног казног дјела. Неуспјех у извршавању упућује на неуспјешност читавог казненоправног састава - стога се у свијету данас толико и расправља о потребним реформама управо на подручју извршења казненоправних санкција. Marija Josipović, Goran Tomašević, Dražen Tripalo, *Nova uloga suca u izvršavanju kazne zatvora, Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu (Zagreb)*, vol. 8, broj 2/2001, str. 85. По закону о извршењу казне затвора Републике Хрватске, *Народне новине*, бр. 128/99, 55/00, 59/00, 129/00, 59/01, 67/01, 11/02, 190/03, 76/07, 27/08, 83/09, 18/11, 48/11, 125/11, 56/13, 150/13. (чл. 2) „Главна сврха извршавања казне затвора јесте (...) његово оспособљавање за живот на слободи у складу са законом и друштвеним правилима”. Дакле, оспособљавање осуђеника за (...).

3. СУДСКА ИНДИВИДУАЛИЗАЦИЈА КАЗНЕ ЗАТВОРА ПРЕ ПОЧЕТКА ИЗВРШЕЊА – МОГУЋА ИНДИВИДУАЛИЗАЦИЈА КАЗНЕ ЗАТВОРА

Иако је окривљени осуђен на казну затвора, без обзира што је донета пресуда постала правноснажна, то ипак не значи да ће осуђени *одмах*⁹⁴⁵ бити упућен на издржавање казне затвора. Тако посматрано, законом којим се регулише извршење казне затвора прописују се и услови под којима се извршење изречена затворска казна може одложити на одређено време.⁹⁴⁶ Извршење казне затвора може се одложити (чл. 59 ЗИКС):⁹⁴⁷

1) Ако је осуђени оболео од тешке акутне болести - док болест траје или због тешке хроничне болести, ако се стање осуђеног знатно погорша, а нема услова за лечење у заводу или Специјалној затворској болници;⁹⁴⁸

---

⁹⁴⁵ Велики проблем представља и то што се законом не прецизира рок у којем осуђено лице мора да буде упућено на издржавање казне затвора од момента када ја наступила правноснажност пресуде, осим у једном случају. Детаљно о томе вид. Ivan Milić, Upućivanje osuđenih na izdržavanje kazne zatvora i mogućnost odlaganja izvršenja kazne zatvora, Zbornik radova „Kriminalističko – kriminološka istraživanja – stanje i perspektive, Banja Luka, 2015. str. 283-293. О одлагању извршења казне вид. Nikola Ogorelica, Kazneno procesualno pravo, Zagreb, 1899. str. 704-706.

⁹⁴⁶ Више о одлагању извршења казне затвора вид. Milić (2015), *op. cit.*, str. 283-293; Иван Милић, Дарко Димовски, Упућивање прекршајно кажњених лица на издржавање затворске казне, *Defendologija MNE*, Nikšić, br. 1/2016. стр. 237-247. О појединим проблемима у вези са одлагањем извршења казне затвора вид. Cvijetin Đorđić, Kritični osvrt na Zakon o izvršenju krivičnih sankcija, *Pravni zapisi*, br. 2/2015. str. 365-366.

⁹⁴⁷ О одлагању некадашњег извршења казне затвора код нас вид. Метод Доленц, *Теорија судског кривичног поступка за Краљевину Југославију*, Београд, 1933. стр. 357.

⁹⁴⁸ *Из судске праксе*: Разлог за одлагање извршења казне затвора јесте чињеница да је осуђени оперисан, да је рана примарно зарасла, али да је због могућих последица потребно комплетније зарастање оперативне ране. (Решење Основног суда у Краљеву Ик. 60/11 од 15.7.2011. и решење Вишег суда у Краљеву Су VIII бр. 43/11-28 од 5.8.2011.) - Билтен Вишег суда у Краљеву, број 3/2011, Интермех, Београд, Аутор сентенце: Весна Радовановић, судијски помоћник Вишег суда у Краљеву. Извор: електронска база података *Propisi online*, 1.1.2016.

Из судске праксе: Болест осуђеног не представља основ за преиначење правноснажне пресуде, тј. замену казне затвора за одговарајућу меру безбедности, али оболело лице може захтевати *одлагање* извршења казне затвора, у складу са одредбама Закона о извршењу кривичних санкција. (Решење Апелационог суда у Крагујевцу, Кж2. 2286/2012 од 11.12.2012. године). Извор: електронска база података *Paragraf Lex*, 1.1.2016.

Из судске праксе: Код чињенице да је вештачењем утврђено да осуђени не болује од таквог облика тешке акутне или хроничне болести, која се не може лечити у установи за издржавање казне затвора тада нису испуњени услови за одлагање извршења казне затвора. Првостепени суд је одлучио када је молбу осуђеног одбио као неосновану, након што је вештачењем утврђено да осуђени Н. не болује од таквог облика тешке акутне или хроничне болести, која се не може лечити у установи за издржавање казне затвора, а нарочито из разлога што је код осуђеног тренутно постигнут максимум у побољшању здравственог стања, па се даљом применом лекова може одржати постигнути статус, при чему у установи за издржавање казне затвора постоје услови за пружање прописане терапије због чега је нашао да нису испуњени услови предвиђени чл. 48. ст. 1.

2) Ако је осуђена жена навршила шести месец трудноће или има дете млађе од једне године - најдуже до навршене треће године живота детета;⁹⁴⁹

3) Због смрти или тешке болести брачног друга, детета, усвојеника, родитеља или усвојитеља осуђеног - најдуже три месеца од дана одлагања;⁹⁵⁰

тач. 1. ЗИКС-а. (Решење Вишег суда у Ваљеву, Кр. 8/2014 од 25.2.2014. године). Извор: електронска база података *Paragraf Lex*, 1.1.2016.

⁹⁴⁹ Већина жена које су у затворима су мајке. *Women in Prison & Children of Imprisoned Mothers: Recent Developments in the United Nations Human Rights System*, Laurel Townhead, April 2006, Quaker United Nations Office, p. 5.

⁹⁵⁰ *Из судске праксе*: Уколико се одлагање извршења казне затвора тражи због тешке болести брачног друга, детета, усвојеника, родитеља или усвојитеља осуђеног, поред објективног услова, тешке болести блиског лица, морају да буду испуњени и услови да је болест у тој мери тешка да болесник није у стању да се сам о себи стара, те да му је из тог разлога неопходно присуство управо осуђеног. (Решење Основног суда у Краљеву Ик. 266/10 од 2.6.2011. и решење Вишег суда у Краљеву Су VIII бр. 43/11-26 од 29.6.2011.) - Билтен Вишег суда у Краљеву, број 2/2012, Интермех, Београд, Аутор сентенце: Милан Давидовић, судија Вишег суда у Краљеву. Извор: електронска база података *Propisi online*, 14.3.2016.

Из судске праксе: Приликом одлучивања о молби за одлагање извршења казне затвора због тешке болести блиског лица суд је у обавези да наложи осуђеном да у року од осам дана поднесе медицинску документацију на име оболелог као доказ за своје тврдње и да га упозори да ће у супротном одбацити његову молбу. (Решење Основног суда у Краљеву Ик. 71/11 од 11.8.2011. и решење Вишег суда у Краљеву Су VIII 43/11-35 од 2.9.2011.) - Билтен Вишег суда у Краљеву, број 2/2012, Интермех, Београд, Аутор сентенце: Драгана Обрадовић, судијски приправник Вишег суда у Краљеву. Извор: електронска база података *Propisi online*, 15.7.2014.

Из судске праксе: Ако је разлог за одлагање извршења казне затвора тешка болест родитеља, то значи да она мора бити у тој мери тешка да болесно лице није у стању да се само стара о себи и да му је из тог разлога потребно присуство осуђеног. (Решење Основног суда у Краљеву Ик. 266/10 од 2.6.2011. и решење Вишег суда у Краљеву Су VIII 43/11-26 од 29.6.2011.) - Билтен Вишег суда у Краљеву, број 3/2011, Интермех, Београд, Аутор сентенце: Драгана Обрадовић, судијски приправник Вишег суда у Краљеву. Извор: електронска база података *Propisi online*, 1.1.2016.

Из судске праксе: Приликом одлучивања о молби за одлагање извршења казне затвора због тешке болести блиског лица суд је у обавези да наложи осуђеном да у року од осам дана поднесе медицинску документацију на име оболелог као доказ за своје тврдње и да га упозори да ће у супротном одбацити његову молбу. Из образложења: Правноснажним пресудама Вишег суда и Апелационог суда осуђена Љ.Т. је оглашена кривом због кривичног дела проневера из члана 364. став 3. у вези става 1. Кривичног законика (КЗ) и осуђена на казну затвора у трајању од 2 године и 6 месеци. Решењем заменика ВФ председника Основног суда одбијена је молба осуђене за одлагање почетка извршења казне затвора као неоснована, због неиспуњености законских услова за одлагање извршења казне затвора. Одлучујући о жалби осуђене ВФ председника Вишег суда је утврдио да је ожалбено решење засновано на битној повреди одредаба кривичног поступка из члана 368. став 1. тачка 11. Законика о кривичном поступку (ЗКП). Наиме, Виши суд је уочио да у односу на разлоге који се односе на члан 48. став 1. тачка 3. Закона о извршењу кривичних санкција (ЗИКС) у ожалбеном решењу нису наведени разлози о одлучним чињеницама. Осуђена је у молби навела да живи у домаћинству са сином који је инвалид, оболео је од тумора бутне кости, али није навела законску норму под коју се може подвести ова чињеница као разлог за одлагање извршења казне (члан 48. став 1. тачка 3. ЗИКС, тешка болест детета). Чињеница да првостепени суд осуђеној није ни налагао да поднесе медицинску документацију на име оболелог сина, као доказ за тврдње наведене у молби, иако је она у молби навела да ће у случају потребе доставити тражену документацију, још више доводи у сумњу одлуку првостепеног суда. У конкретном случају првостепени суд је поступио противно члану 51. став 2. ЗИКС, јер није позвао осуђену, која жалбу није уложила преко пуномоћника, да достави доказе у року од осам дана, нити ју је упозорио да ће у супротном одбацити њену молбу. Поступајући на овај начин првостепени суд је повредио члан

4) Ако је супруга осуђеног три месеца пред порођај или је од њеног порођаја протекло мање од шест месеци, а нема других чланова домаћинства који би јој помогли - најдуже шест месеци од дана одлагања;

5) Ако су заједно са осуђеним на извршење казне позвани његов брачни друг или други члан заједничког домаћинства или је неко од њих већ у затвору - најдуже шест месеци од дана одлагања;

6) Ако је осуђеном одлагање потребно због неодложних пољских или сезонских радова или радова изазваних каквим удесом, а у породици осуђеног нема потребне радне снаге - најдуже три месеца од дана одлагања;⁹⁵¹

7) Ако је осуђени обавезан да заврши започети посао услед чијег неизвршења може настати знатна штета - најдуже три месеца од дана одлагања;

8) Ако је осуђеном одлагање потребно због завршетка школовања - најдуже шест месеци од дана одлагања;

9) ако је осуђеном одлагање потребно за полагање већ пријављеног испита - најдуже два месеца од дана одлагања.

Разлози који се тичу одлагања казне затвора су различите природе, поједини се односе на самог осуђеника, његово здравствено стање, образовање, егзистенцију, али се разлози тичу и чланова његове породице. Тако посматрано, и у поступку извршења казне затвора, води се рачуна о члановима породице осуђеног лица, као

---

51. став 2. ЗИКС, уједно, учинио је битну повреду одредаба кривичног поступка из члана 368. став 1. тачка 11. ЗКП јер решење не садржи разлоге о одлучним чињеницама, док су наведени разлози у знатној мери противречни. Решење Основног суда у Краљеву Ик. 71/11 од 11.8.2011. и решење Вишег суда у Краљеву Су VIII 43/11-35 од 2.9.2011.) - Билтен Вишег суда у Краљеву, број 2/2012, Интермех, Београд, Аутор сенценце: Драгана Обрадовић, судијски приправник Вишег суда у Краљеву. Извор: електронска база података *Propisi online*, 1.1.2016.

⁹⁵¹ Јесу разлози за одлагање извршења казне затвора за два месеца чињенице да осуђени живи у вишечланом домаћинству, да његов отац поседује велико пољопривредно имање, те да с обзиром на то ко чини његову породицу (стари родитељи и малолетна деца о којима се стара супруга) у домаћинству осуђеног заиста осим њега нема других лица која би у сезони могла да обаве неодложне пољске радове. (Решење Основног суда у Краљеву Ик. 50/10 од 11.6.2010. и Решење Вишег суда у Краљеву Су. VIII 254/10 од 6.8.2010.) - Билтен Вишег суда у Краљеву, број 3/2010, Интермех, Београд, Аутор сенценце: Ана Сакић Жуковски, судијски помоћник Вишег суда у Краљеву. Извор: електронска база података *Propisi online*, 4.4.2014.

С друге стране: Није разлог за одлагање извршења казне затвора молба осуђеног у којој је навео да је једина радно способна особа у својој породици и да ће његовом одласком на издржавање казне настати ненадокнадива штета за његове старе родитеље у ситуацији када је оглашен кривим и осуђен због два кривична дела *насиље у породици* извршена управо на штету својих родитеља. (Решење Основног суда у Краљеву Ик. 119/10 од 20.7.2010. и Решење Вишег суда у Краљеву Су. VIII 252/10 од 6.8.2010.) - Билтен Вишег суда у Краљеву, број 3/2010, Интермех, Београд, Аутор сенценце: Ана Сакић Жуковски, судијски помоћник Вишег суда у Краљеву. Извор: електронска база података *Propisi online*, 9.12.2014.

што се о њима води рачуна и у току индивидуализације казне затвора у поступку изрицања. Оно што је нама значајно, за предмет нашег истраживања, јесте само да укажемо да индивидуализација казне у поступку извршења започиње и пре него што осуђени ступи на издржавање казне у казнени завод. Одговор на питање - да ли ће се одложити извршење казне затвора или неће - зависи од одлуке суда.⁹⁵² Суд доноси одлуку да ли ће или неће дозволити одлагање казне затвора (чл. 60-66 ЗИКС-а).⁹⁵³

Уколико је суд одлучио да дозволи осуђеном лицу одлагање извршења казне затвора, то не значи да се такво одлагање не може опозвати или обуставити. Иако је суд одлучио да одложи осуђеном извршење казне затвора, суд, такође, може да у току трајања одлагања донесе одлуку да се лице упути на издржавање казне затвора и пре истека рока одлагања. Након донете одлуке којом је дозвољено одлагање извршења казне затвора, могуће је да се утврде друге околности који ће представљати разлог да суд опозове одлуку. Председник надлежног основног суда опозива одлагање извршења казне затвора ако накнадно утврди да нису постојали или су престали разлози због којих је одлагање одобрио или осуђени одлагање користи противно одобреној сврси (чл. 67 ст. 1 ЗИКС). Овде је могуће да се накнадно утврди да осуђени није имао право на одлагање казне затвора, тако што је давао лажне податке или приказивао лажну документацију, или једноставно суд није утврдио потпуно и тачно чињенично стање. Законом се одређује да председник

---

⁹⁵² *Из судске праксе:* Извршење казне затвора осуђеном лицу које се налази на слободи може се због тешке болести у ужој породици одложити најдуже три мјесеца, па осуђеном лицу коме је већ једном одложено извршење казне затвора на три мјесеца, не може се по истом основу поново одложити извршење казне затвора. (Рјешење Окружног суда у Бањој Луци број 011-0-Иксж-08-000 047 од 07. 11. 2008. године). Извор: Окружни суд у Бања Луци. Доступно на: http://www.okruznisud-bl.com/index.php?option=com_content&view=article&id=157:odlaganje-izvrenja-kazne-zatvora-osuenom-licu-koje-se-nalazi-na-slobodi&catid=57:krivino&Itemid=76 (6.5.2014.).

Из судске праксе: Када осуђени подноси молбу за одлагање извршења казне затвора више пута, које буду усвојене и сваки пут му се поново даје налог за ступање на издржавање казне затвора, да ли у том случају, после сваког налога може да се позива на услове за одлагање из члана 48. Закона о извршењу кривичних санкција или након што му се први пут уважи молба и одложи издржавање казне затвора, осуђени може тражити одлагање извршења казне затвора само из разлога прописаних у члану 50. став 2. ЗИКС-а? *Одговор:* Осуђени се после сваког новог налога за упућивање на издржавање казне затвора може позивати на разлоге из члана 48. ЗИКС-а (Са седница Кривичног одељења Врховног касационог суда одржане 2.12. и 4.12.2013. године, на којој су дати одговори на спорна правна питања нижестепених судова). Извор: електронска база података *Paragraf Lex*, 6.7.2016.

⁹⁵³ Мишљења смо да није добро решење што председник суда доноси одлуку о одлагању извршења казне затвора, као и одлуку о опозивању одлагања. Сматрамо да одлуку о томе треба да донеси веће надлежног суда.

надлежног суда о овом случају опозива одлуку о одлагању, такорећи, суд мора да је опозове.

Законом о извршењу кривичних санкција се уређује и један посебан случај обуставе одлагања извршења казне затвора. Реч је о случају када је трудници одложено извршење казне затвора. Ако је дошло до смрти новорођенчета или детета, одлагање се обуставља када истекну шест месеци од тог дана (чл. 67 ст. 2). Против решења о опозиву и обустави одлагања извршења казне затвора осуђени има право жалбе под истим условима као против решења којим је одлучено о молби за одлагање. Жалба одлаже извршење решења (чл. 68 ЗИКС).

Законодавац је прецизно прописао разлоге за одлагање казне затвора, као што је уредио и сам поступак, а у даљем раду ћемо видети да то није случај када је реч о осталим одредбама Закона. У вези са одлагањем извршења казне затвора може се закључити, да је овде реч о првој фази индивидуализације извршења казне затвора и то судској индивидуализацији. Тако да одавде почиње индивидуализација извршења казне, а о самој индивидуализацији одлучује суд. У даљем излагању видећемо које још фазе индивидуализације извршења казне затвора постоје и да ли је реч о законској, судској или индивидуализацији од стране затворских власти. С обзиром да смо видели који све заводи постоје и под којим условима се може одложити извршење казне затвора, у наставку рада видећемо у које заводе се осуђена лица упућују да издржавају казну.

4. УПУЋИВАЊЕ ОСУЂЕНИХ НА ИЗДРЖАВАЊЕ КАЗНЕ ЗАТВОРА - ЕКСТЕРНА СУДСКА, ЗАКОНСКА И ИНДИВИДУАЛИЗАЦИЈА ПОДЗАКОНСКИМ АКТОМ

Након што је пресуда којом је учиниоцу кривичног дела изречена казна затвора постала извршна, следи *упућивање* осуђеног лица у неки од завода за издржавање казне затвора. Упућивање осуђеног у неки од основаних завода у којем ће *почети*, а можда и *завршити* издржавање казне јесте, заправо, екстерна индивидуализација казне. Реч је о томе да се на основу одређених критеријума осуђеник упућује у казнени завод у којем ће издржавати казну затвора. У литератури често срећемо поделу класификације на екстерну и интерну, али, према

различитим ауторима, и термилошко одредиште ових подела је различито. Под екстерном класификацијом подразумевамо разврставање осуђених у различите пенитенцијарне установе, док под интерном подразумевамо разврставање у поједине категорије или групе у оквиру неке установе. Према другима, екстерна класификација представља груписање осуђеника на основу објективних критеријума као што су: старосна доб, пол, рецидивизам, социјални положај, здравствено стање и др.⁹⁵⁴

Морамо се за тренутак вратити на изрицање казне затвора од стране судије или судског већа. Овако схваћено, судија, осим што је извршио индивидуализацију казне затвора у поступку изрицања, он је одлучио и још о једном битном питању, а оно се тиче *завода* за извршење казне. Судија, осим што је индивидуализовао казну затвора, он је изреченом казном, у принципу, одредио и где ће осуђено лице казну затвора и да издржава. Такав закључак не произлази из одредаба Кривичног законика, нити из Законика о кривичном поступку, већ из одредаба ЗИКС-а, којима је регулисано где ће осуђеник да издржава казну затвора.

Након наступања правноснажности и извршности судске одлуке⁹⁵⁵ којом је окривљеном лицу изречена казна затвора, а којом је уједно постао и осуђено лице, он се упућује у један од завода за извршење казне затвора. Када смо рекли да је одлагање извршења казне затвора прва фаза индивидуализације казне затвора у поступку извршења, за упућивање осуђених лица у заводе може се рећи да је то друга фаза индивидуализације казне затвора у поступку извршења. У овој фази можемо да разликујемо: судску екстерну индивидуализацију; екстерну индивидуализацију која је извршена подзаконским актом; и законску екстерну индивидуализацију. За овакву поделу ми смо се одлучили из разлога што је у појединим случајевима законом прописано где се који осуђеник упућује на издржавање затворске казне, као и подзаконским актом, док је у осталим случајевима у надлежности суда да донесе одлуку о томе. Само судска индивидуализација казне је она права, али ми смо при томе, да у раду укажемо и на

---

⁹⁵⁴ Вид. Ђорђевић (2011), *op. cit.*, стр. 78.

⁹⁵⁵ *Правноснажност* је својство судске одлуке које има двоструко дејство: формално (против ње више није дозвољена употреба редовних правних лекова) и материјално (она ствара стање пресуђене ствари и начелно искључује могућност новог суђења против истог лица за исто дело). Извршност је својство судске одлуке које се огледа у могућности њеног извршења. Бркић (2014), *op. cit.*, стр. 409-410.

законску, и индивидуализацију подзаконским актом, како бисмо у потпуности сагледали актуелно решење.

Осим тога, иако је реч о законској и индивидуализацији која је уређена подзаконским актом, то никако не значи да ће осуђеник нужно све време издржавања казне да проводи у том заводу. Постоји могућност да се осуђеник у току издржавања казне затвора премести у други завод, и то од стране директора Управе, тако да овакви начини индивидуализације, одмах након ступања осуђеника у завод, постају могућа индивидуализација од стране *затворских власти*. У раду који следи видећемо у којим случајевима постоји судска, а затим и када постоје друге две врсте индивидуализације.

4.1. УПУЋИВАЊЕ ОСУЂЕНИХ ЛИЦА У ОКРУЖНИ ЗАТВОР – СУДСКА ИНДИВИДУАЛИЗАЦИЈА КАЗНЕ

Завод који је строжи од завода отвореног типа, а блажи од завода затвореног типа јесте *окружни затвор*. Сви окружни затвори у Републици Србији категорисани су као заводи полуотвореног типа. Окружни затвори су уједно и најбројнији заводи у нашој држави, и има их укупно двадесет и један.⁹⁵⁶ Претпостављамо да је разлог за толиким бројем окружних затвора тај што је број лица која се у њих упућују најбројнија,⁹⁵⁷ што у њима издржавају казну осуђена

---

⁹⁵⁶ С тим да у тај број улазе и заводи који се на основу Уредбе налазе у Аутономној Покрајини Косово и Метохија.

⁹⁵⁷ Смештајни капацитети у заводима за извршење казне затвора су различите. Тако, на пример, Окружни затвор у Новом Саду има предвиђене капацитете за укупно 500 лица, од тога: за 156 притвореника; за 292 осуђених; за 52 прекршајно кажњена лица. Вид. Национални механизам за превенцију тортуре, мониторинг установа у којима се налазе лица лишена слободe, мониторинг завода за извршење кривичних санкција, Извештај о посети ОЗ Нови Сад, Београд, октобар 2014. године, стр. 11. Доступно на: <http://www.ombudsman.rs/index.php/lang-sr/izvestaji/posebnii-izvestaji>. (2.5.2016.). Окружни затвор у Краљеву има смештајне капацитете за укупно 90 лица, од тога; за 46 притвореника; за 34 осуђених; за 10 прекршајно кажњених. Вид. Национални механизам за превенцију тортуре, мониторинг завода за извршење кривичних санкција, Извештај о посети ОЗ Краљево, Београд, новембар 2012. године. Доступно на: <http://www.ombudsman.rs/index.php/lang-sr/izvestaji/posebnii-izvestaji>. (2.5.2016.). Окружни затвор у Неготину има предвиђене капацитете за укупно 80 лица, од тога: за 50 притвореника; за 20 осуђених; и за 10 прекршајно кажњених. Вид. Национални механизам за превенцију тортуре, мониторинг установа у којима се налазе лица лишена слободe, мониторинг завода за извршење кривичних санкција, Извештај о посети ОЗ Неготин, Београд, мај 2012. године. Доступно на: <http://www.ombudsman.rs/index.php/lang-sr/izvestaji/posebnii-izvestaji/2990-2013-08-30-14-23-30>. (2.5.2016.). КПЗ Пожаревац има смештајне капацитете за 800 осуђених и 60 притворених лица. Међутим, у овој установи се приликом једне посете Заштитника грађана налазило 1591 осуђених лица, у притвору се налазило 23 лица, док је прекршајно кажњених било 17. Вид. Национални механизам за превенцију тортуре, мониторинг завода за извршење

лица која нису осуђена на дуге затворске казне, а таквих учинилаца има, чини се, највише. Законом се, у делу који се односи на распоређивање осуђених лица, прописује да се осуђени којем је изречена казна затвора чије трајање или остатак трајања после урачунатог притвора и другог лишења слободе у вези са кривичним делом не прелази једну, а изузетно две године, распоређује се у окружни затвор.⁹⁵⁸ Осуђена лица до једне или изузетно до две године затвора, или ако им је остало толико времена после урачунатог притвора до краја затворске казне, распоређују се у окружне затворе. Иако се овде ЗИКС-ом изричито не наводи да се у окружни затвор упућују само осуђена лица за умишљајна кривична дела, ипак се тумачењем осталих његових одредаба долази до таквог закључка, с обзиром да се нехатни учиниоци кривичних дела, што ћемо у даљем раду видети, распоређују у заводе отвореног типа.

Још један закључак се може извести у погледу осуђених лица која се упућују у окружни затвор, а то је да је реч само о повратницима, јер се примарни учиниоци кривичних дела осуђених на казну затвора до три године, што ћемо видети у даљем раду, упућују у завод отвореног типа. Међутим, могуће је да се, ипак, у окружном затвору налазе и првостепени преступници, с обзиром на све недоречености у нашим позитивноправним прописима у области кривичног извршног законодавства.

4.2. УПУЋИВАЊЕ ОСУЂЕНИХ ЛИЦА У КАЗНЕНО-ПОПРАВНИ ЗАВОД ЗАТВОРЕНОГ ТИПА – СУДСКА ИНДИВИДУАЛИЗАЦИЈА КАЗНЕ

Казнено-поправни заводи *затвореног типа* у Републици Србији су заводи за извршење казне затвора, где су права осуђених лица мања, а осуђеници углавном повратници који су осуђени због тешких кривичних дела. Сама реч *затворен тип* сасвим довољно говори о каквом је заводу реч. Како се ЗИКС-ом уређује, осуђени којем је изречена казна затвора чије трајање прелази једну годину, *по правилу* се

кривичних санкција, Извештај о посети КПЗ Пожаревац – Забела, Праћење спровођења препорука из Извештаја о посети СРТ Републици Србији из 2011. г. Београд, фебруар 2015. године. Доступно на: http://www.ombudsman.rs/attachments/3787_Izvestaj%20o%20poseti%20KPZ%20Pozarevac%20-%20final.pdf. (2.5.2016.).

⁹⁵⁸ Чл. 50 ст. 1 Закона о извршењу кривичних санкција.

распоређује у казнено-поправни завод затвореног типа.⁹⁵⁹ Није тешко закључити да је ЗИКС у овом делу контрадикторан и нејасан. Како смо видели у делу који се односи на упућивање осуђених у окружни затвор, у тај тип завода се може упутити осуђени којем је изречена казна затвора, чије трајање или остатак трајања после урачунатог притвора и другог лишења слободе у вези с кривичним делом, не прелази једну, а изузетно две године.⁹⁶⁰

Осим тога, спорно је и то што се прописује да се осуђени *по правилу* распоређује у КПЗ затвореног типа. Чим је законодавац прописао по правилу, то значи да може да постоје и одступања од овог правила. С тим у вези, сада се поставља питање када се може одступити од правила и ко о томе одлучује. О томе се у ЗИКС-у ништа не прописује, тако да се оставља простор да се овакво законско решење тумачи на различите начине. Додатни проблем компликује и Правилник о упућивању осуђених, прекршајно кажњених и притворених лица у заводе за извршење кривичних санкција, јер према решењу овог Правилника нигде се не прописује да се *по правилу упућују*, већ се само прописује да се *упућују* осуђена лица само ако им је изречена казна затвора до једне године.⁹⁶¹ Тако да пропис који би требало да ближе уреди нешто што је законом прописао, то не чини, штавише садржи и решење које је контрадикторно закону на основу којег је донет.

Законодавац је морао бити прецизнији у регулисању ове, за осуђенике јако битне области, да се не би у пракси дешавало да се у истим случајевима доносе различита решења, из разлога што ће суд различито тумачити исте законске одредбе.

У казнено-поправним заводима затвореног типа распоређују се *опаснији* учиниоци умишљајних кривичних дела, осуђених на дуже затворске казне. У овим заводима казну затвора издржавају осуђена лица на казну затвора до десет, петнаест, односно двадесет година.⁹⁶²

---

⁹⁵⁹ Чл. 50 ст. 2.

⁹⁶⁰ Чл. 50м ст. 1.

⁹⁶¹ Која су први пут осуђена на казну затвора и против њих се води други кривични поступак, а којима је изречена казна затвора чије трајање или остатак трајања после урачунатог притвора и другог лишења слободе у вези с кривичним делом не прелази једну годину (...). Вид. Чл. 11, 12, 13, 14, 15, 16, 17, 18, 19, 20, 21, 22, 23, 24, 25, 26 и 27 Правилника о упућивању осуђених, прекршајно кажњених и притворених лица у заводе за извршење кривичних санкција.

⁹⁶² Вид. чл. 6, 7 и 9 Правилника о упућивању осуђених, прекршајно кажњених и притворених лица у заводе за извршење кривичних санкција.

4.3. УПУЋИВАЊЕ ОСУЂЕНИХ ЛИЦА У КАЗНЕНО-ПОПРАВНИ ЗАВОД ЗАТВОРЕНОГ ТИПА СА ПОСЕБНИМ ОБЕЗБЕЂЕЊЕМ – ИНДИВИДУАЛИЗАЦИЈА ИЗВРШЕНА ПОДЗАКОНСКИМ АКТОМ

Казнено-поправни заводи затвореног типа са посебним обезбеђењем су заводи за извршење казне затвора у којима осуђеници за најтежа кривична дела издржавају казну. У овим заводима права осуђених лица су најмања, док је могућност добијања посебних права и погодности јако тешко остварива. Када је реч о чувању, односно безбедности ових завода, ЗИКС-ом се прописује да у заводима затвореног типа, поред запослених у служби за обезбеђење, постоје и друге физичко-техничке препреке за спречавање бекства, а у заводима затвореног типа са посебним обезбеђењем постоје физичко-техничке препреке, којима се постиже највиши степен обезбеђења.⁹⁶³ Према Уредби о оснивању завода у Републици Србији, *постоје три завода оваквог типа*, као што смо видели, и то су:

1. Казнено-поправни завод у Истоку;
2. Казнено-поправни завод у Пожаревцу - Забели;
3. Казнено-поправни завод у Београду.

Законом се не уређује када се осуђено лице распоређују у казнено-поправни завод затвореног типа, а када у казнено-поправни завод затвореног типа са посебним обезбеђењем, што сматрамо великим недостатком. С друге стране, Правилником о упућивању осуђених, прекршајно кажњених и притворених лица у заводе за извршење кривичних санкција,⁹⁶⁴ уређује се упућивање осуђеника у ове

---

⁹⁶³ Чл. 14 ст. 4 ЗИКС-а.

⁹⁶⁴ У Казнено-поправни завод у Пожаревцу - Забели упућују се лица мушког пола, изузев лица која су наведена у чл. 2. и 5. овог правилника: 1) којима је изречена казна затвора чије трајање или остатак трајања после урачунатог притвора и другог лишења слободу у вези с кривичним делом *прелази једну годину*, а која имају пребивалиште, односно боравиште на територији Виших судова у Ваљеву, Панчеву, Пожаревцу, Смедереву и Ужицу, као и на територији општина града Београда и то: Барајево, Вождовац, Гроцка, Звездара, Лазаревац, Младеновац, Обреновац, Палилула, Раковица, Сопот и Чукарица; 2) којима је изречена казна затвора чије трајање или остатак трајања после урачунатог притвора и другог лишења слободу у вези с кривичним делом *прелази двадесет година*, а која имају пребивалиште, односно боравиште на територији Виших судова у Врању, Зајечару, Јагодини, Крушевцу, Краљеву, Крагујевцу, Лесковцу, Неготину, Нишу, Новом Пазару, Пироту, Прокупљу и Чачку. Члан 8 Правилника о упућивању. У Казнено-поправни завод у Београду упућују се лица мушког пола: 1) којима је изречена казна затвора чије трајање или остатак трајања после урачунатог притвора и другог лишења слободу у вези с кривичним делом *прелази петнаест година* која имају пребивалиште, односно боравиште на територији Виших судова у Зрењанину,

заводе, с тим да постоје разлике у погледу завода. Тако се овим Правилником прописују различита решења у зависности да ли се осуђени упућује у КЗП Пожаревац или КПЗ Београд, а када је реч о Казнено-поправном заводу у Истоку о томе се ништа не прописује, тј. као и да „не постоји” тај казнени завод. С тим у вези, остаје нејасно у појединим случајевима, да ли осуђеног треба упутити у КПЗ затвореног типа или КПЗ затвореног типа са посебним обезбеђењем. Тако да ће у појединим случајевима осуђеник само зато што има пребивалиште на територији једног суда бити упућен у завод строжег режима, у односу на другог осуђеног на исту казну, који има пребивалиште на територији другог суда, јер се Правилником о упућивању пребивалиште осуђеног наводи као критеријум за упућивање.

4.4. УПУЋИВАЊЕ ОСУЂЕНИХ ЛИЦА У КАЗНЕНО-ПОПРАВНИ ЗАВОД ОТВОРЕНОГ ТИПА – ЗАКОНСКА ИНДИВИДУАЛИЗАЦИЈА КАЗНЕ

Дом отвореног типа представља важан корак напред у развоју извршења казни у нашем времену. Он је један од најуспелијих принципа индивидуализације казне с обзиром на поновно друштвено прилагођавање.⁹⁶⁵ Главна одлика отворених установа поред одсуства система безбедности јесте и у томе што се услови издржавања казне у знатној мери приближавају условима слободног живота.⁹⁶⁶ Тако је за сваког осуђеника најбоље уколико затворску казну издржава у најбољем заводу, као што је у Републици Србији *Казнено-поправни завод отвореног типа*. Напоменули смо да у нашој држави постоје само четири завода оваквог типа, па с тим у вези само одређене категорије осуђених имају ту *привилегију* да казну затвора издржавају у тим заводима. ЗИКС-ом се у члану 51 прописују посебни случајеви распоређивања, а један од тих случаја јесте, свакако, и распоређивање у заводе

Новом Саду, Сомбору, Сремској Митровици, Суботици и Шапцу; 2) којима је изречена казна затвора чије трајање или остатак трајања после урачунатог притвора и другог лишења слободе у вези с кривичним делом прелази *десет година*, а која имају пребивалиште, односно боравиште на територији општина града Београда и то: Врачар, Земун, Нови Београд, Савски венац, Стари град и Сурчин. Чл. 9 Правилника о упућивању.

⁹⁶⁵ Ernest Lemers, *Otvorene kaznene ustanove u Holandiji – razmatranja i iskustva, kriminologija i izvršenje kazne lišenje slobode*, X Међународни курс у Фрајбургу / br. 2.-8. oktobra 1969. str. 252.

⁹⁶⁶ Вид. *Drugo savetovanje o prevaspitavanju osuđenih lica u kazнено-popravnim domovima Jugoslavije. Održano od 16. do 19. juna 1966. U KP domu Sremska Mitrovica*. Izlaganje: Marko Pejović, str. 287.

отвореног типа. Тако се осуђени који је учинио кривично дело из нехата и лице које је први пут осуђено на казну затвора до три године, распоређује се у завод отвореног типа.⁹⁶⁷

Из овакве законске одредбе може се закључити - сваки нехатни учинилац кривичног дела упућује се у завод отвореног типа, без обзира да ли је реч о повратнику или о примарном учиниоцу кривичног дела. Даље, да се сваки учинилац умишљајног кривичног дела, под условом да раније није осуђиван,⁹⁶⁸ који је осуђен на казну затвора до три године упућује, такође, у завод отвореног типа.

Положај осуђених лица у овом заводу је неупоредиво повољнији од положаја осуђених у другим заводима. Та повољност се огледа у томе што се у једном казненом заводу осуђени не налази са учиниоцима најтежих кривичних дела. Затим, права осуђених, посебна права и посебне погодности у овим заводима су много већа у односу на друга осуђена лица која казну затвора издржавају у осталим казним заводима. Упућивање осуђених лица у ове заводе ближе се уређује Правилником о упућивању.

На основу оваквог решења законодавца можемо да закључимо да је у овом случају законодавац извршио *почетну* индивидуализацију извршења казне затвора, јер се осуђена лица морају упутити у овај завод.

4.5. УПУЋИВАЊЕ ОСУЂЕНИХ ЛИЦА У КАЗНЕНО-ПОПРАВНИ ЗАВОД ЗА МАЛОЛЕТНИКЕ – ЗАКОНСКА ИНДИВИДУАЛИЗАЦИЈА КАЗНЕ

Од правила да се у Казнено-поправном заводу за малолетнике,⁹⁶⁹ који се налази у Ваљеву,⁹⁷⁰ издржава само казна малолетничког затвора, ипак постоји

---

⁹⁶⁷ Чл. 51 ст. 1 ЗИКС-а.

⁹⁶⁸ Опет долазимо да важности брисања података из казнене евиденције и значају ко се све сматра раније осуђиваним.

⁹⁶⁹ Само да напоменемо да у овом заводу казну малолетничког затвора не издржавају малолетнице, већ оне казну малолетничког затвора издржавају у КПЗ за жене у Пожаревцу.

⁹⁷⁰ Капацитет Завода је до 250 места, а просечно бројно стање је 160 осуђених и 20 притворених лица. Извор: Управа за извршење кривичних санкција - <http://www.uiks.mpravde.gov.rs/cr/articles/ustanove-za-izvršenje-krivичnih-sankcija/kazneno-popravni-zavodi/kazneno-popravni-zavod-za-maloletnike-u-valjevu/> (2.3.2016.). Према другом извору предвиђен капацитет КПЗ је за укупно 300 лица, од тога - за 50 притвореника - за 200 осуђених - за 13 прекршајно кажњених. Извор: Национални механизам за превенцију тортуре, дел. бр. 37434 датум: 30. 12. 2013. Мониторинг установа у којима се налазе лица лишена слободe, мониторинг завода за

изузетак. Према Закону о извршењу кривичних санкција (чл. 51 ст. 3) - у Казнено-поправни завод за малолетнике распоређује се и *лице којем је изречена казна затвора до десет година*, ако у време упућивања није навршило *двадесет три* године живота, нити му је *раније изрицана казна затвора*.⁹⁷¹ Да би се казна затвора издржавала у КПЗ за малолетника, потребно је да је: 1. Осуђеном изречена казна затвора до десет година; 2. Да у време упућивања није навршио двадесет три године живота; и, 3. Да му раније није изрицана казна затвора.

У КПЗ за малолетнике примењују се посебна правила којима се уређују права и обавезе осуђених лица, што значи да постоји посебан правни режим према осуђеним лицима. Када је реч о прописима којима се уређују *правила живљења* у овом Заводу морамо само да напоменемо да Закон о малолетним учиниоцима кривичних дела и кривичноправној заштити малолетних лица садржи одређене одредбе које се односе на извршење ове казне. Међутим, у овом заводу услови живљења ближе се уређују Правилником о кућном реду казнено-поправног завода за малолетнике.⁹⁷²

Издржавање казне затвора у овом заводу много се разликује у односу на остале казнене заводе. Примера ради: малолетник има право да га *једном недељно* посете родитељ, усвојилац, старалац, брачни друг, лице са којим је засновао ванбрачну заједницу, усвојеник, деца и остали сродници у правој линији, а у побочној линији до четвртог степена сродства;⁹⁷³ Малолетник има право на *неограничен* пријем пакета;⁹⁷⁴ Малолетник има право да са брачним другом или лицем са којим је засновао ванбрачну заједницу *једном месечно* проведе до три сата насамо у посебној просторији завода одређеној за ове врсте посета.⁹⁷⁵

извршење кривичних санкција, Извештај о посети КПЗ за малолетнике у Ваљеву. стр. 11. Доступан на: http://www.ombudsman.rs/index.php/lang-sr_YU/izvestaji/posebnii-izvestaji/3258-2014-03-31-12-13-44. (2.3.2016.)

⁹⁷¹ С тим да Правилник о упућивању садржи контрадикторне одредбе - вид. чл. 28.

⁹⁷² Правилник о кућном реду казнено-поправног завода за малолетнике, *Сл. гласник РС*, бр. 71/2006.

⁹⁷³ Чл. 88 ст. 1 Правилника о кућном реду казнено-поправног завода за малолетнике.

⁹⁷⁴ Чл. 101 ст. 1 Правилника о кућном реду казнено-поправног завода за малолетнике.

⁹⁷⁵ Чл. 97 ст. 1 Правилника о кућном реду казнено-поправног завода за малолетнике. Према једном истраживању, које је спроведено 1993. године, у затворима у Бразилу 73 % мушкараца која су лишена слободе имало је сексуалне контакте са другим мушкарцима. вид. Тјурьмыи СПИД: ЮНЭЙДС, "Точка зрения" (Сборник "Примеры передового опыта" ЮНЭЙДС: Точка зрения). Женева: ЮНЭЙДС, април 1997. Доступно на: http://www.unaids.org/sites/default/files/media_asset/prisons-pov_ru_0.pdf. (9.5.2016.).

Иако се овим Правилником на свим местима назначава само да је реч о малолетнику, ми сматрамо да се одредбе овог Правилника примењују на сва осуђена лица која казну малолетничког затвора или казну затвора издржавају у овом заводу. Сам назив Правилника „Правилник о кућном реду казнено-поправног завода за малолетнике”, говори у прилог да се он примењује на сва осуђена лица у овом заводу. С друге стране, овим Правилником у првом члану прописује се да се њиме ближе уређује начин живота, организација рада и поступање са лицима осуђеним на казну малолетничког затвора (у даљем тексту: малолетници) у казнено-поправном заводу за малолетнике (у даљем тексту: завод). Одредбе овог Правилника сходно се примењују и на лица женског пола која казну малолетничког затвора издржавају у посебном одељењу казнено-поправног завода за жене. Правилник не садржи ништа о извршењу казне затвора која се извршава над пунолетним учиниоцима кривичних дела до навршене 23. године живота.

Према Правилнику о кућном реду у овом заводу постоји посебно одељење за пунолетна лица којима је изречена *казна малолетничког затвора* и лица која су током извршења казне малолетничког затвора *постала пунолетна*,⁹⁷⁶ али се ништа не прописује да ли постоји и посебно одељење у којем *пунолетна лица издржавају казну затвора*. С тим у вези, пунолетна лица која казну затвора издржавају КПЗ-у за малолетнике морају казну да издржавају одвојено од осуђених лица која издржавају казну малолетничког затвора. Другим речима, у оквиру овог завода осуђена лица на казну затвора морају казну да издржавају у *посебном одељењу*.

Иако пунолетно лице има већа права у овом Заводу и по нашем мишљењу за њега је *привилегија* да казну у њему издржава, ипак се поставља питање до када осуђено лице може да казну издржава у овом Заводу. Неприхватљиво је да ЗИКС, ЗМ, а ни Правилник о кућном реду не регулишу ово питање. Наиме, Законом о малолетним учиниоцима кривичних дела и кривичноправној заштити малолетних лица се прописује да осуђени на казну малолетничког затвора у казнено-поправном заводу за малолетнике могу остати најдуже *до навршене двадесет треће* године, а ако до тада не издрже казну, премештају се у казнено-поправне заводе у којима пунолетна лица издржавају казну затвора изречену за кривично дело. Изузетно, у Казнено-поправном заводу за малолетнике осуђени на казну малолетничког

---

⁹⁷⁶ Чл. 26 ст. 1 Правилника о кућном реду казнено-поправног завода за малолетнике.

затвора може остати иако је навршио двадесет три године, ако је то потребно ради завршавања школовања или стручног оспособљавања, или ако остатак неиздржане казне није већи од шест месеци, али најдуже до навршене двадесет пете године.⁹⁷⁷ Исто решење требало је да се пропише и за осуђено лице на *казну затвора*, мада смо мишљења да се ове одредбе могу применити и на осуђено лице на казну затвора, јер не би било легитимно да осуђена лица која издржавају казну малолетничког затвора морају да се преместе у други завод, а да пунолетни осуђеници издржавају *казну затвора* у пуном трајању у Казнено-поправном заводу за малолетнике.

Оваква законска норматива може у појединим случајевима да створи одређено нелогично решење. Ако се осуђени на казну затвора непосредно пре него што је навршио двадесет три године живота упуту на издржавање казне у КПЗ за малолетнике, то са друге стране значи да осуђени, када наврши двадесет три године *може* да буде премештено у други завод. С тим у вези, сматрамо да важеће законско решење у оваквим ситуацијама може да иде на штету осуђеном лицу. У ствари, то лице мора у кратком временском периоду да се прилагођава на живот у два различита завода.

Законодавац је у случају осуђених лица која нису навршила двадесет и три година живота, индивидуализовао *почетак* извршења казне затвора, јер та лица *морају* да започну са издржавањем казне затвора у КПЗ за малолетнике. У погледу извршења казне затвора законодавац је *индивидуализовао* извршење казне са свим својим специфичностима, док осуђено лице не наврши *двадесет и три* или изузетно *двадесет пет година* живота, а након тога осуђени се премешта у завод где има права и обавезе као и сва друга лица осуђена на казну затвора.

4.5.1. Проблеми у вези са упућивањем осуђеног у поједине заводе – непостојање јасних критеријума за индивидуализацију казне

Кроз даљи рад видећемо колико је за осуђено лице важно у којем заводу издржава казну затвора, те, с тим у вези, морају постојати јасни критеријуми на основу којих суд може да донесе одлуку о упућивању. Ми имамо за циљ да на овом

---

⁹⁷⁷ Чл. 139 ЗМ.

месту укажемо само на једно, на први поглед, добро решење законодавца, које је у пракси изузетно тешко остварити.

Законом се прописује да се осуђени којем је изречена казна затвора чије трајање или остатак трајања после урачунатог притвора и другог лишења слободе у вези с кривичним делом не прелази једну, а *изузетно* две године распоређује се у *окожни затвор*. С друге стране, осуђени којем је изречена казна затвора чије трајање прелази једну годину *по правилу* се распоређује у казнено-поправни завод.⁹⁷⁸ Актуелно законско решење омогућава да се и осуђена лица на казну до две године упуте на издржавање казне затвора у окожни затвор, а не у казнено-поправни завод. Овакво законско решење је афирмативно, јер оставља простор за индивидуализацију казне.

Међутим, поставља се питање на основу којих критеријума суд одређује када се осуђено лице на казну затвора преко једне године упућује у ОЗ, а не у КПЗ. Сматрамо да је законодавац олако унео ову, итекако битну, измену за осуђена лица, али је заборавио да пропише и прецизан начин њене реализације. Одговор на то питање у актуелном ЗИКС-у не постоји, те ће таква недореченост утицати на тумачење ове норме у пракси. Актуелно решење ЗИКС-а усмерено је ка *индивидуализацији казне* затвора у поступку извршења, али је оно неразрађено и тешко оствариво. У сваком случају, одлуку где ће које осуђено лице бити упућено на издржавање казне донеће суд, јер је он надлежан за упућивање осуђених лица, али не знамо на основу којих критеријума. Још већи проблем се јавља из разлога што се Правилником о упућивању прописују одредбе које су у супротности са Законом.

5. ПОЧЕТНА ИНТЕРНА ИНДИВИДУАЛИЗАЦИЈА КАЗНЕ ЗАТВОРА У ПОСТУПКУ ИЗВРШЕЊА

Након доласка осуђеног у завод у којем ће издржавати казну затвора почиње фаза интерне индивидуализације казне затвора, која се врши у самом заводу. Након

---

⁹⁷⁸ Према претходном ЗИКС-у (ЗИКС-2005.): Осуђени којем је изречена казна затвора чије трајање или остатак трајања после урачунатог притвора и другог лишења слободе у вези с кривичним делом не прелази једну годину, распоређује се, по правилу, у окожни затвор. Осуђени којем је изречена казна затвора чије трајање прелази једну годину по правилу се распоређује у казнено-поправни завод (чл. 38 ст. 1 и 2).

доласка у завод у којем ће осуђени издржавати затворску казну неопходно је да се изврши почетна интерна индивидуализација, под којим се подразумева, пре свега, разврставање осуђеника у одељење, распоређивање у групе и одређивање програма поступања. Ова класификација извршава се од стране затворског особља.⁹⁷⁹ У теорији се наводи и да се овде заправо ради о вертикалном разврставању (класификација у правом смислу) које се врши у самим установама поделом осуђеника у мање групе у циљу одређивања и примене одговарајућег третмана, а због тога што је базирана на њиховим унутрашњим, субјективним цртама, означава се и интерном односно позитивном.⁹⁸⁰ Ми смо ову фазу назвали *почетна интерна индивидуализација казне затвора*, јер се касније у току издржавања саме казне врши, под одређеним условима, и *накнадна индивидуализација казне затвора*.

Почетна интерна индивидуализација казне затвора највише зависи од самог осуђеника, од његове личности, али се узимају у обзир и објективне околности, као што је на пример врста дела, висина изречене казне, али и друге околности.

Као што нису ни сва окривљена лица иста у кривичном поступку, тако нису ни сва осуђена лица иста у казним заводима. Можда се на први поглед чини да класификовање осуђених лица у самом заводу није тешко извршити,⁹⁸¹ али је то више него комплексан посао, у којем мора да учествује више лица, како би се казна затвора на најбољи начин индивидуализовала.

За почетну интерну индивидуализацију можемо да кажемо да је то уједно и трећа фаза индивидуализације затворске казне у поступку извршења, и да о самој индивидуализацији одлучују, пре свега, *затворске власти*, док *судија за извршење* има одређења овлашћења, као и надлежни суд. Трећа фаза индивидуализације казне затвора траје све док се осуђено лице не отпусти са издржавања казне затвора.

---

⁹⁷⁹ Вид. James Austin, Patricia L. Hardyman, *Objective Prison Classification: A Guide for Correctional Agencies*, Washington, July 2004, p. 11. Целокупно особље затвора, исто као и особље добре болнице, мора да схвати и да поштује институционе циљеве и да успешно сарађује у њеним програмима третмана. Затворски службеници, као и службеници добре болнице, могу тада да уживају веће самопоштовање и искреније интересовање или чак ентузијазам у свом раду. Norman Fenton, *Uvod u grupno savetovanje u popravnoj službi*, Njujork, 1962. str. 30. (Prevod: Božidar B. Stanimirović).

⁹⁸⁰ Види код: Đorđe Ignjatović, *Kriminologija*, Beograd, 2008. str. 228.

⁹⁸¹ Насилни учиниоци кривичних дела су смештени под високом степеном безбедности. Сексуални преступници су скоро увек одвојени од генералне затвореничке популације – ради своје безбедности. County Jail, *A survival guide for inmates, friends and families*, p. 5. Доступно на: https://www.prisonlegalnews.org/media/publications/jail_media_county_jail_survival_guide.pdf. (26.04.2016.).

5.1. ПРИЈЕМНО ОДЕЉЕЊЕ – ЦЕНТАР ЗА ПОЧЕТНУ ИНТЕРНУ ИНДИВИДУАЛИЗАЦИЈУ КАЗНЕ ЗАТВОРА

Приликом доласка у нову средину, скоро сваком човеку потребан је одређени период за прилагођавање, па је тако и сваком осуђеном лицу потребно одређено време како би могао да се прилагоди животу у казненом заводу. Осуђено лице се на одређен начин у *психолошком* смислу припрема за живот у затвору, за време док се налази на слободи или док је у притвору, али је, с друге стране, неопходно да му се и од стручних лица пружи помоћ у томе.

Долазак у затвор за већину људи, па и за оне који имају подуже криминално искуство или који су у њему већ бивали, представља тежак доживљај.⁹⁸² Много се мање плаши да пређе праг затвора онај који га је већ један пут прешао.⁹⁸³ По правилу, одлазак у затвор лакше пада оном ко је већ био у њему, јер је једном или више пута већ прошао кроз поступак извршења казне затвора. За оног који је први пут дошао у затвор, следи да се на личном искуству, по први пут, упозна са животом у њему. Да би се осуђена лица привикла на затворски живот, потребно је да њихово прилагођавање затворским условима буде постепено. С тим вези, на самом почетку је битно да се казне затвора индивидуализују у самом заводу, у тзв. пријемном одељењу.

Пријемно одељење (...) има задатак да затвореника после пријема уведе у његову нову ситуацију.⁹⁸⁴ Након доласка у завод за издржавање казне затвора, свако осуђено лице се смешта у пријемно одељење. Један од главних задатака који ће се обавити у том одељењу јесте процена личности осуђеног у циљу индивидуализације казне затвора.⁹⁸⁵ Осим тога у пријемном одељењу осуђени

---

⁹⁸² Добривоје Радовановић, *Човек и затвор – Студија интегрисаности у затворенички друштвени систем*, Београд, 1992. стр. 13.

⁹⁸³ Емил Гарсон, *Кривично право, Извори – Развој - Садашње стање*, Београд, 1926. стр. 101. (превод: Никола Л. Кнежевић).

⁹⁸⁴ Alberet Krebs, *Današnja situacija izvršenja kazne u Nemačkoj, Kriminologija i izvršenje kazne lišenje slobode*, 1961. str. 25.

⁹⁸⁵ Класификација осуђеника један је од главних задатака криминолошке клинике. У Италији већ годинама при Министарству правде ту функцију обавља Институт за посматрање, чије је седиште у Риму, Ребибији. Наведени Институт се бави класификацијом младих затвореника, против којих је донета правноснажна осуђујућа пресуда. Đorđe Ignjatović, *Metodologija istraživanja kriminaliteta*, Београд, 2009. стр. 207. У неким државама постоје центри за испитивање личности осуђених лица. Тако је, на пример, у Загребу основан, у оквиру Министарства правосуђа Републике Хрватске при Окружном затвору Загреб, Центар за психосоцијалну дијагностику. Вид. Jandre Šarić, *Individualizacija kažnjavanja u fazi izvršavanja kazne zatvora, Hrvatski ljetopis za kazneno право i praksu*

треба да се упозна и са својим правима и обавезама за време издржавања казне затвора.⁹⁸⁶ Другим речима, осуђеник се упознаје са затворским правилима,⁹⁸⁷ а истовремено и њега упознају затворске власти у циљу индивидуализације извршења казне затвора у самом заводу.

Изучавање (опсервација) личности осуђеника је примена научних метода криминолошког проучавања личности осуђеног у циљу одређивања адекватног третмана. Јавља се тридесетих година XX века у Белгији, где је отворена прва лабораторија за био-психичка испитивања осуђених, а ускоро су сличне установе настале и у другим земљама.⁹⁸⁸

По ЗИКС-у након доласка у завод осуђено лице се смешта у *пријемно одељење* у којем може остати најдуже тридесет дана.⁹⁸⁹ У периоду док се осуђено

(Zagreb), vol. 13, broj 2/2006, str. 872.; Центар за дијагностику у Загребу основан је 1987. године. У овај Центар се упућују: (1) све мушке и женске особе, држављани Републике Хрватске, осуђени на затворску казну у трајању преко шест месеци, односно особе којима је остатак казне по урачунатом притвору преко шест месеци; (2) све пунолетне особе којима је уз затворску казну изречена сигурносна мјера обавезног психијатријског лијечења, без обзира на дужину изречене затворске казне; (3) затворенике чија је затворска казна преузета на извршавање сукладно међународном уговору. Вид. Ана Jadrešin, Jelena Mustapi, *Žene koje čine kaznena dela, Život i škola: časopis za teoriju i praksu odgoja i obrazovanja*, br. 32 (2/2014.). str. 132. Наведене послове обавља стручни тим Центра којег чине начелник Центра, педагог, психолог, социјални радник, психијатар, правник (криминолог), одгалаатељ (социјални педагог), референт матичне евиденције, административни референт те лијечник из Здравствене службе. Marina Štimac, *Sustav izvršenja kazni u Republici Hrvatskoj – Prikaz rada Okružnog zatvora u Zagrebu, Kriminologija i socijalna integracija*, Vol.3 (1995). str. 90.

⁹⁸⁶ Више о првом дану осуђеника у затвору вид. Life in prison: The first 24 hours in prison, A findings paper by HM Inspectorate of Prisons, 2015, pp. 3-16. Доступно на: <https://www.justiceinspectors.gov.uk/hmiprison/wp-content/uploads/sites/4/2015/11/HMIP-First-24-hours-findings-paper-web-2015.pdf>. (12.4.2016.). вид. Yossawan Boriboonthana, EFFECTIVE TREATMENT MEASURES FOR PRISONERS TO FACILITATE THEIR RE-INTEGRATION INTO SOCIETY, *108TH INTERNATIONAL SEMINAR PARTICIPANTS, PAPERS*, pp. 348-359. Доступно на: http://www.unafei.or.jp/english/pdf/RS_No54/No54_27PA_Boriboonthana.pdf. (07.05.2016.).

⁹⁸⁷ На основу Директиве осуђени потписује и једну изјаву „Изјава о упознавању са прописима”, следеће садржине: Изјављујем да сам од службеника Завода упознат са Законом о извршењу кривичних санкција, Правилником о третману, разврставању и накнадном разврставању осуђених лица и Правилником о кућном реду Казнено-поправних завода и окружних затвора у којима су садржане моје обавезе и права за време издржавања казне. Такође, упознат сам о начинима заштите права осуђених (писање поднесака, притужби, обављању поверљивог разговора са управником завода, жалби, непосредног обраћања директору Управе, притуживање надзору, судској заштити, подношењу притужбе Заштитнику грађана, као и о начину добијања правне помоћи у заводу). Вид. Директиву бр. 110-00-1/13-03. коју је донео директор Управе за извршење кривичних санкција на основу члана 44/1 Закона о државној Управи („Службени гласник РС”, број 79/05, 101/07 и 95/10) и члана 26. став 1. Закона о извршењу кривичних санкција („Службени гласник РС”, број 85/05). (у даљем тексту: Директива). Доступна на: http://www.uiks.mpravde.gov.rs/images/Direktiva_24.02.2013.pdf (1.2.2017.). Видимо да је Директива донета на основу раније важећег ЗИКС-а.

⁹⁸⁸ Ignjatović (2008), *op. cit.*, str. 228.

⁹⁸⁹ Чл. 74 ст. 1 ЗИКС-а.

лице налази у пријемном одељењу упознаје се његова личност, утврђује степен ризика, капацитет за промену и индивидуалне потребе у циљу одређивања индивидуализованог програма поступања и његовог разврставања у затворено, полуотворено или отворено одељење, у складу са прописом министра надлежног за послове правосуђа који уређује третман, програм поступања, разврставање и накнадно разврставање осуђених.⁹⁹⁰ Видимо, из законске одредбе, да се у пријемном одељењу врше истраживања личности осуђеног лица, како би се индивидуализовала казна у поступку њеног извршења.⁹⁹¹ Треба проучавати како негативне, тако и позитивне стране личности осуђеног лица. Проучавањем негативних страна омогућује се да се не дозволи њихов развитак и да се оне отклоне. Познавањем, пак, позитивних страна омогућује њихово искоришћавање у циљу поправљања и преваспитавања затвореника.⁹⁹²

5.1.1. Упознавање личности осуђеног лица

За време *боравка* осуђеног лица у пријемном одељењу врши се његова *опсервација* како би се утврдило где осуђено лице треба распоредити у оквиру самог завода. Потребно је да се истражи личност осуђеног лица, са различитих аспеката ради индивидуализације казне у самом заводу.⁹⁹³ Под испитивањем

---

⁹⁹⁰ Чл. 74 ст. 2 ЗИКС-а.

⁹⁹¹ Интересантно је навести да је некада и код нас постојао Завод за испитивање личности осуђених, који је било затвореног типа. У *заводу за испитивање личности осуђених* испитује се личност осуђених са психолошког, педагошког, социјалног и безбедоносног становишта, утврђује се програм поступања са осуђенима и предлаже се њихово распоређивање у заводе за извршење казне затвора. Завод за испитивање личности осуђених прати примену утврђених програма поступања и на основу тога предлаже њихову измену и премештај осуђених. Осуђени мушкарци којима је изречена казна затвора дужа од једне године упућују се најдуже *шездесет* дана у завод за испитивање личности осуђених, после чега их *директор Управе, на предлог управника тог завода*, распоређује на даље издржавање казне. Вид. чл. 11 и 22 Закона о извршењу кривичних санкција, *Сл. гласник РС*, бр. 16/97 и 34/2001 - други закон. (у даљем тексту и: ЗИКС-1997.) Уредбом о оснивању завода за извршење заводских санкција у Републици Србији, *Сл. гласник РС*, бр. 17/98 и 18/98 - испр. био је основан Завод за испитивање личности осуђених у Београду, који је био затвореног типа. Вид. чл. 9 наведене Уредбе. Истакли бисмо да је предлог о оснивању центра у којима би се обрађивала личност осуђеника дат много година уназад. Вид. *Drugo savetovanje o prevaspitavanju osuđenih lica u kazneno-popravnim domovima Jugoslavije. Održano od 16. do 19. juna 1966. U KP domu Sremska Mitrovica. Izlaganje Milan Todorović, str. 89-92.*

⁹⁹² В. S. Utevski, *Sovjetsko popravno-radno pravo*, Moskva, 1960. str. 164.

⁹⁹³ О класификацији осуђеника вид. Elmer R. Akers, *Classification in the State Prison*, 34 *J. Crim. L. & Criminology* 16 (1943-1944), pp. 16-25. Доступно на: <http://scholarlycommons.law.northwestern.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=3194&context=jclc> (7.5.2016.).

личности осуђених схвата се свестрано и научно проучавање личности у циљу постављања диференцијалне дијагнозе, предузимања одговарајућих мера и ради ваљане прогнозе.⁹⁹⁴

На овом месту важно је поставити, а свакако и одговорити на два питања. Прво, од чега зависи где ће се осуђено лице *сместити* у заводу. Друго, ко процењује личност осуђеног у пријемном одељењу. Одговоре на ова питања налазе се у ЗИКС-у, Правилнику о кућном реду казнено-поправних завода и окружних затвора⁹⁹⁵ и Правилнику о третману, програму поступања, разврставању и накнадном разврставању осуђених лица⁹⁹⁶. Тако се ЗИКС-ом прописује да се разврставање осуђеног врши на основу процењеног степена ризика, врсте кривичног дела, висине изречене казне, здравственог стања, односа осуђеног према кривичном делу, облика кривице, раније осуђиваности и других критеријума утврђених прописом министра надлежног за послове правосуђа који уређује третман, програм поступања, разврставање и накнадно разврставање осуђених.⁹⁹⁷

У пријемном одељењу личност осуђеног се упознаје са психолошког, педагошког, криминолошког, социјалног, здравственог и безбедносног становишта.⁹⁹⁸ Видимо да су критеријуми пре свега они које се односе на личност осуђеника. Можемо да закључимо и то да су поједини критеријуми у вези са осуђеним познати надлежним лицима у заводу из саме судске пресуде, док већину њих потребно је утврдити у самом пријемном одељењу. Тако се из саме судске пресуде може утврдити: врста кривичног дела, облик кривице, ранија осуђиваност. Из пресуде се може доћи и до других података који могу бити од значаја за упознавање личности, а за потребе индивидуализације извршења казне, под условом да су у *образложењу* пресуде констатоване све околности које су биле од значаја за индивидуализацију казне приликом њеног изрицања.

---

⁹⁹⁴ Siniša Mirović, *Izvršenje kazne maloletničkog zatvora u Kazнено-popravnom domu u Valjevu, Izvršenje krivičnih sankcija u Jugoslaviji sa posebnim osvrtom na ulogu organa pravosuđa i organa socijalne zaštite u njihovom izvršenju*, Arandelovac, 1980. str. 7.

⁹⁹⁵ Правилник о кућном реду казнено-поправних завода и окружних затвора, *Сл. гласник РС*, бр. 110/2014. (у даљем тексту: Правилник о кућном реду).

⁹⁹⁶ Правилник о третману, програму поступања, разврставању и накнадном разврставању осуђених лица, *Сл. гласник РС*, бр. 66/2015. (у даљем тексту: Правилник о третману, програму поступања, разврставању и накнадном разврставању осуђених лица или Правилник о третману).

⁹⁹⁷ Чл. 74 ст. 3 ЗИКС-а.

⁹⁹⁸ Чл. 13 ст. 4 Правилника о кућном реду.

Међутим, многи подаци коју су значајни за потребе индивидуализације казне у току извршења морају се утврдити у самом пријемном одељењу, као и касније у току издржавања казне. Осим тога, временски период од учињеног дела, преко његовог откривања, до доношења пресуде је јако дуг, а такође је дуг и временски период од наступања извршности пресуде до упућивања осуђеног у завод за издржавање казне. Тако да је врло могуће да се за сво то време осуђено лице *променило*, да је променило своје навике, ставове, да се поправило у свом понашању, или да је назадовало у свему наведеном.

Сваки део у поступку откривања и доказивања кривичног дела, а касније и извршење санкција спада у надлежност појединих органа. Када окривљени постане осуђени, његовим доласком у завод за извршење казне затвора управа завода, односно запослени у заводу, у оквиру своје надлежности, имају одређена права и дужности, па тако и оне које се односе на испитивање његове личности. Треба нагласити да само неко од запослених у заводу може да испитује личност осуђеног у пријемном одељењу, и да у складу са својом проценом донесе одлуку о његовом положају у заводу. Тако се и ЗИКС-ом прописује да одлуку о програму поступања и накнадном разврставању доноси управник завода на образложен предлог стручног тима, који се заснива на оцени испуњености услова прописаних правилником о третману, програму поступања, разврставању и накнадном разврставању осуђених. Стручни тим састављен је од представника служби завода.⁹⁹⁹ У заводима где нема служби за третман и здравствену заштиту, чланове стручног тима чине запослени одговарајуће струке који процењују степен ризика и здравствено стање осуђеног.¹⁰⁰⁰ Видимо да стручни тим врши процену и даје предлог управнику завода, који доноси одлуку о разврставању осуђених.

Пропис који детаљно регулише начин испитивања личности у пријемном одељењу је Правилник о третману, програму поступања, разврставању и накнадном разврставању осуђених лица, који је донет на основу Закона о извршењу кривичних санкција. Овим Правилником се детаљно уређује на који начин се врши испитивање личности. По пријему на издржавање казне осуђени се упућује у пријемно одељење. Током боравка у пријемном одељењу упознавање осуђеног

---

⁹⁹⁹ Чл. 63 ст. 6 ЗИКС-а.

¹⁰⁰⁰ Чл. 75 ст. 2.

обавља стручни тим са психолошког, педагошког, криминолошког, социјалног, здравственог и безбедносног становишта. *Стручни тим*: 1) Утврђује здравствено стање и радну способност осуђеног; 2) Упознаје осуђеног са прописима о извршењу кривичних санкција и кућним редом завода и даје му потребна објашњења и савете у циљу прилагођавања на живот и рад у заводу; 3) Прибавља и допуњује постојећу документацију о осуђеном у обиму и у поступку који предвиђају прописи о извршењу казне; 4) Утврђује особине личности осуђеног и друге чињенице и околности неопходне за предлагање програма поступања према осуђеном; 5) Предлаже управнику завода програм поступања према осуђеном и његово разврставање.¹⁰⁰¹

Саставни део овог Правилника су и *два* Упитника, који се попуњавају за свако осуђено лице у току његовог смештаја у пријемном одељењу. У Упитницима се уписују подаци, као што су: лични подаци о осуђеном; криминална прошлост и актуелно кривично дело; запослење; образовање; понашање; материјални статус; услови становања; слободно време; познаници/породица; психоактивне супстанце; емотивно/лично; ставови; о жртви кривичног дела.

Иако је реч о два упитника, то не значи да сваки осуђени попуњава оба. Тачније, попуњава се само један упитник, у зависности од дужине изречене затворске казне. Први упитник се попуњава за осуђена лица на казну затвора до *три* године.¹⁰⁰² Упитник служи за брзу процену ризика осуђеног, степена друштвене опасности од испољавања асоцијалног, антисоцијалног и криминалног понашања за време боравка у заводу и ван њега. Све ставке су степеноване у три категорије и бодују се са 0, 1 и 2. Ради валидности добијених резултата неопходно је одговорити на сва питања. Број добијених поена уписује се поред сваког питања у посебном квадрату. Скала има 106 бодова, који су разврстани у четири степена процењеног ризика:

1. Низак од 0–30;
2. Средњи од 31–53;
3. Висок од 54–85;

---

¹⁰⁰¹ Чл. 7 Правилника о третману.

¹⁰⁰² О неким нелогичностима у овом Упитнику вид. Nikola Petković, Zoran Pavlović, Neki problemi u primeni „Uпитника за процену ризика за осуђене на казну затвора до i три године”, *Temida*, 2016. vol. 19. br. 1. str. 161-180.

4. Изузетно висок од 86–106.

Други упитник попуњава се за осуђена лица на казну затвора *преко три* године, где схема оцењивања представља коначни збир утврђених параметара за вероватноћу поновног осуђивања и потреба осуђеног за израду програма поступања. Скала има 170 бодова, и такође су разврстани по одређеним степенима процењеног ризика:

1. Низак од 0 до 39;
2. Средњи од 40 до 80;
3. Висок од 81 до 120;
4. Веома висок преко 120.

Осим уопштене процене ризика, за ову категорију осуђеника врше се и још две процене будућег понашања и то:

1. *Процена вероватноће понављања кривичног дела*, која може бити: ниска (0-7); средња (8-14); висока (15-28).

2. *Процена степена ризичног понашања*, која може бити: ниска (0-7); средња (8-13); висока (14-26).

Мада, сама процена понашања врши се на основу истог попуњеног упитника. Правилно и исцрпно попуњени Упитник, као и његова детаљна анализа, заправо, представља најдрагоценије податке о самом осуђеном лицу. После завршетка испитивања свих аспеката личности осуђеника, долази се до стварања *општег суда* о њему, *криминолошке експертизе* од чије валидности зависи успех програма поступања.¹⁰⁰³

Морамо да напоменемо да постоји могућност да се осуђеник *припреми* за испитивање, тако да даје оне одговоре који ће ићи њему у корист, с обзиром на то да су Упитници доступни сваком.¹⁰⁰⁴

5.1.1.1. Пријемно одељење – суђење осуђеном

Као што смо навели у пријемном одељењу се испитује личност осуђеника, и у зависности од процене личности осуђени се распоређује у одређено одељење и

---

¹⁰⁰³ Ignjatović (2008), *op. cit.*, str. 228.

¹⁰⁰⁴ Директивом се још ближе уређује поступак испитивања личности, али и друга важна питања у области извршења казне затвора.

групу. *Суштински*, од процене стручног тима, односно, *формално* од одлуке управника завода, зависи даљи *положај* осуђеног у заводу. С тим у вези, сада се поставља питање да ли се осуђеном у пријемном одељењу *суди*. Притом, када кажемо да се осуђеном суди у пријемном одељењу, ми мислимо на суђење у ширем смислу, тј. на суђење у погледу индивидуализације извршења казне затвора у самом заводу. Ми сматрамо да се на одређени начин у ширем смислу *осуђеном лицу суди* у пријемном одељењу, али се, свакако, суђење не своди на индивидуализацију казне у поступку изрицања, већ на избор одељења и групе у којем ће осуђени почети са издржавањем казне, односно на индивидуализацију казне у самом заводу.

Суд, осим што је индивидуализовао казну, он је одредио на неки начин и врсту завода у којем ће осуђени издржавати казну, али суд у овој фази не може да одреди у којем ће одељењу или групи осуђени бити распоређен, већ се о томе одлучује у самом казненом заводу.

6. ИНДИВИДУАЛИЗАЦИЈА КАЗНЕ ЗАТВОРА ПУТЕМ РАСПОРЕЂИВАЊА ОСУЂЕНИКА У ПОЈЕДИНА ОДЕЉЕЊА

Положај осуђеника у заводима за извршење казне затвора, осим у зависности од врсте и типа завода, зависи и од одељења у којем је осуђени распоређен. У заводима за извршење казне затвора постоје различита одељења у којима се смештају осуђена лица, након *изласка* из пријемног одељења. Иако се осуђена лица налазе на издржавању казне затвора у истом заводу, то никако не значи да су они сви у истом положају и да је потпуно небитно где ће се распоредити у оквиру самог завода. Одељења су посебне грађевинско-стамбене целине у којима су смештена осуђена, прекршајно кажњена или притворена лица и према којима се примењује одређен третман, зависно од типа одељења и категорије осуђеног.¹⁰⁰⁵ У заводима за извршење казне затвора налази се неколико одељења. У заводима *отвореног типа* постоје полуотворена и отворена одељења, а могу да постоје и затворена одељења. У заводима *затвореног типа* постоје затворено, полуотворено

---

¹⁰⁰⁵ Слободанка Константиновић Вилић, Миомира Костић, *Систем извршења кривичних санкција и пенални третман у Србији*, Ниш, 2011. стр. 58.

и отворено одељење. У *окружним затворима* постоје затворена, полуотворена и отворена одељења.¹⁰⁰⁶

При разврставању осуђеног води се рачуна о дужини казне; начину доласка на издржавање казне; односу према кривичном делу и казни; врсти и тежини кривичног дела; ранијој осуђиваности; другом кривичном поступку или изреченој казни; психолошким, педагошким, социјалним особеностима, безбедносним ризицима и потребама осуђеног; понашању током ранијег издржавања кривичне санкције у одговарајућој институцији, као и другим чињеницама битним за разврставање, предвиђеним упитником.¹⁰⁰⁷ У даљим излагањима видећемо у којем одељењу се распоређују осуђена лица, да бисмо на крају видели и која су *посебна права* осуђених у зависности од одељења и групе у којем издржавају казну.

6.1. ИНДИВИДУАЛИЗАЦИЈА КАЗНЕ ЗАТВОРА ПУТЕМ РАСПОРЕЂИВАЊА ОСУЂЕНИКА У ЗАТВОРЕНО ОДЕЉЕЊЕ

Сама реч *затворено одељење* говори сасвим довољно о каквом је одељењу реч. Ради се о одељењу где осуђено лице има најмањи обим права, где је отежано добити било какве погодности и где су услови за живот осуђеног најтежи. У овом одељењу је смештена она осуђеничка популација која је, по правилу, осуђена на дуге затворске казне, која нарушава ред, крши дисциплину, не поштује затворске прописе. То су, на неки начин, осуђена лица које је потребно стално држати *под кључем*. ЗИКС не садржи ближе одредбе којима уређује услове за смештај осуђених у затворено одељење. Ближа правила о разврставању осуђеника у затворено одељење уређују се Правилником о третману, програму поступања, разврставању и накнадном разврставању осуђених лица, којим се у члану 17 ставу 4 прописује да се у затворено одељење *разврстава* осуђени од кога се очекује отежана адаптација на заводске услове, који представља опасност за осуђене или запослене, који има битно умањене капацитете за промену и висок степен ризика. У затворено одељење *може* бити разврстан и осуђени са ниским или средњим степеном ризика, ако се

---

¹⁰⁰⁶ Чл. 10 Уредбе о оснивању завода.

¹⁰⁰⁷ Чл. 16 Правилника о третману.

против њега води кривични поступак¹⁰⁰⁸ за кривично дело за које је запређена казна затвора у трајању од три године или преко три године, ако му је изречена нова правноснажна казна затвора у трајању од три године или преко три године, ако издржава казну затвора у трајању од пет или више година или ако је на извршење казне приведен по потерници или спроведен из притвора.

Стручна процена у пријемном одељењу и упитници којима се истражује личност осуђеног лица су главни критеријуми за одређивање да ли ће се осуђени распоредити у затворено одељење.

6.2. ИНДИВИДУАЛИЗАЦИЈА КАЗНЕ ЗАТВОРА ПУТЕМ РАСПОРЕЂИВАЊА ОСУЂЕНИКА У ПОЛУОТВОРЕНО ОДЕЉЕЊЕ

Следеће одељење, које је блаже од затвореног а теже од отвореног, јесте полуотворено одељење. Сам назив овог одељења довољно говори да је реч о одељењу које се налази између затвореног и отвореног одељења. Ово одељење налази се у свим заводима у којима се издржава затворске казна. Осуђена лица која су смештена о оваквим одељењима су мање проблематична, углавном са *краћим* затворским казнама, која не нарушавају или мање нарушавају дисциплину у заводу. ЗИКС као и када је реч о затвореном одељењу не прописује ближе критеријуме за смештај лица у овој тип одељења, док Правилник о третману у члану 17 ставу 3 прописује да се у полуотворено одељење разврстава осуђени који има *делимично очуване* капацитете за промену и средњи степен ризика.

6.3. ИНДИВИДУАЛИЗАЦИЈА КАЗНЕ ЗАТВОРА ПУТЕМ РАСПОРЕЂИВАЊА ОСУЂЕНИКА У ОТВОРЕНО ОДЕЉЕЊЕ

Отворено одељење у заводима за издржавање затворске казне представља *обећано* одељење за сваког осуђеника. Највећу вредност у затвору има, свакако, *затворска слобода* која у овом одељењу постоји у највећем обиму. Сваки осуђени тежи да се домогне отвореног одељења, у којем ће имати највећа права и свакако

---

¹⁰⁰⁸ Видимо да ће се вођење кривичног поступка негативно одразити по осуђено лице, без обзира што је сам исход кривичног поступка још увек неизвештан.

највећу вредност, а то је да не буде стално затворен у затворским просторијама.¹⁰⁰⁹ Међутим, ЗИКС-ом се као и када је реч о затвореном и полуотвореном одељењу не прописују ближи критеријуми за смештај лица у отворено одељење, док се Правилником о третману у члану 17 ставу 2 прописује да се у *отворено одељење* разврстава осуђени са *очуваним капацитетима* за промену и ниским степеном ризика.

7. ИНДИВИДУАЛИЗАЦИЈА КАЗНЕ ЗАТВОРА ПУТЕМ ОДРЕЂИВАЊА ОСУЂЕНИКА У ГРУПЕ

Упућивањем осуђеног лица у завод за извршење казне затвора, његово распоређивање у поједина одељења, и даље не значи да је извршена почетна интерна индивидуализација казне у поступку извршења. Тако да постоји још један начин, на који се врши ближа индивидуализација казне, а то је одређивање осуђених у групе. Осуђеним лицима се у оквиру одељења одређују и поједине групе, у оквиру којих имају већа или мања права, као и посебна права и погодности. Према нашим прописима, којима се уређује извршење казне затвора, постоји укупно шест *осуђеничких група* у којима се разврставају осуђена лица.

Сваком осуђенику за време издржавања казне мора бити додељена једна од шест група. Одређивање конкретне групе зависи од одељења у којем је осуђени распоређен. Групе су следеће: А1; А2; Б1; Б2; В1, и В2. Осуђени, у зависности од групе у којој је распоређен, има могућност да остварује одређена права и погодности које су прописане ЗИКС-ом и правилницима. Што је лошија група то је обим права, али и проширених права и погодности мањи, и обрнуто. Разврставање осуђених у поједине групе везано је за конкретно одељење. У даљем раду видећемо од којих критеријума зависи у којем одељењу ће се распоредити осуђеник.

---

¹⁰⁰⁹ Свакако да се у сваком заводу, а посебно осуђена лица која казну затвора издржавају за најтежа кривична дела, има осуђеника који се не труде толико да би били распоређени у бољем одељењу.

7.1. ИНДИВИДУАЛИЗАЦИЈА КАЗНЕ ЗАТВОРА ПУТЕМ ОДРЕЂИВАЊА ОСУЂЕНИКА У ГРУПУ А1 ИЛИ А2

Осуђеничка група А1 или А2 су, заправо, најбоље *класификационе* групе за осуђено лице. Ову групу не може да добије свако осуђено лице, већ само онај осуђеник који је распоређен у *отворено* одељење. Тако се и Правилником о третману¹⁰¹⁰ прописује да се осуђеном разврстаном у отворено одељење одређује група А1 или група А2. У групу А1 или групу А2 одређује се осуђени који по особинама личности, врсти и тежини учињеног кривичног дела, ранијем начину живота и утврђеном програму поступања има очуване капацитете, низак степен ризика и од кога се очекује успешна реинтеграција у друштвену средину.¹⁰¹¹ Видимо да се прописима одређују *критеријуми* за разврставање осуђеног у групу А1 или А2, али се не одређује ближе од чега зависи у којој ће се од ове две групе распоредити осуђени.

За осуђено лице битно је у којој се групи налази, због посебних права и погодности које има у зависности од групе у којој је одређен. Тако, осуђени коме је одређена група А1, добија сва проширена права у оквиру завода, као и проширена права и погодности које се користе изван завода, и то: 1) Пријем посета изван завода у трајању од осам сати - два пута месечно; 2) Слободан излазак у град једном месечно у трајању од осам сати; 3) Посета породици и сродницима о викенду и празницима у укупном трајању до 120 сати месечно, а у месецу у ком је нерадни државни или верски празник до 144 сата.¹⁰¹²

Осуђени коме је одређена група А2, добија сва проширена права у оквиру завода, као и проширена права и погодности које се користе изван завода, и то: 1) Пријем посета изван завода у трајању од осам сати - два пута месечно; 2) Слободан излазак у град једном месечно у трајању од осам сати; 3) Посета породици и сродницима о викенду и празницима у укупном трајању до 96 сати месечно, а у месецу у ком је нерадни државни или верски празник до 120 сати.¹⁰¹³

---

¹⁰¹⁰ Чл. 18.

¹⁰¹¹ Јасно је да је овде реч само о личности осуђеника.

¹⁰¹² Чл. 24 Правилника о третману.

¹⁰¹³ Чл. 25 Правилника о третману.

У погледу посебних права и погодности између ове две групе постоји једина разлика у погледу последњег права и то само у односу на трајање посете породици и сродницима. Осим тога, чињеница да се осуђени налази у најбољој групи, по нашем мишљењу, треба да буде добар показатељ и за добијање неких *специјалних права*, као што су превремено отпуштање, право да ради изван казног завода, право да ради где је био запослен пре одласка у затвор, али да се после радног времена врати у затвор, добијање условног отпуста и др.

7.2. ИНДИВИДУАЛИЗАЦИЈА КАЗНЕ ЗАТВОРА ПУТЕМ ОДРЕЂИВАЊА ОСУЂЕНИКА У ГРУПУ Б1 ИЛИ Б2

Средња класификациона група јесте група Б1 или Б2, која може да се одреди само оним осуђеним лицима који су распоређени у полуотворено одељење. Критеријуми за одређивање осуђеника у ове групе прописују се, такође, Правилником о третману.¹⁰¹⁴ Њиме је прописано да се осуђеном разврстаном у полуотворено одељење одређује група Б1 или група Б2. У групу Б1 или групу Б2 одређује се осуђени који, на основу особина личности, врсте и тежине учињеног кривичног дела, ранијег начина живота и утврђеног програма поступања, има делимично очуване капацитете и средњи степен ризика. Такође се и код ове две групе не постављају јасни критеријуми који би имали значај на додељивање конкретне групе.

Осуђени којем је одређена група Б1, *може* добити проширена права у оквиру завода, као и проширена права и погодности које се користе изван завода, и то: 1) Пријем посета изван завода у трајању од осам сати - једном месечно; 2) Слободан излазак у град у трајању од осам сати једном у два месеца; 3) Посета породици и сродницима о викенду и празницима у укупном трајању до 72 сата месечно, а у месецу у ком је нерадни државни или верски празник до 96 сати.¹⁰¹⁵

Осуђени коме је одређена група Б2, *може* добити проширена права у оквиру завода, као и проширена права и погодности које се користе изван завода, и то: 1) Пријем посета изван завода у трајању од осам сати - једном месечно; 2) слободан

---

¹⁰¹⁴ Чл. 19 Правилника о третману.

¹⁰¹⁵ Чл. 26 Правилника о третману.

излазак у град у трајању од осам сати једном у два месеца; 3) Посета породици и сродницима о викенду и празницима у укупном трајању до 48 сати месечно, а у месецу у ком је нерадни државни и верски празник до 72 сата.¹⁰¹⁶

У поређењу са претходним двема групама, није тешко закључити да су осуђена лица из ове две групе у доста лошијем положају у односу на претходне две. Њима се могу дати проширена права и погодности у заводу или ван њега, што значи да им се та права и погодности не морају дати. Постоји само могућност да осуђена лица у овим групама добију наведена права. С тим да и ако добију ова права, њихов обим је много ужи у односу на обим који имају осуђена лица из групе А1 или А2. Разлика између групе Б1 или Б2 тиче се трећег права *посета породици и сродницима, о викенду и празницима* у погледу времена трајања посете.

Свакако да је за осуђеног много боље да се налази у групи Б1, него у групи Б2. Прво постоји могућност да буде накнадно распоређен у групу А2, и да има све погодности из те групе. Осим тога, проширена права и погодности може да се доделе осуђеним из ове групе, што значи да и не морају, тако да ће се доделити осуђеном из групе Б1, по правилу, пре него оном осуђеном који је разврстан у групу Б2.

7.3. ИНДИВИДУАЛИЗАЦИЈА КАЗНЕ ЗАТВОРА ПУТЕМ ОДРЕЂИВАЊА ОСУЂЕНИКА У ГРУПУ В1 ИЛИ В2

Најгора класификациона група јесте група В1 или В2, у којој осуђена лица имају најмања права, а могућност за добијање посебних права и погодности је сведена на минимум. У ове групе могу да се одреде само она осуђена лица, која су распоређена у *затворено одељење*. Као и код претходних група, критеријуми за одређивање у ове две групе прописују се Правилником о третману. У групу В1 или групу В2 одређује се осуђени који, на основу особина личности, врсте и тежине учињеног кривичног дела, ранијег начина живота и утврђеног програма поступања, има отежану адаптацију на заводске услове, а представља опасност за осуђене или

---

¹⁰¹⁶ Чл. 27 Правилника о третману.

запослене, има битно умањене капацитете за промену и висок степен ризика.¹⁰¹⁷ Ни код ових група ближе се не уређује који се осуђеник распоређује у коју групу.

Осуђени коме је одређена група В1, у зависности од оствареног програма поступања и реализације индивидуалних циљева, на предлог стручног тима, може добити проширена права у оквиру завода, и то: 1) Проширено право на пријем пакета - једном месечно; 2) Проширено право на број посета - једном месечно; 3) Проширено право на круг лица која могу посетити осуђеног (даљи сродници, пријатељи и други); 4) Проширено право на пријем посета без надзора у просторијама за посете - једном месечно; 5) Проширено право на пријем посета у посебним просторијама - једном месечно; 6) Проширено право на погоднији смештај.¹⁰¹⁸

Осуђени коме је одређена група В2, у зависности од оствареног програма поступања и реализације индивидуалних циљева, *може* добити проширена права у оквиру завода, и то: 1) Проширено право на пријем пакета - једном месечно; 2) Проширено право на број посета - једном месечно; 3) Проширено право на круг лица која могу посетити осуђеног (даљи сродници, пријатељи и други); 4) Проширено право на пријем посета без надзора у просторијама за посете - једном у два месеца; 5) Проширено право на пријем посета у посебним просторијама - једном у два месеца; 6) Проширено право на погоднији смештај.¹⁰¹⁹

У погледу проширених права и погодности осуђеним лицима распоређених у групу В1 или В2, може се закључити. Прво, осуђена лица из ове две групе могу да добију проширена права-погодности, што значи да и не морају. Даље, та права могу да користе само у заводу у којем казну издржавају. Другим речима, осуђени не може да напушта завод. Права која могу да користи у заводу значајно су *сужена* у односу на права која могу да користе осуђена лица из групе А1 или А2. У погледу могућности добијања права у оквиру ове две групе постоји разлика код „проширеног права на пријем посета без надзора у просторијама за посете, и проширеног права на пријем посета”, у делу које се тиче броја посета у току једног односно два месеца.

---

¹⁰¹⁷ Чл. 20 Правилника о третману.

¹⁰¹⁸ Чл. 29 Правилника о третману.

¹⁰¹⁹ Чл. 30 Правилника о третману.

7.3.1. Неки проблеми у вези са распоређивањем осуђених у поједина одељења и групе – привидна индивидуализација казне затвора

Положај, односно права и обавезе осуђених лица зависе од одељења у којем су распоређени, као и од групе која има је додељена али се оваквим регулисањем ЗИКС-ом заборавило на нешто што је, по нашем мишљењу, пресудно. Наиме, видимо да се Законом као и Правилником о третману, на недоречен начин, одређује који се осуђеник у којем одељењу и групи распоређује. Сада се долази до још једне нелогичне ситуације, која се може позитивно или негативно рефлектовати на осуђено лице, у зависности од тога у којем заводу издржава казну. Тако гледано, могуће је да осуђени у окружном затвору има мања права и посебна права и погодности у односу на осуђеног који казну издржава у КПЗ затвореног типа. Након доласка у КПЗ затвореног типа осуђени може бити распоређен у отворено одељење, док осуђени који је упућен у окружни затвор може да се распореди у затворено одељење. Сада долазимо да ситуације да осуђени који је упућен на издржавање казне затвора у КПЗ затвореног типа, може да буде у повољнијем положају од осуђеника у окружном затвору. Иако је осуђени упућен да издржава казну затвора у формално *строжем* заводу, он суштински може бити у повољнијем положају него осуђени који формално издржава казну у *блажем* заводу.

Могућа је и ситуација да су осуђена лица у ОЗ и КПЗ једнаки у погледу права и обавеза, с обзиром на одељење у којем су распоређени. Тако, иста права и обавезе има осуђени који је у окружном затвору у затвореном одељењу и осуђени у КПЗ затвореног типа у затвореном одељењу. Овде говоримо о оним правима и обавезама које се тичу одељења и групе, али одређене разлике у неким другим областима свакако постоје, као на пример, *употреба ватреног оружја* је дозвољена само ако се другим мерама не може (...) онемогућити бекство осуђеног из *завода затвореног или затвореног типа са посебним обезбеђењем*.¹⁰²⁰

На основу Закона о извршењу кривичних санкција из 1997.¹⁰²¹ године, били су донети посебни правилници о кућном реду за сваки тип завода. Тако је донет Правилник о кућном реду казнено-поправног завода отвореног типа,¹⁰²² Правилник

---

¹⁰²⁰ Чл. 145 ст. 1 тач. 2 ЗИКС-а.

¹⁰²¹ ЗИКС-1997.

¹⁰²² Правилник о кућном реду казнено-поправног завода отвореног типа, *Сл. гласник РС*, бр. 55/99.

о кућном реду окружних затвора,¹⁰²³ Правилник о кућном реду казнено-поправног завода за жене,¹⁰²⁴ Правилник о кућном реду у заводима затвореног и строго затвореног типа.¹⁰²⁵ Иако се, можда, чини да се овим многобројним правилницима само компликовало уређење права, обавеза и одговорности у заводима за извршење казне затвора, ми сматрамо да је овакво решење било правичније, и било је усмерено ка индивидуализацији.

Није оправдано да се иста правила примењују у заводима различитог типа. Како бисмо предочили да садашње решење није прихватљиво, даћемо конкретан пример. Видели смо да свако осуђено лице које је разврстано у групу А1 има, између осталог, и право на: посету породици и сродницима о викенду и празницима у укупном трајању до 120 сати месечно, а у месецу у ком је нерадни државни или верски празник до 144 сата. Тако, свако осуђено лице које је у овој групи, без обзира у којем заводу издржава казну, има право на посету у наведеном трајању. С друге стране, према раније важећем Правилнику о кућном реду окружних затвора (чл. 57 ст. 2 тач. 1) осуђени који је (разврстан у подкатогију А1) после издржане једне петине изречене казне, *а најмање после 30 дана издржане казне*, може користити следећу погодност - *посету породици и сродницима о викенду и празницима - једном месечно*. Надаље, по Правилнику о кућном реду казнено-поправног завода отвореног типа (чл. 56 ст. 2 тач. 2) осуђени који је разврстан у подкатогију А1 - после издржане једне петине изречене казне затвора, а најмање после 30 дана издржане казне осуђени може користити следеће погодности - посету породици и сродницима о викенду и празницима - два пута месечно. На крају, по Правилнику о кућном реду у заводима затвореног и строго затвореног типа (чл. 58 ст. 2 тач. 2) било је прописано да осуђени који је разврстан у подкатогију А1 - после издржане *једне трећине*, изузетно после издржане *једне четвртине* изречене казне а након 30 дана од разврставања у ову подкатогију, осуђени може користити следеће погодности: посету породици и сродницима о викенду и празницима - једном месечно. Из само једног примера видимо да се оваквим начином уређења живота у

---

¹⁰²³ Правилник о кућном реду окружних затвора, *Сл. гласник РС*, бр. 24/2000.

¹⁰²⁴ Правилник о кућном реду казнено-поправног завода за жене, *Сл. гласник РС*, бр. 24/2000.

¹⁰²⁵ Правилник о кућном реду у заводима затвореног и строго затвореног типа, *Сл. гласник РС*, бр. 5/2001.

казненым заводима више придавало пажње индивидуализацији казне у току извршења, тако да је било јасно да се права осуђених у одељењима и групама истог ранга, али у различитим заводима разликују, што је прихватљивије од садашњег решења.

С обзиром на то да смо до сада говорили о почетној интерној индивидуализацији казне затвора у току извршења, логично је да следи и део који се односи на накнадну индивидуализацију казне. Део које се тиче се управо накнадне индивидуализације, где ћемо видети како осуђени може да се накнадно разврста у за њега повољније одељење или групу, а исто тако и неповољније одељење или групу. Такође, видећемо под којим условима осуђено лице може бити премештено у други завод и ко о томе доноси одлуку.

8. НАКНАДНА ИНТЕРНА ИНДИВИДУАЛИЗАЦИЈА КАЗНЕ ЗАТВОРА У ПОСТУПКУ ИЗВРШЕЊА

Осуђени се на почетку издржавања затворске казне распоређује у одређени завод, одељење и групу, али то никако не значи да ће нужно све време издржавања казне бити у истом положају. У току издржавања казне осуђени *може* да издржава казну у истом заводу, одељењу и групи у којој је и започео са издржавањем, међутим, за време издржавања казне затвора осуђени може и да напредује или да назадује.¹⁰²⁶ Реч је и накнадној интерној индивидуализацији извршења казне затвора.

Од великог броја околности зависи у који ће завод осуђено лице бити упућено, затим у којем ће одељењу бити смештено, и на крају у коју ће групу бити распоређено. Међутим, често се дешава да се осуђеном лицу доделе погодности које не заслужује, а да се не доделе оном осуђеном који то заслужује. Другим речима, могуће је да се не изврши права почетна индивидуализација извршења казне затвора. Понашање осуђеног лица у смислу стицања заслуга за напредовање или назадовање у затвору подложна је, наравно, променама. Међутим, почетна

---

¹⁰²⁶ Напредовање и назадовање зависи од понашања осуђеног, његовог радног ангажовања (...). А. А. Пропостин, Прогрессивная система исполнения лишения свободы в свете концепции уголовно-исполнительной системы, *Вестник Томского государственного университета*, №2(4), 2012. стр. 47.

индивидуализација осуђених у заводу, одељењу и групи, не значи нужно, да ће осуђени све време трајања издржавања затворске казне провести у истом заводу, одељењу или групи. Осим тога, понашање осуђених лица се стално прати, од првог до последњег дана трајања казне, тако да се временом може променити првобитна индивидуализација. Дакле, свако добро понашање осуђеног лица се награђује, а свако лоше се кажњава.

Накнадна индивидуализација казне затвора у поступку извршења је *могућа* индивидуализација, тј. до ње може али и не мора доћи. До ње ће доћи ако осуђени то заслужи својим понашањем, а одлуку о томе доносе, углавном, *затворске власти*. У раду који следи видећемо када долази до накнадне индивидуализације, која може ићи у два смера.

8.1. НАКНАДНА ИНТЕРНА ИНДИВИДУАЛИЗАЦИЈА КАЗНЕ ЗАТВОРА ПУТЕМ РАЗВРСТАВАЊА ОСУЂЕНОГ У ОКВИРУ ИСТОГ ЗАВОДА

Затворска правила, треба да су уређена по систему *свако добро владање се награђује, а свако лоше кажњава*. Као и на слободи, свако ко чини казнена дела биће кажњен. Уколико се осуђено лице добро влада може да добије и *награду*, да буде премештен у бољу класификациону групу. Таква су правила и у нашим *затворским прописима*.¹⁰²⁷ Осуђено лице може да буде премештено у групу са мањим или већим правима, а да ли ће бити премештено или неће зависи од његовог понашања у самом заводу. Законом се прописује да одлуку о програму поступања и накнадном разврставању доноси управник завода на образложен предлог стручног тима, који се заснива на оцени испуњености услова прописаних правилником о третману, програму поступања, разврставању и накнадном разврставању осуђених. Стручни тим састављен је од представника служби завода. Одлука о програму поступања и одлука о накнадном разврставању доставља се осуђеном најкасније у року од три дана од дана доношења одлуке. Против одлуке

---

¹⁰²⁷ Извршавање казне започиње се у нарочитим казним заводима по правилу у ћелији, продужују постепено у заједничком затвору при раду уз усамљење ноћу и за време одмора, затим у одељењу за слободњаке и напослетку на условном отпусту. Урошевић (1929), *op. cit.*, стр. 91.

о накнадном разврставању осуђени има право жалбе директору Управе, у року од три дана од дана пријема одлуке.¹⁰²⁸

8.1.1. Накнадна интерна индивидуализација казне затвора путем разврставања осуђеног у групу са мањим степеном проширених права и погодности – назадовање осуђеника

Осуђени који се налази у заводу *може* бити накнадно разврстан у групу са мањим правима. Одговор на питање зашто би се осуђени разврстао у одељење или групу са мањим правима је јасан – због лошег владања. Правила о накнадном разврставању регулисана су Правилником о третману. Чланом 36 Правилника о третману прописује се *да се осуђени накнадно разврстава* у групу са мањим степеном проширених права и погодности на основу изречене дисциплинске казне за тежи дисциплински преступ или накнадно утврђеног повећаног степена ризика. Осуђени се *може* накнадно разврстати у групу са мањим степеном проширених права и погодности на основу изречене дисциплинске казне за лакши дисциплински преступ, покретања новог кривичног поступка или изречене нове казне затвора. Видимо да се Правилником одређује када се осуђени *мора*, а када *може* разврстати у групу са мањим правима.

Правилником је изричито регулисано колико времена осуђени мора да проведе у групи у којој је накнадно разврстан, након којег може бити разврстан у другу групу. Осуђени који је накнадно разврстан у групу В1 из разлога предвиђених чланом 36. овог Правилника може бити накнадно разврстан у групу В2 по истеку најмање *једне четвртине* преосталог дела казне. Осуђени који је накнадно разврстан у групу Б1 из разлога предвиђених чланом 36. овог правилника може бити накнадно разврстан у групу А2 по истеку најмање *једне петине* преосталог дела казне. Накнадно разврставање из групе В2 у В1, В2 у Б1 и А2 у А1, *није условљено* дужином преосталог дела казне.¹⁰²⁹

Осуђеном који је једном премештен из боље у лошију групу, потребан је дуг временски период како би поново био распоређен у бољу групу, заправо, у ону

---

¹⁰²⁸ Чл. 63 ЗИКС-а.

¹⁰²⁹ Чл. 37 Правилника о третману.

у којој је и био. Другим речима, права у казним заводима се тешко стичу, а веома лако губе.

8.1.2. Накнадна интерна индивидуализација казне затвора путем разврставања осуђеног у групу са већим степеном проширених права и погодности – напредовање осуђеника

Могуће је да је стручни тим, односно управник завода приликом распоређивања осуђеног у одељење и групу погрешно проценио личност осуђеника, тако да је донео одлуку да се осуђени распореди у групу са мањим степеном посебних права и погодности, иако он то није заслужио. Исто тако је могуће и то да се осуђени тако добро влада, да га је потребно распоредити у групу са већим степеном права и погодности. Правилник о третману оставља могућност да се осуђени премести у групу са већим степеном права и погодности. Сасвим је оправдано постојање ове могућности. Овде се жели рећи, да свако добро владање осуђеника треба наградити, и да му се у складу са таквим његовим напретком издржавање казне побољша.

Правилником о третману се прописује да стручни тим *може* предложити управнику завода да се осуђени накнадно разврста у групу са већим степеном проширених права и погодности, када осуђени остварује програм поступања, остварује индивидуалне циљеве или када му је накнадно утврђен мањи степен ризика.¹⁰³⁰ Надаље, накнадно разврставање у групу са већим степеном проширених права и погодности је поступно.¹⁰³¹ Осуђени не може из најлошије групе да буде премештен у најбољу групу,¹⁰³² већ може одједном само да пређе *једну степену* у побољшању услова живота у казном заводу, док ће за прелазак на *следећу степену* морати да сачека одређено време. Осуђени који је одређен у групу В1 може бити накнадно разврстан у групу В2 по истеку најмање једне четвртине казне. Осуђени који се налази у групи В1 може бити накнадно разврстан у групу А2 по

---

¹⁰³⁰ Чл. 34 ст. 1 Правилника о третману.

¹⁰³¹ Чл. 34 ст. 2 Правилника о третману.

¹⁰³² Правилник о третману не забрањује да осуђени из најбоље буде премештен у најстрожу групу.

истеку најмање једне петине казне. Накнадно разврставање из групе В2 у В1, В2 у В1 и А2 у А1, није условљено дужином издржаног дела казне.¹⁰³³

Из оваквог решења Правилника о третману може се извући још један веома значајан закључак, а то је да осуђено лице *може*, а не мора бити разврстано у групу са већим степеном посебних права.¹⁰³⁴ Осим тога, у овом случају *може бити разврстан* вреднује се двоструко. Први пут, зато што стручни тим *може*, али и не мора да поднесе предлог управнику завода, и други, зато што управник завода *може*, али и не мора да осуђеника накнадно разврста у повољнију групу.

8.1.3. Накнадна индивидуализација казне затвора путем премештаја осуђеног у други завод - напредовање и назадовање осуђеника

Један од начина индивидуализације казне у току извршења јесте и премештај осуђеног из једног у други завод. Такав премештај може да иде на штету или у корист осуђеног лица. ЗИКС-ом, као и Правилником о кућном реду прописују се правила о премештају осуђених лица. Директор Управе може, по предлогу управника завода, преместити осуђено лице из *једног завода у други* када је то оправдано због спровођења програма поступања или одржавања реда и безбедности¹⁰³⁵ у заводу. Директор Управе може, из разлога безбедности, осуђеног преместити по службеној дужности.¹⁰³⁶ Правилником о кућном реду прописује се

---

¹⁰³³ Чл. 35 Правилника о третману.

¹⁰³⁴ Видели смо да се Правилником прописује када осуђеник може, а када мора бити разврстан у групу са мањим степеном посебних права.

¹⁰³⁵ Тако је исправно поступљено у једном случају премештаја осуђеника. *Сентенца*: Припремање бекства осуђеног из Казнено-поправног завода може да преставља разлог за промену места издржавања казне затвора и процеса ресоцијализације у другом заводу. *Из образложења*: "Из списка предмета и образложења оспореног решења произлази да је тужени орган правилно поступио када је на предлог управника Казнено-поправног завода у Н. донео решење којим је накнадно распоредио тужиоца - осуђеног Н.В. у други тип завода из безбедносних разлога - Казнено-поправни завод у П. - 3. Ово са разлога што из предлога управника Казнено - поправног завода у Н. произлази да је осуђени Н.Б. В. класификован у затворено одељење завода, па имајући у виду врсту извршеног кривичног дела за које је осуђен и висину изречене казне - казну затвора у трајању од 10 година, као и да подаци безбедносне провере указују на то да је тужилац припремао бекство из завода, те је оцењено да његово издржавање казне у Казнено - поправном заводу у Н. представља *безбедносни ризик и има негативан утицај на безбедносну ситуацију у заводу и безбедност других осуђених лица*. Стога је правилно тужени орган оценио да процес ресоцијализације са интензивним васпитно - корективним радом са тужиоцем треба наставити у Казнено-поправном заводу у П. - 3, као заводу затвореног типа са посебним обезбеђењем, с тим што наведена установа одговара у свему тежини извршеног кривичног дела и висини изречене казне осуђеном." (*Пресуда Врховног суда Србије*, У. 1970/2008 од 2.4.2008. године). Извор: електронска база података *Paragraf Lex*, 6.7.2016.

¹⁰³⁶ Чл. 130 ст. 1 и 2 ЗИКС-а.

да на *иницијативу*¹⁰³⁷ осуђеног или по службеној дужности, управник завода може директору Управе поднети предлог за премештај осуђеног у други завод. Сваки осуђени има право да тражи да буде премештен у други завод за који сматра да би извршење казне било за њега повољније. Такође, управник завода може да предложи да се осуђеник премести у други *бољи* или *гори* завод. На крају, директор Управе може по службеној дужности да премести осуђеника. ЗИКС-ом се не уређују ближе услове под којима би осуђени могао да добије премештај.

Осуђено лице може бити премештено, по правилу, само у ону врсту и тип завода у којој треба да издржава казну, с обзиром на казну затвора која му је изречена, као и на основу других критеријума који су значајни за упућивање осуђеног у поједине заводе. На пример, ако је неком осуђеном лицу изречена казна затвора од 20 година, он *не може* после једне године да тражи да казну затвора издржава у окружном затвору. С тим да би то исто осуђено лице могло да тражи и да добије премештај у окружни затвор ако му је остало мање од једне, или изузетно и до две године до краја издржавања казне. Такође, лице које се налази у окружном затвору, не би могло да тражи да буде премештено у казнено-поправни завод отвореног типа.

Поставља се питање, да ли се осуђени на казну затвора од 1 године и 11 месеци, који је првобитно био упућен на издржавање казне у окружни затвор, може, након месец дана проведених на издржавању казне, преместити у КПЗ затвореног типа. Ми сматрамо да може, јер и сам Закон наводи да се осуђени, *изузетно* у том случају, упућују у окружни затвор. Чак се може, с обзиром на законско уређење, и оно осуђено лице до једне године које је првобитно распоређено у окружни затвор преместити у КПЗ, јер сам Законом наводи да се осуђени *по правилу* распоређује у окружни затвор.¹⁰³⁸ Међутим, проблем ће се појавити уколико се тражи премештај

---

¹⁰³⁷ Решење Правилника о кућном реду, да иницијативу за премештај може да да осуђени, је за сваку похвалу. Овде видимо да се према решењу ЗИКС-а само говори о предлогу управника, а не и ко може да покрене иницијативу.

¹⁰³⁸ Вид. *Сентенца*: Преоптерећеност смештајних капацитета у одређеном типу затвора за издржавање казне је разлог за премештај осуђеног у други тип затвора. Из образложења: "Врховни суд Србије налази да су неосновани наводи тужбе да је тужени у оспореном решењу погрешно применио материјално право. Ово је стога, што је одредбом члана 40. став 1. Закона о извршењу кривичних санкција (даље: Закон) прописано да осуђени који је распоређен у одређени тип завода може бити одлуком директора управе накнадно распоређен у други тип завода. Тужени је, по оцени Врховног суда Србије, на правилно утврђено чињенично стање, правилно применио наведену одредбу Закона и за своју одлуку је дао разлоге које, као потпуне и јасне, прихвата и овај суд. Како је основна сврха извршења казне затвора ресоцијализација осуђених лица, а из акта управника

осуђеника који је осуђен на казну затвора од, на пример, осам месеци, из окружног затвора у КПЗ затвореног типа. Мада, законско решење се може тумачити и на начин да осуђени из најгорег завода може да буде премештен у најбољи, и обрнуто, јер се нигде не прецизира да осуђеник може бити премештен у завод исте врсте или типа. Овакво решење оставља велики простор за дискреционо доношење одлуке, које не мора бити легитимно од стране директора Управе.

Осуђеном лицу које се добро влада, које раније није чинило дисциплинске преступе, а тражи премештај, треба одобрити молба за премештај. Међутим, можда постоје и други разлози, оправдани, као што су на пример безбедносни разлози осуђеног.¹⁰³⁹ На тај начин се њему *олакшава* издржавање казне, али му се осим тога ставља у изглед да се понашање на *друштвено прихватљив начин* увек исплати, те да тако треба да се понаша и на слободи. На овај начин се врши и ресоцијализација осуђених лица. Међутим, осуђени који се не влада у складу са правилима, исто се тако може преместити по службеној дужности у казнени завод *строжег режима*.¹⁰⁴⁰

Кривично-поправног завода у Н. закључује се да се ресоцијализација тужиоца у тој установи не може успешно спровести због преоптерећености смештајних капацитета, то је тужени правилно одлучио као у диспозитиву оспореног решења."(Пресуда Врховног суда Србије, У. 6720/2006 од 22.12.2006. године). Извор: електронска база података *Paragraf Lex*, 6.7.2016.

¹⁰³⁹ *Сентенца*: У жалби осуђеног на решење којим се одбија његова молба за премештај у други казнено-поправни завод мора да се оцени навод осуђеног да му је у постојећем заводу *угрожена безбедност*. (Пресуда Врховног суда Србије, У. 1334/2006 од 19.4.2006. године). Извор: електронска база података *Paragraf Lex*, 6.7.2016.

Исто тако - *Сентенца*: Сукоб осуђеног који је имао у току суђења са осталим саучесницима је *разлог* да казну затвора издржава у другом затвору у односу на саучеснике. (Пресуда Врховног суда Србије, У. 1860/2006 од 20.4.2006. године). Извор: електронска база података *Paragraf Lex*, 6.7.2016.

¹⁰⁴⁰ *Сентенца*: Злоупотреба погодности осуђеног лица премештеног у окружни затвор на издржавање казне, представља разлог за његово поновно враћање у казнено-поправни дом на даље издржавање казне. *Из образложења*: "Према списима предмета и образложењу оспореног решења, донетог сагласно одредбама члана 199. став 2. Закона о општем управном поступку, тужени орган је својим решењем правилно одбио жалбу тужиоца, изјављену против решења првостепеног органа, за коју одлуку је дао довољне и јасне разлоге, које у свему прихвата и овај суд. Правилно је, по оцени овог суда, донето решење којим се тужилац премешта из Окружног затвора у П. - Одељења у В. у Казнено-поправни завод у П. - 3, из разлога што је у проведеном поступку утврђено да тужилац не испуњава услове за издржавање преосталог дела казне у Окружном затвору у П. - Одељењу у В, због злоупотребе погодности стечених у заводу, те да за премештај тужиоца из једног завода у други постоје оправдани разлози, с обзиром на ситуацију која је настала његовим кршењем кућног реда, а установа у коју се решењем упућује на издржавање казне је адекватна врсти и тежини нових кривичних дела и висини изречене казне, као и дела у поступку. Стога Врховни суд Србије налази да је тужени орган правилно закључио да су испуњени услови за усвајање предлога управника Окружног затвора у П. за премештај тужиоца у Окружни затвор у П. - 3, имајући у виду и да је тужилац издржавао казну у том затвору све до премештаја у Окружни затвор у П. Са изнетог, налазећи да је оспорено решење правилно и на закону засновано, те донето сагласно циљу и границама овлашћења датог одредбама члана 116. Закона о извршењу кривичних санкција, Врховни

Поступак за премештај осуђеног је, начелно, двостепен. Против одлуке директора Управе којом се одређује премештај, осуђени има право жалбе судији за извршење.¹⁰⁴¹ Ово је добро решење у новом ЗИКС-у (што прописује да о жалби одлучује судија за извршење, а не министар надлежан за послове правосуђа),¹⁰⁴² јер одлучивање судија за извршење јесте претпоставка за доношење правичне одлуке. С друге стране, препрека за остваривање овог права огледа се у томе што се не прописују рокови за улагање жалбе, нити се одређује рок у којем судија треба/мора да донесе одлуку поводом уложене жалбе. Такође, оно што представља велики проблем и што је препрека за индивидуализацију казне, јесте *ограничено* двостепено одлучивање. Као што смо видели „против одлуке директора Управе којом се одређује премештај, осуђени има право жалбе судији за извршење”, тј. осуђени има право жалбе само када је директор Управе донео одлуку којом се одобрава премештај. Овакво законско решење могло би се тумачити да се, с друге стране, не дозвољава осуђеном да се жали уколико му није одобрен премештај, са чим се ми не слажемо.

Још једна препрека стоји на путу индивидуализације казне затвора у овом случају. Као што смо навели „на иницијативу осуђеног или по службеној дужности, управник завода *може* директору Управе поднети предлог за премештај осуђеног у други завод”. Управник завода може да поднесе предлог, али и не мора. Другим речима, према оваквом законском решењу, осуђени може да поднесе иницијативу

суд Србије је, применом одредбе члана 41. став 2. Закона о управним споровима, одлучио као у диспозитиву ове пресуде."(*Пресуда Врховног суда Србије*, У. 1884/2006 од 20.4.2006. године). Извор: електронска база података *Paragraf Lex*, 6.8.2016.

Исто тако, када осуђени за време издржавања казне затвора учини кривично дело, осуђени се може преместити у строжи завод. *Сентенца*: Осуда за ново кривично дело у току издржавања казне затвора представља разлог за премештај осуђеног у строжије услове издржавања казне затвора. *Из образложења*: "Према списима предмета и образложењу оспореног решења, тужени орган је својим решењем правилно одбио жалбу тужиоца, изјављену против решења првостепеног органа, за коју одлуку је дао довољне и јасне разлоге, које у свему прихвата и овај суд. Правилно је, по оцени овог суда, првостепени орган донео решење којим тужиоца премешта из Окружног затвора у Б. у Казнено-поправни завод у П. - 3, а имајући у виду да је тужиоцу у току издржавања казне за кривично дело из члана 166. став 1. Кривичног закона Републике Србије изречена нова казна затвора у трајању од једне године и шест месеци, која није правноснажна, па је првостепени орган на основу овлашћења из члана 116. став 1. Закона о извршењу кривичних санкција донео решење о премештају тужиоца у другу казнено-поправну установу." (*Пресуда Врховног суда Србије*, У. 1793/2006 од 19.4.2006. године). Извор: електронска база података *Paragraf Lex*, 6.8.2016.

¹⁰⁴¹ Чл. 130 ст. 3 ЗИКС-а.

¹⁰⁴² Према решењу ЗИКС-а 2005. Против одлуке директора Управе (...) осуђени има право жалбе министру надлежном за правосуђе у року од три дана од пријема одлуке. Жалба на одлуку директора Управе не одлаже извршење решења. Чл. 116 ст. 3 ЗИКС-2005.

за премештај, али управник не мора да поднесе предлог директору Управе, што сматрамо, такође, да није добро решење. Законом је требало да се пропише да управник завода мора да увек поднесе предлог када осуђеник да иницијативу, па да одлуку о премештају донесе директор Управе, а не да се на нивоу управника завода одлучује *мериторно и коначно* о праву осуђеника, и да на тај начин суштински управник завода одлучује о индивидуализацији казне. Још ефективније решење би било да се законом пропише да осуђени може да поднесе *молбу* за премештај директору Управе, а не иницијативу управнику завода.¹⁰⁴³ ЗИКС-ом 1997. било је

---

¹⁰⁴³ Решење претходног закона (ЗИКС-2005.) није било баш најјасније. Наиме, чл. 116 ст. 1. било је прописано да: „Директор Управе може, по предлогу управника завода, преместити осуђено лице из једног завода у други када је то оправдано због спровођења програма поступања или одржавања реда и безбедности у заводу”. Дакле, не говори се да осуђени има право да поднесе молбу за премештај. С друге стране, Правилник о кућном реду у казнено-поправним заводима и окружним затворима, *Сл. гласник РС*, бр. 27/2006, садржао је само једну одребу која се тиче ове проблематике у члану 9, којим је било прописано: „Молбу за премештај и прекид извршења казне осуђени подноси директору Управе. Молба се упућује преко завода”. Овакве нелогичности које су у пракси представљале проблем, појавиле су се након измена и допуна ЗИКС-а који је донет 2005. године. Наиме, ЗИКС-2005. садржао је сасвим прихватљива и са пенолошког аспекта правична решења у погледу премештаја осуђеног. Тако је у члану 116 било прописано да осуђени може да поднесе молбу за премештај, али и да има право да се жали на одлуку директора Управе. Такође, у члану 117 став 2 садржао је правила о подношењу молбе, тако је осуђени којем је молба за премештај одбијена могао да поднесе нову молбу након протекла шест месеци од доношења одлуке о ранијој молби. Закон о изменама и допунама Закона о извршењу кривичних санкција, *Сл. гласник РС*, бр. 31/2011. члановима 9 и 10 укида прво осуђеном да подноси молбу за премештај.

Из судске праксе: *Сентенца*: Неприхватање мишљења стручне службе за преваспитавање осуђених о премештају осуђеног у другу казнено-поправну установу од стране управног органа мора да буде образложено. Из образложења: „Првостепени орган је одбио молбу тужиоца за премештај у другу казнено-поправну установу истог типа и поред тога што је у извештају, уз молбу за премештај, управник Казнено-поправног завода, у сарадњи са шефом Одсека за васпитно-корективни рад, дао предлог за премештај тужиоца, како би му се омогућио лакши контакт са члановима породице, а што би се позитивно одразило на даљи ток ресоцијализације. При томе, првостепени орган није навео разлоге због којих није прихватио наведени предлог и извештај Службе за преваспитавање о владању и понашању осуђеног, из кога произлази основаност молбе осуђеног за премештај. Тужени орган, такође без навођења ваљаних разлога, не прихвата позитивно мишљење стручне службе Казнено-поправног завода, наводећи да тужилац не испуњава услове за боравак у установама полуотвореног и отвореног типа, иако је од стране стручне службе предложен премештај у казнено-поправни завод који је истог типа као и завод у коме се тужилац налази. Како се из оспореног и првостепеног решења не види којим су се разлозима управни органи руководили када су одбили жалбу тужиоца за премештај у другу казнено-поправну установу, Врховни суд Србије је нашао да је оспореним решењем повређен закон на штету тужиоца.” (Пресуда Врховног суда Србије, У. 3503/2009 од 18.6.2009. године). Извор: електронска база података *Paragraf Lex*, 7.7.2016.

Сентенца: Осуђени не може поднети нову молбу за премештај пре истека рока од шест месеци од доношења одлуке по ранијој молби за премештај, без обзира на разлоге због којих молбу подноси. Из образложења: „Одредбом члана 117. став 2. Закона о извршењу кривичних санкција Републике Србије (даље: Закон) прописано је да, ако је молба осуђеног за премештај одбијена, исти не може поднети нову молбу док не истекне шест месеци од доношења одлуке по ранијој молби. (...). (Пресуда Врховног суда Србије, У. 6338/2009 од 29.9.2009. године). Извор: електронска база података *Paragraf Lex*, 6.9.2016.

прописано (чл. 105 ст. 1 и 2) „да на молбу осуђеног или предлог управника, директор Управе може осуђеног да премести из једног завода у други, а директор Управе може, из разлога безбедности, осуђеног да премести по службеној дужности”. Видимо да је према овом законском решењу осуђени могао да поднесе молбу. С друге стране, ни ово решење није било савршено, из разлога што осуђени није имао право жалбе на одлуку директора Управе.¹⁰⁴⁴

9. ПРАВА ОСУЂЕНИХ ЛИЦА КРОЗ ПРИЗМУ ИНДИВИДУАЛИЗАЦИЈЕ КАЗНЕ У ПОСТУПКУ ИЗВРШЕЊА

За време издржавања казне затвора осуђена лица имају одређена права. Права осуђених лица су убрзано еволуирала у последњих неколико деценија, тако да се данас може рећи, што ћемо у раду и приказати, да су права осуђених лица у Републици Србији на једном завидном нивоу. Ми не можемо посматрати заводе за извршење казне затвора изоловано, ван друштвених, економских или социјалних прилика у држави. Морамо сагледати стање и услове у школама, болницама, психијатријским установама, такорећи, уопште стање у друштву, па тек онда да закључимо да ли су услови у затворима добри или лоши, односно да закључимо,

---

¹⁰⁴⁴ Чл. 105 ст. 3. *Сентенца*: Уколико се о накнадном распоређивању више осуђених лица одлучује једним решењем, онда за свакога од њих мора да буде утврђено чињенично стање ради правилне примене материјалног прописа. Из образложења: "Из образложења оспореног решења се види да је ово решење донето на основу одредбе члана 40. Закона о извршењу кривичних санкција, а чланом 40. став 2. истог закона је предвиђено да се у казнено поправни завод затвореног типа са посебним обезбеђењем накнадно распоређује осуђени за којег се приликом испитивања личности утврди да би битно угрозио безбедност осталих осуђеника, или који за време издржавања казне битно нарушава кућни ред, као и осуђени за кога се утврди да су предузете мере поступања према њему остале безуспешне. Диспозитивом оспореног решења је одлучено о накнадном распоређивању шест лица, између осталих и тужиоца, а по оцени Врховног суда Србије, разлози из образложења оспореног решења нису дати у складу са одредбом члана 199. став 2. Закона о општем управном поступку. Тужени у образложењу оспореног решења није утврдио одлучне чињенице за примену наведене материјално правне одредбе, већ је само навео да је управник Округног затвора у Б. предложио накнадно распоређивање лица из диспозитива оспореног решења у казнено поправни завод затвореног типа са посебним обезбеђењем, на основу образложеног мишљења стручних служби, наводећи да они битно угрожавају безбедност осталих осуђеника. Тужени орган је поступио на изложени начин имајући у виду криминолошки статус осуђених, па је утврђено да не постоје услови за издржавања казне затвора у Округном затвору у Б. и да се из безбедносних разлога и потребног програма поступања сва ова лица распоређују у казнено поправни завод затвореног типа са посебним обезбеђењем. По оцени Врховног суда Србије, разлози из образложења оспореног решења су дати сумарно и уопштено у односу на свих шест лица, па се не могу проверити посебни разлози, у односу на свако од тих лица, којима се тужени орган руководио за доношење решења као у диспозитиву." (Пресуда Врховног суда Србије, У. 1818/2006 од 19.4.2006. године). Извор: електронска база података *Paragraf Lex*, 6.7.2016.

каква су права осуђених лица. Често, сами запослени у заводима и државним органима тврде да су услови у казним заводима, као и права осуђених на високом нивоу, док, неретко, сасвим неоправдано невладине организације¹⁰⁴⁵ критикују *затворске услове*.

Постоји неколико *категорија права* осуђених лица. Један број тих права имају сва осуђена лица у истом обиму, друга права могу да остварују сва осуђена лица али у различитом обиму, у зависности од завода, одељења или групе у којој је осуђени распоређен, док поједина права могу да остварују само одређене категорије осуђеника. У наставку излагања видећемо која права имају поједина осуђена лица посматрано кроз призму индивидуализације казне затвора у поступку извршења.

9.1. ОСНОВНА ПРАВА ОСУЂЕНИХ ЛИЦА У ЗАВОДУ КРОЗ ПРИЗМУ ИНДИВИДУАЛИЗАЦИЈЕ КАЗНЕ

Постоји једна група права која имају сва осуђена лица на издржавању казне затвора, без обзира на завод, одељење или групу у којој су распоређени. Сва осуђена лица која се налазе у казним заводима, у којима издржавају казну затвора, имају одређена права које им нико не може одузети нити ограничити, као што су право на човечно поступање, на смештај, на исхрану, на воду, слободно време, обавештавање, верска права, поднесак, притужбу, жалбу, право на здравствену заштиту и друга основна права.¹⁰⁴⁶

Међутим, иако свако осуђено лице основна права има у истом обиму, као што се и законом прописује, ми ипак сматрамо да се поједина основна права у одређеном обиму, већем или мањем, остварују у зависности од тога где осуђени издржава казну, односно остваривање тих права зависи од понашања осуђеника и

---

¹⁰⁴⁵ На пример вид. Затвори у Србији, април 2004 – април 2005, Helsinški odbor za ljudska prava u Srbiji, mart 2005, Beograd. Доступан на: <http://www.helsinki.org.rs/serbian/doc/Zatvori%20u%20Srbiji%202004-2005.pdf> (9.12.2015.); Затвори у Србији, април 2005 – април 2006, Helsinški odbor za ljudska prava u Srbiji, mart 2006, Beograd. Доступан на: <http://www.helsinki.org.rs/serbian/doc/apr05-apr06.pdf> (9.12.2015.).

¹⁰⁴⁶ Права осуђених лица прописана су, пре свега, чланом 76 – 128 Закона о извршењу кривичних санкција. О праву осуђених лица и заштити њихових права вид. Зоран М. Стевановић, Затворски систем и људска права затвореника у Србији, *Култура Полиса*, год. IX (2012), посебно издање 2. стр. 250-252.

од завода, одељења и групе где издржава казну. Тако, на пример, *рад осуђених лица*, који је веома важно питање извршног права.¹⁰⁴⁷ Иако сваки осуђеник има право на рад и права по основу рада,¹⁰⁴⁸ то не значи и да осуђена лица имају обавезу да раде,¹⁰⁴⁹ али на којим пословима ће осуђеник бити радно ангажован зависи од одређених фактора. Да ли ће осуђени радити у оквиру казног завода или ван њега зависи од многих околности. Претпостављамо да ће се пре дозволити осуђеном из отвореног одељења окружног затвора да ради изван завода, него осуђеном који се налази у затвореном одељењу казно-поправног завода затвореног типа.¹⁰⁵⁰

---

¹⁰⁴⁷ Т. Ф. Минязева, Ж. Б. Оспанова, Организација труда осужденных к лишению свободы как основание их трудовой адаптации после освобождения, *Международный пенитенциарный форум „преступление, наказание, исправление”*, Рязань, 2013. стр. 141.

¹⁰⁴⁸ Вид. чл. 98 ЗИКС. *Из судске праксе: Осуђена лица имају право на накнаду за рад која се исплаћује једном месечно, а ако дође до задоцњења у исплати те накнаде онда имају и право на законску затезну камату.* (Пресуда Вишег суда у Нишу, Гж 2104/2013 од 11.9.2013. године). Извор: електронска база података *Paragraf Lex*, 31.1.2016.

¹⁰⁴⁹ О раду осуђеника вид. Adler, Mueller, Laufer (1995), *op. cit.*, pp. 492-494. Још је у другој половини 18. вијека у неким казним заводима у свијету јавила се концепција о употреби затворског рада с осуђеним. Miladin Obućina, *karakter, zadaci i cilj rada u institucijama za izvršenje krivičnih sankcija, Rad kao metod u procesu resocijalizacije lica nad kojima je izrečena krivična sankcija institucionalnog karaktera*, (Materijal za Simpozijum u Puli од 28- 30. маја 1970), Београд, 1970. стр. 7. Иако се сматра да је укидање радне обавезе резултат хуманизације извршења казне затвора, ипак се, можда иза те хуманизације крије нешто друго. Како наводи Фуко: Неколико полемика вођење у доба Реставрације и Јулске монархије јасно показују каква би требало да буде улога затвореничког рада. Пре свега поведена је расправа о плати. Покрећу се штрајкови против затворских радионица: када је један рукавичар из Шомана добио задатак да организује затворску радионицу у Клерову, долази до протеста радника; они изјављују да им је рад обешчашћен, заузимају мануфактуру и присиљавају газду да одустане од пројекта. Покренута је и читава кампања у радничкој штампи: пише се о томе да влада намерно фаворизује рад у затвору како би оборила „слободно формиране” плате; о томе да лоше стране затворских радионица још више погађају жене него мушкарце, јер им одузимају могућност да раде и гурају их у проституцију а тиме и у затвор, где ће исте те жене које су остале без посла док су биле слободне, сада конкурисати онима које још имају запослење; пише се и томе да се затвореницима дају најсигурнији послови (...). Фуко (1997), *op. cit.*, стр. 271. Радници су се плашили конкуренције, рада по ниској цени који би угрозио њихове наднице. Mišel Fuko, *Моћ/знанје: odabrani spisi i razgovori: 1972-1977*. Novi Sad, 2012. стр. 48.

¹⁰⁵⁰ Осуђени се упошљава у заводу или изван завода. Чл. 101 ст. 1 ЗИКС-а. Осуђени може да се упошљава изван завода код трећег лица, у складу са Законом. Упошљавање осуђеног код трећег лица обавља се на основу уговора. Организацију упошљавања осуђених изван завода код трећег лица обавља служба за обуку и упошљавање. Чл. 12 Правилник о раду осуђеног лица, *Сл. гласник РС*, бр. 145/2014.

Надаље, исти је случај и са правом на образовање,¹⁰⁵¹ које има значајну улогу и за ресоцијализацију осуђеника.¹⁰⁵² образовање осуђених спада у један од најстаријих облика рада са преступницима, јер се дуго сматрало да је необразованост и незнање један од узрока преступништва.¹⁰⁵³ Један од задатака у процесу преваспитавања, као форма рада, која је нашла примену у пенитенцијалној пракси, је и образовање и стручно оспособљавање.¹⁰⁵⁴ Иако осуђени има право на основно и средње образовање, које се сходно прописима који уређују образовање организује у заводу,¹⁰⁵⁵ то не значи да се право на образовање осуђених ту и завршава. Управник завода *може* осуђеном одобрити ванредно школовање ако се програм образовања може ускладити са безбедносном проценом, с тим да трошкове школовања сноси сам осуђени.¹⁰⁵⁶

Такође, право на одећу, обућу и рубље, зависи од врсте завода у којој осуђени издржава казну затвора, али у једном другом смислу. У ствари, поставља се питање да ли осуђени у заводу може да носи своје одећу или мора да носи *затворску одећу - затворску униформу*? Само ношење *затворске униформе* на осуђено лице делује на један негативан начин, то је на неки начин његово обележавање, дакле, његово жигосање у самом казненом заводу. Напретком у прописивању права осуђеника дошли смо и до схватања да осуђеник не треба да носи одећу која делује понижавајуће, која га идентификује, на којој су исписани бројеви и где је сваки осуђеник само један број. Али то не значи да се у свим казним заводима носи *цивилна одећа*, већ осуђеници за време издржавања казне

---

¹⁰⁵¹ Сви затвореници имају приступ образовању, које би требало да се састоји од школских предмета, стручног образовања, креативних и културних активности, физичког образовања и спорта, друштвеног образовања и библиотеке. Recommendation No. R (89) 12 of the Committee of Ministers to member States on education in prison (Adopted by the Committee of Ministers on 13 October 1989, at the 429th meeting of the Ministers' Deputies). Доступна на: [http://pjp-eu.coe.int/documents/3983922/6970334/CMRec+\(89\)+12+on+education+in+prison.pdf/9939f80e-77ee-491d-82f7-83e62566c872](http://pjp-eu.coe.int/documents/3983922/6970334/CMRec+(89)+12+on+education+in+prison.pdf/9939f80e-77ee-491d-82f7-83e62566c872). (15.1.2016.)

¹⁰⁵² Вид. Н. А. Тюгаева, Исправительная и ресоциализирующая функции образования осужденных в местах лишения свободы, *Международный пенитенциарный форум „преступление, наказание, исправление”*, Рязань, 2013. стр. 302.

¹⁰⁵³ Вид. Љепосава М. Илијић, *Утицај образовања и професионалног оспособљавања на редукцију ризика рецидивизма код осуђених лица*, Београд, 2016. стр. 7. (докторска дисертација).

¹⁰⁵⁴ Васпитни процес у пенолошким условима, Казнено поправни дом у Нишу, Ниш, 1976. стр. 33. Приредио: Стеван Милојевић.

¹⁰⁵⁵ Чл. 122 ст. 1 ЗИКС-а.

¹⁰⁵⁶ Чл. 123 ЗИКС-а. Више о образовању осуђених лица у току издржавања казне затвора вид. Branislava Knežić, Maja Savić, *Образовање у затвору: од права до реализације*, *Andragoške studije*, br. 1/2013. str. 99-116; Ђорђевић (2011), *op. cit.*, стр. 83-86.

затвора у зависности од типа завода носе и *затворску одећу*. Тако се и нашим ЗИКС-ом прописује да „у заводу и одељењима отвореног и полуотвореног типа осуђени има право да носи сопствену одећу и обућу”.¹⁰⁵⁷ Ову законску одредбу тешко је правилно протумачити, јер је законодавац остао недоречен.

Претходним ЗИКС-ом јасно се прописивало да се у „заводу отвореног и полуотвореног типа и отвореном и полуотвореном одељењу завода затвореног типа осуђени има право да носи сопствену одећу и обућу”.¹⁰⁵⁸ Уколико осуђена лица носе *затворску одећу*, она не сме деловати омаловажавајуће ни понижавајуће.¹⁰⁵⁹ Ближа правила о одећи уређена су посебним правилником.¹⁰⁶⁰

Уколико осуђени нема своју одећу, завод у којем издржава казну затвора обезбедиће му одећу и обућу. Тако се ЗИКС-ом прописује да осуђени има право на бесплатно рубље, одећу и обућу који су прилагођени месним климатским приликама.¹⁰⁶¹ Ову одредбу треба тумачити на начин, да, ако осуђени нема своју одећу или не жели да носи своју одећу, завод ће му обезбедити одећу, али не *затворску одећу*. У ствари, може да добије само *цивилну одећу*.

Једно од основних права које има свако осуђено лице јесте и право на дописивање. Иако се ЗИКС-ом ово право набраја у основна права осуђених, то никако не значи да свако осуђено лице има право на неограничено дописивање. Начин остваривања овог права зависи од тога где осуђени издржава казну затвора. У заводу затвореног и затвореног типа са посебним обезбеђењем или затвореном одељењу завода, на предлог управника завода или директора Управе, судија за извршење надлежан према седишту завода може донети одлуку да се *текст писама*

---

¹⁰⁵⁷ Чл. 85 ст. 2 ЗИКС-а. Тако на пример и у Руској Федерацији, у појединим установама осуђена лица имају право да носе *цивилну одећу*. Статја 129. Уголовно-исполнительный кодекс Российской Федерации, (в ред. Федеральных законов от 08.01.1998 N 11-ФЗ, от 21.07.1998 N 117-ФЗ, от 24.07.1998 N 125-ФЗ, от 16.03.1999 N 49-ФЗ, от 09.03.2001 N 25-ФЗ, от 20.03.2001 N 26-ФЗ, от 19.06.2001 N 85-ФЗ, от 11.06.2003 N 75-ФЗ, от 08.12.2003 N 161-ФЗ, от 29.06.2004 N 58-ФЗ, от 22.08.2004 N 122-ФЗ, от 04.11.2004 N 129-ФЗ, от 01.02.2005 N 1-ФЗ, от 01.04.2005 N 28-ФЗ, от 01.04.2005 N 29-ФЗ, от 09.05.2005 N 46-ФЗ, от 09.05.2005 N 47-ФЗ, от 05.01.2006 N 8-ФЗ, от 09.01.2006 N 12-ФЗ)

¹⁰⁵⁸ Чл. 73 ст. 2 ЗИКС-2005.

¹⁰⁵⁹ Вид. чл. 85 ст. 1 ЗИКС-а.

¹⁰⁶⁰ Правилник о одећи, обући, рубљу и постелини осуђених лица, *Сл. гласник РС*, бр. 137/2014. По овом Правилнику: Летња одећа за *мушкарце* је сиве боје, рубље је уобичајених боја, а обућа је, по правилу, црне боје (...); Зимска одећа за *мушкарце* је сиве боје, рубље је уобичајених боја, а обућа је, по правилу, црне боје (...); Летња одећа за *жене* је бордо боје, рубље је уобичајених боја, а обућа је, по правилу, црне боје (...); Зимска одећа за *жене* је бордо боје, рубље је уобичајених боја, а обућа је, по правилу, црне боје (...). Вид. чл. 5, 7, 9 и 11 овог Правилника.

¹⁰⁶¹ Чл. 84 ст. 1 ЗИКС-а.

надзире ако се на тај начин доприноси откривању или спречавању нових кривичних дела. Из истих разлога судија за извршење може *ускратити* дописивање.¹⁰⁶²

Један од начина да осуђено лице комуницира са људима из *спољног света* јесте и путем телефонског разговора. Осуђено лице има право на телефонски разговор са особама изван завода, али то никако не значи да осуђени има право да поседује мобилни телефон,¹⁰⁶³ већ се у самом заводу налазе телефонске говорнице. У погледу овог права мора да постоји нека разлика, јер се не може сваком осуђеном дозволити да на исти начин и у истом обиму остварује ово право. Најбољи начин да се изврши индивидуализација овог права јесте да се одреди колико осуђени у току једне недеље или месеца има право на телефонских позива, или да се омогући више телефонских позива али да се ограничи максимално време трајања разговора. Правилником о кућном реду прописује се у којем обиму осуђена лица остварују ово право. Осуђени који је разврстан у затворено одељење може да телефонира најмање *четири пута недељно*, а осуђени који је разврстан у полуотворено и отворено одељење може телефонирати *свакодневно*, у складу са могућностима завода.¹⁰⁶⁴

---

¹⁰⁶² Чл 87 ст. 2 ЗИКС-а.

¹⁰⁶³ Напротив, осуђеном лицу се привремено одузима мобилни телефон у казненом заводу. Уколико он ипак успе да унесе мобилни телефон чини дисциплински преступ.

¹⁰⁶⁴ Чл. 38 ст. 1 Правилника о кућном реду. Више о праву осуђеног на контакт са спољним светом вид. Vesna Babić, Marija Josipović, Goran Tomašević, Hrvatski zatvorski sustav i zaštita ljudskih prava zatvorenika, *Hrvatski ljetopis za kazнено право i praksu* (Zagreb), vol. 13, br. 2/2006. str. 708-709.

Интересантно је навести и да припадници службе обезбеђења могу да употребе ватрено оружје само у законом прописаним случајевима. Један од тих случаја јесте и уколико је потребно да се онемогући бекство осуђеног из завода затвореног или затвореног типа са посебним обезбеђењем (чл. 145 ст. 1 тач. 2 ЗИКС). Дакле, ако осуђени покушава бекство из неког другог завода, без обзира на одељење у којем је разврстано, радници службе обезбеђења не смеју употребити ватрено оружје како би спречили његово бекство. Другим речима, ако осуђеник „бежи” из отвореног одељења КПЗ затвореног типа или КПЗ затвореног типа са посебним обезбеђењем припадници службе обезбеђења могу да употребе ватрено оружјем, док у случају бекства осуђеника из затвореног одељења ОЗ припадници службе обезбеђења не смеју да употребе ватрено оружје. Сам поступак употребе ватреног оружја уређује се Правилником о мерама за одржавање реда и безбедности у заводима за извршење кривичних санкција. Правилник о мерама за одржавање реда и безбедности у заводима за извршење кривичних санкција, *Сл. гласник РС*, бр. 105/2014. (чл. 29): овлашћено лице, након претходног упозорења и упозоравајућег хица, употребиће ватрено оружје пуцањем ако се осуђени пење уз оградни зид завода, односно ако су му обе ноге одвојене од тла или се налази на оградном зиду. Ако осуђени, из става 1. овог члана уђе у забрањени простор непосредно испред оградног зида завода, овлашћено лице ће га упозорити да се удаљи. Забрањени простор из става 2. овог члана мора бити јасно обележен, уз видљив знак упозорења да је у означеном простору забрањен улаз и кретање.

Интересантно је указати и на законско решење које се тиче једне посебне мере – *смештај под појачаним надзором*. ЗИКС-ом се прописује да се та мера може применити само у заводима затвореног или затвореног типа са посебним обезбеђењем, односно у затвореним одељењима завода. Овде је законодавац направио разлику у односу на део који се тиче употребе ватреног оружја, тако да се ова посебна мера смештај под појачаним надзором може применити према осуђеном лицу који казну издржава у КПЗ затвореног типа или КПЗ затвореног типа са посебним

9.2. ПРАВА КОЈА ОСУЂЕНИЦИ ИМАЈУ У ИСТОМ ОБИМУ, А КОЈА НЕ БИ ТРЕБАЛО – НЕПОСТОЈАЊЕ ИНДИВИДУАЛИЗАЦИЈЕ ИЗВРШЕЊА КАЗНЕ ЗАТВОРА

Иако је донет 2014. године, од новог ЗИКС-а се много очекивало, али се није ни слутило да ће изменити неке основне принципе у вези са остваривањем одређених права осуђеника, који се тичу и нашег предмета интересовања. Реч је заправо о праву на пријем *посета* и праву на пријем *пакета*. Претходним ЗИКС-ом било је јасно прописано да обим права на посете и права на пријем пакета, за време издржавања казне затвора, зависе од тога где осуђени издржава казну затвора. Било је прецизирано да осуђени има право на посету брачног друга, деце, родитеља, усвојеника, усвојитеља и осталих сродника у правој линији и у побочној линији до четвртог степена крвног и тазбинског сродства, као и хранитеља, храњеника и старатеља: 1) Једном недељно - у заводу или одељењу отвореног типа; 2) Двапут месечно - у заводу или одељењу полуотвореног типа; 3) Једанпут месечно - у заводу или одељењу затвореног типа и у заводу затвореног типа са посебним обезбеђењем (чл. 78 ЗИКС-2005.). У погледу права на пријем пакета, такође је било прописано да осуђени има право на пријем пакета: 1) Једном недељно - у заводу или одељењу отвореног типа; 2) Двапут месечно - у заводу или одељењу полуотвореног типа; 3) Једанпут месечно - у заводу или одељењу затвореног типа и у заводу затвореног типа са посебним обезбеђењем.¹⁰⁶⁵

Актуелним ЗИКС-ом прописује се радикално другачије решење, које је по нашем мишљењу потпуно неоправдано, тако да сва осуђена лица, на која се он примењује, имају исти обим права у погледу пријема посета и пакета. Сада осуђени има право двапут месечно на посету брачног друга, деце, родитеља, усвојеника, усвојитеља и осталих сродника у правој линији и у побочној линији до четвртог степена крвног и тазбинског сродства, као и хранитеља, храњеника и старатеља (чл. 90 ст. 1 ЗИКС). Такође, осуђени има право на пријем пакета двапут месечно (чл. 96 ст. 1 ЗИКС).

обезбеђењем без обзира на одељење у којем је разврстано, али се ова мера може применити и према осуђеном који издржава казну и у другом заводу, под условом да је разврстан у затвореном одељењу. Вид. чл. 151 ЗИКС-а.

¹⁰⁶⁵ Чл. 84 ЗИКС-2005.

Са пенолошког аспекта није прихватљиво овакво законско решење. Штавише, у самом заводу обим права, као што је то случај и код осталих права, мора да зависи од тога где осуђени издржава казну, тако да осуђени треба да се труди да се влада на начин да буде смештен у онај завод, одељење и групу где је обим права највећи. Овде је реч о значајном праву по осуђено лице, које је законодавац олако изменио. Сматрамо да се може стећи утисак, да је било битно само да се поједине одредбе измене у закону, како би се оправдала сврха измене закона.

У предлогу актуелног ЗИКС-а, ова права била су прецизирана на сличан начин као и у ЗИКС-у из 2005, али зашто такав предлог није остао и у самом донетом закону, нама није познато.¹⁰⁶⁶

9.3. ИНДИВИДУАЛИЗАЦИЈА КАЗНЕ ЗАТВОРА КРОЗ ПРИЗМУ ПРОШИРЕНИХ ПРАВА И ПОГОДНОСТИ

Сва осуђена лица у казним заводима имају права која су им загарантована законом, те им та права нико не може одузети или ограничити. Међутим, осуђена лица под одређеним условима, у зависности од тога у којем одељењу издржавају казну, односно од групе у којој су распоређена имају или могу добити и поједина посебна права и погодности. Посебна права или погодност имају само осуђена лица која се у заводу добру владају, која за њих представљају награду за добро владање. Закон о извршењу кривичних санкција прописује која посебна права и погодности могу да добију осуђена лица, а њихова конкретизација уређује се Правилником о третману.

Проширена права и погодности деле се у две групе. Прва група односи се на проширена права/погодности које осуђени може да остварује у заводу и проширена права/погодност које осуђени може да остварује изван завода. Ми сматрамо да је овде реч о постојању 1. Проширених права, и 2. Погодности. Реч је о постојању проширених права које се остварују у самом заводу у којем се и казна затвора извршава, и о погодностима које се остварују *изван* завода.

---

¹⁰⁶⁶ Вид. Предлог Закона о извршењу кривичних санкција - доступан на сајту Министарства правде Републике Србије: <http://www.mpravde.gov.rs/sekcija/53/radne-verzije-propisa.php> (27.10.2015.).

9.3.1. Проширена права осуђених лица у казним заводима

За време издржавања казне затвора осуђени, у складу са законом, може добити и одређена проширена права. Реч је о томе да се постојећа основна права дају у проширеном обиму. Осуђеном који се посебно добро влада и залаже и остварује напредак у донетом програму поступања *управник завода може* доделити: 1) Проширено право на пријем пакета; 2) Проширено право на број посета; 3) Проширено право на круг лица која могу посетити осуђеног (даљи сродници, пријатељи и други); 4) Проширено право на пријем посета без надзора у просторијама за посете; 5) Проширено право на пријем посета у посебним просторијама; 6) Проширено право на пријем посета изван завода; 7) Проширено право на погоднији смештај.¹⁰⁶⁷ Видимо да проширена права може да одобри само *управник завода*. С тим у вези, иако се експлицитно не наводи, потребно је да неко предложи управнику да осуђеном додели ова права. Реч је, заправо, о томе да управник *не може* да зна које осуђенике треба наградити, тако да неко ко је у свакодневном контакту са осуђеним лицима треба да упути *предлог* Управнику, или да осуђеник сам затражи.

Законом се на овом месту прописује два права о којима није ништа јасно. Прво, реч је о *проширеном праву на пријем посета изван завода*. Ми заправо не знамо о каквом је овде проширеном праву реч, јер не постоји основно право на *пријем посета изван завода*. Ако не постоји основно право, како онда може да постоји проширено право, тј. право које се даје у већем обиму од основног права. Такође, иста ствар је и са *проширеним правом на погоднији смештај*. О томе се ЗИКС-ом, као ни Правилником о кућном реду ништа не прописује. Законом се дефинише само о каквом је смештају реч, али не и шта значи *погоднији смештај*. Осуђени нема основно право на погоднији смештај, већ има право на *смештај*, па онда и не може да има проширено право на погоднији смештај. Притом, сматрамо да право на погоднији смештај треба да постоји, то би било право које би добијала осуђена лица као награду због доброг владања. Можда би то право требало да обухвата право да се бира просторија за смештај као и право да се бирају осуђена лица са којима ће осуђеник боравити у истој просторији, што би свакако олакшало

---

¹⁰⁶⁷ Чл. 129 ст. 1 тач. 1, 2, 3, 4, 5, 6 и 7 ЗИКС-а.

живот осуђеном. Чини се да је законодавац само прописао ова права, али да није водио рачуна шта она уопште значе, нити како могу да се остваре.

9.3.2. Погодности осуђених ван казног завода

Осим основних права које има сваки осуђени, као и проширених права које може под појединим условима да добије, осуђени може да добије и погодности, које може да користи ван казног завода. Реч је о томе да осуђени може да изађе изван завода у којој издржава затворску казну на одређено време. Осуђеном који се посебно добро влада и залаже и остварује напредак у донетом програму поступања *управник завода може доделити:*

- 1) Слободан излазак у град;
- 2) Посету породици и сродницима о викенду и празницима;
- 3) Наградно одсуство из завода до седам дана у току године;
- 4) Коришћење годишњег одмора изван завода.¹⁰⁶⁸

На основу доброг владања осуђеног лица управник завода му може доделити да ова права користи изван завода. Излазак изван затворских зидина, затворске жице, за осуђено лице значи многи. То је заправо и један од ретких начин да се он нађе ван казног завода, да поново, али *накратко осети живот на слободи. Излазак у град*, иако се на први поглед чини да је реч о, можда, непотребној привилегији за осуђено лице, ипак се ради о сврсисходном начину повремениог краткотрајног повратка осуђеног на слободи. Осим тога, сама могућност да може да добије излазак у град за осуђено лице представља разлог да се добро влада, како би могао да оствари ово право.

Након што је остварио ово право, боравак изван зидина затвора је начин да се не заборави како изгледа живот на слободи, то је прилика и да се осуђени види са члановима породице, пријатељима, односно са ким хоће. Самим Законом се не уређују прецизно два проширена права (слободан излазак у град и посету породици и сродницима о викенду и празницима), јер се не прецизира колико пута осуђени у току месеца може да излази у град и колико пута може да иде у посету сродницима.

---

¹⁰⁶⁸ Вид. чл. 129 ст. 2 ЗИКС-а.

Та питања уређује Правилник о третману, а њихов обим зависи од групе у којој је осуђени распоређен.¹⁰⁶⁹

9.4. ИНДИВИДУАЛИЗАЦИЈА КАЗНЕ ЗАТВОРА ПУТЕМ ДОДЕЉИВАЊА СПЕЦИЈАЛНИХ ПРАВА/ПОГОДНОСТИ ОСУЂЕНИМ ЛИЦИМА

Осуђени у току издржавања казне затвора може добити и неке *специјалне погодности*. Ми смо их, заправо, назвали специјалним погодностима са циљем посебног издвајања, иако се у ЗИКС-у тако не називају. Пажљивом анализом ЗИКС-а могу се наћи неколико, како смо их ми назвали - специјалних погодности,¹⁰⁷⁰ али свакако се могу посебно издвојити пар оних која су, по нашем мишљењу, најважнија, а то су:

1. Рад на радном месту на коме је осуђени запослен;
2. Ванредни излазак или одсуство из завода до седам дана;
3. Превремено отпуштање.

Можда би се могло рећи да овој групи погодности припада и условни отпуст. Међутим, ми смо условни отпуст издвојили на посебном месту из разлога што о њему формално не одлучују *затворске власти*, већ одлуку о њему доноси суд, за разлику од ових погодности где о њиховом додељивању одлучују *затворске власти*.

9.4.1. Рад на радном месту на коме је осуђени запослен – преноћиште у заводу

Као што се ЗИКС-ом прописује, на молбу лица које је први пут осуђено на казну затвора до шест месеци, *директор Управе* може одобрити да за време трајања казне обавља послове на радном месту на коме је било запослено у време пријема налога за извршење казне, ако за то постоје оправдани разлози, а кривично дело за

---

¹⁰⁶⁹ Вид. део рада који се односи на посебна права у односу на класификационе групе.

¹⁰⁷⁰ Као што је на пример „прекид извршења казне”. О прекиду извршења казне затвора вид. Иван Милић, Стефан Радојчић, Прекид извршења казне затвора, *Пробација и алтернативне кривичне санкције – могућности и перспективе*, Бања Лука, 2016. стр. 202-215.

које је осуђено није у вези с тим пословима.¹⁰⁷¹ Из самог законског одређења сасвим је јасно да се ради о огромној погодности коју може да добије осуђено лице. Да би осуђени добио ову погодност морају бити испуњени одређени услови, и то:

1. Осуђено лице мора да поднесе молбу. С обзиром на то да се законом не прецизира у ком року осуђени може да поднесе молбу, нама се чини да је то могуће од дана пријема налога за извршење казне, као и за све време трајања извршења казне затвора.

2. Потребно да је осуђеном изречена казна затвора до шест месеци. Уколико је изречена казна затвора преко шест месеци, не постоји могућност да се осуђеном одобри ова погодност. Уколико је изречена казна затвора преко шест месеци радни однос осуђеном лицу престаје по сили закона (*ex officio*).¹⁰⁷² Може се појавити као спорно питање - уколико је осуђеном изречена казна затвора преко шест месеци, али је у притвору провео одређено време, које када се одбије од укупно изречене казне остаје да је осуђеном остало да издржава казну у заводу за издржавање казне мање од шест месеци. Видимо и то да је према законском решењу небитно које је кривично дело учињено. Тако је неважно која је врста кривичног дела учињена, као и облик кривице. С тим да ће, свакако, врста учињеног кривичног дела и облик кривице имати одређен утицај на доношење одлуке.

3. Ову специјалну погодност може да оствари само *примарни учинилац кривичног дела*. Другим речима, повратнику се не може дати ова погодност. Сада опет долазимо до тога да се питање казнене евиденције у погледу брисања осуде мора уредити на прецизнији начин. Јасно је да последице (не)брисања из евиденције осим што имају утицај на индивидуализацију казне у ужем смислу негативно се рефлектују и касније на само извршење казне.

4. Потребно је да је осуђени у време пријема налога за издржавање казне затвора запослен. Запосленост треба посматрати из угла Закона о раду.

5. Како се ЗИКС-ом прописује да би се омогућило осуђеном да користи ову погодност треба да *постоје оправдани интереси*. Сада се поставља питање - када

---

¹⁰⁷¹ Чл. 102 ЗИКС-а. Одредбу исте садржине прописује и Правилник о раду осуђених лица. Вид. чл. 13 поменутог Правилника.

¹⁰⁷² Запосленом престаје радни однос независно од његове воље и воље послодавца: ако због издржавања казне затвора мора да буде одсутан са рада у трајању дужем од шест месеци - даном ступања на издржавање казне. чл. 176 ст. 1 тач. 3 Закона о раду, *Сл. гласник РС*, бр. 24/2005, 61/2005, 54/2009, 32/2013 и 75/2014.

постоје оправдани интереси. По нашем мишљењу осуђеном треба омогућити ову погодност уколико је то једини извор прихода у његовој породици, уколико је то једини начин да издржава своју породицу.¹⁰⁷³ Зар није боље дозволити осуђеном да ради, да на тај начин прехрањује свој породицу, него да чланови породице осуђеног лица падају на терет државе и друштва? Ко брине о породици осуђеног, посебно о његовој деци (ако их има), док је у затвору?¹⁰⁷⁴ Осим што му се омогућава да обезбеди средства за егзистенцију, ова погодност је и начин да осуђени не кида контакте са спољним светом, пре свега са породицом и радном заједницом. Приликом извршење казне затвора треба да се узме у обзир и социјална димензија те казне, дакле, води се рачуна и о члановима породице осуђеника.

б. Кривично дело које је учинио не сме бити у вези са пословима које обавља. Тако, на пример, ако је осуђено лице извршило кривично дело злоупотребе службеног положаја, према одредбама ЗИКС-а, не би било места да се омогући оваква погодност да и даље ради на истом радном месту.

О овој специјалној погодности одлучује директор Управе за извршење кривичних санкција. Видимо да се, заиста, овде ради о једно специјалној погодности о којој одлуку доноси особа која се налази на челу Управе, а не особа која је на челу завода у којој осуђени издржава казну затвора. Притом, по молби осуђеног не одлучује суд, већ директор Управе. Међутим, против одлуке директора Управе осуђени има право жалбе судији за извршење.¹⁰⁷⁵ Логично је да ће се осуђени жалити само онда када је директор Управе одбио његову молбу. Иако се чини мање битним, ми ипак морамо да укажемо на неке недоречености у ЗИКС-у у овом делу. Законом се није, по нашем мишљењу, на јасан начин уредио сам поступак остваривања овог права, пре свега мислимо на прописивање рокова. Ми

---

¹⁰⁷³ Мада, у пракси сигурно постоје и други оправдани разлози за омогућавање ове погодности.

¹⁰⁷⁴ (...) дело повратника није обично дело: оно често пута одузима оца од хранитеља двома породицама: и породици убијеног, односно за рад онеспособљеног, и породици самог повратника који мора да труне у казненом заводу. Деца и једних и других у већини случајева остају незбринута сирочад и падају на терет не само друштву и држави, већ се често одају скитњи, просјачењу и другим породицама и на тај се начин и она сама припремају да постану злочинци по занимању, што представља једно велико зло, јер нема веће опасности за један народ но кад му се омладина почне кварити и изменити. Илија М. Јелић, *Заштита отпуштених осуђеника и малолетника – као социјална потреба и начин њена извођења*, Београд, 1934. стр. 46. О правима деце чији су родитељи на издржавању казне затвора вид. Šime Matak, *Prava djece čiji su roditelji na izdržavanju zatvorske kazne*, *Pravnik*, 44, 1 (88), 2010. str. 155-164.

¹⁰⁷⁵ Чл. 102 ст. 2 ЗИКС-а.

постављамо питање – у којем року директор Управе може или мора да одлучи по молби осуђеног лица?¹⁰⁷⁶ Уколико не постоји законом предвиђен рок у којем директор мора да донесе одлуку, онда постоји могућност да се о молби осуђеног уопште не одлучује или се одлучи пред истек казне.¹⁰⁷⁷ Иако се ЗИКС-ом на овом месту не прописује рок у којем осуђени може да уложи жалбу на одлуку директора Управе, сматрамо да се могу применити општа правила која се тичу „Поступака по жалби против одлуке управника завода и директора Управе”.¹⁰⁷⁸

9.4.2. Ванредни излазак или одсуство из завода до седам дана

Осим претходно наведеног разлога када осуђено лице у оквиру посебних погодности може да привремено напусти завод, ЗИКС-ом се прописује још једна специјална погодност, која се састоји у томе да се осуђеном може дозволити ванредни излазак или одсуство из завода до седам дана. Из посебно оправданих разлога, *управник завода може* осуђеном одобрити и ванредни излазак или одсуство из завода до седам дана.¹⁰⁷⁹ Видимо да се овде, заправо, ради о два погодностима иако се Законом прописује истим ставом. Осуђеном се може дозволити 1. Ванредни излазак, или 2. Одсуство из завода. Правилником о кућном реду се експлицитно наводи у којим случајевима се може осуђеном дозволити ванредни излазак или одсуство из завода. Ванредни излазак или одсуство из завода осуђеном се може одобрити *без обзира на групу и искоришћена проширена права и погодности* због: смрти члана уже породице, обиласка теже оболелог члана уже породице, рођења детета, закључења брака, као и из других посебно оправданих разлога.¹⁰⁸⁰ Сасвим је оправдано омогућити осуђеном да накратко изађе из завода како би могао да присуствује сахрани члана своје уже породице, да посети члана уже породице који је на самрти или из неких других оправданих разлога. То би

---

¹⁰⁷⁶ Свакако да се поставља питање примена закона којим се уређује управни поступак.

¹⁰⁷⁷ Законом се на појединим местима јасно прописују рокови у којима директор Управе мора да донесе одлуку. Тако, на пример, осуђени који не добије одговор на притужбу или није задовољан донетим решењем има право да у року од осам дана од дана пријема решења поднесе жалбу директору Управе. Директор Управе дужан је да о жалби одлучи у року од 30 дана од дана пријема жалбе. Чл. 126 ст. 11 и 12 ЗИКС-а.

¹⁰⁷⁸ Чл. 40 ст. 1 ЗИКС-а. Осуђеник може да поднесе жалбу судији за извршење против одлуке управника завода или директора Управе у року од три дана од дана достављања одлуке, у случајевима предвиђеним овим законом.

¹⁰⁷⁹ Чл. 129 ст. 3 ЗИКС-а.

¹⁰⁸⁰ Чл. 53 ст. 2 Правилника о кућном реду.

били разлози изласка из завода због *жалости*. Док би разлози *славља* били - омогућити осуђеном да излази из завода у случају рођења детета и склапања брака. Притом, сматрамо да се ова погодност треба дати само ако је осуђени добио дете и ако он склапа брак, а не и њему неко блиско лице.

Закон не може да предвиди све оправдане ситуације када је потребно да осуђеном дозволи да изађе из завода, зато се и ЗИКС-ом сасвим оправдано прописује да се и у другим посебно оправданим разлозима може осуђеном омогућити ова погодност. О овој погодности одлучује управник завода, а не директор Управе, што само говори у прилог томе да је претходна погодност, рад на радном месту, где је осуђени запослен, важнија погодност. Ова погодност може да се омогући сваком осуђеном лицу, без обзира у којем заводу издржава казну, без обзира од одељења у којем је распоређено и групе која му је додељена.

Иако се ништа у прописима не наводи о томе колико често осуђени може да добије ову погодност, сматрамо да не постоји ограничење. Свакако, не може се, на пример, омогућити осуђеном да сваке недеље посећује члана уже породице који је тешко оболео. С тим да је оправдано, да се осуђеном у току издржавања казне затвора дозволи излазак или одсуство из завода и по неколико основа, на пример, да посети тешко оболелог члана породице, да оде на сахрану ужем члану породице, да склопи брак, у случају рођења детета, па чак и по више пута за сваки основ.

Осуђени може да добије ову погодност само ако *тражи* од управника завода у којем издржава казну да оствари ову погодност. Међутим, ЗИКС-ом се на овом месту ништа не прописује о самој процедури остваривања ове погодности. Значајно је и поставити питање - да ли осуђени, у случају да управник завода не дозволи излазак или одсуство из завода, има право да се жали директору Управе или судији за извршење. У општим одредбама код *судије за извршење* прописано је да осуђени има право да поднесе захтев за судску заштиту против одлуке директора Управе, у року од три дана, од дана достављања одлуке, ако сматра да је тиме незаконито ограничено или повређено неко од његових права предвиђено чл. 76. до 125. ЗИКС-а.¹⁰⁸¹ Ова специјална погодност прописана је чланом 129 ставом 3, тако да се чини да осуђени у погледу недавања ове погодности *нема право* да поднесе захтев за судску заштиту судији за извршење. Сада се поставља и питање, да ли осуђени има

---

¹⁰⁸¹ Вид. чл. 37 ст. 2 ЗИКС-а.

право да се на одлуку управника завода жали директору Управе. Свакако би законодавац требало да уреди и ово питање, те да јасно пропише процедуру за добијање ове погодности, као и да предвиди право жалбе.

9.4.3. Превремено отпуштање осуђеника - случајна индивидуализација

Постоји још један начин да се осуђени нађе на слободи пре истека изречене затворске казне, а да се притом не ради о условном отпусту. Ради се о томе да осуђени може да се отпусти из завода пре истека затворске казне, о чему не доноси одлуку суд. Директор Управе може, у складу са законом, превремено отпустити осуђеног са издржавања казне највише шест месеци до истека казне, ако је издржао девет десетина казне, због доброг владања осуђеног и постигнутих резултата у програму поступања, на предлог управника завода.¹⁰⁸² Понашање осуђеног лица у заводу, показује да је сврха казне затвора (како изрицања, тако и извршења) испуњена и да није више потребно да осуђено лице издржава казну у заводу. Да би се осуђено лице превремено отпустило потребно је да се остваре објективни и субјективни услови. Објективни услови се односе на време које је осуђени провео у заводу, док се субјективни тиче његовог владања и постигнутих резултата у програму поступања. Потребно је да је осуђени провео у заводу девет десетина казне, и да му остане још шест месеци до истека казне, да се добро владао и да су остварени резултати поступања.

Одлуку о превременом отпуштању може да донесе само директор Управе, док управник завода може само да предложи превремено отпуштање на основу претходно прибављеног мишљења стручног тима.¹⁰⁸³ С обзиром на то да о овој погодности одлучује директор Управе, сматрали смо да се у пракси ретко када даје ова *специјална погодност*, али то баш и није тако.¹⁰⁸⁴

---

¹⁰⁸² Чл. 69 ст. 1 ЗИКС-а.

¹⁰⁸³ Вид. чл. 69 ст. 1 ЗИКС-а.

¹⁰⁸⁴ Примера ради, 2012. године 214 осуђених лица и 4 осуђенице су привремено отпуштени са издржавања затворске казне. Извор: Извештај о раду Управе за извршење кривичних санкција за 2012. годину, стр. 93. доступан на: http://www.uiks.mpravde.gov.rs/images/UKKS_izvestaj_2012.pdf. (17.5.2016.). У 2013. године превремено је отпуштено 41 осуђено лице са издржавања казне, док превремено отпуштених жена у овој години није било. Извор: Годишњи извештај о раду Управе за извршење кривичних санкција за 2013. годину, стр. 108. Доступан на: http://www.uiks.mpravde.gov.rs/images/Godisnji_izvestaj_UIKS-a_za_2013.pdf. (17.5.2016.).

Слажемо се с тим, да један овакав механизам треба да постоји, тј. да постоји награда за добро владање у затвору, коју треба изузетно доделити осуђеним лицима. Међутим, могу се истаћи и контра-аргументи постојању ове погодности. У ситуацији, када се осуђени толико добро владао зашто му није омогућен условни отпуст? Осуђени може условно да се отпусти када издржи 2/3 изречене казне, што је много раније него када је реч о превременом отпуштању. У том смислу, осуђени којег директор Управе¹⁰⁸⁵ превремено отпусти, иако се то законом не одређује, сматра се да је казну издржао и не могу му се наметнути никакве обавезе, нити се може опозвати овакво отпуштање.

Овакав начин законског регулисања личи нам на *условни отпуст одлуком управника завода* који је био прописан Законом о извршењу кривичних санкција¹⁰⁸⁶ из 1997. године. Чланом 149 тог Закона било је прописано да управник завода може осуђеног, који је издржао најмање четири петине казне затвора, условно отпустити најраније три месеца пре истека казне, ако се осуђени примерено влада и залаже на раду. О оваквом начину условног отпуштања одлучивао је *управник завода*, а не директор Управе. Међутим, овако дат условни отпуст могао се и опозвати. Претпостављамо да је законодавац или законописац, када је одлучивање о условном отпусту прешло у надлежност суда, ипак одлучио да случај *условног отпуштања од стране управника завода* задржи, али да га и мало модификује. Тако да више не постоји условни отпуст одлуком управника завода, већ постоји *превремено отпуштање* од стране директора Управе – што је по осуђено лице повољније, у једном делу. Превремено отпуштање се уводи онда када је одлучивање о условном отпусту прешло у судску надлежност. Нама се чини да је интенција законодавца била, да ипак и у надлежности *затворских власти* остави један део *ингеренција* у домену изласка осуђеног из казног завода пре истека затворске казне.

С друге стране, можда је ово и један од начина за растерећење казних завода. Проблеми затвора у свету, као код нас јесте свакако њихова

---

¹⁰⁸⁵ Може се поставити и питање како то да директор Управе, који је *постављено лице*, може да одлучује о једном оваквом специјалној погодности? Директора Управе, на предлог министра надлежног за послове правосуђа, поставља Влада, на период од пет година. Чл. 27 ст. 2 ЗИКС-а.

¹⁰⁸⁶ ЗИКС-1997.

пренасељеност,¹⁰⁸⁷ а привременим отпуштањем се у одређеном проценту затворски смештајни капацитети растеређују. Да је ово један од могућих разлога потврђује и Закључак о усвајању акционог плана за спровођење стратегије за смањење преоптерећености смештајних капацитета у заводима за извршење кривичних санкција у Републици Србији у периоду од 2010. до 2015. године.¹⁰⁸⁸ Као једна од мера за смањење преоптерећености смештајних капацитета јесте и привремено отпуштање. Тако се Стратегијом препоручује да се предвиди могућност привременог отпуста осуђеног који је издржао две трећине казне затвора изречене у трајању до три године, а најдуже до три месеца пре истека казне.¹⁰⁸⁹ Иако се привременим отпуштањем казна затвора индивидуализује у поступку извршења, овде је интенција законодавца, можда, више ишла ка томе да се казнени заводи растерете.

Када се јави проблем пренасељености затвора¹⁰⁹⁰ и могућих решења како би се казнени заводи растеретили, онда се на неки начин индивидуализација казне затвора у поступку извршења ставља у други план. Такође, оваквим приступом проблему заборавља се на сврху извршења казне затвора, и гледа се само *основни циљ* – а то је како растеретити затворе. У Србији на 100.000 становника долази приближно 142 затвореника, док је у европским земљама са најмањим процентом

---

¹⁰⁸⁷ У неким државама се смањује број лица на издржавању казне затвора, што не мора да значи да се смањило и број извршених кривичних дела. Тијekom 2014. године казну затвора издржавало је 6068 затвореника што представља 44,82% од укупног броја затворске популације која се у 2014. години налазила у затворском саставу. У односу на 2013. годину, тијekom које је казну издржавало 6862 затвореника, тијekom 2014. године их је 11,57% мање. *Izvešće o stanju i radu kaznionica, zatvora i odgojnih zavoda za 2014. godinu*. Zagreb, 2015. str. 15. У фебруару 2011. године у Шпанским затворима налазило се 73,412 осуђеника. *The Spanish Prison System*. Доступно на: http://www.institucionpenitenciaria.es/web/export/sites/default/datos/descargables/publicaciones/libroIPin_glx.pdf. (1.4.2016.).

¹⁰⁸⁸ Закључак о усвајању акционог плана за спровођење стратегије за смањење преоптерећености смештајних капацитета у заводима за извршење кривичних санкција у Републици Србији у периоду од 2010. до 2015. године, *Сл. гласник РС*, бр. 90/2011. Донета од Владе Републике Србије. (У даљем тексту и: Стратегија).

¹⁰⁸⁹ Вид. Стратегију.

¹⁰⁹⁰ О пренасељености затвора и могућности решавања тог проблема вид. Darko Dimovski, Miomira Kostić, Penološki pristup prevelikom broju osuđenih lica u penitencijarnom sistemu Republike Srbije, *NBP – Žurnal za kriminalistiku i pravo*, br. 2/2015. str. 167-179; Димовски, Костић (2016), *op. cit.*, стр. 633-642. Вид. Zdravko Grujić, Ivan Milić, Prison overcrowding – mitigating the consequences, International scientific conference - “ARCHIBALD REISS DAYS”, Belgrade, 2016. Volume I, pp. 286-295; Дарко Димовски, Иван Милић, Приватни затвори и пенитенцијарни систем Србије, *Зборник радова Правног факултета у Новом Саду*, бр. 2/2015. стр. 749-767.

становништва који борави у затворима тај удео двоструко мањи. У Холандији на 100.000 становника долази 75 затвореника, а у Немачкој 81.¹⁰⁹¹

10. ИНДИВИДУАЛИЗАЦИЈА КАЗНЕ ЗАТВОРА КРОЗ ПРИЗМУ УСЛОВНОГ ОТПУСТА

Као највећа привилегија (право) коју може да добије осуђено лице у току издржавања казне затвора јесте *условни отпуст*. Условни отпуст је најважнија и најстимулативнија мера која позитивно утиче на осуђене у прихватању предвиђеног програма пеналног третмана.¹⁰⁹² Условни отпуст суспендује казну и у том погледу има слично дејство као и условна осуда.¹⁰⁹³ Реч је о томе, да се након одређеног времена који је осуђени провео у затвору, исти може отпустити из завода за извршење казне пре истека казне, под законом прописаним условима. У току издржавања казне осуђени се својим радом и залагањем труди да оствари ова права.¹⁰⁹⁴ Као награду због доброг владања осуђеном се може дати и условни отпуст.¹⁰⁹⁵

Условно отпуштање осуђеника први пут је примењено око 1820. године у енглеским кажњеничким колонијама основаним у Аустралији.¹⁰⁹⁶ То отпуштање у почетку није било организовано, а вршено је без посебних правила. Према подацима из литературе, у вези са тим су 1829. године донети и посебни прописи,

---

¹⁰⁹¹ Jelena Smić, Nikola Kovačević, Nevena Nikolić, *Život posle zatvora - Rezultati istraživanja potreba osuđenih lica u postpenalnom periodu*, Beograd, 2014. str. 5.

¹⁰⁹² Milan Cvetanović, *Uslovni otpust i praksa u Kazneno popravnom domu u Sremskoj Mitrovici, Drugo savetovanje Udruženja za penologiju SAP Vojvodine*, Subotica, 1979. str. 7.

¹⁰⁹³ Стојановић (2009), *op. cit.*, стр. 190.

¹⁰⁹⁴ (условни отпуст) прије свега представља значајан инструмент ресоцијализације затвореника, јер се осуђено лице кроз својеврсни систем награђивања стимулира да промјени свој однос према социјалној збљи, развија радне навике и залаже се на раду, у специфичном окружењу уважава потребе и интересе других, те слиједи и друге друштвено прихватљиве обрасце понашања како би завриједило пријевремено пуштање на слободу. Vedad Gurda, *Uvjetni otpust kao alternativa sankcijama institucionalnog tipa u krivičnom pravu Bosne i Hercegovine, Кривично законодавство - de lege lata et de lege ferenda*, Prijedor, 2015. str. 325.

¹⁰⁹⁵ Код увјетног отпуста ријеч је о некој врсти помиловања, опроста, одустанка од извршења казне до краја. То је уједно наставак индивидуализације казне у фази њезина извршења. Ivan Damjanović, Zdenka Kokić-Puce, Senka Klarić-Baranović, *Uvjetni otpust s izdržavanja kazne zatvora (od 1998. do 2002.)*, *Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu (Zagreb)*, vol. 11, broj 2/2004, str. 867-868. Увјетни отпуст омогућава да се у току извршења казне постигну озбиљни резултати. Олакшава правилну реинтеграцију у друштвену средину. Jean Lebret, *Postupanje sa kriminalcima izvan zatvora, Penologija, Izbor članaka iz stranih časopisa – 1963*. str. 271

¹⁰⁹⁶ Mijat Šuković, *Uslovni otpust*, Beograd, 1971. str. 12.

који су три године касније допуњени.¹⁰⁹⁷ Тим прописима управници кажњеничких колонија овлашћени су да одаберу осуђенике, депортоване у колоније из Енглеске, отпусте их из колоније пре истека рока по пресудама, под условом да живе и раде на територији Аустралије и да се добро владају.¹⁰⁹⁸ У Немачкој је условни отпуст почео да се примењује од 1830, у Шпанији од 1835, док у Француској од 1840. године.¹⁰⁹⁹

Пошто је реч о немерљивом праву за осуђено лице, законом се морало јасно прецизирати који осуђеник и под којим условима може остварити ово право. Услови за добијање условног отпуста прописани су Кривичним закоником. Тако се њиме прописује ко може добити условни отпуст, с тим да ту постоје две категорије осуђених, али се, такође, изричито прописује и ко не може да добије условни отпуст. Ми смо у овом раду условном отпусту посветили нарочиту пажњу. Условни отпуст представља начин индивидуализације казне затвора у поступку извршења.¹¹⁰⁰

10.1. ОПШТА ПРАВИЛА ЗА ДОБИЈАЊЕ УСЛОВНОГ ОТПУСТА

Услови за добијање условног отпуста морају бити јасно прописани. Свакако ћемо се сложити с тим да су главни критеријуми за добијање условног отпуста *понашање осуђеника у току издржавања казне, као и временски период* који је

---

¹⁰⁹⁷ *Ibid.*, str. 13.

¹⁰⁹⁸ *Ibid.*

¹⁰⁹⁹ Првотни назив за увјетни отпуст, који је у употреби и данас - *parole* - долази од француске ријечи *parole d'honneur* или „часна ријеч”, што дакле подразумева обећање затвореника да ће се у заједници понашати у складу са законом и одређеним правилима у замјену за ранији отпуст. Snježana Maloić, Neven Ricijaš, Saša Rajić, Povijesni razvoj i modeli ranijeg otpusta zatvorenika: značaj za aktualnu hrvatsku kaznenopravnu praksu, *Kriminologija i socijalna integracija*. Vol. 20 (2012) br. 2. str. 31.

¹¹⁰⁰ *Сентенца*: Институт условног отпуста је у складу са принципом индивидуализације казне, јер се њиме казна своди на ону меру која је реално потребна за остварење циљева кажњавања, тј. сврхе кажњавања са становишта специјалне превенције. (*Решење Апелационог суда у Београду*, Кж2. 2898/2012 од 31.7.2012. године). Извор: електронска база података *Paragraf Lex*, 5.8.2016.

„Ранији отпуст с издржавања казне затвора је казненоправни и пенолошки институт од изнимног значења за затвореника, затворски сустав и за заједницу. За затвореника јер га потиче на добро понашање и сурадњу, омогућава му ранији отпуст на слободу, за затворски сустав јер представља валоризацију резултата у provedби појединачног програма извршавања казне и растерећење затворског сустава, а за заједницу јер отпуст починитеља казног дјела носи одређени ризик криминалног поврата чиме се у становитој мјери угрожава сигурност заједнице”. Dijana Šimpraga, Ljiljana Vukota, Probni projekt uvjetni otpusti zatvorenika, *Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu* (Zagreb), vol. 17, broj 2/2010. str. 814.

провео на издржавању казне. Тако се и нашим Кривичним закоником прописују услови под којима се може добити условни отпуст, који су субјективне и објективне природе. Осуђеног који је издржао две трећине казне затвора *суд ће* условно отпустити са издржавања казне, ако се у току издржавања казне тако поправио да се може са основом очекивати да ће се на слободи добро владати, а нарочито да до истека времена за које је изречена казна не учини ново кривично дело. При оцени, да ли ће се осуђени условно отпустити, узеће се у обзир његово владање за време издржавања казне, извршавање радних обавеза, с обзиром на његову радну способност, као и друге околности које показују да је у односу на њега постигнута сврха кажњавања (...).¹¹⁰¹ Видимо да је објективни услов време - да је осуђени провео на издржавању казне затвора две трећине изречене казне.¹¹⁰²

Иако, можда, делује сувишно, на овом месту ћемо ипак напоменути, да без подношења молбе осуђеног не постоји начин да се добије условни отпуст. Уколико осуђени не поднесе молбе за добијање условног отпуста, онда не постоји ни могућност да добије условни отпуст.¹¹⁰³

---

¹¹⁰¹ Чл. 46 ст. 1 Кривичног законика. С тим да се време које је провео у притвору урачунава у трајање казне затвора. Код одређивања дела издржане казне у поступку по молби за условни отпуст, узима се казна изречена (умањена) и по ванредним правним лековима а време проведено у притвору је део издржане казне. (Решење Врховног суда Србије у Београду посл. бр. Кж. П 463/02 од 23.05.2002. године) - Билтен судске праксе Окружног суда у Новом Саду, бр. 8/2005, Интермех, Београд. Извор: електронска база података *Propisi online*, 8.8.2016.

¹¹⁰² У вези са временом издржане казне, може се појавити одређени проблеми приликом тумачења овог периода уколико је раније осуђеном лицу смањена казна путем амнестије. Наиме, тада је време које је потребно да се издржи казна, мање од дужине изречене казне, а Законик изричито наводи изречене казне. Поједини аутори заступају став да у кривичном праву Србије постоје три режима поводом условног отпуста: а) Обавезни (мандаторни) условни отпуст, б) Факултативни (дискрециони) условни отпуст и в) забрана условног отпуста. *Čorović (2015), op. cit., str. 102.*

Сентенца: Иако је протекло више од две трећине изречене казне затвора осуђеном, његово пуштање на условни отпуст је неосновано ако процес ресоцијализације није у потпуности окончан, те се у односу на осуђеног не може са основом очекивати да ће се у случају пуштања на слободу добро владати и да до истека казне на коју је осуђен неће учинити ново кривично дело. (Решење Апелационог суда у Београду, Кж2. 3615/2013 од 14.8.2013. године). Извор: електронска база података *Paragraf Lex*, 5.8.2016.

¹¹⁰³ С тим да и молбу може да поднесе и бранилац осуђеног лица. Вид. *Право схватање:* Молбу за пуштање на условни отпуст може поднети и бранилац осуђеног (правни основ за усвојено правно схватање члан 76. став 1. ЗКП). (Правно схватање усвојено на седници Кривичног одељења Врховног суда Србије од 09. октобра 2004. године) - Билтени судске праксе Врховног суда Србије, бр. 3/2005 и 4/2008, Интермех, Београд. Извор: електронска база података *Propisi online*, 1.1.2016.

Тако је и Апелациони суд у својој одлуци одлучио: Поступак за пуштање осуђеног на условни отпуст са издржавања казне затвора, може се покренути не само подношењем молбе осуђеног, како је то предвиђено одредбама из члана 522. став 1. ЗКП, већ и подношењем молбе браниоца осуђеног, с обзиром да је одредбама из члана 76. ЗКП, бранилац овлашћен да у корист окривљеног предузима све радње које може предузети окривљени. (Решење Апелационог суда у Београду Кж2 1198/11 од 13. априла 2011. и решење Првог основног суда у Београду К. 1059/11) -

Некада се није захтевало да осуђени проведе 2/3 у казненом заводу, већ краћи временски период. Кривични законик из 2005. године омогућавао је добијање условног отпуста након издржане половине изречене казне, али се Законом о изменама и допунама Кривичног законика из 2009. године (чл. 8) уместо половине прописује да је потребно да протекну две трећине. Такође, на пример, Кривични законик из 1951. прописивао је да се осуђени може условно отпустити након издржане половине казне, а под одређеним условим и пре.¹¹⁰⁴ Основни кривични законик из 1977. прописивао је да осуђени који је издржао половину казне затвора, а изузетно и онај који је издржао трећину ове казне може отпустити са издржавања казне под условом да до истека времена за које је изречена казна не учини ново кривично дело (условни отпуст).¹¹⁰⁵ Исто тако се Кривичним законом Републике Србије из 1977. прописивало да се осуђени може условно отпустити уколико је издржао једну половину или изузетно једну трећину казне.¹¹⁰⁶

Поставља се питање, да ли је оправдано да се осуђеним лицима даје условни отпуст након издржане једне половине затворске казне. Можда би требало

Билтен Апелационог суда у Београду, број 3/2011, Интермех, Београд, Аутор сентенце: Небојша Павловић, виши судијски сарадник Апелационог суда у Београду. Извор: електронска база података *Propisi online*, 5.11.2015. У појединим законодавствима дозвољено је да молбу за условни отпуст поднесу и чланови уже породице осуђеника. Вид. Ljubinko Mitrović, *Primjena uslovnog otpusta u Republici Srpskoj, Godišnjak Fakulteta pravnih nauka*, бр. 5/2015. стр. 12.

¹¹⁰⁴ (1) Осуђено лице које је издржало половину казне строгог затвора или затвора и покаже својим радом и владањем да се толико поправило да се може очекивати да неће даље вршити кривична дела, може се условно отпустити са издржавања казне (2) Ако се осуђено лице за време издржавања казне нарочито истакне својим радом и владањем, може се условно отпустити и пре него што је издржало половину казне строгог затвора, односно затвора. (3) Под условом из става 1 овог члана лице осуђено на казну строгог затвора у доживотном трајању може се условно отпустити ако је издржало петнаест година строгог затвора. (4) Условни отпуст траје до истека времена за које је изречена казна, а за лица којима је смртна казна замењена строгим затвором у доживотном трајању десет година од дана отпуштања са издржавања казне. Чл. 56 Кривичног закона ФНРЈ.

¹¹⁰⁵ Вид. чл. 38 ст. 5 Основног кривичног закона.

¹¹⁰⁶ (1) Осуђени који је издржао половину казне затвора може се условно отпустити са издржавања казне ако се у току издржавања казне тако поправио да се може са основом очекивати да ће се на слободи добро владати, а нарочито да неће вршити кривична дела. При оцени да ли ће се осуђени условно отпустити узмеће се у обзир његово владање за време издржавања казне, извршавање радних обавеза с обзиром на његову радну способност и друге околности које показују да је постигнута сврха кажњавања. (2) Осуђени који је издржао трећину казне затвора може се изузетно отпустити са издржавања казне ако постоје услови из става 1 овог члана и ако посебне околности које се односе на личност осуђеног очигледно показују да је постигнута сврха кажњавања. Члан 9. Кривичног закона Републике Србије, *Сл. гласник СРС*, бр. 26/77, 28/77 - испр., 43/77 - испр., 20/79, 24/84, 39/86, 51/87, 6/89, 42/89 и 21/90 и "Сл. гласник РС", бр. 16/90, 26/91 - одлука УСЈ бр. 197/87, 75/91 - одлука УСРС бр. 58/91, 9/92, 49/92, 51/92, 23/93, 67/93, 47/94, 17/95, 44/98, 10/2002, 11/2002 - испр., 80/2002 - др. закон, 39/2003 и 67/2003. (у даљем тексту: КЗРС-1977.). Казнени закон Републике Хрватске прописује да (чл. 59): „суд може отпустити осуђеника с издржавања казне затвора ако је издржао најмање једну половину казне на коју је осуђен, али не мање од три мјесеца, ако се основано очекује да неће поновити казнено дјело те ако на то пристаје”.

размислити и о таквој могућности, али наравно, не за сва осуђена лица. Тако би, на пример, требало размислити да се осуђеним лицима на *блаже* затворске казне или за одређена кривична дела омогући условно отпуштање и након издржане једне половине казне.¹¹⁰⁷ Интересантно је навести да је једна од мера Стратегије предвиђање могућности да осуђени коме је изречена казна затвора до три године има право да поднесе молбу за условни отпуст након издржане једне половине изречене казне. Међутим, чини се да је ова мера Стратегије имала за циљ растерећење казних завода, а не индивидуализацију казне у поступку извршења.¹¹⁰⁸

Остали критеријуми су субјективне природе, и они се тичу самог осуђеника. Потребно је да се осуђени у току издржавања казне тако поправио да се може са *основом* очекивати да ће се на слободи добро владати, а нарочито да до истека времена за које је изречена казна не учини ново кривично дело. Овде је потребна једна процена осуђеног, коју није нимало једноставно извршити, с тим да се законом наводе критеријуми за утврђивање да ли се осуђени поправио или није. Тако ће се процена извршити с обзиром на његово владање за време издржавања казне, извршавање радних обавеза, с обзиром на његову радну способност, као и друге околности које показују да је у односу на њега постигнута сврха кажњавања. На основу законског решења може се закључити да суд узима у обзир три околности приликом доношења закључка о томе да ли се осуђени поправио или није, и то:

1. Његово владање у затвору: реч је у најширем смислу о томе да ли је осуђени био дисциплинован у затвору или је реч о недисциплинованом осуђенику, осуђенику који је кршио правила понашања у затвору.

2. Извршавање радних обавеза с обзиром на његову радну способност: могуће је да је овде законодавац мислио на радне обавезе које би се односиле на одржавање хигијене у просторијама у којима осуђени борави. До оваквог закључка

---

¹¹⁰⁷ У вези са овим питањем, али и у вези са свим осталим законским недореченостима и контрадикторностима, као и конкретним предлозима вид. Ђорђе Игњатовић, Условни отпуст – правна и пенолошка анализа, *Анали Правног факултета у Београду*, година LXIV, 1/2016. стр. 31-66.

¹¹⁰⁸ Закључак о усвајању акционог плана за спровођење Стратегије за смањење преоптерећености смештајних капацитета у заводима за извршење кривичних санкција у Републици Србији у периоду од 2010. до 2015. године.

смо дошли из разлога што осуђена лица немају обавезу да раде, па тако ни да извршавају радне обавезе. Међутим, овде је такође могуће, да је законодавац мислио и на извршење радних задатака у случају када је осуђено лице пристало да ради и да остварује права на основу радног ангажовања.¹¹⁰⁹

3. Друге околности које показују да је у односу на њега постигнута сврха кажњавања.¹¹¹⁰ Овакво законско решење тиче се само специјалне превенције, дакле, да је постигнута сврха кажњавања у односу на осуђено лице.

Кривични законик из 2005. године садржао је другачије решење, тако да је за добијање условног отпуста било потребно да се узму у обзир (...) и друге

---

¹¹⁰⁹ Принудним радом се не сматра рад или служба лица на издржавању казне лишења слободе, ако је њихов рад заснован на принципу добровољности, уз новчану надокнаду, рад или служба лица на војној служби, као ни рад или служба за време ратног или ванредног стања у складу са мерама прописаним приликом проглашења ратног или ванредног стања. Чл. 26 Устава Републике Србије.

¹¹¹⁰ *Сентенца*: Када је подносилац молбе за условни отпуст правноснажном пресудом оглашен кривим због кривичног дела разбојништва у покушају помагањем из члана 168. став 2. Кривичног закона Републике Србије у вези чл. 19. и 24. Кривичног закона Савезне Републике Југославије и кривичног дела неовлашћено набављање, држање и ношење ватреног оружја, муниције и експлозивних материја из члана 33. став 3. Закона о оружју и муницији онда без обзира на добро владање осуђеног током издржавања казне затвора и израженог кајања због учињеног кривичног дела, нема услова за усвајање молбе јер сврха кажњавања није остварена с обзиром на друштвену опасност и тежину извршених кривичних дела као и дужину временског остатка неиздржаног дела казне затвора. *Из образложења*: Побитим решењем одбијена је молба осуђеног за пуштање на условни отпуст, јер, иако из извештаја о владању осуђеног током издржавања казне КПЗ Ш, бр. 243-... од 29.3.2005. године произилази да се осуђени на издржавању казне примерно влада и да поседује изражене радне навике, а да задатке обавља савесно, те да признаје кривично дело и изражава кајање због истог, ипак, имајући у виду тежину извршених кривичних дела, степен кривичне одговорности осуђеног, те дужину неиздржаног дела казне на коју је осуђен, још увек није постигнута *сврха кажњавања*. (Решење Врховног суда Србије, Кж. II 799/2005 од 20.6.2005. године). Извор: електронска база података *Paragraft Lex*, 7.8.2016.

Да би осуђени био пуштен на условни отпуст потребно је да поред објективног услова буде остварена сврха кажњавања. (Решење Вишег суда у Ваљеу Куо.50/13 од 13.11.2013. и решење Апелационог суда у Београду КжI 5223/2013 од 29.11.2013.) - Правни Информатор, бр. 2/2014, Интермех, Београд, Аутор сентенце: Др Драган Обрадовић, судија Вишег суда у Ваљеу. Извор: електронска база података *Propisi online*, 15.1.2016. Исто тако: Сврха кажњавања је законом предвиђена у оквиру опште сврхе кривичних санкција у циљу спречавања учиниоца да чини кривична дела, утицаја на њега да убудуће не чини кривична дела (индивидуална превенција), утицаја на друге да не чине кривична дела, изражавања друштвене осуде за кривично дело, јачања морала и учвршћивања обавезе поштовања закона (генерална превенција); зато, имајући у виду тежину извршеног кривичног дела и његове последице, чињеницу да је осуђени за ово дело осуђен на казну затвора у висини посебног законског минимума, а да му је у време доношења решења којим се одлучује о његовој молби за условни отпуст остало да издржи још пет месеци изречене казне – иако из извештаја казнено-поправног завода произилази да су присутне и стабилне позитивне манифестације у понашању осуђеног – нису испуњени законски услови да се осуђени условно отпусти са издржавања казне, јер још увек није постигнута сврха кажњавања, пре свега у погледу генералне превенције. (Решење Вишег суда у Краљеву Куо. 46/10 од 6.7.2010. и решење Апелационог суда у Крагујевцу Кж. 2-1035/10 од 26.7.2010.) - Билтен Вишег суда у Краљеву, број 3/2010, Интермех, Београд, Аутор сентенце: Бојана Новичић, судијски помоћник Вишег суда у Краљеву). Извор: електронска база података *Propisi online*, 15.1.2016.

околности које показују да је постигнута сврха кажњавања (чл. 46). С обзиром на то да је сврха кажњавања специјална и генерална превенција, као и изражавање социјално етичког прекора, онда је више него јасан циљ ове законске норме. Закон о изменама и допунама Кривичног законика из 2012. године уводи ову новину, те тражи да је остварена сврха кажњавања само у односу на осуђено лице.¹¹¹¹ Ово је још један показатељ да се није одустало од преваспитавања осуђеника, као што се то у науци наводи.

Видимо да се изричито заступа став да треба да се цене и друге околности на основу којих се може закључити да се осуђени поправио, па се поставља питање које би то околности могле да буду, а да се не односе на понашање осуђеног (под тачком 1). Чини се да би се овде могло говорити о томе да се осуђени поправио посматрано у односу на спољни свет. Тако, уколико се осуђени помирио са жртвом дела у току издржавања казне или надокнадио штету, то би по нашем мишљењу могло да се сматра другим околностима. Такође, ако се оженио, добио дете, треба да брине о родитељима или други слични разлози.

На основу наведених околности треба да се процени да ли се осуђени тако поправио да се може са основом очекивати да ће се на слободи добро владати, а нарочито да до истека времена за које је изречена казна не учини ново кривично

---

¹¹¹¹ Наши ранији закони садржали су другачија решења по овом питању. Тако се КЗРС-1977. у члану 9 прописивало: „(...) друге околности које показују да је постигнута сврха кажњавања”. Сврха кажњавања према члану 33 Основног кривичног закона била је и: 1) спречавање учиниоца да чини кривична дела и његово преваспитавање; 2) васпитни утицај на друге да не чине кривична дела. Јасно је да су и генерална и специјална превенција морале бити остварене да би осуђени могао да се условно отпусти.

Тако је и суд одлучио. *Сентенца*: Ако разлози генералне превенције захтевају да се молби осуђеног за пуштање на условни отпуст не удовољи, суд ће молбу одбити и ако се осуђени на издржавању казне поправио у довољној мери. (...) Како су у сврси кажњавања (члан 33 Кривичног закона Савезне Републике Југославије - од 12.4.2003. године Основни кривични закон - видети Закон о изменама и допунама Кривичног закона Савезне Републике Југославије ("Сл. гласник РС", бр. 39/2003) - даље: ОКЗ) садржани циљеви и индивидуалне и генералне превенције, код доношења одлуке о условном отпусту, од значаја су не само околности које се тичу индивидуалне превенције, већ и околности које могу да укажу да ли су у конкретном случају, до доношења одлуке о условном отпусту, већ испуњени и циљеви генералне превенције. Те околности по схватању Окружног суда, могу бити све оне околности из члана 41 став 1 ОКЗ, које су већ биле или су могле бити од значаја и код одмеравања казне. (...)(Решење Окружног суда у Ваљеву, Кв. 186/2002 од 15.10.2002. године). Извор: електронска база података *Paragraf Lex*, 7.8.2016.

Исто тако и одлука: Оцена стручног тима Завода у којој осуђени издржава казну затвора да су у конкретном случају циљеви *специјалне и генералне превенције* у целости остварени, указује да је постигнута сврха кажњавања и да је казна сврсисходно деловала на осуђеног. (Решење Вишег суда у Краљеву Куо. 26/12 од 27.7.2012.) - Билтен Вишег суда у Краљеву, број 2/2012, Интермех, Београд, Аутор сентенце: Давор Мркоњић, судијски помоћник Вишег суда у Краљеву. Извор: електронска база података *Propisi online*, 11.12.2015.

дело.¹¹¹² Није нимало једноставан задатак дати процену нечијег *будућег понашања*, у смислу да ће се осуђени добро владати на слободи а нарочито да неће учинити ново кривично дело. Интересантно је поставити питање: шта се подразумева под добрим владањем на слободи, а да то није вршење кривичног дела? Можда је законодавац мислио да се може очекивати да неће чинити ни прекршаје, као најблажа казнена дела, нити привредне преступе, да неће конзумирати алкохол, опојне дроге и др.¹¹¹³

10.2. УЧИНИОЦИ НАЈТЕЖИХ КРИВИЧНИХ ДЕЛА И УСЛОВНИ ОТПУСТ – ИНДИВИДУАЛИЗАЦИЈА СА ПОСЕБНОМ ПАЖЊОМ

Један број осуђеника који се налази на издржавању казне осуђени су за *најтежа* кривична дела, штавише има и оних осуђених којима је изречена казна затвора у максималном трајању, од 40 година. Са пенолошког аспекта, ми сматрамо да сваком осуђенику, без обзира на учињено кривично дело и без обзира на изречену казну треба омогућити право на добијање условног отпуста, а свакако када кажемо да треба омогућити то право, с друге стране, то не значи и да сваком осуђенику треба одобрити условни отпуст. Сваки осуђеник, без обзира на учињено кривично дело и без обзира на висину изречене казне, може да се поправи,¹¹¹⁴ као и што се сваком може десити да учини кривично дело.

Међутим, наш законодавац издваја неколико категорија осуђеника, с циљем да *укаже* судовима да приликом одлучивања о условном отпусти морају на посебан начин да посматрају те учиниоце. Законодавац је користио неколико критеријума

---

¹¹¹² *Сентенца*: С обзиром да је осуђени више пута дисциплински кажњаван током служења казне, да није ресоцијализован и да није остварена сврха кажњавања, не може се са основом очекивати да ће се на слободи добро владати и да неће вршити кривична дела у случају пуштања на условни отпуст, без обзира што су испуњени формални услови за то. (Решење Апелационог суда у Београду, Кж2. 3681/2012 од 9.10.2012. године). Извор: електронска база података *Paragraf Lex*, 11.12.2015.

¹¹¹³ Интересантно је на овом месту приказати и решење Казненог закона Републике Хрватске. „Приликом одлучивања о приједлогу суд ће цијенити личност осуђеника, његов пријашњи живот и осуђиваност, је ли против њега у тијеку други казнени поступак, однос према почињеном казненом дјелу и жртви, понашање тијekom издржавања казне затвора, успјешност примјене програма извршавања казне затвора, је ли дошло до промјене његова понашања након почињеног казног дјела или се очекује да ће до тих промјена доћи примјеном мјера надзора за вријеме увјетног отпуста те животне околности и његову спремност за укључивање у живот на слободи”. Чл. 59 ст. 2 Казненог закона Републике Хрватске.

¹¹¹⁴ С тим да се у теорији говори и о непоправљивим учиниоцима кривичних дела.

за издвајање ових осуђеника. Први критеријум је *висина* изречене казне. Други, *врста* кривичног дела. Трећи, с обзиром на *надлежност суда* пред којим је осуђеник осуђен. У четвртом случају реч је о *поврату*.

Кривичним закоником се сасвим неуобичајено прописује да уколико испуњава услове из става 1. овог члана, *суд може* условно отпустити осуђеног:

1. Који издржава казну затвора од 30 до 40 година;

2. Који је осуђен за кривична дела против човечности и других добара заштићених међународним правом (чл. 370. до 393а), кривична дела против полне слободе (чл. 178. до 185б), кривично дело насиље у породици (чл. 194. ст. 2. до 4), кривично дело неовлашћена производња и стављање у промет опојних дрога (члан 246. став 4), кривична дела против уставног уређења и безбедности Републике Србије (чл. 305. до 321), кривично дело примање мита (чл. 367) и кривично дело давање мита (чл. 368);

3. Који је осуђен од надлежних судова, односно њихових посебних одељења, у поступцима вођеним у складу са надлежношћу одређеном Законом о организацији и надлежности државних органа у сузбијању организованог криминала, корупције и других тешких кривичних дела;¹¹¹⁵

---

¹¹¹⁵ Слободно судијско уверење - *Сентенца*: При одлучивању о пуштању на условни отпуст осуђеног који испуњава услове за условни отпуст, а осуђен је од стране надлежних судова, односно њихових посебних одељења у поступцима вођеним у складу са надлежношћу одређеном Законом о организацији и надлежности државних органа у сузбијању организованог криминала, корупције и других тешких кривичних дела, суд доноси одлуку применом слободног судијског уверења, дакле осуђеног може али не мора условно отпустити. Из образложења: "Као неосновани су цењени и жалбени наводи осуђеног М. А. о томе да је одредбом члана 46. Кривичног законика (даље: КЗ) прописано искључивање примене слободног судијског уверења, јер закон прописује да ће суд осуђеног који је издржао две трећине казне затвора условно отпустити са издржавања казне (ако су испуњени други услови). Међутим, како је Законом о изменама и допунама КЗ ("Сл. гласник РС", бр. 121/2012) у ставу 4. прописано да се члан 46. став 1. КЗ мења на тај начин што се после става 1. додаје и нови став 2. који прописује да уколико осуђени испуњава услове из става 1. овог члана, суд га може условно отпустити ако је осуђен од стране надлежних судова, односно њихових посебних одељења у поступцима вођеним у складу са надлежношћу одређеном Законом о организацији и надлежности државних органа у сузбијању организованог криминала, корупције и других тешких кривичних дела. Дакле, како је у конкретном случају осуђени М. А. управо осуђен од стране Посебног одељења Вишег суда у Б. то је правилно првостепени суд ожалбену одлуку донео оценом доказа по слободном судијском уверењу, те је, као што је напред речено правилно закључио да је молба браниоца осуђеног за пуштање на условни отпуст за сада неоснована." (*Решење Апелационог суда у Београду*, Кж2. По1 487/2013 од 5.12.2013. године). Извор: електронска база података *Paragraf Lex*, 11.12.2015.

4. Који је више од три пута правноснажно осуђен на безусловну казну затвора, а није извршено брисање или не постоје услови за брисање неке од осуда.¹¹¹⁶

Овде је, више него јасно да се наведеним учиниоцима кривичних дела *може* дати условни отпуст. Међутим, зашто се законодавац одлучио да ове категорије посебно издвоји, није нам сасвим јасно. Претпостављамо, као што смо мало пре навели, да је желео да се на неки начин *судовима* скрене пажња на то, да приликом одлучивања о условном отпусту обратe посебну пажњу, уколико се он даје овим осуђеницима.

Интересантно је упоредити ова правила са правилима о *забрани ублажавања казне*, о којима је речи било у другом делу рада. С тим у вези, може се закључити следеће:

1. Прво, постоји једна категорија учинилаца којима се казна не може ублажити и за која законодавац прописује посебна правила за давање условног отпуста;

2. Затим, постоје учиниоци кривичних дела којима се казна не може ублажити, али за које законодавац не прописује посебна правила за добијање условног отпуста;

3. На крају, постоје учиниоци кривичних дела којима се казна може ублажити, али се за њих, као осуђеним лицима, прописују посебна правила о добијању условног отпуста.

Није нам најјасније, зашто се законодавац одлучио за овакво решење. На ово питање могу се дати два одговора, где један другог искључују. Могуће је да је законодавац или законописац, на основу свестраног сагледавања појединих кривичних дела, и њихових учинилаца, дошао до закључка да је овакво решење најбоље. С друге стране, није искључено да се једноставно није много *размишљало* приликом законског уређења и довођења у везу правила о забрани ублажавања казне и условном отпуштању осуђених лица. Ми се надамо да се законодавац руководио првим разлогом, али се бојимо да то ни није баш тако, јер не видимо логику законодавца у овим одредбама.

---

¹¹¹⁶ Чл. 46 ст. 2 Кривичног законика.

10.3. ОСУЂЕНА ЛИЦА КОЈА СЕ НЕ МОГУ УСЛОВНО ОТПУСТИТИ ПРЕМА ОДРЕДБАМА КРИВИЧНОГ ЗАКОНИКА – НЕПОСТОЈАЊЕ ИНДИВИДУАЛИЗАЦИЈЕ ПРЕМА УСЛОВНОМ ОТПУСТУ

Мало пре смо навели, да сваком осуђенику, као награду, због доброг владања, треба омогућити право на условни отпуст. Ипак, постоји и одређени број осуђеника који се у току издржавања казне не труди да се поправи и који крши дисциплину – правила понашања у затвору. Реч је о осуђеним лицима која се нису поправила, односно на основу чијег понашања се долази до закључка да изрицање казне, као и само њено извршење није имало неког нарочитог утицаја на њих. С тим у вези, Кривичним закоником се изричито прописује ко не може добити условни отпуст. Не може се условно отпустити осуђени који је током издржавања казне два пута дисциплински кажњаван и коме су одузете додељене погодности.¹¹¹⁷

Видимо да се у овом случају немогућност добијања условног отпуста не тиче врсте учињеног кривичног дела, као ни висине изречене казне, *већ се строго тиче самог понашања осуђеног у заводу за извршење казне*. У овом случају, потпуно се *заборавило* на учињено кривично дело, а у центру пажње је учинилац, тачније, његово понашање за време издржавања казне.

У заводима за извршење казне затвора прописују се строга правила понашања, којима се уређују права и обавезе осуђеника. Непоступање у складу са тим правилима која су прописана законом и подзаконским актом представља дисциплински преступ, те постоји и дисциплинска одговорност. Сузбијање *негативног понашања* у затворима постиже се тако што се осуђеним лицима изричу казне.¹¹¹⁸ Међутим, да би осуђено лице могло бити дисциплински кажњено, претходно мора да учини неку радњу које је прописана као дисциплински преступ.

---

¹¹¹⁷ Чл. 46 ст. 1 Кривичног законика.

¹¹¹⁸ John (Darcy) Dugan, Vivienne Roche, Ian Tucker, *The Prison Discipline Regime Review, Report to the Correctional Services Commissioner into prison discipline provisions, sanctions and privileges*, June 2003, p. 9.

Законом о извршењу кривичних санкција прописују се тежи¹¹¹⁹ и лакши¹¹²⁰ дисциплински преступи и за њих се прописују и дисциплинске мере. За дисциплинске преступе важи начело *законитости*. Дисциплински преступ мора да буде прописан пре него што је учињен и могу се изрећи само оне дисциплинске мере које су законом прописане.¹¹²¹

---

¹¹¹⁹ Тежи дисциплински преступи су: 1) бекство или покушај бекства из завода; 2) подстрекивање на побуну или бекство; 3) припремање побуне или бекства; 4) неовлашћено напуштање завода; 5) насиље према другом лицу, физичко или психичко злостављање другог лица; 6) прављење, поседовање или коришћење опасне ствари или средства за комуникацију на даљину; 7) израда или уношење у завод средства подобног за напад, бекство или извршење кривичног дела; 8) спречавање приступа у било који део завода службеном лицу или лицу које се овлашћено налази у заводу; 9) угрожавање, оштећење или уништење имовине већег обима; 10) одбијање извршења законитог налога овлашћеног лица услед чега је наступила или могла наступити тежа штетна последица; 11) угрожавање туђег здравља извршено намерно или грубом непажњом; 12) производња, поседовање или коришћење опојних дрога или психоактивних супстанци; 13) грубо занемаривање личне хигијене осим ако грубо занемаривање личне хигијене није настало услед телесног или менталног обољења; 14) бављење играма на срећу; 15) отпор здравственом прегледу или мерама за спречавање опасности од заразе; 16) подстрекивање лица лишеног слободе на тежи дисциплински преступ; 17) занемаривање радне обавезе које је изазвало или је могло изазвати тежу штетну последицу; 18) обучавање о начину извршења кривичног дела на основу личног или туђег искуства; 19) тежа злоупотреба добијених проширених права и погодности; 20) недолично, насилничко или увредљиво понашање према запосленом; 21) противправно присвајање туђих покретних ствари; 22) понављање најмање три лакша дисциплинска преступа у периоду од три месеца; 23) одбијање осуђеног да се подвргне тестирању у случају основане сумње на узимање опојних дрога или психоактивних супстанци. Чл. 157 Закона о извршењу кривичних санкција. Законима којима се уређује извршење кривичних санкција прописује се и које ствари осуђено лице може да има код себе и у којој количини. Вид. Д. В. Хильман, Особенности правового режима собственности осуждённых, *Вестник Кузбасского института - Научный журнал*, № 4 (17)/2013. стр. 95.

¹¹²⁰ Лакши дисциплински преступи су: 1) угрожавање и ометање другог осуђеног у обављању радних и слободних активности; 2) удаљавање из круга завода или радилишта и радионице завода без одобрења; 3) изношење алата и других материјалних средстава са радног места; 4) међусобна купопродаја одеће, обуће, лекова и других ствари; 5) коцкање; 6) припремање obroka, напитака или хране ван простора предвиђеног у ту сврху; 7) тетовирање и телесни пирсинг себе или другог у заводу; 8) угрожавање и оштећење имовине; 9) нарушавање изгледа завода; 10) неовлашћено коришћење и улажење у службене просторије; 11) лакша злоупотреба добијених посебних права; 12) поседовање ствари које осуђени не сме имати код себе; 13) недисциплиновано, непристојно и агресивно понашање које ремети живот и рад у заводу; 14) недозвољена израда предмета; 15) пушење ван простора одређеног у ту сврху; 16) занемаривање радне обавезе; 17) одбијање извршења законитог налога овлашћеног лица; 18) неовлашћено коришћење ствари; 19) омогућавање приступа неовлашћеном лицу у простор завода; 20) увредљиво понашање према другом лицу по било ком личном својству; 21) давање нетачних података о чињеницама битним за остваривање права.

¹¹²¹ Дисциплинске мере су: 1) укор; 2) ограничење или забрана примања пакета до три месеца; 3) одузимање додељених проширених права и погодности из члана 129. ст. 1. и 2. овог закона до три месеца; 4) ограничење или забрана располагања новцем у заводу до три месеца; 5) упућивање у самицу у слободно време или током целог дана и ноћи. чл. 159 ст. 2 Закона о извршењу кривичних санкција. О кажњавању осуђених лица и дисциплинским мерама вид. Иван Милић, Дарко Димовски, Кажњавање осуђених лица - дисциплинске мере, *Зборник радова Правног факултета у Новом Саду*, бр. 1/2016. стр. 219-231. Вид. Драгиша Дракић, Иван Милић, Утврђивање истине у дисциплинском поступку који се води против осуђеног за време издржавања казне затвора, *Зборник радова Правног факултета у Новом Саду*, бр. 2/2016. стр. 475-491.

Овакво законско решење представља новину којом се *на одређен начин поопштравају* услови за добијање условног отпуста, односно прописује се ко не може да добије условни отпуст. Кривичним закоником из 2005. године, (чл. 46) само се прописивало ко може да добије условни отпуст, тако да се није ништа прописивало о сметњама за добијање условног отпуста. Законом о изменама и допунама Кривичног законика из 2009. године, (чл. 8)¹¹²² прописује се да се не може условно отпусти осуђени који је покушао бекство или је побегао из завода за извршење казне затвора у току издржавања казне.¹¹²³ На крају, Законом о изменама и допунама Кривичног законика из 2012. године, (чл. 4)¹¹²⁴ прописује се да се не може условно отпустити осуђени који је током издржавања казне два пута дисциплински кажњаван и коме су одузете додељене погодности.

Иако се чини више него јасним ко се не може условно отпустити, Закоником је ипак остављен простор за одређена различита тумачења. С тим у вези, прописује се да се не може дати условни отпуст осуђеном који је током издржавања казне два пута дисциплински кажњаван¹¹²⁵ и коме су одузете додељене погодности. Језичким тумачењем долазимо до закључка да је потребно да је осуђени кажњен најмање два пута у току издржавања казне и да су му одузете додељене погодности.¹¹²⁶ Реч је о

---

¹¹²² ЗИДКЗ-2009.

¹¹²³ *Сентенца*: Нису испуњени услови да се окривљени пусти на условни отпуст када је *бежао* са издржавања казне затвора. Из образложења: "Наиме, правилан је чињенично-правни закључак првостепеног суда када је нашао да нису остварени услови за пуштање осуђеног на условни отпуст. Неосновани су жалбени наводи, којима се указује да се окривљени самовољно удаљио из установе, имајући у виду да је имао породичних проблема, с обзиром да му је мајка била болесна, да се искрено каје због свега што је урадио, као и да му је било много тешко с обзиром да има само мајку и да са њом живи у породици. Сходно томе, без обзира на чињеницу што је окривљени издржао половину казне затвора, неоснован је његов предлог за пуштање на условни отпуст с обзиром да се за време издржавања казне није поправио имајући у виду напред наведено, те да би се са основом могло очекивати да неће поновити кривично дело односно наставити са вршењем кривичних дела." (*Решење Окружног суда у Београду*, Кж. 2135/2006 од 6.12.2006. године). Извор: електронска база података *Paragraf Lex*, 28.5.2016.

¹¹²⁴ ЗИДКЗ-2012.

¹¹²⁵ Није оправдано што се законом не прави разлика између тежих и лакших дисциплинских престапа.

¹¹²⁶ Могло би се поставити питање: да ли се цени и понашање осуђеног за време примене мере притвора. Да ли, на пример, дисциплинско кажњавање у току трајања притвора има реперкусије на добијање условног отпуста? Чињеница да осуђени није дисциплински кажњаван док је боравио у притвору није од утицаја на одлуку о условном отпусту, будући да је притвор мера обезбеђења присуства окривљеног у кривичном поступку и представља потпуно другачији режим у односу на лице које је лишено слободе и издржава казну затвора. (...) Поред тога правилно је првостепени суд имао у виду извештај Окружног затвора у Б. да осуђени није био дисциплински кажњаван приликом боравка у притвору, али је правилно нашао да наведена чињеница *није од утицаја* на одлуку, будући да је притвор мера обезбеђења присуства окривљеног у кривичном поступку и представља потпуно другачији режим у односу на лице које је лишено слободе, те да

кумулятивном услову. Ако је осуђени два и више пута дисциплински кажњен, али му нису одузете посебне погодности, сматрамо да тада може добити условни отпуст. Сада се поставља питање шта се подразумева под *додељеним погодностима*? Закон о извршењу кривичних санкција садржи норме о *проширеним правима и погодностима*,¹¹²⁷ а не о додељеним погодностима. Као један од дисциплинских мера, за учињени дисциплински преступ, јесте и дисциплинска мера *одузимање проширених права и погодности*. Тако да се може доћи до закључка, да, уколико је осуђеном због учињеног дисциплинског преступа изречена ова мера постојаће законска сметња за давање условног отпуста, под условом да је два пута дисциплински кажњен. С тим у вези, долази се до закључка да је дисциплинска мера *одузимање проширених права и погодности*, најстрожа мера, што није тачно. Тако гледано, ова дисциплинска мера се изриче како за лакше, тако и за теже дисциплинске преступе, док се дисциплинске мере 1. Ограничење или забрана располагања новцем у заводу до три месеца, и 2. Упућивање у самицу у слободно време или током целог дана и ноћи, изричу само за теже дисциплинске преступе. Здраворазумски гледано, онда су и ове мере теже од мере *одузимање проширених права и погодности*. Тако да се долази до решења, да, иако је неко у дисциплинском поступку у казненом заводу строже кажњен, он може да трпи мање последице приликом одлучивања о условном отпусту.¹¹²⁸

казна затвора представља кривичну санкцију која у погледу права и обавеза лица према којима се извршава кривична санкција подлеже Закону о извршењу кривичних санкција (...). (Решење Апелационог суда у Београду, Кж2. По1 33/2014 од 31.1.2014. године). Извор: електронска база података *Paragraf Lex*, 28.5.2016.

Исто тако је одлучио и Апелациони суд у Београду: (...) неосновани су жалбени наводи да је првостепени суд био дужан да службеним путем провери владање осуђеног у притвору Окружног затвора у Београду, јер приликом одлучивања о молби за условни отпуст *није од значаја* владање осуђеног за време које је провео у притвору, већ извештај завода у којем осуђени издржава казну затвора. (Решење Апелационог суда у Београду – Посебног одељења Кж2 По1 бр. 212/12 од 22. маја 2012. и решење Вишег суда у Београду – Посебног одељења СПК По1 бр. 12/12 Куо По1 бр. 27/12 од 10. маја 2012. године) - Билтен Вишег суда у Београду, број 84, Интермех, Београд, Приредили: Мр Александар Трешњев, судија и Бојана Станковић, виши судијски сарадник. Извор: електронска база података *Propisi online*, 12.9.2016. Дакле, за време док се окривљени налази у притвору он може да учини дисциплински преступ и да за њега буде и дисциплински кажњен. Тако и из судске одлуке: *Сентенца*: У ситуацији када притвореник у току трајања притвора супротно кућном реду установе ступи у комуникацију са другим притвореницима тиме чини дисциплински преступ због чега му се, по пријави догађаја надлежном суду, изриче одговарујућа дисциплинска казна од стране судије који поступа по предмету. (Решење Вишег суда у Ваљевоу, Кв. 1/2014 од 14.1.2014. године). Извор: електронска база података *Paragraf Lex*, 28.5.2016.

¹¹²⁷ Вид. чл. 129.

¹¹²⁸ Вршење дисциплинских преступа и изрицање дисциплинских мера није ни реткост у заводима за извршење казне затвора. Тако су на пример у Окружном затвору у Краљевоу у 2011.

С друге стране, могуће је и да је осуђени више пута кажњен дисциплинском мером која се не састоји у *одузимању додељених погодности*, али и да се истовремено, али не као последица дисциплинске мере, распореди у одељење или групу у којој има мање погодности. Сада се поставља питање, да ли се, с обзиром на законско решење и у овом случају сматра да су остварени услови да суђени не може да добије условни отпуст? Ми смо склони, да закључимо да осуђени, с обзиром на то да је тако законодавац уредио, и у овом случају, не би могао да добије условни отпуст.

10.3.1. Евиденција дисциплинских мера

Осуђена лица проводе и по неколико месеци, година, деценија у казненом заводу, а често казну затвора издржавају у различитим заводима. С тим у вези, поставља се питање да ли се дисциплинско кажњавање односи на цео временски период издржавања затворске казне, или само на конкретан период у последњем заводу? На пример, ако је неко осуђен на казну затвора од 10 година, да ли то значи да је могуће да је више пута дисциплински кажњен у току прве године у затвору, и да такво кажњавање представља сметњу за добијање условног отпуста?

Свака изречена дисциплинска мера уписује се у *евиденцију дисциплинских мера*. Ова евиденција и служи да се из ње добију подаци о томе да ли је осуђени дисциплински кажњаван или није. Свакако да се подаци из евиденције бришу. Дисциплинска мера брише се из евиденције дисциплинских мера ако осуђеном не буде изречена нова дисциплинска мера у року од *годину дана* од дана изречене дисциплинске мере за лакше преступе, а у року од *три године* од дана изречене

године вођени дисциплински поступци према 10 осуђених и изречене следеће дисциплинске мере: према 6 лица: упућивање у самицу; према 3 лица: ограничење или забрана располагања новцем; према 1 лицу: укор. Вид. Национални механизам за превенцију тортуре, мониторинг завода за извршење кривичних санкција, Извештај о посети ОЗ Краљево, Београд, новембар 2012. године. стр. 32. Доступно на: <http://www.ombudsman.rs/index.php/lang-sr/izvestaji/posebnii-izvestaji> (5.7.2016.) С друге стране, у Окружном затвору у Новом Саду у писаном извештају Завода (претходни упитник) наведено је да су у 2013. године дисциплинске мере изречене према 367 лица, и то: према 22 лица условно упућивање у самицу; према 99 лица упућивање у самицу; према 10 лица ограничење или забрана располагања новцем; према 52 лица ограничење или забрана примања пакета; према 12 лица условно ограничење или забрана примања пакета; према 173 лица укор. Извор. Национални механизам за превенцију тортуре, мониторинг установа у којима се налазе лица лишена слободе, Извештај о посети ОЗ Нови Сад, Београд, октобар 2014. године, стр. 31. Доступно на: <http://www.ombudsman.rs/index.php/lang-sr/izvestaji/posebnii-izvestaji/3803-2015-04-23-13-04-30> (5.7.2016.).

дисциплинске мере за теже дисциплинске преступе.¹¹²⁹ Овакво законско решење нас подсећа и на казнену евиденцију и на брисање података из ње. И овде је реч да се након протеча одређеног времена осуђени мора избрисати из *евиденције дисциплинских мера*. Када дође до брисања из евиденције, ми смо мишљења да се осуђени не може више сматрати да је раније дисциплински кажњаван.¹¹³⁰ Сврха брисања огледа се у наступању *рехабилитације*, која се у овом случају огледа у томе да се осуђени сматра дисциплински некажњаваним.¹¹³¹ Тако да сада долазимо и до одговора да се осуђено лице може сматрати дисциплински кажњаваним само ако је уписано у евиденцију.

Ако је осуђено лице дисциплински кажњено у једном заводу, па је касније премештено у други, онда, сматрамо да дисциплинско кажњавање у првом заводу мора да се цени и у другом. То што је осуђени премештен у други завод нема утицаја на дисциплинско кажњавање, под условом да није дошло до *рехабилитације*.

10.4. ОСУЂЕНА ЛИЦА КОЈА СЕ НЕ МОГУ УСЛОВНО ОТПУСТИТИ ПРЕМА ОДРЕДБАМА ДРУГОГ ЗАКОНА - НЕПОСТОЈАЊЕ ИНДИВИДУАЛИЗАЦИЈЕ ПРЕМА УСЛОВНОМ ОТПУСТУ

Другим законима се, на неки начин, дерогирају поједини институти Кривичног законика, што је случај и када је реч о условном отпусту. Законом о

---

¹¹²⁹ Чл. 175 ЗИКС-а.

¹¹³⁰ Исправно закључује и Апелациони суд у Крагујевцу. *Сентенца*: Када су дисциплински преступи осуђеног, изречени током издржавања затворске казне брисани, а у извештају завода је наведено да није дисциплински кажњаван, има основа за прихватање молбе осуђеног за условни отпуст, ако су испуњени и остали услови за примену овог института. *Из образложења*: "Решењем првостепеног суда, одбијена је молба осуђеног за условни отпуст. Решењем другостепеног суда, уважавањем жалбе осуђеног, преиначено је решење првостепеног суда тако да се осуђени условно отпушта... Имајући у виду наводе из жалбе као и цитираног извештаја КПЗ, другостепени суд налази да првостепени суд није правилно ценио мишљење затворске установе сматрајући га негативним. Закључци првостепеног суда изведени на основу ранијег извештаја затворске установе да је осуђени дисциплински кажњаван су без основа приликом доношења одлуке о условном отпуштању, имајући у виду да су према Закону о извршењу кривичних санкција ранији дисциплински преступи изречени осуђеном брисани тако да из задњег извештаја... се утврђује да осуђени није дисциплински кажњаван, па Апелациони суд налази да су испуњени услови из чл. 46 ст. 1 КЗ јер се са основом може очекивати да ће се осуђени на слободи добро владати, односно да неће вршити кривична дела." (Решење Апелационог суда у Крагујевцу, Кж 1443/2014 од 24.12.2014. године). Извор: електронска база података *Paragraf Lex*, 28.5.2016.

¹¹³¹ У неким државама прописује се и новчана санкција. Вид. Статја 115. Уголовно-исполнительный кодекс Российской Федерации.

посебним мерама за спречавање вршења кривичних дела против полне слободе према малолетним лицима се прописује, да се пунолетни учиниоци кривичних дела који су осуђени за таксативно наведена кривична дела не могу условно отпустити, када су кривично дело учинили према малолетном лицу.¹¹³²

Уколико је једно лице осуђено за неко таксативно наведено кривично дело, без обзира на његово владање, оно никада не може добити условни отпуст. Посматрано са пенолошког аспекта, нама се чини да се оваква одредба Закона не може оценити као добро решење. Разлог је једноставан, сваком осуђеном у казненом заводу треба пружити могућност да својим радом и залагањем напредује. Чему да се нада ова група осуђеника? Свакако да ће се и они трудити да својим понашањем заслуже да буду смештени у одељења и групе са већим правима, али ипак условни отпуст, који је *сан* сваког осуђеника не могу добити.¹¹³³ Оваквим законским уређењем на ова осуђена лица се, на неки начин, гледа као на непоправљиве учиниоце кривичних дела, где је циљ санкције *више* изолација него ресоцијализација. С тим у вези, може се поставити питање како је могуће да учинилац тешког убиства (*убица деце*), ратног злочина, разбојништва, учиниоци кривичног дела из области организованог криминала могу да добију условни отпуст, а ова група осуђеника не може. Ми сматрамо да је овакво законско решење

---

¹¹³² То су следећа кривична дела: 1) силовање (члан 178. ст. 3. и 4. Кривичног законика); 2) обљуба над немоћним лицем (члан 179. ст. 2. и 3. Кривичног законика); 3) обљуба са дететом (члан 180. Кривичног законика); 4) обљуба злоупотребом положаја (члан 181. Кривичног законика); 5) недозвољене полне радње (члан 182. Кривичног законика); 6) подвођење и омогућавање вршења полног односа (члан 183. Кривичног законика); 7) посредовање у вршењу проституције (члан 184. став 2. Кривичног законика); 8) приказивање, прибављање и поседовање порнографског материјала и искоришћавање малолетног лица за порнографију (члан 185. Кривичног законика); 9) навођење малолетног лица на присуствовање полним радњама (члан 185а Кривичног законика); 10) искоришћавање рачунарске мреже или комуникације другим техничким средствима за извршење кривичних дела против полне слободе према малолетном лицу (члан 185б Кривичног законика). Вид. чл. 5 у вези са чл. 3 Закон о посебним мерама за спречавање вршења кривичних дела против полне слободе према малолетним лицима.

¹¹³³ Тако је одлучио и суд у Крагујевцу: Сентенца: Не може се условно отпустити лице осуђено за кривично дело силовање извршено према малолетном лицу. Из образложења: "Решењем Вишег суда у У. одбијена је као неоснована молба осуђеног М. М. за пуштање на условни отпуст са издржавања казне затвора по пресуди Окружног суда у У. којом је осуђен за продужено кривично дело силовање из чл. 178. ст. 3. у вези ст. 1. у вези чл. 61. КЗ. Апелациони суд је нашао да је правилно поступио првостепени суд када је молбу осуђеног одбио као неосновану, с обзиром да је одредбом чл. 5. ст. 2. Закона о посебним мерама за спречавање вршења кривичних дела против полне слободе према малолетним лицима ... који је ступио на снагу 16.04.2013. године, прописано да се лице осуђено на казну затвора за кривично дело из чл. 3. овог Закона, где је између осталог убројано у ст. 1. тач. 1. и кривично дело силовање чл. 178. ст. 3. и 4. Кривичног законика, не може условно отпустити." (Пресуда Апелационог суда у Крагујевцу, Кж2. 123/2014 од 30.1.2014. године). Извор: електронска база података *Paragraf Lex*, 28.5.2016.

лоше, да једноставно не постоје адекватни аргументи за њега. Стога смо мишљења да је законодавац, ако је већ имао за циљ да се према овим учиниоцима кривичних дела примене одређена посебна правила у вези са условним отпустом, требао да пропише неке додатне тј. посебне услове за давање условног отпуста, као и посебна правила *надзирања осуђеника* док се налази на условном отпусту. Нама се, ипак, чини да је овакво решење било најједноставније за законодавца.

10.5. ОДРЕДБЕ ЗАКОНА О ИЗВРШЕЊУ КРИВИЧНИХ САНКЦИЈА У ВЕЗИ СА УСЛОВНИМ ОТПУСТОМ - ПОДЕЉЕНА НАДЛЕЖНОСТ У ВЕЗИ СА ОДЛУЧИВАЉЊЕМ О УСЛОВНОМ ОТПУСТУ?

Иако одлуку о условном отпусту доноси надлежни суд, осуђено лице се налази у заводу у којем је потребно да се спроводи *одређени поступак*. Закон о извршењу кривичних санкција садржи у једном члану одредбе о условном отпусту. Реч је о томе да је ЗИКС-ом неопходно да се ближе уреди процедура добијања условног отпуста. При томе мислимо на *процедуру* која се одвија у казненом заводу, пре свега у делу који се тиче подношења извештаја о понашању осуђеника, док је сам *судски поступак* одлучивања о условном отпусту уређен Закоником о кривичном поступку. О условном отпусту ЗИКС-ом се прописује да осуђеног за кога се основано може очекивати да убудуће неће вршити кривична дела, суд ће условно отпустити са издржавања казне, у складу са законом.¹¹³⁴ Видимо да се овде ЗИКС позива, на давање условног отпуста, на други закон, а то је Кривични законик. Интересантно је да се овде наводи да ће се условни отпуст дати осуђеном за кога се основано може очекивати да убудуће неће вршити кривична дела,¹¹³⁵ док се у Кривичном законнику наводи да ће се условни отпуст дати осуђеном за којег се са основом може очекивати да ће се на слободи добро владати, а нарочито да до истека времена за које је изречена казна, неће учини ново кривично дело. Овде је реч о томе да КЗ за разлику од ЗИКС-а *пооштрава услове* за добијање условног отпуста, јер осим оцене да осуђени неће вршити кривично дело, КЗ тражи и да се

---

¹¹³⁴ Чл. 47 ст. 1 Закона о извршењу кривичних санкција.

¹¹³⁵ Овде законодавац прописује „кривична дела”, а не „кривично дело”.

процени да ће се осуђени добро владати. С тим у вези, када се каже да осуђени у будуће неће чинити кривична дела, онда је сасвим јасно на шта се мисли, али када се наведе да ће се осуђени добро владати то не значи да неће чинити само кривична дела.

Надаље, ЗИКС-ом је прописано и да је у поступку одлучивања о условном отпусту завод дужан да суду у свом извештају да мишљење о степену испуњености програма поступања и оправданости условног отпуста.¹¹³⁶ Мишљење које дају *одређена лица*, која су запослена у заводу представљаће, по нашем мишљењу, *најбитнији податак* на основу којег суд треба да донесе одлуку о условном отпусту. Осуђено лице је у току дана 24 часа под надзором запослених лица у заводу, тако да та лица осуђеног најбоље *познају* и они су и *једини меродавни* да дају мишљење о томе да ли се осуђени поправио или није. Заправо, они су и једини који могу да дају такво мишљење, јер су они једино у *контакту* са њих.

Видимо да се Законом не наводи изричито да се у извештају даје мишљење да ли осуђени треба да се условно отпусти или не, већ се тражи давање мишљења о „степену испуњености програма поступања и оправданости условног отпуста”. Мада, када се узме у обзир смисао ове одредбе, долази се до закључка да се на *посредан начин* у извештају, ипак, *наводи* да ли је потребно дати условни отпуст. С друге стране, Закоником о кривичном поступку прописује се да на рочиште председник већа позива осуђеног, ако оцени да је његово присуство потребно, браниоца, ако га има, јавног тужиоца који поступа пред судом који одлучује о молби и, ако је *извештај позитиван*, представника завода у којем осуђени издржава казну затвора.¹¹³⁷ Позитиван извештај ми не бисмо никако другачије тумачили,

---

¹¹³⁶ Чл. 47 ст. 2 Закона о извршењу кривичних санкција.

Из извештаја о владању осуђеног, где је наведено да је понашање усклађено са одредбама кућног реда, да савесно и одговорно испуњава обавезе и задатке, да има коректан однос према особљу и осталим затвореницима, да није дисциплински кажњаван, да је корисник посебних права која не злоупотребљава, да има добре односе са породицом, да признаје кривично дело, да се каје и прихвата казну као неминовност, произилази да је процес ресоцијализације осуђеног окончан, те су тиме испуњени законски услови за условно отпуштање осуђеног са издржавања казне, без обзира што такав предлог није стављен у наведеном извештају већ је наведено да су резултати третмана "у овој фази позитивни". (*Решење Апелационог суда у Крагујевцу*, Кж2 892/2014. од 18.7.2014. године). Извор: електронска база података *Paragraf Lex*, 1.5.2016.

¹¹³⁷ Чл. 565 ст. 2 Законика о кривичном поступку. Међутим, да ли је извештај позитиван или није одлучује суд, јер у извештају не мора да се наводи да ли је остварена сврха кажњавања нити да ли је осуђеном потребно дати условни отпуст.

У судској пракси постојало је, као спорно питање, шта уопште треба да садржи извештај установе, а одговор је утврђен на седници Кривичног одељења Врховног касационог суда: вид.

осим да је реч о томе да су се у заводу изјаснили да је осуђени испунио „програм поступања и да је оправдано да добије условни отпуст”. Сматрамо да се ова неусклађеност у законима мора решити на један прихватљив начин. Такорећи, може се поставити питање која је разлика између *позитивног извештаја* и извештаја у којем се наводи да је „осуђени испунио програм поступања и да је оправдано да добије условни отпуст”. Јасно је да се у законима не смеју налазити контрадикторне одредбе, које доводе и до правне несигурности.¹¹³⁸

Питање: Шта мора да садржи извештај КПЗ у поступку по молби за условни отпуст? Да ли је потребно да се КПЗ децидирано изјасни да ли је остварена сврха кажњава (члан 46. КЗ)? *Одговор:* Завод за извршење казне затвора се у извештају о владању и понашању осуђеног за време издржавања казне, не мора децидно изјасњавати о томе да ли је у односу на то лице постигнута сврха кажњавања, с обзиром да је то предмет оцене суда који одлучује о условном отпусту али је неопходно да садржи податке о његовом владању, радном ангажовању и другим околностима на основу којих података суд може оценити да ли су остварени услови из члана 46. став 1. КЗ. (*Текст одговора утврђен је на седници Кривичног одељења Врховног касационог суда* 15.4.2014. године) - Билтен Врховног касационог суда, број 1/2015, Интермех, Београд. Извор: електронска база података *Propisi online*, 1.10.2015.

¹¹³⁸ У судској пракси се јављају нимало занемарљиви проблеми у вези са овим извештајем. Тако: У пракси апелационог суда се појављују одлуке у којима се инсистира да првостепени суд приликом одлучивања о молби за условни отпуст треба да утврди да ли је дошло до окончања поступка ресоцијализације. Службена лица КПЗ, која првостепени судови саслушавају *одбијају да се изјасне* о томе да је процес ресоцијализације окончан, јер они према осуђеном лицу програм поступања реализују до последњег дана боравка осуђеног у КПЗ. Како поступити у датој ситуацији? *Одговор:* Извештај установе у којој осуђени издржава казну треба да обухвати само мишљење о постигнутим резултатима рада са осуђеним и њихову процену о сналажењу осуђеног у постпеналним условима а од којих околности зависи одлука суда. (Текст одговора утврђен је на седници Кривичног одељења Врховног касационог суда 14.11.2014. године) - Билтен Врховног касационог суда, број 1/2015, Интермех, Београд. Извор: електронска база података *Propisi online*, 1.5.2015.

Такође: Неосновано осуђени у жалби наводи да суд није овлашћен да даје закључак о постигнутој ресоцијализацији, (већ установа у којој издржава казну, прим.а.) будући да одлуку о отпуштању са издржавања казне доноси суд, управо на основу извештаја установе у којој осуђени издржава казну, дајући оцену предметног извештаја у међусобној повезаности са остварењем циљева генералне и специјалне превенције. *Из образложења:* Првостепени суд је одбио молбу за условно отпуштање осуђеног са издржавања казне, налазећи да околности наведене у извештају КПЗ Падинска скела као и мишљење саме установе, не дају основа закључку да је код осуђеног постигнута сврха кажњавања, већ се пре закључује да процес ресоцијализације још увек није окончан, с обзиром да се у извештају не наводи децидирано да је сврха кажњавања остварена, што води закључку да је у том циљу неопходно да се казна на коју је осуђен реализује и даље. Против наведеног решења жалбу је изјавио осуђени, наводећи да сматра да суд није овлашћен да даје закључак о постигнутој ресоцијализацији, већ да је за то овлашћена установа у којој издржава казну затвора. Одлучујући о жалби осуђеног, Апелациони суд је нашао да одлуку о отпуштању са издржавања казне доноси суд, управо на основу извештаја установе у којој осуђени издржава казну, дајући оцену предметног извештаја у међусобној повезаности са остварењем циљева генералне и специјалне превенције. (Решење Апелационог суда у Београду Кж2 По1 269/10 од 29. октобра 2010. године - решење Вишег суда у Београду – Посебно одељење Куо.По1 50/10 од 08. октобра 2010. године) - Билтен Апелационог суда у Београду, број 2/2011, Интермех, Аутор сентенце: Марина Барбир, виши судијски сарадник. Извор: електронска база података *Propisi online*, 1.5.2015.

Постоји могућност да осуђени у току издржавања казне затвора промени завод у којем је првобитно издржавао казну затвора. У том случају поставља се питање, који завод је дужан да поднесе извештај о осуђеном, да ли онај у којем је осуђеник започео са издржавањем казне, онај у којем се налази у моменту одлучивања о условном отпусту, или онај завод у којем је осуђени највише времена провео. По нашем мишљењу, сваки завод у којем је осуђени издржавао казну затвора, па ако их има и више од два, треба да поднесе извештај о осуђеном лицу, односно суд треба да затражи од свих завода извештаје.¹¹³⁹ Проблем се може појавити уколико су извештаји различити (на пример, један позитиван, а други негативан), мада свакако ће суд донети одлуку и на основу других доказа.

10.6. ОДРЕДБЕ ЗАКОНИКА О КРИВИЧНОМ ПОСТУПКУ У ВЕЗИ СА ИЗВЕШТАЈЕМ О ВЛАДАЊУ ОСУЂЕНИКА

У Законику о кривичном поступку, у одредбама којима се уређује поступак за добијање условног отпуста прописује се да ће суд затражити извештај од завода у којем осуђени издржава казну затвора о његовом владању и другим околностима које показују да ли је постигнута сврха кажњавања као и извештај повереника из органа управе надлежног за извршење кривичних санкција.¹¹⁴⁰ С једне стране, ЗКП садржи правила о истом извештају као и ЗИКС. Међутим, са друге стране, ЗКП прописује да ће се тражити и (...) извештај повереника из органа управе надлежног за извршење кривичних санкција. Прво, морамо да приметимо да се овде не прописују никакви рокови у погледу извештаја.¹¹⁴¹ Тако да остаје нејасно у ком

---

¹¹³⁹ Тако је и Апелациони суд у Београду донео одлуку. *Сентенца*: Уколико је осуђени издржавао казну затвора у више казних установа, суд је приликом одлучивања о условном отпусту дужан да прибави извештаје о владању осуђеног од сваке од тих установа. (Решење Апелационог суда у Београду, Кж2. По1 275/2013 од 4.7.2013. године). Извор: електронска база података *Paragraf Lex*, 1.5.2015.

¹¹⁴⁰ Чл. 564 ст. 2 ЗКП.

¹¹⁴¹ Иако Извештај из установе има, по правилу, највећи значај приликом доношења одлуке о условном отпусту, те је он често једини критеријум за доношење одлуке. Другим речима, ако је извештај позитиван, осуђени ће добити условни отпуст, а ако је негативан, онда неће. Међутим у судској пракси има и примера да је извештај позитиван, али да суд није условно отпустио осуђено лице. За уважавање молбе за условни отпуст није довољно само испуњење законских услова (половина издржане казне) и добро владање осуђеног. *Из образложења*: Правилно је првостепени суд, одлучујући на основу чл. 522. ЗКП, а из разлога предвиђених чл. 46. КЗ, одбио молбу осуђеног И.П. за пуштање на условни отпуст. У том смислу, правилно је првостепени суд нашао да сврха кажњавања још увек није постигнута, без обзира на добро владање окривљеног и предлог Установе да се отпусти са издржавања казне. Наиме, при оцени да ли ће се осуђени условно отпустити, од

року је суд дужан да затражи извештај из завода, нити у ком року је завод дужан да достави извештај. Непостојање, строгих, или у најмању руку, инструкционих рокова доводи до великих проблема, јер се на овакав начин само поступак одлучивања о условном отпусту одуговлачи.

Поставља се питање зашто се тражи извештај повереника из органа управе надлежног за извршење кривичних санкција, шта он мора да садржи и која је његова сврха?¹¹⁴² Закоником о кривичном поступку се о томе ништа не прописује. Логиком смо покушали да одговор на наше питање нађемо у новом закону у нашем систему казненог права, Закону о извршењу ванзаводских санкција и мера. Међутим, ни овим Законом се ништа не прописује о овом извештају. Нама се чини, и то је једино логично, да се извештај повереника из органа управе надлежног за извршење кривичних санкција доставља када осуђени издржава казну затвора у просторијама у којима станује, јер и тако осуђено лице може добити условни отпуст. За осуђеног који издржава казну затвора на овакав начин, без напуштања просторија у којима станује, не постоји могућност да извештај достави завод, јер се он у заводу и не налази. Тако да остаје да извештај о његовом понашању за време трајања казне мора да достави неко други. Тај неко други, јесте, заправо, неко ко је дужан да контролише осуђеног за време издржавања казне, а то је Повереник.

значаја су не само околности које се тичу индивидуалне превенције, већ и околности које могу да укажу да ли су у конкретном случају испуњени и циљеви генералне превенције. У том смислу, суд ће удовољити молби осуђеног за пуштање на условни отпуст ако разлози индивидуалне превенције, који оправдавају примену овог института нису у супротности са разлозима генералне превенције. Из списка Општинског суда у Нишу К. 132/05 утврђује се да је осуђени кривично дело тешке телесне повреде извршио тако што је без икаквог озбиљног повода ножем сечива 21цм задао ударце малолетном оштећеном у пределу полног уда и нанео му тешку телесну повреду опасну по живот. Начин извршења кривичног дела, тежина последице, околности под којима је кривично дело учињено, као и висина казне која је осуђеном изречена (законом прописани минимум од годину дана затвора) указују да разлози генералне превенције захтевају да се молба осуђеног за пуштање на условни отпуст не уважи, иако Управа КПЗ Ђуприја утицај казне на осуђеног оцењује позитивно. (Решење Општинског суда у Нишу Куо. бр. 133/07 и Решење Округног суда у Нишу Кж. 1707/07) - Билтен судске праксе Округног суда у Нишу, бр. 26/2008, Интермех, Београд, аутор сентенце: судија Др Данило Николић, председник Округног суда у Нишу). Извор: електронска база података *Propisi online*, 1.5.2015

¹¹⁴² Законик о кривичном поступку из 2001. године није прописивао овакво решење, већ се тражио само извештај из установе у којој осуђени издржава казну. Вид. чл. 522 ЗКП-2001.

10.6.1. Неусклађеност Кривичног законика и Законика о кривичном поступку

Правила о добијању условног отпуста уређују се Кривичним закоником, али с друге стране, одредбе о условном отпусту налазе се и у Закону о извршењу кривичних санкција, док се Закоником о кривичном поступку уређује поступак за условно отпуштање. Проблем се појављује када два закона уређују исту материју, а притом садрже контрадикторне одредбе поводом истог питања.

Законик о кривичном поступку садржи посебна правила о поступку за добијање условног отпуста. За наш предмет интересовања значајне су нам само поједине одредбе које се тичу условног отпуста. Закоником о кривичном поступку се прописује да одмах по пријему молбе за пуштање на условни отпуст, веће ће испитати, да ли су испуњени законски услови за подношење молбе и решењем ће одбацити молбу ако утврди: 1) Да је поднета од неовлашћеног лица; 2) Да осуђени није издржао две трећине изречене казне затвора; 3) Да је у току издржавања казне затвора осуђени покушао бекство или је побегао из завода.¹¹⁴³ Према наведеном, овде се ништа не прописује о *дисциплинском кажњавању осуђеног*, већ само о томе да ли је *осуђени побегао или покушао бекство*. Тако да је овде реч о неусклађености два закона.

Сада се поставља питање, којем закону треба дати предност - Кривичном законнику или Законнику о кривичном поступку. Нама се чини да се овде ради о томе да законодавац приликом доношења Законика о кривичном поступку није пропратио последње измене КЗ-а. Као што смо навели, раније је нашим Кривичним закоником било прописано да условни отпуст не може добити осуђени који је побегао или покушао бекство, све до 2012. године. Тек доношењем Закона о изменама и допунама Кривичног законика поштравају се услови за добијање условног отпуста, те се прописују и правила о дисциплинском кажњавању.¹¹⁴⁴ С тим у вези, нужно је да законописац или законодавац усклади ове одредбе.

---

¹¹⁴³ Чл. 564 ст. 1 тач. 1, 2 и 3 Законика о кривичном поступку.

¹¹⁴⁴ Иако се чини да се Кривичним закоником поштравају услови за добијање условног отпуста, могуће је да је решење Законика о кривичном поступку строже по осуђено лице. Могуће је да је осуђеник покушао бекство из завода и да то буде разлог за одбијање молбе за условни отпуст, јер је осуђеник једном кажњен због учињеног дисциплинског преступа. С друге стране, тај осуђеник би могао да добије условни отпуст према решењу Кривичног законика, јер је само једном дисциплински кажњен.

Интересантна је и чињеница да је ранијим важећи Закоником о кривичном поступку било прописано да ће „веће првостепеног суда утврдити да ли је протекло потребно време предвиђено законом за пуштање на условни отпуст и затражити извештај од управе установе у којој осуђени издржава казну затвора о његовом владању, извршавању радних обавеза, с обзиром на радну способност, и другим околностима које показују да ли је постигнута сврха кажњавања, ако тај извештај није достављен уз молбу осуђеног.”¹¹⁴⁵ Овде се није ништа прописивало о бекству, нити о дисциплинском кажњавању. У сваком случају, ми сматрамо да предност има Кривични законик, јер је меродавно да се у њему прописују материјални услови за добијање условног отпуста.

10.7. ПОЈЕДИНИ ПРОБЛЕМИ У ВЕЗИ СА ВРЕМЕНОМ ПРОВЕДЕНИМ НА ИЗДРЖАВАЊУ КАЗНЕ - РАЗЛИЧИТИ РОКОВИ ЗА ИНДИВИДУАЛИЗАЦИЈУ КАЗНЕ ЗАТВОРА

Осуђени по одредбама Кривичног законика има право на условни отпуст након издржане 2/3 казне. Ако је, на пример, неко осуђен на 9 година затвора, он се после 6 година може условно отпустити. Међутим, нас интересује када осуђени има право да *поднесе молбу* за добијање условног отпуста, да ли након издржане 2/3 казне или раније. Одговор на ово питање налази се у Законнику о кривичном поступку. „Осуђени који је издржао две трећине изречене казне затвора или његов бранилац *може поднети молбу* за пуштање на условни отпуст”.¹¹⁴⁶ Тек након истека 2/3 казне осуђени има право да тражи условни отпуст, док према Кривичном законнику „осуђеног који је издржао две трећине казне *суд ће условно отпустити (...).*”

Зашто смо поставили ово питање? Разлог је време које протекне од момента подношења молбе за условни отпуст до момента доношења одлуке од стране суда. То време некада може бити прилично дуго, јер законом није одређено у ком року суд мора-може-треба да донесе одлуку поводом поднете молбе.¹¹⁴⁷

---

¹¹⁴⁵ Вид. чл. 522 ст. 3 ЗКП-2001.

¹¹⁴⁶ Чл. 563 ст. 1 Законика о кривичном поступку.

¹¹⁴⁷ Пропуштање надлежног суда да донесе одлуку о молби осуђеног за условни отпуст у поступку прописаном одредбама члана 522. Законика о кривичном поступку („Службени лист СРЈ”, бр. 70/01 и 68/02 и „Службени гласник РС”, бр. 58/04, 85/05, 115/05, 46/06, 49/07, 122/08, 20/09 и

Када би, на пример, било прописано да осуђени може да понесе молбу месец дана пре истека 2/3 изречене казне, а да суд треба да донесе одлуку у року од месец дана, с тим да, ако одобрио условни отпуст а решење је донео пре истека једног месеца, је потребно да та одлука има *одложено* дејство, док не прође тај један месец. Овакво решење би, уистину, значило да осуђени може и да се нађе на слободи (условном отпусту) тачно након издржане 2/3 казне. Надаље, ЗКП-ом се прописује (чл. 564): одмах по пријему молбе за пуштање на условни отпуст веће ће испитати да ли су испуњени законски услови за подношење молбе и решењем ће одбацити молбу ако утврди. 1) Да је поднета од неовлашћеног лица; 2) *Да осуђени није издржао две трећине изречене казне затвора;*¹¹⁴⁸ 3) Да је у току издржавања казне затвора осуђени покушао бекство или је побегао из завода. Ако не донесе ово решење, веће ће затражити извештај од завода у којем осуђени издржава казну

72/09), може довести до повреде права на приступ суду, као елемента права на правично суђење зајемченог одредбом члана 32. став 1. Устава Републике Србије. (*Став Уставног суда*, Су. 322/1 од 26.7.2010. године). Извор: *Paragraf Lex*, 12.1.2016.

Притом, шта вреди право на условни отпуст уколико се одлука не донесе на време. Морамо да похвалимо раније решење из нашег ранијег Закона о прекршајима, којим је било прописано да се одлука о условном отпусту мора донети у року *од три дана* рачунајући од дана подношења молбе. Вид. члан 308а Закона о прекршајима, *Сл. гласник СРС*, бр. 44/89 и *Сл. гласник РС*, бр. 21/90, 11/92, 6/93 - одлука УСРС, 20/93, 53/93, 67/93, 28/94, 16/97, 37/97 - одлука УСРС, 36/98, 44/98 и *Сл. лист СРЈ*, бр. 62/2001 - одлука СУС и *Сл. гласник РС*, бр. 55/2004. Актуелним Законом о прекршајима не дозвољава се да се прекршајно кажњено лице пусти на условни отпуст.

¹¹⁴⁸ С тим у вези, интересантно је видети једну судску одлуку, из које се јасно види да осуђени мора да издржи 2/3 казне у моменту подношења молбе. За одлучивање о молби осуђеног за пуштање на условни отпуст, првенствено мора бити задовољен формално-објективни услов у погледу дела издржане казне (2/3 казне). Из образложења: Правилно је првостепени суд, имајући у виду све околности предметног случаја, уз правилно и потпуно утврђено чињенично стање и без битних повреда одредаба кривичног поступка, а на које се бранилац осуђеног неосновано позива у својим жалбеним наводима, нашао да у моменту подношења молбе за пуштање на условни отпуст осуђеног и његовог браниоца нису стекли услови за пуштање осуђеног на условни отпуст са издржавања казне затвора по напред наведеној пресуди. Наиме, за одлучивање о молби осуђеног за пуштање на условни отпуст, првенствено мора бити задовољен формално-објективни услов у погледу дела издржане казне (2/3 казне), који услов осуђени није испунио у моменту подношења молбе, а како је то првостепени суд правилно утврдио. Ово све из разлога што је из списка предмета видљиво да су осуђени и његов бранилац поднели молбе дана 21. 7. 2014. године, а да је осуђени по правноснажној пресуди Вишег суда у Шапцу од 27. 12. 2013. године правноснажно осуђен на јединствену казну затвора у трајању од 2 (две) године, да му се почетак издржавања казне затвора рачуна почев од 29. 11. 2013. године а да му је редован истек казне предвиђен за 23. 7. 2015. године, јер је осуђеном у изречену казну урачунато и време које је исти провео на издржавању казне затвора у трајању од 3 (три) месеца по пресуди Основног суда од 17. 10. 2012. године, као и време које је исти провео у притвору од 29. 12. 2012. године па све до 4. 2. 2013. године (укупно 1 месец и 6 дана), које све околности указују на правилан закључак првостепеног суда да осуђени у моменту подношења молбе за условни отпуст није издржао 2/3 изречене казне затвора по напред наведеној пресуди, те је стога овај суд нашао да су неосновани наводи жалбе браниоца осуђеног јер исти не доводе у питање правилност и законитост поступања првостепеног суда. (Решење Апелационог суда у Новом Саду, Кж. 1337/14 од 21. 8. 2014). Извор: електронска база података *Propisi online*, 1.5.2015

затвора о његовом владању и другим околностима које показују да ли је постигнута *сврха кажњавања*,¹¹⁴⁹ као и извештај повереника из органа управе надлежног за извршење кривичних санкција (чл. 564).

Међутим, ни ЗКП ни ЗИКС не прописују у којем је року завод дужан да достави извештај о осуђеном лицу. Сматрамо да је овакво решење неприхватљиво, јер се оставља простор за велику арбитрарност, неажурност, а можда и злоупотребу. Потребно је изменити одредбе закона у овом делу и прописати рок у којем је завод дужан да достави извештај о осуђеном лицу.¹¹⁵⁰

Не регулише се ни поновно тражење условног отпуста. Могуће је да осуђени не добије условни отпуст, па се онда поставља питање колико времена треба да прође да би имао право да поново тражи условни отпуст.¹¹⁵¹

Видимо да је нужно да је осуђени издржао 2/3 казне. Стога се поставља питање да ли осуђени мора да то време проведе на издржавању казне или време које је провео у притвору урачунава у ове 2/3? Закон је веома јасан, време које је осуђени провео у притвору урачунава се у време трајања казне затвора.¹¹⁵² С тим у вези, и време које је осуђени провео у притвору урачунава се у време које је потребно да би се осуђени условно отпустио. Тако да ће се појавити и одређени проблеми око подношења извештаја и процене успешности ресоцијализације осуђеног у затвора за кратко време. Могуће је да, чак, осуђени проведе у притвору 2/3 или више од тог времена од изречене казне затвора, па се онда поставља питање

---

¹¹⁴⁹ Видимо да се овде ЗКП-ом изричито наводи *сврха кажњавања*, што је у супротности са одредбом Кривичног законика.

¹¹⁵⁰ Приликом одлучивања о основаности молбе за пуштање на условни отпуст експлицитно се не узима у обзир околност у погледу дужине трајања неиздржаног дела казне затвора, а као што је то првостепени суд учинио, све имајући у виду да је у конкретном случају већ задовољен формални услов у погледу дела издржане казне затвора, већ је потребно извршити детаљну оцену владања и понашања осуђеног у пеналним условима, његов став према извршеном кривичном делу, а које све околности се утврђују на основу извештаја установе у којој осуђени издржава казну и који извештај мора бити комплетан, а уколико исти извештај не садржи довољно података о наведеним околностима, првостепени суд је дужан да затражи *допунски извештај* КПЗ-а. (Решење Апелационог суда у Новом Саду посл. бр. Кж. 2 1862/13 од 19.06.2013. године, којим је укинута решење Вишег суда у Новом Саду посл. бр. Куо. 157/13 од 22.05.2013. године) - Билтен Вишег суда у Новом Саду, број 4/2013, Интермех, Београд, Аутор сенценце: судија Светлана Томић - Јокић, Виши суд у Новом Саду). Извор: електронска база података *Propisi online*, 1.9.2015

¹¹⁵¹ Осуђени је овлашћен да увек изнова, након одбијања претходне молбе, поднесе нову молбу за условни отпуст, па нова молба не може бити одбачена као недозвољена већ само одбијена као неоснована без обзира што се у њој износе исте околности као у претходној и што је управа затвора доставила извештај о владању који се не разликује од претходног. (*Решење Апелационог суда у Крагујевцу*, Кж2 81/2015 од 27.1.2015. године). Извор: електронска база података *Paragraf Lex*, 2.11.2016.

¹¹⁵² Вид. чл. 63 КЗ.

да ли може да добије условни отпуст. Нама се, ипак, чини да осуђени може да добије условни отпуст само док се налази на издржавању казне затвора, али не и док чека на издржавање казне на слободи, а такав је став и судске праксе.¹¹⁵³ Оно што је најважније Законик је експлицитан „осуђеног који је издржао две трећине казне затвора суд ће условно отпустити са издржавања казне, ако се у *току издржавања казне (...)*”

Као што се наводи у литератури условни отпуст је форма отпуштања која се одобрава само када је затвореник већ издржао извршан део своје казне у казненој установи.¹¹⁵⁴ Ако је неко осуђено лице провело више од 2/3 времена у притвору, а које чека да издржава казну затвора са слободе, оно нема право да тражи условни отпуст. У овом примеру, осуђени може да поднесе молбу за условно отпуштање тек када ступи на издржавање затворске казне. На овај начин није тешко закључити да ће оно бити дужи временски период лишен слободе. Овде се појављује проблем и око саме процене личности и добијања условног отпуста. У овом случају, осуђени би имао право да првог дана када ступи на издржавање казне затвора поднесе молбу за добијање условног отпуста, тј. док се још налази у пријемном одељењу. Завод има обавезу да поднесе извештај, али како да се поднесе извештај, када се није ни испитала личност осуђеника? У сваком случају, завод би морао да достави извештај на основу свих осталих релевантних чињеница са којима располаже. Међутим, садржај тог извештаја ће бити, вероватно, такав да се из њега не могу извести никакви закључци у погледу давања условног отпуста, што је и разумљиво. У појединим случајевима, за осуђено лице било би боље решење да тражи упућивање на издржавање казне затвора пре правноснажности пресуде, те би тада, евентуално, могао да избегне ове негативне последице дужине трајања притвора.¹¹⁵⁵

---

¹¹⁵³ Тако је и суд одлучио у својој одлуци. Уколико осуђени није ступио на издржавање казне затвора, нису испуњени услови за подношење молбе за условни отпуст, у складу са одредбом члана 9. Кривичног закона Републике Србије, иако је у притвору издржао више од половине казне на коју је осуђен. (*Решење Апелационог суда у Београду*, Кж2. По1 167/2013 од 30.4.2013. године). Извор: електронска база података *Paragraf Lex*, 2.11.2016.

¹¹⁵⁴ Georg G. Killinger, *Uslovni otpust i drugi postupci otpuštanja, Savremeno prevaspitavanje – Druga sveska*, New York, 1951. str. 592.

¹¹⁵⁵ Према решењу Законика о кривичном поступку постоји могућност да се осуђени упути на издржавање казне затвора и пре правноснажности. Ако је првостепеном пресудом изречена казна затвора, оптужени који се налази у притвору може захтевати да буде упућен на издржавање казне и пре правноснажности пресуде. Захтев из става 1. овог члана оптужени може након објављивања пресуде поднети усмено на записник пред судом или пред заводом у којем је притворен и том приликом ће бити упозорен да ће на издржавању казне затвора бити изједначен у правима и

10.8. МОДЕЛИ УСЛОВНОГ ОТПУСТА – ИНДИВИДУАЛИЗАЦИЈА УСЛОВНОГ ОТПУСТА

Ако је суд донео одлуку да осуђено лице условно отпусти, тиме се не завршава индивидуализација извршења казне затвора посматрано кроз призму давања условног отпуста. Када је одлучено да се осуђени условно отпусти, тада је индивидуализација у односу на условни отпуст, тек на пола пута. Реч је о томе да не постоји само један модел условног отпуста, као што је првобитно постојао. Наши закони из кривичноправне области познају неколико модела условног отпуста. Тачније, Кривични законик познаје два модела, а Законик о кривичном поступку уводи још један модел условног отпуштања.¹¹⁵⁶

Као што сва осуђена лица у казним заводима нису у истом положају, тако ни сва осуђена лица којима је дат условни отпуст немају исти обим права и обавеза. Модели имају и одређене реперкусије по осуђено лице док се налази на условном отпусту, било теже или лакше, али постоји и модел отпуста где условно отпуштено лице нема никакве обавезе.

У погледу условног отпуста, могли бисмо рећи да постоје, према садашњем законском уређењу, три модела условног отпуста. Сваки модел разликује се у погледу обавеза које осуђени лице има тј. нема док је условно отпуштен. Према нашем позитивном законском решењу можемо да разликујемо: 1. Условни отпуст без икаквих обавеза по условно отпуштено лице; 2. Условни отпуст уз кривичноправне обавезе; 3. Условни отпуст под електронским надзором.¹¹⁵⁷ У наставку излагања ћемо анализирати сва три модела, с тим да ћемо истаћи и одређене нелогичности које ће се дешавати у пракси, а што је последица несавршеног решења законодавца.

обавезама са осталим осуђеним лицима. Завод ће без одлагања записник доставити суду. Ако председник већа решењем усвоји захтев из става 1. овог члана, решење ће доставити оптуженом заједно са овереним преписом изречене пресуде. Чл. 430 Законика о кривичном поступку.

¹¹⁵⁶ Писци Коментара ЗКП-а наводе да је тиме *донекле проширена одредба КЗ и да постоји извршан несклад* између одредаба два законика. Преузето од: Игњатовић (2016), *op. cit.*, стр. 55.

¹¹⁵⁷ О моделима условног отпуста вид. Snežana Soković, *Uslovni otpust – sporna pitanja i savremena normativna rešenja*, *Crimen* (V) 1/2014. str. 40.

10.8.1. Условни отпуст без икаквих обавеза за осуђеног

Суд приликом одлучивања о условном отпусту може да донесе афирмативну одлуку по осуђено лице, и да истовремено осуђеног не обавезе ни на какве радње. То је по осуђено лице, свакако, најбоља могућност. С тим у вези, осуђено лице које је добило условни отпуст, у овом случају, нема никакве обавезе нити забране. Осуђени једино не сме да учини кривично дело, тачније, уколико учини кривично дело, условни отпуст му се може или мора опозвати. Реч је о најстаријем облику условног отпуста, који је до пре неколико година код нас био и једини модел. С обзиром на то да је био једини модел то би с друге стране значило, да тада није ни постајала индивидуализација условног отпуста.

10.8.2. Условни отпуст уз кривичноправне обавезе

Други модел условног отпуста огледа се у чињеници да се условно отпуштеном лицу може одредити да испуни обавезе које су предвиђене *кривичноправним одредбама*.¹¹⁵⁸ Кривичним закоником из 2005. није био прописан овакав модел условног отпуста, већ се он уводи Законом о изменама и допунама Кривичног законика¹¹⁵⁹ из 2009. године (чл. 8). Међутим, Закоником се не прописује које су то обавезе. Спорно је које су то обавезе јер се оне, код кривичних дела код којих су предвиђене, везују за изрицање условне осуде (на пример, код кривичног дела недавања издржавања из члана 195. КЗ предвиђено је да суд може одредити обавезу учиниоцу да измири доспеле обавезе и да уредно даје издржавање уколико му изрекне условну осуду).¹¹⁶⁰ Нама се чини да ни законодавцу није најјасније овакво решење, у моменту када је донет Закон, јер је заборављено да се пропишу које су то обавезе, што сматрамо да је недопустиво.¹¹⁶¹

---

¹¹⁵⁸ Чл. 46 ст. 3 Кривичног законика.

¹¹⁵⁹ ЗИДКЗ-2009.

¹¹⁶⁰ С правом наведено истиче проф. Стојановић. Вид. Stojanović (2009), *op. cit.*, str. 259. Међутим, чини се да законодавац под кривичноправним обавезама подразумева и оне обавезе које нису прописане Кривичним закоником, већ неким другим законима који садрже кривичноправне одредбе.

¹¹⁶¹ У упоредном праву се законима јасно уређује ово питање. Тако на пример - осуђенику којег се пушта на увјетни отпуст може се одредити једна или више посебних обавеза (...): (1) Суд уз увјетну осуду и дјеломичну увјетну осуду може починитељу наложити да у одређеном року: 1. поправи штету почињену казним дјелом, 2. уплати одређену своту новца у корист јавне установе, у хуманитарне или каритативне сврхе, односно у фонд за накнаду штете жртвама казних дјела,

Законом о извршењу ванзаводских санкција и мера прописује се (чл. 44 ст. 1): надзор над условно отпуштеним лицем обавља Повереничка служба ако је у одлуци о условном отпусту суд одредио да је *осуђени дужан да испуни једну од следећих обавеза*:

- 1) Јављање органу надлежном за извршење заштитног надзора;
- 2) Оспособљавање учиниоца за одређено занимање;
- 3) Прихватање запослења које одговара способностима учиниоца;
- 4) Уздржавање од посећивања одређених места, локала или приредби, ако то може бити прилика или подстицај за поновно вршење кривичних дела;

ако је то примјерено с обзиром на почињено дјело и личност починитеља. (2) Поред обвеза из ставка 1. овога чланка суд може починитељу, ако оцијени да је њихова примјена нужна за заштиту здравља и сигурност особе на чију штету је казнено дјело почињено или кад је то корисно за отклањање околности које погодују или потицајно дјелују на почињење новог казног дјела, изрећи следеће обавезе: 1. наставак образовања или оспособљавање за одређено занимање које одабере уз стручну помоћ надлежног тијела за пробацију, 2. запослење које одговара његовој стручној спреми или разини образовања, оспособљености и стварним могућностима обављања радних задатака, које му савјетује и омогући надлежно тијело за пробацију, 3. надзирано располагање приходима у складу с потребама особа које је по закону дужан уздржавати и према савјетима надлежног тијела за пробацију, 4. лијечење или наставак лијечења које је нужно ради отклањања здравствених сметњи које могу потицајно дјеловати за почињење новог казног дјела уз стручну помоћ надлежног тијела за пробацију, 5. одвикавање од овисности о алкохолу, дрогама или других врста овисности у терапијској заједници уз стручну помоћ надлежног тијела за пробацију, 6. забрану посјећивања одређених мјеста, објеката и догађаја, који могу бити прилика или потицај за почињење новог казног дјела, 7. забрану дружења с одређеном особом или групом особа које би га могле навести да почини казнено дјело, забрану запошљавања, подучавања или смјештаја тих особа, 8. забрану напуштања дома у одређеном раздобљу тијekom дана, 9. забрану ношења, посједовања и повјеравања на чување другој особи оружја и других предмета који би га могли навести на почињење казног дјела, 10. испуњавање обавезе уздржавања уз стручну помоћ надлежног тијела за пробацију, 11. редовито јављање надлежном тијелу за пробацију, центру за социјалну скрб, суду, полицијској управи или другом надлежном тијелу, 12. и друге обавезе које су примјерене с обзиром на почињено казнено дјело. (3) Посебне обавезе из ставка 2. тачака 6. – 9. извршава надлежно тијело за пробацију уз помоћ полиције. (4) Начин извршавања посебних обвеза из ставка 2. овога чланка, а које се извршавају уз стручну помоћ надлежног тијела за пробацију, уређује се посебним законом и на темељу тог закона донесеним подзаконским прописима. *Осим тога*, (1) Суд ће одредити заштитни надзор починитељу кад оцијени да му је потребна помоћ, вођење и надзор надлежног тијела за пробацију како убудуће не би чинио казнена дјела и како би се лакше укључио у друштво. (2) Заштитни надзор се темељи на појединачном програму поступања који израђује, помаже провести и чије провођење надгледа надлежно тијело за пробацију. (3) Суд ће у правилу уз увјетну осуду, рад за опће добро или увјетни отпуст одредити и заштитни надзор ако је изрекао казну затвора већу од шест мјесеци и ради се о окривљенику који је млађи од двадесет и пет година. (4) Заштитни надзор се одлуком суда може укинути и прије истека рока на који је одређен ако су престале потребе помоћи, вођења и надзора или се, ако за тиме постоји потреба, може продужити све до овим Законом предвиђеног максималног му трајања. (5) За вријеме заштитног надзора починитељ мора: 1. редовито се јављати пробацијском службенику, 2. примати посјете пробацијског службеника у дому те му давати све потребне информације и документе, 3. тражити сугласност суца извршења за пут у иностранство, 4. обавијестити пробацијског службеника о промјени запослења или адресе, и то у року од два дана од те промјене те о путовању у трајању дуљем од осам дана и дану повратка. (6) Извршење заштитног надзора прописује се посебним законом. Вид. чл. 60, 62, и 64 Казног закона Републике Хрватске.

- 5) Благовремено обавештавање о промени места боравка, адресе или радног места;
- 6) Уздржавање од употребе дрога или алкохолних пића;
- 7) Посећивање одређених професионалних и других саветовалишта или установа, и поступање по њиховим упутствима;
- 8) Испуњење других обавеза које су предвиђене *кривичноправним одредбама*.¹¹⁶²

Сада се долази до решења да се ове обавезе могу *наметнути* условно отпуштеном осуђенику. Док није донет овај Закон, чини се, да није ни постојао начин да се одреди овакав условни отпуст.

Овакво законско уређење подсећа нас на условну осуду са заштитним надзором, јер се и код ње, као и код оваквог условног отпуста прописују одређене мере које мора да извршава осуђено лице. Суд који је донео одлуку о условном отпусту којом одређује испуњење једне или више обавеза из става 1. овог члана, дужан је да *изврши* одлуку без одлагања достави *Повереничкој служби*.¹¹⁶³ Видимо да се и на овом месту и Законом прописује да се условни отпуст *извршава*. Сада је потребно извршити и индивидуализацију конкретне обавезе, тек након извршеног тог задатка можемо рећи да је у потпуности извршена индивидуализација условног отпуста.

10.8.3. Условни отпуст уз електронски надзор

Иако се Кривичним закоником ништа не прописује о електронском надзору условно отпуштеног лица, Законик о кривичном поступку изричито прописује да се осуђени може условно отпустити уз електронски надзор.¹¹⁶⁴ Ово је свакако по условно отпуштено лице тежи начин условног отпуштања. Посматрано из угла суда, овакав условни отпуст, даје се оним осуђеним код којих ресоцијализација није успела у потпуности и код којих постоји одређени степен опасности да се на слободи неће добро владати, али то су осуђени којима, ипак, треба дати условни отпуст.

---

¹¹⁶² Сада се поставља питање које су то обавезе?

¹¹⁶³ Чл. 44 ст. 2 Закон о извршењу ванзаводских санкција и мера.

¹¹⁶⁴ Вид. чл. 567 ст. 2 Законика о кривичном поступку.

Законик о кривичном поступку, осим одредбе да се условни отпуст може дати на овакав начин, не садржи ништа друго. Бојимо се да ће се ова недореченост Законика негативно одразити на примену овог института. На самом почетку проблем је што није прописан начин извршења тј. која су права и обавезе условно отпуштеног лица за време трајања условног отпуста, да ли може да напушта и колико, просторије у којима станује. Можда би се могло доћи до закључка да су права и обавезе осуђеног у овом случају исте као и када се казна затвора извршава у просторијама у којима осуђени станује, као што је то прописано Кривичним закоником. Међутим, повлачење аналогије извршења казне у просторијама у којима осуђени станује и оваквог условног отпуста, по нашем мишљењу није оправдано. Разлог је једноставан, не можемо на исти начин посматрати осуђеног који није изашао из завода у којем се извршава казна затвора, као оног који је из завода управо условно отпуштен. Човек који је изашао из затвора потребно је да се реинтегрише у друштво, да нађе запослење, да почне да остварује приходе. Како ће то учинити ако не може да излази из просторија у којима станује.

Одговори на ово питање делимично се налазе у Закону о извршењу ванзаводских санкција и мера. Овим законом се прописује да се у случају доношења судске одлуке о условном отпусту, којом је одредио да је осуђени дужан да испуни обавезе предвиђене кривичноправним одредбама уз примену електронског надзора, електронски надзор не може трајати дуже од једне године, нити дуже од трајања условног отпуста.¹¹⁶⁵ Сходно реченом, овде је потребно да суд условно отпусти осуђеног уз примену електронског надзора и да га је притом обавезао да испуни неку кривичноправну обавезу, што није у складу са осталим законима. Према овој одредби суд мора кумулативно да одреди кривичноправне обавезе и електронски надзор, што није никако оправдано.

Поставља се питање, колико онда може да траје електронски надзор када је само он одређен, а не и поједине кривичноправне обавезе. Поједини аутори

---

¹¹⁶⁵ Условни отпуст може да добије осуђено лице која је закључило споразум о признању кривичног дела. Вид. Молба за пуштање на условни отпуст може се поднети и у случају када је пресуда донета на основу споразума о признању кривичног дела. (Решење Апелационог суда у Београду Кж2 По1 бр. 212/12 од 22. маја 2012. и решење Вишег суда у Београду – Посебног одељења СПК По1 бр. 12/12 – Куо По1 27/12 од 10. маја 2012. године) - Билтен Вишег суда у Београду, број 84, Интермех, Београд, Приредили: Мр Александар Трешњев, судија и Бојана Станковић, виши судијски сарадник. Извор: електронска база података *Propisi online*, 2.11.2016.

сматрају, сасвим оправдано, да би требало узети у обзир, уколико је суд на основу члана 567 став 2. ЗКП-а одредио само електронски надзор, да исти може да траје и дуже од године дана, али не и дуже од условног отпуста.¹¹⁶⁶ На основу законског текста долазимо до таквог решења, али сматрамо да се законом мора јасно прецизирати његово трајање. Никако није оправдано да електронски надзор траје дуже од условног отпуста у случају када је само он одређен, јер је нелогично да осуђени, чији је *положај* на условном отпусту *лошији*, раније стиче право да престане електронски надзор. На примену електронског надзора (...) сходно се примењују одредбе овог закона којима се уређује извршење казне затвора без напуштања просторија у којима осуђени станује са електронским надзором.¹¹⁶⁷

Видимо да се, на неки начин, у овом случају условни отпуст извршава као и када је реч о извршењу казни у просторијама у којима осуђени станује. С тим у вези, у овом случају можда бисмо могли рећи да суд није донео одлуку о условном отпусту, већ да је донео одлуку да осуђени остатак казне затвора издржава у просторијама у којима станује.¹¹⁶⁸

Видели смо да није сасвим уређено колико електронски надзор може да траје *најдуже*, али се законом не одређује ни колико *најкраће* може да траје. Сматрамо да се, ипак, морају предвидети механизми који би омогућавали да се електронски надзор раније обустави, али да осуђени и даље има забрану да напусти просторије у којима станује. Можда би се на овакав начин сувише детаљно улазило у проблематику условног отпуста, где би и сама процедура била доста компликована, а посебно би било тешко да се установе разлози *за и против* електронског надзора. Али то би, по нашем мишљењу, био механизам за индивидуализацију казне затвора док је осуђени на условном отпусту.

---

¹¹⁶⁶ Ђорговић (2015), *op. cit.*, стр. 107. Мада се поставља питање, да ли је оправдано да траје три, четири, пет или више година?

¹¹⁶⁷ Чл. 46 Закона о извршењу ванзаводских санкција и мера.

¹¹⁶⁸ С тим да такво извршење може трајати најдуже једну годину. С правом проф. Стојановић наводи: Тешко се може прихватити тврђење које је и даље присутно у нашој теорији и пракси да се казна затвора извршава и за време док је условно отпуштени на слободи без икаквих ограничења. Стојановић (2009), *op. cit.*, стр. 258. Међутим, нама се чини да се с обзиром на нове модалитете условног отпуста казна затвора у овом случају извршава и док траје условни отпуст.

10.8.4. Условни отпуст са обавезом да осуђени не напушта просторије у којима станује

С обзиром на до сада речено, морамо поставити још једно питање у вези са условним отпустом - да ли осуђени може да се условно отпусти са обавезом да не сме да напушта просторије у којима станује, али без електронског надзора? Одговор на ово питање нећемо наћи у Кривичном законнику, с друге стране, Законик о кривичном поступку прописује да у решењу о условном отпусту веће може одредити да је осуђени дужан да испуни одређене обавезе предвиђене кривичним законом, а може одлучити и да *осуђени за време условног отпуста буде под електронским надзором*.¹¹⁶⁹ Из ово одредбе може се закључити да се условно отпуштено лице може *ставити* под електронски надзор, али не и да му се може забранити да напушта просторије у којима станује без електронског надзора. Надаље, Законом о извршењу ванзаводских санкција и мера прописује се да, у случају да је суд донео одлуку о условном отпусту којом је одредио да је осуђени дужан да испуни обавезе предвиђене кривичноправним одредбама уз примену електронског надзора, електронски надзор не може трајати дуже од једне године, нити дуже од трајања условног отпуста. На примену електронског надзора (...) сходно се примењују одредбе овог закона којима се уређује извршење казне затвора без напуштања просторија у којима осуђени станује са електронским надзором.¹¹⁷⁰ Ни овим Законом се ништа не прописује о извршењу условног отпуста уз забрану напуштања просторија у којима станује, без мере електронског надзора.

Сада се долази до једног *нелегитимног решења*, а то је да се условни отпуст не може одредити на овакав начин. Зашто смо мишљења да ово законско решење није легитимно? Одговор је једноставан, зашто би се сваки условно отпуштени, под одређеним условима налазио под електронским надзором, када је могуће исти циљ постићи и на начин да се осуђеном лицу само наметну обавезе да не сме да напушта просторије у којима станује, и да се на други начин контролише. Ако *казна затвора* која се извршава у просторијама у којима осуђени станује може да се извршава без електронског надзора, сматрамо да може и условни отпуст да се извршава у просторијама у којима осуђени станује без електронског надзора.

---

¹¹⁶⁹ Чл. 567 ст. 2 Законик о кривичном поступку.

¹¹⁷⁰ Чл. 46 ЗИВСМ.

Могуће је да се циљним тумачењем ипак дође до решења да се условни отпуст може извршавати на овакав начин, али језичким тумачењем, нажалост, ми сматрамо да се до таквог решења не може доћи. Нисмо сигурни да је законодавац имао за циљ да на овакав начин уреди условни отпуст, али претпостављамо да је разлог овако неусклађених одредаба тај што се у више законика и закона регулише један институт, где се притом није много водило рачуна о компатибилности закона.

Да бисмо поткрепили своје мишљење, навешћемо још један акт који садржи одредбе о условном отпусту. Реч је о Правилнику о начину извршења ванзаводских санкција и мера и организацији и раду повереника.¹¹⁷¹ Овим Правилником у члану 29 који носи назив *Начин извршења условног отпуста уз надзор*, прописује се: „на начин извршења условног отпуста *уз надзор* примењују се одредбе овог Правилника којима се уређује начин извршења условне осуде са заштитним надзором”. Овим Правилником се прописује извршење условног отпуста уз надзор, али се не прецизира да се ради о електронском надзору, јер се у следећем члану уређује извршење условног отпуста уз електронски надзор.¹¹⁷² Какав је то условни отпуст уз надзор? Ово би једино могло да значи да је реч о извршењу кривичноправних обавеза, али је то онда и овим Правилником требало јасно да се пропише. Још је већи недостатак оваквог решења што се на извршење условног отпуста примењује одредбе Правилника о извршењу условне осуде са заштитним надзором. Ово је потпуно непотребно, јер се Законом о извршењу ванзаводских санкција и мера уређује извршење кривичноправних обавезе према условно отпуштеном лицу, и истим Законом се посебно регулише извршење условне осуде са заштитним надзором, па је контрадикторно да се Правилник позива на одредбе које су непримерене.¹¹⁷³

---

¹¹⁷¹ Правилник о начину извршења ванзаводских санкција и мера и организацији и раду повереника, *Сл. гласник РС*, бр. 30/2015. Пре ступања на снагу овог Правилника извршење условне осуде са заштитним надзором било је уређено Правилником о извршењу условне осуде са заштитним надзором, *Сл. гласник РС*, бр. 20/2008.

¹¹⁷² На вршење електронског надзора код условног отпуста примењују се одредбе овог правилника којима се уређује начин извршења казне кућног затвора са електронским надзором. Чл. 29 Правилник о начину извршења ванзаводских санкција и мера и организацији и раду повереника.

¹¹⁷³ Ово је још један пример неусклађености прописа.

10.8.4.1. Рочиште за одлучивање о молби – индивидуализација без присуства осуђеника

О условном отпусту суд одлучује на *рочишту*.¹¹⁷⁴ Председник већа наредбом одређује дан, час и место одржавања рочишта за одлучивање о молби за пуштање на условни отпуст (чл. 565 ст. 1 ЗКП). На рочиште председник већа позива *осуђеног*, ако оцени да је његово присуство потребно, браниоца, ако га има, јавног тужиоца који поступа пред судом који одлучује о молби и, *ако је извештај позитиван*, представника завода у којем осуђени издржава казну затвора¹¹⁷⁵ (чл. 565 ст. 2 ЗКП). Видимо да од одлуке председника већа зависи да ли ће осуђени бити позван на рочиште или неће. На рочиште се позива представник завода у којем осуђени издржава казну, али само под условом да је извештај позитиван. Уколико осуђени има браниоца, суд ће и њега позвати, али у позиву ће се упозорити да ће се у случају његовог недоласка на рочиште, рочиште одржати (чл. 565 ст. 3 ЗКП). Не сматрамо да је добро решење што се осуђени позива само када председник већа оцени да је његово присуство потребно, већ сматрамо да је нужно да се осуђени увек позове да присуствује рочишту.¹¹⁷⁶ Зар није његово основно право на присуствује рочишту, јер се одлучује о његовом праву? Такође, не можемо, а да се не запитамо, зашто се представник завода, у којем осуђени издржава казну затвора, позива једино када је извештај позитиван? То, с друге стране, значи да се *представник завода* не позива уколико је извештај негативан. Да ли то онда значи, да, уколико је извештај негативан, тада се представник завода не позива из разлога што ће суд по аутоматизму одбити молбу осуђеног? Овде смо мишљења да је потребно присуство представника завода било да је извештај позитиван или негативан, из разлога што управо он треба да се усмено изјасни о извештају, тј. да још једном пред судом да образложење зашто је извештај позитиван или

---

¹¹⁷⁴ О поступку за пуштање на условни отпуст вид. Ранко Соколовић, *Законик о кривичном поступку – практична примена*, Београд, 2007. стр. 1368-1370.

¹¹⁷⁵ Према оваквом решењу ЗКП-а, уколико осуђени издржава казну затвора у просторијама у којима станује, онда се представник не позива, јер је ЗКП јасан (...) представника завода у којем осуђени издржава казну затвора (...). С обзиром да се осуђени не налази у заводу и онда нема ни ко да се позове. С тим у вези, уколико би законодавац имао за циљ да се позове и Повереник, онда је нужно и саму законску одредбу изменити, те јасно прописати да се позива и Повереник.

¹¹⁷⁶ Тако сматра и проф. Игњатовић. Вид. Игњатовић (2016), *op. cit.*, стр. 56.

негативан.¹¹⁷⁷ Нисмо сигурно да је присуство јавног тужиоца¹¹⁷⁸ важније од присуства осуђеног и представника завода, како је то Закоником уређено.

Рочиште за одлучивање о молби за пуштање на условни отпуст почиње изношењем разлога за условни отпуст од стране браниоца, а у случају да је бранилац одсутан, председник већа ће укратко изложити разлоге за подношење молбе. Ако осуђени присуствује рочишту председник већа ће узети изјаву од њега, а после тога ће позвати јавног тужиоца да се изјасни о молби осуђеног. Ако је на рочиште позван и представник завода у којем осуђени издржава казну затвора, председник већа ће испитати представника о владању осуђеног за време издржавања казне, о извршавању радних обавеза, с обзиром на радну способност осуђеног, као и о другим околностима које би указивале да је постигнута сврха кажњавања (чл. 566).

Веће ће одмах по окончању рочишта донети решење којим одбија или усваја молбу за пуштање на условни отпуст, при чему ће посебно имати у виду *процену ризика осуђеног, успешност у извршавању програма поступања, ранију осуђиваност, животне околности и очекивано деловање условног отпуста на осуђеног* (чл. 567 ст. 1). Видели смо да услове за добијање условног отпуста прописује КЗ, али на овом месту и Закоником прописује које околности суд посебно треба да узме у виду. Нама се чини да ЗКП непотребно прописује оваква решења. Ако је нешто прописано Кривичним закоником, нешто што спада у област материјалног права, онда није потребно да се прописује и то на другачији начин и процесним законом.

Против решења суда жалбу могу изјавити јавни тужилац, осуђени и његов бранилац. Свакако да ће осуђени и његов бранилац поднети жалбу уколико суд није усвојио молбу. Међутим, ми смо мишљења да осуђени и/или његов бранилац могу

---

¹¹⁷⁷ Да ли је обавезно присуство представника завода код одлучивања о условном отпусту у смислу члана 565. став 2. ЗКП? *Одговор*: Одредбом члана 565. став 2. ЗКП прописано је да се на рочиште за одлучивање о молби за условни отпуст позива представник завода у коме осуђени издржава казну затвора, ако је извештај позитиван и представник завода не мора бити присутан уколико је уредно обавештен а предлог је потпуно и јасно образложен. У супротном, представник завода мора бити присутан. (Текст одговора утврђен је на седници Кривичног одељења Врховног касационог суда 4.4.2014. године) - Билтен Врховног касационог суда, број 1/2015, Интермех, Београд. Извор: електронска база података *Propisi online*, 5.8.2016.

¹¹⁷⁸ На рочиште за одлучивања о молби осуђеног за пуштање на условни отпуст суд је дужан да обезбеди и присуство јавног тужиоца. (Решење Апелационог суда у Новом Саду, Кж. 1864/14 од 16. 12. 2014). Извор: електронска база података *Propisi online*, 5.8.2016.

поднети жалбу и када је суд усвојио њихову молбу. Иако наша констатација звучи парадоксално, да се неко жали иако је суд његову молбу усвојио, веома концизно ћемо је и аргументовати. Суд има могућност да усвоји молбу за условни отпуст, али то не значи да је свака усвојена молба иста за осуђено лице. Суд може да на неколико начина условно отпусти осуђеног. С тим у вези, уколико би на пример, суд усвојио молбу и условно отпустио осуђеног уз меру електронског надзора, ми сматрамо да би и осуђени могао да се жали и да тражи да га другостепени суд условно отпусти без мере електронског надзора.¹¹⁷⁹

10.8.4.2. Опозивање условног отпуста кроз призму индивидуализације казне затвора у поступку извршења

Као што и сам назив овог института гласи, отпуст из затвора које је добило осуђено лице је *условно*, које се у одређеним законом прописаним случајевима може и опозвати. Дат условни отпуст се *мора* или *може* опозвати. Као што је законом строго регулисано, када се може дати условни отпуст, исто тако је регулисано и када се он може или мора опозвати. За потребе нашег рада значајно нам је факултативно опозивање условног отпуста, јер се тада ради о ситуацији када судија опет треба да процени да ли ће или неће опозвати условни отпуст. Овде је поново реч о *индивидуализацији опозивања условног отпуста*. Суд *може* опозвати условни отпуст, ако условно отпуштени учини једно или више кривичних дела за која је изречена казна затвора до једне године, односно не испуни неку од обавеза које му је суд одредио у складу са чланом 46. став 3. Кривичног законика. При процени, да ли ће опозвати условни отпуст суд ће нарочито узети у обзир сродност учињених кривичних дела, побуде из којих су учињена и друге околности које указују на оправданост опозивања условног отпуста.¹¹⁸⁰ Видимо да се условни отпуст према решењу Кривичног законика може опозвати у два случаја:

---

¹¹⁷⁹ Када другостепени суд одлучује о жалби на решење којим је одбијена молба за пуштање на условни отпуст, може донети решење којим се одбија жалба, уважити жалбу и укинути првостепено решење и уважити жалбу и преиначити првостепено решење и осуђеног пустити на условни отпуст. (Решење Окружног суда у Београду Кж. 321/07 од 22. фебруара 2007. и решење Општинског суда у Обреновцу К. 75/02 од 12. јануара 2007. године) - Билтен Окружног суда у Београду, бр. 76/2007, Интермех, Београд, сентенцу приредили: Сениша Важић и мр Александар Трешњев. Извор: електронска база података *Propisi online*, 5.8.2016.

¹¹⁸⁰ Чл. 47 ст. 2 Кривичног законика.

1. Уколико условно отпуштено лице учини једно или више кривичних дела за које му је изречена казна затвора до једне године. Овде се законодавац задржао само на висини изречене казне, али не и на висини запрећене казне за учињено кривично дело.¹¹⁸¹ С тим да би тежина кривичног дела, свакако, требало да утиче на одлуку суда.

2. Условни отпуст може да се опозове и уколико условно отпуштено лице не изврши неку од обавеза које му је суд одредио у складу са чланом 46. став 3. Кривичног законика.

Сматрамо да је законодавац овај основ за опозивање условног отпуста требало да уреди као и што је уредио опозивање условне осуде. С тим у вези би требало да се у поступку за опозивање условног отпуста прво утврди да ли је условно отпуштени имао могућности да изврши и обавезу, да му се остави додатни рок да је изврши, или да му се обавеза замени за неку другу обавезу коју може да изврши. Поготово зато што су обавезе прилично стриктне. На пример, у којем року мора да благовремено обавештавање о промени места боравка, адресе или радног места. Према решењу ЗИВС-а осуђени је дужан да у року од *три дана* обавести Повереника о промени места боравка, адреси или промени радног места, ако то не учини сматраће се да није испунио обавезу из одлуке о условном отпусту.¹¹⁸²

Суд може да одреди да време у којем се осуђени налази на условном отпусту буде под *електронским надзором*. С тим у вези, поставља се питање - које последице сноси осуђени који поступа супротно у односу на то - када може да напусти просторије у којима станује. Кривичним закоником се о томе ништа не прописује. Међутим, Законом о извршењу ванзаводских санкција и мера прописује се да на *примену* електронског надзора над условно отпуштеним лицем, сходно се примењују одредбе *овог закона* којима се уређује извршење казне затвора без напуштања просторија у којима осуђени станује са електронским надзором.¹¹⁸³ У делу које се односи на *кућни затвор*¹¹⁸⁴ овим Законом се прописује да у случају да

---

¹¹⁸¹ Законодавац у појединим случајевима забрањује изрицање одређених санкција с обзиром на запрећену казну. Тако, на пример: за кривична дела за која се може изрећи казна затвора у трајању од десет година или тежа казна не може се изрећи условна осуда. Чл. 66 ст. 2 Кривичног законика.

¹¹⁸² Чл. 52 Закона о извршењу ванзаводских санкција и мера.

¹¹⁸³ Чл. 46 ст. 2 Закона о извршењу ванзаводских санкција и мера.

¹¹⁸⁴ У Кривичном законнику се ни на једном месту не наводи да је реч о кућном затвору.

осуђени самовољно напусти просторије у којима станује једном у трајању преко шест часова или два пута у трајању до шест часова Повереничка служба о томе, без одлагања, обавештава суд који је донео првостепену пресуду. По пријему обавештења из става 1. овог члана судија појединац, *суда који је донео првостепену пресуду* без одлагања, а најкасније у року од 24 часа, донеће решење да осуђени *остатак* казне затвора издржи у заводу за извршење казне затвора и наређује издавање потернице.¹¹⁸⁵ Уколико бисмо ове одредбе применили на условни отпуст, то би значило да се напуштање просторија у којима условно отпуштени станује има за последицу опозивање условног отпуста. Сматрамо да би ове могуће ситуације требало да се пропишу Кривичним закоником и да се јасно прецизирају последице напуштања просторија. Мада, видели смо да КЗ чак и не предвиђа овакав модел условног отпуста, већ само ЗКП и Закон о извршењу ванзаводских санкција и мера.

10.8.4.3. Неке нелогичности у вези са временом проведеним на условном отпусту – условни отпуст се извршава

Као што смо видели, могуће је да учинилац одређено време проведе на условном отпусту, који ће касније бити опозван. С тим у вези поставља се питање, шта се дешава са временом које је осуђени провео на условном отпусту, да ли се оно урачунава или се не урачунава у време трајања казне затвора.

У случају опозивања условног отпуста, време које је осуђени провео на условном отпусту не урачунава се у време трајања казне. Тако је прописано Кривичним закоником.¹¹⁸⁶ Међутим, сматрамо, да овако решење Кривичног законика није пратило измене и допуне Законика о кривичном поступку у делу које се тичу условног отпуста. У погледу времена које је осуђени провео на условном отпусту треба разликовати случај када је осуђеном одређен електронски надзор, од случаја када није.

Правило о неурачунавању времена проведеног на условном отпусту у случају његовог опозивања примењује се само када је условни отпуст дат без икаквих обавеза према условно отпуштеном осуђенику и када је дат под условом да изврши обавезе које су предвиђене кривичноправним одредбама. Међутим,

---

¹¹⁸⁵ Чл. 29 ст. 2 и 3 Закона о извршењу ванзаводских санкција и мера.

¹¹⁸⁶ Чл. 47 ст. 4 Кривичног законика.

осуђени може да се условно отпустити уз услов да не напушта просторије у којима станује *уз електронски надзор*. С тим у вези, да ли је оправдано да се овакво проведено време које је условно отпуштени провео на условном отпусту не урачуна у време трајања казне затвора? Пре него што дамо одговор на ово питање, морамо приказати законско решење које је прописано Кривичним закоником, а тиче се извршења казне затвора у просторијама у којима осуђени станује. Уколико осуђени једном у трајању преко шест часова или два пута у трајању до шест часова самовољно напусти просторије у којима станује, суд ће одредити да *остатак* казне затвора издржи у заводу за извршење казне затвора.¹¹⁸⁷ Видимо да се осуђени у овом случају упућује на издржавање остатка казне затвора, што значи да се време које је осуђени до тада провео у просторијама у којима станује урачунава у укупно трајање казне. Надаље, Кривичним закоником је, такође, прописано да се време проведено у притвору, на издржавању мере забране напуштања стана, као и свако друго лишење слободe у вези са кривичним делом урачунавају се у изречену казну затвора, новчану казну и казну рада у јавном интересу.¹¹⁸⁸ Законик о кривичном поступку прописује да је лишење *слободe* хапшење, задржавање, забрана напуштања стана, притвор и боравак у установи који се, у складу са овим закоником, урачунава у притвор.¹¹⁸⁹

С обзиром на наведено, поставља се питање зашто се време које је условно отпуштени провео у просторија у којима станује под електронским надзором не би урачунало у укупно трајање казне затвора? Другим речима, сматрамо да у случају добијања условног отпуста уз забрану напуштања просторија у којима станује (са електронским надзором), не би било оправдано да се време које је осуђени провео на таквом условном отпусту не урачуна у време трајања казне. Сложићемо се да се у том случају ради о некој врсти *кућног затвора*, где је слобода кретања осуђеном итекако ограничена. Да закључимо, у овом случају потребно је време које је

---

¹¹⁸⁷ Чл. 45 ст. 6 Кривичног законика.

¹¹⁸⁸ Чл. 63 ст. 1 Кривичног законика.

¹¹⁸⁹ Чл. 2 ст. 1 тач. 23 Законика о кривичном поступку.

На питање - да ли се време које окривљени проведе у „кућном притвору”, по мери забране напуштања стана уз примену мере електронског надзора, урачунава у казну затвора приликом доношења пресуде (у смислу члана 63. КЗ), судије Апелационог суда у Београду су дале *одговор* - да се такво време мора урачунати у казну затвора, јер се у супротном чини повреда одредбе члана 439. став 1. тачка 4. ЗКП. (Из Билтена Вишег суда у Београду, број 83, Интермех, Београд) - Аутор текста: судија Владимир Вучинић, Маст. прав., Председник Посебног одељења Вишег суда у Београду. Извор: електронска база података *Propisi online*, 5.8.2016.

provedeno na условном отпусту урачунати у време трајања казне затвора. Такође, уколико би се законом јасно прецизирало да осуђени може условно да се отпусти, али да му се забрани да напушта просторије у којима станује, без електронског надзора, сматрамо да би и у том случају требало да се време provedeno на условном отпусту урачуна у време трајања казне, уколико би дошло до опозивања условног отпуста.

Условни отпуст може да се опозове најкасније у року од две године од дана када је условни отпуст истекао (чл. 47 ст. 6 КЗ). Опозивање условног отпуста, без икаквих обавеза или уз кривичноправне обавезе, према оваквом решењу Кривичног законика није спорно. Међутим, у вези са мало пре реченим, поставља се питање, да ли се условни отпуст, где се осуђени налази под електронским надзором може опозвати, такође, у року од две године од дана када је условни отпуст истекао? С обзиром на то да смо изнели мишљење да се у овом случају време provedeno на условном отпусту урачунава у трајање казне, онда је нужно и сасвим оправдано прихватити став да се условни отпуст, у овом случају, може опозвати само ако он није истекао. Опозивање условног отпуста, у року од две године од дана када је условни отпуст истекао, у овом случају не би имало свој циљ, који се огледа у томе да се осуђени врати у казнени завод да одслужи остатак казне.

10.8.5. *De lege ferenda* предлози у вези са условним отпустом - решења која би обезбедила још бољу индивидуализацију условног отпуста

Пре него што наведемо конкретне предлоге, морамо напоменути да се питање условног отпуста мора уредити на прецизнији начин. Садашње законско уређење, видели смо, доста је непрецизно и на појединим местима чак и контрадикторно. На основу садашњег решења могуће је да се доносе дијаметрално супротне одлуке, иако је реч о истим стварима.

Сматрамо да је нужно увођење условног отпуста са обавезом да осуђени не напушта просторије у којима станује али без електронског надзора, а наше разлоге смо навели у претходном делу рада. Ако би се законодавац одлучио за овакво решење, онда не би било тешко да се дође до закључка да би то био четврти модел условног отпуста.

Међутим, мишљења смо да треба увести и једно *радикално решење*, које ће омогућити и ширу индивидуализацију извршења казне затвора у овом делу. Нама се чини, да би требало размислити да се у изменама и допунама закона уведе још један модел условног отпуста. Тај модел би се састојао у следећем: када осуђени издржи 2/3 изречене казне, а којег није оправдано условно отпустити, да му се остатак казне замени за *казну рада у јавном интересу*. Ако се уместо казне затвора може изрећи казна рада у јавном интересу, било би сасвим оправдано да се осуђеном један део казне који треба да издржи, такође, замени за казну рада у јавном интересу. С тим да се законом мора јасно уредити колико тај рад може да траје како према трајању у часовима у току једног дана, тако и према времену у којем треба да се целокупни рад обави. С тим у вези, не би било правдано да, на пример, ако је неко осуђен на казну затвора од 18 године, и који након 12 година добије условни отпуст, треба да обавља рад у јавном интересу сваког дана још 6 година. Можда би било оправдано уредити на начин према којем је уређена и казна рада у јавном интересу.¹¹⁹⁰

Уколико би се на овакав начин казна затвора заменила за казну рада у јавном интересу, поставило би се и следеће питање: да ли се овде говори о замени казне затвора казном рада у јавном интересу или о условном отпусту, која је *правна природа* оваквог условног отпуштања. По нашем мишљењу, овде би се радило о једном новом моделу условног отпуста. Што би значило, док је осуђени на условном отпусту истовремено му се одређује да обавља рад у јавном интересу.¹¹⁹¹ Уколико би се осуђени добро владао и не би чинио кривично дело, након обављеног

---

¹¹⁹⁰ Рад у јавном интересу не може бити краћи од шездесет часова нити дужи од тристашездесет часова. Рад у јавном интересу траје шездесет часова у току једног месеца и одређује се да буде обављен за време које не може бити краће од месец дана, нити дуже од шест месеци. Чл. 52 ст. 2 Кривичног законика. Такође, требало би предвидети механизме да се осуђени може ослободити обављања рада уколико суд оцени да осуђени испуњава све своје обавезе на задовољавајући начин.

¹¹⁹¹ Можда би се овом логиком могло ићи и ка томе да се један део казне замени у току њеног извршења за новчану казну уз условни отпуст. Међутим, то би, ипак, по нашем мишљењу, било нарочито проблематично. Онај који има новац, на овај начин би могао да плати слободу, док онај који нема, то не би могао. С друге стране, кривично законодавство познаје неколико начина који се огледају у томе да се новцем замењује казна затвора, односно *купује слобода*. На пример, уколико осуђени не плати новчану казну, њему ће се иста заменити за затворску казну. Плаћањем новчане казне осуђено лице избегава казну затвора. Затим, код *начела опортунитета кривичног гоњења*, осумњичено лице плаћањем одређене *суме новца* успева да избегне кривично гоњење.

рада у јавном интересу, осуђени би се и даље налазио на условном отпусту, али по неком другом моделу до истека условног отпуста.

Такође, требало би размислити о *каскадном* условном отпусту, наравно не за све осуђенике. Реч је о томе да од самог осуђеника треба да зависи почетни модалитет условног отпуста, који би се кретао од најтежег и ишао ка блажем отпусту. На пример, осуђени може да се отпусти уз обавезу да обавља рад у јавном интересу, па да се након одређеног времена та обавеза укине. Могуће је и да осуђени буде условно отпуштен уз електронски надзор, али да му се након одређеног времена само забрани да напушта просторије у којима борави (*без електронског надзора*), да би се на крају укинула и таква забрана. Наравно, такво напредовање или назадовање треба да зависи од понашања условно отпуштеног осуђеника. Реч је о томе да осуђени може да напредује, али и да назадује за време трајања условног отпуста, дакле, да се труди да својим понашањем добије бољи третман, али исто тако зна да може и да назадује.

10.9. НАЦРТ ЗАКОНА О ИЗМЕНАМА И ДОПУНАМА КРИВИЧНОГ ЗАКОНИКА У ПОГЛЕДУ УСЛОВНОГ ОТПУСТА

Нацрт Закона о изменама и допунама Кривичног законика предвиђа и одређене новине у погледу добијања условног отпуста у овом случају (чл. 8 Нацрта). „Осуђеног који је издржао две трећине казне затвора, *суд ће условно отпустити са издржавања казне, ако се у току издржавања казне тако владао да се може са основом очекивати да до истека времена за које је изречена казна неће учинити ново кривично дело.* Не може се условно отпустити осуђени који је током издржавања казне два пута дисциплински кажњаван и коме су одузете додељене погодности.” У образложењу Нацрта Закона наводи се „у пракси је примећено да судови условни отпуст доста ретко користе, односно да је проценат условно отпуштених лица осуђених на казну затвора у поређењу са другим европским земљама (па и бившом СФРЈ) знатно нижи. Ни последње измене Кривичног законика из 2012. године, *којима је циљ био да се код већине кривичних дела уведе обавезан условни отпуст,* нису у том погледу ништа промениле. *Томе је највише допринела важећа одредба која захтева испуњавање услова које је тешко утврдити, да би се применио условни отпуст. Тешко је утврдити да ли је у односу*

на условно осуђеног постигнута сврха кажњавања. Зато се у Нацрту закона одустаје од тог услова и полази од тога да је за условни отпуст, поред две трећине издржане казне, довољно да се у току издржавања казне осуђени тако владао да се са основом може очекивати да се за време док траје условни отпуст неће извршити ново кривично дело.”¹¹⁹²

Из образложења се види да је главни мотив за овакав предлог то што је тешко у пракси утврдити да ли је постигнута сврха кажњавања, а управо је тај разлог слаба примена овог института. Према Нацрту, осуђеног који је издржао 2/3 казне и који се добро владао, суд ће условно отпустити. На овакав начин се начело индивидуализације, у односу на актуелно законско решење, сужава. Јер судија је дужан да утврди само, да је осуђени издржао 2/3 изречене казне затвора и да се тако владао да се може са основом очекивати да до истека времена за које је изречена казна неће учинити ново кривично дело. Добро владање ће, претпостављамо, у пракси значити да осуђени није дисциплински кажњаван. Мада, и на основу оваквог решења опет од одлуке суда зависи да ли ће или неће дозволити условно отпуштање, јер процена да ли се осуђеник тако владао да се може са основом очекивати да до истека времена за које је изречена казна неће учинити ново кривично дело јесте на суду.

Честе интервенције у закону су само пример како се некада изменом неколико или само једне речи мења смисао целог института, а да за то не постоје легитимни разлози. Овакво законско решење ће знатно олакшати добијање условног отпуста, али на тај начин се само задовољава форма, а не и суштина. Само ћемо поставити питање, да ли је ово заиста прави разлог за овакво решење или је можда разлог да се на овакав начин растерете затворске установе? Из Стратегије за смањење преоптерећености смештајних капацитета у заводима за извршење кривичних санкција у Републици Србији у периоду од 2010. до 2015. године износе се следећи подаци: (...) трећи разлог преоптерећености завода за извршење кривичних санкција је недовољно коришћење института условног отпуста. Број условно отпуштених опада у неколико последњих година, тако да је у 2005. години износио 38,59% од укупног броја отпуштених лица са издржавања казне, да би у

---

¹¹⁹² Вид. Образложење Нацрта Закона о изменама и допунама Кривичног законика. Доступно на: <http://www.mpravde.gov.rs/sekcija/53/radne-verzije-propisa.php> (2.9.2016.)

2009. године пао на 19,83%. То се може објаснити повећањем поврата и присуством релативно ниских изречених казни затвора, а томе ће допринети и недавне измене кривичног законодавства, којима су *пооштрени услови* за одређивање условног отпуста (чл. 2 В Стратегије). Надаље, као један од механизма растерећења установа, овом Стратегијом, за извршење кривичних санкција јесте и путем примене условног отпуста: „предвиђање могућности да осуђени коме је изречена казна затвора до три године има право да поднесе молбу за условни отпуст након издржане једне половине изречене казне” (чл. 3 Стратегије). Није тешко закључити да одредба Стратегије има за циљ само растерећење казних завода, док се, чини се, о индивидуализацији казне у поступку извршења није много размишљало.

11. ДА ЛИ ПОСТОЈИ ИНДИВИДУАЛИЗАЦИЈА КАЗНЕ ЗАТВОРА НАКОН ИЗВРШЕНЕ КАЗНЕ?

Може се поставити питање да ли се индивидуализација казне затвора наставља и након издржане казне? Поједина решења законодавца, пре свега у Закону о извршењу кривичних санкција, Закону о извршењу ванзаводских санкција и мера и Кривичном законик, садрже и одређење специфичности након изласка осуђеника из казног завода.¹¹⁹³

Законом о извршењу кривичних санкција прописује се да се лицу отпуштеном са издржавања казне пружа неопходна помоћ и подршка како би се умањио ризик вршења нових кривичних дела и како би му се олакшао успешан повратак у заједницу.¹¹⁹⁴ Видимо да се ова одредба односи на сва осуђена лица.

Закон о извршењу ванзаводских санкција и мера садржи одређена правила која се односе на постпеналну помоћ. Ако служба за третман *процени* да постоји потреба за пружањем помоћи осуђеном након извршене казне затвора, или осуђени сам затражи помоћ, Повереник ће најкасније у року од месец дана пре отпуста започети израду програма помоћи. Приликом израде програма помоћи Повереник сарађује са службом за третман и са осуђеним.¹¹⁹⁵ Програм помоћи је скуп мера и

---

¹¹⁹³ Често се заборавља да се и у затвору ради о човеку који ће по истеку затворске казне (сем у изузетним случајевима) поново заузети своје место у свету слободних људи. Goran Jovanić, (ne)sigurnost u zatvoru, *Specijalna edukacija i rehabilitacija (Beograd)*, Vol. 13, br. 2/ 2014. str. 142.

¹¹⁹⁴ Чл. 48.

¹¹⁹⁵ Чл. 56 ЗИВСМ.

поступака које лице после извршене казне затвора добровољно прихвата, а који се примењује у циљу укључивања у живот на слободи. Програм помоћи се састоји од:

- 1) Пружања помоћи приликом проналажења смештаја и исхране;
- 2) Пружања помоћи у остваривању права на здравствену и социјалну заштиту;
- 3) Давања савета у циљу усклађивања породичних односа;
- 4) Пружања подршке и помоћи приликом проналажења запослења, односно довршавања школовања или стручног оспособљавања;
- 5) Успостављања сарадње са надлежним центром за социјални рад у циљу давања новчане подршке за подмиривање најнужнијих потреба;
- 6) Пружање подршке и помоћи у уздржавању од употребе опојних дрога и алкохола;
- 7) Пружање других облика помоћи и подршке.

На израду програма помоћи сходно се примењују одредбе члана 10. овог закона.¹¹⁹⁶ Програм се обуставља, ако лице према којем се програм помоћи спроводи не сарађује.¹¹⁹⁷

Надаље, издвојили бисмо и неколико одредаба из Кривичног законика, које се тичу предмета нашег интересовања. То су одредбе које се односе на судску рехабилитацију и на престанак правних последица осуде. (1) Судска рехабилитација *може* се дати лицу које је осуђено на казну затвора преко три до пет година, ако у року од десет година од дана кад је та казна издржана, застарела или опроштена не учини ново кривично дело. (2) У случају из става 1. овог члана суд ће дати рехабилитацију ако нађе да је осуђено лице својим владањем заслужио рехабилитацију и ако је, према својим могућностима, надокнадило штету проузроковану кривичним делом, при чему је суд дужан да узме у обзир и све друге околности од значаја за давање рехабилитације, а посебно природу и значај дела. (3) Судска рехабилитација *не може* се дати ако споредна казна још није извршена

---

¹¹⁹⁶ Повереник за послове извршења израђује појединачни програм поступања за свако лице према којем се спроводи извршење. Појединачни програм поступања израђује се на основу процене личности, личних прилика, здравственог стања, стручних квалификација, процене ризика и потреба лица према којем се спроводи извршење. Програм се израђује у сарадњи са осуђеним лицем. Појединачни програм поступања садржи методе, поступке и рокове за његово спровођење, носиоце појединих активности и остале податке од значаја за испуњавање сврхе извршења. Појединачни програм поступања обавезно садржи преузете обавезе или мере које је одредио надлежни орган. Лице према којем се спроводи извршење упознаће се са садржином појединачног програма поступања, као и са последицама неизвршења обавеза, прихвати га својим потписом, после чега је обавезно извршавати утврђене поступке и мере. Чл. 10 ЗИВСМ.

¹¹⁹⁷ Чл. 57 ЗИВСМ. О постпеналној помоћи вид. Миомира Костић, Дарко Димовски, Постпенална помоћ као облик третмана и/или криминалнополитичка мера (простор и начини њене примене), *Зборник радова правног факултета у Нишу*, бр. 58/2011. стр. 23-39.

или ако још трају мере безбедности.¹¹⁹⁸ Лицу које је више пута осуђивано суд може дати рехабилитацију само ако су испуњени услови из чл. 98. и 99. овог законика у погледу сваког кривичног дела за које је осуђено. При оцени да ли ће у оваквом случају дати рехабилитацију суд ће узети у обзир околности из члана 99. став 2. овог законика.¹¹⁹⁹

Када је реч о престанку правних последица осуде Кривичним закоником се прописује да кад протекну три године од дана издржане, застареле или опроштене казне, суд *може* одлучити да престане правна последица осуде која се односи на забрану стицања одређеног права, уколико већ није престала услед рехабилитације. (2) При одлучивању о престанку правне последице осуде суд ће узети у обзир понашање осуђеног после осуде, да ли је надокнадио штету проузроковану кривичним делом и вратио имовинску корист стечену извршењем кривичног дела, као и друге околности које указују на оправданост престанка правне последице осуде.¹²⁰⁰ Можда би се могло рећи да је овде реч о индивидуализацији *последица кажњавања*, али и то је, чини се, у неком ширем смислу индивидуализација казне затвора након отпуштања осуђеника.

12. ПОСЕБНИ СЛУЧАЈЕВИ ИНДИВИДУАЛИЗАЦИЈЕ КАЗНЕ ЗАТВОРА У ПОСТУПКУ ИЗВРШЕЊА

За потребе нашег рада издвојили смо неколико случајева посебне индивидуализације извршења казне затвора, са јасним циљем да укажемо на поједине специфичности извршења казне затвора према одређеним учиниоцима кривичних дела. На основу систематске анализе наших прописа у области извршења казне затвора дошли смо до закључка да се могу издвојити три категорије учиниоца кривичних дела, тј. осуђених лица за која важе посебна правила извршења. Та посебна правила се тичу почетне и накнадне индивидуализације казне затвора. Поједина осуђена лица морају да издржавају казну затвора у тачно одређеном заводу, тачније, прописима је уређено где ће се извршавати казна затвора, тако да ни судија нити било ко други од затворских власти не може да

---

¹¹⁹⁸ Чл. 99 Кривичног законика.

¹¹⁹⁹ Чл. 100 Кривичног законика.

¹²⁰⁰ Чл. 101 Кривичног законика.

донесе одлуку да се казна извршава у другом заводу, али за њих постоји могућност да буду премештени у друго одељење. Реч је о извршењу казне затвора према учиниоцима кривичних дела из области организованог криминала и других тешких кривичних дела. Такође, постоје и две категорије осуђеника, које не могу ни да се преместе у други завод. Реч је о осуђеним женама, осуђеним странцима и лицима без држављанства. У раду који следи прво ћемо говорити о индивидуализацији казне затвора према женама, затим ће бити речи о индивидуализацији казне затвора према страним држављанима и лицима без држављанства, да бисмо на крају посебну пажњу посветили индивидуализацији казне затвора према учиниоцима кривичних дела из области организованог криминала и других тешких кривичних дела.

12.1. ИНДИВИДУАЛИЗАЦИЈА ИЗВРШЕЊА КАЗНЕ ЗАТВОРА ПРЕМА ОСУЂЕНИМ ЖЕНАМА – СМАЊЕНА ИНДИВИДУАЛИЗАЦИЈА

Један од основних критеријума за разврставање осуђених лица - јесте разврставање према полу. Тако мушкарци одвојено од жена издржавају казну затвора. Извршење кривичног дела од стране жена данас није реткост, иако је број жена које учине кривично дело код нас као и у осталим државама неупоредиво мањи у односу на број мушкараца. Тај проценат се у свету, у просеку, креће од 2 до 9 посто и верно осликава учешће жена у криминалитету уопште.¹²⁰¹ Према појединим истраживањима у свету број жена које врше кривична дела је у порасту, тако се истиче да је од 1980. до 1989. године криминалитет жена у САД-у порастао за више од 200%. Од 1980. године па до данас, тај криминалитет повећао се до скоро 400%.¹²⁰² У Аустралији жене чине око 7% затвореничке популације.¹²⁰³

---

¹²⁰¹ Милена Павловић, Трудноћа и материнство у затворским условима, *Зборник радова Правног факултета у Новом Саду*, 3/2007. стр. 501-511. Вид. Иван Милић, Специфичност одлагања извршења казне затвора и примене мере притвора с обзиром на трудноћу и личност жене, *Зборник радова Правног факултета у Новом Саду*, бр. 1/2014. стр. 447-457.

¹²⁰² Вид. Ivana Beluić, Kriminalitet žena, *Kriminologija i socijalna integracija*, Vol. II (2003) Br. 2. str. 168. Према извештају FBI жене чине 26 % од укупног броја ухапшених лица за поједина кривична дела (као што су убиство, разбојништво, крађа...). вид. Dana M. Britton, Feminism in Criminology: *Engendering the Outlaw*, *Annals of the American Academy of Political and Social Science*, Vol. 571, *Feminist Views of the Social Sciences* (Sep., 2000), p. 59. Доступно на: <http://m.jthomasniu.org/class/781/Assigs/fem-crim.pdf> (22.6.2016.).

¹²⁰³ Karen Gelb, Women in prison - why is the rate of incarceration increasing?, 2003, p. 3. Доступно на: http://www.aic.gov.au/media_library/conferences/evaluation/gelb.pdf (26.4.2016.).

У Републици Србији постоји само један завод у којем све жене издржавају затворску казну, а то је Казнено-поправни завод за жене, који се налази у Пожаревцу. Свака жена која је осуђена на казну затвора мора исту да издржава само у овом Заводу. Завод је категорисан као завод *полуотвореног типа*.¹²⁰⁴ С обзиром на постојање само једног завода, јасно је да не постоји могућност да жене казну затвора издржавају у заводу *блаже врсте или типа* или *строже врсте или типа*. У овом заводу казну затвора издржавају и *малолетнице* које су осуђене на казну малолетничког затвора, наравно, оне се смештају одвојено¹²⁰⁵ од осуђених жена.¹²⁰⁶ За осуђено лице, такође је битна географска удаљеност завода у односу на његово пребивалиште. Разлог је једноставан, близина чланова породице и осталих блиских лица свакако ће имати одређене реперкусије како по осуђено лице, тако и по чланове њене породице.¹²⁰⁷

С обзиром на то да постоји само један завод у којем све осуђене жене издржавају затворску казну, онда није тешко закључити да се велики број одредаба која се односе на упућивање осуђених, не примењују када је реч о женама. Пошто нема дилеме где се упућују да издржавају казну затвора, то значи да нема ни дилеме да *не постоји* екстерна индивидуализација извршења казне, као када је реч о особама мушког пола, која се односи на казнене заводе.

С друге стране, иако постоји само један завод за издржавање казне, то никако не значи да не постоји *интерна* индивидуализација казне у самом заводу.

---

¹²⁰⁴ Вид. чл. 15 ЗИКС-а. О женама у затвору вид. Ana Jadrešin, Jelena Mustapi, *Žene koje čine kaznena dela, Život i škola: časopis za teoriju i praksu odgoja i obrazovanja*, br. 32 (2/2014.). god. 60. str. 129-136; Biserka Budigam, *Izvršenje kazni lišenje slobode nad osobama ženskog pola, Izvršenje krivičnih sankcija u Jugoslaviji sa posebnim osvrtom na ulogu organa pravosuđa i organa socijalne zaštite u njihovom izvršenju*, Aranđelovac, 1980. str. 1-13.

¹²⁰⁵ Вид. Handbook for prison managers and policy makers on Women and Imprisonment, CRIMINAL JUSTICE HANDBOOK SERIES, UNITED NATIONS, New York, 2008, p. 34. Доступно на: <https://www.unodc.org/documents/justice-and-prison-reform/women-and-imprisonment.pdf>. (26.04.2016.)

¹²⁰⁶ Вид. чл. 12 Уредбе о оснивању завода. Осим њих, казну затвора, као и казну малолетничког затвора у овом заводу само одвојено од осталих осуђених, издржавају и прекршајно кажњене жене. Вид. чл. 216 Закона о извршењу кривичних санкција.

¹²⁰⁷ КПЗ за жене има смештајне капацитете за укупно 260 лица, од тог: за 240 осуђених и за 20 прекршајно кажњених. Вид. Национални механизам за превенцију тортуре, мониторинг установа у којима се налазе лица лишена слободe, мониторинг завода за извршење кривичних санкција, Извештај о посети КПЗ за жене у Пожаревцу, Београд, октобар 2013. године. Доступан на: <http://www.ombudsman.rs/index.php/lang-sr/izvestaji/posebni-izvestaji/3218-2014-03-02-12-35-56> (1.1.2016.).

Та индивидуализација се односи на распоређивање осуђених жена у поједина одељења и групе.

12.1.1. Распоређивање осуђених жена по одељењима и групама – интерна индивидуализација казне затвора

Када је једна жена или девојка први пут упућена у неку поправну институцију, она је обично испуњена страхом. Она је читала романе и гледала филмове о ужасима који се одигравају у институцијама. Мада, у већини женских затвора она неће наићи ни на какво физичко мучење или телесно кажњавање (...).¹²⁰⁸ Након доласка у Казнено-поправни завод осуђене жене се упућују у *пријемно одељење*, из којег ће се након процене личности упутити у једно од одељења за издржавање казне. С обзиром на законско уређење у овом заводу постоје три врсте одељења, и то отворено, полуотворено и затворено одељење. Након извршене *процене* осуђена жена се упућује у затворено, полуотворено или отворено одељење. ЗИКС, као и Правилник о кућном реду не садрже посебне одредбе којима се регулише распоређивање осуђених жена,¹²⁰⁹ тако да једино преостаје да се правила која важе за распоређивање осуђених лица мушког пола, примењују и када је реч о распоређивању осуђених жена, осим када је реч о трудницама, породиљама и мајкама које негују децу. С тим што се овде, ипак, мора истаћи да се приликом индивидуализације посебна пажња мора обратити на висину изречене казне, с обзиром на то да у овом заводу казну издржавају и осуђене жене на казну затвора од 40 година, као и осуђена жена на казну затвора од 30 дана. У зависности од процене личности у пријемном одељењу осуђенице се смештају у одговарајуће одељење и групу.

---

¹²⁰⁸ Henriët Addito, *Ženske institucije, Savremeno prevaspitavanje* – Друга сveska, New York, 1951. str. 489.

¹²⁰⁹ У нашем казненом извршном систему не постоји посебан Правилник о кућном реду за овај завод, као што је постојао док је на снази био Закон о извршењу кривичних санкција из 1997. године. Тако су тим Правилником била детаљно уређена права, обавезе и погодности осуђених жена. Сматрамо да је боље решење да постоји правилник о кућном реду који ће се само примењивати у казненом заводу у којој жене издржавају казну затвора, а којим ће се уредити све специфичности које су својствене особама женског пола.

12.1.2. Труднице, породиље и мајке које негују децу

Жене које имају децу су посебна категорија осуђеница (...).¹²¹⁰ Труднице, породиље и мајке које негује децу нису ретке осуђенице у казним заводима. Њихово психичко и здравствено стање захтева третман који је различит у односу на *остале* осуђенице, односно третман који је прилагођен њиховом стању.

Законом се прописује да труднице, породиље и мајке које негују децу смештају се одвојено од осталих осуђених жена.¹²¹¹ Међутим, ЗИКС-ом се не одређује колико временски дуго издржавају казну затвора одвојено од осталих осуђеница. Ми смо склони да закључимо да оне могу да *бораве* одвојено од осталих осуђеница од дана када се сазнало за њихову трудноћу, па све док је дете са њима у заводу. С тим да осуђеница може у затвору да задржи дете најдуже док оно не наврши другу годину живота.¹²¹²

12.2. ИНДИВИДУАЛИЗАЦИЈА ИЗВРШЕЊА КАЗНЕ ЗАТВОРА ПРЕМА СТРАНИМ ДРЖАВЉАНИМА – ИНДИВИДУАЛИЗАЦИЈА ИЗВРШЕНА ПОДЗАКОНСКИМ АКТОМ

С обзиром на савремене услове у којима живимо, кретање људи из једне државе у другу је знатно олакшано. Странци који живе и раде у другој држави или су само у транзиту кроз њих, могу да учине кривична дела, да буду осуђени, па

---

¹²¹⁰ О. А. Омелеченко Историко-правовой анализ регулирования проблемы отбывания наказания в виде лишения свободы беременными женщинами и женщинами с малолетними детьми, *Российский журнал правовых исследований*. № 4 (1) — 2014. стр. 198.

¹²¹¹ Чл. 78 ЗИКС-а.

¹²¹² Чл. 119 ЗИКС-а. Осуђена жена која има дете може задржати дете до истека казне, а најдуже до навршене друге године живота детета, после чега родитељи детета споразумно одлучују да ли ће дете поверити на чување оцу, осталим сродницима или другим лицима. Кад се родитељи не споразумеју или је њихов споразум на штету детета, о поверавању детета одлучује суд надлежан према пребивалишту, односно боравишту мајке у време осуде. По раније важећем ЗИКС-у осуђена жена је могла да задржи дете у КПЗ док оно не наврши годину дана. Чл. 106 ст. 1 ЗИКС-2005. Интересантно је навести да је у нашој некадашњој држави постојао *Дом за осуђене породиље у Инђији*. У овај Дом упућивале су се на издржавање казне затвора и строгог затвора бремените жене које су се налазиле на издржавање казне у свим другим казено-поправним установама на територији Народне Републике Југославије, и то три месеца пре порођаја. По навршеној једној године живота детета осуђена би се упућивала на даље издржавање казне у ону казено-поправну установу из које је била упућена, односно ону казено – поправну установу у којој је требало казну да издржава да није била породиља у почетку издржавања казне. Вид. чл. 1 Правилника о кућном реду у заштитном дому за осуђене породиље у Инђији, објављен у *Службеном листу ФНРЈ*, бр. 57, од 26 новембра 1952.

самим тим и да казну затвора издржавају у другој држави. Такво издржавање казне затвора је, у принципу, отежано по самог осуђеника и то из више разлога, као што је непознавање језика, удаљеност од породице,¹²¹³ непознавање прописа, као и разлика у вери и култура. То су само одређене појединости које су показатељи да је издржавање казне затвора специфично у односу на остале држављане. С друге стране, можда је, посматрано из угла осуђеника, издржавање казне затвора повољније у другој држави, него у држави чије држављанство има. Постоје држава у којима су затвори као и услови за издржавање казне на веома високом нивоу, као што је у Шведској.¹²¹⁴ Тако да би за осуђено лице била привилегија да казну издржава у тој држави, уместо, на пример, у државама трећег света. Али, опет, напомињемо, да се овај проблем не може посматрати једнострано, већ се морају

---

¹²¹³ У литератури се наводи да услови у затвору зависе и од тога колико су осуђеним лицима доступни чланови породице. Вид. И. В. Зернов, Г. И. Молев, Места отбывания лишения свободы: уголовные (уголовно-исполнительные) аспекты, *Вестник Пензенского государственного университета*, № 3 (11), 2015. стр. 96.

¹²¹⁴ Према истраживању које је спроведено установљено је да у Шведској има око 30 % страних држављана у затвору. Вид. Peter Lindström, Eric Leijonram, *The Swedish prison system*, 2008, р. 562. Доступно на: http://www.internationalpenalandpenitentiaryfoundation.org/Site/documents/Stavern/29_Stavern_Report%20Sweden.pdf (2.5.2016.). С тим у вези, интересантно је видети и једну судску одлуку: Један од услова да се лице које је осуђено на територији једне земље може пребацити на територију неке друге земље ради издржавања казне је давање изричите сагласности тога лица. Из образложења: "Одредбом чл. 7. Закона о потврђивању конвенције о трансферу осуђених лица са додатним протоколом "Сл. лист СРЈ" - Међународни уговори, број 4/2001. прописано између осталог, је да ће држава изрицања казне поступити тако да лице које треба да да своју сагласност за трансфер то учини добровољно у потпуности свесно законских последица које из тога произилазе. Ставом 2. истог члана прописано је да држава изрицања казне, мора да омогући да држава издржавања казне, посредством конзула или неког другог функционера који је одређен у договору с њим, провери да ли је сагласност дата под условима наведеним у претходном ставу. Цитираном одредбом јасно је прописано да је један од услова да се лице које је осуђено на територији једне стране може пребацити на територију неке друге стране ради издржавања казне, давање изричите сагласности тог лица. У конкретном случају из списка предмета произилази да је осуђени НР поводом трансфера дао изјаву пред судом у Краљевини Шведској у којој је навео да се противи трансферу и да затворску казну не жели да издржава у Србији већ у Шведској. Даље, у списима предмета се налази фотокопија својеручно написане изјаве, која није потписана, из које произилази претпоставка да ју је саставио осуђени НР, у којој је наведено да жели што пре да оде за Србију да би могао да види родитеље. Притом уопште нема поузданих доказа да је управо НР сачинио наведену изјаву, нити из ње произилази сагласност за његов премештај у Републику Србију ради извршења стране кривичне пресуде. Међутим, првостепени суд приликом одлучивања у овој кривично правној ствари уопште се не позива на поменути пропис, нити се из разлога побијене пресуде може видети да је исти применио, иако је суд био у обавези, по службеној дужности, да у конкретном случају примени и одредбе Закона о потврђивању конвенције о трансферу осуђених лица са додатним протоколом, због чега није уопште могуће испитати законитост и правилност побијане пресуде." (Решење Апелационог суда у Нишу, Кж1 1215/2015(2) од 13.1.2016. године). Извор: електронска база података *Paragraf Lex*, 15.5.2016.

сагледати сви аспекти. Посматрано из угла осуђеника, можда је за њега повољније да се налази у најлошијем/најстрожем затвору, али да буде близу породице.

У погледу наших држављана, није тешко закључити да они издржавају казну и у другим државама,¹²¹⁵ а исто тако и страни држављани се налазе у српским казним заводима, у којим издржавају казну затвора. С тим у вези, ЗИКС-ом као кровним законом у овој области не прописује се ништа о страним држављанима који казну затвора издржавају код нас, тако би се могло доћи до закључка да страни држављани издржавају казну затвора по истим правилима као и држављани Републике Србије. Такође, исти је случај и са лицима без држављанства. Према одредбама актуелног Закона страни држављани и лица без држављанства изједначени су у погледу извршења затворске казне са држављанима Републике Србије.

Међутим, у области извршења казне затвора постоји велик број подзаконских аката којима се ближе регулише област извршења кривичних санкција. С тим у вези, Правилник о упућивању садржи у једном члану и правила о томе где се осуђени страни држављани или лице без држављанства упућују да издржавају казну затвора. С тим у вези, чланом 31. ставом 1. поменутог Правилника прописано је да страни држављани и лица без држављанства мушког пола, без обзира на дужину изречене казне затвора у кривичном поступку, упућују се у

---

¹²¹⁵ Државе закључују и споразуме о трансферу осуђеника. Тако, на пример, вид. Закон о потврђивању конвенције о трансферу осуђених лица са додатним протоколом, *Сл. лист СРЈ - међународни уговор*, бр. 4/2001. Из судске праксе: *Сентенца*: У случају када се осуђени не налази на издржавању казне затвора, извршење пресуде једне од држава уговорница у другој држави уговорници могуће је само на основу замолнице друге државе уговорнице. *Из образложења*: "Поред тога, из садржине молбе осуђеног Б. М. произлази да он није започео издржавање изречене казне затвора, а коју околност је правилно утврдио и првостепени суд, па су потпуно нејасни разлози које у побијаном решењу даје првостепени суд зашто је молбу осуђеног разматрао као молбу за извршење домаће кривичне пресуде уз премештај (трансфер), с обзиром на то да је трансфер могућ само када осуђени издржава кривичну санкцију у Републици Србији, што све побијано решење чини неодрживим - на шта се основано у жалби браниоца осуђеног Б. М. указује. Због погрешне примене закона и битне повреде одредаба кривичног поступка, првостепено решење је морало бити укинито и предмет враћен првостепеном суду на поновно одлучивање. У поновљеном поступку првостепени суд ће молбу осуђеног Б. М. да изречену казну затвора, по правноснажној пресуди Вишег суда у Б. издржи у Црној Гори, ценити у складу са одредбама Закона о међународној правној помоћи у кривичним стварима и Уговора између Републике Србије и Црне Горе о међусобном извршавању судских одлука у кривичним стварима (даље: Уговор), посебно имајући у виду да се молба осуђеног не односи на извршење уз премештај (трансфер), као и то да је у случају када се осуђени не налази на издржавању казне затвора, у складу са чланом 16. Уговора, извршење пресуде једне од држава уговорница могуће је само на основу замолнице друге државе уговорнице." (Решење Апелационог суда у Београду, Кж2. По1 64/2014(2) од 24.2.2014. године). Извор: електронска база података *Paragraf Lex*, 15.5.2016.

Казнено-поправни завод у Сремској Митровици.¹²¹⁶ Оваквим решењем долази се до закључка да се у свим осталим заводима за извршење казне затвора не налазе странци нити лица без држављанства, јер они казну затвора издржавају искључиво у КПЗ Сремска Митровица.¹²¹⁷

С једне стране, странцима је лакше да казну затвора издржавају у једном заводу, него да су смештени у различите заводе, пре свега, због комуникације са другим осуђеницима. С друге стране, ако је странац распоређен на издржавање казне затвора са осталим странцима у истом заводу, али који не знају његов језик,

---

¹²¹⁶ Постојала је и идеја да се донесе *Закон о извршењу кривичних санкција изреченим странцима*. Донет је Предлог тог закона и било је предложено да ће закони моћи да се примењују од 1.02.1991. године. На текст Предлога било је неколико примедба Савезног суда, који је у допису Савезном секретаријату за правосудје и управу бр. СУ-158/90. Више примедба на Нацрт Закона имало је Савезно јавно тужилаштво, које је у свом допису бр. А. 44/90. изнело више примедба. Интересантно је навести да је постојао и предлог да се донесе *Закон о извршењу кривичних санкција против активних војних лица*. Вид. Скупштина СФРЈ АС бр. 1012/1. Београд, јануар 1990.

¹²¹⁷ Постоје и посебна правила када осуђени може да захтева да буде премештен у завод за извршење казне затвора у држави чије држављанство или пребивалиште има. Наиме, Закон о међународној правној помоћи у кривичним стварима, *Сл. гласник РС*, бр. 20/2009. (овим Законом уређује се поступак пружања међународне правне помоћи у кривичним стварима у случајевима када не постоји потврђени међународни уговор или када одређена питања њиме нису уређена, члан 1 Закона), у члану 77 прописује да „осуђени који у Републици Србији издржава кривичну санкцију која се састоји у лишењу слободе може бити премештен у земљу свог држављанства односно пребивалишта или боравишта ради издржавања кривичне санкције у складу са одредбама овог закона”. Пре ступања на снагу овог Закона, ово питање било је уређено Закоником о кривичном поступку.

Интересанто је видети једну судску одлуку. (члан 540 ЗКП) Испуњене су претпоставке за издавање осуђеног лица пред нашим судом, држави чији је он држављанин ако преостали део казне коју осуђени треба да издржи није мањи од 6 месеци. *Из образложења*: Пресудом окружног суда осуђен је држављанин *Бугарске* због разбојничког убиства на 15 година затвора коју издржава у нашој земљи. Осуђени је поднео молбу да буде пребачен у Републику Бугарску ради издржавања преосталог дела казне, а Министарство правосудја Републике Бугарске доставило је сагласност за трансфер осуђеног са обавезом да ће бити спроведен поступак из Конвенције о трансферу осуђених лица. Како преостали део казне коју осуђени треба да издржи у конкретном случају није мања од 6 месеци испуњени су услови за доношење решења којим је утврђено да су испуњени услови за трансфер осуђеног држављанина Републике Бугарске ради издржавања казне затвора на коју је осуђен од стране Окружног суда у Београду. (Решење Окружног суда у Београду Кре. 6/06 од 11. априла 2006. године) - Билтен Окружног суда у Београду, бр. 75/2007, Интермех, Београд, сентенцу приредио: Илија Симић. Извор: електронска база података *Propisi online*, 1.1.2016.

Такође, *Сентенца*: Након правноснажности решења о усвајању молбе осуђеног за премештај у другу државу ради наставка издржавања казне и достављања решења са документацијом надлежном министарству, нема законских могућности за поступање суда по поднесцима осуђеног којима се тражи обустава поступка премештаја. *Из образложења*: "Насупрот овим жалбеним наводима, Апелациони суд у Б. Посебно одељење налази да је првостепени суд правилно поступио када је донео одлуку у изреци ожалбеног решења и одбацио поднеске - предлоге осуђеног В. П. од 3.7.2013. године и његовог браниоца адвоката С. С. од 4.7.2013. године. Правноснажним решењем већа Посебног одељења Вишег суда у Б. ... од 16.1.2013. године усвојена је молба за премештај у Босну и Херцеговину осуђеног В. П. ради издржавања преосталог дела казне затвора у трајању од шест година на коју је осуђен пресудом Посебног одељења Вишег суда у ... од 26.11.2010. године. (Решење Апелационог суда у Београду, Кж2. По1 436/2013 од 5.11.2013. године). Извор: електронска база података *Paragraf Lex*, 15.5.2016.

онда опет постоји исти проблем комуникације, као и да је смештен са држављанима Србије.¹²¹⁸ На све ово надовезује се и једно питање - да ли сви осуђени странци издржавају казну заједно, мислимо у истом одељењу, групи и истој просторији? Иако би то, с једне стране, било добро решење јер су сви у истој просторији, с друге стране, то је препрека ка индивидуализацији казне, јер би сви имали иста права и обавезе.¹²¹⁹

КПЗ Сремска Митровица категорисан је као завод *затвореног типа*, што значи да је обим права, као и посебних права и погодности много мањи у односу на осуђена лица у окружним затворима и КПЗ отвореног типа. С тим у вези, иако би осуђена лица требало да казну затвора издржавају у КПЗ-у отвореног типа или окружном затвору, они ће казну затвора издржавати у КПЗ-у Сремска Митровица, само зато што су странци или лица без држављанства. Оваквим решењем Правилника о упућивању, странци и лица без држављанства стављају се у

---

¹²¹⁸ Уколико је то могуће и зависно од захтева личне и опште сигурности, затвореници страни држављани биће распоређени у затворе где има других осуђеника њихове националности, културе, религије или који говоре њихов језик. Recommendation CM/Rec (2012) 12 of the Committee of Ministers to member States concerning foreign prisoners (Rule 16). Доступна на: <https://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?id=1989353&Site=CM> (13.2.2016.)

¹²¹⁹ Значајно је видети једну судску одлуку: *Сентенца*: Чињеница да је осуђени страни држављанин, због чега *не може* током издржавања казне бити разврстан у групе са већим степеном посебних права, тј. у полуотворена и отворена одељења завода у коме издржава казну, од значаја је за одлуку о условном отпусту и суд је дужан да је цени. *Из образложења*: "Одредбом члана 46. став 1. Кривичног законика прописани су објективни и субјективни услови неопходни за примену института условног отпуста. У конкретном случају првостепени суд у побијаном решењу правилно закључује да су испуњени објективни услови, међутим, у односу на субјективне услове, који су везани за понашање осуђеног током издржавања казне и који се свде на оцену суда да се осуђени тако поправио да се са основом може очекивати да ће се на слободи добро владати, а нарочито да неће вршити кривична дела, према оцени већа Апелационог суда, првостепени суд није изнео довољно аргументоване разлоге, због чега је закључак првостепеног суда да за сада није оправдано пуштање осуђеног О. Б. на условни отпуст, преурањен. Ово из разлога, јер субјективни услови, које суд узима у обзир приликом доношења своје одлуке, су владање осуђеног за време издржавања казне, извршавање радних обавеза, с обзиром на његову радну способност, међутим, у складу са овим околностима у образложењу побијаног решења изостали су од стране првостепеног суда јасни разлози у погледу закључка да у односу на осуђеног О. Б. није постигнута сврха кажњавања, посматрано све у склопу навода из извештаја КПЗ установе у којој овај осуђени издржава казну. С обзиром на изнето, према оцени Апелационог суда у Б. основано се жалбом осуђеног О. Б. побија првостепено решење тако што се оспорава изнети закључак првостепеног суда, да у конкретном случају у односу на њега није постигнута сврха кажњавања, будући да првостепени суд уопште није ценио чињеницу да из напред наведеног извештаја произлази да осуђени као страни држављанин (држављанин Црне Горе), *не може накнадно бити разврстан у групе са већим степеном посебних права, тј. у полуотворена и отворена одељења Завода, те да је у складу са тим максимално напредовао у програму поступања*, а која околност је, према оцени већа овог суда, од значаја за одлуку о условном отпусту, те је иста, у склопу осталих околности наведених у извештају о владању и понашању осуђеног на издржавању казне, морала бити цењена од стране првостепеног суда." (Решење Апелационог суда у Београду, Кж2. По1 510/2013 од 17.12.2013. године). Извор: електронска база података *Paragraf Lex*, 15.5.2016.

неповољнији положај. Ако је, на пример, странац осуђен на казну затвора од шест месеци због нехатног кривичног дела, он ће бити упућен у овај завод, уместо у КПЗ отвореног типа, у којем би имао све привилегије које издржавање казне затвора у овом заводу носи са собом.

Не можемо, а да се не запитамо да ли је Правилником оправдано овакво уређење, односно да ли је оправдано да се њиме дерогирају норме ЗИКС-а? Тачно је да Правилник о упућивању мора ближе да уреди где ће осуђено лице бити упућено на издржавање затворске казне, али, чини се, да је било потребно да се уреди где које лице издржава казну, пре свега, с обзиром на пол, пребивалиште, врсту учињеног дела, облик кривиче и висину изречене казне, али не и у односу на то да ли су осуђена лица држављани Србије, страни држављани или лица без држављанства. Да закључимо одредбе овог Правилника нису у складу са Законом на основу којег је Правилник донет.

Поставља се питање, у ком заводу издржавају казну затвора страни држављани који су учинили кривична дела из области организованог криминалитета или других тешких кривичних дела. Да ли они могу да се упуте исто у Посебно одељење као и држављани Србије или и они издржавају казну затвора у КПЗ-у СМ? Проблем је што се горепоменути Правилником прописује (чл. 31 ст. 1) да се страни држављани и лица без држављанства мушког пола, *без обзира на дужину изречене казне затвора* у кривичном поступку, упућују у Казнено-поправни завод у Сремској Митровици.¹²²⁰ На основу једног решења донетог од Апелационог суда у Београду може се закључити да и страни држављани могу да издржавају казну затвора у Посебном одељењу.¹²²¹ Било би неоправдано да страни држављани и лица без држављанства имају повољнији третман, у погледу извршења изречене казне, у односу на држављане Србије, мада, с друге стране, није ни оправдано да су у неповољнијем положају у односу на наше држављане.

Морамо још да напоменемо и то да Правилник о упућивању прописује и правила о упућивању осуђених жена, страних држављанки или су без

---

¹²²⁰ Вид. Зоран Стевановић, Јасмина Играчки, Положај странаца лишених слободе у затворском систему Србије, *Zbornik radova Udruženja za međunarodno krivično pravo* – 2013. стр. 588. Доступан на: <http://www.propisionline.com/Explanations/Explanation/1932> (1.4.2016.).

¹²²¹ Вид. Решење Апелационог суда у Београду, Кж2. По1 451/2012 од 14.11.2012. године. Извор: електронска база података *Paragraf Lex*, 18.5.2016.

држављанства. С обзиром на то да у Републици Србији постоји само један завод у којем све жене издржавају казну затвора, овим Правилником се сасвим оправдано, али и једино могуће, прописује да се страни држављани и лица без држављанства женског пола, без обзира на дужину изречене казне затвора у кривичном и прекршајном поступку, упућују у Казнено-поправни завод за жене у Пожаревцу (чл. 31 ст. 3).¹²²²

У вези са досад реченим, притом мислимо на Правилник о упућивању, можемо да закључимо да почетна екстерна индивидуализација казне затвора не постоји када је реч о странцима и лицима без држављанства. Разлози зашто не постоји ова индивидуализација није у непостојању других казних завода, нити у решењу ЗИКС-а, већ је разлог тај што је такво решење прописано Правилником о упућивању. Можемо да закључимо и то да се ова лица не могу преместити у друге заводе. Све што смо до сада навели у вези са извршењем казне затвора према страним држављанима и лицима без држављанства могло би да нас доведе до закључка да се у овом случају ради о *ограниченој индивидуализацији казне затвора у поступку извршења*.

12.3. ИНДИВИДУАЛИЗАЦИЈА ИЗВРШЕЊА КАЗНЕ ЗАТВОРА ПРЕМА УЧИНИОЦИМА КРИВИЧНИХ ДЕЛА ОРГАНИЗОВАНОГ КРИМИНАЛА И ДРУГИХ ТЕШКИХ КРИВИЧНИХ ДЕЛА

Вршење појединих кривичних дела, или вршење кривичних дела на посебно *опасан* начин указује нам да је реч о посебној категорији учинилаца, где је потребно предузимати посебне начине откривања и доказивања дела, али у каснијој фази, приликом извршења казне затвора, и посебна правила извршења. Не може се *a priori* рећи ко све спада у *опасне осуђенике*, али скоро сасвим сигурно можемо рећи да се у ту групу могу сврстати учиниоци кривичних дела из области организованог криминала. Реч је, дакле, о организованом криминалу, који је најопаснији, најмање

---

¹²²² У писаном извештају Завода (претходни упитник) наведено је да је у моменту прве посете у Заводу било странкиња, и то шест осуђеница и три прекршајно кажњене. Вид. Национални механизам за превенцију тортуре, мониторинг установа у којима се налазе лица лишена слободе, мониторинг завода за извршење кривичних санкција, Извештај о посети КПЗ за жене у Пожаревцу, Београд, октобар 2013. године. Доступан на: <http://www.ombudsman.rs/index.php/lang-sr/izvestaji/posebnii-izvestaji/3218-2014-03-02-12-35-56> (1.6.2016.)

изучаван, па самим тим и недовољно познат, по својим феноменолошким и етиолошким карактеристикама, облик испољавања професионалног криминалитета.¹²²³ Осим што је у Републици Србији донет велик број закона, подзаконских аката, стратегија,¹²²⁴ такође у овој области је донет и закон којим се уређује извршење казне затвора према осуђеним лицима због кривичних дела која спадају у област организованог криминалитета и других тешких кривичних дела. С обзиром на предметну проблематику, ограничићемо се само на специфичности извршења казне затвора у овом делу. 2009. године донет је Закон о извршењу казне затвора за кривична дела организованог криминала¹²²⁵ који се примењују као *lex specialis*, у односу на Закон о извршењу кривичних санкција.

Иако би се из његовог наслова могло закључити да се овај Закон примењује само на учиниоце кривичних дела из области организованог криминала, ипак је његова примена много шира.¹²²⁶ Овим Законом уређује се поступак извршења казне затвора за кривична дела која се, у смислу Закона о организацији и надлежности државних органа у сузбијању организованог криминала, сматрају кривичним делима организованог криминала (...).¹²²⁷ Осим осуђених лица за организовани

---

¹²²³ Константиновић Вилић, Костић (2011), *op. cit.*, стр. 95.

¹²²⁴ Вид. *Ibid.*, стр. 96.

¹²²⁵ Закон о извршењу казне затвора за кривична дела организованог криминала, *Сл. гласник РС*, бр. 72/2009 и 101/2010. (у даљем тексту: Закон о извршењу казне затвора за кривична дела организованог криминала или ЗКЗ).

¹²²⁶ Сасвим оправдано наводи професор Игњатовић да би било исправније да овај Закон носи наслов „Закон о извршењу казне затвора за нарочито тешка кривична дела”. Вид. Đorđe Ignjatović, *Kritička analiza stanja i tendencija u krivičnom izvršnom pravu Srbije*, *CRIMEN* (I) 2/2010 • стр. 191.

¹²²⁷ Вид. чл. 1 ст. 1 Закона о извршењу казне затвора за кривична дела организованог криминала. Закон под називом Закон о организацији и надлежности државних органа у сузбијању организованог криминала, како се наводи овим Законом у Републици Србији сада не постоји (постојао је Закон о организацији и надлежности државних органа у сузбијању организованог криминала, *Сл. гласник РС*, бр. 42/2002). У нашој држави постоји Закон о организацији и надлежности државних органа у сузбијању организованог криминала, корупције и других посебно тешких кривичних дела, *Сл. гласник РС*, бр. 42/2002, 27/2003, 39/2003, 67/2003, 29/2004, 58/2004 - др. закон, 45/2005, 61/2005, 72/2009, 72/2011 - др. закон, 101/2011 - др. закон и 32/2013. Те претпостављамо да је законодавац на овај Закон мислио. Овај Закон се примењује ради откривања, кривичног гоњења и суђења, између осталог, и организованог криминала (члан 2). Организовани криминал у смислу овог закона представља вршење кривичних дела од стране организоване криминалне групе или њених припадника. Под организованом криминалном групом (...) подразумева се група од три или више лица, која постоји одређено време и делује споразумно у циљу вршења једног или више кривичних дела за која је прописана казна затвора од четири године или тежа казна, *ради стицања, посредно или непосредно, финансијске или друге користи*. (Члан 3). Видимо да се овим законом организована криминална група на исти начин дефинише, као што је дефинише и Кривични законик, осим што се само на једном месту мења редослед речи у реченици. „Организована криминална група је група од три или више лица, која постоји одређено време и делује споразумно у циљу вршења једног или више кривичних дела за која је прописана казна

криминал, овај Закон се примењује и на извршење казне затвора за: 1) Кривично дело тероризма из члана 312. Кривичног законика и кривично дело међународног тероризма из члана 391. Кривичног законика; 2) Кривична дела из чл. 370. до 384. и чл. 385. и 386. Кривичног законика; 3) Тешка кршења међународног хуманитарног права извршена на територији бивше Југославије од 1. јануара 1991. године која су наведена у Статуту Међународног кривичног суда за бившу Југославију; 4) Кривично дело помоћ учиниоцу после извршеног кривичног дела из члана 333. Кривичног законика, ако је извршено у вези са кривичним делима из тач. 2) и 3) овог става.

С обзиром на то да се на ова осуђена лица примењује посебан закон, поставља се питање, где они издржавају затворску казну? Одговор на ово питање налази се у самом Закону, који прописује да се за извршење изречене казне затвора за кривична дела из члана 1. ст. 1. и 2. Закона образује Посебно одељење за издржавање казне затвора за кривична дела организованог криминала у казнено-поправном заводу затвореног типа са посебним обезбеђењем.¹²²⁸

затвора од четири године или тежа казна, *ради непосредног или посредног стицања финансијске или друге користи*". (Чл. 112 ст. 3 тач. 35 КЗ-а). Дакле, овај Закон се примењује и ради откривања, кривичног гоњења и суђења (члан за: 2) кривично дело убиство највиших државних представника (члан 310. Кривичног законика) и кривично дело оружане побуне (члан 311. Кривичног законика); 3) кривична дела против службене дужности (чл. 359, 366, 367. и 368. Кривичног законика), када је окривљени, односно лице којем се даје мито, службено или одговорно лице које врши јавну функцију на основу избора, именовања или постављења од стране Народне скупштине, Владе, Високог савета судства или Државног већа тужилаца; 4) кривично дело злоупотреба положаја одговорног лица (члан 234. став 3. Кривичног законика), кривично дело злоупотреба у вези са јавном набавком (члан 234а став 3. Кривичног законика) и кривично дело злоупотреба службеног положаја (члан 359. став 3. Кривичног законика), када вредност прибављене имовинске користи прелази износ од 200.000.000 динара; 5) кривично дело тероризам (члан 391. Кривичног законика), кривично дело јавно подстицање на извршење терористичких дела (члан 391а Кривичног законика), кривично дело врбовање и обучавање за вршење терористичких дела (члан 391б Кривичног законика), кривично дело употреба смртоносне направе (члан 391в Кривичног законика), кривично дело уништење и оштећење нуклеарног објекта (члан 391г Кривичног законика), кривично дело финансирање тероризма (члан 393. Кривичног законика) и кривично дело терористичко удруживање (члан 393а Кривичног законика); 6) кривично дело прања новца (члан 231. Кривичног законика), ако имовина која је предмет прања новца потиче из кривичних дела из тач. 1), 3), 4) и 5) овог члана; 7) кривична дела против државних органа (члан 322. ст. 3. и 4. и члан 323. ст. 3. и 4. Кривичног законика) и кривична дела против правосуђа (чл. 333. и 335, члан 336. ст. 1. 2. и 4. и чл. 336б, 337. и 339. Кривичног законика), ако су извршена у вези са кривичним делима из тач. 1) до 6) овог члана. Међутим, осуђена лица за ова кривична дела не могу казну затвора да издржавају у Посебном одељењу, јер ЗКЗ изричито прописује да само она лица која су у смислу овог закона осуђена за кривично дело организованог криминала могу казну затвора да издржавају у посебном одељењу.

¹²²⁸ Чл. 2 ст. 1 ЗКЗ. (у даљем тексту и: Посебно одељење).

Не можемо, а да не поставимо питање, да ли је овакво законско решење најбоље? Да ли су учиниоци ових кривичних дела стварно *најопаснији*, или је законодавац ипак, олако направио *списак* најтежих учинилаца кривичних дела. Овом логиком *опаснији* је учинилац кривичног дела из члана 333 КЗ (Пружање помоћи учиниоцу кривичног дела након учињеног кривичног дела), него учинилац кривичног дела тешког убиства, силовања или неког другог тешког кривичног дела за које се може изрећи најстрожа казна.¹²²⁹

12.3.1. Упућивање осуђених лица у Посебно одељење за издржавање казне затвора – судска индивидуализација казне затвора

Иако су осуђена за најтежа кривична дела, која смо мало пре навели, то не значи да ће сваки осуђеник издржавати казну затвора у Посебном одељењу. Само се под одређеним условима осуђена лица упућују да казну затвора издржавају у Посебном одељењу. Услови су таксативно прописани Законом у члану 14, којим се прописује ко се и када може упутити у Посебно одељење. Тако, на издржавање казне затвора у Посебно одељење *упућује* се пунолетно лице *мушког пола* које је правноснажно осуђено, а налазило се у притвору до правноснажности те пресуде, односно правноснажно осуђено у одсуству за кривична дела из члана 1. став 1. овог закона, *уколико* се утврди да постоје околности које указују на опасност да ће осуђени:

- 1) Преко осуђеног или другог лица наставити да усмерава криминалну делатност организоване криминалне групе;
- 2) Преко осуђеног или другог лица успоставити сарадњу са другом организованом криминалном групом ради наставка криминалне делатности;
- 3) Преко осуђеног или другог лица организовати сукобе са другом организованом криминалном групом;

---

¹²²⁹ Значајно је навести да и Препорука Савета министара државама чланицама о опасним учиниоцима кривичних дела, дефинише опасног учиниоца на следећи начин: опасни учинилац кривичног дела је особа која је осуђена за веома тешко сексуално или веома тешко насилно кривично дело учињено над другим особама, и за коју постоји велика вероватноћа поновног чињена кривичног дела, уз појаву додатних веома тешких сексуалних или насилних злочина над другим особама. Recommendation CM/Rec(2014)3 of the Committee of Ministers to member States concerning dangerous offenders. Доступна на: <https://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?id=2163607&Site=CM> (13.2.2016.)

4) Преко другог лица угрозити сигурност судије, јавног тужиоца, или другог учесника у кривичном поступку који је у току или је правноснажно окончан, или другог службеног лица које је поступало у преткривичном поступку или у поступку извршења казне;

5) Наводити друго лице на извршење кривичних дела.

Закон познаје још две категорије осуђених лица који се *могу упутити* да казну затвора издржавају у Посебном одељењу, и то:

1. На издржавање казне затвора у Посебно одељење *може* се упутити и пунолетно лице мушког пола које је правноснажно осуђено, а налазило се у притвору до правноснажности те пресуде, односно правноснажно осуђено у одсуству за кривична дела из члана 1. став 2. тачка 1) овог закона, за која постоје околности из става 1. тач. 4) и 5) овог члана;

2. На издржавање казне затвора у Посебно одељење *може* се упутити и пунолетно лице мушког пола које је правноснажно осуђено, а налазило се у притвору до правноснажности пресуде, односно правноснажно осуђено у одсуству за кривична дела из члана 1. став 2. тач. 2) до 4) овог закона, на казну затвора *од најмање* десет година, за која постоје околности из става 1. тач. 4) и 5) овог члана.

Закон је у својим одредбама доста нејасан, конфузан, а такође је и контрадикторан. Видимо да се у појединим случајевима, осуђено лице, како се то наводи Законом, упућује на издржавање казне затвора у Посебном одељењу, а да се у појединим случајевима може упутити у ово Одељење. Међутим, сматрамо да се овде ради само о суштински истој ствари. Иако се наводи да се у појединим случајевима осуђени *упућује*, а некад се *може* упутити у Посебно одељење, мишљења смо да *не постоји обавезно упућивање осуђених у Посебно одељење*. До таквог закључака се може доћи, јер се прецизира да *ће се упутити – уколико се утврди*, што значи да опет зависи од процене суда да ли ће или неће донети одлуку о упућивању осуђеног у Посебно одељење.¹²³⁰

На овом месту желимо да поставимо још једно питање, да ли је потребно да се утврди постојање свих околности из члана 14 или је довољна само једна? Нама се чини да овакво законско решење треба да се тумачи на начин да је потребно да се утврди постојање свих околности, јер је јасно прописано *„уколико се утврди да*

---

¹²³⁰ Овакво решење нас подсећа на законско уређење условног отпуста.

постоје околности...". Ипак се чини да овакво решење није била интенција законодавца, већ да је реч о несмотреној номотехници. Рекли бисмо да је намера законодавца била да се осуђено лице може упутити уколико се оствари један од алтернативно набројаних разлога, што се у даљим одредбама овог Закона и прописује.

12.3.1.1. Првостепени поступак упућивања осуђеног у Посебно одељење – индивидуализација од стране председника Вишег суда у Београду

Под одређеним условима осуђено лице се за *најтежа кривична дела* може упутити да казну затвора издржава у Посебном одељењу. С тим у вези, на овом месту нас интересује ко, на који начин и у којој форми доноси одлуку о томе. Живот осуђеног лица у Посебном одељењу знатно се разликује од живота у другим заводима, а само одлучивање о томе да ли ће издржавати казну затвора јесте индивидуализација казне затвора у поступку извршења. Решење којим се осуђени упућује на издржавање казне затвора у Посебно одељење доноси председник суда, односно овлашћени судија ако утврди да постоји најмање једна од околности из члана 14. Закона.¹²³¹ Тако председник суда или *други судија* доноси одлуку, а не неко од запослених у заводима. Видимо да се на овом месту наводи да је потребно да постоји само једна околност из члана 14.

Према решењу овог Закона у поступку извршења казне затвора за кривична дела из члана 1. ст. 1. и 2. овог закона надлежан је *председник Вишег суда у Београду* (у даљем тексту: председник суда). С тим да председник суда може овластити судију Вишег суда у Београду или судију Посебног одељења за поступање у предметима кривичних дела организованог криминала, односно судију Већа за ратне злочине упућеног на рад у Виши суд у Београду (у даљем тексту: овлашћени судија).¹²³²

Сматрамо да је овакво решење законодавца лоше. Није оправдано да само председник Вишег суда у Београду доноси одлуку, односно да о томе може да одлучи и други судија којег он овласти. По нашем мишљењу чини се

---

¹²³¹ Чл. 15 ЗКЗ.

¹²³² Вид. чл. 9 ЗКЗ.

прихватљивијим решење да одлуку треба да донесе веће које је и донело правноснажну одлуку. Логично је да ти чланови најбоље познају све *прилике* од којих треба да зависи и доношење одлуке где ће осуђени да започне са издржавањем казне. Оваквим решењем законодавац је сву *моћ* одлучивања ставио у руке једног човека, а то је председник Вишег суда у Београду.

С обзиром на овакво решење законодавца, намеће се једно претходно питање, а то је, како се уопште *покреће поступак* за упућивање осуђеног на издржавање казне затвора у Посебном одељењу. Претпостављамо да нико од осуђених нема жељу да казну издржава у *најгорем* Одељењу, па с тим у вези неће ни да покреће поступак како би био упућен у то Одељење. Једино остаје да се поступак покрене по службеној дужности. За сва осуђена лица за које постоји могућност за издржавање казне у Посебном одељењу требало би да суд одлучује по службеној дужности. Сматрамо да би био најбољи начин да суд који је донео правноснажну одлуку покрене и поступак за одлучивање о томе где ће осуђени да издржавају казну затвора.

Да би се донела одлука мора да се постоји један од основа из члана 14, чије постојање председник суда утврђује на основу одређених доказа. Постојање околности наведених у члану 14. овог закона утврђује се на основу чињеница и доказа прикупљених у току кривичног поступка, из извештаја полиције и служби безбедности, као и мишљења јавног тужиоца. Полиција, службе безбедности и јавни тужилац дужни су да на захтев суда доставе одговарајућу документацију, извештаје и мишљење на основу којих се може утврдити постојање разлога да се осуђени упути на издржавање казне затвора у Посебно одељење. Решење се доноси у року од три дана од дана када је пресуда којом је осуђеном изречена казна затвора постала извршна.¹²³³ Председник суда ће на основу података до којих се дошло у току кривичног поступка утврдити да ли има основа да се осуђени упути у Посебно одељење, с тим да ће извештаји полиције и службе безбедности као и мишљење јавног тужиоца бити додатни критеријуми за доношење одлуке.

Законом се ближе не одређује шта полицијски и извештаји службе безбедности треба да садрже. Надаље, председник суда треба да донесе решење у року од три дана од дана када је пресуда постала извршна, сложићемо се да се за то

---

¹²³³ Чл. 15 ст. 2, 3 и 4 ЗКЗ.

време и не могу свестрано оценити све околности које су нужне за доношење одлуке. У року од три дана потребно је да се достави мишљење и извештај о осуђеном лицу, што сматрамо да се никако не може квалитетно урадити у том року. Даље, Законом се не прецизира која територијално надлежна организациона јединица МУП-а доставља извештај о осуђеном лицу, нити које службе безбедности¹²³⁴ подносе извештај, тако да ће се и ове недоречености појавити као проблем у пракси.

12.3.1.2. Другостепени поступак упућивања осуђеног у Посебно одељење – индивидуализација од стране председника Апелационог суда у Београду

Закон о извршењу казне затвора за кривична дела организованог криминала у делу које се тиче упућивања осуђеника у Посебно одељење усвојио је основни принцип - *принцип двостепености*. На првостепену одлуку, постоји право жалбе. С обзиром на то да донета одлука највише погађа осуђеног Законом се дозвољава да само осуђени има право жалбе на првостепену одлуку, с тим да жалба не одлаже извршење решења.¹²³⁵ Претпостављамо да ће осуђени да поднесе жалбу само ако је одлучено да ће се упутити у Посебно одељење. Мада се поставља питање да ли се осуђени може жалити и када није донета таква одлука. Можда осуђено лице баш *жели* да служи казну затвора у посебном одељењу из неких разлога. Жалба се подноси председнику Апелационог суда, преко првостепеног суда.¹²³⁶ Жалба са решењем и осталим списима предмета доставља се председнику Апелационог суда у року од три дана од дана достављања жалбе. Ради одлучивања о жалби, председник Апелационог суда може тражити допунска објашњења од председника суда, полиције, служби безбедности и јавног тужиоца. Опет законодавац сву власт одлучивања даје једном човеку - председнику Апелационог суда, што сматрамо, није добро решење.

---

¹²³⁴ Дакле, која конкретно служба безбедности или можда више њих подноси извештај. Морају да постоје неки критеријуми, као што су врста учињеног дела, или сам учинилац кривичног дела. Службе безбедности су Безбедносно-информативна агенција, као посебна организација, Војнобезбедносна агенција и Војнообавештајна агенција, као органи управе у саставу Министарства одбране. Вид. чл. 4 Закона о основама уређења служби безбедности Републике Србије, *Сл. гласник РС*, бр. 116/2007 и 72/2012.

¹²³⁵ Чл. 15 ст. 5 и 6 ЗКЗ.

¹²³⁶ Чл. 15 ст. 7 ЗКЗ.

Одлучујући по жалби, председник Апелационог суда може решењем одбацити жалбу као неблагоприятну или недозвољену, одбити жалбу као неосновану, или уважити жалбу и укинути првостепено решење. Одлука се доноси у року од 15 дана од дана достављања жалбе. Председник Апелационог суда ће *решењем уважити жалбу и укинути одлуку* о упућивању осуђеног на издржавање казне затвора у Посебно одељење, уколико утврди да не постоје околности из члана 14. овог закона.¹²³⁷ Дакле, сада се долази до закључка да осуђени, ипак, може да се уложи жалбу само ако је одлучено да ће се упутити да казну затвора издржава у посебном одељењу, што са друге стране значи да се не може жалити ако није одлучено да казну издржава у Посебном одељењу.

12.3.1.2.1. Упућивање осуђеног у Посебно одељење – суђење осуђеном

Упућивању осуђених у Посебно одељење, као што смо видели, претходи доношење судске одлуке. Суд одлучује да ли ће или неће осуђеног упутити на издржавање казне у Посебном одељењу. Реч је о једном новом судском поступку, који се води након доношења осуђујуће пресуде. Када је осуђеном изречена казна затвора за кривична дело за које може бити упућен на издржавање казне затвора у Посебном одељењу, потребно је, незнатно после донете правноснажне пресуде, започети и окончати још један судски поступак, у којем ће се донети одлука о томе где ће осуђени да издржава затворску казну. С тим у вези, можемо да поставимо питање, да ли се осуђеном *суди* у овом поступку одлучивања? Одговор је, по нашем мишљењу, свакако, да. Осуђеном се у овом поступку *суди*, али не у погледу индивидуализације казне приликом изрицања, већ само у погледу избора *завода* у којој ће издржавати изречену казну затвора. Реч о једном суђењу у ширем смислу. Ми смо мишљења, да одлучивање где ће осуђени да издржава казну затвора, има итекако битне реперкусије по осуђено лице, тако да ће од донете судске одлуке зависити његов даљи *положај* у казненом заводу, посебно у оном делу који се тиче права и посебних права и погодности.

Сматрамо, као што смо у раду и навели, да законодавац треба да измени актуелно решење у ЗКЗ-у, у делу који се тиче *суђења осуђеном*. Било би

---

¹²³⁷ Чл. 16 ЗКЗ.

сврсисходније, када би одлуку о томе, да ли ће се осуђени упутити у посебно одељење или неће, доносило оно судско веће које је и донело пресуду. Оно је најбоље упознато са свим релевантним подацима, који су значајни за доношење одлуке. Тада би судско веће које је донело правноснажну одлуку истовремено одлучило и где ће осуђеник да издржава затворску казну. Поставља се питање да ли је *легално и легитимно* да председник суда доноси одлуку о овом важном питању.¹²³⁸

12.3.2. Пријемно одељење у Посебном одељењу

Након што осуђени приступи извршењу казне затвора у Посебном одељењу потребно је да се изврши испитивање личности у самом Одељењу. После пријема у Посебно одељење, у року од седам дана, упознаје се личност осуђеног са психолошког, криминолошког и безбедносног становишта.¹²³⁹ На основу података о упознавању осуђеног, података прикупљених током кривичног поступка и поступка упућивања на издржавање казне, управник казнено-поправног завода затвореног типа са посебним обезбеђењем у коме се налази Посебно одељење (у даљем тексту: управник завода) доноси програм поступања који садржи: процењене капацитете, мотивацију за промену криминалног понашања и квантификовану процену ризика осуђеног, његов смештај у одређену просторију, задатке службених лица у реализацији програма и *групу* у којој ће осуђени остваривати режим активности, у складу са утврђеним степеном ризика и потребама.¹²⁴⁰ Сада се опет *процењује* личност осуђеног лица како би се извршила индивидуализација казне затвора у самом Посебном одељењу.

---

¹²³⁸ Значајно је указати на следеће: према Закону о уређењу судова, *Сл. гласник РС*, бр. 116/2008, 104/2009, 101/2010, 31/2011 - др. закон, 78/2011 - др. закон, 101/2011, 101/2013, 106/2015, 40/2015 - др. закон, 13/2016 и 108/2016. (чл. 52 ст 1, 2): Председник суда представља суд, руководи судском управом и одговоран је за правилан и благовремен рад суда. Председник суда обезбеђује законитост, ред и тачност у суду, налаже отклањање неправилности и спречава одуговлачење у раду, одређује браниоце по службеној дужности по азбучном реду са листе адвоката које доставља адвокатска комора, стара се о одржавању независности судија и угледу суда и врши друге послове одређене законом и Судским пословником. Вид. чл. 7-14 Судског пословника.

¹²³⁹ Чл. 13 Правилника о кућном реду посебног одељења за издржавање казне затвора за кривична дела организованог криминала, *Сл. гласник РС*, бр. 18/2010 и 43/2013.

¹²⁴⁰ Чл. 13 ЗКЗ. Исто, сасвим непотребно, Правилником о кућном реду посебног одељења за издржавање казне затвора за кривична дела организованог криминала у члану 13 прописује се: После пријема у Посебно одељење, у року од седам дана, упознаје се личност осуђеног са психолошког, криминолошког и безбедносног становишта. На основу података о упознавању

Видимо да се ЗКЗ-ом и Правилником прописују правила о *групи* – па се поставља питање о каквој је овде групи реч. Другим речима, да ли се осуђени и у Посебном одељењу разврстава у поједине групе, као и остала осуђена лица у другим заводима? О постојању група у Посебном одељењу само се на овом месту прописује у ЗКЗ-у, па на основу тога ми не можемо доћи до закључка да је законодавац и предвидео да у овом Одељењу постоје групе. Међутим, Законом о извршењу казне затвора за кривична дела организованог криминала прописује се да ако одредбама овог закона није друкчије прописано, на издржавање казне затвора лица из ст. 1. и 2. овог члана сходно се примењују одредбе Закона о извршењу кривичних санкција (чл. 1 ст. 3 ЗКЗ). Ми сматрамо да се правила о сходној примени ЗИКС-а у делу који се односи на распоређивање осуђеног у групе неспојива са основним принципима издржавања казне затвора у овом Одељењу.¹²⁴¹

С обзиром на прописе којима се уређује организација Посебног одељења, а имајући у виду начин издржавања казне у њему, овде се не предузимају исте активности као и када је реч о осталим осуђеницима који казну издржавају у осталим заводима. Овде не постоје посебна одељења у којима би били разврстани осуђеници, па да од таквог разврставања зависе њихова права.

12.3.2.1. Премештај осуђеног из Посебног одељења у друго одељење - суђење по службеној дужности

Уколико је осуђени започео са издржавањем казне затвора у Посебном одељењу, то не значи да ће целу казну по аутоматизму, у њему и да издржи. Без обзира што је осуђен за тешка кривична дела, осуђени се из Посебног одељења

осуђеног, података прикупљених током кривичног поступка и поступка упућивања на издржавање казне, управник казнено-поправног завода затвореног типа са посебним обезбеђењем у коме се налази Посебно одељење (у даљем тексту: управник завода) доноси програм поступања, који садржи: процењене капацитете, мотивацију за промену криминалног понашања и квантификовану процену ризика осуђеног, његов смештај у одређену просторију, задатке службених лица у реализацији програма и групу у којој ће осуђени остваривати режим активности, у складу са утврђеним степеном ризика и потребама. Тако да два прописа регулишу исто питање, што је по нашем мишљењу беспотребно.

¹²⁴¹ Такође, ми смо мишљења да постоје велики проблеми када се један пропис позива на сходну примену неког другог прописа у делу који се тиче извршења казне затвора. Зашто? Па одговор је једноставан, не могу се применити неке одредбе које се по *здравом логици* не могу применити, иако се закон позива на њихову сходну примену. Дакле, долази до сукоба начело легалитета и легитимитета. Да се то не би дешавало, потребно је да Закон о извршењу казне затвора за кривична дела организованог криминала у потпуности уреди извршење казне затвора за ову категорију осуђеника.

може преместити у друго одељење. Тако је и законом прописано да председник суда, односно овлашћени судија испитује по службеној дужности да ли и даље постоје разлози за издржавање казне затвора у Посебном одељењу на сваке *две године* од почетка издржавања казне, односно од последњег решења којим се продужава издржавање казне у Посебном одељењу.¹²⁴² Дакле, *ex officio* се на сваке две године проверава да ли и даље постоје разлози да осуђени настави са издржавањем казне затвора у Посебном одељењу. Иако суд одлучује по службеној дужности, сматрамо да је ипак требало да се остави могућност да и сам осуђени затражи да казну издржава у некој другом одељењу, уколико се деси да суд случајно *заборави* да преиспита своју одлуку.

Уколико и даље постоје разлози да осуђени издржава казну у Посебном одељењу донеће се одлука да осуђени и даље казну затвора настави са издржавањем у том Одељењу. С друге стране, када решење којим се *обуставља* издржавање казне затвора у Посебном одељењу постане коначно, председник суда, односно овлашћени судија доставља решење осуђеном, суду који је надлежан за извршење казне затвора по одредбама Закона о извршењу кривичних санкција у заводу. Управник завода распоређује осуђеног коме је обустављено издржавање казне затвора у Посебном одељењу на даље издржавање казне у том заводу. Видимо да се осуђени не може преместити у други завод, већ остаје у оном у којем је био, само се премешта у друго одељење.

Видимо да, опет, одлуку доноси председник суда, а не судско веће. Законодавац се баш потрудио да сву власт концентрише у руке једног председника суда.

12.3.2.1.1. Утврђивање околности приликом доношења судске одлуке

Приликом доношења одлуке, о томе да ли осуђени наставља да издржава казну затвора у Посебном одељењу или не, судија мора да располаже одређеним чињеницама, како би донео правичну одлуку. Судија мора да утврди да ли и даље постоје исти или други разлози коју су неопходни како би осуђени наставио да

---

¹²⁴² Чл. 19 ст. 1 ЗКЗ.

казну затвора издржава у Посебном одељењу. Суд ће донети одлуку на основу чињеница и доказа из:

1. Извештаја Посебног одељења
2. Полиције и
3. Служби безбедности, као и
4. Мишљења јавног тужиоца.¹²⁴³

Видимо да се траже исти извештаји и мишљење као и када се осуђени први пут упућује на издржавање казне. Извештај о понашању осуђеног за време издржавања казне затвора Посебно одељење доставља најкасније 30 дана пре истека рока на који је осуђени упућен у Посебно одељење, односно истека рока за који му је продужено издржавање казне у Посебном одељењу. Полиција, службе безбедности и јавни тужилац дужни су да, на захтев председника суда, односно овлашћеног судије, доставе одговарајућу документацију, извештаје и мишљење на основу којих се може утврдити постојање разлога да се осуђеном продужи издржавање казне затвора у Посебном одељењу.¹²⁴⁴ Видимо да се у погледу извештаја осталих органа не одређује рок у којем морају да доставе извештај, као што се одређује рок за подношење извештаја о понашању осуђеног за време издржавања казне.

12.3.2.1.2. Право осуђеног на жалбу

Уколико је суд одлучио да осуђени буде премештен из Посебног одељења, таква судска одлука је коначна.¹²⁴⁵ Међутим, уколико је суд донео решење да осуђени и даље издржава казну затвора у Посебном одељењу осуђени има право жалбе. Осуђени може изјавити жалбу у року од три дана од пријема решења председнику Апелационог суда, преко председника суда, с тим да уложена жалба не одлаже извршење решења.¹²⁴⁶ Председник суда, односно овлашћени судија, дужан је да жалбу, заједно са решењем и осталим списима предмета достави председнику Апелационог суда у року од три дана од дана достављања жалбе.

---

¹²⁴³ Чл. 20 ст. 1 ЗКЗ.

¹²⁴⁴ Чл. 20 ст. 2 и 3 ЗКЗ.

¹²⁴⁵ Чл. 21 ЗКЗ.

¹²⁴⁶ Чл. 22 ЗКЗ.

О изјављеној жалби одлучује председник Апелационог суда, односно овлашћени апелациони судија. У поступку одлучивања по жалби, председник Апелационог суда, односно овлашћени апелациони судија може тражити допунске податке од председника суда, односно овлашћеног судије, Посебног одељења, полиције, служби безбедности и јавног тужиоца. Председник Апелационог суда, односно овлашћени апелациони судија може одбацити жалбу као неблагоприятну или недозвољену, одбити жалбу као неосновану, или уважити жалбу и укинути решење. Председник Апелационог суда, односно овлашћени апелациони судија ће уважавајући жалбу решењем укинути решење о продужењу издржавања казне и обуставити издржавање казне затвора у Посебном одељењу, уколико утврди да више не постоје околности из члана 14. овог закона. Одлуку по жалби председник Апелационог суда, односно овлашћени апелациони судија доноси у року од 15 дана достављања жалбе.¹²⁴⁷ И овде је реч да је сва моћ одлучивања у рукама једног председника суда.

12.3.3. Премештај осуђеног из КПЗ-а у Посебно одељење - суђење по потреби

Ако је једно лице осуђено за кривично дело на које се може применити Закон о извршењу казне затвора за кривична дела организованог криминала, то не значи да ће по аутоматизму бити послато на издржавање казне затвора у Посебно одељење. Међутим, то никако не значи да осуђени не може из завода, у којој издржава казну затвора, бити премештен у Посебно одељење. Осуђени из члана 24. став 2. овог закона, накнадно се распоређује у Посебно одељење, уколико се утврди да поново постоји најмање једна од околности из члана 14. овог закона. Решење о накнадном распоређивању у Посебно одељење доноси председник суда, односно овлашћени судија, на предлог управника завода. Осуђени за кривична дела из члана 1. ст. 1. и 2. овог закона који није био упућен на издржавање казне у Посебно одељење, може се накнадно распоредити у Посебно одељење, уколико се утврди да постоји најмање једна од околности из члана 14. овог закона. Решење о накнадном распоређивању осуђеног из става 3. овог члана у Посебно одељење доноси

---

¹²⁴⁷ Чл. 23 ЗКЗ.

председник суда, односно овлашћени судија, на *предлог* управника завода у коме се осуђени налази на издржавању казне. Предлог се доставља председнику суда, односно овлашћеном судији преко директора Управе. На накнадно распоређивање осуђеног, сходно се примењују одредбе овог закона о упућивању и продужењу издржавања казне у Посебном одељењу.¹²⁴⁸

Овде налазимо одговор и на наше питање које смо поставили у овом делу рада, а тиче се броја потребних околности за упућивање осуђеника у Посебно одељење. Видимо да се овде наводи да је потребна само једна околност, што оправдава наш закључак да је законодавац сасвим непрецизно прописао да је потребно да се утврди постојање свих околности када се осуђеник први пут упућује у Посебно одељење у једном члану.

12.3.3.1. Специјално суђење осуђеном лицу у току издржавања казне

Као што смо и у досадашњем раду приказали, осуђеном се и у фази извршења казне затвора суди. Тако и овде можемо закључити да се осуђеним лицима у Посебном одељењу суди сваке две године. С тим да овде осуђеном *суди* судија, а не неко које је запослен у Посебном одељењу или управник завода. У овом случају суд одлучује само о једној ствари *да ли осуђени остаје у посебном одељењу или се премешта у другу казнену установу*. Осуђени који казну затвора издржава у Посебном одељењу ово *суђење* не може да избегне.

Осим тога осуђеном може да се суди и *по потреби*, уколико је потребно да се он премести у Посебно одељење. Видимо да је овде надзор над осуђеним лицима највише изражен, где сваког момента могу да изгубе ону привилегију коју су добили, а то је да казну не издржавају у Посебном одељењу. Такође, осуђеник, ако се *добро влада* има могућност да буде премештен из Посебног одељења.

12.4. ЖИВОТ ОСУЂЕНОГ У ПОСЕБНОМ ОДЕЉЕЊУ

У погледу права осуђених у Посебном одељењу, Законом о извршењу казне затвора за кривична дела организованог криминала уређују се права осуђених. С

---

¹²⁴⁸ Чл. 25 ЗКЗ.

тим у вези, режим у овом Одељењу се разликује од режима у осталим установама у којима се издржава казна затвора. Једна од главних карактеристика живота у Посебном одељењу огледа се у чињеници што осуђени издржава казну затвора, по правилу, одвојено од осталих осуђених. За ове осуђенике важи начело *ћелијског затварања*, што значи да не важи основно начело, које се примењује на остала осуђена лица, а то је *заједничко издржавање казне*. Законом су јасно прописана права која осуђени има за време издржавања казне затвора. Осуђени у Посебном одељењу има следећа права:

- 1) Право на смештај;
- 2) Право на исхрану;
- 3) Право на одећу, рубље и обућу;
- 4) Право на лечење и здравствену заштиту;
- 5) Право на рад;
- 6) Право на слободно време;
- 7) Право на обавештавање и дописивање;
- 8) Право на остваривање верских права;
- 9) Право на телефонски разговор;
- 10) Право на посете блиских сродника и других лица;
- 11) Право на пријем пакета и новчаних пошилијки;
- 12) Право на правну помоћ;
- 13) Право на притужбу и жалбу и судску заштиту.¹²⁴⁹

Конкретизација ових права врши се Законом и Правилником о кућном реду, који се примењује само у Посебном одељењу. Видимо да се *основна права* која гарантују овим осуђеним лицима, скоро поклапају са основним правима *обичних осуђеника*, али се ова права на одређени начин модификују приликом њихове реализације. Тако, на пример, осуђени може имати телефонски разговор са блиским лицима али највише два пута месечно, који се надзире и снима и која укупно траје најдуже десет минута.¹²⁵⁰ Садржај писмена се такође надзире, а ток посете се аудио-видео надзире и снима.¹²⁵¹ Једино када осуђени има телефонски разговор са својим

---

¹²⁴⁹ Чл. 28 ЗКЗ.

¹²⁵⁰ Чл. 36 ЗКЗ; чл. 38 Правилника о кућном реду посебног одељења за издржавање казне затвора за кривична дела организованог криминала.

¹²⁵¹ Чл. 36 и 37 ЗКЗ.

браниоцем или када се са њим дописује или му је дошао у посету онда се ништа не надзире. Надаље, боравак на свежем ваздуху осуђених организује се у групама од највише пет осуђених.¹²⁵²

Овим законом се прописују и посебна права осуђеног, а она су (чл. 42): осуђеном који се посебно добро влада, управник завода, *уз сагласност председника суда, односно овлашћеног судије*, може одобрити:

- 1) Проширено право на број телефонских разговора (...);
- 2) Проширено право на број посета (...);
- 3) Пријем новчане пошиљке у двострукој вредности од вредности (...).

Важно је напоменути да, када је реч о овим осуђеницима, одлуку о додељивању посебних права не може да донесе сам управник завода, као што може када је реч о осталим осуђеницима, већ је потребна сагласност *председника суда, односно овлашћеног судије*. Није тешко доћи закључка да је обим посебних права неупоредиво сужен у односу на права *обичних осуђеника*.¹²⁵³ Опет законодавац сву *власт* даје председнику суда, што сматрамо, као што смо и да сада већ наглашавали, да то није легитимно.

13. ИНДИВИДУАЛИЗАЦИЈА ИЗВРШЕЊА КАЗНЕ ЗАТВОРА КОЈА СЕ ИЗВРШАВА У ПРОСТОРИЈАМА У КОЈИМА ОСУЂЕНИ СТАНУЈЕ

Свако осуђено лице којем је изречена казна затвора која се извршава у просторијама у којима станује неће бити у истом положају у току извршења казне. Постоји и индивидуализација оваквог начина извршења казне. Сам поступак извршења уређује се већим бројем прописа, те нам се чини да законодавац није много водио рачуна о томе да ти прописи буду усаглашени. У раду који следи видећемо како се казна затвора индивидуализује у поступку самог извршења. Указаћемо на поједине нелогичности актуелних закона којима се уређује ова

---

¹²⁵² Чл. 32 ст. 2 ЗКЗ.

¹²⁵³ Интересантно је напоменути и употребу средстава принуде, где се према овим осуђеним проширује број средстава која се према њима могу применити. С тим у вези ЗКЗ прописује следећа средства принуде: 1) употреба физичке снаге; 2) везивање; 3) издвајање; 4) употреба гумене палице; 5) употреба шмркова са водом; 6) употреба хемијских средстава; 7) употреба електромагнетних (електричних) несмртоносних средстава; 8) употреба акустичко-оптичких несмртоносних средстава; 9) употреба кинетичких несмртоносних средстава; 10) употреба ватреног оружја. Вид. чл. 46 ЗКЗ.

материја. Један од циљева јесте да се укаже на то како извршење ове казне може бити веома *повољно* по осуђено лице. Овакав начин извршења казне затвора може да се извршава са или без електронског надзора.

13.1. У ЧЕМУ СЕ САСТОЈИ ИЗВРШЕЊЕ - РЕШЕЊЕ КРИВИЧНОГ ЗАКОНИКА

Кривичним закоником се прописује да осуђени, према којем се извршава казна затвора на овај начин, не сме напуштати просторије у којима станује, осим у случајевима прописаним законом који уређује извршење кривичних санкција. С те стране посматрано, осуђени може, како се то наводи у Кривичном законнику да напушта просторије у којима станује само у случајевима који су прописани Законом о извршењу кривичних санкција. Такође се прописује и које су последице напуштања стана - уколико осуђени једном у трајању преко шест часова или два пута у трајању до шест часова самовољно напусти просторије у којима станује, суд ће одредити да остатак казне затвора издржи у заводу за извршење казне затвора.¹²⁵⁴

13.2. СЛУЧАЈЕВИ КАДА ОСУЂЕНИ МОЖЕ ДА НАПУШТА ПРОСТОРИЈЕ У КОЈИМА СТАНУЈЕ – РЕШЕЊА ИЗ ЗАКОНА О ИЗВРШЕЊУ КРИВИЧНИХ САНКЦИЈА

Као што смо рекли, осуђени може да напушта просторије у којима станује само када је то прописано Законом о извршењу кривичних санкција. С тим у вези, сада је потребно видети који су то случајеви. У Важећем ЗИКС-у о томе не постоје никакве одредбе. Као што смо у досадашњем излагању навели, актуелни ЗИКС донет је 2014. године и он више не уређује овакав начин извршења казне затвора. Раније важећи ЗИКС уређивао је у „Глави трећој а” - *Извршење казне затвора без напуштања просторија у којима осуђени станује* (чл. 174а -174е).¹²⁵⁵ Раније позивање Кривичног законика на Закон о извршењу кривичних санкција је било

---

¹²⁵⁴ Вид. чл. 45 ст. 6 Кривичног законика.

¹²⁵⁵ ЗИКС-2005. С тим да је ближи поступак извршења био уређен Правилником о начину извршења казне затвора у просторијама у којима осуђени станује, *Сл. гласник РС*, бр. 64/2010.

сасвим оправдано, јер је њим било уређено питање напуштања просторија у којима осуђени станује. Међутим, сада се поставља питање како КЗ упућује на ЗИКС, када се ЗИКС-ом више не уређују ово питање. Сада се нужно намеће и питање – када осуђени може да напушта просторије у којима станује. Закон који је, донекле, нов у систему казног извршног права, Закон о извршењу ванзаводских санкција и мера, сада уређује ову област. У даљем раду видећемо како је напуштање просторија уређено овим Законом.

Ово је још један показатељ да у казном систему код нас постоје многе контрадикторности, и оно што је неприхватљиво да се приликом доношења једног закона не води рачуна шта је прописано у другим законима.

13.3. СЛУЧАЈЕВИ КАДА ОСУЂЕНИ МОЖЕ ДА НАПУШТА ПРОСТОРИЈЕ У КОЈИМА СТАНУЈЕ – РЕШЕЊА ИЗ ЗАКОНА О ИЗВРШЕЊУ ВАНЗАВОДСКИХ САНКЦИЈА И МЕРА

Закон о извршењу ванзаводских санкција и мера уређује извршење оваквог начина извршења казне, иако се КЗ позива на ЗИКС. ЗИВСМ садржи одредбе о извршењу *кућног затвора*, а не о извршењу казна затвора у просторијама у којима осуђени станује. Видели смо у делу рада који се односи на извршење казне затвора, да је извршење казне у надлежности Управе за извршења кривичних санкција. С тим у вези, надзор над извршењем оваквог начина извршења казне затвора врши *Повереничка служба*. Тако се и ЗИВС-ом прописује да, када суд одреди да се извршење казне кућног затвора спроводи са применом мере електронског надзора, примену спроводи Повереничка служба, у сарадњи са полицијом.¹²⁵⁶ Осуђени коме је одређен кућни затвор не сме напуштати просторије у којима станује, осим у случајевима предвиђеним овим законом. Осуђени има право на боравак ван просторија у којима станује у трајању од највише два часа дневно у периоду од 13 до 17 часова.¹²⁵⁷ Међутим, и право да борави ван просторија осуђеном се може ускратити. Директор Управе, на образложен предлог Повереника, донеће одлуку о

---

¹²⁵⁶ Чл. 22 ЗИВСМ: овим Законом се уређује извршење казне затвора са применом мере електронског надзора. Међутим, овим Законом се у чл. 32 прописује: на начин извршења казне кућног затвора без примене мера електронског надзора, *сходно* се примењују одредбе овог закона којима се уређује извршење казне кућног затвора са применом мере електронског надзора.

¹²⁵⁷ Чл. 23 ст. 1 и 2 ЗИВСМ.

одузимању права на боравак ван просторија ако се утврди да је дошло до злоупотребе тог права.¹²⁵⁸ На одлуку директора Управе осуђени има право жалбе у року од три дана судији за извршење, с тим да изјављена жалба не задржава извршење одлуке.¹²⁵⁹ С тим у вези, основно право осуђеног, које се може ускратити, јесте право на *два сата* боравка ван просторија у којима станује.

Осим овог основног права осуђеном се може дозволити да напушта просторије у којима станује у следећим случајевима:

1) Због пружања нужне медицинске помоћи осуђеном или члану његовог породичног домаћинства, ако је за пружање медицинске помоћи неопходно напуштање просторија;

2) Ради одласка на посао,¹²⁶⁰ ако кривично дело за које је осуђен није у вези са радом;

3) Ради похађања наставе током редовног школовања;

4) Због одазивања на позив државног органа;

5) Због одласка на полагање испита;

6) Због тешке, акутне или хроничне болести, ради одласка на редовне здравствене прегледе или стационарног лечења;

7) Због свог венчања или венчања крвног сродника до другог степена сродства;

8) Због смрти блиског сродника;

9) Због обавезе старања према члановима уже породице предвиђене законом, у случају да ту обавезу не може да обавља друго лице;

10) Због сезонских пољопривредних радова, ако се осуђени бави пољопривредом као сталном делатношћу;

11) Због других нарочито оправданих разлога за које осуђени може поднети образложену молбу.¹²⁶¹

---

¹²⁵⁸ Чл. 23 ст. 3 ЗИВСМ.

¹²⁵⁹ Чл. 23 ст. 4 и 5 ЗИВСМ. Сматрамо да је законом требало прецизније решити сам поступак.

¹²⁶⁰ Према једном истраживању већина осуђеника која се налазила под електронским надзором била је радно ангажована. Vanhaelemesch, Beken, Vandeveldel (2014), *op. cit.*, p. 279.

¹²⁶¹ Вид. чл. 24 ЗИВСМ. Раније важећи ЗИКС прописивао је 9 разлога за напуштање просторија у којима осуђени станује, тако да се сада повећава број случајева када осуђеном може дозволити да напушта просторије у којим станује. Вид. чл. 174б ЗИКС-2005.

Видимо да се Законом прописује приличан број случајева, где је оправдано да осуђени напушта просторије у којима станује, и где скоро све ситуације које се могу десити у свакодневном животу представљају могући разлог за напуштање просторија. Одлуку о напуштању просторија у овим случајевима доноси *директор Управе* за извршење кривичних санкција, на молбу осуђеног лица.¹²⁶² Директор Управе одлучује о овим правима осуђеног, а не надлежан суд. Интересантно је навести, да се на овом месту у Закону ништа не наводи о томе да осуђени има право да се жали судији за извршење уколико директор Управе не одлучи позитивно по његовој молби. Директор Управе може и да опозове одлуку¹²⁶³ којом је дозволио напуштање просторија, а осуђени на дату одлуку има право жалбе судији за извршење. У овом случају осуђени има право жалбе, а када је реч о случају да директор Управе није усвојио његову молбу, чини се, да нема - што је недопустиво.

Осуђени, који казну затвора издржава на овакав начин, није увек у могућности да поднесе молбу којом тражи да му се дозволи напуштање просторија, на време. Различите животне ситуације намећу потребу осуђеном да напусти просторије, иако за то нема дозволу. С тим у вези, Законом¹²⁶⁴ је сасвим оправдано прописано: у случају да осуђени није у могућности да унапред поднесе молбу, због потребе пружања хитне медицинске помоћи осуђеном¹²⁶⁵ или члану његовог породичног домаћинства, осуђени може напустити просторије у којима станује. С тим да је осуђени или члан његове породице дужан да *одмах* обавести Повереника.

13.3.1. Кршење обавеза и последице

Осуђени који се налази у просторијама у којима станује било да је под електронским надзором или не има могућности да прекрши забрану. Осим што може да прекрши забрану он може и да учини неко казнено дело. Међутим, управо је процена суда у моменту доношења одлуке била таква да осуђени неће кршити

---

¹²⁶² Вид. чл. 24 ЗИВСМ.

¹²⁶³ Директор Управе опозива одлуку о дозволи напуштања просторија у којима осуђени станује, ако: 1) више не постоје околности из члана 24. став 1. овог закона; 2) се накнадно утврди да су подаци наведени у молби осуђеног, на основу којих је донета одлука о дозволи напуштања просторија у којима осуђени станује, неистинити; 3) осуђени злоупотребљава дозволу напуштања просторије. Чл. 27 ст. 1 тач. 1, 2 и 3 ЗИВСМ.

¹²⁶⁴ Чл. 25 ЗИВСМ.

¹²⁶⁵ Било би стилски лепше да је уместо *осуђеном* Законом било прописано *себи*.

обавезе и да неће чинити казнена дела. Свакако, осуђени зна шта може све да изгуби уколико прекрши обавезу. Уколико осуђени напушта просторије у којима станује, као што смо видели, Кривичним закоником се прописује да се у том случају осуђени шаље у казнени завод, да тамо издржава остатак казне. Таква одредба се налази и у ЗИВСМ - у случају да осуђени самовољно напусти просторије у којима станује једном у трајању преко шест часова или два пута у трајању до шест часова Повереничка служба о томе, без одлагања, обавештава суд који је донео првостепену пресуду.¹²⁶⁶ По пријему обавештења судија појединац суда који је донео првостепену пресуду без одлагања, а најкасније у року од 24 часа, донеће решење да осуђени остатак казне затвора издржи у заводу за извршење казне затвора и наређује издавање потернице.¹²⁶⁷ Видимо да се време које је осуђени провео у просторијама у којима станује урачунава се у време трајања казне, са чим се ми, у потпуности, слажемо. У овом случају се не *одржава рочиште*, већ судија без одлагања доноси решење о издржавању остатка казне у заводу, чиме се не омогућава осуђенику да пред судом докаже да је имао оправдане разлоге за напуштање просторија.

Могуће је да осуђени не поступи у складу са донетом пресудом, којој му је одређено овакво извршење казне затвора, и пре него што је почео са издржавањем казне. Наиме, могуће је да осуђени уопште не пристане да се, на пример, монтира уређај за електронско праћење.¹²⁶⁸ У сваком случају, тада би било потребно да се осуђени упуту на издржавање казне затвора у казненом заводу.

---

¹²⁶⁶ Чл. 29 ст. 1 ЗИВСМ. Осуђени може без одобрења да напусти просторије у којима станује само: случају да осуђени није у могућности да унапред поднесе молбу, због потребе пружања хитне медицинске помоћи осуђеном или члану његовог породичног домаћинства, осуђени може напустити просторије у којима станује. О напуштању просторија из става 1. овог члана осуђени или члан његовог породичног домаћинства у најкраћем могућем року телефоном или на други начин обавештава Повереника и доставља му извештај здравствене установе о здравственом стању осуђеног, односно члана његовог породичног домаћинства. У случају из става 1. овог члана, Повереник одмах обавештава руководиоца Повереничке службе. По прибављеном извештају здравствене установе, ако је осуђени задржан на даљем лечењу, а на предлог руководиоца Повереничке службе, директор Управе у најкраћем року доноси одлуку о дозволи напуштања просторија у којима осуђени станује. Чл. 26 ЗИВСМ.

¹²⁶⁷ Чл. 29 ст. 2 ЗИВСМ.

¹²⁶⁸ Уколико осуђени избегава извршење казне затвора забраном напуштања просторија у којима станује, суд ће обуставити извршење казне затвора на овај начин и одредити да се казна издржи у Заводу за извршење. Из образложења: "По оцени председника Апелационог суда у Нишу правилно је Председник Основног суда поступио када је побиганим решењем обуставио поступак извршења казне затвора забраном напуштања просторија у којима осуђени станује, јер се из извештаја Управе за извршење кривичних санкција јасно утврђује да осуђени није испоштовао договор са повереником и није био у својим просторијама ради монтирања уређаја за електронско

С обзиром на то да се налази на слободи под надзором, односно да није у казненом заводу и да одређено време може да проводи и ван свог стана, осуђени може да учини и кривично или неки друго казнено дело. Чињењем кривичног дела за време извршење ове казне, говори нам да је суд *можда* погрешно када је донео одлуку да осуђени издржава казну на овакав начин. Сада се поставља питање, шта се дешава ако осуђени који издржава ову казну изврши кривично дело? Интересантно је да ни КЗ, ЗИКС, ЗКП, као ни ЗИВСМ ништа не садржи о оваквој реалној могућој ситуацији. С тим у вези, како суд треба да поступи уколико осуђени учини кривично дело за време издржавања казне затвора на овакав начин? Ми сматрамо да је законодавац морао да уреди ову ситуацију по узору на опозивање условне осуде. Тако, уколико је осуђени учинио кривично дело за које је изречена казна затвора преко једне године *суд ће одредити* да се остатак казне изврши у казненој установи, а ако је суд за ново учињено кривично дело изрекао казну затвора до једне године, онда *може да* одреди да се остатак изречена казне изврши у заводу. Или да једноставно чим учини било које кривично дело да се одреди да даље казну издржава у казненом заводу.¹²⁶⁹ Садашње законско нерегулисање одразиће се негативно на конкретне случајеве у пракси.

Можемо да закључимо, иако је реч о новијем начину извршења казне затвора, у Србије се одређени број казне затвора извршава на овакав начин, а нису ретки ни случајеви да осуђени учини кривично дело у току трајања извршења.

13.4. УСЛОВНО ОТПУСТАЊЕ ОСУЂЕНОГ КОЈИ ИЗДРЖАВА КАЗНУ ЗАТВОРА У ПРОСТОРИЈАМА У КОЈИМА СТАНУЈЕ

Видели смо у делу који се односи на условни отпуст, ко, када и под којим условима може добити условни отпуст, као и ко не може да добије условни отпуст.

праћење, већ је отишао у Црну Гору иако је претходно био упозорен да то не чини. На тај начин поступио је супротно чл. 45. ст. 6. ЗКП односно самовољно је напустио просторије у којима станује, па је правилно председник првостепеног суда поступио када је решењем одредио да осуђени казну затвора издржи у Заводу за извршење казне." (Решење Апелационог суда у Нишу Су IX 135/14 од 10.03.2015. године и решење Основног суда у Нишу Су IX бр. 124/14 од 17.11.2014. године) - Из Билтена Вишег суда у Нишу, број 33/2015, Интермех, Београд, Сентенцу приредио: Милан Пејковић, виши судијски сарадник Основног суда у Нишу. Извор: електронска база података *Propisi online*, 23.3.2016.

¹²⁶⁹ Проблеми ће се, свакако, појавити из разлога што ће судски поступак да траје вероватно дуже од трајања казне.

Такође смо видели и који све модалитет условног отпуста постоје. С тим у вези, сада се јавља као питање - да ли се може условно отпустити осуђени који казну затвора издржава у просторијама у којима станује? Чини се да би условно отпуштање осуђеног, који казну затвора издржава на овакав начин, било, можда, сувишно, јер је осуђеном на такав начин сасвим довољно казна индивидуализована. Међутим, с друге стране, законима се у погледу условног отпуштања код оваквог начина издржавања казне ништа не прописује, тако да се по нашем мишљењу и овакво осуђено лице може условно отпустити. Свакако се сада намеће питање, под којим условима се може условно отпустити? Нама се чини да се општа правила у погледу условног отпуштања осуђеног у овом случају не могу применити у свом изворну облику, па се онда са разлогом питамо ко од ових осуђених може да се условно отпусти, а ко не може?

Слажемо се да се, ипак, законом требало уредити ово питање, а не да се сада оставља простор за различита тумачења. Свакако смо мишљења, да се условно може отпусти онај осуђени који је у просторијама у којима станује издржао 2/3 изречене казне, и ако се добро владао за време издржавања казне. Међутим, није ни мало једноставно прецизирати шта се сматра под добрим владањем, јер уколико осуђени напусти просторије, осим када се то дозвољава, њему ће се одредити да остатак казне извршава у казненом заводу. Ми смо за потребе нашег рада пронашли две судске одлуке, из којих се јасно види да је и осуђеним лицима, који затворску казну издржавају на овакав начин, дат условни отпуст.¹²⁷⁰

---

¹²⁷⁰ Интересантно је указати на једну судску одлуку из које се недвосмислено може закључити да и осуђени који издржава казну на овакав начин може добити условни отпуст. *Сентенца*: Приликом одлучивања о молби за пуштање на условни отпуст са издржавања казне затвора која се извршава без напуштања просторија у којима осуђени станује, суд је дужан да цени извештај Управе за извршење кривичних санкција, о владању осуђеног током издржавања казне, те, осим чињенице да ли је протекло потребно време које је предвиђено законом за пуштање на условни отпуст, и владање осуђеног у току издржавања казне, време када је кривично дело извршено, као и период који је протекло након осуде. Из образложења: Када се има у виду извештај Управе за извршење кривичних санкција, у коме је наведено да је окривљени исказао примерено владање и ефикасно извршавао радне обавезе, да током издржавања казне осуђени И. без напуштања просторија поштује програм извршења казне и да је став управе да је сврха кажњавања постигнута, нејасно је на основу којих других чињеница је првостепени суд извео свој закључак да нису испуњени услови за пуштање на условни отпуст. (...). (Решење Апелационог суда у Београду, Кж2. 3016/2012 од 8.8.2012. године). Извор: електронска база података *Paragraf Lex*, 16.9.2016.

Исто тако је и суд у Краљеву одлучио. Осуђеног који издржава казну затвора у просторијама у којима станује уз примену мера електронског надзора, суд може *условно отпустити* ако је издржао две трећине изречене казне и ако се из извештаја Управе за извршење кривичних санкција, *Одељење за третман и алтернативне санкције* несумњиво утврђује да је постигнута сврха кажњавања. Решење Основног суда у Краљеву Куо. 21/11 од 20.05.2011. и решење

Сувишно је говорити да се правила о немогућности добијања условног отпуста, уколико је осуђени дисциплински кажњаван или су му одузете посебне погодности, не могу применити на овакав начин извршења казне. Такође, у овом случају извештај о понашању осуђеног лица не може да се поднесе казнени завод, већ, по нашем мишљењу, само Повереник.

Видели смо да постоји неколико модалитета добијања условног отпуста, али се они не могу применити и у овом случају. С тим у вези сматрамо да се у овом случају може једино условно отпустити осуђени без икаквих обавеза, или евентуално да се изврше неке кривичноправне обавезе, док давање *условног отпуста под електронским надзором* не долази у обзир, јер би то био, уистину, идентични начин издржавања казне затвора, или чак, строжи по осуђеног. Могуће је да осуђени издржава казну затвора у просторијама у којима станује без електронског надзора, а да условни отпуст добија са електронским надзором - било би више него парадоксално. Ми сматрамо да се у неким изменама и допунама закона морају јасно прописати услови и поступак за условно отпуштање ових осуђених лица.

13.5. ПРЕВРЕМЕНО ОТПУШТАЊЕ ОСУЂЕНОГ КОЈИ ИЗДРЖАВА КАЗНУ ЗАТВОРА У ПРОСТОРИЈАМА У КОЈИМА СТАНУЈЕ

У досадашњем раду видели смо да осуђени за време издржавања затворске казне може, под одређеним условима, бити превремено отпуштен. С тим у вези, сада се поставља питање да ли осуђени који издржава казну затвора у просторијама у којима станује, осим што може бити *кажњен* у смислу да остатак казне затвора издржава у заводу, може да буде и *награђен* на неки други начин у току извршења казне. Према решењу ЗИВСМ-а директор Управе може превремено отпустити осуђеног са издржавања казне највише три месеца до истека казне, ако је издржао девет десетина казне, *због доброг владања осуђеног и постигнутих резултата у програму поступања*, на предлог руководиоца Повереничке службе. Предлог се

Апелационог суда у Крагујевцу Кж.2-632/11 од 01.06.2011.) - Билтен Вишег суда у Краљеву, број 3/2011, Интермех, Београд, Аутор сентенце: Драган Јовановић, судијски помоћник Основног суда у Краљеву. Извор: електронска база података, *Propisi online*, 16.9.2016.

подноси на основу мишљења Повереника.¹²⁷¹ Ради се о решењу које је из Закона о извршењу кривичних санкција из 2005. године преузето и само прилагођено циљу овог Закона.¹²⁷²

Сада се поставља питање, које обавезе има осуђени који у свом стану издржава казну на овај начин, те да се на основу тога може доћи до закључка да се осуђени добро владао и да су постигнути резултати у програму поступања. Кривични закоником се о томе ништа не прописује. Притом, осуђени има обавезу да не напушта просторије у којима станује, осим када је то законом дозвољено, с тим, да уколико, ипак, напусти просторије у одређеном трајању суд ће одредити да остатак казне издржава у казненом заводу. Тако да нам сада није јасно како Повереник долази до закључка да се осуђени добро влада и да су постигнути резултати поступања. Нама се чини, да се на основу оваквог законског решења не постављају јасни критеријуми којима би се руководио Повереник, а касније и директор Управе приликом доношења одлуке.

Ми се слажемо с тим, да добро владање осуђеног треба да се награди, али то би било могуће уколико је осуђеном наметнута и нека обавеза, међутим као што смо већ напоменули о томе се ништа не прописује. Можда би се, ипак, могло говорити да се осуђени добро владао уколико није злоупотребљавао дозволу да напушта просторије у којима станује, редовно је похађао наставу, запослио се и друго.

Сам назив овог члана *превремено отпуштање* чини нам се, да није адекватан за овакав начин извршења казне. Па тако, превремено отпуштање постоји када се осуђени отпушта из завода за извршење казне затвора, а овде није реч о томе да се осуђени отпушта из неког завода. Стога сматрамо да је овде реч о томе да се осуђени *превремено ослобађа од извршења једног дела казне затвора*.

---

¹²⁷¹ Чл. 33 ЗИВСМ.

¹²⁷² Директор Управе може, због доброг владања осуђеног и постигнутих резултата у програму поступања, на предлог управника завода, превремено отпустити осуђеног са издржавања казне, највише три месеца до истека казне, ако је издржао девет десетина казне. Предлог из става 1. овог члана подноси управник завода, на основу претходно прибављеног мишљења стручног тима. Чл. 173 ЗИКС-2005.

ЗАКЉУЧАК

Индивидуализација казне затвора прошла је дуг пут, откад је казна затвора настала. Тај пут је ишао различитим смеровима, тако да су разноврсни критеријуми имали једини, мањи или већи значај у поступку индивидуализације казне затвора. Свака криминолошка школа и теорија имала је другачији став везано за етиологију криминалитета, од које је зависила и сама санкција која је изрицана појединим учиниоцима. Било је и представника појединих криминолошких школа и теорија који су уважавали и ставове других школа, али су им давали секундарни значај. Неке од њих су имале погубне последице по саме учиниоце, али и на сва она лица која су била *потенцијални делинквенти*. То су оне школе и теорије чији су представници сматрали да се човек рађа као учинилац кривичног дела, или да су припадници појединих народа предиспонирани за вршење конкретних кривичних дела. Иако би се на први поглед могло доћи до закључка да су те поједине школе и теорије биле прави промашај, те да је потпуно несхватљиво да су могле да постоје како оснивачи, као и они коју су веровали у њихове хипотезе, ипак је нужно сагледати време када су настале и узети у обзир све друштвене, економске, верске, културне и друге прилике тог времена.

С обзиром на то да се помоћу криминолошких школа и теорија не може објаснити етиологија криминалитета, ми смо у излагању, као што се то обично и чини у криминолошкој литератури, указали на одређене криминогене факторе. Криминогене факторе смо прво поделили на макроекономске и микроекономске, односно на спољашње и унутрашње, дакле, на ензогене и ендогене, које кумулативно утичу на криминално понашање. Надаље, криминогене факторе смо поделили и на оне који нису негативно вредновани и оне који то јесу. Посебно смо издвојили социо-патолошке појаве, као криминогене факторе који су негативно вредновани у друштву. Фактори, заправо, представљају *уситњавање* криминолошких школа и теорија, који се даље *атомизирају* у узроке, услове и поводе. Не може се прихватити став да на страни учиниоца, приликом извршења кривичног дела, постоји само један фактор, већ је реч о више фактора који у садејству доприносе да се изврши кривично дело. Не може се ни прихватити да

само унутрашњи или само спољашњи фактори утичу на извршење кривичног дела, већ сматрамо да се, по правилу, ради о комбинацији једних и других.

Уколико се правилно сагледају узроци криминалитета на макроекономском плану, онда је могуће и да држава својим мерама, али не само кривичним, спречи извршење кривичних дела, односно утиче да се стопа криминалитета смањи. Криминалитет је друштвена појава, која се не може искоренити, али се може смањити. Ако се, на пример, поради на повећању стопе запослености, на смањењу сиромаштва, на смањењу броја алкохоличара и наркомана или на спречавању повећања броја зависника, свакако ће се смањити и број учинилаца кривичних дела. Потребно је радити на смањењу криминогених фактора, јер када дође до извршења кривичног дела онда је већ касно. Међутим, када већ дође до извршења кривичног дела, онда је потребно утврдити факторе криминалног понашања учиниоца, јер је утврђивање фактора неопходно како би се извршила индивидуализација казне затвора.

Не могу се ни побројати све дефиниције и теорије личности у научној литератури у којој је личност била предмет дефинисања и истраживања. То је само показатељ колико је тешко дефинисати личност, без обзира која се наука њоме бави. То је, с друге стране, јасан индикатор да се и у кривичном поступку не смеју примењивати никакви шаблони, никакве категоризације окривљених лица, те да се у зависности од тога у коју је категорију окривљени смештен казна затвора индивидуализује, а пре свега, да ли је повратник или није. Већ је, једноставно, сваки учинилац кривичног дела *посебна личност*, која се разликује од свих других учинилаца. Овакво схватање јасно води ка закључку да је нужно да се у кривичном поступку суди учиниоцу кривичног дела због учињеног дела, па с тим у вези да се упозна и његова личност.

*

У нашем Кривичном законнику не користи се појам *индивидуализација казне затвора*, већ се у његовим одредбама уређују правила о *одмеравању казне*. С тим у вези, у литератури се наводи да код нас не постоји индивидуализација казне затвора, а посебно да не постоји испитивање личности окривљеног. Иако наш законодавац не користи појам *индивидуализација казне затвора*, он је у Кривичном законнику прописао правила о индивидуализацији казне затвора. Реч је о односу

форме и суштине. Конкретно, онако како је прописано чланом 54 Кривичног законика, али и осталим одредбама кривичног законодавства, казна затвора мора да се индивидуализује учиниоцу кривичног дела, а с тим у вези потребно је и да се истражи личност учиниоца кривичног дела, како би се извршила права индивидуализација казне затвора. Судија је дужан да то и уради у кривичном поступку. Посебно је питање, како и на који начин треба да се испита личност учиниоца кривичног дела. У Кривичном законнику се на више места експлицитно наводе правила о томе да је потребно истражити личност учиниоца кривичног дела. Сматрамо да треба испитати само онај део личности који је везан за конкретног учиниоца и за конкретно дело које је учинио. Осим тога, да би се примениле и поједине одредбе Кривичног законика потребно је да се испита личност учиниоца кривичног дела, посебно у делу где се у Законнику наводи да је учинилац могао и био је дужан, *с обзиром на своја лична својства и др.*

Ресоцијализација осуђеника јесте једна од сврха кажњавања, коју законодавац ставља на прво место. Тачније, с обзиром на то да је специјална превенција на првом месту код набрајања сврхе кажњавања, може се доћи до закључка да је она и главна сврха изрицања казне. С тим у вези, не може се прихватити мишљење у науци да се од ресоцијализације осуђеника давно одустало. Није тешко доћи до закључка да је ради успешне ресоцијализације потребно да се испита личност учиниоца кривичног дела.

У кривичном поступку, након што суд одлучи да осуђеном изрекне казну затвора предстоји један изузетно тежак део посла за судију, односно судско веће, а то је управо индивидуализација казне затвора. У том тешком послу суд мора да се креће само у границама које је поставио законодавац, а на њему је да правилно оцени све околности. Укратко, у делу који се тиче индивидуализације казне затвора у поступку изрицања, начело законитости слаби, а јача начело *слободног судијског уверења*. Суд је тај, који на основу закона, има *слободу* у поступку индивидуализације, с тим да свакако мора да се креће у границама које се законом прописују. Иако смо рекли да судија има *слободу* приликом индивидуализације казне затвора, он мора у образложењу пресуде да експлицитно наведе зашто је баш на тај начин извршио индивидуализацију казне затвора. Проблем се појављује и зато што се Закоником о кривичном поступку дозвољава доношење пресуде и без

образложења, где, уистину, онда и није јасно на основу којих критеријума је суд индивидуализовао казну затвора. Одлука без образложења ће стварати касније проблеме, као што је случај са повратом, јер се из ње не може сазнати ништа о побудама, околностима дела и другим значајним подацима који су нужни за вредновање раније осуде.

Индивидуализација казне затвора је ужи појам од индивидуализације кривичних санкција, као и од индивидуализације казни. С тим у вези, индивидуализација казне затвора јесте *уситњена* индивидуализација у односу на индивидуализацију санкција, односно *атомизирана* у односу на индивидуализацију казни. То конкретно значи да се прво врши индивидуализација кривичне санкције, затим се под одређеним условима врши индивидуализација казни, те ако се одлучи да се изрекне казна затвора, онда се приступа нужно и индивидуализацији казне затвора.

За саму индивидуализацију казне затвора најзначајнији је члан 54 Кривичног законика, којим се прописују опште околности које суд мора да узме у обзир приликом индивидуализације казне затвора. Одредбе којима се уређује ублажавање казне и ослобођење од казне такође су нам значајне за индивидуализацију казне затвора. Међутим и друге одредбе Кривичног законика значајне су за индивидуализацију казне затвора. То су пре свега одредбе о кривичном делу учињеном из мржње и о поврату. За ове две околности можемо да кажемо да су посебне околности значајне за индивидуализацију казне затвора. У погледу свих околности можемо да закључимо да преовлађују оне околности које се односе на учиниоца кривичног дела, у односу на оне околности које се односе на дело. Када је реч о околностима које се односе на учиниоца, такође постоје две групе околности, и то оне које се односе на учиниоца у односу на дело које је учинио, и на учиниоца, које се тиче других лица и околности. Посебно је значајно што се Закоником не затвара круг околности које суд мора да узме у обзир приликом индивидуализације казне затвора, већ се суду оставља могућност да узме и другу било коју околност у обзир, која може бити субјективна или објективна, а која ће на одређен начин да утиче на индивидуализацију казне затвора.

*

Поједине одредбе других закона односе се и на индивидуализацију казне затвора. То су, пре свега, одредбе којима се забрањује ублажавање казне затвора и забрањује условно отпуштање осуђених лица, а које су прописане Законом о посебним мерама за спречавање вршења кривичних дела против полне слободе према малолетним лицима. Овим Законом се ограничава индивидуализација казне затвора. Иако се у општој јавности са огромним нестрпљењем чекало на доношење овог Закона, који је дочекан са огромним задовољством, сматрамо да је Закон донет на брзину и да су његове поједине одредбе нарочито спорне. Код нас се неретко покушава да се казним одредбама реше неке појаве, иако је јасно да су за то казни закони немоћни. Тако се прописују одређене мере, којима се не може сузбити одређена врста криминалитета, које је у пракси, скоро па немогуће извршити. Потребно је другим законима или другим мерама решавати узроке криминалитета, а не чекати да до извршења кривичног дела дође, па онда примењивати репресивне казнене одредбе. Вођење посебне евиденције, која је прописана овим Законом, мора се довести у везу са казном евиденцијом, те да се експлицитно пропише да се осуђена лица за кривична дела против полне слободе уписују само у ову евиденцију.

Сматрамо да није добро решење што је законодавац увео обавезну отежавајућу околност, ако је кривично дело учињено из мржње. Овом логиком, кривично дело учињено из мржње, тежа је околност од општег поврата и од продуженог кривичног дела, али и од осталих општих отежавајућих околности. Осим тога, мржња је и околност која се тиче учиниоца дела, што је само још један аргумент да се највећи број околности односи на учиниоца дела, а крајњи закључак је да се у кривичном поступку суди учиниоцу кривичног дела због учињеног истог дела. Такође, сматрамо да је непотребна забрана ублажавања казне у појединим случајевима, а посебно је неприхватљиво да се та забрана прописује другим законом. Можемо констатовати да је законодавац некритички приступио прописивању ових одредаба, јер се не могу пронаћи одговарајући аргументи за таква решења. Нису нам јасни критеријуми којима се законодавац руководио када је прописивао забрану ублажавања казне. Потпуно је нелогичан избор кривичних дела на која се односи забрана, те се чини да је интенција законодавца била да *само*

нешто измени у Законику, а до каквих последица ће довести такве измене и није много марио.

Околности које је законодавац прописао омогућавају праву индивидуализацију казне затвора, под условом да се у судском поступку са највећом пажњом њој посвети. Те околности нису само оне које се односе на учиниоца кривичног дела и самог дела, већ се те околности много шире поставити. Пре свега мислимо на оне које се тичу жртве дела, као и на чланове породице учиниоца. Ради се о томе да одласком осуђеног на издржавање затворске казне одређене последице сносе и чланови његове породице, тако да и од самих чланова породице зависи индивидуализација казне затвора. Кривично право има и социјалну димензију.

Када је реч о животу учиниоца дела, цени се његово понашање пре, за време и после учињеног кривичног дела. Не треба ранију неосуђиваност увек узимати као олакшавајућу околност, али није ни прихватљиво да највећу *вредност* има ранија (не)осуђиваност. Сматрамо да је то зато што за суд то и најлакше. Најлакше је затражити и добити извод из казнене евиденције, за разлику од утврђивања других околности за које је потребно више времена и материјалних средстава, као када је реч о утврђивању оних околности које се односе на личност учиниоца. Можда је и то један од критеријума зашто се све мања пажња посвећује индивидуализацији казне затвора, већ се казна затвора изриче према *устаљеним шаблонима*. Ранија осуђиваност је само једна од околности која се односи на ранији живот учиниоца дела, али ранији живот учиниоца није само питање његове раније осуђиваности или неосуђиваности, већ је много више од тога. С тим да законодавац ранију осуђиваност посебно уређује под институтом поврата. Када је реч о ранијем животу, потребно је узети и друге околности ранијег живота учиниоца дела, али само под условом да се оне могу довести у везу са кривичним делом за које му се суди. Пре свега мислимо на ранију осуду за привредни преступ, прекршај, као и раније дисциплинско кажњавање војног лица.

Такође, сматрамо да се раније изречена *васпитна мера* може подвести под ранији живот учиниоца, а само изузетно и васпитни налог, а све под условом да није наступила рехабилитација. Раније изречена васпитна мера не може да се цени као *ранија осуђиваност*. Када је реч о малолетницима, једино се казна

малолетничког затвора може ценити као ранија осуђиваност, под условом да није наступила рехабилитација. Сасвим је неоправдано да на основу појединих прописа, лица која су учинила кривично дело заувек остају уписана у евиденције, а последица (не)брисања из евиденције огледа се у чињеници да ће судије увек знати да је том лицу раније изречена санкција. Реч је о евиденцији о изреченим васпитним мерама, у којој лице заувек остаје уписано. Оваквом логиком лице којем је изречена васпитна мера трпи теже последице него оно лице којем је изречена казна малолетничког затвора. Противно је свакој логици да малолетник којем је изречена васпитна мера до краја живота буде уписан у евиденцију, те да му се та околност увек узима као отежавајућа. Потребно је уредити и упис и брисање мера безбедности *психијатријског карактера* из казнене евиденције, јер је садашње уређење недопустиво. Тако према актуелним прописима, лица, којима је изречена мера безбедности *психијатријског карактера*, уписују се у казнену евиденцију и никада се из ње не бришу.

У вези са ранијим животом, иако се у теорији о томе ништа не говори, сматрамо да се примењено начело опортунитета (одлагање кривичног гоњења) може ценити у кривичном поступку, уколико би се то лице касније појавило као учинилац кривичног дела. Ипак је реч о неком ко је учинио кривично дело и ко је могао да буде осуђен на казну затвора и до пет година. С друге стране, лице које је пристало да му се одложи кривично гоњење, најчешће и неће знати да ће до краја свог живота, како је то за сада прописано, бити уписан у евиденцију. Свако лице против којег је примењено ово начело уписује се у евиденцију, али се из ње никада не брише, тако да једном уписано лице остаје до краја живота у тој евиденцији, што је веома спорно. Није легитимно да се неком до краја живота узима као отежавајућа околност раније одложено кривично гоњење, али је проблем што јавни тужилац може увек да сазна тај податак и да га у судском поступку предочи суду. Иако се може бранити став да је циљ ове евиденције само чување података како би се сазнало да ли је према неком лицу примењено начело опортунитета, ипак се ти подаци у пракси могу *користити* и за индивидуализацију казне затвора.

У вези са ранијом (не)осуђиваношћу сматрамо да се мора што пре уредити вођење казнене евиденције на један прихватљив начин, јер је примена садашњег Правилника, којим се утврђује вођење евиденције, неприхватљива. Јасно треба

уредити и брисање података из казнене евиденције, а посебно експлицитно прописати рокове уписа и брисања из евиденције. Треба уредити однос казнене евиденције и посебне евиденције у којој се уписују учиниоци кривичних дела против полне слободе, те јасно прописати да ли се они уписују и у казнену евиденцију или не. Сматрамо да није потребно да се уписују у обе евиденције, тачније довољно је да се уписују само у Посебну евиденцију.

Кривични законик, Законик о кривичном поступку, Закон о извршењу кривичних санкција, Закон о извршењу ванзаводских санкција и мера садрже контрадикторне одредбе. Чини се да се приликом доношења једног закона није водило рачуна о садржини другог, што је недопустиво. Посебан проблем се јавља када је потребно применити поједине контрадикторне одредбе, те једном закону дати предност у односу на други. Осим тога, за сваку критику су решења подзаконских аката која су у супротности са законом на основу којих су донети.

Постоје лица која су заиста учинила кривична дела, али су захваљујући *законима* Народне скупштине, као и *одлукама* председника Републике и Министра унутрашњих послова ослобођени кривичне одговорности, док су поједини ослобођени са издржавања казне затвора и избрисани из казнене евиденције. Ради се о лицима која сада имају беспрекорну прошлост, иако су учинили кривично дело, а неки од њих чак су и правноснажно осуђени и издржавали су дуге затворске казне. Реч је о лицима која су амнестирана, помилована, или је на други начин законом или наредбом уведен основ који их амнестира од кривичног гоњења. С тим у вези, често ћемо у пракси имати парадоксалну ситуацију, тако ћемо неком лицу раније прекршајно кажњавање ценити као отежавајућу околност, а неком ко је учинио тешко кривично дело и ко до краја живота треба да буде уписан у казнену евиденцију, судија ће у судском одлуком констатовати да је реч о лицу које има беспрекорну прошлост. Ово је само још један аргумент у корист тога да ранија осуда не сме да буде једини и главни показатељ о каквој је личности реч.

С обзиром на овакву комплексност прва индивидуализација казне затвора не постоји у случају споразума о признању кривичног дела. Тачније, тада постоји једна квази индивидуализација казне затвора, договорена индивидуализација, где су се о казни затвора договорили јавни тужилац и окривљено лице, а где суд једноставно прихвата њихов споразум, онако како су се *странке* и договориле. Не

можемо никако прихватити став да се код споразума о признању кривичног дела индивидуализује казна затвора на један *оправдан* начин. Није могуће извршити индивидуализацију казне затвора ни када се суди у одсуству окривљеног лица. Једноставно није могуће да се утврде све околности које су субјективног карактера, које се односе на учиниоцу кривичног дела, када он није присутан на претресу. Добро је решење законодавца што је оставио могућност да се кривични поступак у овом случају понови.

Ако некада буде усвојен предлог за увођење две нове казне затвора, у нашем кривичном законодавству постојаће три казне затвора, и то: казна затвора, казна кућног затвора и казна доживотног затвора. Ово је само један од аргумената за постојање интенције да се домени индивидуализације казне затвора још више прошире. Јасно је да, у овом случају, судија прво мора да индивидуализује казну затвора (једну од три наведене), па да након тога изврши и индивидуализацију конкретне казне затвора.

*

Индивидуализација казне затвора у ширем смислу јесте она индивидуализација која започиње након што наступи правноснажност судске одлуке, којом је учиниоцу кривичног дела изречена казна затвора, а која траје све док осуђено лице казну не издржи. Можда би се могло прихватити као став, да се након издржане казне наставља са индивидуализацијом, а то би се пре свега односило на престанак правних последица осуде и постпеналну помоћ. Индивидуализација казне у поступку извршења јесте динамична, јер је подложна сталним променама, од почетка па до краја издржавања казне. У току ове индивидуализације постоји могућност да се, чак, у одређеној мери мења, односно модификује и судска одлука, пре свега мислим на могућност добијања условног отпуста и превременог отпуштања из завода.

Индивидуализација казне затвора у поступку извршења започиње и пре него што осуђени ступи на издржавање казне затвора. Реч је о могућности одлагања извршења казне затвора. Суд има могућност да, из разлога који су прописани законом, одложи на одређено време извршење казне затвора осуђеном лицу. У вези са упућивањем на издржавање казне затвора, морамо да истакнемо да законом јасно треба да се пропише када се осуђени мора упутити на издржавање казне затвора,

од момента када је пресуда, којом му је казна затвора изречена, постала правноснажна. На основу актуелног законског решења, могуће је да се казна и не изврши, јер се може десити да се *случајно заборави* да се осуђени упути на издржавање казне, као што је *заборављено* да се пропише рок у којем се мора осуђено лице упутити на издржавање казне. Сматрамо да извршење казне треба да уследи одмах након наступања правоснажности судске одлуке, јер се све више тупи оштрица сврхе кажњавања и сврхе извршења казне, како одмиче време до почетка њеног извршења.

Упућивање у поједине заводе за извршење казне затвора је тзв. екстерна индивидуализација казне затвора, а од тога, у којем ће заводу осуђени издржавати казну затвора, зависе његова права али и обавезе. Суд је приликом индивидуализације казне затвора у поступку изрицања, осим изречене казне затвора, одлучио, у *принципу*, и о једном битном питању које се тиче извршења казне затвора. Реч је о томе да од изречене казне затвора, у принципу, зависи и у који ће се завод осуђено лице упутити на издржавање казне затвора. У овој фази постоји судска и индивидуализација казне затвора која је извршена законом и подзаконским актом, јер је у појединим случајевима прописима одређено у који завод се осуђеник упућује на издржавање казне, док се у другим случајевима оставља у надлежности суда, да он одлучи у који ће завод да упути осуђеног на издржавање казне. С тим у вези, само судска индивидуализација је она права индивидуализација, али смо у раду указали и на законску и индивидуализацију извршену подзаконским актом из једног оправданог разлога. Иако је суд упутио осуђеног на издржавање казне затвора у онај завод, као што је то законом експлицитно прописано, након доласка у тај завод, директор Управе може преместити осуђеника у други завод. Овако решење води ка закључку да, иако је реч о формално законској индивидуализацији, она, након што осуђени ступи на издржавање казне, може прећи у индивидуализацију од стране *затворских власти*.

Када је реч о судској екстерној индивидуализацији казне, која се тиче упућивања осуђеника у поједине заводе, огроман проблем представља чињеница што се законом јасно не прописују критеријуми који ће служити суду приликом доношење ове одлуке, тако да је нужно да се они пропишу у изменама и допунама ЗИКС-а. Нужно је да постоје одређени критеријуми којих суд мора да се придржава

када доноси одлуку о томе у којем ће заводу да упути осуђено лице на издржавање затворске казне. Осим тога, неприхватљиво је да Правилник о упућивању садржи одредбе које су у супротности са ЗИКС-ом, у делу који се односи на упућивање осуђених лица у заводе. Правилник о упућивању донет је на основу Закона о извршењу кривичних санкција, а садржи одредбе које су у супротности са њим. На крају, не сматрамо да је добро што је у надлежности председника суда доношење одлуке о одлагању извршења казне затвора, већ сматрамо да о томе треба да одлучује судија надлежног суда или судско веће.

У раду смо приказали и проблематику правног режима завода за извршење казне затвора који се налазе у Аутономној Покрајини Косово и Метохија, која су основана Уредбом о оснивању завода, али се Правилником о упућивању нигде не помињу. С тим у вези, посебан проблем се јавља са лицима која су осуђена од стране судова у Покрајини, у делу које се тиче завода у којем треба да издржавају казну.

Након ступања осуђеног на издржавање затворске казне испитује се његова личност, како би се извршила индивидуализација у самом заводу. Процену личности врше одређени стручњаци из, пре свега, ванправне области, од чијег мишљења зависи даљи положај осуђеника у заводу. С тим у вези, у зависности од процене личности осуђеник се распоређује у поједино одељење (затворено, полуотворено или отворено) и додељује му се одређена група, и то: А1; А2; Б1; Б2; В1, и В2. У зависности од одељења и групе у којој се осуђеник налази, зависи и његов положај за време издржавања затворске казне. Тај положај се тиче права и дужности осуђеног лица. Издржавање казне затвора може бити веома *благо* по осуђено лице, уколико му се дозволи да користи сва права, погодности, као и специјална права. С друге стране, живот осуђеника у казненом заводу може да буде веома *тежак*, уколико казну затвора издржава у најлошијем заводу, најлошијем одељењу и најлошијој групи, где има само основна права коју су прописана Законом о извршењу кривичних санкција и подзаконским актима.

Казна затвора по осуђено лице може да буде нарочито *блага* ако се осуђеном лицу да неко од специјалних права. Ако се осуђеном лицу дозволи да *ради на радном месту где је запослен* издржавање казне ће за њега бити знатно олакшано. Затим, ако му се дозволи одсуство из завода до седам дана, осуђеник ће моћи

привремено да осети живот на слободи и да не заборави како изгледа живот на слободи. Осуђено лице може и да се и превремено отпусти из завода, што је свакако огромна погодност по њега.

Није прихватљиво да свако осуђено лице има исти положај у одељењу, независно од тога у којем заводу издржава казну. Тако да је могуће да осуђеник, који се налази у КПЗ-у отвореног типа, има иста права као и осуђеник у КПЗ-у затвореног типа, што је недопустиво. Овакав закључак је последица непостојања посебних правилника за поједине врсте завода, што је лоше решење. У вези са реченим, потребно је да се донесе правилник о кућном реду за сваку врсту завода, како се не би дешавало да осуђеник, који је формално смештен у строжи завод има већа права од осуђеника који је, опет, формално издржавао казну у блажем заводу.

У току издржавања казне затвора, осуђени може да напредује или да назадује у својим правима и обавезама. Јасно је да је осуђени под сталним надзором *затворских власти*, које свако његово добро понашање треба да награде, а свако лоше да казне, тако да од понашања у заводу највише зависи да ли ће осуђеник напредовати или назадовати. Овај део рада смо назвали накнадна интерна индивидуализација казне затвора у поступку извршења. До ње може, али и не мора доћи, а то зависи од понашања осуђеника. Ова индивидуализација јесте начин да се осуђеник *принуди* да се добро понаша у заводу, јер му се јасно ставља до знања да ће бити *награђен* ако се добро влада, односно да ће бити *кажњен* ако се не буде добро владао. Могуће је да осуђеник путем социјалне мимикрије успе да се домогне најбољег завода, најбољег одељења и најбоље осуђеничке групе.

Једна од највећих погодности које може да добије осуђено лице је свакако и условни отпуст, који представља начин индивидуализације казне затвора у поступку извршења. Да би се осуђено лице условно отпустило потребно је да се испуни објективни и субјективни услов, да је осуђени издржао $2/3$ казне и да се добро владао за време издржавања казне затвора. Притом се прописује и ко не може да добије условни отпуст - њих можемо да поделимо у две групе. У прву групу спадају осуђени који је током издржавања казне два пута дисциплински кажњаван и коме су одузете додељене погодности, док другој групи припадају осуђена лица на које се примењује Закон о посебним мерама за спречавање вршења кривичних дела против полне слободе према малолетним лицима, а којим је прописано да се

пунолетни учиниоци кривичних дела који су осуђени за таксативно наведена кривична дела не могу условно отпустити, када су кривично дело учинили према малолетном лицу. Сматрамо да се одредбе о условном отпусту морају ускладити у свим законима који садрже одредбе о овом институту, те да садашње решење које се огледа у томе да су закони контрадикторни постане прошлост. За поједине осуђенике треба дозволити да изузетно добијање условног отпуста и након издржане једне половине казне. Треба увести и модел условног отпуста који би се извршавао на начин да осуђени не сме да напушта просторије у којима станује, осим изузетно, али да се не налази под електронским надзором. Сматрамо да би било више него корисно када би се увео *каскадни условни отпуст*, који би представљао праву индивидуализацију условног отпуста. Садашње уређење условног отпуста спутава његову примену у пракси, пре свега, зато што Кривични законик, Законик о кривичном поступку, Закон о извршењу кривичних санкција и Закон о извршењу ванзаводских санкција и мера нису компатибилни. Морају се јасно прописати рокови у којем је суд дужан да одлучи о условном отпусту, као и рок у којем завод треба да достави извештај о владању осуђеника, јер се само на тај начин обезбеђује права индивидуализација.

Да ли ће суд осуђеника условно отпустити, чини се да највише зависи од извештаја о његовом владању који завод доставља суду. *Затворске власти* би требало да буду непристрасне приликом подношења извештаја, дакле, да дат извештај буде огледало понашања осуђеника. Тим пре што осуђеник има ограничену могућност да негира наводе негативног извештаја, јер се он позива на рочиште само онда када суд процени да је његово присуство оправдано. Потпуно је неоправдано да се представник завода позива само када је извештај о понашању позитиван. Сматрамо да увек треба да се позове и осуђеник и представник завода, како би се утврдила истина, а то је – да ли се осуђеник тако владао у заводу – па да је оправдано да се условно отпусти. Без утврђивања праве истине нема ни праве индивидуализације казне затвора. Према законском решењу јавни тужилац се позива на рочиште, те је том логиком његово присуство најважније, са чим се ми не слажемо. Иако је законодавац одавно одлучивање о условном отпусту пребацио у надлежност суда, сматрамо да је суштински одлучивање о условном отпусту *подељено*, и то између суда и затворских власти. Није спорно да формалну одлуку

доноси суд, али нисмо сигурни да ће судско веће одлучити да се осуђеник условно отпусти ако је извештај о осуђенику негативан, као и да неће условно отпустити осуђеника ако је извештај позитиван. Зато је важно да извештај из завода буде истинит, и да се саслуша и осуђеник и представник завода.

Што се тиче осуђених жена, оне казну затвора издржавају само у једном једином заводу који постоји у Републици Србији, а то је Казнено-поправни завод у Пожаревцу, који ја категорисан као завод полуотвореног типа. С тим у вези, без обзира које су кривично дело учиниле, без обзира на степен кривице, без обзира на држављанство, осуђене жене издржавају казну затвора само у овом заводу. Велики број правила која се примењује на осуђене особе мушког пола не може се применити на осуђене жене. То, с друге стране, никако не значи да све осуђенице имају исти положај у заводу, већ се у самом заводу индивидуализује извршење казне затвора.

Неретко се дешава да и странци учине кривично дело у нашој држави и да буду осуђени. С тим у вези, и страни држављани, као и лица без држављанства издржавају казну затвора у Србији. Закон о извршењу кривичних санкција не садржи одредбе које се односе на неке специфичности уколико је реч о страним држављанима и лицима без држављанства. Међутим, према решењу Правилника о упућивању страни држављани и лица без држављанства упућују се на издржавање казне затвора једино у КПЗ-у Сремска Митровица. Прво, овакво решење Правилника је у супротности са законом на основу којег је Правилник донет. Друго, осуђеници који би иначе требало да казну издржавају у *мање строгим заводима* казну затвора издржавају у овом Заводу. Овакво решење Правилника води ка закључку да не постоји могућност да се ови осуђеници преместе, у току издржавања казне, у неки други завод. Овако решење Правилника мора да се измени, јер не може подзаконски акт да буде у колизији са законом.

Кривично извршно законодавство Србије од 2009. године издваја једну посебну групу осуђеника, која за време издржавања казне затвора има посебна права и обавезе. Реч је о осуђеним лицима за кривична дела организованог криминала и других тешких кривичних дела, на које се примењује Закон о извршењу казне затвора за кривична дела организованог криминала. Уколико је окривљено лице осуђено за неко кривично дело на које се примењује овај Закон,

оно може бити упућено на издржавање казне затвора у Посебном одељењу Казнено-поправног завода затвореног типа са посебним обезбеђењем. У овом случају, након ступања правноснажности пресуде, којом му је изречена казна затвора, води се још један судски поступак, у којем треба да се донесе одлука „да ли ће казну затвора осуђени да издржава у Посебном одељењу или неће“. Дакле, лица која су осуђена због кривичног дела организованог криминала и других тешких кривичних дела, могу али и не морају, казну затвора да издржавају у Посебном одељењу. Сматрамо да је законодавац некритички у самом закону одредио ко се све сматра *опасним осуђеником* те је потребно да они издржавају казну затвора у Посебном одељењу.

Права у овом Одељењу су знатно мања, а надзор над осуђеником најстрожи, у односу на сва остала одељења у Казнено-поправним заводима и окружним затворима. Ако осуђено лице издржава казну затвора у Посебном одељењу, то не значи да ће нужно све време издржавања казне провести у њему. Сваке две године се проверава да ли постоји потреба да и даље издржава казну затвора у Посебном одељењу. Њима се сваке две године обавезно суди, суди се по *службеној дужности* само у погледу даљег издржавања казне затвора. Тачније, само у погледу да ли ће да наставе са издржавањем казне затвора у Посебном одељењу или неће. Ако је пак одлучено, да осуђеник не треба да издржава казну у Посебном одељењу или је из Посебног одељења премештен у друго одељење, то, такође, не значи да се осуђеник не може вратити у Посебно одељење у којем ће наставити са издржавањем затворске казне. У случају да се у току издржавања казне утврди да постоји потреба да осуђеник издржава казну у Посебном одељењу, он се може и преместити. У том случају спроводи се специјални судски поступак *суђење по потреби* у којем треба да се само донесе одлука о премештају осуђеника. У Посебном одељењу могу да се упуте на издржавање казне затвора и страни држављани и лица без држављанства, али не и осуђене жене. Само пунолетна лица могу да издржавају казну у овом Одељењу, што можда и није најбоље решење законодавца, већ је можда прихватљивије да је нужно да је осуђеник навршио двадесет једну годину живота. Кад је реч о томе ко одлучује да ли ће ова група осуђеника да казну затвора издржава у посебном одељењу или неће, само бисмо навели и да је потпуно

неоправдано да се сва власт налази у рукама једног председника вишег суда, односно председника апелационог суда.

Индивидуализација казне затвора, која се извршава у просторијама у којима осуђени станује, спроводи се, такође, све време трајања саме казне. Свако лице које је на *слободи под надзором* има могућност да напушта просторије само када је то законом дозвољено, с тим што постоји могућност да за време оваквог издржавања затворске казне напушта просторије у којима станује и у другим случајевима, по одобрењу директора Управе за извршење кривичних санкција. Како ће се осуђеник надирати зависи од судске одлуке, која може бити таква да се он надире уз електронски надзор или без њега. Издржавање казне затвора на овакав начин може да буде тако, да осуђеник, мање-више, само мора да прспава у свом стану, док сво остало време проводи зван њега. Разлог је тај што се осуђенику може дозволити, у појединим случајевима, да напушта просторије у којима станује и то веома дуг временски период. Мислимо да је законодавац требало да остави могућност да се казна затвора која се извршава у заводу, под одређеним условима, замени за казну која би се извршавала у просторијама у којима осуђени станује. Ако постоји могућност да се овакво извршење казне затвора замени на начин да се казна извршава у заводу, зашто не би могло и обрнуто. У кривичном законнику се нигде не наводи да је овде реч о казни кућног затвора, те сматрамо да је оправдано да се јасно прецизира да је овде реч о казни кућног затвора.

*

У вези са свим до сада реченим може да се закључи да казна затвора у кривичном поступку мора да се индивидуализује од стране суда, али се индивидуализација казне затвора наставља и траје све време док се не изврши и сама казна, с тим да се у поступку извршења индивидуализација казне затвора врши, пре свега, од стране *затворских власти*, што је у уводу била и наша главна хипотеза. У току индивидуализације казне затвора, у ужем смислу, *слаби* начело законитости, а *јача* начело слободног судијског уверења, док у току индивидуализације казне затвора у ширем смислу још више *јачају* дискрециона овлашћења, пре свега, *затворских власти*. Могуће је да се осуђено лице *не поправи* у току издржавања казне затвора, већ да се путем *социјалне мимикрије* само представи као да се поправио, те да на тај начин добије све *привилегије*. Правни

поредак захтева од осуђеника да се *добро влада* како би издржавање казне затвора било по њега *повољније*, тако да је у центру пажње личност осуђеника, а не кривично дело које је он учинио.

*

С обзиром на позитивно кривичноправно и кривично извршно законодавство можемо да закључимо да је индивидуализација у ужем смислу завршена када је пресуда постала правноснажна, те да је казна затвора индивидуализована од стране суда учиниоцу кривичног дела. С друге стране, индивидуализација казне затвора, у ширем смислу, највише зависи од понашања самог осуђеника у казненом заводу, о којој, пре свега, одлучују затворске власти, тако да се чини да, на неки начин, осуђеник *сам себи* индивидуализује затворску казну.

БИБЛИОГРАФИЈА

УЏБЕНИЦИ, МОНОГРАФИЈЕ И ЧЛАНЦИ

А

- Аврамовић Зоран, Појам и институције васпитања и образовања за демократију, *Зборник института за педагошка истраживања*, 34 /2002.
- Addito Henriët, *Ženske institucije, Savremeno prevaspitavanje – Druga sveska*, New York, 1951.
- Adler Alfred, *Individualna psihologija*, Beograd, 1978.
- Adler Freda, Mueller O.W. Gerhard, Laufer S. William, *Criminology*, New York, 1995.
- Akers L. Ronald, *Criminological Theories – Introduction and evaluation*, New York, 2012.
- Akers R. Elmer, Classification in the State Prison, *34 J. Crim. L. & Criminology* 16 (1943-1944).
- Антоњан Е. А., *Личност рецидивиста: криминолошко и уголовно-исполнително истражување*, Москва, 2014.
- Ancel Marc, *Društvena Odbrana*, Beograd, 1991.
- Ancel Marc, *Nova društvena odbrana (Pokret humanističke krivične politike)*, Beograd, 1963.
- Арнаудовски Љупчо, *Криминологија*, Скопје, 2007.
- Atanacković Dragoljub, *Kriterijumi odmeravanja kazne*, Beograd, 1975.
- Atanacković Dragoljub, *Penologija*, Beograd, 1988.
- Aćimović Mihajlo, Psihoanalitička objašnjenja kriminaliteta, *Jugoslovenska revija za kriminologiju i krivično pravo*, br. 4/1972.
- Austin James, Hardyman L. Patricia, *Objective Prison Classification: A Guide for Correctional Agencies*, Washington, July 2004.

Б

- Babić Vesna, Josipović Marija, Tomašević Goran, Hrvatski zatvorski sustav i zaštita ljudskih prava zatvorenika, *Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu* (Zagreb), vol. 13, br. 2/2006.
- Баумштейн А. Б, Классическая школа уголовного права в начале XX в., *Международный научно-исследовательский журнал*, Екатеринбург, №2 Часть 3. (21) 2014.
- Ваčić Franjo, *Krivično pravo - opći dio*, Zagreb, 1978.
- Vejaković Predrag, Nezaposlenost, *Financijska teorija i praksa*, Vol. 27 No. 4, 2003.
- Bejatović Stanko, Đurđić Vojislav, Škulić Milan, Ilić Goran, Kiurski Jasmina, Matić Marina, Lazić Radovan, Nenadić Svetlana, Trninić Verica, *Primena načela oportuniteta u praksi - izazovi i preporuke*, Beograd, 2012.
- Бејатовић Станко, Опортунитет кривичног гоњења и нови ЗКП РС, *XLIX Саветовање Српског удружења за кривичноправну теорију и праксу*, 2013.
- Beluić Ivana, Kriminalitet žena, *Kriminologija i socijalna integracija*, Vol. II Br. 2. 2003.
- Becker Howard, Preispitivanje teorije etiketiranja, prema: Becker, H., (1991.) *Outsiders: Studies In The Sociology Of Deviance, Amalgam*, No. 5. 2011.
- Beccaria Cesare, *O zločinama i kaznama*, Split, 1984.
- Bobić Aco, *Društvene promene i zatvorska zajednica*, Novi Sad, 2012.
- Bojanić Igor, Mrčela Marin, Svrha kažnjavanja u kontekstu Šeste novele Kaznenog zakona, *Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu* (Zagreb), vol. 13, broj 2/2006.
- Bojanić Igor, Promjene u općem dijelu Kaznenog zakona prema Prijedlogu Zakona o izmjenama i dopunama Kaznenog zakona iz 2005. godine, *Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu* (Zagreb), vol. 12, broj 2/2005.
- Borovec Krunoslav, Studija slučaja kroz analizu medijskog sadržaja - zločin Ivana Korade. *Kriminologija & socijalna integracija: časopis za kriminologiju, penologiju i poremećaje u ponašanju*, 2/2013.
- Bošković Milo, *Kriminologija*, Novi Sad, 2007.
- Бошковић Мило, *Криминологија*, Нови Сад, 2015.

- Bošković Milo, Kriminološka obeležja i tipologija nasilničke ličnosti, *Nasilnički Kriminalitet - etiologija, fenomenologija, suzbijanje*, Banja Luka, 2011.
- Britton M. Dana, Feminism in Criminology: Engendering the Outlaw, *Annals of the American Academy of Political and Social Science*, Vol. 571, *Feminist Views of the Social Sciences* (Sep., 2000).
- Бркић Снежана, *Кривично процесно право I*, Нови Сад, 2014.
- Бугарски Татјана, Ристивојевић Бранислав, Писарић Милана, Фактори малолетничког криминалитета - Значајнији егзогени фактори и њихове практичне импликације у судском поступку, *Социолошки преглед*, vol. L (2016).
- Budigam Biserka, Izvršenje kazni lišenje slobode nad osobama ženskog pola, *Izvršenje krivičnih sankcija u Jugoslaviji sa posebnim osvrtom na ulogu organa pravosuđa i organa socijalne zaštite u njihovom izvršenju*, Arandelovac, 1980.
- Burke Hopkins Roger, *An Introduction to Criminological Theory*, Third Edition, Devon, 2009.

B

- Vanhaelemeesch Delphine, Vander Beken Tom, Vandeveldel Stijn, Punishment at home: Offenders' experiences with electronic monitoring, *European Journal of Criminology*, Vol. 11(3). 2014.
- Вековић В. Владимир, Извршење казне затвора у Републици Србији – скромни домети и нужност суштинских реформи, *Зборник радова „Владавина права и правна држава у региону”*, Међународни научни скуп, одржан 26. октобра 2013. год. на Палама, Источно Сарајево, 2014.
- Vodopivec Katja, Upoznavanje ličnosti učinioца krivičnog dela kao nužna pretpostavka individualizacije pri izricanju krivične sankcije i njenom izvršenju (socijalni aspekt), *Jugoslovenska revija za kriminologiju i krivično право*, br. 4/1964.
- Вујић Драгана, Кривичноправни аспекти рецидивизма са посебним освртом на кривично дјело насиља у породици, *Насиље у Србији – узроци, облици, последице и друштвене реакције*, Том 2, Зборник радова, Научно-стручни скуп са међународним учешћем, Тара, 21–23. октобар 2014. године, Београд, 2014.

- Вучковић Бранислава, Опортунитет кривичног гоњења и оптужење, *LIV Саветовање Српског удружења за кривичноправну теорију и праксу*, Златибор, 2014.

Г

- Гарсон Емил, *Кривично право, Извори - Развој - Садашње стање*, Београд, 1926.
- Gačić Branko, *Alkoholizam – bolest pojedinca, porodice i društva*, Beograd, 1988.
- Glouver Edvard, Manhajm Herman, Miler Emanuel, *Žene u zatvoru*, Beograd, 1964.
- Goodstein Lynne, MacKenzie Layton Doris, *The American prison, Issues in Research and Policy*, New York, 1989.
- Горшенков Г. Г., Социологическе идеје Антропологическе школе у становљењу и развоју кривичног права, *Вестник Нишегородског универзитета им. Н. И. Лобачевског*, № 3-2 / 2001.
- Гочевић Лидија, Слободно вријеме као чинилац у формирању савремене личности, *Нова школа*, година VII, бр. 9/10. 2012.
- Grasberger Ronald, *Psihologija krivičnog postupka*, Sarajevo, 1958.
- Grubač Momčilo, *Krivično procesno pravo*, Beograd, 2008.
- Grujić Zdravko, Milić Ivan, Prison overcrowding – mitigating the consequences, International scientific conference - “ARCHIBALD REISS DAYS”, Belgrade, Volume I. 2016.
- Gurda Vedad, Uvjetni otpust kao alternativa sankcijama institucionalnog tipa u krivičnom pravu Bosne i Hercegovine, *Krivično zakonodavstvo - de lege lata et de lege ferenda*, Prijedor, 2015.

Д

- Davidović Dragomir, Matić Olgica, Vukadinović Branko, Vučinić Branimir, *Kategorizacija kazneno-popravnih domova i klasifikacija osuđenih lica u Jugoslaviji*, Beograd, 1970.
- Damjanović Ivan, Kokić-Puce Zdenka, Klarić-Baranović Senka, Uvjetni otpust s izdržavanja kazne zatvora (od 1998. do 2002.), *Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu (Zagreb)*, vol. 11, broj 2/2004.
- Darvin Čarls, *Izražavanje emocija kod čoveka i životinja*, Beograd, 2009.

- Делић Наташа, Дело малог значаја и стварно кајање у Кривичном законнику, *Анали Правног факултета у Београду*, година LXII, 1/2014.
- Delić Nataša, *Zabrana (isključenje) ublažavanja kazne u određenim slučajevima*, *Crimen*, 2/2010.
- Despotović Aleksandar, Ignjatović Milan, Fridman Vesna, *Alkoholizam – etiologija, klinika, lečenje i prevencija*, Niš, 1978.
- Dimitrijević V. Dragoljub, *Krivično procesno pravo*, Beograd, 1981.
- Димовски Дарко, Етиолошке карактеристике убиства – биолошке теорије, *Зборник радова правног факултета у Нишу*, Тематски број „Савремене тенденције у развоју правног система Републике Србије” – *Зборник радова студената докторских академских студија – Ниш*, 2012.
- Димовски Дарко, Карактер, темперамент и менталне девијације као фактори извршења убистава у југоисточној Србији, *Научни скуп са међународним учешћем „Право и друштвена стварност”*, Правни факултет Приштина – Косовска Митровица, 2014.
- Димовски Дарко, Костић Миомира, Милић Иван, Установе за извршење мере безбедности обавезно психијатријско лечење и чување у здравственој установи, *ТЕМЕ*, г. XL, бр. 4/2016.
- Димовски Дарко, Костић Миомира, Могућности решавања пренатрпаности пенитенцијарног система у Републици Србији, *LVI Саветовање Српског удружења за кривичноправну теорију и праксу*, Златибор, 2016.
- Dimovski Darko, Kostić Miomira, Penološki pristup prevelikom broju osuđenih lica u penitencijarnom sistemu republike srbije, *NBP – Žurnal za kriminalistiku i pravo*, br. 2/2015.
- Димовски Дарко, Милић Иван, Приватни затвори и пенитенцијарни систем Србије, *Зборник радова Правног факултета у Новом Саду*, бр. 2/2015.
- Димовски Дарко, Постпенална помоћ као облик третмана, *Кривично законодавство - de lege lata et de lege ferenda*, Приједор, 17-18. априла 2015.
- Диркем Емил, *О подели друштвеног рада*, Београд, 1972.
- Долгополов А. К., История развития института отягчающих обстоятельств в уголовном праве России (1813 -1919 гг.), *Вестник КРСУ*, Том 15. № 12. 2015.

- Долгополов А. К., Принцип индивидуализации наказания как один из принципов уголовного права, *Юридическая наука*, № 3. 2013.
- Доленц Метод, *Теорија судског кривичног поступка за Краљевину Југославију*, Београд, 1933.
- Дракић Драгиша, Кривично право и психологија – тачке спајања, *Зборник радова Правног факултета у Новом Саду*, бр. 2/2014.
- Дракић Драгиша, Милић Иван, Утврђивање истине у дисциплинском поступку који се води против осуђеног за време издржавања казне затвора, *Зборник радова Правног факултета у Новом Саду*, бр. 2/2016.
- Drakić Dragiša, *Neuračunljivost*, Novi Sad, 2007.
- Дракић Драгиша, О настанку мера безбедности као кривичних санкција, *Анали Правног факултета у Београду*, година LXIII, 1/2015.
- Dundović Darko, Ubojstva intimnih partnera i alkohol, *Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu (Zagreb)*, vol. 15, br. 1/2008.

Ђ

- Đorđević Đorđe, Simeunović-Patić Biljana, Maloletna lica kao žrtve krivičnih dela protiv polne slobode, *Maloletnici kao učinioci i žrtve krivičnih dela i prekršaja*, Београд, 2015.
- Ђорђевић Ђорђе, Ублажавање казне као инструмент казнене политике судова, *Казнена политика као инструмент државне политике на криминалитет*, Бања Лука, 2014.
- Ђорђевић Милош, Утицај појединих фактора на процес ресоцијализације осуђених лица, *Социјална мисао*, 2/2011.
- Đorđić Cvijetin, Kritični osvrt na Zakon o izvršenju krivičnih sankcija, *Pravni zapisi*, br. 2/2015.
- Ђурић Б. Александар, *Мотив у кривичном праву*, Ниш, 2006.

Е

- Eliot A. Mejbl, *Zločin u savremenom društvu*, Sarajevo, 1962.

Ж

- Живановић Тома, *Законски извори кривичног права Србије и историјски развој његов и њеног кривичног правосуђа од 1804. до 1865*, Београд, 1967.
- Живановић Тома, *Основи кривичног права Краљевине Југославије, Општи део, књига II*, Београд, 1937.

З

- Zavatta Laura, Neuroscience as Revival on Lombroso's Theories, *Journal of Law and Criminal Justice*, Vol. 3, No. 1. 2015.
- Zvonarević Mladen, Upoznavanje ličnosti učinioca krivičnog dela kao nužna pretpostavka individualizacije pri izricanju krivične sankcije i njenom izvršenju (forenzičko – psihologijski aspekt), *Jugoslovenska revija za kriminologiju i krivično pravo*, br. 4/1964.
- Зернов В. И., Молев И. Г., Места отбывания лишения свободы: уголовные (уголовно-исполнительные) аспекты, *Вестник Пензенского государственного университета*, № 3 (11), 2015.

И

- Ivanić Ivan, *Zločini, zapisi jednog sudije*, Novi Sad, 1976.
- Ignjatović Đorđe, Epidemiološka kriminologija, *Sociologija*, Vol. LVII N° 2. (2015).
- Игњатовић Ђорђе, *Криминалитет и реаговање државе, „Безбедност”*, бр. 04/2003.
- Ignjatović Đorđe, *Kriminologija*, Beograd, 2008.
- Игњатовић Ђорђе, *Криминолошко наслеђе*, Београда, 2006.
- Ignjatović Đorđe, Kritička analiza stanja i tendencija u krivičnom izvršnom pravu Srbije, *CRIMEN (I)* 2/2010.
- Ignjatović Đorđe, Pojam i etiologija nasilničkog kriminaliteta, *Crimen (II)* 2/2011.
- Игњатовић Ђорђе, Условни отпуст – правна и пенолошка анализа, *Анали Правног факултета у Београду*, година LXIV, 1/2016.
- Илић Горан, Киурски Јасмина, Опортунитет кривичног gonjenja i dosadašnja iskustva u njenoj primeni, *Pojednostavljene forme postupanja u krivičnim stvarima regionalna krivičnoprocesna zakonodavstva i iskustva u primeni*, Beograd, 2013.

- Иногамова-Хегай В., Парог А. И., Чучаев А. И., *Уголовное право Российской Федерации, Общая часть*, Москва, 2008.
- Ишигеев С. В., Современная система наказаний в России и пути повышения их эффективности, *Криминологический журнал БГУЭП*, 4(18), IV квартал 2011.

J

- Jadrešin Ana, Mustapi Jelena, *Žene koje čine kaznena dela, Život i škola: časopis za teoriju i praksu odgoja i obrazovanja*, br. 32 (2/2014.).
- Jakovljević Dušan, *Rehabilitacija u krivičnom pravu*, Beograd, 1981.
- Jakulin Vid, Pojednostavljene forme postupanja u krivičnoprocesnom zakonodavstvu u Sloveniji, *Pojednostavljene forme postupanja u krivičnim stvarima regionalna krivičnoprocesna zakonodavstva i iskustva u primeni*, Beograd, 2013.
- Jakšić Dušan, *Rehabilitacija u krivičnom pravu Srbije, NBP: žurnal za kriminalistiku i pravo*, Beograd, 2/2014.
- Jakšić Jelena, Razlike u intelektualnom, emocionalnom i socijalnom razvoju adolescenata iz potpunih i nepotpunih porodica, *Godišnjak za psihologiju*, godina, br. 3. 2004.
- Јанковић Дијана, Одмеравање и индивидуализација казне у кривичном законодавству и судској пракси Републике Србије, *Анали Правног факултета у Београду*, година LVIII, 2/2010.
- Janković Ivan, O radikalnoj kriminologiji, *Jugoslovenska revija za kriminologiju i krivično pravo*, br. 1/1978.
- Јанковић Марија, Кућни затвор, Научни скуп с међународним учешћем „Људска права – између идеала и изазова садашњости”, Правни факултет Приштина – Косовска Митровица, 2016.
- Janković Sretko, Priznanje krivičnog dela kao olakšavajuća okolnost, *Pravni zapisi*, br. 2/2015.
- Јашовић Жарко, *Prestupničko ponašanje mladih – 3*. Beograd, 1967.
- Јашовић Жарко, Slobodno vreme u etiologiji i prevenciji prestupničkog ponašanja mladih, *Jugoslovenska revija za kriminologiju i krivično pravo*, br. 4/1973.

- Јевтовић Мирослав, Милашиновић Срђан, *Социјалнопатолошке појаве*, Београд, 2010.
- Јелић М. Илија, *Заштита отпуштених осуђеника и малолетника – као социјална потреба и начин њена извођења*, Београд, 1934.
- Jerotić Vladeta, Ličnost – njen razvoj i posledice, *Jugoslovenska revija za Kriminologiju i krivično pravo*, Beograd, broj 2/1974.
- Јеротић Владета, *Неуротичне појаве нашег времена*, Београд, 2014.
- Јеротић Владета, *Психотерапија и Религија – Избор чланака*, Београд, 2010.
- Jovanić Goran, (ne)sigurnost u zatvoru, *Specijalna edukacija i rehabilitacija (Beograd)*, Vol. 13, br. 2/ 2014.
- Јовановић Милован, Теорија етикетирања – ка концептуализацији стигме, *Култура полиса*, год. XII (2015), бр. 28.
- Јовашевић Драган, *Малолетничко кривично право*, Ниш, 2011.
- Jović Vladimir, Posttraumatski poremećaj u socijalnom i političkom kontekstu devedesetih, *Ratna psihotrauma srpskih veterana*, Beograd, 2008.
- Josipović Marija, Tomašević Goran, Tripalo Dražen, Nova uloga suca u izvršavanju kazne zatvora, *Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu (Zagreb)*, vol. 8, broj 2/2001.
- Южанин Е. В., Проблемы правового регулирования преемственности работы по подготовке осужденных к освобождению и управлению их социальной адаптацией к условиям свободы, *Международный пенитенциарный форум „преступление, наказание, исправление*, Рязань, 2013.
- Јунг Густав Карл, *Психолошки типови*, Београд, 1963.

К

- Карамadžija Borislav, *Ubistvo – psihopatologija i sudska psihijatrija*, Novi Sad, 1981.
- Karbonije Žan, *Pravna sociologija*, Novi Sad – Titograd, 1992.
- Katel Rajmond, *Naučna analiza ličnosti*, Beograd, 1978.
- Kellens Georges, Kriminalna ličnost i tipologija ličnosti (Inerakcionističke tendencije), *Jugoslovenska revija za kriminologiju i krivično pravo*, Beograd, 3/1973.

- Killinger G. Georg, Uslovni otpust i drugi postupci otpuštanja, *Savremeno prevaspitavanje – Druga sveska*, New York, 1951.
- Клајн А. Ђорђе, Убица Душан Нинковић – психолошка студија, *Прештампано из Правне мисли, часописа за Право и Социологију*, Београд, 1940.
- Кнежић Боривоје, Упознавање личности учиниоца кривичног дела као нужна претпоставка индивидуализације при изрицању кривичне санкције и njenom извршењу (аспект малолетника), *Jugoslovenska revija za kriminologiju i krivično pravo*, br. 4/1964.
- Кнежић Бранислава, Савић Маја, Образовање у затвору: од права до реализације, *Андрогошке студије*, br. 1/2013.
- Knutsson Johannes, *Labeling Theory - a critical examination*, Stockholm, 1977.
- Кобе Петар, Упознавање личности учиниоца кривичног дела као нужна претпоставка индивидуализације при изрицању кривичне санкције и njenom извршењу (главни реферат), *Jugoslovenska revija za kriminologiju i krivično pravo*, br. 4/1964.
- Ковачевић Брацо, Ромић Миодраг, Незапосленост и социјална искљученост, *Зборник радова са научног скупа на тему „Актуелни тренутак незапослености у Републици Српској”*, Бања Лука, 2011.
- Ковачевић Милица, Европска збирка података о криминалитету и кривичном правосуђу – значај упоредних статистика, подаци о криминалитету и кривичном правосуђу у Србији, *Зборник радова Правног факултета у Новом Саду*, бр. 4/2014.
- Ковчо Ирма, Kazna zatvora – zašto i kuda, *Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu (Zagreb)*, vol. 8, broj 2/2001.
- Коларић Драгана, Кривично законодавство Републике Србије и кривична дела учињена из мржње, *Теме*, г. XXXIX, бр. 2, 2015.
- Константиновић Вилић Слободанка, Костић Миомира, *Систем извршења кривичних санкција и пенални третман у Србији*, Ниш, 2011.
- Konstantinović-Vilić Slobodanka, Nikolić-Ristanović Vesna, *Kriminologija*, Niš, 2003.
- Konstantinović-Vilić Slobodanka, Nikolić-Ristanović Vesna, *Kriminologija*, Niš, 1998.

- Kos Damir, Institut za ublažavanja kazne u procesu njezine individualizacije, *Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu* (Zagreb), vol. 10, br. 2/2003.
  - Костић Милан, *Алкохол, криминалитет и право*, Београд, 1914.
  - Костић Миомира, Димовски Дарко, Личност малолетника као детерминанта извршења кривичног дела, *Малолетници као учиниоци и жртве кривичних дела и прекршаја*, Институт за криминолошка и социолошка истраживања, Београд, 2015.
  - Костић Миомира, Димовски Дарко, Постпенална помоћ као облик третмана и/или криминалнополитичка мера (простор и начини њене примене), *Зборник радова правног факултета у Нишу*, бр. 58/2011.
  - Костић Миомира, Михајловић Александар, Бескућништво – начин живота или облик виктимизације, *Социјална мисао*, бр. 4/2012.
  - Костић Миомира, Михајловић Александар, Положај старијих осуђеника у пенитенцијарним установама, *Кривично законодавство - de lege lata et de lege ferenda*, Приједор, 2015.
  - Краински Н., *Посрнули људи*, Београд, 1951.
  - Крапец И. И., *Индивидуализација наказания*, Москва, 1961.
  - Krebs Albert, Današnja situacija izvršenja kazne u Nemačkoj, *Kriminologija i izvršenje kazne lišenje slobode*. 1961.
  - Krivokapić Vladimir, Asocijalno i antisocijalno ponašanje dece iz alkoholičarskih porodica, *Jugoslovenska revija za kriminologiju i krivično pravo*, br. 1/1978.
  - Krstić Ksenija, Povezanost pojma o sebi i predstave adolescenata kako ih vide „značajni drugi”, *Psihologija*, Vol. 41 (4). 2008.
  - Krstić LJ. Željko, Činitelji delinkventnog ponašanja, *JHR - European Journal of Bioethics*, Vol. 5 No.10, 2014.
  - Кунц Е. В., Личность преступника как объект криминологического воздействия, *Вестник Челябинского государственного университета*, 2012. № 37 (291).
  - Kupčević-Mladenović Rajka, *Osnovi Penologije*, Sarajevo, 1972.
- Л**
- Lazarević Ljubiša, Srzentić Nikola, Stajić Aleksandar, *Krivično pravo Jugoslavije -Opšti deo*, Beograd, 2000.

- Lebrecht Jean, Postupanje sa kriminalcima izvan zatvora, *Penologija, Izbor članaka iz stranih časopisa* – 1963.
- Lemers Ernest, Otvorene kaznene ustanove u Holandiji – razmatranja i iskustva, *kriminologija i izvršenje kazne lišenje slobode*, X Međunarodni kurs u Frajburgu / br. 2.-8. oktobra 1969.
- Лист фон Франц, *Немачко кривично право*, Београд, 1902.
- Лоба Е. В., „Рецепты” борьбы с преступностью социологической школы уголовного права, *Вестник Томского государственного университета. Право*. №4 (10). 2013.
- Lombroso Cesare, William Ferrero, *The female offender*, New York, 1895.
- Лукић Наталија, Емпиријска анализа рецидивизма сексуалних преступника, *Анали Правног факултета у Београду*, година LXIII, 2/2015, стр. 174–193.
- Лукић Наталија, Теорије у криминологији, Ђорђе Игњатовић, Теорије у криминологији, Београд, 2009. *Социолошки преглед*, vol. XLIV бр. 4. 2010.

Љ

- Ljubotina Damir, Galić Jadranko, Obiteljski odnosi i konzumacija droga na populaciji adolescenata Grada Zagreba, *Ljetopis sociologije rada*, Vol. 9. No.2. 2002.

М

- Монтескје де Шарл, *О духу закона*, Београд, 2011. стр. 262.
- Mrkić Slavko, Међународно–правни третман рата, *Међународни проблеми*, бр. 3/2009.
- Maydeu-Olivares Albert, Classification of prison inmates based on hierarchical cluster analysis, *Psicothema*, Vol. 8, n° 3, 1996.
- Малкова Д. В, *Криминологија*, Москва, 2006.
- Malović Ilija, Eugenika kao ideološki sastojak fašizma u Srbiji 1930-ih godina xx века, *Sociologija*, Vol. L (2008).
- Maloić Snježana, Ricijaš Neven, Rajić Saša, Povijesni razvoj i modeli ranijeg otpusta zatvorenika: značaj za aktualnu hrvatsku kaznenopravnu praksu, *Kriminologija i socijalna integracija*. Vol. 20 br. 2. (2012)
- Mandić-Gajić Gordana, Upotreba alkohola i drugih psihoaktivnih supstanci u ratu, *Ratna psihotrauma srpskih veterana*, Београд, 2008.

- Марјановиќ Горги, Казнената евиденција во Југославија, *Годишник на Правниот факултет во Скопје*, том XVI, 1972.
- Марјановиќ Љ. Милош, Појам сиромаштва у универзитетским уџбеницима социологије код нас, *Социолошки годишњак*, бр. 10/2015.
- Марковиќ Божидар, *Уџбеник судског кривичног поступка Краљевине Југославије*, Београд, 1937.
- Marković Miloš, Alkoholizam kao kriminogeni faktor vršenja krvnih delikata, *1. Naučni skup sa međunarodnim učešćem Sinergija*, Bijeljina, 2009.
- Matak Šime, Prava djece čiji su roditelji na izdržavanju zatvorske kazne, *Pravnik*, 44, 1 (88), 2010.
- Матић Олгица, *Испитивање личности малолетних делинквената*, Београд, 1974.
- Merton K. Robert, Social Structure and Anomia, *American Sociological Review*, Vol. 3. 1938.
- Миладиновић Александар, *Фејсбук и криминалитет*, Бања Лука, 2013.
- Миладиновић-Стефановић Душица, Кривичноправна заштита малолетних лица од сексуалног искоришћавања и злостављања – европски стандарди и право Републике Србије, *Зборник радова Правног факултета у Нишу*, Бр. 68, 2014.
- Миладиновић-Стефановић Душица, Одмеравање казне за кривично дело учињено из мржње, *Зборник радова Правног факултета у Нишу*, LXIV, бр. 64/2013.
- Милић Иван, Димовски Дарко, Кажњавање осуђених лица - дисциплинске мере, *Зборник радова Правног факултета у Новом Саду*, бр. 1/2016.
- Милић Иван, Димовски Дарко, Упућивање прекршајно кажњених лица на издржавање затворске казне, *Defendologija MNE*, Nikšić, br. 1/2016.
- Милић Иван, Евиденција прекршајно кажњених лица, *Зборник радова Правног факултета у Новом Саду*, бр. 1/2015.
- Милић Иван, Кријумчарење држављана Републике Србије у држави свог држављанства, *Зборник радова са научног скупа са међународним учешћем, Право и друштвена стварност, прва свеска*, Косовска Митровица, 2014.

- Milić Ivan, Midorović Sloboda, Export control of cultural goods, *LEGAL, SOCIAL AND POLITICAL CONTROL IN NATIONAL, INTERNATIONAL AND EU LAW*, Collection of papers from the International Scientific Conference, Held on 19–20 May Niš, Serbia. 2016.
- Милић Иван, О неким новинама у области извршења казне затвора, Научни скуп: *Правни систем и заштита од дискриминације: друга свеска*, Косовска Митровица, 2015.
- Милић Иван, Прекршајни налог, *Безбједност-Полиција-Грађани*, Бања Лука, бр. 1-2/2015.
- Милић Иван, Радојчић Стефан, Прекид извршења казне затвора, *Пробација и алтернативне кривичне санкције – могућности и перспективе*, Бања Лука, 2016.
- Милић Иван, Самарцић Стефан, Прекршајна одговорност путника у области јавног превоза, *Услуге и заштита корисника: Зборник реферата са Међународног научног скупа одржаног*, Крагујевац, 2015.
- Милић Иван, Специфичност одлагања извршења казне затвора и примене мере притвора с обзиром на трудноћу и личност жене, *Зборник радова Правног факултета у Новом Саду*, бр. 1/2014.
- Милић Иван, Стефан Самарцић, Кратка расправа о прекршајним санкцијама са посебним освртом на њихов значај у области заштите животне средине, *Зборник радова Правног факултета у Новом Саду*, бр. 3/2015.
- Милић Иван, Страни држављанин као кријумчарено лице у Републици Србији, *Безбједност-Полиција-Грађани*, Бања Лука, година X, број 3-4/14.
- Milić Ivan, Upućivanje osuđenih na izdržavanje kazne zatvora i mogućnost odlaganja izvršenja kazne zatvora, *Zbornik radova „Kriminalističko – kriminološka istraživanja – stanje i perspektive”*, Banja Luka, 2015.
- Милич И., О необходимости исследования личности обвиняемого в уголовном процессе, *Актуальные проблемы права и правоприменительной деятельности на современном этапе*, Материалы Международной научно-практической конференции, 25–26 сентября 2014.

- Милошевић Божо, Континуитет сиромаштва и сиромашних у српском друштву: од „рањивих група” до „губитника транзиције”, *Социолошки годишњак*, бр. 10/2015.
- Милутиновић Милан, *Криминологија 2. (криминална етиологија)*, Београд, 1965.
- Milutinović Milan, *Kriminologija sa osnovima kriminalne politike i penologije*, Београд, 1973.
- Milutinović Milan, *Kriminologija*, Београд, 1979.
- Milutinović Milan, Osnovne tendencije u savremenoj kriminologiji, *Jugoslovenka revija za kriminologiju i krivično pravo*, бр. 3/1973.
- Минязева Т. Ф., Оспанова Ж. Б., Организация труда осужденных к лишению свободы как основание их трудовой адаптации после освобождения, *Международный пенитенциарный форум „преступление, наказание, исправление*, Рязань, 2013.
- Mirović Siniša, Izvršenje kazne maloletničkog zatvora u Kazneno-popravnom domu u Valjevu, *Izvršenje krivičnih sankcija u Jugoslaviji sa posebnim osvrtom na ulogu organa pravosuđa i organa socijalne zaštite u njihovom izvršenju*, Aranđelovac, 1980.
- Mitrović Ljubinko, Primjena uslovnog otpusta u Republici Srpskoj, *Godišnjak Fakulteta pravnih nauka*, бр. 5/2015.
- Митровић М. Милован, Друштвени корени криминалитета у Србији, *Зборник Матице српске за друштвене науке*, бр. 120, 2006.
- Moghadam Rezaee Mehdi, Fakheri Nariman, Milani Alireza, The Gabriel Tard's theory of imitation and enforcement of imprisonment punishment, *World Scientific News* 6 (2014).
- Mollenhauer Wilhelm, Socijalna pedagogija u sprovođenju krivičnog zakona, *Kriminologija i izvršenje kazne zatvora*, Stuttgart, 1961.
- Морозова В. Ю., *Практика и проблемы назначения наказаний, не связанных с лишением свободы*, Санкт-Петербург, 2015.
- Mužinić Lana, Tretman počinitelja spolnih delikata, *Baza podataka o počiniteljima spolnih delikata na štetu djece, Zbornik priopćenja sa stručne rasprave*, Zagreb, 2008.

Н

- Natašev E., N. A. Stručkov, *Osnovne teorije popravnog-radnog prava*, Moskva, 1967.
- Никола Срзентић, Александар Стајић, Љубиша Лазаревић, *Кривично право Југославије – Општи део*, Београд, 1998.
- Николић Златко, *Криминологија са социјалном патологијом*, Београд, 2000.
- Ниценко Р. А., Назначение наказания: вопросы обязательного смягчения и усиления, *Криминологический журнал Байкальского государственного университета экономики и права*, № 2. 2013.

О

- Ogorelica Nikola, *Kazneno procesualno pravo*, Zagreb, 1899.
- Омельченко О. А. Историко-правовой анализ регулирования проблемы отбывания наказания в виде лишения свободы беременными женщинами и женщинами с малолетними детьми, *Российский журнал правовых исследований*, № 4 (1) — 2014.

П

- Павловић Милена, Трудноћа и материнство у затворским условима, *Зборник радова Правног факултета у Новом Саду*, 3/2007.
- Padfield Nicky, Judicial Rehabilitation? A view from England, *European Journal of Probation*, Vol. 3, No.1, 2011.
- Papps Kerry, Winkelmann Rainer, *Unemployment and Crime: New Answers to an Old Question*, Bonn, 1998.
- Petö Kujundžić Lana, Svrha podataka o osuđenim osobama za kaznena djela protiv spolnih sloboda i spolnog ćudoređa na štetu djece, Baza podataka o počiniteljima spolnih delikata na štetu djece, *Zbornik priopćenja sa stručne rasprave*, Zagreb, 2008.
- Petković Nikola, Pavlović Zoran, Neki problemi u primeni „Upitnika za procenu rizika za osuđene na kaznu zatvora do i tri godine”, *Temida*, vol. 19, br. 1. 2016.
- Pešić Vukašin, *Kriminologija*, Titograd, 1991.
- Pešić-Golubović Zagorka, *Problemi savremene teorije ličnosti*, Beograd, 1966.
- Пинател Жан, *Криминологија*, Сарајево, 1964.

- Plesničar M. Mojca, The individualization of punishment: Sentencing in Slovenia, *European Journal of Criminology*, 10(4) 2013.
- Ploscowe Morris, Sud i prevaspitni sistem, *Savremeno prevaspitanje – Prva sveska*. Izdavač: Tappan W. Paul, New York-Toronto-London, 1951.
- Polšek Darko, Američka Eugenika, *Prolegomena*, br. 2/2012.
- Polšek Darko, *Sudbina odabranih. Eugeničko nasleđe u vrijeme genetske tehnologije*, Zagreb, 2004.
- Понятовская Т. Г., Проблема рецидива в уголовном праве и криминологии, *Криминологический журнал Байкальского государственного университета экономики и права*, № 3, 2014.
- Поплашен Јелена, Лазих Нела, Миодраговић Бојана, Млади, незапосленост и девијантне појаве, *Зборник радова са научног скупа на тему „Актуелни тренутак незапослености у Републици Српској”*, Бања Лука, 2011.
- Popović Vidak, *Komentari zakona o izvršenju krivičnih sankcija*, Beograd, 1969.
- Prelević Radimir, Oportunitet krivičnog gonjenja kao pojednostavljena forma rješavanja krivične stvari u Crnoj Gori, *Pojednostavljene forme postupanja u krivičnim stvarima regionalna krivičnoprocesna zakonodavstva i iskustva u primeni*, Beograd, 2013.
- Proevski Vančo, Uloga pravosudnih organa u izvršenju krivičnih sankcija, *Izvršenje krivičnih sankcija u Jugoslaviji sa posebnim osvrtom na ulogu organa pravosuđa i organa socijalne zaštite u njihovom izvršenju*, Aranđelovac, 1980.
- Пропостин А. А., Прогрессивная система исполнения лишения свободы в свете концепции уголовно-исполнительной системы, *Вестник Томского государственного университета*, №2(4), 2012.

P

- Raynor Peter, Robinson Gwen, Why help offenders? arguments for rehabilitation as a penal strategy, *European Journal of Probation*. Vol. 1, No. 1, 2009.
- Радовановић Добривоје, *Човек и затвор – Студија интегрисаности у затворенички друштвени систем*, Београд, 1992.
- Radoman Milenko, *Penologija i kazneno izvršno pravo*, Beograd, 2013.
- Radulović Dragan, *Prostitucija u Jugoslaviji*, Beograd, 1986.

- Рапог А. И., *Уголовное право России. Части Общая и Особенная*, Москва, 2014.
- Reich Wilhelm, *Analiza Karaktera*, Zagreb, 1982.
- Рисимовић Радосав, Коларић Драгана, Редовно одмеравање казне, *ТЕМЕ*, г. XL, бр. 1, јануар - март 2016.
- Ристивојевић Бранислав, „Актуелна питања садашњег стања материјалног кривичног законодавства”, *Актуелна питања кривичног законодавства*, Златибор, 2012.
- Ристивојевић Бранислав, Истина као главна жртва англоамериканизације домаћег кривичног права: Дарвинов расад у српској шуми, *LV Саветовање Српског удружења за кривичноправну теорију и праксу*, Златибор, 2015.
- Ристивојевић Бранислав, Морални крсташки поход државе на спаваћу собу: новине у ЗоЈРМ, *LVI Саветовање Српског удружења за кривичноправну теорију и праксу*, Златибор, 2016.
- Ристивојевић Бранислав, О оправданости укидања увреде и клевете: криминална (не)политика српског законодавца, *Зборник радова Правног факултета у Новом Саду*, бр. 1/2014.
- Рот Никола, *Опита психологија*, Београд, 1987.
- Рот Никола, *Психологија личности*, Београд, 1974.

С

- Savić Damjan, *Bolesti zavisnosti*, Beograd, 1991.
- Samardžić Radomir, Ratno zarobljeništvo i tortura, *Ratna psihotrauma srpskih veterana*, Beograd, 2008.
- Самарцић Стефан, Милић Иван, Контрадикторности Закона о прекршајима у области санкција према малолетницима са посебним освртом на мере медицинског карактера, *Зборник радова Правног факултета у Новом Саду*, бр. 3/2014.
- Самарцић Стефан, Милић Иван, Кривичноправне реакције у области лажних азиланата и правих бораца у страниј држави са освртом на права детета, *Зборник радова – Правна држава и стручност процесних субјеката као инструмент супростављања криминалитету*, Крагујевац, 2015.

- Сафронова В. Е., Лоба Е. В., „Опасное состояние личности” как криминологическая категория, *Криминологический журнал Байкальского государственного университета экономики и права*, № 2. 2014.
- Seeling Ernst, *Udzbenik kriminologije I*, Beograd, 1959.
- Sellin Thorsten, Pioneers in Criminology XV-Enrico Ferri (1856-1929), *The Journal of Criminal Law, Criminology, and Police Science*, No. 5/1958.
- Сенцов А. С., Волколупова Валентина Александровна, Общие вопросы индивидуализации уголовной ответственности на современном этапе, *Теория и практика общественного развития*, № 11/2013.
- Сидоренко Э. Л., *Виктимологическая провокация в уголовном праве России*, Ставрополь, 2005.
- Simović N. Miodrag, Simović M. Vladimir: Pojam i značenje načela legaliteta u krivičnom pravu, *Zbornik radova - Međunarodna naučna konferencija „Javni i privatni aspekti nužnih pravnih reformi u BiH: Koliko daleko možemo ići?”*, Tuzla, 13. i 14. decembar 2013. godine - Tuzla, 2014.
- Sindik Joško, „Problemski” pristup u razumijevanju ličnosti, *Metodički ogledi*, 2/2006.
- Soković Snežana, Uslovni otpust – sporna pitanja i savremena normativna rešenja, *Crimen (V)* 1/2014.
- Соколовић Ранко, *Законик о кривичном поступку – практична примена*, Београд, 2007.
- Srbić Mirko, Problem povrata: odmeravanje krivičnih sankcija, tretman prestupnika i njihov postpenalni prihvati, *IV Savetovanje Saveza udruženja za penologiju Jugoslavije*, Struga, 1978.
- Srzentić Nikola, Stajić Aleksandar, Lazarević Ljubiša, *Krivično pravo Jugoslavije*, Beograd, 1998.
- Stanić Ivica, Ovisnost o internetu, cyber kockanju – kako ih sprječavati, *Napredak*, Vol. 151 No. 2, 2010.
- Stevanović Zoran, Igrački Jasmina, Izvršenje krivičnih sankcija institucionalnog karaktera kao državna reakcija na kriminalitet, *Kaznena politika kao instrument državne politike na kriminalitet*, Banja Luka, 11-12. april 2014.

- Stevanović Zoran, Igrački Jasmina, Izvršno krivično pravo u Srbiji: od norme do prakse, *Krivično zakonodavstvo - de lege lata et de lege ferenda*, Prijedor, 17-18. aprila 2015.
- Стевановић Зоран, Играчки Јасмина, Положај странаца лишених слободе у затворском систему Србије, *Зборник радова Удружења за међународно кривично право*, 2013.
- Стевановић М. Зоран, Затворски систем и људска права затвореника у Србији, *Култура Полиса*, год. IX посебно издање 2. (2012).
- Stojanović Zoran, Da li je Srbiji potrebna reforma krivičnog zakonodavstva?, *Crimen (IV)* 2/2013.
- Stojanović Zoran, *Krivično pravo - Opšti deo*, Beograd, 2009.
- Stojanović Zoran, Krivično pravo u doba krize, *Branich*, Beograd. Br. 1-2. 2011.
- Stojanović Zoran, *Politika suzbijanja kriminaliteta*, Novi Sad, 1991.
- Subotinić Anton, Upoznavanje ličnosti krivičnog dela kao nužna pretpostavka individualizacije pri izricanju krivične sankcije i njenom izvršenju (penološki aspekt), *Jugoslovenska revija za kriminologiju i krivično pravo*, br. 4/1964.
- Shulman Manuel Harry, Intelligence and Delinquency, *41 J. Crim. L. & Criminology* 763 (1950-1951).
- Scimecca A. Joseph, Labeling Theory and Personal Construct Theory: Toward the Measurement of Individual Variation, *Journal of Criminal Law and Criminology*, Volume 68, 1997.
- Scott David, *Penology*, London, 2008.

T

- Тюгаева Н. А., Исправительная и ресоциализирующая функции образования осужденных в местах лишения свободы, *Международный пенитенциарный форум „преступление, наказание, исправление“*, Рязань, 2013.
- Turčin Rudolf, Upoznavanje ličnosti učinioca krivičnog dela kao nužna pretpostavka individualizacije pri izricanju krivične sankcije i njenom izvršenju (psihijatrijski aspekt) *Jugoslovenska revija za kriminologiju i krivično pravo*, br. 4/1964.

Ћ

- Ћоровић А. Емир, Принцип кривице као основ преиспитивања оправданости кривичних санкција у кривичном праву Србије, *Зборник радова Правног факултета у Новом Саду*, бр. 2/2013.
- Ћоровић Емир, Казнена евиденција у кривичном законодавству Србије, *LVI Саветовање Српског удружења за кривичноправну теорију и праксу*, Златибор, 2016.
- Ћоровић Емир, Милић Иван, Шта даље са привредним преступима и актуелним Законом о привредним преступима, *XII Мајско саветовање – Услуге и услужна правила*, Крагујевац, 2016.
- Ћоровић Емир, *Sistem krivičnih sankcija Republike Srbije*, Novi Pazar, 2015.

У

- Урошевић Лаза, *Судски Требник II Део – За потребе судског особља*, Београд, 1929.
- Utevski B. S., *Sovjetsko popravno-radno pravo*, Moskva, 1960.

Ф

- Fenton Norman, *Uvod u grupno savetovanje u popravnoj službi*, Njujork, 1962.
- Frank Stanko, *Teorija kaznenog prava – po Krivičnom zakoniku od 1951. Opći dio*, Zagreb, 1955.
- Francis A. Allen, *Pioneers in Criminology IV-Raffaele Garofolo (1852-1934)*, *The Journal of Criminal Law, Criminology, and Police Science*, No. 4/1954.
- Фројд Сигмунд, *Психопатологија свакодневног живота*, Нови Сад, 1981.
- From Erih, *Anatomija ljudske destruktivnosti*, Zagreb, 1973.
- From Erih, *Bekstvo od slobode*, Beograd, 1978.
- From Erih, *Zdravo društvo*, Beograd, 1963.
- Фуко Мишел, *Моћ/знанје: odabrani spisi i razgovori: 1972-1977*. Novi Sad, 2012.
- Фуко Мишел, *Надзирати и кажњавати – Рођење затвора*, Београд, 1997.
- Фуко Мишел, *Психијатријска моћ - Предавања на Колеж де Франсу 1973-1974*, Нови Сад, 2005.
- Фуко Мишел, *Рађање биополитике - Предавања на Колеж де Франсу 1978 - 1979*, Нови Сад, 2005.
- Fulgosi Ante, *Psihologija ličnosti - teorija i istraživanja*, Zagreb, 1985.

X

- Halilagić Nermin, Utjecaj neposrednih socioloških faktora na nasilničko ponašanje, *Nasilnički Kriminalitet - etiologija, fenomenologija, suzbijanje*, Banja Luka, 2011.
- Henriët Addito, Ženske institucije, *Savremeno prevaspitanje – Druga sveska*, New York, 1951.
- Herzog-Evans Martine, Judicial rehabilitation in France: Helping with the desisting process and acknowledging achieved desistance, *European Journal of Probation*, Vol. 3, No.1, 2011.
- Хильман Д. В., Особенности правового режима собственности осуждённых, *Вестник Кузбасского института - Научный журнал*, № 4 (17)2013.
- Hirjan Franjo, Singer Mladen, *Maloljetnici u krivičnom pravu*, Zagreb, 1987.
- Horvatić Željko, *Elementarna kriminologija*, Rijeka, 1981.
- Horvatić Željko, *Izbor kazne u jugoslovenskom krivičnom pravu i sudskoj praksi*, Zagreb, 1980.
- Hrnjica Sulejman, *Zrelost ličnost*, Beograd, 1982.

Ц

- Canepe Giacomo, Kriminalna ličnost i tipologija ličnosti, *Jugoslovenska revija za kriminologiju i krivično pravo*, Beograd, 3/1973.
- Canestri Francisco, Kriminalna ličnost i tipologija ličnosti, *Jugoslovenska revija za kriminologiju i krivično pravo*, Beograd, 3/1973.
- Carić Ante, *Kriminologija*, Split, 1967.
- Carić Ante, Mlađi punoljetnici i dugotrajni zatvor: Quo vardis hrvatsko maloljetničko kazneno zakonodavstvo?, *Zbornik radova Pravnog fakulteta u Splitu*, god. 46, br. 3/2009.
- Cvetanović Milan, Uslovni otpust i praksa u Kazneno popravnom domu u Sremskoj Mitrovici, *Drugo savetovanje Udruženja za penologiju SAP Vojvodine*, Subotica, 1979.
- Charles A. Ellwood, Lombroso's Theory of Crime, 2 *J. Am. Inst. Crim. L. & Criminology* 716 (May 1911 to March 1912).
- Cheema Amrit Aman, Ashish Virk, Reinventing Lombroso in the Era of Genetic Revolution: Whether Criminal Justice System Actually Imparts Justice or is Based

on ‘Convenience of Assumption’?, *International Journal of Criminology and Sociological Theory*, Vol. 5, No. 2, August 2012.

Ч

- Чејовић Бора, Кулић Мирко, *Кривично право*, Београд, 2011.
- Чубински П. Мих., *Научни и практични коментар Кривичног законика Краљевине Југославије од 27. јануара 1929. год., новелираног Законом од 9. окт. 1931. год.* Београд, 1934.

Ш

- Šarić Jandre, Individualizacija kažnjavanja u fazi izvršavanja kazne zatvora, *Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu* (Zagreb), vol. 13, broj 2/2006.
- Šeparović Zvonimir, *Viktimologija – studije o žrtvama*, Zagreb, 1985.
- Шијаковић Иван, Ђукић Немања, Узроци, врсте и последице незапослености, *Зборник радова са научног скупа на тему „Актуелни тренутак незапослености у Републици Српској”*, Бања Лука, 2011.
- Šileika Algis, Bekerytė Jurgita, Theoretical Issues of Relationship between Unemployment, Poverty and Crime in Sustainable Development, *Journal of Security and Sustainability Issues*, 2 (3). 2013.
- Šilović Josip, *Kazneno pravo*, Zagreb, 1920.
- Šilović Josip, *Uzroci i uslovi zločina*, Zagreb, 1913.
- Šimpraga Dijana, Vukota Ljiljana, Probni projekt uvjetni otpusti zatvorenika, *Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu* (Zagreb), vol. 17, broj 2/2010.
- Шкулић Милан, Бугарски Татјана, *Кривично процесно право*, Нови Сад, 2015.
- Шкулић Милан, *Малолетничко кривично право*, Београд, 2011.
- Škulić Milan, Odnos načela istine i pojednostavljenih formi krivičnog postupka, *Pojednostavljene forme postupanja u krivičnim stvarima regionalna krivičnoprocesna zakonodavstva i iskustva u primeni*, Beograd, 2013.
- Štimac Marina, Sustav izvršenja kazni u Republici Hrvatskoj – Prikaz rada Okružnog zatvora u Zagrebu, *Kriminologija i socijalna integracija*, Vol. 3 (1995)
- Šuković Mijat, *Uslovni otpust*, Beograd, 1971.

ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ

- Баумштейн Антон Борисович, *Концептуальные начала уголовного права России*, Москва, 2015.
- Воронин Вячеслав Николаевич, *Индивидуализация наказания: понятие, критерии, значение*, Москва, 2015.
- Димовски Дарко, *Криминолошко одређење убиства*, Ниш, 2012.
- Илијић М. Љепосава, *Утицај образовања и професионалног оспособљавања на редукацију ризика рецидивизма код осуђених лица*, Београд, 2016.
- Мацановић-Павелић Нада, *Олакшавајуће и отежавајуће околности при одмеравању казне*, Београд, 1981.
- Миладиновић-Стефановић Душица, *Редовно одмеравање казне у кривичном праву*, Ниш, 2012.
- Мирић А. Филип, *Савремена схватања феноменологије и етиологије малолетничке делинквенције*, Ниш, 2014.
- Ћоровић Емир, *Мере безбедности обавезног лечења наркомана и алкохоличара у кривичном праву*, Нови Сад, 2010.
- Škulić Milan, *Delinkvencija dece i maloletnika (krivično-procesni i kriminalistički aspekti)*, Beograd, 1998.

МАГИСТАРСКА ТЕЗА

- Lečić Boriša, *Krivičnopravni i kriminološki aspekti povrata*, Novi Sad, 2015.

КОМЕНТАРИ ЗАКОНИКА И ЗАКОНА

- Bačić Franjo, Bavec Ljubo, Đorđević Miroslav, Kraus Božidar, Lazarević Ljubiša, Lutovac Miomir, Srzentić Nikola, Stajić Aleksandar, *Komentar Krivičnog zakona Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije*, Beograd, 1982.
- Карајовановић Ђока, *Коментар Општег кривичног законика са Законом, којим се Кривични законик ставља на снагу и уводи у живот*, Београд, 1930.

- Лазаревић Љубиша, *Коментар Кривичног законика*, Београд, 2006.
- Лазаревић Љубиша, *Коментар Кривичног законика*, Београд, 2011.
- Стојановић Зоран, *Коментар Кривичног законика*, Београд, 2009.
- Таховић Јанко, *Коментар Кривичног законика*, Београд, 1957.

ПРИРУЧНИЦИ

- Wulffen Erish, *Psihologija zločina – priručnik za pravnike, lekare, pedagoge i školovane ljude sviju zvanja*, Београд, 1959.
- Тукар Мирјана, Општа правила о одмеравању казне за прекршаје, Упутство за одмеравање казне за прекршаје из области екологије - *Приручник за судије прекршајних судова*.

ПРОПИСИ

УСТАВ

- Устав Републике Србије, *Службени гласник РС*, бр. 98/2006.

ЗАКОНИЦИ И ЗАКОНИ

- Закон о амнестији, *Сл. гласник РС*, бр. 18/2010.
- Закон о амнестији, *Сл. гласник РС*, бр. 37/2002.
- Закон о амнестији, *Сл. лист СРЈ*, бр. 28/96.
- Закон о ванпарничном поступку, *Сл. гласник СРС*, бр. 25/82 и 48/88 и *Сл. гласник РС*, бр. 46/95 - др. закон и 18/2005 - др. Закон.
- Закон о високом образовању, *Сл. гласник РС*, бр. 76/2005, 100/2007 (Аутентично тумачење), 97/2008, 44/2010, 93/2012, 89/2013, 99/2014, 45/2015, (Аутентично тумачење), 68/2015.

- Закон о Војсци Србије, *Сл. гласник РС*, бр. 116/2007, 88/2009, 101/2010 - др. закон, 10/2015 и 88/2015 - одлука УС.
- Закон о допунама Кривичног закона, *Сл. гласник Републике Српске*, бр 70/2006.
- Закон о допунама Кривичног законика, *Сл. гласник РС*, бр. 108/14.
- Закон о заштити лица са менталним сметњама, *Сл. гласник РС*, бр. 45/2013.
- Закон о извршењу ванзаводских санкција и мера, *Сл. гласник РС*, бр. 55/2014.
- Закон о извршењу и обезбеђењу, *Сл. гласник РС*, бр. 31/2011, 99/2011 - др. закон, 109/2013 - одлука УС, 55/2014 и 139/2014.
- Закон о извршењу казне затвора за кривична дела организованог криминала, *Сл. гласник РС*, бр. 72/2009 и 101/2010.
- Закон о извршењу казне затвора, *Народне новине*, бр. 128/99, 55/00, 59/00, 129/00, 59/01, 67/01, 11/02, 190/03, 76/07, 27/08, 83/09, 18/11, 48/11, 125/11, 56/13, 150/13.
- Закон о извршењу кривичних санкција, *Сл. гласник РС*, бр. 16/97 и 34/2001 - други закон.
- Закон о извршењу кривичних санкција, *Сл. гласник РС*, бр. 85/2005, 72/2009 и 31/2011.
- Закон о извршењу кривичних санкција, *Сл. лист РЦГ*, бр. 25/94, 29/94 - испр., 69/2003, 65/2004, *Сл. лист ЦГ*, бр. 32/2011, 40/2011 - др. закон, 64/2011 - др. закон и 32/2014 - др. Закон.
- Закон о изградњи објеката, *Сл. гласник РС*, бр. 44/95, 24/96, 16/97 и 43/2001.
- Закон о изменама и допунама Закона о извршењу кривичних санкција, *Сл. гласник РС*, бр. 31/2011.
- Закон о изменама и допунама Кривичног законика, *Сл. гласник РС*, 72/2009.
- Закон о изменама и допунама Кривичног законика, *Сл. гласник РС*, број 121/2012.
- Закон о измјенама и допунама Кривичног закона, *Сл. гласник Републике Српске*, бр 108/2004.
- Закон о измјенама и допунама Кривичног закона, *Сл. гласник Републике Српске*, бр 37/2006.

- Закон о измјенама и допунама Кривичног закона, *Сл. гласник Републике Српске*, бр 73/2010.
- Закон о измјенама и допунама Кривичног закона, *Сл. гласник Републике Српске*, бр. 67/2013.
- Закон о јавном информисању и медијима, *Сл. гласник РС*, бр. 83/2014, 58/2015 и 12/2016 - аутентично тумачење.
- Закон о јавном реду и миру, *Сл. гласник РС*, бр. 51/92, 53/93, 67/93, 48/94, 101/2005 - др. закон и 85/2005 - др. Закон.
- Закон о јавном реду и миру, *Сл. гласник РС*, бр. 6/2016.
- Закон о казненом поступку, *Народне новине*, бр. 152/08, 76/09, 80/11, 121/11, 91/12, 143/12, 56/13, 145/13, 152/14.
- Закон о кривичном поступку Републике Српске, *Сл. гласник Републике Српске*, бр. 53/2012
- Закон о културним добрима, *Сл. гласник РС*, бр. 71/94, 52/2011 - др. закони 99/2011 - др. Закон.
- Закон о легализацији објеката, *Сл. гласник РС*, бр. 95/2013 и 117/2014.
- Закон о малолетним учиниоцима кривичних дела и кривичноправној заштити малолетних лица, *Сл. гласник РС*, бр. 85/2005.
- Закон о међународној правној помоћи у кривичним стварима, *Сл. гласник РС*, бр. 20/2009.
- Закон о одликовањима Републике Србије, *Сл. гласник РС*, бр. 88/2009, 36/2010.
- Закон о одликовањима Савезне Републике Југославије, *Сл. лист СРЈ*, бр. 59/98 и 21/2001.
- Закон о озакоњењу објеката, *Сл. гласник РС*, бр. 96/2015.
- Закон о организацији и надлежности државних органа у сузбијању организованог криминала, *Сл. гласник РС*, бр. 42/2002.
- Закон о организацији и надлежности државних органа у сузбијању организованог криминала, корупције и других посебно тешких кривичних дела, *Сл. гласник РС*, бр. 42/2002, 27/2003, 39/2003, 67/2003, 29/2004, 58/2004 - др. закон, 45/2005, 61/2005, 72/2009, 72/2011 - др. закон, 101/2011 - др. закон и 32/2013.
- Закон о оружју и муницији, *Сл. гласник РС*, бр. 20/2015.

- Закон о оружју и муницији, *Сл. гласник РС*, бр. 9/92, 53/93, 67/93, 48/94, 44/98, 39/2003, 101/2005 - др. закон, 85/2005 - др. закон, 27/2011 - одлука УС и 104/2013 - др. Закон.
- Закон о основама уређења служби безбедности Републике Србије, *Сл. гласник РС*, бр. 116/2007 и 72/2012.
- Закон о основном образовању и васпитању, *Службени гласник РС*, бр. 55/2013.
- Закон о парничном поступку, *Сл. гласник РС*, бр. 125/2004 и 111/2009.
- Закон о парничном поступку, *Сл. гласник РС*, бр. 72/2011, 49/2013 - одлука УС, 74/2013 - одлука УС и 55/2014.
- Закон о планирању и изградњи, *Сл. гласник РС*, бр. 24/2011.
- Закон о планирању и изградњи, *Сл. гласник РС*, бр. 72/2009, 81/2009 - испр., 64/2010 - одлука УС, 24/2011, 121/2012, 42/2013 - одлука УС, 50/2013 - одлука УС, 98/2013 - одлука УС, 132/2014 и 145/2014.
- Закон о полицији, *Сл. гласник РС*, бр. 101/2005, 63/2009 - одлука УС, 92/2011, 64/2015 и 6/2016 - др. Закон.
- Закон о полицији, *Сл. гласник РС*, бр. 6/2016.
- Закон о помиловању, *Сл. гласник РС*, бр. 49/95, 50/95.
- Закон о посебним мерама за спречавање вршења кривичних дела против полне слободе према малолетним лицима, *Сл. гласник РС*, бр. 32/2013.
- Закон о посебним условима за упис права својине на објектима изграђеним без грађевинске дозволе, *Сл. гласник РС*, бр. 25/2013 и 145/2014.
- Закон о потврђивању конвенције о трансферу осуђених лица са додатним протоколом, *Сл. лист СРЈ - међународни уговор*, бр. 4/2001.
- Закон о потврђивању Конвенције Уједињених нација против транснационалног организованог криминала и допунских протокола, *Сл. лист СРЈ - Међународни уговори*, бр. 6/2001.
- Закон о потврђивању уговора између Републике Србије и Републике Белорусије о правној помоћи у грађанским и кривичним стварима, *Сл. гласник РС - Међународни уговори*, бр. 13/2013.

- Закон о потврђивању уговора између Републике Србије и Републике Македоније о правној помоћи у грађанским и кривичним стварима, *Сл. гласник РС - Међународни уговори*, бр. 5/2012.
- Закон о потврђивању уговора између Републике Србије и Републике Турске о узајамној правној помоћи у кривичним стварима, *Сл. гласник РС - Међународни уговори*, бр. 15/2015.
- Закон о правним посљедицама осуде, казненој евиденцији и рехабилитацији, *Народне новине*, број, 143/12 и 105/15.
- Закон о предшколском васпитању и образовању, *Сл. гласник РС*, бр. 18/2010.
- Закон о прекршајима, *Сл. гласник РС*, бр. 65/2013 и 13/2016.
- Закон о прекршајима, *Сл. гласник РС*, бр. 65/2013.
- Закон о прекршајима, *Сл. гласник СРС*, бр. 44/89 и *Сл. гласник РС*, бр. 21/90, 11/92, 6/93 - одлука УСРС, 20/93, 53/93, 67/93, 28/94, 16/97, 37/97 - одлука УСРС, 36/98, 44/98 и *Сл. лист СРЈ*, бр. 62/2001 - одлука СУС и *Сл. гласник РС*, бр. 55/2004.
- Закон о приватизацији, *Сл. гласник РС*, бр. 38/2001, 18/2003, 45/2005, 123/2007, 123/2007 - др. закон, 30/2010 - др. закон, 93/2012, 119/2012, 51/2014 и 52/2014 - одлука УС.
- Закон о привредним преступима, *Сл. лист СФРЈ*, бр. 4/77, 36/77 - испр., 14/85, 10/86 (пречишћен текст), 74/87, 57/89 и 3/90 и *Сл. лист СРЈ*, бр. 27/92, 16/93, 31/93, 41/93, 50/93, 24/94, 28/96 и 64/2001 и *Сл. гласник РС*, бр. 101/2005 - др. закон.
- Закон о раду, *Сл. гласник РС*, бр. 24/2005, 61/2005, 54/2009, 32/2013 и 75/2014.
- Закон о ратификацији уговора између Социјалистичке Федеративне Републике Југославије и Савезне Републике Немачке о правној помоћи у кривичним стварима, *Сл. лист СФРЈ*, бр. 33/72.
- Закон о седиштима и подручјима судова и јавних тужилаштава, *Сл. гласник РС*, бр. 116/2008 и 101/2013 - др. Закон.
- Закон о средњем образовању и васпитању, *Сл. гласник РС*, бр. 55/2013.
- Закон о уређењу судова, *Сл. гласник РС*, бр. 116/2008, 104/2009, 101/2010, 31/2011 - др. закон, 78/2011 - др. закон, 101/2011, 101/2013, 106/2015, 40/2015 - др. закон, 13/2016 и 108/2016.

- Законик о кривичном поступку, *Сл. лист ЦГ*, бр. 57/2009, 49/2010, 47/2014 - одлука УС, 2/2015 - одлука УС, 35/2015 и 58/2015 - др. Закон.
- Законик о кривичном поступку, *Сл. гласник РС*, бр. 46/2006, 49/2007 и 122/2008.
- Законик о кривичном поступку, *Сл. лист СРЈ*, бр. 70/2001 и 68/2002 и *Сл. гласник РС*, бр. 58/2004, 85/2005, 115/2005, 85/2005 - др. закон, 49/2007, 20/2009 - др. закон, 72/2009 и 76/2010.
- Законик о кривичном поступку, *Сл. лист СФРЈ*, бр. 4/77, 36/77, 14/85, 26/86 (пречишћен текст), 74/87, 57/89 и 3/90 и *Сл. лист СРЈ*, бр. 27/92, 24/94, 71/2000 - Одлука СУС и 13/2001 - Одлука СУС.
- Казнени закон, *Народне новине*, бр. 125/11, 144/12, 56/15, 61/15.
- Кривични закон Босне и Херцеговине, *Сл. гласник Босне и Херцеговине*, бр. 3/03, 32/03, 37/03, 54/04, 61/04, 30/05, 53/06, 55/06, 32/07, 8/10, 47/14, 22/15, 40/15.
- Кривични закон Брчко дистрикта Босне и Херцеговине (*Службени гл. Брчко дистрикта БиХ*, број 10/03) са измјенама и допунама Кривичног закона Брчко дистрикта Босне и Херцеговине (*Службени гласник Брчко дистрикта БиХ*, бројеви 6/05, 21/10 и 9/13).
- Кривични закон Републике Србије, *Сл. гласник СРС*, бр. 26/77, 28/77 - испр., 43/77 - испр., 20/79, 24/84, 39/86, 51/87, 6/89, 42/89 и 21/90 и *Сл. гласник РС*, бр. 16/90, 26/91 - одлука УСЈ бр. 197/87, 75/91 - одлука УСРС бр. 58/91, 9/92, 49/92, 51/92, 23/93, 67/93, 47/94, 17/95, 44/98, 10/2002, 11/2002 - испр., 80/2002 - др. закон, 39/2003 и 67/2003.
- Кривични закон Републике Српске, *Сл. гласник републике Српске*, бр. 49/2003.
- Кривични закон Федерације Босне и Херцеговине, *Сл. новине ФБиХ*, бр. 36/03, 37/03, 21/04, 69/04, 18/05, 42/10, 42/11, 59/14 и 76/14.
- Кривични закон, *Сл. лист ФНРЈ*, бр. 13/51.
- Кривични законик, *Сл. лист РЦГ*, бр. 70/2003, 13/2004 - испр. и 47/2006 и *Сл. лист ЦГ*, бр. 40/2008, 25/2010, 32/2011, 64/2011 - др. закон, 40/2013, 56/2013 - испр., 14/2015, 42/2015 и 58/2015 - др. закон.
- Criminal code, Official Gazette of Republic of Slovenia, Criminal code in force since 1st of November 2008.

- Criminal code, Official Gazette of the former Yugoslav Republic of Macedonia, consolidated version of the Criminal Code with the amendments from March 2004, June 2006, January 2008 and September 2009.
- Криминални (казнителни) законик за Краљевину Србију, Београд, 1905.
- Основни Кривични закон, *Сл. лист СФРЈ*, бр. 44/76, 36/77 - испр., 34/84, 37/84, 74/87, 57/89, 3/90, 38/90, 45/90 - испр. и 54/90 и *Сл. лист СРЈ*, бр. 35/92, 16/93, 31/93, 37/93, 41/93, 50/93, 24/94, 61/2001 и *Сл. гласник РС*, бр. 39/2003.
- Породични закон, *Сл. гласник РС*, бр. 18/2005, 72/2011 - др. закон и 6/2015.
- Strafgesetzbuch der Bundesrepublik Deutschland, Bundesgesetzblatt Nr. 75 vom 19.11.1998 (konsolidierte version), letzte Änderung Bundesgesetzblatt Nr. 51.
- Strafgesetzbuch der Republik Österreich, Bundesgesetzblatt Nr. 60 vom 23.01.1974 (konsolidierte version), letzte Änderung Bundesgesetzblatt Nr. 154.
- Уголовно-исполнительный кодекс Российской Федерации, (в ред. Федеральных законов от 08.01.1998 N 11-ФЗ, от 21.07.1998 N 117-ФЗ, от 24.07.1998 N 125-ФЗ, от 16.03.1999 N 49-ФЗ, от 09.03.2001 N 25-ФЗ, от 20.03.2001 N 26-ФЗ, от 19.06.2001 N 85-ФЗ, от 11.06.2003 N 75-ФЗ, от 08.12.2003 N 161-ФЗ, от 29.06.2004 N 58-ФЗ, от 22.08.2004 N 122-ФЗ, от 04.11.2004 N 129-ФЗ, от 01.02.2005 N 1-ФЗ, от 01.04.2005 N 28-ФЗ, от 01.04.2005 N 29-ФЗ, от 09.05.2005 N 46-ФЗ, от 09.05.2005 N 47-ФЗ, от 05.01.2006 N 8-ФЗ, от 09.01.2006 N 12-ФЗ).
- Уголовный кодекс Российской Федерации (Принят Государственной Думой 24 мая 1996 года Одобрен Советом Федерации 5 июня 1996 года). Список изменяющих документов (в ред. Федеральных законов от 27.05.1998 N 77-ФЗ, от 25.06.1998 N 92-ФЗ, от 09.02.1999 N 24-ФЗ, от 09.02.1999 N 26-ФЗ, от 15.03.1999 N 48-ФЗ, от 18.03.1999 N 50-ФЗ, от 09.07.1999 N 156-ФЗ, от 09.07.1999 N 157-ФЗ, от 09.07.1999 N 158-ФЗ, от 09.03.2001 N 25-ФЗ, от 20.03.2001 N 26-ФЗ, от 19.06.2001 N 83-ФЗ, от 19.06.2001 N 84-ФЗ, от 07.08.2001 N 121-ФЗ, от 17.11.2001 N 144-ФЗ, от 17.11.2001 N 145-ФЗ, от 29.12.2001 N 192-ФЗ, от 04.03.2002 N 23-ФЗ, от 14.03.2002 N 29-ФЗ, от 07.05.2002 N 48-ФЗ, от 07.05.2002 N 50-ФЗ, от 25.06.2002 N 72-ФЗ, от 24.07.2002 N 103-ФЗ, от 25.07.2002 N 112-ФЗ, от 31.10.2002 N 133-ФЗ, от 11.03.2003 N 30-ФЗ, от 08.04.2003 N 45-ФЗ, от 04.07.2003 N 94-ФЗ, от

04.07.2003 N 98-ФЗ от 07.07.2003 N 111-ФЗ, от 08.12.2003 N 162-ФЗ, от 08.12.2003 N 169-ФЗ, от 21.07.2004 N 73-ФЗ, от 21.07.2004 N 74-ФЗ, от 26.07.2004 N 78-ФЗ, от 28.12.2004 N 175-ФЗ, от 28.12.2004 N 187-ФЗ, от 21.07.2005 N 93-ФЗ, от 19.12.2005 N 161-ФЗ, от 05.01.2006 N 11-ФЗ, от 27.07.2006 N 153-ФЗ, от 04.12.2006 N 201-ФЗ, от 30.12.2006 N 283-ФЗ, от 09.04.2007 N 42-ФЗ, от 09.04.2007 N 46-ФЗ, от 10.05.2007 N 70-ФЗ, от 24.07.2007 N 203-ФЗ, от 24.07.2007 N 211-ФЗ, от 24.07.2007 N 214-ФЗ, от 04.11.2007 N 252-ФЗ, от 01.12.2007 N 318-ФЗ, от 06.12.2007 N 333-ФЗ, от 06.12.2007 N 335-ФЗ, от 14.02.2008 N 11-ФЗ, от 08.04.2008 N 43-ФЗ, от 13.05.2008 N 66-ФЗ, от 22.07.2008 N 145-ФЗ, от 25.11.2008 N 218-ФЗ, от 22.12.2008 N 272-ФЗ, от 25.12.2008 N 280-ФЗ, от 30.12.2008 N 321-ФЗ, от 13.02.2009 N 20-ФЗ, от 28.04.2009 N 66-ФЗ, от 03.06.2009 N 106-ФЗ, от 29.06.2009 N 141-ФЗ, от 24.07.2009 N 209-ФЗ, от 27.07.2009 N 215-ФЗ, от 29.07.2009 N 216-ФЗ, от 30.10.2009 N 241-ФЗ, от 03.11.2009 N 245-ФЗ, от 09.11.2009 N 247-ФЗ, от 17.12.2009 N 324-ФЗ, от 27.12.2009 N 377-ФЗ, от 29.12.2009 N 383-ФЗ, от 21.02.2010 N 16-ФЗ, от 29.03.2010 N 33-ФЗ, от 05.04.2010 N 48-ФЗ, от 07.04.2010 N 60-ФЗ, от 06.05.2010 N 81-ФЗ, от 19.05.2010 N 87-ФЗ, от 19.05.2010 N 92-ФЗ, от 17.06.2010 N 120-ФЗ, от 01.07.2010 N 147-ФЗ, от 22.07.2010 N 155-ФЗ, от 27.07.2010 N 195-ФЗ, от 27.07.2010 N 197-ФЗ, от 27.07.2010 N 224-ФЗ, от 04.10.2010 N 263-ФЗ, от 04.10.2010 N 270-ФЗ, от 29.11.2010 N 316-ФЗ, от 09.12.2010 N 352-ФЗ, от 23.12.2010 N 382-ФЗ, от 23.12.2010 N 388-ФЗ, от 28.12.2010 N 398-ФЗ, от 28.12.2010 N 427-ФЗ, от 29.12.2010 N 442-ФЗ, от 07.03.2011 N 26-ФЗ, от 06.04.2011 N 66-ФЗ, от 04.05.2011 N 97-ФЗ, от 11.07.2011 N 200-ФЗ, от 20.07.2011 N 250-ФЗ, от 21.07.2011 N 253-ФЗ, от 21.07.2011 N 257-ФЗ, от 07.11.2011 N 304-ФЗ, от 21.11.2011 N 329-ФЗ, от 06.12.2011 N 401-ФЗ, от 07.12.2011 N 419-ФЗ, от 07.12.2011 N 420-ФЗ, от 29.02.2012 N 14-ФЗ, от 01.03.2012 N 18-ФЗ, от 05.06.2012 N 54-ФЗ, от 10.07.2012 N 106-ФЗ, от 10.07.2012 N 107-ФЗ, от 20.07.2012 N 121-ФЗ, от 28.07.2012 N 141-ФЗ, от 16.10.2012 N 172-ФЗ, от 12.11.2012 N 190-ФЗ, от 29.11.2012 N 207-ФЗ, от 03.12.2012 N 231-ФЗ, от 30.12.2012 N 306-ФЗ, от 30.12.2012 N 308-ФЗ, от 30.12.2012 N 312-ФЗ, от 04.03.2013 N 23-ФЗ, от 05.04.2013 N 59-ФЗ, от

28.06.2013 N 134-ФЗ, от 29.06.2013 N 136-ФЗ, от 02.07.2013 N 150-ФЗ, от 02.07.2013 N 185-ФЗ, от 02.07.2013 N 186-ФЗ, от 23.07.2013 N 198-ФЗ, от 23.07.2013 N 218-ФЗ, от 23.07.2013 N 221-ФЗ, от 23.07.2013 N 245-ФЗ, от 21.10.2013 N 270-ФЗ, от 02.11.2013 N 302-ФЗ, от 25.11.2013 N 313-ФЗ, от 25.11.2013 N 317-ФЗ, от 21.12.2013 N 365-ФЗ, от 21.12.2013 N 376-ФЗ, от 28.12.2013 N 380-ФЗ, от 28.12.2013 N 381-ФЗ, от 28.12.2013 N 421-ФЗ, от 28.12.2013 N 432-ФЗ, от 28.12.2013 N 433-ФЗ, от 03.02.2014 N 5-ФЗ, от 03.02.2014 N 15-ФЗ, от 05.05.2014 N 96-ФЗ, от 05.05.2014 N 98-ФЗ, от 05.05.2014 N 104-ФЗ, от 05.05.2014 N 105-ФЗ, от 05.05.2014 N 128-ФЗ, от 05.05.2014 N 130-ФЗ, от 04.06.2014 N 142-ФЗ, от 28.06.2014 N 179-ФЗ, от 28.06.2014 N 195-ФЗ, от 21.07.2014 N 218-ФЗ, от 21.07.2014 N 227-ФЗ, от 21.07.2014 N 258-ФЗ, от 21.07.2014 N 274-ФЗ, от 21.07.2014 N 277-ФЗ, от 24.11.2014 N 370-ФЗ, от 24.11.2014 N 371-ФЗ, от 22.12.2014 N 430-ФЗ, от 29.12.2014 N 476-ФЗ, от 31.12.2014 N 514-ФЗ, от 31.12.2014 N 528-ФЗ, от 31.12.2014 N 529-ФЗ, от 31.12.2014 N 530-ФЗ, от 31.12.2014 N 532-ФЗ, от 03.02.2015 N 7-ФЗ, от 08.03.2015 N 40-ФЗ, от 08.03.2015 N 45-ФЗ, от 30.03.2015 N 67-ФЗ, от 23.05.2015 N 129-ФЗ, от 08.06.2015 N 140-ФЗ, от 08.06.2015 N 153-ФЗ, от 29.06.2015 N 192-ФЗ, от 29.06.2015 N 193-ФЗ, от 29.06.2015 N 194-ФЗ, от 13.07.2015 N 228-ФЗ, от 13.07.2015 N 265-ФЗ, от 13.07.2015 N 267-ФЗ, от 28.11.2015 N 346-ФЗ, от 30.12.2015 N 441-ФЗ, с изм., внесенными Постановлениями Конституционного Суда РФ от 27.05.2008 N 8-П, от 13.07.2010 N 15-П, от 10.10.2013 N 20-П, от 19.11.2013 N 24-П, от 17.06.2014 N 18-П, от 11.12.2014 N 32-П, от 16.07.2015 N 22-П).

➤ 18 U. S. Code § 3553 - Imposition of a sentence

ПРЕДЛОЗИ, ПРЕДНАЦРТИ И НАЦРТИ ЗАКОНА

- Нацрт Закона о изменама и допунама Кривичног законика
- Нацрт Закона о малолетним учиниоцима кривичних дела и заштити малолетних лица у кривичном поступку
- Предлог Закона о извршењу кривичних санкција
- Преднацрт Закон о заштити од насиља у породици

УРЕДБЕ

- Уредба о издавању оружног листа, односно одобрења за држање власницима оружја, *Сл. гласник РС*, бр. 7/2007.
- Уредба о основању завода за извршење кривичних санкција у Републици Србији. *Сл. гласник РС*, бр. 20/2006, 89/2009, 32/2010 и 53/2011.
- Уредба о оснивању завода за извршење заводских санкција у Републици Србији, *Сл. гласник РС*, бр. 17/98 и 18/98 - испр.
- Уредба о свечаном уручивању, ношењу и истицању одликовања и о евиденцији о одликованим лицима, *Сл. гласник РС*, бр. 4/2011.
- Уредба о статутима ордена и медаља, *Сл. гласник РС*, бр. 91/2010 и 124/2012.
- Уредба о начину вођења казнене евиденције, *Службени лист Црне Горе*, бр. 51/2011.

ПРАВИЛНИЦИ

- Правилник о вођењу казнене евиденције, *Сл. лист СФРЈ*, бр. 5/79.
- Правилник о евиденцији и документацији о лицима према којима је извршено насиље у породици и о лицима против којих је одређена мера заштите од насиља у породици, *Сл. гласник РС*, бр. 56/2005.
- Правилник о извршењу условне осуде са заштитним надзором, *Сл. гласник РС*, бр. 20/2008.
- Правилник о кућном реду казнено-поправног завода за жене, *Сл. гласник РС*, бр. 24/2000.
- Правилник о кућном реду казнено-поправног завода за малолетнике, *Сл. гласник РС*, бр. 71/2006.
- Правилник о кућном реду казнено-поправног завода отвореног типа, *Сл. гласник РС*, бр. 55/99.
- Правилник о кућном реду окружних затвора, *Сл. гласник РС*, бр. 24/2000.
- Правилник о кућном реду посебног одељења за издржавање казне затвора за кривична дела организованог криминала, *Сл. гласник РС*, бр. 18/2010 и 43/2013.

- Правилник о кућном реду у заводима затвореног и строго затвореног типа, *Сл. гласник РС*, бр. 5/2001.
- Правилник о кућном реду у заштитном дому за осуђене породиље у Инђији, *Службени листу ФНРЈ*, бр. 57/1952.
- Правилник о кућном реду у казнено-поправним заводима и окружним затворима, *Сл. гласник РС*, бр. 27/2006,
- Правилник о мерама за одржавање реда и безбедности у заводима за извршење кривичних санкција, *Сл. гласник РС*, бр. 105/2014.
- Правилник о начину вођења евиденције о изреченим васпитним мерама и казни малолетничког затвора, *Сл. гласник РС*, бр. 63/2006.
- Правилник о начину вођења посебне евиденције о лицима осуђеним за кривична дела против полне слободе извршена према малолетним лицима, *Сл. гласник РС*, бр. 76/2015.
- Правилник о начину извршења ванзаводских санкција и мера и организацији и раду повереника, *Сл. гласник РС*, бр. 30/2015.
- Правилник о начину извршења казне затвора у просторијама у којима осуђени станује, *Сл. гласник РС*, бр. 64/2010.
- Правилник о објектима за које се не може издати грађевинска дозвола, степену изграђености објекта и грађевинској и употребној дозволи у поступцима легализације објеката, *Сл. гласник РС*, бр. 106/2013.
- Правилник о одећи, обући, рубљу и постељини осуђених лица, *Сл. гласник РС*, бр. 137/2014.
- Правилник о одложеном кривичном гоњењу, *Службени лист ЦГ*, бр. 60/2010.
- Правилник о раду осуђеног лица, *Сл. гласник РС*, бр. 145/2014.
- Правилник о садржини обрасца - појединачног пописног листа за евидентирање незаконито изграђених објеката, *Сл. гласник РС*, бр. 102/2015.
- Правилник о третману, програму поступања, разврставању и накнадном разврставању осуђених лица, *Сл. гласник РС*, бр. 66/2015.
- Правилник о управи у јавним тужилаштвима, *Сл. гласник РС*, бр. 110/2009, 87/2010 и 5/2012.
- Правилник о управи у јавном тужилаштву, *Сл. гласник РС*, бр. 77/2004, 52/2007, 2/2008, 11/2009 и 44/2009.

- Правилник о упућивању осуђених, прекршајно кажњених и притворених лица у заводе за извршење кривичних санкција, *Сл. гласник РС*, бр. 31/2015.
- Правилник о условима, начину и поступку за стицање права својине на земљишту и објектима на које се примењује закон о посебним условима за упис права својине на објектима изграђеним без грађевинске дозволе, *Сл. гласник РС*, бр. 31/2013.

СУДСКИ ПОСЛОВНИК

- Судски пословник, *Сл. гласник РС*, бр. 110/2009, 70/2011, 19/2012, 89/2013, 96/2015, 104/2015, 113/2015 - испр. и 39/2016.

УПУТСТВА

- UNITED STATES SENTENCING COMMISSION, GUIDELINES MANUAL, This document contains the text of the *Guidelines Manual* incorporating amendments effective January 15, 1988; June 15, 1988; October 15, 1988; November 1, 1989; November 1, 1990; November 1, 1991; November 27, 1991; November 1, 1992; November 1, 1993; September 23, 1994; November 1, 1994; November 1, 1995; November 1, 1996; May 1, 1997; November 1, 1997; November 1, 1998; May 1, 2000; November 1, 2000; December 16, 2000; May 1, 2001; November 1, 2001; November 1, 2002; January 25, 2003; April 30, 2003; October 27, 2003; November 1, 2003; November 5, 2003; November 1, 2004; October 24, 2005; November 1, 2005; March 27, 2006; September 12, 2006; November 1, 2006; May 1, 2007; November 1, 2007; February 6, 2008; March 3, 2008; May 1, 2008; November 1, 2008; November 1, 2009; November 1, 2010; November 1, 2011; November 1, 2012; November 1, 2013; November 1, 2014; and November 1, 2015.
- Упутство о вођењу казнене евиденције, *Сл. лист ФНРЈ*, бр. 22/55.
- Упутство о контроли и вођењу евиденције и статистике о дисциплинским мерама и дисциплинским казнама, *Сл. војни лист РС*, бр. 34/08.

- Упутство о поступању судова и завода за извршење казни затвора у поступку помиловања, *Сл. гласник РС*, бр. 6/98, 7/98.

НАРЕДБЕ

- Наредба о легализацији и предаји оружја, *Сл. гласник РС*, бр. 31/2003 и 37/2003.
- Наредба о легализацији оружја, *Сл. гласник РС*, бр. 60/2016.

ДИРЕКТИВА

- Директива бр. 110-00-1/13-03.

УКАЗИ ПРЕДСЕДНИКА РЕПУБЛИКЕ

- Указ о додели одликовања, *Сл. гласник РС*, бр. 12/2016.
- Указ о додели одликовања, *Сл. гласник РС*, бр. 15/2014, 17/2014.
- Указ о додели одликовања, *Сл. гласник РС*, бр. 17/2014.
- Указ о одузимању одликовања, *Сл. гласник РС*, бр. 72/2010.

УПУТСТВО РЕПУБЛИЧКОГ ЈАВНОГ ТУЖИОЦА

- Упутство за поступање Републичког јавног тужиоца (А 246/08).

ПРАВИЛНИК ОРГАНА ЛОКАЛНЕ САМОУПРАВЕ

- Правилник о посебним условима за легализацију објеката изграђених и реконструисаних без грађевинске дозволе, *Сл. гласник града Јагодина*, бр. 13/1/2009.

ОДЛУКЕ ОРГАНА ЛОКАЛНИХ САМОУПРАВА

- Одлука о условима за легализацију објеката у погледу удаљености од суседног објекта и висине објекта, *Сл. лист града Ужица*, бр. 19/2009.
- Одлука о утврђивању посебних услова у поступку легализације објеката на територији града Зајечара, *Сл. лист града Зајечара*, бр. 22/2009.

РЕШЕЊА ОРГАНА ЛОКАЛНИХ САМОУПРАВА

- Решење о образовању комисија за попис незаконито изграђених објеката, *Сл. гласник града Јагодина*, бр. 22/2015.
- Решење о образовању комисије за праћење пописа незаконито изграђених објеката, *Сл. лист града Новог Сада*, бр. 1/2016.
- Решење о образовању кородинационе комисије за спровођење пописа незаконито изграђених објеката на територији града Крагујевца, *Сл. лист града Крагујевца*, бр. 1/2016.

СТАВ УСТАВНОГ СУДА

- Став Уставног суда, Су. 322/1 од 26.7.2010.

ОДЛУКА УСТАВНОГ СУДА

- Одлука УС број – ИУз-295/2009, објављено у *Сл. гласнику РС*, бр. 50/2013, од 07.06.2013.

ПРЕСУДЕ

- Пресуда Апелационог суда у Новом Саду посл. бр. Кж. I 4488/12 од 10.04.2013. године, којом је преиначена пресуда Вишег суда у Новом Саду посл. бр. К. 162/10 од 31.10.2012. године - Билтен Вишег суда у Новом Саду, број 4/2013, Интермех, Београд, Аутор сентенце: судија Светлана Томић-Локић, Виши суд у Новом Саду.
- Пресуда Апелационог суда у Новом Саду посл. бр. Кж. I 892/13 од 16.04.2013. године, којом је потврђена пресуда Вишег суда у Новом Саду посл. бр. К. 376/11 од 10.12.2012. године - Билтен Вишег суда у Новом Саду, број 4/2013, Интермех, Београд, Аутор сентенце: судијски помоћник Маријана Попов, Виши суд у Новом Саду.
- Пресуда Окружног суда у Београду К. 323/90 и пресуда Врховног суда Србије Кж. 136/92.
- Пресуда Апелационог суда у Новом Саду, посл. бр. Кж.И 2928/13, од 05.09.2013. године, којом је потврђена пресуда Основног суда у Новом Саду, посл. бр. К.2508/13, од 12.07.2013. године; Други пасус: из пресуде Апелационог суда у Новом Саду, посл. бр. Кж.И 3345/13, од 09.10.2013. године, којом је потврђена пресуда Основног суда у Новом Саду, посл. бр. К.89/13, од 30.05.2013. године. Аутор сентенце: Биљана Тадић, виши судијски сарадник.
- Пресуда Апелационог суда у Београду Кж.1 бр. 5523/11 од 29. фебруара 2012. и пресуда Вишег суда у Београду К.бр. 3153/10 од 17. јуна 2011. године - Билтен Вишег суда у Београду, број 84, Интермех, Београд, Приредили: Мр Александар Трешњев, судија и Бојана Станковић, виши судијски сарадник.
- Пресуда Апелационог суда у Београду Кж1 5471/11.
- Пресуда Окружног суда у Београду Кж. 212/04 од 14. септембра 2004. и пресуда Петог општинског суда у Београду К. 821/02 од 13. фебруара 2004. године - Билтен Окружног суда у Београду, бр. 65/2005, Интермех, Београд.
- Пресуда Вишег суда у Крагујевцу К-215/10 и пресуда Апелационог суда у Крагујевцу Кж-1-4306/10 од 11.11.2010. године - Билтен Вишег суда у Крагујевцу, број 1/2011, Интермех, сентенцу приредила Светлана Симовић, судијски помоћник Вишег суда у Крагујевцу.

- Пресуда Окружног суда у Београду Кж. 266/04 од 12. фебруара 2004. и пресуда Првог општинског суда у Београду К. 1231/01 од 29. јануара 2003. године - Билтен Окружног суда у Београду, бр. 64/2005, Интермех, Београд.
- Пресуда Општинског суда у Нишу К. бр.325/03 и Пресуда Окружног суда у Нишу К. бр.100/04 - Билтен судске праксе Окружног суда у Нишу, бр. 22/2006, Интермех, Београд.
- Пресуда Окружног суда у Београду Кж. 346/03 од 13. фебруара 2003. године и пресуда Другог општинског суда у Београду К. 1521/99 од 28. фебруара 2002.
- Пресуда Општинског суда у Нишу К.бр.355/06 и Пресуда Окружног суда у Нишу Кж. 90/07 - Билтен судске праксе Окружног суда у Нишу, бр. 24/2007, Интермех, Београд, приредио: Зоран Крстић, судија Окружног суда у Нишу.
- Пресуда Апелационог суда у Новом Саду посл. бр. Кж. I 383/10 од 13.05.2011. године, којом је преиначена пресуда Окружног суда у Новом Саду посл. бр. К. 244/07 од 26.06.2009. године - Билтен Вишег суда у Новом Саду, број 2/2011, Интермех, Аутор сентенце: судијски помоћник Маријана Марјански.
- Пресуда Апелационог суда у Новом Саду, посл. бр. Кж.1.389/12 од 06.02.2013. године, којом је преиначена пресуда Основног суда у Новом Саду, посл.бр. К.1964/10 од 15.12.2011. године. Аутор сентенце: Биљана Тадић, виши судијски сарадник.
- Пресуда Врховног суда Србије Кж. 702/01 од 26. јуна 2001. и пресуда Окружног суда у Београду К. 516/00 од 7. фебруара 2001.
- Пресуда Врховног суда Србије Кж. 744/05 од 30. јуна 2005. и пресуда Окружног суда у Смедереву К. 79/04 од 30. децембра 2004. године - Билтен Окружног суда у Београду, бр. 70/2006, Интермех, Београд, сентенцу приредио: Илија Симић.
- Пресуда Окружног суда у Београду Кж. 826/09 од 7. априла 2009. године и пресуда Општинског суда у Лазаревцу К. 594/08 од 16. јануара 2009. године - Билтен Окружног суда у Београду, бр. 80/2009, Интермех, Београд, сентенцу приредили: Синиша Важић и мр Александар Трешњев.

- Пресуда Општинског суда у Нишу, у К.1612/07 и пресуда Окружног суда у Нишу, Кж. 2315/08 - Билтен Окружног суда у Нишу, бр. 29/2009, Интермех, Београд.
- Пресуда Врховног суда Србије Кж. 694/87 од 11.9.1987.
- Пресуда Врховног суда Србије Кж. 184/92 од 9.4.1992.
- Пресуда Вишег прекршајног суда Прж-М 93/11.
- Пресуда Врховног суда Србије Кж. 1307/95 од 14.2.1996.
- Пресуда Врховног суда Србије Кж. 1428/97 од 13.11.1998.
- Пресуда Окружног суда у Чачку, Кж.бр. 2/02 од 23.1.2002.
- Пресуда Врховног суда Србије Кж. 1540/01 од 14. марта 2002. и пресуда Окружног суда у Београду К. 30/00 од 13. марта 2001.
- Пресуда Апелационог суда у Београду Кж1.бр. 182/14 од 20. марта 2014. године и пресуда Вишег суда у Београду К.бр. 31/13 од 15. октобра 2013. године - Билтен Вишег суда у Београду, број 85, Интермех, Београд, Приредили: мр Александар Трешњев, судија и Бојана Станковић, виши судијски сарадник.
- Пресуда Окружног суда у Ваљево, Кж. бр. 294/02 од 5.9.2002. године - приредио: Душан Живковић, судија Окружног суда у Ваљево.
- Пресуда Апелационог суда у Београду, Кж1. По1 9/2010(2) од 25.6.2010.
- Пресуда Апелационог суда у Крагујевцу, Кж1. 1029/2011(3) од 7.4.2011.
- Пресуда Вишег суда у Новом Саду, посл. бр. Кж.1.161/14 од 15.07.2014. године, којом је одбијена неоснована жалба окривљеног И. С. и потврђена пресуда Основног суда у Новом Саду, посл. бр. К.23872/10 од 10.04.2013. године. Аутор сентенце: Биљана Тадић, виши судијски сарадник.
- Пресуда Окружног суда у Крушевцу, К. 73/2002 од 9.12.2002.
- Пресуда Врховног суда Србије, Кж. I 388/2003 од 1.4.2003.
- Пресуда Општинског суда у Ваљево К. 230/98 од 01.08.2003. године и пресуда Окружног суда у Ваљево Кж. 346/04 од 14.12.2004. године - Правни Информатор, бр. 3/2012, Интермех, Београд, Аутор сентенци: Драган Обрадовић.
- Пресуда Окружног суда у Чачку, Кж. 346/2002 од 29.1.2003.
- Пресуда Врховног суда Србије, Кж. 372/2003 од 7.5.2003.

- Пресуда Општинског суда у Чачку К. бр. 349/03 од 23.1.2004. године и пресуда Округног суда у Чачку Кж. бр. 301/04 од 8.9.2004.
- Пресуда Округног суда у Чачку, Кж. бр. 382/04 од 3.11.2004.
- Пресуда Врховног суда Србије, Кж.-I-1722/2003 од 29.4.2004.
- Пресуда Врховног суда Србије, Кж. И 790/2004 од 14.10.2004.
- Пресуда Округног суда у Чачку Кж. бр. 413/04 од 23.11.2004.
- Пресуда Округног суда у Чачку, К. 125/2004 од 28.12.2004.
- Пресуда Округног суда у Чачку, Кж. 49/2005 од 14.2.2005.
- Пресуда Врховног суда Србије, Кж. I 700/2004 од 16.6.2005.
- Пресуда Врховног суда Србије, Кж. I 280/2005 од 20.6.2005.
- Пресуда Врховног суда Србије, Кж. I 1309/2005 од 22.9.2005.
- Пресуда Округног суда у Чачку, Кж. 50/2005 од 10.2.2005.
- Пресуда Врховног суда Србије, Кж. I 756/2005 од 2.3.2006.
- Пресуда Врховног суда Србије, У. 1334/2006 од 19.4.2006.
- Пресуда Врховног суда Србије, У. 1793/2006 од 19.4.2006.
- Пресуда Врховног суда Србије, У. 1818/2006 од 19.4.2006.
- Пресуда Врховног суда Србије, У. 1860/2006 од 20.4.2006.
- Пресуда Врховног суда Србије, У. 1884/2006 од 20.4.2006.
- Пресуду Врховног суда Србије, Кзз 38/05. од 07.04.2006.
- Пресуда Врховног суда Србије, Кж И 1241/06 од 13.07.2006) - Билтен судске праксе Округног суда у Новом Саду, бр. 10/2006, Интермех, Београд, аутор сентенце: Милан Малочић.
- Пресуда Врховног суда Србије, У. 6720/2006 од 22.12.2006.
- Пресуда Врховног суда Србије, Кж. I 172/2007 од 1.3.2007.
- Пресуда Округног суда у Нишу, Кж. 1659/2006 од 22.1.2007.
- Пресуда Округног суда у Београду Кж.3506/06 од 30.1.2007. и пресуда Општинског суда у Сопоту К.35/06 од 5.10.2006. године - Билтен Округног суда у Београду, бр. 77/2008, Интермех, Београд, сентенцу приредили: Сениша Важић и мр Александар Трешњев.
- Пресуда Врховног суда Србије, Кж. I 219/2007 од 13.2.2007.
- Пресуда Врховног суда Србије, Кж. I 118/2007(2) од 20.2.2007.
- Пресуда Врховног суда Србије, Кж. I 170/2007 од 28.2.2007.

- Пресуда Врховног суда Србије КЖ- I -439/07 од 23.10.2007. године и пресуда Окружног суда у Крагујевцу К-143/06 од 22.12.2006. године - Билтен Окружног суда у Крагујевцу, бр. 1/2009, Интермех, Београд, сентенцу приредио: Александар Блануша, судија Окружног суда у Крагујевцу.
- Пресуда Врховног суда Србије КЖ-I-2029/07 од 29.11.2007. године и пресуда Окружног суда у Крагујевцу К-147/06 од 25.05.2007. године - Билтен Окружног суда у Крагујевцу, бр. 1/2009, Интермех, Београд, сентенцу приредио: Александар Блануша, судија Окружног суда у Крагујевцу.
- Пресуда Врховног суда Србије, У. 1970/2008 од 2.4.2008.
- Пресуда Врховног суда Србије КЖ-I-283/08 од 12.03.2008. године и пресуда Окружног суда у Крагујевцу К-21/06 од 27.09.2007. године - Билтен Окружног суда у Крагујевцу, бр. 1/2009, Интермех, Београд, сентенцу приредио: Александар Блануша, судија Окружног суда у Крагујевцу.
- Пресуда Окружног суда у Београду, Кж. 2979/2009 од 1.9.2009.
- *Пресуда Окружног суда у Београду*, Кж. 903/2005 од 22.4.2005.
- Пресуда Врховног суда Србије, У. 3503/2009 од 18.6.2009.
- Пресуда Врховног суда Србије, У. 6338/2009 од 29.9.2009.
- Пресуда Окружног суда у Нишу, Кж. 1651/2009 од 29.9.2009.
- Пресуда Основног суда у Врању К. бр. 872/09 од 10.12.2009. год. и решење Апелационог суда у Нишу Кж.1 бр. 4275/10 од 10.08.2011. године - Билтен Апелационог суда у Нишу, број 1/2012, Интермех, Београд, Приредила: судија Мирјана Ђорђевић.
- Пресуда Основног суда у Врању К. бр. 872/09 од 10.12.2009. год. и решење Апелационог суда у Нишу Кж.1 бр. 4275/10 од 10.08.2011. године - Билтен Апелационог суда у Нишу, број 1/2012, Интермех, Београд, Приредила: судија Мирјана Ђорђевић.
- Пресуда Основног суда у Врању К. бр. 501/10 од 01.04.2010. године и решење Апелационог суда у Нишу Кж.1. бр. 3222/10 од 04.11.2010. године - Билтен Апелационог суда у Нишу, број 1/2012, Интермех, Београд, Приредила: судија Горана Митић.
- *Пресуда Апелационог суда у Новом Саду*, КжI 39/2010 од 30.3.2010.

- Пресуда Основног суда у Прокупљу 4.К.бр. 1029/10 од 19.04.2010. године и решење Апелационог суда у Нишу Кж.1.бр.3005/10 од 27.01.2011. године - Билтен Апелационог суда у Нишу, број 2/2011, Интермех, Приредила: Весна Стевановић, судија Апелационог суда у Нишу.
- Пресуда Вишег суда у Краљеву 1К. 169/10 од 5.11.2010. и пресуда Апелационог суда у Крагујевцу Кж. 1-1519/11 од 5.5.2011. - Билтен Вишег суда у Краљеву, број 2/2011, Интермех, Београд, Аутор сентенце: Милан Давидовић, судија Вишег суда у Краљеву.
- Пресуда Вишег суда у Краљеву 1К. 141/10 од 6.5.2010. и пресуда Апелационог суда у Крагујевцу Кж. 1-5837/10 од 17.2.201. - Билтен Вишег суда у Краљеву, број 1/2011, Интермех, Аутор сентенце: Ивана Ратковић, судијски помоћник Вишег суда у Краљеву.
- Пресуда Вишег суда у Крагујевцу К-270/10 од 15.9.2010. године, и пресуда Апелационог суда у Крагујевцу Кж-1-5427/10 од 2.12.2010. године - Билтен Вишег суда у Крагујевцу, број 1/2011, Интермех, сентенцу приредила Светлана Симовић, судијски помоћник Вишег суда у Крагујевцу.
- Пресуда Апелационог суда у Београду, Кж1 По1 1/2010 од 11.6.2010.
- Пресуда Основног суда у Ужицу 2К.бр.832/10 од 25.11.2010. године и решење Апелационог суда у Крагујевцу, Кж1. бр. 332/11 од 21.03.2011. године - Билтен Апелационог суда у Крагујевцу, број 2/2011, Интермех, Сентенцу приредила: Даница Маринковић, судија Апелационог суда у Крагујевцу.
- Пресуда Основног суда у Врању К.бр.874/10 17.03.2011. године и пресуда Апелационог суда у Нишу 1Кж.1.бр.3391/11 од 27.09.2012. год. - Билтен Апелационог суда у Нишу, број 2/2012, Интермех, Београд, Приредиле: Вера Милошевић, судија и Ивана Лазовић, Виши судијски помоћник.
- Пресуда Вишег суда у Краљеву 2К. 260/10 од 4.3.2011. и пресуда Апелационог суда у Крагујевцу Кж. 1-1682/11 од 17.5.2011. - Билтен Вишег суда у Краљеву, број 2/2011, Интермех, Аутор сентенце: Милан Давидовић, судија Вишег суда у Краљеву.
- Пресуда Апелационог суда у Нишу Кж бр. 2506/10 од 05.04.2011. године - Билтен Вишег суда у Нишу, број 32/2014, Интермех, Београд.
- Пресуда Апелационог суда у Београду, Кж1. 7350/2010 од 21.6.2011.

- Пресуда Апелационог суда у Крагујевцу, Кж1 45/2012 од 20.1.2012.
- Пресуда Апелационог суда у Београду, Кж1. 3056/2012 од 13.6.2012.
- Пресуда Вишег суда у Крагујевцу К-80/12 од 08.11.2012. године и пресуда Апелационог суда у Крагујевцу Кж1-5960/12 од 25.06.2013. године - Билтен Вишег суда у Крагујевцу, број 5/2013, Интермех, Београд, Сентенцу приредила: Светлана Симовић, судијски помоћник Вишег суда у Крагујевцу.
- Пресуда Основног суда у Крушевцу, 7К-1292/12 од 25.10.2012. године и пресуда Апелационог суда у Крагујевцу, КЖ1-708/13 од 25.02.2013. године - Билтен Апелационог суда у Крагујевцу, број 1/2014, Интермех, Београд, сентенцу приредила: Милевка Миленковић, судија Апелационог суда у Крагујевцу.
- Пресуда Апелационог суда у Београду, Кж1 По1 4/2012 од 11.5.2012.
- Пресуда Апелационог суда у Крагујевцу, К. 3087/2012 од 12.7.2012.
- Пресуда Апелационог суда посл. бр. Кж 1 2789/13 од 01.10.2013. године којом је преиначена Пресуда Вишег суда у Новом Саду посл. бр. К.47/12 од 16.04.2013. године - Билтен Вишег суда у Новом Саду, број 5/2014, Интермех, Београд, Аутор сентенце: судијски помоћник Маја Душић, Виши суд у Новом Саду.
- Пресуда Вишег суда у Новом Пазару К. бр. 252/10 од 22.03.2013. године, Пресуда Апелационог суда у Крагујевцу Кж1. бр. 2404/13 од 16.09.2013. године - Из Билтена Вишег суда у Новом Пазару, број 1/2015, Интермех, Београд, Сентенцу приредила: Азра Фетаховић, судијски помоћник Вишег суда у Новом Пазару.
- Пресуда Апелационог суда у Београду, Кж1 1849/2013 од 4.4.2013.
- Пресуда Апелационог суда у Новом Саду Кж.1 589/13 од 04.04.2013. године - Билтен Апелационог суда у Новом Саду, број 5/2013, Интермех, Београд, Аутор сентенце: Ђурђина Бјелобаба, судија.
- Пресуда Апелационог суда у Новом Саду Кж.1 589/13 од 04.04.2013. године - Билтен Апелационог суда у Новом Саду, број 5/2013, Интермех, Београд, Аутор сентенце: Ђурђина Бјелобаба, судија.
- Пресуда Апелационог суда у Нишу 5Кж. 1. бр. 1544/13 од 14.05.2013. године, пресуда Основног суда у Нишу 4К. бр. 1704/2011 од 22.02.2013. године -

Билтен Апелационог суда у Нишу, број 1/2014, Интермех, Београд, Приредила Весна Стевановић, судија Апелационог суда у Нишу.

- Пресуда Апелационог суда у Крагујевцу, Кж 1687/2013 од 16.5.2013.
- Пресуда Вишег суда у Ваљеву К.бр.45/12 од 18.6.2013. и пресуда Апелационог суда у Београду Кж1 4404/2013 од 20.11.2013. - Правни Информатор, бр. 2/2014, Интермех, Београд, Аутор сентенце: Др Драган Обрадовић, судија Вишег суда у Ваљеву.
- Пресуда Апелационог суда у Београду, Кж1 3201/2013 од 11.6.2013.
- Пресуда Вишег суда у Нишу, Гж 2104/2013 од 11.9.2013.
- Пресуда Апелационог суда у Крагујевцу, Кж2. 123/2014 од 30.1.2014.
- Пресуда Вишег суда у Ужицу, Кж. 113/14 од 17. 4. 2014.
- Пресуда Апелационог суда у Крагујевцу, Кж1 3499/2013 од 22.5.2014.
- Пресуда Апелационог суда у Београду, Кж1 535/2014 од 24.7.2014.
- Пресуда Апелационог суда у Крагујевцу, Кж1 1106/2015 од 1.10.2015.
- Пресуда Основног суда у Чачку, К 260/15 од 28. 8. 2015. и Пресуда Вишег суда у Чачку, Кж 167/15 од 29. 10. 2015.
- Пресуда Апелационог суда, посл. бр. Кж.1.1080/14 од 11.12.2015. године, којом је уважена жалба Основног јавног тужиоца у Новом Саду и преиначена пресуда Основног суда у Новом Саду, посл. бр. К.319/14, од 30.06.2014. године, у делу одлуке о кривичној санкцији. Аутор сентенце: Биљана Тадић, виши судијски сарадник.
- Пресуда Апелационог суда у Крагујевцу, Кж1 433/2016 од 14.4.2016.
- Пресуда Апелационог суда у Крагујевцу, Кж1. 3879/2011(2) од 10.11.2011.
- Пресуда Кантоналног суда у Новом Травнику. Број: К-15/05.
- Пресуда Врховног суда Србије у Београду Кж. I 1760/08 од 16.10.2008. године - Билтен судске праксе Окружног суда у Новом Саду, бр. 15/2009, Интермех, Београд, аутор сентенце: Милан Малочић, виши судијски сарадник.
- Пресуда Врховног суда Србије у Београду, Кж И 1609/05 од 13.12.2005) - Билтен судске праксе Окружног суда у Новом Саду, бр. 14/2008, Интермех, Београд, аутор сентенце: Милан Малочић, виши судијски сарадник.

- Пресуда Округног суда у Нишу Кж. бр. 2055/07 - Билтен Округног суда у Нишу бр. 27/2008, Интермех, Београд, аутор сентенце: судија Округног суда у Нишу Зоран Крстић.
- Пресуда Округног суда у Београду Кж. 3107/04 од 23. децембра 2004. И пресуда Другог општинског суда К. 1568/02 од 5. децембра 2003. године – Билтен Округног суда у Београду, бр. 67/2005, Интермех, Београд.
- Пресуда Округног суда у Београду Кж. 3505/06 од 21. децембра 2006. и пресуда Општинског суда у Сопоту К. 111/05 од 11. маја 2006. године - Билтен Округног суда у Београду, бр. 76/2007, Интермех, Београд, сентенцу приредили: Синиша Важић и мр Александар Трешњев.
- Пресуда Врховног суда Србије У. 3962/03 од 11. јуна 2004. године - Билтен Врховног суда Србије бр. 1/2005 - Интермех, Београд, аутор сентенце: Љубодраг Пљакић, судија ВСС.

РЕШЕЊА

- Решење Апелационог суда у Београду – Посебног одељења Кж2 По1 бр. 212/12 од 22. маја 2012. и решење Вишег суда у Београду – Посебног одељења СПК По1 бр. 12/12 Куо По1 бр. 27/12 од 10. маја 2012. године - Билтен Вишег суда у Београду, број 84, Интермех, Београд, Приредили: Мр Александар Трешњев, судија и Бојана Станковић, виши судијски сарадник.
- Решење Апелационог суда у Београду Кж.бр. 5337/11 од 13. децембра 2011. и пресуда Вишег суда у Београду К.бр. 3232/10 од 26. јула 2011. године - Билтен Вишег суда у Београду, број 83, Интермех, Београд, Приредио: судија мр Александар Трешњев.
- Решење Апелационог суда у Новом Саду посл. бр. Су. IX -48/22/11 од 12.09.2011. године, којим је потврђено решење Вишег суда у Новом Саду посл. бр. Кр. 57/11 од 26.08.2011. године - Билтен Вишег суда у Новом Саду, број 2/2011, Интермех, Аутор сентенце: судијски помоћник Маријана Марјански.
- Решење Апелационог суда у Новом Саду, посл. бр. Кж. I 2904/13, од 29.08.2013. године, којим је укинута пресуда Основног суда у Новом Саду,

посл. бр. К. 1546/13, од 10.06.2013. године и предмет враћен првостепеном суду ради поновног одлучивања. Аутор сентенце: Биљана Тадић, виши судијски сарадник.

- Рјешење Окружног суда у Бањој Луци број 011-0-Иксж-08-000 047 од 07. 11. 2008.
- Решење Општинског суда у Нишу Куо. бр. 133/07 и Решење Окружног суда у Нишу Кж. 1707/07 - Билтен судске праксе Окружног суда у Нишу, бр. 26/2008, Интермех, Београд, аутор сентенце: судија Др Данило Николић, председник Окружног суда у Нишу.
- Решење Апелационог суда у Београду, Кж2. По1 167/2013 од 30.4.2013.
- Решење Апелационог суда у Београду, Кж2. По1 436/2013 од 5.11.2013.
- Решење Апелационог суда у Београду, Кж2. По1 487/2013 од 5.12.2013.
- Решење Апелационог суда у Крагујевцу, Кж2. 2286/2012 од 11.12.2012.
- Решење Апелационог суда у Београду Кж2 По1 бр. 212/12 од 22. маја 2012. и решење Вишег суда у Београду – Посебно одељења СПК По1 бр. 12/12 – Куо По1 27/12 од 10. маја 2012. године - Билтен Вишег суда у Београду, број 84, Интермех, Београд, Приредили: Мр Александар Трешњев, судија и Бојана Станковић, виши судијски сарадник.
- Решење Апелационог суда у Београду Кж2 По1 269/10 од 29. октобра 2010. године - решење Вишег суда у Београду – Посебно одељење Куо.По1 50/10 од 08. октобра 2010. године - Билтен Апелационог суда у Београду, број 2/2011, Интермех, Аутор сентенце: Марина Барбир, виши судијски сарадник.
- Решење Окружног суда у Београду Кж. 321/07 од 22. фебруара 2007. и решење Општинског суда у Обреновцу К. 75/02 од 12. јануара 2007. Године - Билтен Окружног суда у Београду, бр. 76/2007, Интермех, Београд, сентенцу приредили: Синиша Важић и мр Александар Трешњев.
- Решење Врховног суда Србије у Београду посл. бр. Кж II 463/02 од 23.05.2002. године - Билтен судске праксе Окружног суда у Новом Саду, бр. 8/2005, Интермех, Београд.
- Решење Апелационог суда у Београду Кж2 1198/11 од 13. априла 2011. и решење Првог основног суда у Београду К. 1059/11 - Билтен Апелационог

- суда у Београду, број 3/2011, Интермех, Београд, Аутор сентенце: Небојша Павловић, виши судијски сарадник Апелационог суда у Београду.
- Решење Окружног суда у Нишу Кж. 1861/08 - Билтен Окружног суда у Нишу бр. 28/2008, Интермех, Београд, аутор сентенце: судија Окружног суда у Нишу Зоран Крстић.
  - Решење Апелационог суда у Новом Саду посл. бр. Кж. 2 1862/13 од 19.06.2013. године, којим је укинута решење Вишег суда у Новом Саду посл. бр. Куо. 157/13 од 22.05.2013. године - Билтен Вишег суда у Новом Саду, број 4/2013, Интермех, Београд, Аутор сентенце: судија Светлана Томић-Јокић, Виши суд у Новом Саду.
  - Решење Већа за прекршаје града Београда, број 2067/2000 од 1.11.2000.
  - Решење Апелационог суда у Београду, Кж2. По1 64/2014(2) од 24.2.2014.
  - Решење Апелационог суда у Новом Саду бр. Кж II 1188/10 од 17.05.2010. године. Аутор сентенце: Милан Малочић, виши судијски сарадник.
  - Решење Окружног суда у Ваљеву, Кв. 186/2002 од 15.10.2002.
  - Решење Апелационог суда у Крагујевцу, Кж1 5802/2013(2) од 25.12.2013.
  - Решење Врховног суда Србије, Кж. II 799/2005 од 20.6.2005.
  - Решење Окружног суда у Нишу, Кж. 1032/2005 од 30.11.2005.
  - Решење Окружног суда у Београду, Кж. 2135/2006 од 6.12.2006.
  - Решење Окружног суда у Суботици, Кж. 80/2008 од 21.2.2008.
  - Решење Окружног суда у Нишу, Кж. 1861/2008 од 11.11.2008.
  - Решење Вишег суда у Краљеву Куо. 46/10 од 6.7.2010. и решење Апелационог суда у Крагујевцу Кж. 2-1035/10 од 26.7.2010. - Билтен Вишег суда у Краљеву, број 3/2010, Интермех, Београд, Аутор сентенце: Бојана Новичић, судијски помоћник Вишег суда у Краљеву.
  - Решење Апелационог суда у Крагујевцу, Кж1. 3323/2010 од 13.7.2010.
  - Решење Апелационог суда у Београду, Кж. 2842/2010 од 15.7.2010.
  - Решење Основног суда у Краљеву Ик. 119/10 од 20.7.2010. и Решење Вишег суда у Краљеву Су. VIII 252/10 од 6.8.2010. - Билтен Вишег суда у Краљеву, број 3/2010, Интермех, Београд, Аутор сентенце: Ана Сакић Жуковски, судијски помоћник Вишег суда у Краљеву.

- Решење Основног суда у Краљеву Ик. 89/10 од 24.9.2010. године и решење Вишег суда у Краљеву Су. VIII 43/10-14 од 19.10.2010. године - Билтен Вишег суда у Краљеву, број 4/2010, Интермех, Београд, Аутор сентенце: Милан Давидовић, судија Вишег суда у Краљеву.
- Решење Основног суда у Краљеву Ик. 50/10 од 11.6.2010. и Решење Вишег суда у Краљеву Су. VIII 254/10 од 6.8.2010. - Билтен Вишег суда у Краљеву, број 3/2010, Интермех, Београд, Аутор сентенце: Ана Сакић Жуковски, судијски помоћник Вишег суда у Краљеву.
- Решење Апелационог суда у Београду Кж2 По1 320/10 од 13.12.2010. године - решење Вишег суда у Београду, Посебно одељење Кв.По1.бр.1476/10 од 22.11.2010. године - Билтен Апелационог суда у Београду, број 2/2011, Интермех, Аутор сентенце: Марина Барбир, виши судијски сарадник.
- Решење Основног суда у Краљеву Ик. 266/10 од 19.1.2011. и решење Вишег суда у Краљеву Су. VIII 43/11-3 од 4.2.2011. - Билтен Вишег суда у Краљеву, број 1/2011, Интермех, Аутор сентенце: Милан Давидовић, судија Вишег суда у Краљеву.
- Решење Основног суда у Краљеву Ик. 266/10 од 2.6.2011. и решење Вишег суда у Краљеву Су VIII бр. 43/11-26 од 29.6.2011. - Билтен Вишег суда у Краљеву, број 2/2012, Интермех, Београд, Аутор сентенце: Милан Давидовић, судија Вишег суда у Краљеву.
- Решење Основног суда у Краљеву Ик. 266/10 од 2.6.2011. и решење Вишег суда у Краљеву Су VIII 43/11-26 од 29.6.2011. - Билтен Вишег суда у Краљеву, број 3/2011, Интермех, Београд, Аутор сентенце: Драгана Обрадовић, судијски приправник Вишег суда у Краљеву.
- Решење Основног суда у Краљеву Куо. 21/11 од 20.05.2011. и решење Апелационог суда у Крагујевцу Кж.2-632/11 од 01.06.2011. - Билтен Вишег суда у Краљеву, број 3/2011, Интермех, Београд, Аутор сентенце: Драган Јовановић, судијски помоћник Основног суда у Краљеву.
- Решење Апелационог суда у Београду, Кж2 3099/2011 од 7.11.2011.
- Решење Основног суда у Краљеву Ик. 60/11 од 15.7.2011. и решење Вишег суда у Краљеву Су VIII бр. 43/11-28 од 5.8.2011. - Билтен Вишег суда у

Краљеву, број 3/2011, Интермех, Београд, Аутор сентенце: Весна Радовановић, судијски помоћник Вишег суда у Краљеву.

- Решење Вишег суда у Ваљеву, IX Су. 1/2011 од 20.9.2011.
- Решење Основног суда у Краљеву Ик. 71/11 од 11.8.2011. и решење Вишег суда у Краљеву Су VIII 43/11-35 од 2.9.2011. - Билтен Вишег суда у Краљеву, број 2/2012, Интермех, Београд, Аутор сентенце: Драгана Обрадовић, судијски приправник Вишег суда у Краљеву.
- Решење Вишег суда у Краљеву Су VIII 43/12-11 од 2.8.2012. - Билтен Вишег суда у Краљеву, број 2/2012, Интермех, Београд, Аутор сентенце: Иван Петровић, судијски помоћник Вишег суда у Краљеву.
- Решење Апелационог суда у Београду, Кж1 1608/2012 од 14.5.2012.
- Решење Вишег суда у Краљеву Куо. 26/12 од 27.7.2012. - Билтен Вишег суда у Краљеву, број 2/2012, Интермех, Београд, Аутор сентенце: Давор Мркоњић, судијски помоћник Вишег суда у Краљеву.
- Решење Апелационог суда у Београду, Кж2. 2898/2012 од 31.7.2012.
- Решење Апелационог суда у Београду, Кж2. 3016/2012 од 8.8.2012.
- Решење Апелационог суда у Београду, Кж2. 3681/2012 од 9.10.2012.
- Решење Вишег суда у Краљеву Су. VIII 43/12-27 од 19.9.2012. и решење Апелационог суда у Крагујевцу Су. IX 158/12 од 11.10.2012. - Билтен Вишег суда у Краљеву, број 2/2012, Интермех, Београд, Аутор сентенце: Иван Петровић, судијски помоћник Вишег суда у Краљеву.
- Решење Апелационог суда у Београду, Кж2. По1 275/2013 од 4.7.2013.
- Решење Апелационг суда у Београду, Су X 53/2013 од 24.4.2013.
- Решење Основног суда у Нишу Су IX бр. 82/13 од 06.11.2013. године и решење Апелационог суда у Нишу Су IX бр. 74/13 од 26.12.2013. године - Билтен Вишег суда у Нишу, број 32/2014, Интермех, Београд, сентенцу приредио: Милан Пејковић, виши судијски сарадник Основног суда у Нишу.
- Решење Апелационог суда у Нишу Кж бр. 3110/11 од 08.02.2013. године - Из Билтена Вишег суда у Нишу, број 33/2015, Интермех, Београд.
- Решење Апелационог суда у Београду, Кж2. 3615/2013 од 14.8.2013.
- Решење Вишег суда у Ваљеву Куо.50/13 од 13.11.2013. и решење Апелационог суда у Београду Кж1 5223/2013 од 29.11.2013. - Правни

Информатор, бр. 2/2014, Интермех, Београд, Аутор сентенце: Др Драган Обрадовић, судија Вишег суда у Ваљеву.

- Решење Апелационог суда посл. бр. Кж 2 3628/13 од 25.12.2013. године којим је потврђено Решење Вишег суда у Новом Саду посл. бр. К. 32/98 од 30.09.2013. године - Билтен Вишег суда у Новом Саду, број 5/2014, Интермех, Београд, Аутор сентенце: судијски помоћник Душан Дакић, Виши суд у Новом Саду.
- Решење Апелационог суда у Крагујевцу, Су. 169/2013 од 27.12.2013.
- Решење Вишег суда у Ваљеву, Кв. 1/2014 од 14.1.2014.
- Решење Апелационог суда у Београду, Кж2. По1 33/2014 од 31.1.2014.
- Решење Апелационог суда у Београду, Кжм2 2/14 од 18.02.2014.
- Решење Вишег суда у Ваљеву, Кр. 8/2014 од 25.2.2014.
- Решење Апелационог суда у Крагујевцу, Кж2 892/2014. од 18.7.2014.
- Решење Апелационог суда у Новом Саду, Кж. 1337/14 од 21. 8. 2014.
- Решење Апелационог суда у Новом Саду, Кж. 1864/14 од 16. 12. 2014.
- Решење Апелационог суда у Крагујевцу, Кж 1443/2014 од 24.12.2014.
- Решење Апелационог суда у Крагујевцу, Кж2 81/2015 од 27.1.2015.
- Решење Апелационог суда у Нишу Су IX 135/14 од 10.03.2015. године и решење Основног суда у Нишу Су ИХ бр. 124/14 од 17.11.2014. године - Из Билтена Вишег суда у Нишу, број 33/2015, Интермех, Београд, Сентенцу приредио: Милан Пејковић, виши судијски сарадник Основног суда у Нишу.
- Решење Апелационог суда у Нишу, Кж1 1215/2015(2) од 13.1.2016.
- Решење Окружног суда у Београду Кре. 6/06 од 11. априла 2006. године - Билтен Окружног суда у Београду, бр. 75/2007, Интермех, Београд, сентенцу приредио: Илија Симић.
- Решење Апелационог суда у Новом Саду посл. бр. Су. IX-48-13/12 од 10.02.2012. године, којим је преиначено решење Вишег суда у Новом Саду посл. бр. Кр. 101/11 од 26.01.2012. године - Билтен Вишег суда у Новом Саду, број 3/2012, Интермех, Београд, Аутор сентенце: судијски помоћник Маријана Марјански, Виши суд у Новом Саду.
- Решење Апелационог суда у Београду, Кж2. По1 451/2012 од 14.11.2012.
- Решење Апелационог суда у Београду, Кж2. По1 510/2013 од 17.12.2013.

- Решење Окружног суда у Београду Кж. 2096/05 од 20. октобра 2005. и решење Другог општинског суда у Београду К. 1903/03 од 5. јула 2004. године - Билтен Окружног суда у Београду, бр. 70/2006, Интермех, Београд, сентенцу приредио: Илија Симић.

ПРАВНА СХВАТАЊА

- Правно схватање Кривичног одељења Врховног суда Србије од 13. новембра 1991.
- Правно схватање усвојено на седници Кривичног одељења Врховног суда Србије од 09. октобра 2004. године - Билтени судске праксе Врховног суда Србије, бр. 3/2005 и 4/2008, Интермех, Београд.

ПРАВНО МИШЉЕЊЕ

- Правно мишљење Вишег прекршајног суда, усвојено на седници од 7.7.2011. године.

ЗАКЉУЧЦИ

- Закључак о усвајању акционог плана за спровођење Стратегије за смањење преоптерећености смештајних капацитета у заводима за извршење кривичних санкција у Републици Србији у периоду од 2010. до 2015. године, *Сл. гласник РС*, бр. 90/2011.
- Закључак усвојен на седници Кривичног одељења Апелационог суда у Нишу, одржаној дана 23, 24. и 25.09.2014. године, усаглашени са закључцима Кривичног одељења Врховног касационог суда на састанку Кривичног одељења Апелационог суда у Нишу дана 01.12.2014. године.

ТЕКСТОВИ ОДГОВОРА

- Одговор са седница Кривичног одељења Врховног касационог суда одржане 2.12. и 4.12.2013. године, на којој су дати одговори на спорна правна питања нижестепених судова.
- Одговор утврђен на седници Одељења за привредне преступе Вишег привредног суда у Београду 11. јула 2000. године.
- Привредни апелациони суд – Питања и одговори - радни материјал - са XX Саветовања привредних судова Републике Србије, Златибор, септембар 2012.
- Текст одговора утврђен је на седници Кривичног одељења Врховног касационог суда 24.11.2014. године - Билтен Врховног касационог суда, број 1/2015, Интермех, Београд.
- Текст одговора утврђен је на седници Кривичног одељења Врховног касационог суда 14.11.2014. године - Билтен Врховног касационог суда, број 1/2015, Интермех, Београд.
- Текст одговора утврђен је на седници Кривичног одељења Врховног касационог суда 15.4.2014. године - Билтен Врховног касационог суда, број 1/2015, Интермех, Београд.
- Текст одговора утврђен је на седници Кривичног одељења Врховног касационог суда 4.4.2014. године - Билтен Врховног касационог суда, број 1/2015, Интермех, Београд.

ПРЕПОРУКЕ

- Recommendation CM/Rec (2012) 12 of the Committee of Ministers to member States concerning foreign prisoners (Rule 16).
- Recommendation CM/Rec(2014)3 of the Committee of Ministers to member States concerning dangerous offenders.
- Recommendation No. R (89) 12 of the Committee of Ministers to member States on education in prison (Adopted by the Committee of Ministers on 13 October 1989, at the 429th meeting of the Ministers' Deputies).

ИЗВЕШТАЈИ

- Годишњи извештај о раду Управе за извршење кривичних санкција за 2013.
- Dugan (Darcy) John, Roche Vivienne, Tucker Ian, The Prison Discipline Regime Review, Report to the Correctional Services Commissioner into prison discipline provisions, sanctions and privileges, June 2003.
- Европско истраживање о употреби алкохола и других дрога међу младима у Србији 2008. (Извештај за Републику Србију). Министарство здравља Републике Србије и Институт за јавно здравље Србије „Др Милан Јовановић Батут”. Београд, 2009.
- Заштитник грађана, Извештај о положају „правно невидљивих” лица у Републици Србији, Београд, март 2012.
- Извештај о раду Управе за извршење кривичних санкција за 2012.
- Izvješće o stanju i radu kaznionica, zatvora i odgojnih zavoda za 2014. godinu. Zagreb, 2015.
- Национални механизам за превенцију тортуре, дел. бр. 37434 датум: 30. 12. 2013. Мониторинг установа у којима се налазе лица лишена слободе, мониторинг завода за извршење кривичних санкција, Извештај о посети КПЗ за малолетнике у Ваљеву.
- Национални механизам за превенцију тортуре, мониторинг завода за извршење кривичних санкција, Извештај о посети КПЗ Пожаревац – Забела, Праћење спровођења препорука из Извештаја о посети СРТ Републици Србији из 2011.
- Национални механизам за превенцију тортуре, мониторинг завода за извршење кривичних санкција, Извештај о посети ОЗ Краљево, Београд, новембар 2012.
- Национални механизам за превенцију тортуре, мониторинг установа у којима се налазе лица лишена слободе, мониторинг завода за извршење кривичних санкција, Извештај о посети ОЗ Неготин, Београд, мај 2012.
- Национални механизам за превенцију тортуре, мониторинг установа у којима се налазе лица лишена слободе, Извештај о посети ОЗ Нови Сад, Београд, октобар 2014.

- Национални механизам за превенцију тортуре, мониторинг установа у којима се налазе лица лишена слободе, мониторинг завода за извршење кривичних санкција, Извештај о посети КПЗ за жене у Пожаревцу, Београд, октобар 2013.
- Центар за социјални рад - Лесковац, Извештај о раду Центра за социјални рад: 1.07.2014. год.-30.09.2014. год. Лесковац, октобар 2014.

ЕЛЕКТРОНСКЕ БАЗЕ ПОДАТАКА

- Електронска база података *Intermex*.
- Електронска база података *Paragraf Lex*.
- Електронска база података *Propisi online*.

ЛИСТА НАЈВИШЕ КОРИШЋЕНИХ ИНТЕРНЕТ АДРЕСА

- <https://www.law.cornell.edu/uscode/text/18/3553>
- http://www.ub.edu/gdne/amaydeusp_archivos/cluster%20analysis%20of%20prison%20inmates.pdf
- <https://archive.org/stream/femaleoffender00lomb#page/n29/mode/2up>
- <http://www.ohchr.org/Documents/Publications/training9chapter9en.pdf>
- <http://scholarlycommons.law.northwestern.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1128&context=jclc>
- http://mudrac.ffzg.unizg.hr/~dpolsek/eugenika%20sudbina%20odabranih_cijelo.pdf
- https://www.prisonlegalnews.org/media/publications/jail_media_county_jail_survival_guide.pdf
- <http://scholarlycommons.law.northwestern.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=3194&context=jclc>
- http://www.emcdda.europa.eu/attachements.cfm/att_191812_EN_TDSI12002ENC.pdf
- <http://scholarlycommons.law.northwestern.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=4277&context=jclc>

- <http://scholarlycommons.law.northwestern.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=3857&context=jclc>
- <http://scholarlycommons.law.northwestern.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=6052&context=jclc>
- http://www.aic.gov.au/media_library/conferences/evaluation/gelb.pdf
- <http://www.uciteljneznalica.org/clanakPrivatizacija%20i%20propast%20radni%C4%8Dke%20klase%20Srbije-107.htm>.
- <http://www.policija.si/eng/images/stories/Legislation/pdf/CriminalCode2009.pdf>
- <http://www.legislationline.org/documents/action/popup/id/16066/preview>
- <http://www.riksdagen.se/sv/Dokument-Lagar/Utedningar/Departementserien/ds-1999-36-GNB436>
- <https://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?id=1989353&Site=CM>
- <https://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?id=2163607&Site=CM>
- [http://pjpeu.coe.int/documents/3983922/6970334/CMRec+\(89\)+12+on+education+in+prison.pdf/9939f80e-77ee-491d-82f7-83e62566c872](http://pjpeu.coe.int/documents/3983922/6970334/CMRec+(89)+12+on+education+in+prison.pdf/9939f80e-77ee-491d-82f7-83e62566c872)
- <http://scholarlycommons.law.northwestern.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=4636&context=jclc>
- <http://www.ussc.gov/guidelines>
- <http://m.jthomasniu.org/class/781/Assigs/fem-crim.pdf>
- <https://www.unodc.org/documents/justice-and-prison-reform/women-and-imprisonment.pdf>
- <https://www.justiceinspectores.gov.uk/hmiprison/wpcontent/uploads/sites/4/2015/11/HMIP-First-24-hours-findings-paper-web-2015.pdf>.
- http://www.internationalpenalandpenitentiaryfoundation.org/Site/documents/Stavern/29_Stavern_Report%20Sweden.pdf
- http://www.unafei.or.jp/english/pdf/RS_No54/No54_27PA_Boriboonthana.pdf
- <http://www.helsinki.org.rs/serbian/doc/Zatvori%20u%20Srbiji%202004-2005.pdf>
- <http://www.ombudsman.rs/index.php/lang-sr/izvestaji/posebnii-izvestaji>
- <http://www.mpravde.gov.rs/sekcija/53/radne-verzije-propisa.php>
- <http://www.mpravde.gov.rs/sekcija/53/radne-verzije-propisa.php>
- http://www.uiks.mpravde.gov.rs/images/Direktiva_24.02.2013.pdf

- <http://www.pravniportal.com/raspodela-sredstava-od-primene-instituta-odlozenog-krivicnog-gonjenja/>
- <http://www.helsinki.org.rs/serbian/doc/apr05-apr06.pdf>
- <http://www.propisionline.com/Explanations/Explanation/1932>
- <http://bilten.osns.rs/presuda/sentenca?url=olaksavajuca-okolnost-materijalne-prilike-nezaposlenost>
- <http://beseda.rs/molitveno-secanje-na-zrtve-nato-bombardovanja/>
- <http://europa.rs/izlazak-iz-zatvora-sa-sertifikatom/>
- <http://www.telegraf.rs/jetset/1723677-trazili-ste-gledajte-tv-rejtinzi-ne-lazu-evo-kako-je-farma-razbila-konkurenciju-foto>
- http://www.uiks.mpravde.gov.rs/images/Godisnji_izvestaj_UIKS-a_za_2013.pdf.
- http://webrzs.stat.gov.rs/WebSite/repository/documents/00/01/83/74/SP10_231_2014_srb.pdf
- <http://www.uiks.mpravde.gov.rs/cr/articles/ustanove-za-izvršenje-krivinih-sankcija/kazneno-popravni-zavodi/kazneno-popravni-zavod-za-maloletnike-u-valjevu/>
- <http://apsud-brckodistriktbih.pravosudje.ba/>
- <http://www.osce.org/sr/serbia/81165?download=true>
- <http://www.rra.org.rs/uploads/useruploads/PDF/3951-Opste-obavezujuca-upustva-rra.pdf>
- <http://www.bg.ap.sud.rs/It/articles/sudska-praksa/pregled-sudske-prakse-apelacionog-suda-u-beogradu/krivicno-odeljenje/krivicno-materijalno-pravo/kz1-5471-11.html>
- http://www.ksudnt.ba/sudska_praxa.htm
- http://www.vk.sud.rs/sites/default/files/attachments/godisnji_izvestaj_o_radu_2013_0_0.pdf
- http://webrzs.stat.gov.rs/WebSite/repository/documents/00/01/99/76/20_2015.pdf
- <http://www.uiks.mpravde.gov.rs/>

- http://www.okruznisudbl.com/index.php?option=com_content&view=article&id=157:odlaganje-izvrenja-kazne-zatvora-osuenom-licu-koje-se-nalazi-na-slobodi&catid=57:krivino&Itemid=76
- http://www.unaids.org/sites/default/files/media_asset/prisons-pov_ru_0.pdf
- <http://www.institucionpenitenciaria.es/web/export/sites/default/datos/descargables/publicaciones/libroIPinglxs.pdf>
- http://www.csr-leskovac.rs/index_htm_files/1.07.-30.09.2014.%20izvestaj.pdf

ОСТАЛИ ИЗВОРИ

- Апелациони суд Брчко Дистрикта БиХ, Кж. 74/02.
- Билтен судске праксе Врховног суда Србије, број 2/2005.
- Билтен Вишег суда у Београду, број 83, Интермех, Београд.
- Васпитни процес у пенолошким условима, Казнено поправни дом у Нишу, Ниш, 1976. Приредио: Стеван Милојевић.
- Women in Prison & Children of Imprisoned Mothers: Recent Developments in the United Nations Human Rights System, Laurel Townhead, April 2006, Quaker United Nations Office.
- Guerino Paul, Harrison M. Paige, and Sabol J. William, U.S. Department of Justice Office of Justice Programs, Bureau of Justice Statistics, Prisoners in 2010, 2011.
- Drugo savetovanje o prevaspitavanju osuđenih lica u kazнено-popravnim domovima Jugoslavije. Održano od 16. do 19. juna 1966. U KP domu Sremska Mitrovica. Izlaganje: Marko Pejović.
- Drugo savetovanje o prevaspitavanju osuđenih lica u kazнено-popravnim domovima Jugoslavije. Održano od 16. do 19. juna 1966. U KP domu Sremska Mitrovica. Izlaganje Milan Todorović.
- E. Ann Carson, U.S. Department of Justice Office of Justice Programs, Bureau of Justice Statistic, Prisoners in 2013, 2014.
- European Monitoring Centre for Drugs and Drug Addiction, 2012.
- Закон о личној карти, Бр. 03/Л-099.

- Zakon o prekršajima – razlozi donošenja i očekivani efekti Zakona – Zakon o prekršajima – uporedni pregled Prethodnog i Novog Zakona – ABC Indeks, Beograd, 2013.
- Zatvori i borstalovi zavodi -Engleska i Vels, London, 1950. Predgovor: Herbert Morison, J. Chuter Ege.
- Затвори у Србији, април 2004 – април 2005, Helsinški odbor za ljudska prava u Srbiji, mart 2005, Beograd.
- Затвори у Србији, април 2005 – април 2006, Helsinški odbor za ljudska prava u Srbiji, mart 2006, Beograd.
- Jedna kriminalna obitelj, Ured za kriminološka ispitivanja DSUP-a NRH, Zagreb, 1959.
- Yossawan Voriboonthana, EFFECTIVE TREATMENT MEASURES FOR PRISONERS TO FACILITATE THEIR RE-INTEGRATION INTO SOCIETY, *108TH INTERNATIONAL SEMINAR PARTICIPANTS, PAPERS*.
- Karen Gelb, Women in prison - why is the rate of incarceration increasing?, 2003.
- Клајн Иван, Шипка Милан, Велики речник страних речи и израза, Нови Сад, 2008.
- Криминологија, белешке по предавањима др Јанка Ђ. Таховића – у школској 1945/46 године, стр. 227.
- Life in prison: The first 24 hours in prison, A findings paper by HM Inspectorate of Prisons, 2015.
- Materijal za Simpozijum u Puli od 28- 30. maja 1970, Beograd, 1970.
- Међународна статистичка класификација болести и сродних здравствених проблема, Институт за јавно здравље Србије „Dr Milan Jovanović Batut”, Beograd, 2010.
- Novakov G. Nada, Privatizacija i propast radničke klase u Srbiji.
- Образложење Нацрта Закона о изменама и допунама Кривичног законика.
- Опште обавезујуће упутство о понашању емитера (Кодекс понашања емитера).
- Penal Code of the Kingdom of Sweden translated by Norman Bishop.
- Peter Lindström, Eric Leijonram, The Swedish prison system, 2008.
- Радна верзија Стратегије развоја система извршења кривичних санкција 2013-2020.

- Република Србија, Врховни касациони суд, Анализа рада судова опште и посебне надлежности за 2013. годину, март, 2014.
- Скупштина СФРЈ АС бр. 1012/1. Београд, јануар 1990.
- Srnić Jelena, Kovačević Nikola, Nikolić Nevena, *Život posle zatvora - Rezultati istraživanja potreba osuđenih lica u postpenalnom periodu*, Beograd, 2014.
- Тюрьмы СПИД: ЮНЭЙДС, "Точка зрения" (Сборник "Примеры передового опыта" ЮНЭЙДС: Точка зрения). Женева: ЮНЭЙДС, апрель 1997.
- Handbook for prison managers and policy makers on Women and Imprisonment, CRIMINAL JUSTICE HANDBOOK SERIES, UNITED NATIONS, New York, 2008.
- County Jail, A survival guide for inmates, friends and families.
- Chapter 9 • The Use of Non-Custodial Measures in the Administration of Justice, Human Rights in the Administration of Justice: A Manual on Human Rights for Judges, Prosecutors and Lawyers.
- IV Savetovanje Saveza udruženja za penologiju Jugoslavije, Struga, 1978. Izlaganje: Marko Sovilj.
- IV Savetovanje Saveza udruženja za penologiju Jugoslavije, Struga, 1978. Izlaganje: Slobodan Đurčić.